

ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΜΕΓΑΛΟΥ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΩΦΕΛΙΜΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ»

ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Α Π Α Ν Τ Α ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Ἑκδόσεως:

Ἱερεὺς ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΔΙΩΤΗΣ

Ἐφημέριος Ἱ. Ν. Ἀγ. Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν

ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΠΑΝΤΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΩΦΕΛΙΜΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ» — ΑΘΗΝΑΙ 1976

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ	15 - 192
Προτρεπτική εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα	15 (195)*
Κατὰ μεθυόντων	35 (214)
Περὶ Πίστεως	51 (231)
Εἰς τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος»	58 (238)
Εἰς Βαρλαάμ τὸν μάρτυρα	67 (247)
Εἰς Γόρδιον τὸν μάρτυρα	73 (253)
Εἰς τοὺς ἁγίους τεσσαράκοντα μάρτυρας	88 (269)
Περὶ ταπεινοφροσύνης	102 (283)
Περὶ τοῦ μὴ προσηλωθῆναι τοῖς θιοτικοῖς	115 (296)
Πρὸς τοὺς νέους	136 (320)
Εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Μάμαντα	166 (344)
Κατὰ Σαβελλιανῶν — Ἀρείου — Ἀνομοίων	176 (353)
ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ	195 - 369

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεων ἀριθμοὶ εἶναι οἱ ἀντίστοιχοι τῶν σελίδων τοῦ πρωτοτύπου κειμένου.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὁ παρὼν 12ος τόμος τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ προηγουμένου, περιλαμβάνων τὰς ὑπολοίπους 12 ὁμιλίας αὐτοῦ ἕως καὶ τοῦ ἀριθμοῦ 24. Ἡ σειρὰ τῶν ὁμιλιῶν εἶναι ἡ ἐπάρχουσα εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Garnier, ὅπως καὶ εἰς τὸν προηγούμενον τόμον.

Εἰς τὴν μετάφρασιν διατηροῦνται αἱ ὑποδιαίρέσεις, ποὺ ἔχει τὸ κείμενον μὲ ἀριθμοὺς καὶ μὲ τὰ λατινικὰ γράμματα **A, B, C, D, E**, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ δύναται εὐκόλως νὰ παραβάλλῃ τὴν μετάφρασιν πρὸς τὸ κείμενον.

Αἱ εἰσαγωγαὶ προτάσσονται τῆς μεταφράσεως ἐκάστης τῶν ὁμιλιῶν, διότι πιστεύομεν ὅτι οὕτως ἐξυπηρετεῖται καλύτερον ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ ψυχολογικῆς, τεχνικῆς καὶ πρακτικῆς (διδασκτικῆς) ἀπόψεως, ἐπιτυγχανομένου τοῦ ἀναλόγου προῦδεασμοῦ.

Ἡ γλῶσσα τῆς μεταφράσεως εἰς ἀρκετὰ σημεῖα προσεγγίζει τὸ κείμενον καὶ μάλιστα, ὅπου τοῦτο εἶναι εὐκόλονόητον, τὸ ἀφήνει ὥς ἔχει, διὰ νὰ ἀπολαμβάνῃ τοιοῦτο τρόπον ὁ ἀναγνώστης καὶ τὴν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ ὡραιότητα αὐτοῦ.

Βοηθήματα δὲν εἶχομεν τὴν δυνατότητα νὰ χρησιμοποιήσωμεν πλὴν τῆς λατινικῆς μεταφράσεως ποὺ παρέχει τὸ κείμενον τοῦ Garnier. Πιστεύομεν ὅμως ὅτι ἡ ἰδική μας μετάφρασις θὰ χρησιμεύσῃ ὥς βοήθημα διὰ τοὺς μέλλοντας νὰ γράψουν καλύτεραν καὶ μάλιστα εἰς τὴν καθομιλουμένην Νέαν Ἑλληνικὴν. Ἐξαίρεσιν ἐν προκειμένῳ ἀπετέλεσεν ἡ πραγματεία «πρὸς τοὺς νέους...», διὰ τὴν ὁ-

ποίαν σημαντικῶς ἐδοθηθήμεν ἀπὸ τὸ σχετικὸν ἔργον τοῦ Βασιλείου Γ. Μπιλάλη.

Περὶ τοῦ Μ. Βασιλείου ἔχουν γραφῇ ἀρκετὰ εἰς προηγουμένους τόμους, ὥστε σχεδὸν νὰ περιτεύῃ ἡ ἰδική μας παρουσίασις τοῦ μεγάλου ἁγίου ἀνδρός. Εἰς ἡμᾶς μόνον ἐδόθη ἡ ἐκκαιρία νὰ θαυμάσωμεν τὴν πολυμέρειαν καὶ πληρότητα τῶν γνώσεών του, τὴν σοφίαν του, τὴν πνευμνότητα τῶν νοημάτων του (τίποτε περιττὸν δὲν ὑπάρχει εἰς ὅσα γράφει), τὴν μεθοδικότητα ἐκθέσεως τῶν ἰδεῶν του, τὴν ὄντως ἀγιότητά του. Ἔχει τὸν ἰδικόν του τρόπον νὰ πείθῃ τὸν ἀναγνώστην, καὶ αὐτὸ τὸν ἀναδεικνύει ρήτορα ἀπαράμιλλον.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο θεωρῶ ἐποχρέωσίν μου νὰ ἐυχαριστήσω τὸν ὑπεύθυνον τῆς ἐκδόσεως αἰδεσιμολογιώτατον π. Ἰωάννην Διώτην, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐκτίμησίν του ἔδωκεν εἰς ἐμὲ τὴν ἐκκαιρίαν νὰ ἀσχοληθῶ διεξοδικώτερον μὲ τὴν πατερικὴν σοφίαν καὶ νὰ συνειδητοποιήσω οὕτως ἐμφαντικώτερον, ὅτι οἱ Πατέρες εἶναι ἀνεπανάληπτα πνευματικὰ ἀναστήματα, μορφωμένοι πολυμερῶς, ὄντως σπουδαῖοι καὶ ἀξιοπρόσεκτοι, ἔσας Πατέρες καὶ καθοδηγηταὶ τῆς ἀνθρωπότητος.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΑΝΤ. ΧΩΡΑΪΤΗΣ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠ) ΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ

13. ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ' ΕΙΣ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΒΑΠΤΙΣΜΑ

Α'. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Μ. Β. ἀκόμη οἱ ἄνθρωποι ἐλάμβανον τὸ ἅγιον Βάπτισμα καὶ εἰς μεγάλην ἡλικίαν, ἀφοῦ καὶ ὁ ἴδιος, ὡς εἶναι γνωστόν, ἐδαπτίσθη, ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Καισάρειαν ἀπὸ τὰς σπουδὰς τοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, θὰ ἔλεγον ἰσως τινές, ὅτι ἡ ὁμιλία αὐτὴ δὲν ἔχει πλέον ἐνδιαφέρον, ἀφοῦ ἔχει γενικευθῇ ὁ νηπιοβαπτισμός. Ἐν τούτοις ἡ χρησιμότης τῆς ὁμιλίας παραμένει διαρκῶς ἀμείωτος, ὅχι μόνον, διότι διδάσκει περὶ τῆς ἀξίας τοῦ βασικοῦ μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος, ἀλλὰ καὶ διότι ἔχει πλῆθος χρησίμων διδαγμάτων διὰ τὴν χριστιανικὴν ζωὴν γενικώτερον, κατατασσομένη, ὡς εἶναι εὐνόητον, εἰς τὸν κύκλον τῶν πρακτικῶν καὶ ἠθικῶν ὁμιλιῶν. Ἐξ ἄλλου, ἔαν εἰς τὴν θέσιν τοῦ Βαπτίσματος νοηθοῦν τὰ μυστήρια τῆς Μετανοίας καὶ ἰδίως τῆς Θείας Εὐχαριστίας, διὰ τὰ ὅποια τόση ἀδιαφορία καὶ ὀλιγωρία παρατηρεῖται εἰς τοὺς σημερινούς Χριστιανούς, τότε ἡ ὁμιλία ἀποκτᾷ καὶ ἀπὸ τῆς εἰδικῆς αὐτῆς ἀπόψεως μίαν σπουδαίαν ἐπικαιρότητα.

Τὸ ἔτος ἐκφωνήσεως τῆς ὁμιλίας δὲν εἶναι γνωστόν, ἐσωτερικαὶ ὁμως μαρτυρίαι πείθουν, ὅτι αὕτη ἐξεφωνήθη πρὸ τοῦ Πάσχα, ὅτε ἐσυνήθιζεν ἡ Ἐκκλησία, συμφώνως πρὸς ἀρχαιοτάτην παρά-

δοσιν, νά τελῇ τὸ μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος, συνδυάζουσα τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου μὲ τὴν ἀνάστασιν τοῦ βαπτισθέντος, ἐκ τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν κοινὴν χριστιανικὴν ζωὴν, ἃν καὶ πάντοτε εἶναι καιρὸς διὰ τὴν ἀνακαινίσιν αὐτὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ μελετητὴς ἀναγνώστης θὰ εὕρῃ πλῆθος στοιχείων, ποῦ θὰ τοῦ κάμουν ἐντύπωσιν, θὰ τὸν θέλξουν καὶ θὰ τὸν διδάξουν. Σημειώνομεν ἐνδεικτικῶς ἐκ τούτων α) εἰς τὸ **125.4 E** τὴν ἀπορίαν τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς μὲ τὴν φράσιν: «τὴν γλυκύτητα τοῦ μέλιτος πῶς νὰ τὴν γνωρίσω εἰς ἐκείνους ποῦ τὴν ἀγνοοῦν»; Ὁ ἴδιος ἔχει γευθῇ τοὺς καρποὺς τῆς χριστιανικῆς ζωῆς καὶ θέλει νὰ γίνουν μέτοχοι αὐτῆς καὶ οἱ ἄλλοι. Τοῦτο μᾶς θυμίζει τὴν φράσιν τοῦ Ἀπ. Πέτρου, ὅταν ὁ Κύριος δὲν ἠμπόδιζε τοὺς μαθητάς του νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἐξ αὐτοῦ ἐὰν ᾔθελον, «Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ρήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις» (Ἰωάν. 6, 68). Ἡ γεύσις τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, τῆς παραμονῆς πλησίον τοῦ Χριστοῦ κάμνει τὸν ἄνθρωπον νὰ μὴ θέλῃ πλέον νὰ ἀπομακρυνθῇ ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀγάπης κινούμενος νὰ προσελκύσῃ καὶ τοὺς ἀμυήτους εἰς τὴν χαρὰν αὐτῆς τῆς γεύσεως. Ἡ ἀγάπη αὕτη τοῦ Μ. Β. πρὸς τὸ ποίμνιόν του καὶ πρὸς τοὺς συνανθρώπους του γενικώτερον ἀποκορυφούται εἰς τὸ **122 C** ὅπου λέγει: «Νὰ διακρύσω μοῦ ἔρχεται...». Εἶναι πράγματι ὁ ἀληθὴς ποιμὴν, ὁ ἀληθὴς ἐπίσκοπος, ὁ ἀληθὴς ἄνθρωπος καὶ χριστιανός.

β) Εἰς τὸ **118 D** κ.ἐ. δίδεται μία ἀποστομωτικὴ ἀπάντησις εἰς ἐκείνους ποῦ ἰσχυρίζονται, ὅτι πρέπει πρῶτα νὰ ἀπολαύσουν τὴν κοσμικὴν ζωὴν, «νὰ γλεντήσουν τὰ νειᾶτα τους» καὶ ὅτι ἔχουν καιρὸν διὰ νὰ ἀσχοληθοῦν καὶ μὲ τὴν χριστιανικὴν ζωὴν καὶ ὅτι δύνανται πρὸς τὸ παρὸν νὰ ἀναβάλλουν.

γ) Τέλος ἀναφέρομεν καὶ ἓν τρίτον στοιχεῖον, ἀφήνοντας τὰ ἄλλα εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀναγνώστου νὰ τὰ ἀπολαύσῃ. Εὕρισκεται εἰς τὸ **119 C**, ὅπου ὁ Μ. Β. ὁμιλῶν διὰ τὴν προετοιμασίαν πρὸ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος (νόει πρὸ τῆς Θείας Εὐχαριστίας) λέγει: «Ὅπου ἡ προδιάθεσις εἶναι ἐτοιμῇ, δὲν ὑπάρχει τίποτε ποῦ νὰ ἐμποδίζῃ». Ὅταν ὁ Θεὸς προσκαλῇ καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι πρόθυμος νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν πρόσκλησιν αὐτὴν, τότε δὲν ὑπάρχει καταλληλοτέρα προετοιμασία, διὰ νὰ δεχθῇ τὴν χάριν καὶ τὸν ἀγιασμόν.

Β'. ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

1. **С** 'Ο σοφός Σολομών μέν, διαιρῶν τοὺς καιροὺς τῶν γεγονότων τῆς ζωῆς καὶ προσδιορίζων τὸν κατάλληλον χρόνον δι' ἕν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν, εἶπε: «Τοῖς πᾶσιν ὁ χρόνος, καὶ καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι· καιρὸς τοῦ τεκεῖν, καὶ καιρὸς τοῦ ἀποθανεῖν»¹. Ἐγὼ δὲ ἀφοῦ ὀλίγον μεταβάλω τὴν γνώμην τοῦ σοφοῦ, θά ἔλεγα, κηρύσσων εἰς σᾶς τὸ κήρυγμα τῆς σωτηρίας, ὅτι ὑπάρχει καιρὸς διὰ τὸν θάνατον τῆς ψυχῆς² καὶ καιρὸς διὰ τὴν ἀναγέννησιν.

Ποία ὁμῶς εἶναι ἡ αἰτία αὐτῆς τῆς μεταβολῆς; "Οτι αὐτὸς μέν διδάσκων διὰ τὰ πράγματα ποὺ γεννῶνται καὶ φθείρονται καὶ ἀκολουθῶν τὴν ὕλικὴν φύσιν, ὡμίλησε πρὸ τοῦ θανάτου διὰ τὴν γέννησιν (διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ γνωρίσῃ τὸν θάνατον ἐκεῖνος ποὺ προηγουμένως δὲν ἔχει γεννηθῇ). **Д** ἐγὼ ὁμῶς, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ κάμω λόγον διὰ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν, ὁμιλῶ διὰ τὸν πνευματικὸν θάνατον πρὶν ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ζωὴν. Διότι μὲ τὸν θάνατον τῆς σαρκὸς συντελεῖται εἰς ἡμᾶς ἡ πνευματικὴ ἀναγέννησις, ὅπως καὶ ὁ Κύριος λέγει: «Ἐγὼ ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω»³.

"Ἀς ἀποθάνωμεν λοιπὸν διὰ νὰ ζήσωμεν. "Ἀς θανατώσωμεν τὸ σαρκικὸν φρόνημα, ποὺ δὲν δύναται νὰ ὑποταγῇ εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ⁴ διὰ νὰ ἰσχυροποιηθῇ εἰς ἡμᾶς τὸ πνευματικὸν φρόνημα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκ φύσεως ἐπικρατεῖ ἡ ζωὴ καὶ ἡ εἰρήνη. "Ἀς ἐνταφιασθῶμεν μετὰ τοῦ Χριστοῦ, ποὺ ἀπέθανεν χάριν ἡμῶν, διὰ νὰ ἀναστηθῶμεν μετ' αὐτόν, ποὺ ἔγινεν εἰς ἡμᾶς αἷτιος τῆς ἀναστάσεως.

Λοιπὸν ὑπάρχει μέν καιρὸς ἄλλος ποὺ εἶναι κατάλληλος δι' ἄλλα· ἰδιαίτερος καιρὸς διὰ ὕπνον καὶ ἰδιαίτερος διὰ ἐγρήγορσιν· **В** ἰδιαίτερος καιρὸς διὰ πόλεμον καὶ ἰδιαίτερος καιρὸς διὰ εἰρήνην· καιρὸς ὁμῶς διὰ τὸ

1. Ἑκκλ. 3, 1-2.

2. Δηλαδὴ τὸν χωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἀμαρτίας.

3. Δευτ. 32, 39.

4. Ρωμ. 8, 7.

θάπτισμα είναι όλόκληρος ὁ θίος τῶν ἀνθρώπων. Διότι σῶμα πού δὲν ἀναπνέει δὲν δύναται νὰ ζήσῃ· οὔτε ψυχὴ πού δὲν γνωρίζει τὸν κτίστην αὐτῆς νὰ ὑπάρξῃ. Διότι ἡ ἀγνοία τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ θάνατος τῆς ψυχῆς. Αὐτὸς δὲ πού δὲν ἐβαπτίσθη δὲν ἔχει φωτισθῇ. Χωρὶς φῶς ὁμῶς, οὔτε ὁ ὀφθαλμὸς βλέπει τὰ ὑλικά ἀντικείμενα, οὔτε ἡ ψυχὴ δύναται νὰ δεχθῇ τὴν θεωρίαν τοῦ Θεοῦ. Ὁλόκληρος μὲν λοιπὸν ὁ χρόνος παρέχει εὐκαιρίαν πρὸς τὴν σωτηρίαν διὰ τοῦ θαπτίσματος· εἴτε τὴν νύκτα ἀναφέρεις, εἴτε τὴν ἡμέραν, εἴτε μίαν ὥραν, εἴτε μίαν στιγμὴν τοῦ χρόνου **114 A**, εἴτε κάτι συντομώτατον.

Ἀναμφιβόλως ὁμῶς πολὺ περισσότερον εἶναι φυσικὸν ὁ καταλληλότερος χρόνος νὰ εἶναι περισσότερον οἰκεῖος. Περισσότερον δὲ οἰκεῖον καὶ συγγενὲς πρὸς τὸ θάπτισμα ἀπὸ τὴν ἡμέραν τοῦ πάσχα τί ἄλλο θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ; Διότι ἡ μὲν ἡμέρα εἶναι ὑπενθύμις τῆς ἀναστάσεως, τὸ δὲ θάπτισμα εἶναι δυνάμεις διὰ τὴν ἀνάστασιν. Κατὰ τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν λοιπὸν βς ὑποδεχθῶμεν τὸ δῶρον τῆς ἀναστάσεως. Διὰ τοῦτο ἀπὸ μακρυὰ ἡ Ἐκκλησία συγκαλεῖ τοὺς τροφίμους αὐτῆς μὲ δυνατόν κήρυγμα, διὰ νὰ γεννήσῃ τότε αὐτοὺς πού παλαιότερον ἐκυοφόρησε, καὶ ἀφοῦ ἀποκόψῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὸ γάλα τῶν κατηχητικῶν λόγων, νὰ τοὺς θρέψῃ διὰ τῆς στερεᾶς τροφῆς τῶν δογμάτων.

B Ὁ Ἰωάννης ἐκήρυττε θάπτισμα μετανοίας, καὶ ἔτρεχε πρὸς αὐτὸν ὅλοκληρος ἡ Ἰουδαία· ὁ Κύριος κηρύττει τὸ θάπτισμα τῆς υἱοθεσίας, καὶ ποῖος δὲν θὰ ὑπακούσῃ ἐξ ἐκείνων πού ἔχουν ἐλπίσει εἰς αὐτόν; Ἐκεῖνο, τὸ θάπτισμα τοῦ Ἰωάννου, ἦτο ἡ εἰσαγωγή, τοῦτο, τοῦ Κυρίου, εἶναι τὸ τελειωτικόν. Ἐκεῖνο ἦτο ἡ ἀναχώρησις τῆς ἁμαρτίας, τοῦτο εἶναι ἡ οἰκειώσις πρὸς τὸν Θεόν. Τὸ κήρυγμα ἐκεῖνο ἦτο ἐνὸς ἀνθρώπου, τοῦ Ἰωάννου, καὶ προσεῖλκυεν ὅλους πρὸς τὴν μετάνοιαν· σὺ ὁμῶς πού διδάσκεισαι διὰ τῶν προφητῶν: «Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε»⁵, πού νουθετεῖσαι διὰ τῶν ψαλμῶν: «Προσέλθετε πρὸς αὐτόν, καὶ φωτίσθητε»⁶, πού

5. Ἦσ. 1, 16.

6. Ψαλμ. 33, 6.

εὐαγγελίζεσαι διὰ τῶν ἀποστόλων: «Μετανοήσατε, καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν **Ϟ** ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ λήψεσθε τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος»⁷, ποῦ γίνεσαι συνεργὸς αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος λέγει: «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς»⁸ (διότι ὅλα αὐτὰ σήμερον συνέτρεξαν πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν), διστάζεις καὶ σκέπτεσαι καὶ ἀναβάλλεις; Ἀπὸ νήπιον κατηχεῖσαι εἰς τὴν διδασκαλίαν· δὲν συνετάχθης ἀκόμη πρὸς τὴν ἀλήθειαν; Διαρκῶς διδασκόμενος, δὲν ἔφθασες ἀκόμη εἰς τὴν πλήρη γνῶσιν; Δοκιμάζων καὶ πειραματιζόμενος εἰς ὅλην σου τὴν ζωὴν, ἐρευνῶν μέχρι γήρατος, πότε θὰ γίνῃς Χριστιανός; πότε θὰ σὲ γνωρίσωμεν ὡς ἰδικόν μας; **Δ** Πέρυσι ἀνέμενες τὸν παρόντα καιρόν, τώρα πάλιν ἀνέμενεις τὸν ἐπόμενον. Κύτταξε μήπως εὑρεθῇς νὰ δίδῃς ὑποσχέσεις ποῦ εἶναι μακρότεραι τῆς ζωῆς σου. Δὲν γνωρίζεις τί θὰ φέρῃ ἡ ἐπομένη ἡμέρα· νὰ μὴ ὑπόσχεσαι ἐκεῖνα ποῦ δὲν εἶναι ἰδικὰ σου.

Εἰς τὴν ζωὴν σὲ προσκαλοῦμεν, ἄνθρωπε· διατί ἀποφεύγεις τὴν πρόσκλησιν; Εἰς συμμετοχὴν ἀγαθῶν· διατί τοποθετεῖς τὴν δωρεάν ὕστερα ἀπὸ ἄλλο πρᾶγμα; Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἔχει ἀνοίξει· ὁ προσκαλῶν εἶναι ἀληθής· ἡ ὁδὸς εἶναι εὐκόλος καὶ δὲν χρειάζεται οὔτε χρόνος, οὔτε ἔξοδα, οὔτε φροντίς· διατί ἀναβάλλεις; διατί ἀποφεύγεις; διατί φοβεῖσαι τὸν ζυγόν, ὡς νεαρά ἀγέλας ποῦ δὲν ἔχει γνωρίσει ἀκόμη τὸν ζυγόν; «Χρηστός ἐστίν, ἐλαφρὸς ἐστίν»⁹, δὲν πληγώνει τὸν αὐχένα, ἀλλὰ τὸν δοξάζει. **Ε** Διότι ἡ ζεύγλη δὲν δένεται γύρω ἀπὸ τὸν τράχηλον, ἐπειδὴ θέλει ἐλεύθερον ἐκεῖνον ποῦ τὴν σύρει.

Βλέπεις ὅτι ὁ Ἐφραίμ κατηγορεῖται ὡς μανιακὴ ἀγέλας¹⁰, διότι ἀτάκτως περιπλανᾶται ἀτιμάζων τὸν ζυγόν τοῦ νόμου; Τοποθέτησε ὑπὸ τὸν ζυγόν τοῦ νόμου τὸν ἀνυπότακτον αὐχένα σου· γίνε ὑποζύγιον τοῦ Χρι-

7. Πράξ. 2, 38.

8. Ματθ. 11, 28.

9. Ματθ. 11, 30.

10. Ὡσ. 4, 16.

στοῦ, διὰ νὰ μὴ εἶσαι εὐπρόσβλητος εἰς τὰ θηρία τῶν δαιμόνων, ὡς ἀπηλλαγμένος τῆς ζεύγλης καὶ ἐλευθεριάζων εἰς τὴν ζωὴν.

2. «Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος»¹¹. Τὴν γλυκύτητα τοῦ μέλιτος πῶς νὰ τὴν γνωρίσω εἰς ἐκείνους ποὺ τὴν ἀγνοοῦν; **118 A** «Γεύσασθε καὶ ἴδετε». Ἡ αἴσθησις εἶναι περισσότερο σαφὴς διὰ τὴν γνώσιν ἀπὸ κάθε λόγον. Ὁ Ἰουδαῖος δὲν ἀναβάλλει τὴν περιτομὴν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπειλῆς, ὅτι «Πᾶσα ψυχὴ, ἥτις οὐ περιτμηθήσεται τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς»¹². σὺ ὁμῶς ἀναβάλλεις τὴν πνευματικὴν περιτομὴν μετὰ τὴν ἀπάρνησιν τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος¹³, ἡ ὁποία τελειοῦται εἰς τὸ βάπτισμα, ἐνῶ ἡκουσες τὸν ἴδιον τὸν Κύριον νὰ λέγῃ: «Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ»¹⁴. Καὶ ἐκεῖ μὲν ὑπάρχει πόνος καὶ πληγὴ, ἐδῶ ὁμῶς ἀνάψυξις τῆς ψυχῆς καὶ θεραπεία τῆς πληγῆς τῆς καρδίας. **B** Προσκυνεῖς ἐκεῖνον ποὺ ἀπέθανεν ὑπὲρ σου; Λοιπὸν καταδέξου νὰ ἐνταφιασθῇς μυστηριακῶς μαζὶ μετὰ αὐτὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος¹⁵. Ἐὰν δὲν φυτευθῇς μαζὶ μετὰ αὐτὸν εἰς τὸ ὁμοίωμα τοῦ θανάτου αὐτοῦ, τότε πῶς θὰ γίνῃς κοινωνὸς τῆς ἀναστάσεώς του¹⁶; Ὁ Ἰσραὴλ ἐκεῖνος ἐβαπτίσθη εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Μωϋσέως εἰς τὴν νεφέλην καὶ εἰς τὴν θάλασσαν¹⁷, διὰ νὰ παραδώσῃ εἰς σέ τοὺς τύπους καὶ θὰ φανερώσῃ τὴν ἀλήθειαν, ποὺ θὰ ἐπαρουσιάζετο κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς· σὺ ὁμῶς ἀποφεύγεις τὸ βάπτισμα, τὸ ὁποῖον δὲν γίνεται εἰς τὴν θάλασσαν τυπικῶς, ἀλλὰ τελειοῦται ἐν ἀληθείᾳ, ὅχι εἰς τὴν νεφέλην, ἀλλ' εἰς τὸ Πνεῦμα, ὅχι εἰς τὸν Μωϋσῆν ποὺ εἶναι συνάνθρωπος, ἀλλὰ εἰς τὸν Χριστὸν ποὺ εἶναι ὁ δημιουργός.

11. Ψαλμ. 33, 9.

12. Γεν. 17, 14.

13. Κολασ. 2, 11.

14. Ἰωάν. 3, 5.

15. Κολασ. 2, 12.

16. Ρωμ. 6, 5.

17. Α' Κορινθ. 10, 2.

Ὁ Ἰσραὴλ ἐάν δὲν διέβαινε τὴν θάλασσαν, δὲν θὰ ἀπηλλάσσετο ἀπὸ τὸν Φαραῶ· **Ⲯ** καὶ σὺ ἐάν δὲν δια-
θῇς διὰ τοῦ ὕδατος, δὲν θὰ ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τὴν πικράν
ἐξουσίαν τοῦ διαθόλου. Δὲν θὰ ἔπινεν ἐκεῖνος ἐκ τῆς
πνευματικῆς πέτρας, ἐάν δὲν ἐβαπτίζετο τὸ τυπικὸν θά-
πτισμα· οὔτε εἰς σὲ θὰ δώσῃ τις τὴν ἀληθινὴν πόσιν, ἐάν
δὲν βαπτισθῇς τὸ ἀληθινὸν θάπτισμα. Ἐκεῖνος μετὰ τὸ
θάπτισμα ἔφαγεν ἄρτον ἀγγέλων¹⁸· σὺ ὅμως πῶς θὰ φά-
γῃς τὸν ζῶντα ἄρτον¹⁹, ἐάν δὲν δεχθῇς προηγουμένως
τὸ θάπτισμα; Εἰσῆλθεν ἐκεῖνος εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγ-
γελίας ἐπειδὴ ἐβαπτίσθη· σὺ ὅμως πῶς θὰ ἐπανέλθῃς
εἰς τὸν παράδεισον, χωρὶς νὰ σφραγισθῇς διὰ τοῦ θα-
πτίσματος; Ἡ δὲν γνωρίζεις ὅτι ἔχει τοποθετηθῇ φλό-
γινον ξίφος διὰ νὰ φυλάσῃ τὴν ὁδὸν ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὸ
ξύλον τῆς ζωῆς²⁰, **Ⲕ** ποὺ εἶναι διὰ μὲν τοὺς ἀπίστους
φοθερόν καὶ κατακαῖον, δι' ἐκεῖνους ὅμως ποὺ ἔχουν
πιστεύσει εἶναι εὐκολοπλησίαστον καὶ λάμπει λαμπρῶς
ἐπ' αὐτῶν; Καὶ ὁ Δεσπότης ἔκαμεν αὐτὸ νὰ περιστρέ-
φεται· διότι ὅταν μὲν ἰδῇ πιστόν, στρέφει τὰ νῶτα, ὥς-
τε νὰ ἀφήσῃ ἐλεύθερον τὸν δρόμον, ὅταν δὲ κάποιον
ἐκ τῶν ἀσφραγίστων, τὸν προϋπαντᾷ μὲ τὴν κόψιν.

3. Ὁ Ἥλιος δὲν ἐξεπλάγῃ ὅταν ἦλθον πρὸς αὐτὸν
ἄρμα πυρὸς καὶ ἵπποι πύρινοι, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιθυμίας
τῆς πρὸς τὰ ἄνω πορείας ἀπετόλμησε τὰ φοθερά, καὶ
γεμᾶτος ἀπὸ χαρὰν ἀνέβη ἐπάνω εἰς τὰς πυρίνας ἀμά-
ξας, αὐτὸς ποὺ ἀκόμη ἔζη ἐν σαρκί²¹· σὺ ὅμως ποὺ πρό-
κειται νὰ ἀναθῇς ὄχι εἰς πύρινα ἄρματα, ἀλλὰ εἰς τὸν
οὐρανὸν νὰ ἀναβαίνῃς δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος, **Ⲛ** δὲν
προστρέχεις εἰς τὴν πρόσκλησιν;

Ὁ Ἥλιος ἐφάνέρωσε τὴν δύναμιν τοῦ θαπτίσματος
ἐπάνω εἰς τὸν θωμὸν τῶν ὀλοκαυτωμάτων, μὲ τὸ νὰ
καύσῃ ὀλόκληρον τὴν θυσίαν ὄχι μὲ πῦρ, ἀλλὰ μὲ ὕ-
δωρ. Διαφόρως μὲν λοιπὸν ἡ φύσις τοῦ πυρὸς μάχεται
πρὸς τὸ ὕδωρ· ἐπειδὴ ὅμως τότε μυστικῶς τὸ ὕδωρ τρεῖς

18. Ψαλμ. 77, 25.

19. Ἰωάν. 6, 51.

20. Γεν. 3, 24.

21. Δ' Βασιλ. 2, 11.

φοράς ἐχύθη κατὰ τοῦ θωμοῦ, ἔγινε ἀρχὴ διὰ τὸ πῦρ καὶ ἦναψε τὴν φλόγα ὅπως τὸ ἔλαιον. «Λάθετέ μοι, φησὶν, ὑδρίας, καὶ ἐπιχέετε ἐπὶ τὸ ὀλοκαύτωμα καὶ ἐπὶ τὰς σχίδακας (= ξύλα). Καὶ εἶπε· δευτερώσατε, καὶ ἐδευτέρωσαν· τρισώσατε, καὶ ἐτρίσωσαν»²², διὰ νὰ φανερῶσιν ὁ λόγος, ὅτι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος προσάγεται διὰ τοῦ θαπτίσματος συγγενεύει μὲ τὸν Θεόν, καὶ ὅτι φῶς καθαρὸν καὶ οὐράνιον ἀναλάμπει εἰς τὰς ψυχὰς τῶν προσερχομένων διὰ τῆς πίστεως εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα.

116 A Ἐάν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐμοίραζον χρυσόν, δὲν θὰ μοῦ ἔλεγε· αὐρίον θὰ ἔλθω, καὶ αὐρίον θὰ δώσης, ἀλλὰ θὰ ἐζήτεις ἥδη τάχιστα νὰ γίνῃ ἡ διανομὴ καὶ θὰ ἐδυσφόρεις διὰ τὴν ἀναβολήν· ἐπειδὴ ὁ μὲν ὁ μεγαλόδωρος Θεὸς δὲν σοῦ προσφέρει ὠραιόχρωμον ὕλην, ἀλλὰ τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς, ἐσὺ πλάθεις προφάσεις καὶ ἀπαριθμεῖς δικαιολογίας, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ σπεύδης πρὸς τὸ δῶρον. Ὡ τοῦ θαύματος! γίνεσαι καὶ νοῦριος, χωρὶς νὰ δοκιμάζεσαι εἰς τὸ χωνευτήριον· πλάθεσαι ἐκ νέου, χωρὶς νὰ συντρίβῃσαι· θεραπεύεσαι, χωρὶς νὰ πονᾷς, καὶ δὲν ὑπολογίζεις τὴν δωρεάν.

Ἐάν ἦσουν δοῦλος ἀνθρώπων καὶ ἐγνωστοποιεῖτο δημοσίᾳ ἡ ἐλευθερία τῶν δούλων, **B** δὲν θὰ ἔσπευδες τὴν ἰδίαν ἡμέραν νὰ μισθώνης συνηγόρους καὶ νὰ παρκαλῇς δικαστάς, ὥστε μὲ κάθε τρόπον νὰ ἀπελευθερωθῇς; Ἡ ἴσως καὶ ράπισμα θὰ κατεδέχεσσο, ποῦ εἶναι ἡ τελευταία πληγὴ τῶν δούλων, πρὸς χάριν τῆς μετέπειτα ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὰς κακοποιήσεις. Ἐπειδὴ ὁ μὲν ὁ Θεὸς εἶσαι δοῦλος ὅχι ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῆς ἁμαρτίας, ὁ κῆρυξ σὲ καλεῖ εἰς ἐλευθερίαν, διὰ νὰ σὲ ἀπαλλάξῃ μὲν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν, νὰ σὲ καταστήσῃ δὲ ἴσον πρὸς τοὺς ἀγγέλους πολίτην, καὶ νὰ σὲ ἀποδείξῃ μὲν υἱὸν τοῦ Θεοῦ υἱοθετηθέντα διὰ τῆς χάριτος, κληρονόμον δὲ τῶν ἀγαθῶν τοῦ Χριστοῦ, σὺ λέγεις ὅτι δὲν ἔχεις ἀκόμη καιρὸν διὰ νὰ δεχθῇς τὰ προσφερόμενα.

Ὡ τῶν πονηρῶν ἐμποδίων! ὦ τῆς αἰσχυρᾶς καὶ ἀτελειώτου ἀσχολίας! **C** Ἔως πότε αἱ ἡδοναί; ἔως πότε αἱ πολυτέλειαι; Πολὺν χρόνον ἐζήσαμε διὰ τὸν κό-

σμον, ἅς ζήσωμεν εἰς τὸ ἐξῆς καὶ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας.

Τί εἶναι ἴσης ἀξίας πρὸς τὴν ψυχὴν; Τί εἶναι ἰσάξιον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν; Ποῖος εἶναι διὰ σέ σύμβουλος ἀξιοπιστότερος ἀπὸ τὸν Θεόν; Ποῖος εἶναι περισσότερο συνेतὸς ἀπὸ τὸν σοφόν, ἢ ποῖος περισσότερο ὠφέλιμος ἀπὸ τὸν ἀγαθόν; Ποῖος εἶναι περισσότερο οἰκεῖος ἀπὸ τὸν δημιουργόν; Οὔτε εἰς τὴν Εὐαν συνέφερε νὰ πεισθῇ εἰς τὴν συμβουλήν τοῦ ὀφείας μᾶλλον, παρὰ εἰς τὴν συμβουλήν τοῦ Δεσπότη.

Ὡ πόσον παράλογοι φράσεις! Δὲν ἔχω χρόνον νὰ θεραπευθῶ· μὴ μοῦ δείξῃς ἀκόμη τὸ φῶς· μὴ με συνδέσῃς ἀκόμη με τὸν βασιλέα. Δὲν λέγεις ταῦτα ἀπροκαλύπτως; Μᾶλλον δὲ τὰ περισσότερον παράλογα ἀπὸ αὐτά.

Σὺ δέ, ἐάν μὲν ἦσουν ἐγγεγραμμένος εἰς τὰ δημόσια χρέη, **Δ** ἀνηγγέλλοντο δὲ ἀποσθέσεις χρεῶν διὰ τοὺς χρεωστοῦντας, καὶ ἔπειτα ὑπῆρχε κάποιος, ὁ ὁποῖος ἀλαζονικῶς θὰ ἐπεχείρει νὰ σὲ ἐξαίρῃ ἀπὸ αὐτὸ τὸ εὐεργέτημα, θὰ ἡγανάκτεις καὶ θὰ ἐφώναζες ὡς στερούμενος τοῦ δικαιώματος τῆς κοινῆς χάριτος. Ἐπειδὴ δὲ προανηγέλθησαν ὅχι μόνον ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ παρελθόντα, ἀλλὰ καὶ ἡ προσφορὰ τῶν μελλοντικῶν δώρων, σὺ ὁ ἴδιος ἀδικῶν τὸν ἑαυτὸν σου, πράττεις ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα οὔτε κάποιος ἐχθρὸς δὲν θὰ ἔπραττεν εἰς θάρος σου, νομίζεις ὅτι πρεπόντως σκέπτεσαι, καὶ ὠφελίμως προνοεῖς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου, σὺ ὁ ὁποῖος δὲν δέχεσαι τὴν ἀπαλλαγὴν, ἀλλὰ ἀποθνήσκεις μέσα εἰς τὰ χρέη; Καὶ ταῦτα πράττεις καθ' ἣν στιγμὴν γνωρίζεις, ὅτι ὁ χρεωφειλέτης τῶν μυρίων ταλάντων θὰ ἐπετύγχανε τὴν ἀπαλλαγὴν ἐκ τοῦ χρέους του, **Ε** ἐάν ὁ ἴδιος διὰ τὸν ἑαυτὸν του δὲν ἀνενέωνε τὴν εἰσπραξίν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπανθρώπου διαγωγῆς του πρὸς τὸν ὁμόδουλον²³. Αὐτὸ καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ προσέξωμε, μήπως πάθωμε, μετὰ τὸ νὰ μὴ ἀφήνωμεν εἰς τοὺς ὀφειλέτας μας τὸ χρέος, διὰ νὰ παραμείνῃ μόνιμον τὸ δῶρον εἰς ἡμᾶς, ὅταν θὰ ἔχωμεν ἐπιτύχει τὴν χάριν.

4. Εἴσελθε εἰς τὸ ἐσώτερον δωμάτιον τῆς ψυχῆς

23. Ματθ. 18, 23 κ. ἐ.

σου, αναμόχλευσον εἰς τὴν μνήμην τὰς πράξεις σου. Ἐάν μὲν εἶναι πολλὰ τὰ ἁμαρτήματά σου, νὰ μὴ ἀπελπισθῇς ἐξ αἰτίας τοῦ πλήθους. Διότι «ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις»²⁴, ἐάν δέχῃσαι τὴν χάριν. Διότι εἰς τὸν ὀφειλοντα πολὺ χρέος, πολὺ καὶ θὰ τοῦ συγχωρηθῇ, ὥστε περισσότερον νὰ ἀγαπήσῃ. **117 A** Ἐάν δὲ τὰ ἁμαρτήματά σου εἶναι μικρά καὶ ἀσήμαντα καὶ ὄχι πρὸς θάνατον²⁵, διατὶ ἀγωνιᾷς διὰ τὸ μέλλον, σὺ ὁ ὁποῖος τοῦλάχιστον οὐχὶ ἀγεννῶς διήλθες τὸ παρελθόν, καὶ ταῦτα χωρὶς νὰ παιδαγωγῇσαι ἀκόμη ἀπὸ τὸν νόμον;

Τώρα νὰ θεωρῇς τὴν ψυχὴν σου ὡς νὰ ἴσταται ἐπὶ ζυγοῦ καὶ νὰ ἔλκεται ἀπὸ ἐδῶ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ὑπὸ τῶν δαιμόνων. Εἰς ποίους λοιπὸν θὰ προσφέρῃς τὴν κλίσιν τῆς καρδίας; Τί θὰ ὑπερισχύσῃ εἰς σέ; ἡ ἡδονὴ τῆς σαρκός, ἡ ὁ ἁγιασμός τῆς ψυχῆς; ἡ ἀπολαυσις τῶν παρόντων, ἡ ἡ ἐπιθυμία τῶν μελλόντων; Θὰ σὲ παραλάβουν οἱ ἄγγελοι, ἡ θὰ σὲ κρατήσουν οἱ κατέχοντες;

Εἰς τὴν παράταξιν τῆς μάχης οἱ στρατηγοὶ διανέμουν τὸ σύνθημα εἰς τοὺς εὐρισκομένους ὑπὸ τὰς διαταγὰς των, **B** ὥστε καὶ οἱ φίλοι εὐκόλως μεταξὺ των νὰ προσφωνῶνται, καὶ πρὸς τοὺς ἐχθρούς, ἐάν κατὰ τὰς συμπλοκάς ἀναμυχθοῦν, νὰ δύναται νὰ ὑπάρχῃ σαφὴς ὁ διαχωρισμός. Οὐδεὶς θὰ σὲ ἀναγνωρίσῃ, ἐάν εἶσαι ἰδικός μας, ἡ τῶν ἐχθρῶν, ἐάν δὲν προσφέρῃς τὴν ταυτότητά σου διὰ τῶν μυστικῶν συμβόλων, ἐάν δὲν σημειωθῇ ἐπάνω σου τὸ φῶς τοῦ προσώπου τοῦ Κυρίου²⁶. Πῶς θὰ πρέσβεύσῃ διὰ σέ ὁ ἄγγελός σου; πῶς δὲ θὰ σὲ ἀφαρπάσῃ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ἐάν δὲν ἀναγνωρίσῃ τὴν σφραγίδα; Πῶς δὲ σὺ θὰ εἰπῇς, εἶμαι τοῦ Θεοῦ, ἐάν δὲν ἔχῃς ἐπάνω σου τὰ διακριτικὰ γνωρίσματα; Ἡ δὲν γνωρίζεις, ὅτι τὰς ἐσφραγισμένας οἰκίας δὲν τὰς ἐθλαπτεν ὁ ἐξολοθρευτὴς ἄγγελος, ἐνῶ εἰς τὰς ἀσφραγίστους ἐφόνευε τὰ πρωτότοκα²⁷; Ὁ θησαυρὸς ποῦ δὲν

24. Ρωμ. 5, 20.

25. Α' Ἰωάν. 5, 17.

26. Ψαλμ. 4, 7.

27. Ἐξὸδ. 12, 23.

εἶναι ἐσφραγισμένος εἶναι εὐκολοπρόσβλητος ἀπὸ τοὺς κλέπτας· **Κ** τὸ πρόβατον ποὺ εἶναι ἀσημάδευτον εὐκόλως κινδυνεύει.

5. Εἶσαι νέος; Ἀσφάλισαι τὴν νεότητα μὲ τὸν χαλινὸν τοῦ θαπτίσματος. Ἐφθασεν ἡ ἀκμὴ τῆς ἡλικίας; Μὴ χάσης τὰ ἐφόδια, μὴ ἀπολέσης τὸ φυλακτόν, μὴ σκέπτεσαι περὶ τῆς ἐνδεκάτης ὥρας ὥς νὰ πρόκειται περὶ τῆς πρώτης²⁸, ἀφοῦ θεθαίως καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀρχίζει τὴν ζωὴν χρειάζεται νὰ ἔχη ὑπ' ὄψει τοῦ τὸν θάνατον. Ἐάν κάποιος ἐκ τῶν ἱατρῶν σοῦ ὑπέσχετο, ὅτι μὲ διάφορα μέσα καὶ ἐφευρέσεις θὰ σέ ἔκαμνε νέον ἀπὸ γέροντα, δὲν θὰ ἐπεθύμεις νὰ φθάσῃ ἐκεῖνη ἡ ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ ἰδῇς τὸν ἑαυτὸν σου νὰ ἐπιστρέφῃ εἰς τὴν νεότητα; Τὸ θάπτισμα ὁμῶς σοῦ ὑπόσχεται νὰ ἀνανεώσῃ τὴν ψυχὴν σου, **Δ** τὴν ὁποίαν σὺ ἐπαλαίωσες καὶ ἔκαμες πλήρη ρυτίδων καὶ σπιλωμάτων ἐκ τῶν ἁνομιῶν· σὺ ἐν τούτοις περιφρονεῖς τὸν εὐεργέτην, καὶ δὲν προστρέχεις εἰς τὴν ὑπόσχεσιν. Δὲν ἐπιθυμεῖς νὰ ἰδῇς τί εἶναι τὸ μέγα θαῦμα τῆς ὑποσχέσεως; πῶς συμβαίνει ἄνευ μητρὸς νὰ ἀναγεννᾶται ὁ ἄνθρωπος; πῶς ὁ παλαιούμενος καὶ φθειρόμενος κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης²⁹, πάλιν γίνεται σφριγηλὸς καὶ νέος, καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὸ ἀληθινὸν ἄνθος τῆς νεότητος;

Τὸ θάπτισμα εἶναι λύτρωσις τῶν αἰχμαλώτων, ἀπόσβεσις τῶν χρεῶν, θάνατος τῆς ἁμαρτίας, ἀνανέωσις τῆς ψυχῆς, ἔνδυμα φωτεινόν, σφραγὶς ἀπρόσβλητος, ὄχημα πρὸς οὐρανόν, πρόξενον βασιλείας, χάρισμα υἱοθεσίας. **Ε** Ἐνῶ τὰ ἀγαθὰ εἶναι τόσον πολλὰ καὶ τόσον μεγάλα, σὺ ἄθλιε, θεωρεῖς προτιμότεραν τὴν ἡδονήν; Διότι ἀντιλαμβάνομαι τὴν ἀναβολήν, ἔστω καὶ ἂν τὴν μετριάξῃς διὰ τῶν λόγων· αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ ἡ πραγματικότης φωνάζει, ἔστω καὶ ἂν διὰ τῆς φωνῆς σιωπᾷς.

Ἄφησε, νὰ χρησιμοποιήσω τὴν σάρκα διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν αἰσχυρῶν, νὰ κυλισθῶ εἰς τὸν θόρβορον τῶν ἡδονῶν, νὰ αἱματώσω τὰς χεῖρας, νὰ ἀφαιρέσω τὰ

28. Ματθ. 20, 12.

29. Ἐφεσ. 4, 22.

ξῆνα, νὰ ζήσω δολίως, νὰ παραβῶ τοὺς ὄρκους, νὰ ψευ-
σθῶ, καὶ τότε, ὅταν τελειώσω κάποτε ἀπὸ τὰς κακὰς
πράξεις, θὰ ὑποδεχθῶ τὸ θάπτισμα. **118 A** Ἐάν μὲν
λοιπὸν εἶναι καλὸν πρᾶγμα ἡ ἀμαρτία, φύλαττε ταύ-
την ἕως τέλους· ἔάν ὁμως εἶναι θλαθερά εἰς τὸν πράτ-
τοντα αὐτήν, διατί ἐπιμένεις εἰς τὰ ὀλέθρια; Οὐδεὶς,
ζητῶν νὰ ἐμέσῃ δηλητήριον, μαζεύει περισσότερον διὰ
τὸν ἑαυτὸν τοῦ μὲ κακὴν καὶ ἀχαλίνωτον δίαιταν. Χρει-
άζεται νὰ καθαρίζωμεν τὸ σῶμα ἀπὸ τὰ θλαθερά, καὶ
ὄχι θεθαίως νὰ κάμνωμεν τὴν νόσον μεγαλυτέραν τῆς
υγείας. Τὸ πλοῖον φαίνεται μέχρι ποίου σημείου δύνα-
ται νὰ σηκώσῃ τὸ θάρος τῶν δυναμένων νὰ μεταφερ-
θοῦν πραγμάτων· τὸ δὲ περισσότερον τούτου, τὸ κατα-
βυθίζει. Νὰ φοβηθῇς μήπως καὶ σὺ πάθῃς τὰ παρόμοια,
καὶ ἀφοῦ κάμῃς τὰ ἀμαρτήματα μεγαλύτερα ἀπὸ τὴν
συγχώρησιν, **B** ὑποστῇς τὸ ναυάγιον ἔμπροσθεν τῶν
λιμένων πού ἤλπισες νὰ φθάσῃς.

Δὲν βλέπει ὁ Θεὸς αὐτὰ πού συμβαίνουν; ἢ δὲν ἀν-
τιλαμβάνεται τὰς σκέψεις σου; ἢ συνεργάζεται μαζί
σου εἰς τὰς ἀδικίας; «Ἐνόμισες, εἶπεν, ὅτι θὰ γίνω ὁ-
μοιος μὲ σέ»³⁰. Σὺ δὲ συνάπτων μὲν φιλίαν μὲ ἄνθρω-
πον θνητόν, προσεταιρίζεσαι αὐτὸν μὲ εὐεργεσίαν, λέ-
γων, καὶ πράττων ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα αἰσθάνεσαι ὅτι
εὐχαριστεῖται· θέλων ὁμως νὰ πλησιάσῃς τὸν Θεόν, καὶ
ἐλπίζων νὰ γίνῃς δεκτὸς εἰς τὴν τάξιν τοῦ υἱοῦ, μὲ τὸ
νὰ πράττης ἐκεῖνα πού εἶναι ἐχθρικά πρὸς τὸν Θεόν,
καὶ μὲ τὸ νὰ ἀτιμάζῃς αὐτὸν διὰ τῶν ὁποίων προσκρού-
εις εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἐκ τούτων ἐλπίζεις τὴν φι-
λίαν τοῦ Θεοῦ; Πρόσεξε μήπως μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀπο-
λυτρώσεως, **C** ἀφοῦ συγκεντρώσῃς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου
πλῆθος κακῶν, συναθροίσῃς μὲν τὴν ἀμαρτίαν, ἀπολέ-
σῃς δὲ τὴν συγχώρησιν. «Ὁ Θεὸς δὲν ἐμπαίζεται»³¹. Μὴ
ἐμπορεῦσαι τὴν χάριν. Μὴ εἴπῃς: καλὸς μὲν ὁ νόμος,
ἀλλὰ περισσότερον εὐχάριστος ἡ ἀμαρτία. Ἡ ἡδονὴ
εἶναι τὸ ἀγκίστρι τοῦ διαβόλου πού ἔλκει πρὸς τὴν κα-
ταστροφὴν. Ἡ ἡδονὴ εἶναι μήτηρ τῆς ἀμαρτίας· ἡ δὲ ἀ-

30. Ψαλμ. 49, 21.

31. Γαλ. 6, 7.

μαρτία είναι τὸ κεντρὶ τοῦ θανάτου³². Ἡ ἡδονή, τροφὸς τοῦ αἰώνιου σκώληκος, ἡ ὁποία προσωρινῶς μὲν καταπραϋνει αὐτὸν ποὺ τὴν ἀπολαμβάνει, ὕστερον ὅμως κάμνει τὰς ἐκρήξεις περισσότερον πικράς καὶ ἀπὸ τὴν χολήν³³.

Ἡ ἀναβολὴ οὐδὲν ἄλλο κραυγάζει παρὰ ταῦτα: ὡς θασιλεύσῃ εἰς ἐμὲ πρῶτον ἡ ἁμαρτία, **Δ** ἔπειτα θὰ θασιλεύσῃ κάποτε καὶ ὁ Κύριος. Ὡς παρουσιάσω τὰ μέλη μου ὅπλα ἀδικίας εἰς τὴν ἀνομίαν, ἔπειτα θὰ παρουσιάσω κάποτε αὐτὰ καὶ ὅπλα δικαιοσύνης εἰς τὸν Θεόν³⁴. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Κάϊν προσέφερε τὰς θυσίας· τὰ πρῶτα εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τὴν ἰδικήν του, τὰ δεύτερα εἰς τὸν κτίσαντα καὶ δωρησάμενον Θεόν.

Ὅταν εἶσαι δυνατὸς εἰς ἔργα, δαπανᾷς τὴν νεότητά σου εἰς τὰς ἁμαρτίας. Ὅταν κουρασθοῦν τὰ ὄργανα, τότε προσφέρεις αὐτὰ εἰς τὸν Θεόν, τότε δηλαδὴ ποὺ δὲν χρησιμεύουν πλέον εἰς τίποτε, ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναπαύωνται ἐξ αἰτίας τῆς παραλύσεως τῆς δυνάμεως αὐτῶν καὶ τοῦ ἐκ τοῦ χρόνου ἐπελθόντος μαρasmus. Ἡ σωφροσύνη τοῦ γήρατος δὲν εἶναι σωφροσύνη, ἀλλὰ ἀδυναμία διὰ τὴν ἀκολασίαν. **Ε** Ὁ νεκρὸς δὲν στεφανώνεται· οὐδεὶς εἶναι δίκαιος ὅταν δὲν ἔχη τὴν δυνατότητα διαπράξεως τοῦ κακοῦ. Ὅσον ἔχεις δύναμιν, κρατήσου μακρὰν τῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς λογικῆς. Διότι αὐτὸ σημαίνει ἀρετὴ: ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ ἐκτέλεσις τοῦ ἀγαθοῦ³⁵. Διότι ἡ μὴ διάπραξις τοῦ κακοῦ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δὲν ἀξίζει οὔτε ἐπαίνων, οὔτε τιμωριῶν. Ἐὰν παύσῃς νὰ διαπράττῃς τὴν ἁμαρτίαν λόγῳ ἡλικίας, ἡ χάρις ἀνήκει εἰς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ γήρατος. **119 Α** Ἐπαινοῦμεν ἄρα αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀγαθοὶ ἀπὸ ἰδικήν των θέλησιν, ὅχι ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐμποδίζονται ἀπὸ κάποιαν ἀναγκαιότητα.

Ποῖος δὲ σοῦ ἐτοποθέτησε καὶ τὰ χρονικὰ ὅρια τῆς ζωῆς; ποῖος σοῦ ὥρισε τὴν προθεσμίαν τοῦ γήρατος;

32. Α' Κορινθ. 15, 56.

33. Ἀσφαλῶς ἐνταῦθα νοοῦνται αἱ σφοδραὶ τύψεις τῆς συνειδήσεως, ποὺ εἶναι φυσιολογικὰ ἐπακολουθήματα τῆς ἁμαρτίας.

34. Ρωμ. 6, 13.

35. Α' Πέτρ. 3, 11.

ποιός εἰς σέ εἶναι τόσον ἀξιόπιστος ἐγγυητής τῶν μελλόντων; Δέν θλέπεις νήπια νά ἀρπάζωνται, τοὺς εὐρισκομένους εἰς ἡλικίαν νά ἀπάγονται; Δέν ἔχει κάποιαν προθεσμίαν ὁ θίος. Διατί ἀναμένεις τὸν πυρετὸν διὰ νά λάθῃς ὡς δῶρον τὸ θάπτισμα; ὁπότε οὐδὲ νά προφέρῃς θά δυνηθῇς τὰ σωτήρια λόγια, ἴσως δὲ οὐδὲ νά τὰ ἀκούσῃς εὐκρινῶς θά σοῦ ἐπιτραπῇ, ἀφοῦ εἰς αὐτὴν τὴν κεφαλὴν σου ἐνοικεῖ ἡ νόσος· οὔτε τὰς χεῖρας νά ὑψώσῃς εἰς τὸν οὐρανόν, οὔτε εἰς τοὺς πόδας σου νά σταθῇς, **Β** οὔτε νά γονατίσῃς εἰς τὴν προσκύνησιν, οὔτε νά διδαχθῇς τὰ χρήσιμα, οὔτε νά ὁμολογήσῃς ὀρθῶς, οὔτε νά συνταχθῇς μετὰ τοῦ Θεοῦ, οὔτε νά ἀποτάξῃς τὸν ἐχθρόν³⁶, ἴσως δὲ οὔτε συνετῶς νά παρακολουθήσῃς τὸ μυστήριον καθ' ἣν ὥραν θά μυσταγωγῇσαι, ἐφ' ὅσον εἶσαι ἀμφίβολος εἰς τὰ παρόντα· ποῖον ἐκ τῶν δύο, ἐνίωσες τὴν χάριν, ἥ δὲν ἀντιλαμβάνεσαι αὐτὰ πού τελοῦνται. Ὅταν δὲ καὶ συνειδητῶς δεχθῇς τὴν χάριν, τότε ἔχεις μὲν τὸ τάλαντον, δὲν ἐπιθυμεῖς ὁμῶς τὴν ἐργασίαν.

6. Μιμήσου τὸν εὐνοῦχον³⁷. Εὗρεν ἐκεῖνος τὸν κατηχητὴν καὶ δὲν περιεφρόνησε τὴν μάθησιν, ἀλλ' ἐπᾶνω εἰς τὴν ἁμαξαν ἀνέβασεν ὁ πλούσιος τὸν πτωχόν, **С** ὁ μεγαλοπρεπὴς καὶ πολυδάπανος τὸν ἀπλοῦν καὶ εὐκαταφρόνητον· καὶ ἀφοῦ ἐδιδάχθη τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, ἐδέχθη μὲν εἰς τὴν καρδίαν τὴν πίστιν, δὲν ἀνέβαλε δὲ τὴν σφραγίδα τοῦ Πνεύματος. Διότι ὅταν εὗρον ὕδωρ, «Ἴδου, λέγει, ὕδωρ»³⁸. Ἀπὸ μεγάλης χάραν ὁ λόγος: Ἴδου τὸ ζητούμενον, «Τί κωλύει με θάπτισθῆναι»; Ὅπου ἡ προδιάθεσις εἶναι ἐτοιμία, δὲν ὑπάρχει τίποτε πού νά ἐμποδίζῃ. Διότι ὁ προσκαλὼν εἶναι φιλάνθρωπος, ὁ ὑπηρέτης ἔτοιμος, ἡ χάρις ἀφθονος· ἄς ὑπάρχῃ ἐντὸς ἡ προθυμία καὶ δὲν θά ὑπάρξῃ τὸ ἐμποδίζον.

Εἰς ὑπάρχει ὁ ἐμποδίζων, ὁ φράσσων εἰς ἡμᾶς τὰς

36. Πρῶλ. τὴν εὐχὴν τὴν ἀναγινωσκομένην κατὰ τὴν κατήχησιν πρὸ τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος.

37. Πράξ. 8, 27 κ. ἐ.

38. Πράξ. 8, 36.

ὁδοὺς τῆς σωτηρίας, τὸν ὁποῖον ἄς νικήσωμεν διὰ τῆς συνέσεως. **Δ** Ἐκεῖνος τοποθετεῖ ἐντὸς ἡμῶν τὴν ὀκνηρίαν· ἡμεῖς ἄς ἐγερθῶμεν πρὸς ἐργασίαν. Ἐκεῖνος ἐξαπατᾷ τὰς καρδίας ἡμῶν μὲ ὑποσχέσεις χωρὶς ἀντίκρουσμα· ἡμεῖς ἄς μὴ ἀγνοήσωμεν τὰ τεχνάσματα αὐτοῦ. Διότι δὲν μᾶς ὑποδαυλίζει σήμερον μὲν νὰ κάμωμε τὴν ἁμαρτίαν, τὴν δὲ δικαιοσύνην δὲν μᾶς πείθει νὰ τὴν κρατήσωμεν διὰ τὴν αὐρίον; Διὰ τοῦτο ὁ Κύριος διαλύων τὰ πανηρά αὐτοῦ σχέδια, λέγει: «Σήμερον ἐάν τῆς φωνῆς μου ἀκούσητε»³⁹. Ἐκεῖνος λέγει, δώσατε τὴν σήμερον εἰς ἐμὲ καὶ τὴν αὐρίον εἰς τὸν Θεόν. Ὁ Κύριος ἀντιθέτως φωνάζει, σήμερον ἀκούσατε τῆς φωνῆς μου.

Νὰ ἀντιληφθῇς τὸν ἐχθρόν· καθόλου δὲν τολμᾷ νὰ συμβουλευσῇ νὰ ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὸν Θεόν (γνωρίζει ὅτι εἶναι θαρὺ τοῦτο διὰ τοὺς Χριστιανοὺς νὰ τὸ ἀκούσουν), **Ε** ἀλλὰ μεθοδεύει τὴν ἐπιχείρησιν μὲ ἀπατηλὰ τεχνάσματα. Εἶναι σοφὸς εἰς τὴν διάπραξιν τοῦ κακοῦ⁴⁰. Γνωρίζει καλῶς ὅτι εἰς τὸ παρὸν ζῶμεν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὅτι πᾶσα πρᾶξις εἰς τὸ παρὸν λαμβάνει χώραν. Κλέπτων λοιπὸν ἀπὸ ἡμᾶς τὴν σήμερον διὰ τῆς μεθόδου αὐτοῦ, ἀφήνει εἰς ἡμᾶς τὰς ἐλπίδας τῆς αὐρίον. Ἐπειτα ὅταν ἔλθῃ ἡ αὐρίον, πάλιν ἔρχεται ὁ θέλων κακῶς νὰ συμμετέχῃ εἰς τὸν θίον ἡμῶν, ἀξιῶν τὴν σήμερον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, τὴν δὲ αὐρίον διὰ τὸν Κύριον· καὶ οὕτω διαρκῶς μὲ τὸ νὰ ἀφαιρῇ μὲν ὑπούλως τὸ παρὸν διὰ τῆς ἡδονῆς, νὰ ἀφήνῃ δὲ τὸ μέλλον εἰς τὰς ἐλπίδας ἡμῶν, **120A** κρυφίως καὶ παραπλανητικῶς ἀποσπᾷ ἡμᾶς ἀπὸ τὴν ζωὴν.

7. Τοιαύτην πανουργίαν παρετήρησα ἐγὼ κάποτε ἐνὸς ἐπινοητικοῦ πτηνοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ νεοσσοὶ αὐτοῦ ἦτο εὐκόλον νὰ θηρευθοῦν ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας των, ἐνῶ ἐπρόβαλλε τὸν ἑαυτὸν του ὡς εὐκόλον θήραμα, καὶ ἐνῶ περιστρέφετο πλησίον τῶν κυνηγῶν, ἐν τούτοις οὔτε ἦτο εὐκόλος λεία εἰς τοὺς κυνηγούς, οὔτε ἐδημιούργει εἰς αὐτοὺς ἀπόγνωσιν ὡς πρὸς τὴν δυ-

39. Ψαλμ. 94, 8.

40. Ἱερ. 4, 22.

νατότητα συλλήψεώς του· ἀλλὰ διὰ τῶν ἐλπίδων, ἀφοῦ ἐκράτει αὐτοὺς πλησίον αὐτοῦ μὲ ποικίλους τρόπους, διὰ τῆς ἀπασχολήσεώς των μὲ αὐτό, ἐδημιούργησεν εἰς τοὺς νεοσσοὺς τὴν εὐκαιρίαν τῆς φυγῆς, **Β** ἔπειτα, τέλος, καὶ αὐτὸ ἐπέταξε μαζί των. Νὰ φοβῆσαι μήπως καὶ σὺ πάθης παρόμοια μὲ τοὺς κυνηγοὺς, ἐγκαταλείπων τὰ φανερά εἰς τὰς ἐλπίδας περὶ τῶν ἀδήλων.

"Ελα, λοιπόν, παρακαλῶ, νὰ μεταθέσης ὁλόκληρον τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὸν Κύριον· δῶσε εἰς τὸν ἑαυτὸν σου τὸ ὄνομα⁴¹· κατάγραφον τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ στρατιώτης εἰς καταλόγους εἶναι γραμμένος· ὁ ἀθλητὴς ἀγωνίζεται ἀφοῦ προηγουμένως ἀπογραφῇ· ὁ δημότης ἀφοῦ πολιτογραφηθῇ ὑπολογίζεται μεταξὺ τῶν ὁμοφύλων του. Δι' ὅλα ταῦτα εἶσαι ὑπεύθυνος ὡς στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἀθλητὴς τῆς εὐσεβείας, ὡς ἔχων τὸ πολίτευμα εἰς τοὺς οὐρανούς. Ἀπόσθευσον τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ ταύτην τὴν θίβλον τῶν ἐγκοσμίων, διὰ νὰ μεταγραφῇς εἰς τὴν ἄνω.

Γ Νὰ μάθης, νὰ διδαχθῇς τὴν εὐαγγελικὴν πολιτείαν, τὴν ἀκριθεῖ ἐγρήγορσιν τῶν ὀφθαλμῶν, τὴν ἐγκράτειαν τῆς γλώσσης, τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ σώματος, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν καθαρότητα τοῦ νοός, τὴν ἐξαφάνισιν τῆς ὀργῆς. "Όταν ἀγγαρεύεσαι νὰ προσθέτῃς⁴²· ὅταν σὲ ἀδικοῦν νὰ μὴ πηγαίνῃς εἰς τὸ δικαστήριον⁴³· ὅταν σὲ μισοῦν νὰ ἀγαπᾷς⁴⁴· ὅταν σὲ διώκουν νὰ ὑπομένῃς· ὅταν σὲ δυσφημοῦν ἐσὺ νὰ λέγῃς καλοὺς λόγους⁴⁵. Νὰ εἶσαι νεκρὸς διὰ τὴν ἁμαρτίαν⁴⁶· νὰ σταυρωθῇς μετὰ τοῦ Χριστοῦ· ὅλην τὴν ἀγάπην νὰ τὴν μεταθέσης πρὸς τὸν Κύριον.

Ἄλλὰ εἶναι δύσκολα αὐτά. Ποῖον ὁμῶς ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ εἶναι εὐκολον; Ποῖος ἐνίκησε κοιμώμενος; Ποῖος ἐστολίσθη μὲ τοὺς στεφάνους τῆς ὑπομονῆς ζῶν τρυφη-

41. Ἐννοεῖται τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον λαμβάνει ὁ Χριστιανὸς κατὰ τὸ Βάπτισμα.

42. Ματθ. 5, 41.

43. Πρὸβλ. Ματθ. 5, 25.

44. Ματθ. 5, 44.

45. Α' Κορινθ. 4, 12-13.

46. Ρωμ. 6, 11.

λὴν ζωὴν καὶ διασκεδάζων; Οὐδεὶς παρέλαθε τὸ θραβεῖον χωρὶς νὰ τρέξῃ. Οἱ κόποι γεννοῦν τὴν δόξαν, αἱ κοπώσεις δημιουργοῦν τοὺς στεφάνους. **Δ** «Διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁴⁷, λέγω καὶ ἐγὼ τὰς θλίψεις ὁμῶς αὐτάς τὰς διὰδέχεται ἡ μακαριότης εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐνῶ τοὺς μόχθους τῆς ἀμαρτίας τοὺς ἀναμένει τὸ κοπιῶδες καὶ σκυθρωπὸν τῆς γεέννης.

Διότι διὰ τὸν ἐξετάζοντα μετὰ προσοχῆς, οὔτε τὰ ἔργα τοῦ διαθόλου γίνοντα χωρὶς κόπον ἀπὸ τοὺς ἐργάτας τῆς ἀνομίας. Πράγματι, ποῖοι εἶναι οἱ ἰδρωτές τῆς σωφροσύνης; Ὁ πορνεύων ὁμῶς εἶναι κἀθιδρός ἐκ τῆς ἡδονῆς ἢ ὅποια τὸν λειώνει. Τί τόσον ἀφαιρεῖ ἐκ τοῦ σώματος ἡ ἐγκράτεια, ὅσον ἡ θδελυρά καὶ λυσιπώδης ἀκολασία καταστρέφει; Αὐτοὶ ποὺ διανυκτερεύουν εἰς τὰς προσευχὰς παραμένουν ἄϋπνοι ἐπὶ νύκτας, **Ε** ἀλλὰ πολὺ δυσκολώτεροι εἶναι αἱ νύκται αὐτῶν ποὺ ἐπαγρυπνοῦν εἰς τὰς ἀδικίας. Διότι καὶ ὁ φόβος μήπως συλληφθῶν ἐπ' αὐτοφώρῳ καὶ ἡ ζάλη τῶν ἡδονῶν ἀπομακρύνει ἐντελῶς πᾶσαν ἀνάπαυσιν. Ἐὰν δέ, μὲ τὸ νὰ ἀποφεύγῃς τὸ στενὸν τῆς ὁδοῦ τῆς φερούσης πρὸς τὴν σωτηρίαν, ἐπιδιώκῃς τὸ εὐρύχωρον τῆς ἀμαρτίας, φοβοῦμαι μήπως μέχρι τέλους, ἀφοῦ ὁδεύσῃς τὴν πλατεῖαν ὁδὸν, εὗρῃς τὸ φυσιολογικὸν αὐτῆς τῆς ὁδοῦ κατάλυμα.

Ἀλλὰ ὁ θησαυρὸς δυσκόλως φυλάσσεται. Διὰ τοῦτο ἐπαγρύπνησον ἀδελφέ. Ἐὰν θέλῃς, ἔχεις βοηθούς, τὴν προσευχὴν ποὺ φυλάττει ὡς φρουρὸς τὴν νύκτα, τὴν νηστείαν ποὺ βοηθεῖ, τὴν ψαλμωδίαν ποὺ ψυχαγωγεῖ. **121 Α** Ταύτας παράλαβε μαζί σου. Αὗται ἄς ἀγραιοῦν μαζί σου διὰ τὴν φρούρησιν τῶν πολυτίμων.

Τί εἶναι καλύτερον, εἶπέ μου, νὰ ἀγωνιῶμεν ὅταν πλουτιζώμεν διὰ τὴν φρούρησιν τῶν πολυτίμων, ἢ νὰ μὴ ἔχωμεν ἐξ ἀρχῆς ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ φυλάξωμεν; Οὐδεὶς ἀπαθεῖ τὰ ἀγαθὰ ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου μήπως τὰ στερηθῇ. Διότι οὕτω τίποτε ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα δὲν θὰ ὑπῆρχε, ἐάν, δι' ἐν ἑκαστον ἐξ ἐκείνων ποὺ προσπαθοῦ-

47. Πράξ. 14, 22.

με νὰ κατορθώσωμεν, ἐσκεπτόμεθα τὰς ἀποτυχίας. Διότι παρὰ τὴν γεωργίαν εὐρίσκεται ἡ ἀκαρπία, παρὰ τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις τὰ ναυάγια, εἰς τοὺς γάμους αἱ χηρεῖαι, εἰς τὰς ἀνατροφὰς τῶν τέκνων αἱ ἀτεκνία. Ἐν τούτοις ὁμῶς ἐπιχειροῦμεν τὰ ἔργα, **Β** στηριζόμενοι εἰς τὰς καλυτέρας τῶν ἐλπίδων καὶ ἀναθέτοντες τὴν καλὴν ἑκβασιν τῶν ἐλπισθέντων εἰς τὸν Θεὸν ποῦ κυθερνᾷ τὰ ἡμέτερα.

Σὺ ὁμῶς διὰ τῶν λόγων μὲν ἐπαινεῖς τὸν ἁγιασμόν, ἀλλ' εἰς τὴν πρᾶξιν δαπανᾷς τὸν καιρὸν σου μετὰ τῶν καταδικασμένων. Πρόσεξε μήπως κάποτε μεταμεληθῇς διὰ τὰς κακὰς ἀποφάσεις σου, τότε, ὅποτε δὲν θὰ ὑπάρχη ὄφελος διὰ σέ ἐκ τῆς μεταμελείας σου αὐτῆς. Ἄς σέ σωφρονίσῃ τὸ παράδειγμα τῶν παρθένων⁴⁸. Ἐκεῖναι μὴ ἔχουσαι τὸ ἔλαιον εἰς τὰ ἀγγεῖα, ὅτε ἔπρεπε νὰ εἰσέλθουν μετὰ τοῦ νυμφίου, τότε, ὅτε δὲν εἶχον, ἠσθάνοντο τὰ ἀναγκαῖα. Διὰ τοῦτο καὶ μωρὰς αὐτὰς ἡ Γραφή ὠνόμασε, διότι ἐξοδεύσασαι τὸν χρόνον τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ ἐλαίου εἰς τὸν δρόμον καὶ τὴν προπαρασκευήν, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν ἀπέκλεισαν τὸν ἑαυτὸν των **Γ** ἀπὸ τὴν χαρὰν τοῦ νυμφῶνος. Μὴ τυχὸν καὶ σὺ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, καὶ ἀπὸ μηνῶν εἰς μῆνας, καὶ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀναθάλλων, καὶ μὴ λαμβάνων τὸ ἔλαιον ποῦ εἶναι ἡ τροφή τοῦ φωτός, φθάσης κάποτε εἰς ἡμέραν ποῦ δὲν περιμένεις, ὅποτε θὰ σοῦ ἔχουν λείψει εἰς τὸ ἐξῆς τὰ ἐνδιαφέροντα τῆς ζωῆς· στέρησις δὲ θὰ ὑπάρχη ἀπὸ παντοῦ καὶ θλίψις ἀπαρηγόρητος, ἐνῶ οἱ ἱατροὶ μὲν θὰ ἔχουν ἀποκάμει, θὰ ἔχουν ἀποκάμει δὲ καὶ οἱ οἰκεῖοι· ὅτε θὰ συνέχῃσαι ὑπὸ συχνοῦ καὶ ξηροῦ ἁσθματος, ἐνῶ σφοδρὸς πυρετὸς θὰ διακαίῃ τὰ ἐσωτερικά σου καὶ θὰ σέ σιγολειώνῃ, θὰ στενάζῃς μὲν ἀπὸ τὰ θάθη τῆς καρδίας σου, δὲν θὰ εὐρῇς ὁμῶς ἐκεῖνον ποῦ θὰ λυπῇται μαζί σου. Καὶ θὰ ψιθυρίσης μὲν κάτι τὸ λεπτὸν καὶ ἀδύναμον, δὲν θὰ ὑπάρχη ὁμῶς κάποιος ποῦ νὰ σέ ἀκούῃ· **Δ** κάθε τι δὲ ποῦ θὰ λέγεται ἀπὸ σέ, θὰ περιφρονῇται ὡς ἀνοησία.

Ποῖος θὰ σοῦ δώσῃ τότε τὸ θάπτισμα; Ποῖος θὰ

48. Ματθ. 25, 1 κ. ἐ.

σέ θυμηθῇ ἀφοῦ θὰ ἔχῃς καταφαγωθῇ ὑπὸ τοῦ πάθους; Οἱ συγγενεῖς λυποῦνται, οἱ μακρὰν τοῦ πάθους εὐρισκόμενοι ἀδιαφοροῦν, ὁ φίλος φοβεῖται τὴν ὑπόμνησιν ὡς δημιουργοῦσαν ταραχὴν, ἴσως καὶ ὁ ἱατρὸς ἐξαπατᾷ, ἀλλὰ σὺ δὲν ἀπελπίζεσαι, διότι ἐκ φύσεως ἀγαπᾷς τὴν ζωὴν. Νύξ καὶ ἐρημία ἀπὸ θοηθούς· ὁ θαπτίζων δὲν ὑπάρχει. Ὁ θάνατος εἶναι πλησίον· οἱ ἀπάγοντες θιάζονται. Ποῖος ὁ σῶζων ἐκ τούτων; Ὁ Θεὸς ὁ περιφρονηθεὶς; Ἀλλὰ θὰ σέ εἰσακούσῃ τότε, διότι σὺ τώρα εἰσακούεις αὐτόν. Θὰ δώσῃ προθεσμίαν; **Ε** Διότι καλῶς ἐχρησιμοποίησας αὐτὴν πού ἔχει δοθῇ.

8. «Μηδεὶς σε ἐξαπατάτω κενοῖς λόγοις»⁴⁹. Διότι αἰφνίδιος ὄλεθρος θὰ πέσῃ εἰς σέ⁵⁰, καὶ ἡ καταστροφὴ θὰ φθάσῃ ὡς καταιγίς. Θὰ ἔλθῃ ἄγγελος σκυθρωπός, λαμβάνων θιαίως καὶ σύρων τὴν ψυχὴν σου πού θὰ ἔχῃ δεθῇ μὲ τὰς ἁμαρτίας, πού συχνὰ θὰ στρέφεται πρὸς τὰ ἐδῶ, καὶ πού θὰ ὀδύρεται σιωπηλῶς, ἀφοῦ εἰς τὸ ἐξῆς θὰ ἔχῃ ἀποκλεισθῇ τὸ ὄργανον τῶν θρήνων. Ὡ πόσον θὰ σπαράξῃς διὰ τὸν ἑαυτόν σου! πόσον θὰ στενάξῃς! **122** **Α** χωρὶς ὠφέλειαν μετανοῶν διὰ τὰ ἀποφασισθέντα, ὅταν ἀντικρύσῃς τὴν χαρὰν τῶν δικαίων κατὰ τὴν λαμπρὰν διανομὴν τῶν δώρων, καὶ συγχρόνως τὴν σκυθρωπότητα τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς τὸ σκότος τὸ θαυμάσιον.

Ὅποιους λόγους θὰ εἰπῇς τότε ἐν τῇ ὁδύνῃ τῆς καρδίας σου; Ἄχ, νὰ μὴ ἀπορρίψω τὸ θαρὺ τοῦτο φορτίον τῆς ἁμαρτίας, ἀφοῦ τόσον εὐκόλος ἦτο ἡ ἀπόρριψις, ἀλλὰ νὰ σύρω τὸν σωρὸν τούτων τῶν κακῶν! Ἄχ! νὰ μὴ ἀποπλύνω τὰς κηλίδας, ἀλλὰ νὰ εἶμαι στιγματισμένος μὲ τὰς ἁμαρτίας! Τώρα θὰ ἤμουν μετὰ τῶν ἀγγέλων· τώρα θὰ ἀπελάμβανον τὰ οὐράνια ἀγαθὰ. **Β** Ὡ τῶν κακῶν τότε ἀποφάσεων! διὰ τὴν πρόσκαιρον ἀπόλαυσιν τῆς ἁμαρτίας αἰωνίως θασσανίζομαι· διὰ τὴν ἡδονὴν τῆς σαρκὸς εἰς τὸ πῦρ παραδίδομαι. Δικαία εἶναι ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ· προσεκαλούμην, ἀλλὰ δὲν ὑπήκουον· ἐδιδασκόμην, ἀλλὰ δὲν ἐνδιεφερόμην· μοῦ παρεῖχον

49. Ἐφεσ. 5, 6.

50. Α' Θεσσα. 5, 3.

μαρτυρίας, ἀλλ' ἐγὼ περιεγέλων.

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα θὰ εἴπῃς, θρηνῶν τὸν ἑαυτὸν σου, ἐάν ἀρπαγῇς ὑπὸ τοῦ θανάτου πρὸ τοῦ βαπτίσματος. "Ανθρῶπε, ἢ τὴν γέενναν νὰ φοβηθῇς, ἢ τὴν βασιλείαν νὰ ἐπιδιώξῃς. Μὴ ἀτιμάσῃς τὴν πρόσκλησιν. Μὴ εἴπῃς, «Ἐχε με παρητημένον»⁵¹ διὰ τοῦτο καὶ τοῦτο. Οὐδεμία πρόφασις εἶναι ἀρκετὴ διὰ νὰ παραιτηθῇς. **©** Νὰ δακρῶσω μοῦ ἔρχεται, ὅταν σκεφθῶ, ὅτι προτιμᾷς τὰ ἔργα τῆς αἰσχύνῃς ἀπὸ τὴν μεγάλην δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι, ἐπειδὴ δυσκόλως ἀποσπᾶσαι ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν ἐξ αἰτίας τῆς γλυκύτητος τῆς ἀκολασίας, ἀποκλείεις τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ τὰ ἐπηγγελμένα ἀγαθὰ, ὥστε νὰ μὴ ἴδῃς τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐπουρανίου Ἱερουσαλήμ.

Ἐκεῖ ὑπάρχουν μυριάδες ἀγγέλων, πανηγύρεις πρωτοτόκων, θρόνοι ἀποστόλων, προεδρίαι προφητῶν, σκῆπτρα πατριαρχῶν, στέφανοι μαρτύρων, ἔπαινοι τῶν δικαίων. Νὰ ἐπιθυμήσῃς νὰ συναριθμηθῇ ὁ ἑαυτός σου εἰς ἐκείνους, ἀφοῦ λουσθῇς διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ ἀγιασθῇς διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ, διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. **Δ** Ἀμήν.

51. Λουκ. 14, 18.

14. ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ' ΚΑΤΑ ΜΕΘΥΟΝΤΩΝ

Α'. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Καὶ ἡ ὁμιλία αὕτη δὲν γνωρίζομεν ποῖον ἔτος ἐξεφωνήθη, αἱ ἑσπερικαὶ δὲ μαρτυρίαι δεικνύουσιν, ὅτι ἐξεφωνήθη μετὰ τὸ Πάσχα καὶ ἐν ὄψει τῆς ἑορτῆς τῆς Πεντηκοστῆς, ἀφοῦ εἶχον προηγηθῇ πλῆθος ἄλλων ὁμιλιῶν τοῦ ἰδίου, ὡς φαίνεται, πρακτικοῦ καὶ ἠθικοῦ περιεχομένου, ἐκ τῶν ὁποίων ἔχει ἀποκάμει ὁ ὁμιλητής.

Φαίνεται ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ πάθος τῆς μέθης ἦτο πολὺ διαδεδομένον εἰς τοὺς ἐν ἁμαρτίᾳ καὶ μακρὰν τοῦ Χριστοῦ ζώντας ἀνθρώπους, ὥστε ὁ Μ. Β., παρὰ τὴν κόπωσιν ποῦ ἔχει, νὰ ἀναγκάζεται νὰ ἀσχολῇται μὲ τοὺς μεθύοντας. Τότε οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶχον τὴν ποικιλίαν τῶν τρόπων τῆς ἁμαρτίας ποῦ ὑπάρχουν σήμερον, καὶ διὰ τοῦτο ἴσως εἶχον ἐπινοήσει πολλοὺς τρόπους ἀπολαύσεως τοῦ οἴνου, ὄντες κυριευμένοι ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς μέθης. Ὁ Μ. Β. γνωρίζει πολλοὺς ἐκ τῶν τρόπων τούτων καὶ τοὺς ἀναφέρει. Πῶς τοὺς ἐγνώρισεν; Ὅπως δὴποτε συναναστροφόμενος μετὰ τῶν ἁμαρτωλῶν, ὡς καὶ ὁ Χριστός, ὅχι διὰ νὰ συμμετάσχη εἰς τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς ἀνυψώσῃ πρὸς τὴν ἀληθινὴν ζωὴν, τὴν ὄντως ἀνθρώπινον καὶ χριστιανικὴν. Τοῦτο εἶναι τὸ καθήκον τοῦ πραγματικοῦ Ἐπισκόπου καὶ ποιμένου, νὰ εὐρίσκῃ τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον ἐκεῖ εἰς τὸ ἄντρον τῆς ἁμαρτίας καὶ νὰ τὸ σώξῃ.

Διὰ τῆς ὁμιλίας αὐτῆς ὁ Μ. Β. σὺν τοῖς ἄλλοις ἀναδεικνύεται καὶ ἄριστος γνώστης τῆς λατρικῆς ἐπιστήμης, εἶναι δὲ καὶ ἡ ὁμιλία αὕτη καὶ σήμερον ἐπίκαιρος, ὅχι μόνον διὰ νὰ μᾶς προφυλάξῃ ἀπὸ τοῦ ὀλέθριον πάθους τῆς μέθης, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πᾶν πάθος καὶ ὑποδούλωσιν εἰς τὴν ἁμαρτίαν.

Β'. ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

1. Μὲ παρακινοῦν μὲν πρὸς ὁμιλίαν τὰ ἑσπερινὰ θεήματα, πάλιν δὲ συγκρατεῖ τὴν ὁρμὴν μου καὶ ἀμβλύνει τὴν προθυμίαν τὸ ἄκαρπον τῶν προηγουμένων κόπων. Διότι καὶ ὁ γεωργός, ὅταν ἡ πρώτη αὐτοῦ σπορὰ δὲν φυτρώσῃ, τὴν δευτέραν φορὰν γίνεται περισσότερον διστακτικὸς διὰ νὰ σπείρῃ πάλιν εἰς τὰ ἴδια χω-

ράφια. **Ε** 'Εάν δηλαδή με τόσας πολλές παραινέσεις, τὰς ὁποίας καὶ κατὰ τὸν προηγούμενον χρόνον δὲν παρελείψαμεν νὰ σᾶς προτρέπωμεν, καὶ ἐν συνεχείᾳ κατὰ τὰς ἑπτὰ ταύτας ἑβδομάδας τῶν νηστειῶν δὲν ἐπαύσαμεν νὰ σᾶς κηρύττωμεν νύκτα καὶ ἡμέραν τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, οὐδὲν ὀφελος προέκυψε, με ποίας ἐλπίδας θὰ διδάξωμεν σήμερον;

“Ὡ πόσας νύκτας ματαιῶς ἡγρυπνήσατε; πόσας ἡμέρας χωρὶς λόγον συνηθοίσθητε; ἐὰν θεβαίως χωρὶς λόγον. Διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔχει προοδεύσει εἰς ἀγαθὰ ἔργα καὶ ἔπειτα ἐπανερχεται πρὸς τὴν παλαιὰν κακὴν συνήθειαν, δὲν χάνει μόνον τὸν μισθὸν δι’ ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα ἐκοπίασεν, ἀλλὰ θεωρεῖται καὶ ἄξιος μεγαλύτερας καταδίκης, διότι ἀφοῦ ἐγεύθη τὸν καλὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφοῦ ἠξιώθη νὰ γνωρίσῃ τὰ μυστήρια, ὅλα τὰ ἐπρόδωσεν, ἀπατηθεὶς ἀπὸ ὀλιγοχρόνιον ἀπόλαυσιν. «Ὁ μὲν γὰρ ἐλάχιστος συγγνωστός ἐστιν ἐλέους· δυνατοὶ δέ, λέγει, δυνατῶς ἐτασθήσονται»¹.

123 Α Μία ἑσπέρα καὶ μία ἐπίθεσις τοῦ ἐχθροῦ ὅλον ἐκείνον τὸν κόπον διέλυσε καὶ ἐξηφάνισε. Ποία λοιπὸν προθυμία διὰ τὸν σημερινὸν λόγον; “Ὡστε καὶ θὰ ἐσιώπων, τὸ γνωρίζετε καλῶς, ἐὰν δὲν ἐφοβούμεν τὸ παράδειγμα τοῦ Ἱερεμίου, ὁ ὁποῖος μὴ θέλων νὰ ὀμιλῇ πρὸς λαὸν ἀπειθῇ, ἔπαθεν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος διηγήθη, ὅτι δηλαδή ἦναψε πῦρ εἰς τὰ σπλάγχχνα αὐτοῦ, καὶ διελύετο ἀπὸ παντοῦ, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντέχῃ².

Γυναῖκες ἀμαρτωλαί, λησμονήσασαι τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, περιφρονήσασαι τὸ αἰώνιον πῦρ, εἰς τοιαύτην ἡμέραν³, ὅτε διὰ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως ἔπρεπε αὐταὶ νὰ κάθηνται εἰς τοὺς οἴκους καὶ νὰ σκέπτωνται τὴν ἡμέραν ἐκείνην, **Β** κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἀνοίξουν μὲν οἱ οὐρανοί, θὰ παρουσιασθῇ δὲ εἰς ἡμᾶς ὁ κριτὴς ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σάλπιγγες Θεοῦ, καὶ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν, καὶ κρίσις δικαία, καὶ ἀπόδοσις εἰς ἑκάστον συμφώνως πρὸς τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ· ἀντὶ νὰ ἔχουν αὐτὰ εἰς τὰς σκέψεις, καὶ νὰ καθαρίζουν μὲν τὰς

1. Σοφ. Σολομ. 6, 6.

2. Ἱερ. 20, 9.

3. Ἐννοεῖται ἡ ἡμέρα τοῦ Πάσχα.

καρδίας των ἀπὸ τὰς πονηρὰς ἐνθυμήσεις, νὰ ἐξαλείφουν δὲ μὲ τὰ δάκρυα τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματα, νὰ προετοιμάζωνται δὲ διὰ τὴν προϋπάντησιν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν μεγάλην ἡμέραν τῆς παρουσίας αὐτοῦ, ἐκεῖναι ἀφοῦ ἀπετίναξαν τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ ἀπέρριψαν ἀπὸ τὰς κεφαλὰς τὰ καλύμματα τῆς κοσμιότητος, ἀφοῦ περιεφρόνησαν τὸν Θεόν, ἀφοῦ περιεφρόνησαν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, **Κ** ἀφοῦ ἀπέβαλον τὴν ἐντροπὴν ἀπὸ κάθε θλέμμα τοῦ ἀνδρός, μὲ τὸ νὰ σείουν ἐπιδεικτικῶς τὰς κόμας, μὲ τὸ νὰ σύρουν τὰ ἐνδύματα, καὶ μὲ τὸ νὰ παίζουν συγχρόνως μὲ τοὺς πόδας⁴, μὲ ἀσελγῇ ὀφθαλμόν, μὲ διάχυτον γέλωτα, ἀφοῦ ἔχουν τρελλαθῇ διὰ χορόν, προσκαλοῦσαι πρὸς τὸν ἑαυτὸν των κάθε εἶδους ἀκολασίαν τῶν νέων, ἀφοῦ ἔστησαν χοροὺς εἰς τὰ πρὸ τῆς πόλεως μαρτύρια, ἔχουν μεταβάλλει τοὺς ἡγιασμένους τόπους εἰς ἐργαστήριον τῆς ἰδικῆς των αἰσχρότητος. Ἐμόλυναν μὲν τὸν ἄερα μὲ τὰ πορνικὰ ἄσματα, ἐμόλυναν δὲ τὴν γῆν μὲ τοὺς ἀκαθάρτους πόδας, τὴν ὁποίαν μὲ τοὺς χοροὺς κατεπάτησαν, ἀφοῦ ἐδημιούργησαν θέαμα διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὸν ὄχλον τῶν νεανίσκων, **Δ** πράγματι ἀναιδεῖς καὶ ἐντελῶς παράφοροι, χωρὶς καμμίαν ὑπερβολὴν παραφροσύνης νὰ παραλείπουν.

Ταῦτα πῶς μὲν νὰ σιωπήσω; πῶς δὲ κατ' ἀξίαν νὰ κλαύσω; Ὁ οἶνος μᾶς ἐπροξένησε τὴν θλάθην εἰς τὰς ψυχὰς αὐτάς· ὁ οἶνος, ποὺ ἔχει δοθῇ ἀπὸ τὸν Θεὸν ὡς δῶρον εἰς τοὺς σώφρονας διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῆς ἀσθενείας, τώρα ὅμως μετεβλήθη εἰς ὄπλον ἀκολασίας ἀπὸ τοὺς ἀσελγεῖς.

2. Ἡ μέθη, ὁ αὐθαίρετος αὐτὸς δαίμων, ἐξ αἰτίας τῆς ἀπολαύσεως ἐμβραίνων εἰς τὰς ψυχὰς, ἡ μέθη, ἡ μήτηρ τῆς κακίας, ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῆς ἀρετῆς, τὸν ἀνδρεῖον τὸν κάμνει δειλόν, τὸν σώφρονα ἀσελγῇ· δικαιοσύνην δὲν γνωρίζει, τὴν σύνεσιν ἐξαφανίζει. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ ὕδωρ εἶναι ἐναντίον εἰς τὸ πῦρ, οὕτως ἡ ἁμετρος χρῆσις τοῦ οἴνου κατασθῆναι τὸν λογισμόν. **Ε** Διὰ τοῦτο ἐδίσταζα νὰ εἶπω κάτι κατὰ τῆς μέθης, ὅχι

4. Ἦσ. 3, 16.

διότι είναι κάτι μικρόν κακόν, ἢ ἄξιον νὰ παραβλεφθῇ, ἀλλὰ διότι οὐδὲν ὄφελος παρέχει ὁ λόγος. Διότι ἐάν ὁ μέθυσος παραφρονῇ καὶ εὐρίσκεται εἰς πνευματικόν σκότος, ματαιῶς ὁμιλεῖ ὁ ἐπιτιμῶν εἰς τὸν μὴ ἀκούοντα. Πρὸς ποίους λοιπὸν νὰ διδάξωμεν; ἀφοῦ ἐκεῖνος μὲν ποὺ χρειάζεται τὴν συμβουλὴν δὲν ἀκούει τὰ λεγόμενα, ἐκεῖνος δὲ ποὺ εἶναι σώφρων καὶ νηφάλιος δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν βοήθειαν τοῦ λόγου, ἐπειδὴ εἶναι καθαρὸς ἀπὸ τὸ πάθος. **124 A** Ποίας σκέψεις λοιπὸν θὰ μεταχειρισθῶ εἰς τὴν παρούσαν κατάστασιν, ἀφοῦ καὶ ἡ διδασκαλία εἶναι ἄχρηστος καὶ ἡ σιωπὴ ἀκίνδυνος; Νὰ παραβλέψωμεν τὴν φροντίδα; Ἄλλ' εἶναι ἐπικίνδυνος ἡ ἀμέλεια. Ἀλλὰ νὰ εἶπω κάτι ἐναντίον ἐκείνων ποὺ μεθοῦν; Ἄλλ' εἰς ὧτα μὴ ἀκουόντων φωνάζομεν.

Ἰσως λοιπὸν, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰ λοιμώδη νοσήματα, ποὺ οἱ ἱατροὶ τοὺς μὲν ὑγιεῖς ἀσφαλίζουν μὲ προφυλακτικὰ φάρμακα, τοὺς δὲ ἀσθενεῖς δὲν προσπαθοῦν νὰ θεραπεύσουν, οὕτω καὶ εἰς ὑμᾶς ἡ διδασκαλία κατὰ τὸ ἥμισυ εἶναι χρήσιμος. **B** προφύλαξιν ὑποδεικνύουσα εἰς τοὺς ἀπηλλαγμένους τοῦ πάθους, οὐχὶ ὁμῶς ἀπαλλαγὴν καὶ θεραπείαν εἰς ἐκείνους ποὺ κυριαρχοῦνται ὑπὸ τοῦ πάθους.

3. Εἰς τί διαφέρεις ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα, ἄνθρωπε; Μήπως ὄχι κατὰ τὸ χάρισμα τοῦ λογικοῦ, τὸ ὁποῖον ἀφοῦ ἔλαθες ἀπὸ τὸν κτίστην σου, ἔγινες ἄρχων καὶ κυρίαρχος ὅλης τῆς κτίσεως; Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ ἀφήρεσεν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὴν σύνεσιν διὰ τῆς μέθης «παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὠμοιώθη αὐτοῖς»⁵. Μᾶλλον δὲ καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἀκόμη τὰ βοσκήματα, θὰ ἔλεγον ἐγὼ τοῦλάχιστον, ὅτι εἶναι περισσότερον παράλογοι οἱ εὐρισκόμενοι εἰς τὴν κατάστασιν τῆς μέθης, ἀφοῦ τὰ μὲν τετράποδα πάντα καὶ τὰ θηρία ἔχουν καθωρισμένην τὴν ἐποχὴν πρὸς μίξιν καὶ ἀναπαραγωγὴν, αὐτοὶ ὁμῶς ποὺ ὑπεδούλωσαν τὴν ψυχὴν εἰς τὴν μέθην καὶ ποὺ ἔχουν γεμίσει τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν παρὰ φύσιν θερμότητα, **C** πᾶσαν ἐποχὴν καὶ πᾶσαν ὥραν συνωθοῦνται πρὸς τὰς ἀκαθάρτους καὶ ἀσχήμους μίξεις καὶ ἡδονάς.

Καὶ δὲν εἶναι μόνον τοῦτο ποῦ ἐμβάλλει εἰς αὐτοὺς τὸν παραλογισμόν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκτροπὴ τῶν αἰσθήσεων ἀποδεικνύει τὸν μέθυσον χειρότερον ἀπὸ κάθε κτήνος. Διότι ποῖον θόσκημα ἔχει τόσῃν παραίσθησιν ὡς πρὸς τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ἀκοήν ὅπως ὁ μέθυσος; Δὲν ἀγνοοῦν μὲν τοὺς πάρα πολὺ γνωστούς, πολλάκις ὁμῶς δὲν σπεύδουν πρὸς τοὺς ξένους ὅπως θὰ ἔσπευδον πρὸς τοὺς συνήθεις; Δὲν πηδοῦν πολλάκις τὰς σκιάς ὡς νὰ ἦσαν ὄχαιοι ἢ φάραγγες; Τὰ ὧτα δὲ αὐτῶν ἔχουν γεμίσει ἀπὸ ἤχους καὶ θορύβους ὡς νὰ εἶναι θάλασσα τεταραγμένη, ἡ δὲ γῆ τοὺς φαίνεται ὡς νὰ ἴσταται ὀρθία, **Δ** καὶ τὰ ὄρη ὡς νὰ περιστρέφονται. Οὗτοι ἄλλοτε μὲν γελοῦν ἀκαταπαύστως, ἄλλοτε δὲ θλίβονται καὶ κλαίουں ἀπαρηγόρητα. Καὶ τώρα μὲν εἶναι θρασεῖς καὶ ἄφοβοι, ὕστερον δὲ φοβισμένοι καὶ δειλοί. Εἰς αὐτοὺς ὁ ὕπνος μὲν εἶναι θαρὺς καὶ ἀνυπόφορος καὶ πνιγρὸς, καὶ πράγματι τοῦ θανάτου γείτων, ἡ δὲ ἐγρήγορσις ὁμοιάζει περισσότερον μὲ ὕπνον. "Ονειρον δηλαδὴ εἶναι εἰς αὐτοὺς ὁ θῖος, αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι θεβαίως χωρὶς νὰ ἔχουν ἔνδυμα, οὔτε τί νὰ φάγουν εἰς τὴν αὔριον, βασιλεύουν καὶ κυβερνοῦν στρατόπεδα εἰς τὴν κατάστασιν τῆς μέθης, καὶ πόλεις οἰκοδομοῦν, καὶ χρήματα μοιράζου. Μὲ τοιαύτας φαντασιώσεις καὶ τοσαύτας ψευδαπάτας γεμίζει τὰς καρδίας αὐτῶν ὁ οἶνος ποῦ κοχλάζει ἐντὸς τῶν.

"Αλλοι δὲ μέθυσοι περιπίπτουν εἰς τὰ ἀντίθετα πάθη. **Ε** Εἶναι ἀπληπισμένοι καὶ κατηφεῖς, καὶ θλιθεροί, καὶ δακρύθρεκτοι, καὶ ψοφοδεεῖς, καὶ δειλοί. Ὁ αὐτὸς οἶνος εἰς διαφόρους καταστάσεις σωμάτων προκαλεῖ διάφορα τὰ πάθη εἰς τὰς ψυχάς. Διότι ἐκείνους μὲν εἰς τοὺς ὁποίους θὰ ἐνεποίει διάχυσιν τοῦ αἵματος, ὥστε νὰ φθάσῃ πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν, **128 Α** τοὺς παρουσιάζει εὐθύμους καὶ περιχαρεῖς καὶ λάμποντας ἀπὸ χαράν· ἐκείνους ὁμῶς τῶν ὁποίων τὴν διάθεσιν θὰ συμπίεσῃ ὑπὸ τοῦ θάρους, συστέλλων καὶ συμπιέζων τὸ αἷμα αὐτῶν, ὁδηγεῖ αὐτοὺς πρὸς τὴν ἀντίθετον ψυχικὴν κατάστασιν. Ἄλλὰ διατί πρέπει νὰ ἀπαριθμῶμεν τὸ πλῆθος τῶν ὑπολοίπων παθῶν; τὰς ἰδιοτροπίας τοῦ χαρακτῆρος; τὴν εὐκολίαν πρὸς ὀργήν; τὴν μεμψιμοιρίαν; τὸ εὐκολομετάθλητον τῆς ψυχῆς;

τὴν κραυγὴν; τὸν θόρυβον; τὴν εὐκόλον δημιουργίαν πάσης ἀπάτης; τὸ πρὸς τὰς ὀργὰς ἀσυγκράτητον;

4. Ἡ δὲ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἀκράτεια, προέρχεται κατ' εὐθεϊαν ἐκ τοῦ οἴνου ὡς ἀπὸ πηγῆς, **Β** καὶ εἰσορμᾷ πρὸς τὸν ἀκρατῆ ἢ νόσος τῆς ἀσελγείας, ἡ ὁποία ἀποδεικνύει ὅτι κάθε μανία τῶν βουσκημάτων πρὸς τὸ θῆλυ εὐρίσκεται εἰς δευτέραν μοῖραν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀσελγειαν καὶ ἀκολασίαν τῶν μεθύσων· ἀφοῦ εἶναι γνωστὸν ὅτι τὰ μὲν ἄλογα συμπεριφέρονται συμφῶνως πρὸς τοὺς νόμους τῆς φύσεως, ἐνῶ οἱ μέθυσοι ἐπιζητοῦν εἰς μὲν τὸ ἄρρεν τὸ θῆλυ, εἰς δὲ τὸ θῆλυ τὸ ἄρρεν.

Δὲν εἶναι εὐκόλον εἰς τὸν λόγον νὰ διεξέλθῃ ὅλα τὰ ἐκ τῆς μέθης προερχόμενα δεινὰ. Αἱ μὲν λοιπὸν ἐκ τοῦ λοιμοῦ προερχόμεναι θλάθαι, διὰ τοῦ χρόνου προξενοῦνται εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ ὁ ἄηρ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐμβάλλει εἰς τὰ σώματα τὴν φθοράν διὰ τῶν μικροβίων πού μεταφέρει, ἐνῶ αἱ παρὰ τοῦ οἴνου προερχόμεναι θλάθαι ἀμέσως εἰσορμοῦν. **Γ** Διότι τοιουτοτρόπως ἀφοῦ ἔχουν χάσει τὴν ψυχὴν των, εἶναι κατάστικτοι ὡς ὑπὸ πάσης κηλίδος, ἐπὶ πλέον καταστρέφουν καὶ αὐτὴν τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος, ὅχι μόνον διότι ἔχουν λειώσει καὶ διαρρέουν ἐκ τῆς ὑπερβολῆς τῶν ἡδονῶν πού τοὺς ὠθοῦν μετὰ μανίας εἰς τὴν λαγνεϊαν, ἀλλὰ καὶ διότι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ ὄγκου ἔχουν τὸ σῶμα πλαδαρὸν καὶ σταλάζον ὡς νὰ ἔχη σαπίσει, ἐστερημένον πλέον ἀπὸ τὸν ζωτικόν του τόνον. Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν εἶναι μαυροκίτρινοι, ἡ δὲ ὄψις των ὑπόχλωμος· ἡ ἀναπνοὴ δύσκολος, ἡ γλῶσσα χαλαρὰ καὶ ἡ φωνὴ ἀσαφής· ἀσταθεῖς οἱ πόδες ὅπως τῶν παιδων, αἱ κενώσεις δὲ τῶν περιττωμάτων γίνονται αὐτομάτως ὡς νὰ ρέουν ἀπὸ ἀψυχα σώματα.

Δ Ἐλεεινοὶ ἐκ τῆς ἡδονικῆς ζωῆς, εἶναι ἐλεεινότεροι ἀπὸ τοὺς χειμαζομένους εἰς τὸ πέλαγος, τοὺς ὁποίους τὰ κύματα, ἐρχόμενα τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου, τοὺς γεμίζουν μὲ νερὰ καὶ δὲν τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ ἐξέλθουν τοῦ κλύδωνος. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν καὶ αἱ ψυχαὶ αὐτῶν θυθίζονται, διάθροχοι ἐκ τοῦ οἴνου. Διὰ τοῦτο ὅπως ἀκριβῶς τὰ χειμαζόμενα ὑπὸ τῆς τρικυμίας πλοῖα, ὅταν

πλημμυρίσουν ἀπὸ τὰ νερά, ἀνακουφίζονται κατ' ἀνάγκην διὰ τῆς ἀπορρίψεως τοῦ φορτίου, τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς αὐτοὺς εἶναι ἀναγκαῖαι αἱ ἀπορρίψεις ἐκείνων πού τοὺς θαρύνουν. Διότι μόλις καὶ μετὰ θίας ἐλευθερώνονται ἀπὸ τὸ θάρος διὰ τῶν ἐμέτων καὶ τῶν ἐκχύσεων, ἀφοῦ εἶναι τόσον πολὺ ἐλεεινότεροι ἀπὸ ἐκείνους πού πλέουν μετὰ δυσκολιῶν, **Ε** ὅσον οἱ μὲν τοὺς ἀνέμους καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐξωτερικὰ ἐμπόδια κατηγοροῦν, αὐτοὶ δὲ αὐθαιρέτως καὶ ἀπὸ μόνοι των προκαλοῦν τὴν ἐκ τῆς μέθης τρικυμίαν.

Ὁ δαιμονιζόμενος εἶναι ἀξιολύπητος· ὁ μέθυσος ὁμῶς, τὰ αὐτὰ πάσχων, δὲν εἶναι ἄξιος τοῦ ἐλέους, ἀφοῦ ἀγωνίζεται μὲ δαίμονα πού ὁ ἴδιος προεκάλεσε.

Αὐτοὶ καὶ φάρμακα μέθης ἐφευρίσκουν, ὅχι διὰ νὰ μὴ πάθουν κάτι κακὸν ἐκ τοῦ οἴνου, ἀλλὰ ἐξευρίσκοντες τρόπον νὰ μὴ διακόπτουν ἀπὸ τοῦ νὰ μεθοῦν. Διότι εἰς αὐτοὺς φαίνεται ὀλίγος μὲν ὁ χρόνος τῆς ἡμέρας, μικρὰ δὲ ἡ νύξ ἀκόμη καὶ τοῦ χειμῶνος, διὰ τὴν διάρκειαν θεθαίως τῆς πόσεως. Τέλος ὁμῶς τοῦ κακοῦ δὲν ὑπάρχει. Διότι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ οἶνος ὁδηγεῖ εἰς τὴν περισσοτέραν χρῆσιν του, ἐπεὶ δὲ δὲν ἀνακουφίζει τοὺς μεθύσους ἢ ἔλλειψις τοῦ οἴνου, ἀλλὰ ἐμβάλλει εἰς αὐτοὺς τὴν ἀνάγκην καὶ ἄλλης πόσεως, **126 Α** καταφλέγων αὐτούς, καὶ διαρκῶς προκαλῶν πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ περισσοτέρου.

Ὅμως μὲ τὸ νὰ ἐπινοοῦν νὰ κρατοῦν τὴν ὄρεξιν τῆς πόσεως ἀκόρεστον, παθαίνουν τὸ ἀντίθετον ἐκείνου πού ἐπεδίωξαν. Μὲ ἀσταμάτητον δηλαδὴ τὴν ἀπόλαυσιν ἀπομαραίνουν τὰς αἰσθήσεις. Διότι ὅπως ἡ ὑπερβολικὴ λάμψις τυφλώνει τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ὅπως οἱ ἀναγκαζόμενοι νὰ ἀκούουν τοὺς μεγάλους κρότους, καταντοῦν εἰς παντελεῖ κώφωσιν ἐξ αἰτίας τοῦ ὑπερβολικοῦ πλήγματος, οὕτω καὶ αὐτοὶ χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν ὑπὸ τῆς ὑπερβολικῆς φιληδονίας χάνουν τὴν ἡδονήν. Διότι εἶναι ἄγευστος μὲν δι' αὐτοὺς καὶ ὡς τὸ ὕδωρ ὁ οἶνος, καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι ἄκρατος καὶ μὴ ἀναμεμιγμένος μεθ' ὕδατος, **Β** χλιαρὰ δὲ καὶ τοῦ φρέσκου οἴνου ἡ βοήθεια, καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι τὸ πλεονκαθαρόν, ἀκόμη καὶ ἡ ἰδία ἡ χιών, μὴ δυναμένη νὰ κα-

τασθήσῃ τὴν ἐντὸς αὐτῶν καιομένην φλόγα ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς χρήσεως τοῦ οἴνου.

«Τίνι οὐαί; τίνι θόρυθος; τίνι κρίσεις; τίνι ἀηδίαί καὶ λésχαι; τίνι συντρίμματα διακενῆς; τίνος πελιδνοὶ οἱ ὀφθαλμοί»;⁶ Μήπως οὐχὶ ἐκείνων ποὺ δαπανοῦν τὸν χρόνον τῶν εἰς τὸν οἶνον, καὶ κατασκοπεύουν ποῦ ὑπάρχουν οἰνοπωλεῖα; Τὸ οὐαί εἶναι ἐπιφώνημα ποῦ ἐκφράζει θρήνον, θρήνου δὲ ἄξιοι εἶναι οἱ μεθύοντες, διότι «μέθυσοι βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι»⁷. Ὁ θόρυθος δὲ ἀναφέρεται διὰ τὴν ταραχὴν, ἡ ὁποία προξενεῖται εἰς τὰς σκέψεις ἐκ τοῦ οἴνου. Καὶ αἱ ἀηδίαί, διὰ τὰς θλαθεράς ἐκδηλώσεις, τὰς προερχομένας ἐκ τῆς ἡδονῆς τῆς πόσεως. **Κ** Διότι δεσμεύονται μὲν οἱ πόδες, δεσμεύονται καὶ αἱ χεῖρες ἐκ τῶν δημιουργουμένων προσέτι εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῆς μέθης ρευματισμῶν. Ἄν καὶ θεθαίως καὶ πρὸ τούτων τῶν παθῶν, κατὰ τὸν ἱδριον χρόνον τῆς πόσεως συμβαίνουν εἰς αὐτοὺς τὰ παραληρήματα τῶν πασχόντων ἐκ μηνιγγίτιδος. Διότι ὄταν αἱ μὲνιγγες γεμίσουν ἀπὸ τὴν καπνιά, τὴν ὁποίαν ἀναδίδει ὁ οἶνος ἐξατμιζόμενος, προσβάλλεται μὲν ἡ κεφαλὴ μὲ ἀφορήτους πόνους, χωρὶς δὲ νὰ δύναται νὰ ἴσταται ὀρθία ἐπὶ τῶν ὤμων, ἄλλοτε πρὸς ἄλλα σημεῖα γέρνει, ὀλισθαίνουσα εἰς τοὺς σπονδύλους. Λésχην δὲ ἐννοεῖ τὴν ὑπερβολικὴν καὶ γεμάτην φιλονεικίας συζητήσιν ποὺ γίνεται εἰς τὰ συμπόσια. Συντρίμματα, τέλος, διακενῆς συμβαίνουν εἰς τοὺς μεθύσους, **Δ** οἱ ὁποῖοι δὲν δύνανται νὰ σταθοῦν ὀρθιοὶ ὑπὸ τῆς μέθης. Διότι ἀνατρέπονται εἰς παντοειδῆ σχήματα θαδίζοντες καὶ πίπτοντες ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὥστε κατ' ἀνάγκην δημιουργοῦν τραύματα εἰς τὸ σῶμα χωρὶς κανέναν λόγον.

5. Ἀλλὰ ποῖος νὰ εἶπῃ αὐτὰ εἰς τοὺς μεθυσμένους; Διότι ἔχουν πονοκέφαλον ἐκ τῆς πολλῆς μέθης, νυστάζουν, χασμῶνται, πυκνὴν ὁμίχλην βλέπουν, ζαλίζονται. Διὰ τοῦτο δὲν ἀκούουν τοὺς διδασκάλους, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ παντοῦ τοὺς παρορμοῦν: «Μὴ μεθύσκεσθε οἴνω, ἐν ᾧ ἐ-

6. Παροιμ. 23, 29 - 30.

7. Α' Κορινθ. 6, 10.

στιν ἄσωτία»⁸. Καὶ πάλιν: «Ἀκόλαστον οἶνος, καὶ ὕβριστικὸν μέθη»⁹. Ἐπειδὴ παρακούουν αὐτούς, ἀπὸ μόνοι των δρέπουν τοὺς καρπούς τῆς μέθης. Διότι αἱ διαστάσεις των ἐξογκοῦνται, οἱ ὀφθαλμοὶ των εἶναι ἐντελῶς ὕγροί, τὸ στόμα των ξηραίνεται καὶ καίει.

Διότι ὅπως ἀκριβῶς αἱ χαράδραι, **Ε** ὅσον μὲν ποτίζουν αὐτὰς οἱ χεῖμαρροι, φαίνονται ὅτι εἶναι γεμᾶται, ὅταν ὅμως παρέλθῃ ἡ πλημμύρα, ἐγκαταλείπονται ξηραί, τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τοὺς μεθύσους τὸ στόμα, ὅταν λιμνάζῃ μὲν ὁ οἶνος, εἶναι πλήρες καὶ κάπως κεκορεσμένον, δι' ὀλίγον ὅμως ὅταν λείψῃ ὁ οἶνος, ἀπομένει ξηρὸν καὶ ἄνευ ἱκμάδος. Παρασυρόμενον δὲ διαρκῶς καὶ κατακλυζόμενον ἀπὸ τὴν ἄμετρον χρῆσιν τοῦ οἴνου, χάνει ἐπὶ πλεόν καὶ τὴν ζωτικὴν ἱκμάδα.

Διότι ποία κράσις ἀνθρώπου εἶναι τόσον ἰσχυρά, ὥστε νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὰ ἐκ τῆς μέθης προερχόμενα κακά; Καὶ ποῖος τρόπος ὑπάρχει, ὥστε τὸ διαρκῶς θερμαινόμενον καὶ διαρκῶς ποτιζόμενον διὰ τοῦ οἴνου σῶμα **127 Α** νὰ μὴ ἐκπλυθῇ καὶ νὰ μὴ ὑποστῇ φθοράν καὶ νὰ μὴ καταρρεῦσῃ;

Ἀπὸ ἐδῶ προέρχονται τὰ τρεμουλιάσματα καὶ αἱ ἀσθένειαι· διότι ταρασσομένου εἰς αὐτοὺς τοῦ πνεύματος ὑπὸ τῆς ἀμετρίας τοῦ οἴνου, καὶ ἐπειδὴ καὶ τὰ νεῦρα χάνουν τὴν δύναμίν των, ἐπέρχεται ὁ κλονισμὸς εἰς ὁλόκληρον τὸν ὄγκον τοῦ σώματος. Διατί ἐπισύρεις ἐπάνω σου τὴν κατάραν τοῦ Κάϊν¹⁰, τρέμων καὶ περιφερόμενος διὰ θίου τῆδε κακέισε; Διότι μὴ ἔχον τὸ σῶμα τὴν φυσικὴν του στήριξιν, κατ' ἀνάγκην περιστρέφεται κλονιζόμενον καὶ καταπίπτει.

6. Μέχρι πότε ὁ οἶνος; μέχρι ποίου σημείου ἡ μέθη; Ὑπάρχει κίνδυνος εἰς τὸ ἐξῆς νὰ εἶσαι θόρβορος ἀντὶ ἀνθρώπου, οὕτως ὁλόκληρος ἀνεμίχθης μετὰ τοῦ οἴνου, καὶ ἐσάπησες μαζί του, ἐκ τῆς καθημερινῆς ὑπερβολικῆς μέθης, ἀναδίδων τὴν ὁσμὴν τοῦ οἴνου, **Β** καὶ τούτου χαλασμένου, ὅπως ἀκριβῶς τὰ πλεόν ἄχρη-

8. Ἐφεσ. 5, 18.

9. Παροιμ. 20, 1.

10. Γεν. 4, 14.

στα ἐκ τῶν ἀγγείων. Αὐτοὺς ὁ Ἡσαΐας θρηνεῖ: «Οὐαὶ οἱ ἐγειρόμενοι τὸ πρωῒ, καὶ τὰ σίκερα διώκοντες, οἱ μένοντες τὸ ὄψε' ὁ γὰρ οἶνος αὐτοὺς συγκαύσει' μετὰ γὰρ κιθάρας καὶ αὐλῶν τὸν οἶνον πίνουνσι, τὰ δὲ ἔργα Κυρίου οὐκ ἐμβλέπουσι, καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ οὐ κατανοοῦσι»¹¹. Εἶναι σύνηθες εἰς τοὺς Ἑβραίους νὰ ὀνομάζεται σίκερα κάθε ποτόν, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ δημιουργήσῃ μέθην. Αὐτοὶ λοιπόν, οἱ ὁποῖοι, μόλις ἀρχίσῃ ἡ ἡμέρα, ἐξετάζουν πέριξ ποῦ γίνονται πόσεις, καὶ ποῦ ὑπάρχουν οἰνοπωλεῖα καὶ παντοπωλεῖα, καὶ οἱ ὁποῖοι παραλαμβάνουν ἀλλήλους πρὸς τὴν πόσιν, **Κ** καὶ οἱ ὁποῖοι δαπανοῦν ὅλον τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ψυχῆς εἰς τὴν φροντίδα τῶν τοιούτων πραγμάτων, αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι καταθρηνοῦνται ὑπὸ τοῦ προφήτου, ὡς μὴ ἀφήνοντες καθόλου χρόνον εἰς τὸν ἑαυτὸν των πρὸς κατανόησιν τῶν θαυμασίων τοῦ Θεοῦ.

Διότι πράγματι δὲν ἔχουν καιρὸν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν νὰ ἀτενίσουν πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ παρατηρήσουν καλῶς τὰ κάλη ποῦ ὑπάρχουν εἰς αὐτὸν καὶ νὰ ἐπιθεωρήσουν ὅλην τὴν διακόσμησιν ποῦ ὑπάρχει εἰς τὰ ὄντα, ὥστε νὰ ἐννοήσουν τὸν δημιουργὸν ἐκ τῆς ἀρμονίας αὐτῶν, ἀλλὰ ἀμέσως μόλις ἀρχίσῃ ἡ ἡμέρα, στολίζουν τὰ συμπόσια αὐτῶν μὲ διαφόρους τάπητας καὶ μὲ ἄνθινα παραπετάσματα, καὶ ἐπιδεικνύουν θιασύνην καὶ φροντίδα διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ποτηρίων, τακτοποιοῦντες εἰς τὴν σειράν, ὡς νὰ εὐρίσκωνται εἰς κάποιαν πομπὴν καὶ πανήγυριν, ἀγγεῖα εἰς τὰ ὁποῖα ψύχεται ὁ οἶνος καὶ ἀγγεῖα εἰς τὰ ὁποῖα ἀναμιγνύεται οὗτος μεθ' ὕδατος καὶ φιάλας, **Δ** ὡς διὰ νὰ ἀφαιρῇ ἀπὸ αὐτοὺς τὸν κόρον ἢ ποικιλίαν τῶν ἀγγείων, καὶ διὰ νὰ τοὺς δημιουργῇ ἀρκετὴν σπατάλην χρόνου εἰς τὴν πόσιν ἢ ἐναλλαγήν καὶ μετατόπισιν τῶν ποτηρίων.

Ἐπὶ πλέον δὲ ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ ἀρχηγοὶ τοῦ συμποσίου καὶ ἀρχικερασταὶ καὶ ἀρχηγοὶ τῶν τρικλίνων τραπεζῶν καὶ ἔχει ἐπινοηθῇ τάξις εἰς τὴν ἀταξίαν καὶ τακτοποιήσις εἰς ἄκοσμον πρᾶγμα, ὥστε, ὅπως ἀκριθῶς εἰς τὰς κοσμικὰς ἐξουσίας ἡ μεγαλοπρέπεια αὐξάνε-

11. Ἡσ. 5, 11 - 12.

ται ἐξ ἐκείνων ποὺ περιτριγυρίζουν τοὺς ἄρχοντας, οὕτω καὶ ἐδῶ, περιστοιχίσαντες τὴν μέθην μὲ περιποίησιν, ὥς νὰ ἦτο κάποια θασίλισσα, προσπαθοῦν νὰ περιορίσουν τὸ ἀξιοκατάκριτον αὐτῆς διὰ τῆς ὑπερβολικῆς φροντίδος. Ἐπὶ πλέον στέφανοι, καὶ ἄνθη, καὶ μύρα, καὶ θυμιάματα, καὶ πάρα πολλαὶ κοσμικαὶ φαιδρότητες παρασκευάζουν περισσοτέραν τὴν ἀπασχόλησιν εἰς τοὺς ἀπολλυμένους.

Β Ἐπειτα ἀφοῦ προχωρήσῃ περισσότερον ἢ πόσις, ἄμιλλαι γίνονται περὶ τοῦ ποῖος θὰ πῇ περισσότερον, φιλονεικίαι καὶ ἀγωνίσματα, προσπαθοῦντες ὁ εἰς νὰ ὑπερβάλῃ τὸν ἄλλον εἰς τὴν μέθην. **128 Α** καὶ ὁ ἀγωνοθέτης εἰς αὐτοὺς εἶναι ὁ διάβολος, καὶ ἔπαθλον τῆς νίκης ἡ ἁμαρτία. Διότι ὁ εὐχαριστοῦμενος μὲ περισσότερον ἄκρατον οἶνον, οὗτος κερδίζει ἔναντι τῶν ἄλλων τὴν νίκην. Πράγματι «ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν»¹². Διότι φιλονεικοῦν μὲν μεταξύ των, θλάπτουν δὲ τοὺς ἑαυτοῦς των.

Ποῖος λόγος δύναται νὰ περιγράψῃ τὴν αἰσχροτήτα τῶν συμβαινόντων; Ὅλα εἶναι πλήρη παραλογισμοῦ καὶ συγχύσεως· οἱ ἡττηθέντες μεθύουν, οἱ νικηταὶ μεθύουν, οἱ ὑπηρέται χλευάζουν. Ἡ χεὶρ ἔχει ἀποκάμει, τὸ στόμα δὲν δέχεται ἄλλο, ἡ κοιλία διογκοῦται καὶ διαρρήγνυται καὶ τὸ κακὸν δὲν ὑποχωρεῖ. Τὸ ταλαίπωρον σῶμα μὴ ἔχον πλέον τὴν φυσικὴν του δύναμιν, ἀπὸ παντοῦ ἀφήνει νὰ ρέουν ὑγρά, **Β** ἐπειδὴ δὲν ἀντέχει τὴν θίαν τὴν προερχομένην ἐκ τῆς καταχρήσεως.

7. Ἀξιολύπητον θέαμα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν Χριστιανῶν. Ἀνὴρ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας του, σφριγηλὸς εἰς τὸ σῶμα, ἔνδοξος εἰς τὰς στρατιωτικὰς τάξεις, μεταφέρεται εἰς τὴν οἰκίαν του διὰ τῶν χειρῶν τῶν ἄλλων, μὴ δυνάμενος νὰ σταθῇ ὀρθιος, οὔτε νὰ θαδίσῃ διὰ τῶν ἰδίων ποδῶν. Ἀνὴρ ὅστις πρέπει νὰ εἶναι φοβερός εἰς τοὺς ἐχθρούς, γίνεται ἀφορμὴ γέλωτος εἰς τὰ παιδία τῆς ἀγορᾶς· ἔχει νικηθῇ χωρὶς ὄπλον,

12. Φίλιπ. 3, 19.

ἔχει φονευθῇ ἄνευ ἐχθρῶν. Ἄνῃρ δυνάμενος νὰ φέρῃ ὄπλα, εὐρισκόμενος εἰς αὐτὸ τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του, ἔχει γίνεи παρανάλωμα τοῦ οἴνου, εἶναι ἔτοιμος νὰ πάθῃ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ὅσα ἐκεῖνοι ἐπιθυμοῦν.

Ἡ μέθη εἶναι καταστροφή τῶν λογικῶν σκέψεων, φθορὰ τῆς δυνάμεως, πρόωρον γῆρας, ὀλιγοχρόνιος θάνατος. Διότι τί ἄλλο εἶναι οἱ μέθυσοι, παρὰ τὰ εἰδῶλα τῶν εἰδωλολατρῶν; **С** «Ὁφθαλμοὺς ἔχουσι, καὶ οὐ βλέπουσιν· ὦτα ἔχουσι, καὶ οὐκ ἀκούουσιν»¹³. αἱ χεῖρες ἔχουν παραλύσει, οἱ πόδες ἀπενεκρώθησαν¹⁴.

Ποῖος εἶναι αὐτὸς ποὺ ἐσχεδίασε ταῦτα; ποῖος ὁ αἷτιος τῶν κακῶν τούτων; ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐκέρασεν εἰς ἡμᾶς τὸ φάρμακον τῆς τρέλλας; Ἄνθρωπε, τὸ συμπόσιον παράταξιν μάχης τὸ ἔκαμες. Ἐκβάλλεις ἀπὸ ἐκεῖ τοὺς νεανίσκους κρατῶν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς χειρός, ὡς νὰ εἶναι τραυματίαι πολέμου· ἐνέκρωσας τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητος διὰ τοῦ οἴνου· καὶ προσκαλεῖς μὲν ὡς φίλον εἰς τὸ δεῖπνον, τὸν ἐκβάλλεις ὁμῶς νεκρόν, ἀφοῦ κατέσβεσας τὴν ζωὴν αὐτοῦ εἰς τὸν οἶνον.

Ὅταν δὲ θεωρηθοῦν ὅτι εἶναι κεκορεσμένοι ἀπὸ τὸν οἶνον, τότε ἀρχίζουν νὰ πίνουν, καὶ πίνουν κατὰ τὸν κτηνώδη τρόπον, ὡς ἀνὰ αὐτοσχέδιον θρύσην, **Д** ἢ ὅποια ἀναβλύζει ἀπὸ ἰσαριθμοὺς πρὸς τοὺς συμπίνοντας κρουνούς. Διότι ὅταν ἔχη ἤδη προχωρήσει τὸ συμπόσιον, εἰσέρχεται εἰς αὐτοὺς κάποιος νεανίας μὲ γεροὺς ὧμους, χωρὶς νὰ ἔχη μεθύσει ἀκόμη, κρατῶν μεγάλην φιάλην οἴνου παγῶμένου· αὐτὸς τὸν κεραστὴν αὐτῶν παραβλέψας, σταθεὶς εἰς τὸ μέσον, διὰ καμπύλων σωλήνων διανέμει ἴσην τὴν μέθην εἰς τοὺς συμπότας. Νέον εἶναι τοῦτο τὸ μέτρον τῆς ἀμετρίας, ὥστε ἐξ ἴσου νὰ ἀσελγοῦν μεταξύ των καὶ οὐδεὶς νὰ ὑπὲρέχη τοῦ ἄλλου εἰς τὴν πόσιν. Διότι ἀφοῦ διανεῖμουν τοὺς κρουνούς τοῦ οἴνου καὶ ὁ καθεὶς λάθῃ τὸν πρὸς τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἐστραμμένον, **129 А** πίνουν χωρὶς ἀναπνοὴν ὡς ἀπὸ κάποιαν δεξαμενὴν ὅπως οἱ θόες, θιαζόμενοι νὰ τραθῇξουν τόσον εἰς τοὺς λαιμοὺς των, ὅσον

13. Ψαλμ. 113, 13-14.

14. Ψαλμ. 113, 15.

εἰς αὐτοὺς ἀφήνει ἀπὸ ἐπάνω τὸ ψυγεῖον διὰ τῶν ἀργυρῶν σωλήνων.

Σκύψε καὶ κύτταξε πρὸς τὴν δύστυχον κοιλίαν σου· παρατήρησον τὸ μέγεθος τοῦ ἀγγείου ποὺ ὑποδέχεται τὸν οἶνον, ὅτι ἔχει κοιλότητα μεγέθους μικροῦ ποτηρίου. Νὰ μὴ ἀποθλέπης πρὸς τὸ δοχεῖον μὲ τὸν οἶνον, πότε θὰ τὸ ἀδειάσης, ἀλλὰ πρὸς τὴν κοιλίαν σου, ὅτι πρὸ πολλοῦ ἔχει γεμίσει. Διὰ τοῦτο, «οὐαὶ οἱ ἐγειρόμενοι τὸ πρῶτ' καὶ τὰ σίκερα (= δυνατὸν ποτὸν) διώκοντες, οἱ μένοντες τὸ ὀψέ»¹⁵, καὶ διημερεύοντες ἐν τῇ μέθῃ, ἀφοῦ καθόλου δὲν παρέχουν εἰς τὸν ἑαυτὸν τους καιρὸν διὰ νὰ προσέχουν τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου, καὶ νὰ κατανοοῦν τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ. **Β** «Ὁ γὰρ οἶνος αὐτοὺς συγκαύσει»¹⁶· διότι ἡ θερμότης τοῦ οἶνου, μεταδιδόμενη εἰς τὴν σάρκα, γίνεται ἀναμμα τῶν πυρακτωμένων θελῶν τοῦ ἐχθροῦ. Διότι τὸν μὲν λογισμὸν καὶ τὸν νοῦν ὁ οἶνος καταθυθίζει, τὰ δὲ πάθη καὶ τὰς ἡδονὰς ὥσάν κάποιο σμῆνος μελισσῶν διεγείρει. Διότι ποῖον ἄρμα συρόμενον ὑπὸ νεαρῶν ἵππων τόσον ἀτάκτως τρέχει, ὅταν ἀπορρίψῃ τὸν ἡνίοχον; Ποῖον δὲ πλοῖον ἀκυθέρνητον, φερόμενον τῇδε κακεῖσε ὑπὸ τῶν κυμάτων, δὲν εἶναι ἀσφαλέστερον τοῦ μεθύσου;

8. Ἐξ αἰτίας τοιούτων κακῶν, ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες κοινούς ἀφοῦ ὠργάνωσαν χορούς, εἰς τὸν δαίμονα τοῦ οἶνου ἀφοῦ παρέδωκαν τὰς ψυχὰς των, **С** ἐπλήγωναν ὁ εἰς τὸν ἄλλον μὲ τὰ θέλη τῶν παθῶν. Γέλωτες παρ' ἀμφοτέρων, ἄσματα αἰσχροῦ, κινήσεις πορνικαί, ποὺ ἐρεθίζουν πρὸς ἀσέλγειαν. Γελᾷς, εἰπέ μοι, καὶ εὐχαριστεῖσαι εὐχαρίστησιν ἀκόλαστον, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ δακρύζῃς καὶ νὰ στενάζῃς διὰ τὰ παρελθόντα ἁμαρτήματα; Ἄσματα πορνικὰ μέλπεις, ἀπορρίψας τοὺς ψαλμοὺς καὶ τοὺς ὕμνους, τοὺς ὁποίους ἐδιδάχθης. Κινεῖς τοὺς πόδας, καὶ πηδᾷς μανιωδῶς, καὶ χορεύεις ἐκεῖνα ποὺ δὲν χορεύονται, ἐνῶ πρέπει νὰ κάμπτης τὰ γόνατα εἰς τὴν προσκύνησιν;

Ποίᾳς νὰ θρηνήσῃς; τὰς ἀνυπάνδρους κόρας; ἢ τὰς

15. Ἦσ. 5, 11.

16. Ἦσ. 2, 11.

εύρισκομένους εἰς τὴν συζυγίαν τοῦ γάμου; Διότι αἱ μὲν κόραι ἐπανήλθον χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν παρθενίαν, αἱ δὲ τὴν ἐγκράτειαν καὶ σεμνότητα εἰς τοὺς συζύγους δὲν ἐπανεφέρον. Διότι ἐὰν κάπου μερικαὶ διέφυγον τὴν ἁμαρτίαν τοῦ σώματος, **Δ** ἀλλὰ ὅπωςδήποτε τοῦλάχιστον εἰς τὰς ψυχὰς ἐδέχθησαν τὴν φθοράν. Αὐτὰ ἄς θεωρηθοῦν ὅτι ἔχουν ἀναφερθῇ καὶ διὰ τοὺς ἄνδρας. Ἐκύτταξε κακῶς καὶ τὸν ἐκύτταξαν κακῶς. «Ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν»¹⁷. Ἐὰν αἱ τυχαῖαι συναντήσεις, δι' ἐκείνους πού παρατηροῦν περιέργως, τοσοῦτον κίνδυνον περικλείουν, αἱ προγραμματισμέναι συναντήσεις, μὲ σκοπὸν νὰ ἴδωυν γυναῖκας νὰ ἀσχημονοῦν ὑπὸ τῆς μέθης, καὶ νὰ κινοῦνται διὰ νὰ προσελκύσουν πρὸς ἀκολασίαν, καὶ νὰ τραγουδοῦν ᾄσματα ἄσεμνα, δυνάμενα καὶ μόνον ἂν ἀκουσθοῦν νὰ προκαλέσουν εἰς τοὺς ἀκολάστους κάθε μανίαν ἡδονῆς, τί θὰ εἰποῦν, ἢ τί θὰ ἀπολογηθοῦν, ἀφοῦ συνήθρισαν ἀπὸ τοιαῦτα μύρια θεάματα **Ε** πλῆθος καὶ συρφετὸν τῶν κακῶν; Μήπως δὲν παρετήρησαν διὰ τοῦτο, διὰ νὰ διεγείρουν τὰς ἐπιθυμίας; Λοιπὸν εἶναι ὑπόδιχοι, συμφώνως πρὸς τὴν ἀναπόφευκτον ἀπόφασιν τοῦ Κυρίου, διὰ τὸ ἁμάρτημα τῆς μοιχείας.

Πῶς θὰ σᾶς ὑποδεχθῇ ἡ πεντηκοστή, ἀφοῦ τοιοῦτοτρόπως καθυβρίσθῃ τὸ πάσχα; Κατὰ τὴν πεντηκοστήν ἔλαθε χώραν ἡ ἔλευσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἡ ὀλοφάνερος καὶ εἰς ὅλους γνωστὴ· σὺ ὅμως ἐπρόλαθες καὶ ἔκαμες τὸν ἑαυτὸν σου κατοικίαν τοῦ ἀντιθέτου πνεύματος, καὶ ἔγινες ναὸς εἰδώλων, **130 Α** ἀντὶ νὰ γίνῃς ναὸς Θεοῦ διὰ τῆς ἐνοικήσεως εἰς σὲ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος¹⁸. Ἐπέσυρες ἐπάνω σου τὴν ἄράν τοῦ προφήτου, ὁ ὁποῖος εἶπεν ἐκπροσωπῶν τὸν Θεόν, ὅτι «στρέψω τὰς ἐορτὰς αὐτῶν εἰς πένθος»¹⁹.

Πῶς θὰ διευθύνετε τοὺς ὑπηρέτας, ἀφοῦ οἱ ἴδιοι ὑπηρετεῖτε εἰς ἐπιθυμίας ἀνοήτους καὶ θλαθεράς ὡς ἀνδράποδα; Πῶς θὰ νουθετήσετε τοὺς παῖδας, ὅταν ζητεῖτε ζῶν χωρὶς νουθεσίαν καὶ χωρὶς τάξιν;

17. Ματθ. 5, 28.

18. Ρωμ. 8, 11.

19. Ἀμ. 8, 10.

Τί λοιπόν; Εἰς ταῦτα θὰ σᾶς ἐγκαταλείψω; Ἄλλὰ φοβοῦμαι μήπως ὁ μὲν ἀνυπότακτος γίνῃ ἀναιδέστερος καὶ ὁ καταλυπημένος καταποντισθῇ εἰς τὴν περισσοτέραν λύπην²⁰. «Ἰαμα (θεραπεία) γάρ, φησί, καταπαύσει ἁμαρτίας μεγάλας»²¹.

Ἡ νηστεία ἃς θεραπεύσῃ τὴν μέθην· ὁ ψαλμὸς τὴν αἰσχροὺς μελωδίαν· **Β** τὸ δάκρυον ἃς γίνῃ θεραπεία τοῦ γέλωτος· ἀντὶ τοῦ χοροῦ, τὸ γόνυ ἃς καμφθῇ· ἀντὶ αἱ χεῖρες νὰ χειροκροτοῦν, τὸ στήθος ἃς κτυποῦν· ἀντὶ τοῦ στολισμοῦ τοῦ ἐνδύματος, ἢ ταπεινώσεις. Ἐπάνω ἀπὸ ὅλα ἡ ἐλεημοσύνη ἃς σὲ ἐξαγοράζῃ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν²². «Λύτρον (ἀπολύτρωσις) γάρ ἄνδρός, ὁ ἴδιος αὐτοῦ πλοῦτος»²³.

Νὰ προσλάβῃς ἐργάτας εἰς τὴν ἐπικοινωνίαν τῆς προσευχῆς πολλοὺς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θλίβονται, μήπως τοιουτοτρόπως σοῦ συγχωρηθῇ ἡ ἐπινόησις τῆς κακίας τὴν ὁποίαν διέπραξες. Ὅτε ὁ λαὸς ἐκάθισε διὰ νὰ φάγῃ καὶ πῖνῃ καὶ ἐσηκώθηκαν διὰ νὰ διασκεδάσουν²⁴, ἡ δὲ διασκεδάσις αὐτῶν ἦτο εἰδωλολατρεία, τότε οἱ Λευῖται ἐξοπλίσαντες τοὺς ἑαυτοῦς τῶν κατὰ τῶν ἀδελφῶν, καθιέρωσαν τὰς χεῖρας τῶν εἰς τὴν ἱερωσύνην. Ὅθεν καὶ εἰς σᾶς οἱ ὁποῖοι φοβεῖσθε τὸν Κύριον, **Σ** ὅσοι τώρα ἐθλίβητε διὰ τὴν αἰσχύνην τῶν κατακριθέντων, τοῦτο παραγγέλλομεν: Ἐάν μὲν ἰδῇτε αὐτοὺς νὰ μετανοοῦν διὰ τὰ ἅτοπα ποὺ ἔπραξαν, νὰ τοὺς συμπαθήσετε ὥς ἀσθενήσαντα ἰδικὰ σας μέλη, ἐάν ὁμως νὰ αὐθαδιάζουν καὶ νὰ περιφρονοῦν τὴν λύπην σας δι' αὐτοὺς, «ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν, καὶ ἀφορίσθητε (ἀπομακρύνθητε), καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἄπτεσθε»²⁵. ἵνα τοιουτοτρόπως οἱ μὲν νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν κακίαν τῶν ἀφοῦ ἐντραποῦν, σεῖς δὲ νὰ δεχθῇτε τὴν ἀ-

20. Β' Κορινθ. 2, 7.

21. Ἐκκλ. 10, 4.

22. Δαν. 4, 24.

23. Παροιμ. 13, 8.

24. Ἐξέδ. 32, 6.

25. Β' Κορινθ. 6, 17.

μοιθὴν τοῦ ζήλου τοῦ Φινεές²⁶, κατὰ τὴν δικαίαν κρί-
σιν τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτὴρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς
τὸν ὅποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶ-
νας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

26. Ἀριθμ. 25, 11.

15. ΟΜΙΛΙΑ ΙΕ΄ ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

Α΄. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ μικρὰ αὕτη ὁμιλία, δογματικοῦ περιεχομένου, διατρανώνει τὴν πίστιν εἰς τὴν Ἀγίαν Τριάδα καὶ εἰς ἕνα ἑκαστον ἐκ τῶν τριῶν ἁγίων προσώπων, τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ μελετητὴς ἐνισχύεται τὰ μέγιστα εἰς τὴν πίστιν, ὅταν μάλιστα εἶναι καλοπροαίρετος. Ὁ Μ. Β. εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμιλίας του λέγει, ὅτι εἶναι δύσκολον εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ συλλάβῃ τὸ περιεχόμενον τῆς πίστεως, νὰ κατανοήσῃ τὸν Θεόν. Ἐὰν ὁμως θέλῃ νὰ αἰσθανθῇ τὴν χαρὰν, ὅτι ἐπλησίασεν ἔστω τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ, τότε πρέπει νὰ ὑπερβῇ τὰ γήϊνα καὶ ἐγκόσμια καὶ αἰσθητὰ καὶ νὰ ἀνυψώσῃ τὸν νοῦν· τότε πράγματι θὰ καταπλαγῇ ἐκ τῆς ὠραιότητος ποῦ ὑπάρχει ἐκεῖ. Ἐν συνεχείᾳ ὁμιλεῖ περὶ τῶν σχέσεων τῶν τριῶν προσώπων μεταξύ των, καὶ τῶν ἐνεργειῶν ἰδίως τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος εἰς τὸν κόσμον.

Β΄. ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

1. **Δ**ιὰ τὴν φιλόθεον ψυχὴν τὸ νὰ ἐνθυμηταὶ μὲν διηνεκῶς τὸν Θεόν, εἶναι εὐσεβὲς καὶ δὲν ἔχει κόρον· διὰ τὸν λόγον ὁμως, νὰ διεξέλθῃ τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ, εἶναι τολμηρόν, διότι ἡ μὲν διάνοια ἐκφεύγει πολὺ ἀπὸ τὸ μέτρον τῆς ἀξίας τῶν πραγμάτων, ὁ λόγος δὲ πάλιν διότι ἀσαφῶς περιγράφει ἐκεῖνα ποῦ ἡ διάνοια κατενόησεν. Ἐὰν μὲν λοιπὸν ἡ διάνοια ἡμῶν πάρα πολὺ ὑπολείπεται ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν πραγμάτων, ὁ δὲ λόγος εἶναι κατώτερος καὶ αὐτῆς τῆς διανοίας, πῶς δὲν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ σιωπὴ, **Β** μήπως διὰ τῆς μηδαμινότητος τῶν λόγων θεωρηθῇ ὅτι κινδυνεύει τὸ θαῦμα τῆς θεολογίας; Ἡ μὲν λοιπὸν ἐπιθυμία νὰ δοξολογῶμεν τὸν Θεὸν εἰς ὅλα τὰ λογικὰ ὄντα ἐκ φύσεως ἔχει σπαρῇ, ὅλοι ὁμως ἐξ Ἰσου ὑπολείπονται νὰ ὁμιλήσουν κατ' ἀξίαν περὶ τοῦ Θεοῦ. Ὡς πρὸς τὴν προθυμίαν ὁμως διὰ τὴν εὐσέθειαν ὁ καθείς διαφέρομεν ἀπὸ τοῦ ἄλλου· οὐδεὶς δὲ τόσον πολὺ ἔχει τυφλωθῇ καὶ ἐξαπατᾷ τὸν ἑαυτόν του, ὥστε νὰ νομίζῃ ὅτι ἔχει ἀνέλθει εἰς τὸ ἀκρότα-

τον σημείον τῆς κατανοήσεως· **131 Α** ἀλλὰ ὅσον περισσότερον φαίνεται ὅτι προοδεύει εἰς τὴν γνῶσιν, τόσον περισσότερον κατανοεῖ τὴν ἀδυναμίαν αὐτοῦ. Τοιοῦτος ἦτο ὁ Ἀβραάμ, τοιοῦτος ἦτο ὁ Μωϋσῆς· ὅτε ἡδυνήθησαν νὰ ἰδοῦν τὸν Θεόν, ὅσον ἦτο δυνατόν εἰς ἀνθρώπον νὰ ἰδῇ, τότε ἰδιαίτερώς ὁ καθείς ἐταπείνου ἑαυτόν· ὁ μὲν Ἀβραάμ ὀνομάζων τὸν ἑαυτὸν τοῦ χῶμα καὶ τέφραν¹, ὁ δὲ Μωϋσῆς λέγων ὅτι εἶναι ἀδύνατος εἰς τὴν φωνὴν καὶ τραυλός². Διότι ἔβλεπε τὴν ἀδυναμίαν τῆς γλώσσης τοῦ μὴ δυναμένης νὰ ὑπηρετῇ εἰς τὸ μέγεθος τῶν κατανοηθέντων.

Ἄλλ' ὁμως ἐπειδὴ τῶρα πᾶσα ἀκοὴ ἔχει ἀνοίξει διὰ τὴν ἀκρόασιν θεολογικῶν διδαγμάτων, καὶ κορεσμός δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν συγκέντρωσιν διὰ τοιαῦτα ἀκροάματα, θεβαιούσα τὸν λόγον τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, **Β** ὅτι «οὐ πληρωθήσεται οὐς ἀπὸ ἀκροάσεως»³ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ὁμιλήσωμεν ὅσον δυνάμεθα.

Θὰ διδάξωμεν δὲ ὅχι πόσος εἶναι ὁ Θεός, ἀλλὰ πόσον εἶναι δυνατόν εἰς ἡμᾶς. Διότι οὔτε, ἐπειδὴ ἀδυνατούμεν νὰ διαπεράσωμεν μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὅλον τὸν χῶρον τὸν μετὰ τὸ οὐρανοῦ καὶ γῆς, διὰ τοῦτο παραιτούμεθα νὰ ἴδωμεν καὶ ὅσον δυνάμεθα· οὕτω καὶ τῶρα μὲ ταπεινοὺς λόγους ἅς ἐκπληρώσωμεν τὸ χρέος πρὸς τὴν εὐσέβειαν, εἰς τὸ μεγαλεῖον δὲ τῆς φύσεως ἅς ἐπιτρέψωμεν νὰ ἔχη τὴν νίκην ἔναντι παντὸς λόγου. Διότι οὔτε αἱ γλῶσσαι τῶν ἀγγέλων, ὅποῖαι καὶ ἂν εἶναι, οὔτε καὶ αὐταὶ τῶν ἀρχαγγέλων, ἀφοῦ συνενωθοῦν μετὰ πάσης ὁμοῦ τῆς λογικῆς φύσεως, **Γ** θὰ δυνηθοῦν νὰ φθάσουν εἰς τὸ ἐλάχιστον μέρος, ἐκτὸς ἐὰν ἐξισωθοῦν πρὸς τὸ ὅλον.

Σὺ ὁμως ἐὰν ἐπιθυμῇς νὰ ὁμιλῇς περὶ τοῦ Θεοῦ ἢ νὰ ἀκούῃς κατὰ περὶ αὐτοῦ, ἐγκατάλειψε τὸ σῶμα σου, ἄφησε κατὰ μέρος τὰς σωματικὰς αἰσθήσεις, ἐγκατάλειψε τὴν γῆν, ἐγκατάλειψε τὴν θάλασσαν, ἀνέβασε τὸν ἑαυτὸν σου ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἀέρα, παράτρεξε τὰς ἐποχάς, τὰς τάξεις τῶν καιρῶν, τοὺς στολισμοὺς τῆς γῆς·

1. Γεν. 18, 27.

2. Ἐξ68. 4, 10.

3. Ἐκκλ. 1, 8.

νά εὑρεθῆς ἐπάνω ἀπὸ τὸν αἰθέρα· νά διαθῆς τοὺς ἀστέρας, τὰ θαυμάσια αὐτῶν, τὴν εὐπρέπειαν αὐτῶν, τὰ μεγέθη, τὰς ἐξυπηρετήσεις ὅσας παρέχουν εἰς τὸ σύμπαν τὴν ἁρμονίαν, τὴν λαμπρότητα, τὴν θέσιν, τὴν κίνησιν· ποίαν σχέσιν ἢ ἀπόστασιν ἔχουν μεταξύ των.

Δ "Ὅλα ἀφοῦ τὰ διαθῆς διὰ τῆς λογικῆς σκέψεως, ἀφοῦ ὑπερβῆς τὸν οὐρανὸν καὶ εὑρεθῆς ὑπεράνω αὐτοῦ, μὲ μόνην τὴν διάνοιαν νά κυττάξης γύρω τὰ κάλλη ποὺ ὑπάρχουν ἐκεῖ, τὰς ἐπουρανίους στρατίας, τὰς χοροστασίας τῶν ἀγγέλων, τὰς ἐπιστασίας τῶν ἀρχαγγέλων, τὰς δόξας τῶν κυριοτήτων, τὰς προεδρίας τῶν θρόνων, τὰς δυνάμεις, τὰς ἀρχάς, τὰς ἐξουσίας⁴. Ἀφοῦ διατρέξῃς τὰ σύμπαντα, καὶ ἐξέλθῃς ἐπάνω ἀπὸ ὅλην τὴν κτίσιν μὲ τοὺς λογισμοὺς, καὶ πέραν ἀπὸ αὐτὰ ἀνυψώσης τὸν νοῦν, τότε νά ἐννοήσῃς τὴν θείαν φύσιν· ὅτι εἶναι σταθερά, ἄτρεπτος, ἀναλλοίωτος, ἀπαθής, ἀπλή, ἀσύνθετος, ἀδιαίρετος, φῶς ἀπόσιτον⁵, δύναμις ἀπερίγραπτος, μέγεθος ἀπεριόριστον, δόξα ὑπεραστράπτουσα, **Ε** ἀγαθότης ἀξιέραστος, ὡραιότης ἀνυπέρβλητος, προσβάλλουσα μὲν σφοδρῶς τὴν πληγωμένην ψυχὴν, μὴ δυναμένη ὁμῶς νά ἐκφρασθῇ ἐπαξίως διὰ τοῦ λόγου.

2. Ἐκεῖ ὑπάρχει ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα, ἡ ἄκτιστος φύσις, τὸ κυριαρχικὸν ἀξίωμα, ἡ φυσικὴ ἀγαθότης. Ὁ Πατὴρ, ὅστις εἶναι ἡ ἀρχὴ πάντων, ἡ αἰτία τῆς ὑπάρξεως τῶν ὄντων, ἡ ρίζα τῶν ζώντων. Αὐτὸς ἀπὸ τὸν ὁποῖον προῆλθεν ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ἡ σοφία, ἡ δύναμις, ἡ ἀπαράλλακτος εἰκὼν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ⁶, ὁ ἐκ τοῦ Πατρὸς γενηθεὶς Υἱός, **132 Α** ὁ ζῶν Λόγος, ὅστις εἶναι ὁ Θεὸς καὶ ὅστις ὑπάρχει παρὰ τὸν Θεόν⁷· ὑπάρχων, οὐχὶ γενόμενος ὕστερον· ὑπάρχων πρὸ τῶν αἰώνων· οὐχὶ ἀποκτηθεὶς ὕστερον· Υἱός, οὐχὶ κτῆμα· δημιουργός, οὐχὶ δημιουργημα· κτίστης, οὐχὶ

4. Πρόκειται περὶ τῶν ἐννέα ταγμάτων τοῦ ἀγγελικοῦ κόσμου. Καὶ ἄλλοι πατέρες ὁμιλοῦν περὶ αὐτῶν. Ἐνταῦθα δὲν ἀναφέρονται τὰ γνωστά μὲ ἐβραϊκὰς ὀνομασίας τάγματα τῶν Χερουβείμ καὶ τῶν Σεραφείμ. Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην πρὸς τὰ χωρία Ἐφεσ. 1, 21, Κολασ. 1, 16 καὶ 2, 10.

5. Α' Τιμοθ. 6, 16.

6. Κολασ. 1, 15, Β' Κορινθ. 4, 4.

7. Ἰωάν. 1, 2.

κτίσμα· πάντα ὧν ὅσα εἶναι ὁ Πατήρ· Υἱός, εἶπον, καὶ Πατήρ.

Φύλαττε, παρακαλῶ, ταύτας τὰς ιδιότητας. Ἐνῶ δηλαδή παραμένει εἰς τὴν ὑπαρξίν του Υἱός, συγχρόνως εἶναι ὅλα ὅσα εἶναι ὁ Πατήρ, συμφώνως πρὸς τὸν λόγον αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, ποῦ εἶπε: «Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστι»⁸. Διότι πράγματι τῆς εἰκόνης εἶναι ὅλα, ὅσα ὑπάρχουν προσέτι εἰς τὴν πρωτότυπον μορφήν. «Ἐθεασάμεθα γάρ, λέγει ὁ εὐαγγελιστής, τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός»⁹. **Β** δηλαδή, τὰ θαύματα δὲν ἐδόθησαν εἰς αὐτὸν ἐκ δωρεᾶς καὶ χάριτος, ἀλλ' ἐκ τῆς φυσικῆς κοινωνίας τοῦ Υἱοῦ, ὅστις ἔχει τὸ ἀξίωμα τῆς πατρικῆς θεότητος.

Διότι ἡ λῆψις μὲν εἶναι κοινὸν γνῶρισμα τῶν κτισμάτων· τὸ νὰ ἔχη ὅμως ἐκ φύσεως, εἶναι ἴδιον γνῶρισμα τοῦ γεννηθέντος. Ὡς Υἱός μὲν λοιπὸν, φυσικῶς ἔχει ἀποκτήσει τὰ γνωρίσματα τοῦ Πατρός· ὡς Μονογενὴς δὲ ἰδιαιτέρως, ὅλα τὰ ἔχει, συγκεντρῶσας ταῦτα εἰς τὸν ἑαυτὸν του, χωρὶς οὐδὲν ἐκ τούτων νὰ μοιράζεται μὲ ἄλλον.

Ἐξ αὐτῆς λοιπὸν τῆς ὀνομασίας τοῦ Υἱοῦ διδασκόμεθα, ὅτι εἶναι κοινωνὸς τῆς φύσεως τοῦ Πατρός· οὐχὶ διὰ προστάγματος δημιουργηθεὶς, ἀλλὰ ἐκλάμψας ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός ἀδιακόπως¹⁰, ἀχρόνως μετὰ τοῦ Πατρός συνηνωμένος, **Θ** ἴσος εἰς τὴν ἀγαθότητα, ἴσος εἰς τὴν δύναμιν, κοινωνὸς τῆς δόξης. Διότι μὲ τὸ νὰ δεικνύῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του ὁλόκληρον τὸν Πατέρα, τί ἄλλο εἶναι παρὰ σφραγὶς καὶ εἰκὼν τοῦ Πατρός;

Ὅσα δὲ σοῦ διδάσκει μετὰ τὴν ἐνανθρώπησίν του, παρέχων εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν σωτηρίαν, τὴν ὁποίαν παρουσίασεν ἐλθὼν εἰς ἡμᾶς διὰ σαρκός, λέγων δη-

8. Ἰωάν. 16, 15.

9. Ἰωάν. 1, 14.

10. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἐπιρρήματος «ἀδιαστάτως» (= ἀδιακόπως, συνεχῶς, ἀδιαλείπτως) μετὰ τῆς μετοχῆς Ἀορίστου «ἐκλάμψας», ἐνῶ θὰ ἔπρεπε μετοχὴ Ἐνεστώτος (ἐκλάμπων), πιθανῶς διὰ νὰ τονίσῃ περισσότερον ὁ ἱερός πατήρ τὸ μυστήριον τῆς ἀχρόνου γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ ἐκ τοῦ Πατρός.

λαδὴ ὅτι ἀποστέλλεται, καὶ ὅτι τίποτε δὲν δύναται νὰ κάμῃ ἀπὸ μόνος του, καὶ ὅτι ἔλαβεν ἐντολήν, καὶ ἄλλα παρόμοια, νὰ μὴ σοῦ δίδουν ἀφορμὰς διὰ νὰ ἐλαττώνης τὴν Θεότητα τοῦ Μονογενοῦς. Διότι ἡ πρὸς τὴν ἰδικὴν σου ἀδυναμίαν συγκατάθαις δὲν πρέπει νὰ γίνεταί ἐλάττωσις τῆς ἀξίας τοῦ δυνατοῦ, **Δ** ἀλλὰ τὴν μὲν φύσιν νὰ ἀντιλαμβάνεσαι ὥς ἀνήκουσαν εἰς τὸν Θεόν, τοὺς δὲ πλέον μετριοφρονas ἐκ τῶν λόγων νὰ δέχεσαι ὥς ἀνήκοντας εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐνανθρωπήσεως.

Δι' ὅλα αὐτὰ, ἐὰν ἠθέλαμε τώρα νὰ ὁμιλήσωμεν λεπτομερῶς, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβωμε, θὰ προσθέταμε εἰς τὸ θέμα πολὺ καὶ ἀπέραντον πλήθος λόγων.

3. Ἀλλὰ ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον θέμα. Ὅτι δηλαδὴ ἡ διάνοια ἡ δυνηθεῖσα νὰ καθαρισθῇ καὶ ἀπὸ τὰ ὕλικά πάθη, καὶ ὅλην τὴν νοητὴν κτίσιν νὰ ἐγκαταλείψῃ, καὶ ὥς ἰχθὺς ἀπὸ τοῦ θυθοῦ πρὸς τὴν ἐπάνω ἐπιφάνειαν νὰ κολυμβήσῃ καὶ νὰ ἐξέλθῃ, ἀφοῦ εὐρεθῇ εἰς τὸ καθαρὸν μέρος τῆς κτίσεως, ἐκεῖ θὰ ἰδῇ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπου ὑπάρχει ὁ Υἱός, καὶ ὅπου ὑπάρχει ὁ Πατήρ, ἔχον καὶ αὐτὸ ὅλα οὐσιωδῶς ἡνωμένα κατὰ τὴν φύσιν, **Ε** δηλαδὴ τὴν ἀγαθότητα, τὴν εὐθύτητα, τὸν ἀγιασμόν, τὴν ζωὴν. Διότι λέγει, «τὸ Πνεῦμα σου τὸ ἀγαθόν»¹¹. Καὶ πάλιν, «Πνεῦμα εὐθές»¹². Καὶ πάλιν, «τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον»¹³. Καὶ ὁ ἀπόστολος: «Ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς»¹⁴. Ἐκ τούτων τίποτε δὲν προσετέθη ὕστερον εἰς αὐτό, οὔτε κάτι ἐξ ἐκείνων ποὺ συνυπάρχουν προσετέθη κατόπιν· ἀλλ' ὅπως ἡ θερμότης εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τὸ πῦρ καὶ ἡ λάμψις ἀπὸ τὸ φῶς, οὕτω καὶ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα ὁ ἀγιασμός, ἡ ζωοποίησις, ἡ ἀγαθότης, ἡ εὐθύτης.

133 Α Ἐκεῖ λοιπὸν ἔχει σταθῇ τὸ Πνεῦμα, ἐκεῖ, εἰς τὴν μακαρίαν φύσιν, οὐχὶ ἀριθμούμενον ἀνάμεσα εἰς πλῆθος ἄλλων, ἀλλὰ θεωρούμενον εἰς τὴν Τριάδα μεμονωμένως ἐξαγγελλούμενον, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐνταχθῇ

11. Ψαλμ. 142, 10.

12. Ψαλμ. 50, 12.

13. Ψαλμ. 50, 13.

14. Ρωμ. 8, 2.

εἰς τὰ σύνολα ἄλλων ὄντων. Διότι ὅπως ὁ Πατήρ εἶναι εἰς καὶ ὁ Υἱὸς εἰς, τοιοῦτοτρόπως ἔν εἶναι καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Τὰ λειτουργικὰ ὁμῶς πνεύματα τῶν ἀγγέλων καθ' ἕκαστον τάγμα ὑποδηλώνει εἰς ἡμᾶς πλήθος δυσκόλως ἐξαριθμοῦμενον.

Μὴ ἀναζητεῖς λοιπὸν εἰς τὴν κτίσιν ἐκεῖνο ποῦ εὐρίσκεται ὑπεράνω τῆς κτίσεως· μὴ καταθιβάξεις ἐκεῖνο ποῦ ἀγιάζει εἰς τὴν θέσιν ἐκεῖνων ποῦ ἀγιάζονται. Αὐτὸ πληροῖ τοὺς ἀγγέλους, πληροῖ τοὺς ἀρχαγγέλους, ἀγιάζει τὰς δυνάμεις, ζωοποιεῖ τὰ σύμπαντα. Τοῦτο ἐνῶ μερίζεται εἰς ὅλην τὴν κτίσιν, **Β** καὶ ἐνῶ διαφόρως τὸ καθένα μετέχει εἰς αὐτό, ἐν τούτοις οὐδόλως ἐλαττοῦται παρὰ τῶν μετεχόντων. Εἰς ὅλα μὲν παρέχει τὴν ἰδικὴν του χάριν, ἀλλὰ δὲν καταναλίσκεται εἰς τοὺς μετέχοντας· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποῦ ἔλαβον γεμίζουν, καὶ τὸ ἴδιον παραμένει ἀνευ ἐλλείψεως. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἥλιος λάμπων ἐπὶ τῶν σωμάτων, καὶ διαφοροτρόπως ὑπ' αὐτῶν μετεχόμενος, οὐδόλως ἐλαττοῦται παρὰ τῶν μετεχόντων, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα εἰς ὅλα παρέχον τὴν χάριν του, παραμένει ἀμείωτον καὶ ἀδιαίρετον.

Ὅλους τοὺς φωτίζει, βοηθοῦν οὕτως εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ Θεοῦ, ἐμπνέει τοὺς προφήτας, νομοθέτας καθιστᾷ σοφοὺς, ἱερεῖς τελειοποιεῖ, ἐνισχύει βασιλεῖς, **Γ** διαπλάσσει δικαίους, ἐπαινεῖ τοὺς σῶφρονας, ἐνεργεῖ χαρίσματα ἱαμάτων, ζωοποιεῖ τοὺς νεκροὺς, ἐλευθερώνει τοὺς φυλακισμένους, υἱοθετεῖ αὐτοὺς ποῦ ἔχουν ἀποξενωθῇ.

Ταῦτα διὰ τῆς ἀναγεννήσεως ἐπιτελεῖ. Ἐὰν παραλάβῃ τελώνην ποῦ πιστεύει, τὸν ἀναδεικνύει εὐαγγελιστὴν¹⁵. Ἐὰν ἔλθῃ εἰς ἀλιέα, τὸν κάμνει θεολόγον¹⁶. Ἐὰν εὕρῃ διώκτην νὰ μετανοῇ τὸν μεταβάλλει εἰς ἀποστολον τῶν ἐθνῶν, εἰς κήρυκα πίστεως, εἰς σκευὸς ἐκλογῆς¹⁷.

Δι' αὐτοῦ οἱ ἀσθενεῖς γίνονται ἰσχυροί, οἱ πτωχοὶ πλουτίζουν, οἱ ἀγράμματοι γίνονται σοφώτεροι ἀπὸ τοὺς σοφοὺς. Ὁ Παῦλος ἀσθενῆς ἦτο, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας

15. Ματθ. 9, 9.

16. Ματθ. 4, 18-22.

17. Πράξ. 9, 15.

τῆς παρουσίας τοῦ Πνεύματος, τὰ μανδήλια τοῦ σώματος αὐτοῦ παρεῖχον θεραπείαν εἰς αὐτοὺς ποὺ τὰ ἐδέχοντο¹⁸. **Δ** Ὁ Πέτρος καὶ αὐτὸς ἂν καὶ περιεβάλλετο σῶμα ἀσθενές, ὅμως ἐξ αἰτίας τῆς ἐνοικούσης χάριτος τοῦ Πνεύματος, ἡ σκιά ποὺ ἐπιπτε ἐκ τοῦ σώματός του, ἀπεμάκρυνε τὰς νόσους ἐκείνων ποὺ ὑπέφερον¹⁹. Πτωχὸς ἦτο ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης· διότι δὲν εἶχον ἀργύριον οὔτε χρυσίον· ἐχάριζον ὅμως ὑγείαν πολυτιμότεραν ἀπὸ πολλὰ χρυσία. Διότι ἀπὸ πολλοὺς ἀφοῦ ἔλαθε χρυσία ὁ χωλὸς, ἀκόμη παρέμενεν ἐπαίτης· ὅταν ὅμως ἐδέχθη τὴν χάριν ἀπὸ τὸν Πέτρον, ἔπαυσε νὰ ἐπαιτῇ, πηδῶν ὅπως ἡ ἔλαφος, καὶ δοξάζων τὸν Θεόν²⁰. Ὁ Ἰωάννης δὲν ἐγνώριζε τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου, ἀλλ' εἶπε λόγους μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος, πρὸς τοὺς ὁποίους οὐδεμία σοφία δύναται νὰ συγκριθῇ.

Ε Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἔχει σταθῇ, καὶ τὴν γῆν ἔχει γεμίσει, καὶ πανταχοῦ εὐρίσκεται, καὶ οὐδαμοῦ περιέχεται. Ὁλόκληρον ἐνοικεῖ εἰς ἕκαστον, καὶ ὁλόκληρον εὐρίσκεται μετὰ τοῦ Θεοῦ. Οὐχὶ λειτουργικῶς ὡς οἱ ἄγγελοι ὑπηρετεῖ εἰς τὰς δωρεάς, ἀλλὰ αὐθεντικῶς διανέμει τὰ χαρίσματα. «Διαιρεῖ γάρ, φησὶν, ἰδίᾳ ἐκάστω, καθὼς βούλεται»²¹. Ἀποστέλλεται μὲν κατ' οἰκονομίαν, ἐνεργεῖ ὅμως αὐτεξουσίως.

Τοῦτο ἄς εὐχηθῶμεν νὰ παρευρίσκεται εἰς τὰς ψυχὰς μας, καὶ ποτὲ νὰ μὴ ἀπομακρύνεται ἀπὸ ἡμᾶς, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

18. Πράξ. 19, 12.

19. Πράξ. 5, 15.

20. Πράξ. 3, 1 κ.ε.

21. Α' Κορινθ. 12, 11.

16. ΟΜΙΛΙΑ ΙΣΤ΄ ΕΙΣ ΤΟ «ΕΝ ΑΡΧΗ ΗΝ Ο ΛΟΓΟΣ»¹

Α΄. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἐτέρα δογματικοῦ περιεχομένου ὁμιλία λίαν ἀξιόλογος, διότι, ἐνῶ εἶναι ἐρμηνεία τοῦ προοιμίου τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, εἶναι συγχρόνως καὶ ἀνασκευὴ τῆς ἀρειανικῆς πλάνης καὶ τῶν Ἀνομοίων. Εἰς τὴν ἐλάσφημον φράσιν τοῦ Ἀρείου περὶ τοῦ Χριστοῦ «ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν καὶ οὐκ ἦν πρὶν ἂν γένηται» ὁ Μ. Β. ἀντιπαράτάσσει τὴν φράσιν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν», τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ἐκ τῶν προτέρων ἀναίρεσιν τῆς αἵρέσεως τοῦ Ἀρείου, ἣτις προσεδιέφθη ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος πού ἐνέπνευσε τὸν Εὐαγγελιστὴν.

Εἰς τὸ **137 D** ὑπάρχει ὑπαινιγμὸς καὶ περὶ τῆς αἵρέσεως τοῦ Σαβελλίου, ὁ ὁποῖος συγχωνεῖ τὰ τρία πρόσωπα εἰς ἓν καὶ διδάσκει ὅτι ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν εἶναι εἰμῇ προσωπεῖα μὲ τὰ ὁποῖα ἐμφανίζεται ὁ εἰς καὶ κατὰ τὴν ὑπόστασιν Θεὸς εἰς τὸν κόσμον. Ὁ Βασιλεὺς ἀνασκευάζει καὶ τοῦτου τὴν αἵρεσιν, πλὴν ἐντελῶς ἀκροθιγῶς, διότι, ὅπως λέγει εἰς τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας του, ἤδη οἱ ἀκροαταὶ ἔχουν καταπονηθῇ ἐκ τῆς δυσκολίας τοῦ θέματος καὶ ἐκ τῆς προσοχῆς πού κατέβαλον μέχρι τώρα, καὶ ὅτι εἶναι κέρδος νὰ ἀφομοιώσουν πρὸς τὸ παρὸν αὐτὰ πού ἐδιδάχθησαν. Τὰ ὑπόλοιπα δὲ θὰ τὰ ἀναπτύξῃ εἰς ἐτέραν ὁμιλίαν, ἣ ὁποία προφανῶς εἶναι ἡ ὑπ' ἀριθμ. 24 Κατὰ Σαβελλιανῶν καὶ Ἀρείου καὶ τῶν Ἀνομοίων.

Ἡ παρούσα ὁμιλία ἐξεφωνήθη κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Ἀναστάσεως, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ προοιμίου (**134 B**). Σήμερον, ὡς γνωστόν, δὲν συνηθίζονται ὁμιλίαι κατὰ τὴν νύκτα τῆς Ἀναστάσεως, διότι ἔχει ἐπικρατήσῃ ἀντὶ κηρύγματος νὰ ἀναγινώσκειται ὁ περίφημος Κατηχητικὸς λόγος Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου «Εἰς τις εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος...». Ἀλλ' ὁ Χρυσόστομος εἶναι ὀλίγον τι μεταγενέστερος τοῦ Βασιλείου.

Β΄. ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

1. **134 A** Κάθε λόγος μὲν τῶν Εὐαγγελίων εἶναι

1. Ἰωάν. 1, 1.

πιό σπουδαῖος εἰς τὰ νοήματα ἀπὸ τὰς λοιπὰς διδασκαλίας τοῦ Πνεύματος, καθ' ὅτι εἰς ἐκείνας μὲν ὠμίλησεν εἰς ἡμᾶς διὰ τῶν δούλων του τῶν προφητῶν, εἰς τὰ Εὐαγγέλια ὁμῶς αὐτοπροσώπως ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Δεσπότης. Ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ὁ πλεόν εὐγλωττος, πού ὠμίλησεν ἀνώτερα ἀπὸ πᾶσαν ἀκοήν **Β** καὶ ὑψηλότερα ἀπὸ πᾶσαν διάνοιαν, εἶναι ὁ Ἰωάννης, ὁ υἱὸς τῆς θροντῆς² τοῦ ὁποίου τὸ προοίμιον τῆς εὐαγγελικῆς συγγραφῆς ἠκούσαμεν ἀναγνωσθέν πρὸ ὀλίγου: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος».

Γνωρίζω πολλοὺς καὶ ἐκ τῶν εὐρισκομένων ἔξω ἀπὸ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ὑψηλοφρονοῦντας διὰ τὴν κοσμικὴν των σοφίαν, οἱ ὅποιοι καὶ ἐθαύμασαν τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ ἐτόλμησαν νὰ τοὺς ἀναμίξουν εἰς τὰ ἰδικὰ των συγγράμματα. Διότι ὁ διάβολος εἶναι κλέπτῃς, καὶ κοινολογεῖ τὰ ἰδικὰ μας εἰς τοὺς ἰδικούς του κήρυκας.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ σαρκίνη κοσμικὴ σοφία τόσον πολὺ ἐθαύμασε τὴν δύναμιν τῶν λόγων, τί πρέπει νὰ κάμωμεν ἡμεῖς οἱ μαθηταὶ τοῦ Πνεύματος, ἐὰν ἀδιαφόρως ἀκούσωμεν, **С** καὶ θεωρήσωμεν ὅτι ἡ δύναμις πού ἐνυπάρχει εἰς αὐτοὺς εἶναι μικρά; Καὶ ποῖος εἶναι τόσον ἀναισθητός, ὥστε ἀπὸ τοιαύτην ὠραιότητα ἐννοίας καὶ θάθος δογμάτων τόσον ἀπλησίαστον νὰ μὴ καταπλαγῇ καὶ νὰ μὴ ἐπιθυμήσῃ τὴν ἀληθῆ κατανόησιν αὐτῶν;

Ἀλλὰ δὲν εἶναι δύσκολον πρᾶγμα ὁ θαυμασμός τῶν ὠραίων, ὅσον εἶναι δύσκολος καὶ δυσκατόρθωτος ἡ ἀκριθὲς κατανόησις τῶν θαυμασθέντων. Διότι καὶ τὸν ἥλιον τοῦτον τὸν αἰσθητὸν οὐδεὶς μὲν ὑπάρχει ὁ ὁποῖος δὲν τὸν ὑπερεπαινεῖ, παραδεχόμενος τὸ μέγεθος αὐτοῦ καὶ τὴν ὠραιότητα, καὶ τὴν συμμετρίαν τῶν ἀκτίνων, καὶ τὸ ἀπαστράπτειν αὐτοῦ φῶς. **Д** Ἐὰν ὁμῶς προσπαθήσῃ ἀποτόμως νὰ ρίψῃ τὰ θλέμματά του εἰς τὸν κύκλον αὐτοῦ, ὄχι μόνον δὲν θά ἰδῇ ἐκεῖνα πού ἐπὶ θεί νὰ παρατηρήσῃ, ἀλλὰ θά ἀπομακρυνθῇ ἔχων καταστρέψει ἐπὶ πλεόν καὶ τὴν ἀκρίθειαν τῆς ὁράσεως. Κά-

τι τέτοιο νομίζω ὅτι παθαίνει καὶ ἡ διάνοια, ἡ ὁποία ἐπιχειρεῖ ἀκριβῶς νὰ ἐξετάσῃ τοὺς προκειμένους λόγους: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος».

Ποῖος δύναται νὰ ἐννοήσῃ ἐπαξίως τὰ περὶ τῆς ἀρχῆς; Ποία δύναμις λόγων θὰ εὔρεθῇ δυναμένη νὰ παραστήσῃ ἰσαξίως τὸ νοηθέν; Προτιθέμενος ὁ Ἰωάννης νὰ παραδώσῃ εἰς ἡμᾶς τὰ περὶ τῆς θεολογίας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, οὐδὲν ἄλλο προοίμιον ἔθεσεν εἰς τὸν λόγον, παρὰ τὴν ἀρχὴν τῶν ὄλων. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐγνώριζε τοὺς ἐπιτιθεμένους εἰς τὴν δόξαν τοῦ Μονογενοῦς. **Ε** προεγνώριζεν αὐτοὺς οἱ ὅποιοι ἐπρόκειτο νὰ εἰπουν εἰς ἡμᾶς τὰ σοφίσματα, ποὺ ἔχουν ἐπινοηθῇ ἀπὸ αὐτοὺς διὰ τὴν καταστροφὴν ἐκείνων ποὺ τὰ ἀκούουν. «Ὅτι δηλαδὴ ἐὰν ἐγεννήθῃ, δὲν ὑπῆρχε· καὶ πρὶν γεννηθῇ, δὲν ὑπῆρχε· καὶ ἔλαβε τὴν ὑπόστασιν ἐκ μὴ ὄντων. Τοιαῦτα δὲ λέγουν γλῶσσαι διὰ πιθανολογίας ἡκονημέναι περισσότερον ἀπὸ πᾶσαν δίκοπον μάχαιραν. Διὰ νὰ μὴ ἐπιτραπῇ λοιπὸν εἰς οὐδένα νὰ λέγῃ τὰ τοιαῦτα, **138 Α** προλαβὼν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ εὐαγγελίου λέγει, «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος».

Ἐὰν φυλάττῃς τοῦτον τὸν λόγον, οὐδὲν κακὸν θὰ πάθῃς ἐξ ἐκείνων ποὺ ἐπινοοῦν τὰ κακά. Διότι ἐὰν ἐκεῖνος λέγῃ, ἀφοῦ ἐγεννήθῃ, δὲν ὑπῆρχε, σὺ νὰ εἰπῇς «ἐν ἀρχῇ ἦν». Ἀλλὰ λέγει, πῶς ὑπῆρχε πρὶν γεννηθῇ; Σὺ νὰ μὴ ἀφήσῃς τὸ «ἦν»· μὴ ἐγκαταλείψῃς τὸ «ἐν ἀρχῇ». Ἡ κορυφὴ τῆς ἀρχῆς δὲν καταλαμβάνεται· τὸ ἔξω τῆς ἀρχῆς δὲν εὐρίσκεται. Νὰ μὴ σὲ παραπλανήσῃ κανεὶς μὲ τὰς πολλὰς σημασίας ποὺ ἔχει ἡ λέξις. Διότι εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν ὑπάρχουν πολλαὶ ἀρχαὶ διὰ πολλὰ πράγματα, μία ὁμῶς εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν πάντων, ἡ πέραν τοῦ κόσμου εὐρισκομένη.

Β «Ἀρχὴ γὰρ ὁδοῦ ἀγαθῆς»³, εἶπεν ἡ παροιμία. Ἀλλὰ μὲν ἀρχὴ τῆς ὁδοῦ εἶναι ἡ πρώτη κίνησις ἀπὸ οὗ ἀρχίζομεν τὴν πορείαν, τῆς ὁποίας τὴν συνέχειαν εἶναι δυνατόν νὰ εὔρῃς. Καὶ «ἀρχὴ σοφίας, φόβος Κυρίου»⁴. Ὑπάρχει καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν κάτι ἄλλο ποὺ προη-

3. Παροιμ. 16, 7.

4. Ψαλμ. 110, 10. Παροιμ. 1, 7.

γεῖται· διότι τῆς ἀναλήψεως τοῦ ἔργου τῶν τεχνῶν ἀρχὴ εἶναι ἡ στοιχειώδης προκαταρκτικὴ διδασκαλία. Στοιχειώδης λοιπὸν διδασκαλία τῆς σοφίας εἶναι ὁ φόβος τοῦ Κυρίου· ἀλλὰ ταύτης τῆς ἀρχῆς ὑπάρχει κατὶ ἀρχαιότερον, ἡ κατάστασις τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἀκόμη δὲν ἐσοφίσθη καὶ δὲν ἔχει ἀναλάβει τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ.

Ἀρχαὶ λέγονται καὶ αἱ πολιτικαὶ ἐξουσίαι, αἱ ὑπεροχαὶ τῶν ἀξιωματῶν. Ἄλλ' αὗται αἱ ἀρχαὶ εἶναι ἀρχαὶ ὠρισμένων καὶ ἐκάστη ἐν σχέσει πρὸς κάτι. **Σ** Διότι ἀρχὴ τῆς γραμμῆς εἶναι τὸ σημεῖον· καὶ ἀρχὴ τῆς ἐπιφανείας ἡ γραμμὴ· καὶ ἀρχὴ ἐνὸς σώματος ἡ ἐπιφάνεια· καὶ αἱ ἀρχαὶ τοῦ γραπτοῦ λόγου εἶναι τὰ γράμματα.

2. Ἄλλ' ὅμως ἡ ἀρχὴ ἐκείνη δὲν εἶναι τοιαύτη. Διότι εἰς οὐδὲν προσκολλᾶται, εἰς οὐδὲν δουλεύει, δὲν θεωρεῖται μὲ κάτι ἄλλο, ἀλλ' εἶναι ἐλευθέρᾳ, δὲν κυριαρχεῖται, ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὴν σχέσιν πρὸς κάτι ἄλλο· ἀνυπέρβατος εἰς τὴν διάνοιαν, τὴν ὁποίαν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπερβῶμεν διὰ τῶν σκέψεων, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀνακαλύψωμεν τὰ πέραν αὐτῆς εὐρισκόμενα. Διότι ἐὰν προσπαθῆσῃς μὲ τὴν φαντασίαν τοῦ νοῦ νὰ παρατρέξῃς τὴν ἀρχὴν, θὰ τὴν εὕρῃς νὰ τρέχῃ ἐμπρὸς σου **Δ** καὶ νὰ προὔπαντᾷ τὰς σκέψεις σου.

Ἄφησε τὸν νοῦν σου νὰ τρέξῃ ὅσον θέλει καὶ νὰ ἐπεκταθῇ πρὸς τὰ ἄνω· ἔπειτα θὰ εὕρῃς αὐτὸν πολὺ νὰ ἔχῃ πλανηθῇ, καὶ πολὺ νὰ ἔχῃ προχωρήσῃ ἀσκοπῶς, καὶ νὰ ἐπανερχεταὶ πάλιν πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἔχῃ δυνηθῇ νὰ κάμῃ τὴν ἀρχὴν κατωτέραν τοῦ ἑαυτοῦ του. Διότι διαρκῶς ἡ ἀρχὴ εὐρίσκεται ἐκτός καὶ περισσοτέρα τοῦ νοουμένου.

«Ἐν ἀρχῇ, λοιπόν, ἦν ὁ Λόγος». Ὡ τοῦ θαύματος! Πῶς ὄλαι αἱ λέξεις συνηνώθησαν ἰσαξίως μεταξύ των· Τὸ «ἦν» ἔχει ἴσην δύναμιν μὲ τὸ «ἐν ἀρχῇ». Ποῦ εἶναι ὁ θλάσφημος; ποῦ ἡ γλῶσσα ποῦ μάχεται τὸν Χριστὸν καὶ λέγει, ὑπῆρχε ἐποχή, ὅτε δὲν ὑπῆρχε; **Ε** Ἄκουε τὸ Εὐαγγέλιον ποῦ λέγει, «ἐν ἀρχῇ ἦν». Ἐὰν δὲ ἐν ἀρχῇ ὑπῆρχε, πότε δὲν ὑπῆρχε; Διὰ τὴν ἀσέθειαν αὐτῶν νὰ ἀναστενάξω, ἢ διὰ τὴν ἀμάθειαν νὰ ἀηδιάσω;

Ἄλλὰ πρὶν γεννηθῇ, δὲν ὑπῆρχε. **136 Α** Δηλαδή

γνωρίζεις πότε ἐγεννήθη, ὥστε νά δυνηθῇς νά προσδιορίσης τὸ πρὶν εἰς τὸν χρόνον; Διότι τὸ πρὶν εἶναι λέξις ποὺ ἐκφράζει χρόνον καὶ τοποθετεῖ ἄλλο ἔμπροσθεν ἄλλου εἰς τὸ παρελθόν. Ὁ δὲ δημιουργὸς τοῦ χρόνου πῶς εἶναι λογικόν νά ἔχη τὴν γέννησιν ὑποκειμένην εἰς τὰς ὀνομασίας τοῦ χρόνου;

«Ἐν ἀρχῇ, λοιπόν, ἦν». Ἐὰν δὲν ἀπομακρυνθῇς ἀπὸ τὸ «ἦν», δὲν θὰ ἐπιτρέψῃς καμμίαν παρεϊσδυσιν εἰς τὴν κακὴν θλασφημίαν. Διότι ὅπως οἱ θαλασσοπόροι, ὅταν ταλαντεύωνται, στηριζόμενοι ἐπὶ δύο ἀγκυρῶν, περιφρονοῦν τὴν τρικυμίαν, οὕτω καὶ σὺ θὰ περιφρονήσῃς τὴν πονηράν ταύτην ταραχήν, τὴν προκαλουμένην εἰς τὸν θίον ἐκ τῶν πονηρῶν πνευμάτων, καὶ διασαλεύουσαν τὴν πίστιν τῶν πολλῶν, **Β** ἐὰν μὲ τὴν ἀσφάλειαν τῶν λόγων τούτων ἀγκυροβολήσῃς τὴν ψυχὴν σου εἰς λιμένα.

3. Ἐπιζητεῖ δὲ ἡ διάνοια ἡμῶν ποῖος ὑπῆρχεν ἐν ἀρχῇ; «Ὁ Λόγος» λέγει. Ποῖος λόγος; ὁ ἀνθρώπινος λόγος; ἀλλὰ μήπως ὁ λόγος τῶν ἀγγέλων; Διότι ὁ ἀπόστολος ὑπηνίχθη εἰς ἡμᾶς, ὅτι καὶ οἱ ἄγγελοι ἔχουν ἰδίαν γλῶσσαν, εἰπών: «Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων»⁵. Ἀλλὰ καὶ ἡ λέξις λόγος διπλὴν σημασίαν ἔχει. Ἡ μία σημασία εἶναι ὁ λόγος ποὺ προφέρεται διὰ τῆς φωνῆς· οὗτος μετὰ τὴν προφοράν του ἐξαφανίζεται εἰς τὸν ἀέρα· ἡ δὲ ἄλλη σημασία εἶναι ὁ ἐνδόμυχος λόγος, ποὺ ἐνυπάρχει εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν, ποὺ εἶναι διάνοημα. Καὶ ἄλλος εἶναι ὁ τεχνικὸς λόγος.

Γ Πρόσεξε μήπως παραπλανηθῇς ποτὲ ἀπὸ τὴν συνωνυμίαν τῆς λέξεως. Διότι πῶς ὑπῆρχεν ἐν ἀρχῇ ὁ ἀνθρώπινος λόγος ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος κάπου ἐδῶ κάτω ἔλαθε τὴν ἀρχὴν τῆς υπάρξεώς του; Πρὸ τοῦ ἀνθρώπου ὑπῆρχον θηρία· πρὸ τοῦ ἀνθρώπου, κτήνη· ὅλα τὰ ἔρπετά· ὅσα τῆς ξηρᾶς καὶ ὅσα τῶν ὑδάτων, πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ἀστέρες, ἥλιος, σελήνη, θόταννα, σπόροι, γῆ, θάλασσα, οὐρανός. Δὲν ὑπῆρχε, λοιπόν, ἐν ἀρχῇ ὁ ἀνθρώπινος λόγος, ἀλλ' οὔτε ὁ λόγος τῶν ἀγγέλων.

⁵ Α' Κορινθ. 13, 1.

Διότι όλόκληρος ἡ κτίσις εἶναι κατωτέρα τῶν αἰώνων, ἀφοῦ ἔλαθε τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεως παρὰ τοῦ κτίστου. Ὁ δὲ εἰς τὴν καρδίαν εὐρισκόμενος λόγος, καὶ αὐτὸς εἶναι νεώτερος ἐκάστου τῶν νοηθέντων.

Δ Ἄλλ' ἄκουε τὴν διδασκαλίαν ὡς ἐμπρέπει εἰς θεϊκὴν τοιαύτην. Διότι διδάσκων σε περὶ τοῦ Μονογενοῦς, Λόγον ὠνόμασεν αὐτόν. Ὅπως δηλαδὴ καὶ φῶς μετ' ὀλίγον θὰ τὸν ὀνομάσῃ, καὶ ζῶην, καὶ ἀνάστασιν, καὶ οὔτε ὅταν ἀκούσης φῶς, καταβιβάξεις τὴν σκέψιν σου εἰς τὸ αἰσθητὸν τοῦτο καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁρατόν, οὔτε ὅταν ἀκούσης ζῶην, ἐννοεῖς τὴν κοινὴν ταύτην, τὴν ὁποῖαν καὶ τὰ ἄλογα ζοῦν, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὅταν ἀκούῃς Λόγον, νὰ προφυλαχθῇς μήπως, ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῆς διανοίας σου, κατέλθῃς εἰς χαμερπὴ καὶ ταπεινὰ νοήματα.

Ἄλλ' ἐρεῦνα τὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Διατί Λόγος; Διὰ νὰ δειχθῇ, ὅτι ἐκ τοῦ νοῦ προῆλθε. Διατί Λόγος; Διότι ἀπαθῶς ἐγεννήθη. Διατί Λόγος; **Ε** Διότι εἶναι εἰκὼν τοῦ γεννήσαντος, φανερώνων εἰς τὸν ἑαυτόν του όλόκληρον τὸν γεννήσαντα, χωρὶς νὰ ἀποσπάσῃ μέρος ἐκείνου καὶ εἶναι τέλειος ἀπὸ μόνος του· ὅπως καὶ ὁ ἰδικὸς μας λόγος ἀπεικονίζει όλόκληρον τὴν σκέψιν ἡμῶν. Διότι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐσκέφθημεν εἰς τὴν καρδίαν μας, ἐκεῖνα καὶ ἐπροφέραμε διὰ τοῦ λόγου, καὶ ἡ ὁμιλία εἶναι τὸ ἀπεικόνισμα τῆς σκέψεως. Διότι ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας προφέρεται ὁ λόγος. Καὶ ἡ καρδία ἡμῶν εἶναι ὡσάν πηγὴ, ὁ δὲ προφερόμενος λόγος ὡς ρύαξ ἐκ τῆς πηγῆς ταύτης ρέων. **137 Α** Τόσον λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνο πού ἀπορρέει, ὅσον εἶναι ἐκεῖνο πού τὸ πρῶτον ἀναθλύζει· καὶ ὁποῖον ἀκριβῶς εἶναι τὸ κεκρυμμένον, τοιοῦτον εἶναι καὶ τὸ φαινόμενον.

Λόγον λοιπὸν εἶπε, διὰ νὰ σοῦ δείξῃ παραστατικῶς τὴν ἀπαθῆ γέννησιν παρὰ τοῦ Πατρός, καὶ νὰ σοῦ θεολογήσῃ τὴν τελείαν ὑπαρξιν τοῦ Υἱοῦ, καὶ διὰ τούτων νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἄχρονον σύνδεσιν τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Ἀλλωστε καὶ ὁ ἰδικὸς μας λόγος, πού εἶναι γέννημα τοῦ νοῦ, ἀπαθῶς γεννᾶται· διότι οὔτε τέμνεται, οὔτε μερίζεται, οὔτε ρέει, ἀλλὰ παραμένων όλόκληρος ὁ νοῦς εἰς τὴν ἰδικήν του σύστασιν, **Β** όλόκληρον καὶ ἄρτιον τὸν λόγον παράγει· καὶ ὁ λόγος ἄ-

φοῦ γεννηθῇ, ὅλην τὴν δύναμιν τοῦ γεννήσαντος νοῦ περικλείει εἰς τὸν ἑαυτὸν του.

“Ὅσον λοιπὸν εἶναι εὐσεβές, τόσον νὰ λάθῃς διὰ τὴν θεολογίαν τοῦ Μονογενοῦς ἐκ τῆς λέξεως λόγος· ἐκεῖνο δὲ ποῦ θὰ εὕρῃς νὰ εἶναι ἄτοπον καὶ νὰ φαίνεται ἀνάρμοστον, τοῦτο νὰ τὸ ἐγκαταλείψῃς καὶ νὰ τὸ ἀποφύγῃς μὲ κάθε τρόπον.

«Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος». Ἐάν ἔλεγεν, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Υἱός, μὲ τὴν ὀνομασίαν τοῦ Υἱοῦ θὰ ὑπεισῆρχετο εἰς τὸν νοῦν σου συγχρόνως καὶ ἡ ἔννοια περὶ τοῦ πάθους. Διότι ἐπειδὴ εἰς ἡμᾶς αὐτὰ ποῦ γεννοῦν, γεννοῦν ἐν χρόνῳ καὶ μετὰ πάθους, διὰ τοῦτο προλαβὼν, «Λόγον», εἶπε, διὰ νὰ διορθώσῃ ἐκ τῶν προτέρων τὰς ἀπρεπεῖς σκέψεις ποῦ θὰ ὑπεισῆρχοντο, **Κ** διὰ νὰ διαφυλάξῃ τὴν ψυχὴν σου ἄτρωτον.

4. «Καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν»⁶. Πάλιν τὸ «ἦν», διὰ τοὺς θλασφημοῦντας ὅτι οὐκ ἦν. Ποῦ ἦτο «ὁ Λόγος»; “Ὅχι εἰς τόπον, διότι δὲν περικλείονται εἰς τόπον τὰ ἀπερίγραπτα. Ἀλλὰ ποῦ ἦτο; «Πρὸς τὸν Θεόν». Οὐτε ὁ Πατὴρ περικλείεται εἰς τόπον τινά, οὔτε ὁ Υἱός εἰς περιοχὴν τινὰ ποῦ νὰ εἶναι φανερά διὰ τῆς περιγραφῆς· ἀλλ’ ἀπειρος μὲν εἶναι ὁ Πατὴρ, ἀπειρος δὲ καὶ ὁ Υἱός. Κάθε τι τὸ ὁποῖον θὰ ἡδύνασο νὰ ἐννοήσῃς, καὶ ὅπου καὶ ἂν θαδίσῃς μὲ τὸν λογισμόν σου, θὰ τὸ εὕρῃς νὰ εἶναι πληρὲς ἀπὸ τὸν Θεόν· παντοῦ δὲ συγχρόνως θὰ εὕρῃς νὰ παρευρίσκεται καὶ ἡ ὑπόστασις τοῦ Υἱοῦ.

Δ «Καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν». Θαύμασον τὴν ἀκρίθειαν ἐκάστης λέξεως· δὲν εἶπεν, ἐν τῷ Θεῷ ἦν ὁ Λόγος· ἀλλὰ «Πρὸς τὸν Θεόν», διὰ νὰ παραστήσῃ τὸ ἰδιαιτέρον τῆς ὑποστάσεως. Δὲν εἶπεν, ἐν τῷ Θεῷ, διὰ νὰ μὴ δημιουργήσῃ κάποιαν πρόφασιν διὰ τὴν σύγχυσιν τῆς ὑποστάσεως. Διότι πονηρά εἶναι καὶ ἐκεῖνη ἡ θλασφημία τῶν ἐπιχειρούντων νὰ συγχέουν τὰ πάντα, καὶ διδασκόντων ὅτι τὸ ὑποκείμενον εἶναι ἓν, καὶ ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ὀνομασθαί διὰφοροὶ ποῦ ἀποδίδονται εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Πονηρά εἶναι ἡ ἀσέβεια, καὶ πρέπει νὰ ἀπο-

6. Ἰωάν. 1, 1.

φεύγεται ὅχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν ἀσέβειαν ἐκείνων ποὺ θλασφημοῦν ὅτι εἶναι ἀνόμοιος κατὰ τὴν οὐσίαν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα.

«Καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν». Ἐπειτα χρησιμοποιοῦντες συγχρόνως τὴν λέξιν Λόγος διὰ νὰ παραστήσῃ τὴν ἀπάθειαν κατὰ τὴν γέννησιν, **Ε** ἀμέσως ἐθεράπευσε καὶ τὴν θλάβην ποὺ θὰ ἐγίνετο εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς λέξεως αὐτῆς. Καὶ τρόπον τινὰ ἀποσπῶν αὐτὸν ἀπὸ τὴν συκοφαντίαν τῶν θλασφημούντων, λέγει τί εἶναι ὁ Λόγος. «Θεὸς ἦν ὁ Λόγος».

138 Α Παρακαλῶ νὰ μὴ ἀναλύης γραμματικῶς μερικὰς διαφορὰς τῶν λόγων, μήπως ἐκ τῆς ἰδικῆς σου ἀτεχνίας προσάψῃς κάποιαν θλασφημίαν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πνεύματος. Ἐχεις τὴν ἀπόφασιν· νὰ ὑποταχθῇς εἰς τὸν Κύριον. «Θεὸς ἦν ὁ Λόγος» οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν⁷. Πάλιν ἀνακεφαλαιώνει εἰς ὀλίγας λέξεις ὅλην τὴν θεολογίαν του, τὴν ὁποίαν περὶ τοῦ Μονογενοῦς παρέδωκεν εἰς ἡμᾶς ὁ εὐαγγελιστής.

Οὗτος ποῖος εἶναι; Οὗτος εἶναι ὁ Λόγος ὁ Θεός. Διότι ἀφοῦ σοῦ διεμόρφωσε τὴν περὶ αὐτοῦ ἔννοιαν, ἐντυπώσας τρόπον τινὰ εἰς τὴν ψυχὴν σου διὰ τῆς διδασκαλίας τὰ ἀγνοούμενα, καὶ ἀφοῦ ἐγκατέστησεν εἰς τὴν καρδίαν σου τὸν Λόγον Χριστόν, «οὗτος» λέγει. Ποῖος οὗτος; Νὰ μὴ διαθλέψῃς πρὸς τὰ ἔξω, **Β** ἐξετάζων προσεκτικῶς αὐτὸν ποὺ σοῦ ὑποδεικνύει ἡ δεικτικὴ λέξις, ἀλλὰ νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὰ θάθη τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐκεῖνον τὸν Θεὸν ποὺ ἐδιδάχθης ὅτι ὑπάρχει ἐν ἀρχῇ, ποὺ ὡς Λόγος ἐγεννήθη, ποὺ ὑπάρχει πλησίον τοῦ Θεοῦ, τοῦτον ἀφοῦ γνωρίσης καὶ καταπλαγῇς, καὶ ἀφοῦ προσκυνήσῃς τὸν ἰδικόν σου Κύριον, ἐκεῖνον ποὺ ἐγκατεστάθη εἰς σέ διὰ τῆς διδασκαλίας, γνώριζε ὅτι οὗτος ὑπῆρχεν ἐν ἀρχῇ, δηλαδή, πάντοτε πλησίον τοῦ Θεοῦ τοῦ ἰδικοῦ του Πατρός.

Ταύτας τὰς ὀλίγας λέξεις, παρακαλῶ, διατηρήσατε, μὲ τὸ νὰ ἐντυπώσετε αὐτὰς εἰς τὴν μνήμην σας ὡς σφραγίδα. Αὗται θὰ εἶναι ἀπόρρητον τεῖχος εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν κακοβούλων· **Γ** αὗται εἶναι φυλακτήριον

7. Ἰωάν. 1, 1-2.

σωτηρίας τῶν ψυχῶν δι' ἐκείνους ποὺ τὰς προτάσσουν.

Ἄν κάποιος σὲ ἐπλησίαζε καὶ σοὺ ἔλεγε, ἐνῶ δὲν ὑπῆρχεν ἐγγενήθη· διότι ἐάν ὑπῆρχε πῶς ἐγεννήθη; νὰ ἀποτρέπης ὡς δαιμονικὴν φωνὴν τὴν θλασφημίαν κατὰ τῆς δόξης τοῦ Μονογενοῦς. Σὺ δὲ ὁ ἴδιος ἀφοῦ ἐπανεέλθης νὰ καταφεύγης πρὸς τοὺς λόγους τῶν εὐαγγελίων: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν». Διὰ τετάρτην φορὰν νὰ εἰπῇς τὸ «ἦν» καὶ θὰ καταργήσης τὸ ἰδικόν των, οὐκ ἦν.

Αὐτὰ τὰ θεμέλια τῆς πίστεως ἅς παραμείνουν ἀσάλευτα. Ἐπάνω εἰς αὐτὰ ἅς ἐποικοδομήσωμεν, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ ὑπόλοιπα. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν ὅλα μαζί διὰ μιᾶς νὰ σᾶς τὰ διδάξωμεν, **Δ** μήπως μὲ τὴν ὑπερβολικὴν ἔκτασιν τοῦ λόγου καταστήσωμεν ἄχρηστα ἐκεῖνα ποὺ μὲ κόπον συνεκεντρώθησαν ἀπὸ σᾶς. Διότι ἀδυνατοῦσα ἡ διάνοια ὅλα μαζί νὰ τὰ ἀφομοιώσῃ, παθαίνει τὸ ἴδιον μὲ τὴν κοιλίαν ἐκείνην, ἡ ὁποία ἀδυνατεῖ νὰ χωνεύσῃ τὰ ἀποσταλέντα εἰς αὐτὴν φαγητὰ ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολῆς τοῦ κορεσμοῦ.

Εὐχομαι λοιπὸν νὰ γλυκανθῇτε μὲν κατὰ τὴν γεῦσιν, νὰ ὠφεληθῇτε δὲ κατὰ τὴν χώνευσιν. Ἐγὼ δὲ ἔχω σταθῇ ἕτοιμος διὰ νὰ σᾶς ὑπηρετήσω ὡς πρὸς τὰ ὑπόλοιπα, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

17. ΟΜΙΑ. ΙΖ' ΕΙΣ ΒΑΡΛΑΑΜ ΤΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ

Α'. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐγκωμιαστικῶν ὁμιλιῶν τοῦ Μ. Β. πρώτη ἡ παροῦσα εἰς τὸν παρόντα τόμον εἶναι εἰς ὑπέροχος ἀδάμας τῆς ἐγκωμιαστικῆς τέχνης τοῦ ρήτορος.

Βεβαίως δὲν εἶναι μόνον ὁ Μ. Β. ποὺ ἔγραφεν ἐγκωμιαστικὰς ὁμιλίαις εἰς μάρτυρας καὶ ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἄλλ' οὗτος μετὰ τῶν ἄλλων Καππαδοκῶν πατέρων κατέχει ἴσως τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ὁμιλιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀξιόλογος πηγὴ καὶ τῆς ἀγιολογίας καὶ τῆς ὑμνογραφίας. Εἰς ἀρκετὰς ὁμῶς τοιαύτας ὁμιλίαις δὲν παρέχονται ἱκαναὶ πληροφορίες περὶ τοῦ βίου τῶν ἐγκωμιαζομένων ἁγίων, διότι φαίνεται ὅτι αἱ πληροφορίες αὗται ἦσαν γνωσταὶ εἰς τὸ τότε ἀκροατήριον καὶ βασικὸς στόχος τοῦ ὁμιλοῦντος ἦτο νὰ ἐξάρῃ ὠρισμένας ἀρετὰς τοῦ ἁγίου ἢ σημαντικὰ περιστατικὰ τοῦ μαρτυρίου του, ὅπως συμβαίνει καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ὁμιλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Μ. Β. ἐξαίρει ἰδιαιτέρως τὴν σταθερότητα τοῦ μάρτυρος νὰ κρατήσῃ ἀκαμπτον τὴν δεξιάν του χεῖρα ἐπάνω εἰς τὸ θυσιαστήριον τῶν εἰδώλων καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃ νὰ πέσῃ ἐκ τῆς χειρὸς του ὁ λιθανωτὸς ποὺ τοῦ εἶχον βάλει οἱ δῆμιοι, διότι τοῦτο θὰ ἐθεωρεῖτο ὅτι ὁ μάρτυς προσέφερε θυσίαν εἰς τὰ εἰδῶλα, ἕως ὅτου τὸ πῦρ κατέφαγε τὴν χεῖρα καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τῆς γῆς μετὰ τοῦ λιθανωτοῦ, ἐνῶ ἡ χεὶρ τοῦ μάρτυρος παρέμενεν ἀκόμῃ τεταμένη καὶ ἀκαμπτος, ἀποδειχθεῖσα τοιοῦτοτρόπως εὐτονωτέρα χαλκοῦ καὶ σιδήρου.

Ἐξ ἄλλων πηγῶν γνωρίζομεν ὅτι ὁ ἅγιος μάρτυς Βαρλαάμ κατήγετο ἐξ Ἀντισχείας τῆς Συρίας καὶ ὅτι ἐμαρτύρησε, γέροντων, ἐπὶ Διοκλητιανοῦ εἰς τὴν Καισάρειαν. Περὶ αὐτοῦ ἔγραφεν ἐγκωμιαστικὴν ὁμιλίαν καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος· πολλοὶ μάλιστα λέγουσιν ὅτι καὶ ἡ παροῦσα ὁμιλία εἶναι τοῦ Χρυσόστομου, σήμερον ὁμῶς εἶναι γνωστὸν πλέον ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν Μ. Β.

Ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ τὴν μνήμην τοῦ Ἀγίου μάρτυρος Βαρλαάμ τὴν 19ην Νοεμβρίου.

Β'. ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

1. **Ε** Παλαιότερον μὲν οἱ θάνατοι τῶν ἁγίων ἐτιμῶντο μὲ κοπετοὺς καὶ δάκρυα. Ἐκλαυσε πικρῶς ὁ Ἰω-

σήφ τὸν Ἰακώβ ὅταν ἀπέθανεν¹, ἐθρήνησαν πολὺ καὶ τὸν θάνατον τοῦ Μωϋσέως οἱ Ἰουδαῖοι², **139 Α** μετὰ πολλὰ δάκρυα δὲ ἐτίμησαν καὶ τὸν Σαμουήλ³. σήμερον ὁμοῦ κατὰ τοὺς θανάτους τῶν ὁσίων σκιρτῶμεν ἐντός μας. Διότι ἡ φύσις τῶν λυπηρῶν πραγμάτων ἔχει μεταβληθῇ μετὰ τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου. Οὐκέτι πλέον μεθρήνους πλαισιώνομεν τοὺς θανάτους τῶν ἁγίων, ἀλλὰ μεθείους χοροὺς χορεύομεν εἰς τοὺς τάφους ἐκείνων. Διότι ὁ θάνατος διὰ τοὺς δικαίους εἶναι ὕπνος. Μᾶλλον δὲ ταξειδίου πρὸς καλυτέραν ζωὴν. Διὰ τοῦτο χαίρουσιν οἱ μάρτυρες ὅταν σφάζονται. Διότι ὁ πόθος τῆς μακαριωτέρας ζωῆς καθιστᾷ νεκρὸν τὸν πόνον τῆς σφαγῆς. Ὁ μάρτυς δὲν θέλει τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ τοὺς στεφάνους· δὲν τρέμει τὰς πληγὰς, ἀλλὰ μετρά τὰ θραβεῖα· **Β** δὲν θέλει τοὺς δημίους ποῦ τὸν μαστιγώνουν κάτω, ἀλλὰ φαντάζεται τοὺς ἀγγέλους ποῦ τὸν ἐπευφημοῦν ἀπὸ ὕψους· δὲν ἐξετάζει τοὺς προσωρινοὺς κινδύνους, ἀλλὰ τὰ αἰώνια ἔπαθλα. Λαμπρὰν καὶ ἀπὸ ἡμᾶς ἤδη καρποῦνται τὴν ὑπόσχεσιν, ἀφοῦ ἀπὸ ὄλου χειροκροτοῦνται μεθείας ἐπευφημίας, καὶ ἀφοῦ σαγηνεύουν ἐκ τῶν τάφων τῶν πλήθη λαοῦ.

2. Αὐτὸ λοιπὸν σήμερον ἔχει κατορθωθῇ ὑπὸ τοῦ γενναίου Βαρλαάμ. Ἦχησε δηλαδὴ ἡ πολεμικὴ σάλπιγξ τοῦ μάρτυρος, καὶ καθὼς θέπετε, συνεκέντρωσε τοὺς ὁπλίτας τῆς εὐσεβείας. Ὁ προκείμενος τοῦ Χριστοῦ ἀθλητῆς ἀνηγγέλθη μετ' ἐγκωμίων, καὶ ἀνεπτέρωσε τοὺς θεατὰς τῆς ἐκκλησίας. **Γ** Καὶ ὡς ἔλεγεν ὁ Κύριος τῶν πιστῶν: «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, κἀν ἀποθάνῃ, ζήσεται»⁴. ἀπέθανεν ὁ γενναῖος Βαρλαάμ, καὶ ὀργανῶναι πανηγύρεις· ἔλειωσεν εἰς τὸν τάφον, καὶ καλεῖ ὄλους ὁμοῦ πρὸς ἐστίασιν.

Τώρα εἶναι καιρὸς δι' ἡμᾶς νὰ ἀνακράξωμεν: «Ποῦ σοφός; ποῦ γραμματεὺς; ποῦ συζητητὴς τοῦ αἵωνος τούτου»⁵; «Ἀνθρώπος ἀγροτικὸς ὑπῆρξεν ὁ ἀήττητος

1. Γεν. 50, 1.

2. Δευτ. 34, 8.

3. Α' Βασίλ. 25, 1.

4. Ἰωάν. 11, 26.

5. Α' Κορινθ. 1, 20.

σήμερον διδάσκαλος τῆς εὐσεθείας, τὸν ὅποιον ἔσυρε μὲν ὁ τύραννος ὡς εὐκόλον θήραμα, τὸν ἐγνώρισε ὁμῶς μετὰ τὴν δοκιμασίαν ὡς ὀπλίτην ἀνίκητον· τὸν ὅποιον περιεγέλα μὲν διότι ἦτο τραυλός, ἐφοβήθη ὁμῶς ὅταν ἀντελήφθῃ ὅτι ἦτο τολμηρὸς ὡς ἄγγελος. Διότι ἡ συμπεριφορὰ τοῦ δὲν ἦτο θαρβαρική ὅπως τὸ ὄργανον τῆς γλώσσης, **Δ** οὔτε ὁ νοῦς τοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ἀτελής ὅπως αἱ συλλαβαί, ἀλλ' ἀπεδεικνύετο δεύτερος Παῦλος, μετὰ τοῦ Παύλου ὁμιλῶν· «Εἰ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει»⁶.

Ἐμουδίασαν οἱ δῆμιοι μαστίζοντες, ἀλλ' ἀκμαιότερος ἦτο ὁ μάρτυς· παρέλυσον αἱ χεῖρες τῶν καταξενόντων, ἀλλ' ὁ λογισμὸς τοῦ ξεομένου δὲν ἐκάμπετο. Αἱ μάστιγες παρέλυσαν τοὺς ἄρμους τῶν νεύρων, ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς πίστεως ἐκρατεῖτο ἰσχυρῶς καὶ μετὰ μεγαλύτερας ἀκριθείας. Αἱ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν καταστρεφόμεναι πλευραὶ εἶχον καταφαγωθῇ, ἀλλ' ἡ ἐγκαρτέρησις τοῦ φρονήματος εὐρίσκετο εἰς ἀνθισιν. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς σαρκὸς αὐτοῦ εἶχε νεκρωθῇ, ἀλλ' οὗτος ἦτο ἀκμαῖος ὡς νὰ μὴ εἶχαν ἀρχίσει ἀκόμη οἱ ἀγῶνες.

Ε Διότι ὅταν ὁ ἔρως τῆς εὐσεθείας ἔχη κυριεύσει τὴν ψυχὴν, περιφρονεῖ κάθε εἶδος πολέμων, καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι τὴν θασανίζουν ἐξ αἰτίας τοῦ ποθουμένου, τὴν εὐχαριστοῦν μᾶλλον παρὰ τὴν πληγώνουν. Μοῦ τὸ ἐπιθεβαιῶναι ὁ πόθος τῶν ἀποστόλων, ὁ ἀπεργαζόμενος εἰς αὐτοὺς εὐχαρίστους τὰς πληγὰς **140 Α** ποὺ ἐδέχοντο ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους. «Ἐπορεύοντο γάρ, φησί, χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου, ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι»⁷.

Τοιοῦτος ὑπῆρξε καὶ ὁ ὅφ' ἡμῶν ὑμνούμενος σήμερον ὀπλίτης, θεωρῶν εὐφροσύνην τὰς τιμωρίας, νομίζων ὅτι ἐτύπετο ὑπὸ τῶν μαστίγων ὡς ὑπὸ ρόδων, ἀποφεύγων τὰς κακοποιήσεις τῆς ἀσεθείας ὡς θέλη, ὑπολογίζων ὡς σκιάν καπνοῦ τὸν θυμὸν τῶν δικαστῶν,

6. Β' Κορινθ. 11, 6.

7. Πράξ. 5, 41.

περιγελῶν τὰ εξαγριωμένα τάγματα τῶν δορυφόρων, χορεύων εἰς τοὺς κινδύνους ὡς νὰ ἐπρόκειτο διὰ στεφάνους, εὐφραινόμενος μὲ τὰς πληγὰς ὡς νὰ ἦσαν τιμαί, σκιρτῶν εἰς τὴν καρδίαν του μὲ τὰς σφοδρότερας τιμωρίας ὡς νὰ ἦσαν τὰ λαμπρότερα θραβεῖα, **Β** περιφρονῶν τὰ ἐξερχόμενα ἐκ τῶν θηκῶν ξίφη, ὑποδεχόμενος τὰς χεῖρας τῶν δημίων ὡς κηροῦ μαλακωτέρας, χαιρετίζων τὸ ξύλον τῆς τιμωρίας ὡς σωτηρίαν, εὐχαριστούμενος μὲ τὰς φυλακίσεις εἰς τὸ δεσμωτήριον ὡς νὰ εὐρίσκετο εἰς λειμῶνας, ἀπολαμβάνων τὰς ἐπινοήσεις τῶν θασσανιστηρίων ὡς ποικιλίαν ἀνθέων, ἔχων χεῖρα δεξιάν ἰσχυροτέραν τοῦ πυρός· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὡς τελευταῖον ἐπινόημα θασσανισμοῦ προσετίθετο εἰς αὐτὸν παρὰ τῶν πολεμούντων.

Ἀφοῦ δηλαδὴ ἤναψαν τὸ θυσιαστήριον διὰ νὰ προσφέρουν θυσίαν εἰς τοὺς δαίμονας, τοποθετοῦν πλησίον αὐτοῦ τὸν μάρτυρα, καὶ ἀφοῦ τὸν διέταξαν νὰ κρατῇ μετέωρον τὴν δεξιάν ἐπάνω ἀπὸ τὸν θωμόν, ἐχρησιμοποίησαν ὡς χαλκοῦν θυσιαστήριον τὴν χεῖρα, τοποθετήσαντες ἐντὸς αὐτῆς λιθάνι ἀναμμένο μὲ κακοῦργον διάθεσιν. **Γ** Ἠλπίζον δηλαδὴ, ὅτι ἡ χεῖρ, ἀφοῦ θὰ παρέλκεν ὑπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ πυρός, ἐξ ἀνάγκης ταχέως θὰ ἄφηνε νὰ πέσῃ λιθάνι ἐπὶ τοῦ θωμοῦ.

Ὡ τῆς πολυπλόκου τῶν ἀσεβῶν δολιότητος! Ἐπειδὴ, λέγουν, μὲ μύρια τραύματα δὲν ἐκάμψαμε τὸ φρόνημα, ἅς κάμψωμε μὲ τὴν φλόγα τὴν χεῖρα τοῦλάχιστον τοῦ πείσμονος ἀγωνιστοῦ. Ἐπειδὴ μὲ ποικίλα τεχνάσματα δὲν ἐκλονίσσαμε τὴν ψυχὴν, ἅς σαλεύσωμε λοιπὸν τὴν δεξιάν, ἀφοῦ τὴν θάλωμεν εἰς τὸ πῦρ.

Ἄλλ' οὔτε μὲ αὐτὴν τὴν ἐλπίδα ὠφελήθησαν οἱ τολαίπωροι. Διότι ἡ μὲν φλόξ κατέτρωγε τὴν χεῖρα, ἡ χεῖρ ὁμως ἔμενε θαστάζουσα τὴν φλόγα ὡς τέφραν. Δὲν ἔστρεψε τὰ νῶτα εἰς τὸ πῦρ ποὺ τὴν κατέκαιεν, ὅπως κάμνουν οἱ φυγάδες, ἀλλὰ εἶχε σταθῇ ἀμετακίνητος, νικῶσα τὴν φλόγα, **Δ** καὶ δίδουσα τὸ δικαίωμα εἰς τὸν μάρτυρα νὰ λέγῃ τοὺς λόγους τοῦ προφήτου: «Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεός μου, ὁ διδάσκων τὰς χεῖρας μου εἰς παράταξιν, καὶ τοὺς δακτύλους μου εἰς πόλεμον»⁸.

8. Ψαλμ. 143, 1.

Διότι τὸ πῦρ συνεπλέκετο μετὰ τῆς χειρός, καὶ τὸ πῦρ ἐνικάτω. Μεταξὺ τῆς φλογός καὶ τῆς δεξιᾶς τοῦ μάρτυρος ἐγίνετο πάλη, ἀλλ' ἡ νίκη τῆς δεξιᾶς ἦτο κάτι τὸ πρωτοφανές μεταξὺ τῶν ἀγωνισμάτων, ἀφοῦ ἡ μὲν φλόξ ἐξέπιπτε διὰ μέσου τῆς χειρός, ἡ δὲ χεὶρ ἔμενεν ἀκόμῃ τεταμένη πρὸς πάλην.

ὦ χεὶρ ἰσχυροτέρα πυρός! ὦ χεὶρ, ποῦ δὲν ἔμαθες νὰ κάμπτεσαι! ὦ πῦρ, ποῦ ἐδιδάχθης νὰ ἡττᾶσαι ἀπὸ τὴν χεῖρα! **Ε** Ὁ σίδηρος ὑποχωρεῖ εἰς τὴν δυναστείαν τοῦ πυρός ἀφοῦ μαλακῶναι· ὁ χαλκὸς παραμερίζει εἰς τὴν δύναμιν τοῦ πυρός· καὶ τῶν λίθων ἡ σκληρότης νικάται ἀπὸ τὸ πῦρ. Ἀλλ' ἡ δύναμις τοῦ πυρός, ἡ ὁποία τὰ πάντα νικᾷ, κατακαίουσα τὴν τεταμένην δεξιάν τοῦ μάρτυρος δὲν τὴν ἔκαμψε.

3. Διὰ τοῦτο εὐλόγως ὁ μάρτυς θὰ ἠδύνατο νὰ βοηθήσῃ πρὸς τὸν Δεσπότην: «Ἐκράτησας τῆς χειρός τῆς δεξιᾶς μου, **141** **Α** καὶ ἐν τῇ βουλῇ σου ὠδήγησάς με, καὶ μετὰ δόξης προσελάθου με»⁹.

Μὲ ποῖαν λέξιν νὰ σὲ προσφωνήσω, ὦ γενναῖες στρατιῶτα τοῦ Χριστοῦ; Ἀνδριάντα νὰ σὲ ὀνομάσω; θὰ ἐμείωνα πολὺ τὴν καρτερίαν σου. Διότι τὸν μὲν ὅταν τὸν δεχθῇ τὸ πῦρ τὸν μαλακῶνει, τὴν ἰδικὴν σου ὁμῶς δεξιάν δὲν ἐξηνάγκασεν οὐδὲ νὰ φανῇ μόνον ὅτι κινεῖται. Ἀνὶ σὲ ὀνομάσω σιδηροῦν, καὶ τὴν τοιαύτην εἰκόνα εὐρίσκω νὰ ὑπολείπεται τῆς ἰδικῆς σου ἀνδρείας. Διότι σὺ μόνος ἔκαμες τὴν φλόγα νὰ μὴ ὑποτάσῃ τὴν χεῖρα· σὺ μόνος ἔσχες τὴν δεξιάν ἀντὶ θυσιαστηρίου· σὺ μόνος μὲ τὴν φλεγομένην δεξιάν ἐρράπισας τὰ πρόσωπα τῶν δαιμόνων, καὶ τότε μὲν μὲ χεῖρα, ποῦ εἶχε γίνεαι ἄνθραξ διέλυσας τὰς κεφαλὰς ἐκείνων, **Β** τῶρα δέ, ἀφοῦ αὕτη ἔγινε τέφρα, ἀποτυφλώνεις καὶ κατανικᾷς τὰς στρατιάς αὐτῶν.

Ἀλλὰ διατί μὲ παιδικὰ ψελλίσματα νὰ μειῶνω τὸν τροπαιοῦχον; Ἄς παραχωρήσωμε λοιπὸν τὴν ἐξύμνησιν αὐτοῦ εἰς τὰς πλέον μεγαλοπρεπεῖς γλώσσας· ἄς προσκαλέσωμε δι' αὐτὸν τὰς πλέον εὐγλώττους σάλπιγγας τῶν διδασκάλων. Ἀναστηθῆτε, παρακαλῶ τῶ-

9. Ψαλμ. 72, 23 - 24.

ρα, ὦ λαμπροὶ ζωγράφοι τῶν ἀθλητικῶν κατορθωμάτων· μεγαλύνετε με τὰς ἰδικὰς σας τέχνας τὴν ὑπ' ἐμοῦ ἀτελῇ εἰκόνα τοῦ στρατηγοῦ. Λαμπρύνετε με τὰ χρώματα τῆς ἰδικῆς σας σοφίας τὸν ὑπ' ἐμοῦ ἀμαυρότερον ἐξυμνηθέντα ἐστεφανωμένον νικητὴν.

"Ἄς ἀπέλθω νικημένος ὑπὸ τῆς ἰδικῆς σας περιγραφῆς τῶν κατορθωμάτων τοῦ μάρτυρος· χαίρω σήμερον διὰ τὴν τοιαύτην νίκην. **Θ** τῆς ἰδικῆς σας ὑπεροχῆς, ἡττώμενος ἐγώ. "Ἄς ἴδω νὰ περιγράφεται ἀπὸ σᾶς σαφέστερον ἢ πάλιν τῆς χειρὸς πρὸς τὸ πῦρ· ὅς ἴδω τὸν παλαιστήν ἐζωγραφισμένον λαμπρότερον ἐπὶ τῆς ἰδικῆς σας εἰκόνας. "Ἄς κλαύσουν οἱ δαίμονες, πληττόμενοι καὶ σήμερον μέσῳ ὑμῶν μετὰ τὰ κατορθώματα τοῦ μάρτυρος. "Ἄς παρουσιασθῇ καὶ πάλιν ἐνώπιόν των ἡ χεὶρ φλεγόμενη καὶ νικῶσα. "Ἄς ζωγραφισθῇ εἰς τὸν πίνακα καὶ ὁ ἀγωνοθέτης τῶν παλαισμάτων Χριστός, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

18. ΟΜΙΛΙΑ ΙΗ' ΕΙΣ ΓΟΡΔΙΟΝ ΤΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ

Α'. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν, εἰς τὴν παροῦσαν παρέχονται ἀρκεταὶ πληροφορίες περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἀγίου Γορδίου, διότι ὁ στόχος πού ἐπιδιώκεται ἐδῶ εἶναι «ἡ μαρτυρία τῶν ἔργων, ἡ ὁποία ἐξαρκεῖ πρὸς ἐπαινον τῶν ἁγίων, καὶ ἡ ὁποία εἶναι αὐτάρκης διὰ τὴν ὠφέλειαν ἐκείνων πού ἔχουν τραπῇ πρὸς τὴν ἀρετὴν» (142 D).

Διὰ τὸ μαρτυρολόγιον τοῦτο ὁ Μ. Β. δὲν ἔχει ἄλλην πηγὴν, εἰμὴ μόνον τὴν προφορικὴν παράδοσιν, ἡ ὁποία ἦτο ἀκόμη νωπὴ (143 A), καὶ διότι ὁ μάρτυς κατήγετο ἐκ τῆς πατρίδος τοῦ Βασιλείου καὶ τῶν ἀκροατῶν του, τῆς Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας δηλαδὴ, καὶ διότι τὸ μαρτύριον τοῦ Γορδίου δὲν ἀπείχε πολὺ ἀπὸ τὸν χρόνον ἐκφωνήσεως τῆς ὁμιλίας. Τὰ Συναξάρια λέγουν ὅτι ἐμαρτύρησεν ἐπὶ Λικινίου (ἀρχὰς τοῦ 4ου αἰ.), χωρὶς νὰ ἀναφέρεται τοῦτο ὑπὸ τοῦ Μ. Β., ὡς συνηθίζει ἄλλωστε καὶ εἰς ἄλλας ἐγκωμιαστικὰς ὁμιλίας του, νὰ μὴ ἀναφέρῃ δηλαδὴ τὸ ὄνομα τοῦ τυράννου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἠθλήσεν ὁ μάρτυς. Διὰ ποῖον λόγον ἄραγε; Ἐκ περιφρονήσεως πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ τυράννου;

Διὰ τὸν μάρτυρα πάντως πληροφοροῦμεθα ὅτι πρὸ τοῦ μαρτυρίου του ἦτο ἐκατόνταρχος καί, μὴ φέρων τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς βλασφημίας πρὸς τὸν Χριστόν, ἐγκατέλειπε τιμὰς καὶ ἀξιώματα καὶ κατέφυγεν εἰς τὰ ὄρη ζῶν μετὰ τῶν θηρίων. Λαβὼν ὁμῶς θάρρος κατὰ τῆς πλάνης, καὶ τελειότερος γενόμενος ἐν τῇ ἐρημίᾳ, ὤρμησεν ὡς λέων εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν ὁρέων, τὴν ἡμέραν πού ἐτελοῦντο ἵπποδρομικοὶ ἀγῶνες καὶ μετὰ παρρησίας ἀνευφήμησε τὸν Χριστόν. Τὸ θέμα τοῦτο τῆς παρουσίας τοῦ μάρτυρος ἐν μέσῳ πλήθους ἀνθρώπων καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀρχοντος περιγράφει διὰ μακρῶν ὁ Μ. Β., ἐγκωμιάζων συγχρόνως τὸν μάρτυρα, ὁ ὁποῖος κατεδικάσθη τέλος εἰς θάνατον καὶ ἐμαρτύρησεν ἔξω τοῦ τείχους τῆς πόλεως, ὅπου ἐστήθη ὡς φαίνεται καὶ μαρτύριον ἐπ' ὀνόματί του. Ἐκεῖ, ὅπως βλέπομεν καὶ εἰς τὸ προοίμιον (141 D), ἐξεφωνήθη καὶ ἡ ὁμιλία.

Ἐκτὸς ἄλλων ὠραίων στοιχείων πού ἔχομεν εἰς τὴν ὁμιλίαν, ἔχομεν καὶ τὴν χριστιανικὴν λύσιν διὰ στόματος τοῦ μάρτυρος εἰς τὴν βλάσφημον συμβουλὴν ἀτελῶν τινων Χριστιανῶν «μέ τὸν λόγον μόνον νὰ εἰπῇς τὴν ἀρνησιν, εἰς τὴν ψυχὴν σου δὲ νὰ ἔχῃς τὴν πίστιν, ὅπως θέλεις» (147 B).

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὰ περὶ ἀνταμοιβῆς καὶ ἀνταλλαγμάτων εἰς τὸν οὐρανὸν (**146 B, C, D, 148 D**), ταῦτα οὐδόλως μειώνουν τὴν ἀξίαν τοῦ μαρτυρίου πού γίνεται ἐξ ἀγάπης καὶ μόνον πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ οὐχὶ ἐξ ἰδιοτελοῦς διαθέσεως διὰ τὰ ἀνταλλάγματα, διότι ὁ μάρτυς λέγει ταῦτα διὰ νὰ στηρίξη τοὺς ἀτελεῖς, οἱ ὅποιοι χρειάζονται ὅπωςδὴποτε ὡς ἄνθρωποι κάποιαν ἐλπίδα μελλοντικὴν, διὰ νὰ ὑπομείνουν τὰς θλίψεις τῆς παρούσης ζωῆς. Ἄλλωστε καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ὑπάρχει αὕτη ἡ ὑπόσχεται, καὶ διότι εἶναι ἀληθὴς, ἀλλὰ καὶ διὰ λόγους παιδαγωγικοὺς καὶ ψυχολογικοὺς, ἐνῷ τὸ τέλειον τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς εἶναι «νὰ θεωρῶμεν σκύδαλα πάντα, ἵνα Χριστὸν κερδήσωμεν» (Φιλιπ. 3, 8), ὅπως σαφέστερον καταφαίνεται εἰς ὅλην τὴν ἐπὶ τοῦ θρύου ὁμιλίαν.

Ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου μάρτυρος Γορδίου ἐορτάζεται τὴν 3ην Ἰανουαρίου.

B'. ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

1. Ὑπάρχει φυσικὸς νόμος εἰς τὰς μελίσσας νὰ μὴ ἀπέρχωνται ἀπὸ τὰς κυφέλας τῶν **D** πρὶν πετάξῃ πρώτη ἢ βασίλισσά τῶν. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶδον τώρα καὶ τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου, δηλαδὴ τοὺς μάρτυρας, πρῶτος νὰ ἐξέρχεται πρὸς τὰ οὐράνια ἄνθη, ἀναζητῶ τὸν ἀρχηγόν. Ποῖος εἶναι ἐκεῖνος πού παρεκίνησε τὸ πολὺ τοῦτο πλῆθος; ποῖος εἶναι ἐκεῖνος πού μετέβαλε τὴν χειμερινὴν μελαγχολίαν εἰς ἑαρινὴν λαμπρότητα; Διότι τώρα πρῶτον ὁ λαός, ἀφοῦ ἐξηλθὼν ἐκ τῆς πόλεως, ὡσὰν ἀπὸ κυφέλας, ὅλοι μαζί ἔχουν καταλάβει τὸν προάστειον χώρον, τὸ σεμνὸν καὶ ὠραιότατον τοῦτο στάδιον τῶν μαρτύρων. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἡμᾶς, ἀφοῦ μᾶς ἐξεσήκωσε, μᾶς ὠδήγησεν ἐδῶ τὸ θαῦμα τοῦ μάρτυρος, λησμονήσαντας τὴν ἀσθένειαν, **E** ἐμπρὸς λοιπὸν καὶ ἡμεῖς με δσιν δύνανμιν ἔχει ἡ φωνὴ μας ὡς εἰς κάποιον ἄνθος ἐκ τῶν ἔργων τοῦ ἀνδρός ὃς περιβοηθήσωμεν, ἐπιτελοῦντες ἱερὸν καθῆκον καὶ συγχρόνως διὰ τὴν παροῦσαν στιγμὴν εὐχάριστον.

Ἐγκωμιαζομένου γὰρ δικαίου, εὐφρανθήσονται

λαοί¹, **142** **A** ἔλεγεν εἰς ἡμᾶς πρὸ ὀλίγου ὁ σοφὸς Σολομών. Καίτοι θεθαίως ἠπόρουν σκεπτόμενος τί θέλει νὰ εἴπῃ εἰς τὸν παροιμιαστὴν ὁ αἰνιγματικὸς αὐτὸς λόγος. Ἐραγε ὅτι εὐφραίνονται οἱ λαοὶ ἀποδεχόμενοι καὶ τὴν εὕρεσιν τῶν νοημάτων, καὶ τὴν διάταξιν, καὶ τὸ στομφώδες τῶν λέξεων καὶ ἀρμονικῶς συντεθειμένον ὕφος, ὅταν κάποιος ρήτωρ ἢ δεινὸς λογογράφος συνθέτῃ λόγον μὲ σκοπὸν τὴν κατάπληξιν τῶν ἀκροατῶν, χρησιμοποιοῦν κάποιον ἤχον κομψὸν μὲ τὸν ὅποιον πλήττει τὰς ἀκοάς; Ἀληθῶς ὅμως τοῦτο μὲν δὲν θὰ τὸ ἔλεγε ποτὲ ὁ μὴ χρησιμοποιοῦσας οὐδαμοῦ τὸ τοιοῦτον εἶδος τῶν λόγων, οὔτε θὰ μᾶς προέτρεπε νὰ ὁμιλῶμεν πομπωδῶς εἰς τὰς πανηγύρεις ἐγκωμιάζοντες τοὺς μακαρίους, **B** αὐτὸς ὁ ὅποιος πανταχοῦ προετίμησε τὴν πεζὴν περιγραφὴν καὶ τὸ ἀπερίτεχνον τοῦ λόγου.

Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ ποὺ λέγει; Ὅτι εὐφραίνονται οἱ λαοὶ εὐφροσύνην πνευματικὴν μὲ μόνην τὴν ὑπενθύμησιν τῶν κατορθωμάτων τῶν δικαίων, ὀδηγούμενοι ἐξ ἐκείνων ποὺ ἀκούουν εἰς ζῆλον καὶ μίμησιν ἀγαθῶν. Διότι ἡ ἱστορία τῶν ἀνδρῶν ποὺ ἐπολιτεύθησαν ὀρθῶς εἶναι ὥς νὰ φωτίζῃ τὸν δρόμον τῆς ζωῆς τῶν σωζομένων. Διότι συγχρόνως ἠκούσαμεν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ διηγῇται τὸν θίον τοῦ Μωϋσέως, καὶ ἀμέσως εἰσῆλθεν εἰς ἡμᾶς πόθος διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός, καὶ ἡ πραότης τοῦ χαρακτηῖρος του² ἐφάνη εἰς ἕνα ἔκαστον ἀξιολήπτου καὶ μακαριστή. **C** Διότι διὰ μὲν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τὰ ἐγκώμια συνίστανται ἐκ τῆς μεγαλοποιήσεως τῶν λόγων, διὰ τοὺς δικαίους ὅμως εἶναι ἀρκετὴ ἀπλῶς ἡ ἐξιστόρησις τῆς ἀληθείας τῶν πράξεων αὐτῶν διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἀρετῆς των.

Ὡστε, ὅταν διηγούμεθα τοὺς θίους τῶν διαπρεψάντων εἰς τὴν εὐσέθειαν, δοξάζομεν τὸν Δεσπότην πρῶτον διὰ τῶν δούλων· ἐγκωμιάζομεν δὲ τοὺς δικαίους μὲ τὴν μαρτυρίαν ἐκείνων ποὺ γνωρίζομεν, εὐφραίνομεν δὲ τοὺς λαοὺς μὲ τὴν ἀκρόασιν τῶν καλῶν πραγμάτων. Διότι προτροπὴ πρὸς ἐγκράτειαν εἶναι ὁ θίος τοῦ Ἰω-

1. Παροιμ. 29, 2.

2. Ἀριθμ. 12, 3.

σήφ³, καὶ παρόρμησις πρὸς ἀνδρίαν **D** τὰ διηγήματα περὶ τοῦ Σαμψών⁴.

2. Δὲν γνωρίζει λοιπὸν τὸν νόμον τῶν ἐγκωμίων τὸ θεϊκὸν σχολεῖον, ἀλλὰ ἀντὶ τῶν ἐγκωμίων ὑπολογίζει τὴν μαρτυρίαν τῶν ἔργων, ἡ ὁποία ἐξαρκεῖ πρὸς ἔπαινον τῶν ἀγίων, καὶ ἡ ὁποία εἶναι αὐτάρκης διὰ τὴν ὠφέλειαν ἐκείνων ποῦ ἔχουν τραπῇ πρὸς τὴν ἀρετὴν. Διότι εἰς μὲν τὰ ἐγκώμια ὁ κανὼν εἶναι νὰ διερευνοῦν τὴν πατρίδα, καὶ νὰ ἀναζητοῦν τὸ γένος, καὶ νὰ ἀναφέρουν τὴν ἀγωγήν· ὁ ἰδικὸς μας ὁμοῦς νόμος, ὑπερπηδήσας τοὺς μύθους τῶν γειτόνων, ὀλοκληρῶνει τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ τῶν ἰδίων ἐκάστου ἔργων. Διότι κατὰ τί ἐγὼ παρὰ τὸν κανόνα τοῦτον θὰ εἶμαι λαμπρότερος καὶ ἐπιφανέστερος, ἐὰν ἡ πόλις κάποτε ἀφοῦ διεξήγαγε δυσκόλους καὶ μεγάλους ἀγῶνας, ἔστησε λαμπρὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τρόπαια; **E** κατὰ τί δέ, ἐὰν εὐρίσκεται εἰς κατάλληλον τοποθεσίαν, εὐνοϊκὴν καὶ διὰ τὸν χειμῶνα καὶ διὰ τὸ θέρος; Ἐὰν δὲ καὶ ἡ ἰδία ἔχη πολλοὺς ἀνδρας καὶ εἶναι αὐτάρκης εἰς τὴν διατροφήν θεοσκημάτων, τί προσθέτουν ταῦτα εἰς τὴν ἰδικήν μου δόξαν; Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὰς ἀγέλας τῶν ἵππων ὑπερτερεῖ ὅλης τῆς ὕφης. Εἰς τί λοιπὸν δύνανται ταῦτα νὰ μᾶς κάμουν καλυτέρους ὡς πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀρετὴν; Εἶναι δυνατόν, μὲ τὸ νὰ περιγράψωμε τὰς κορυφὰς τοῦ γειτονικοῦ ὄρους, ὅτι εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὰ σύννεφα καὶ ὅτι πολὺ ἔχουν ὑψωθῇ ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἀέρα, τοὺς ἑαυτοὺς μας νὰ ἐξαπατήσωμεν ὅτι δῆθεν διὰ τούτων ἐκπληρώνομε τὸν ἔπαινον πρὸς τοὺς ἀνδρας;

Ἐξ ὅλων εἶναι τὸ περισσότερον καταγέλαστον, ἐνῶ οἱ δίκαιοι ἔχουν περιφρονήσει ὅλον τὸν κόσμον, **143 A** ἡμεῖς νὰ ἀπαρτίζωμεν τὰ ἐγκώμια αὐτῶν ἀκριθῶς ἐξ ἐκείνων τῶν ὀλίγων ποῦ ἔχουν περιφρονηθῇ. Εἶναι ἀρκετὴ λοιπὸν ἡ ἐνθύμησις πρὸς διαρκὴ ὠφέλειαν. Διότι ἐκεῖνοι θεθαίως δὲν ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ κάποιαν προσθήκην διὰ νὰ εὐδοκιμήσουν, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν ζωὴν εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἐν-

3. Γεν. 39, 8.

4. Κριτ. 14, 1 κ. ἐ.

θύμησις διὰ νὰ τοὺς μιμούμεθα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ φῶς αὐτομάτως εἶναι ἐπακόλουθον τοῦ πυρός, καὶ ἡ εὐωδία τοῦ μύρου, οὕτω καὶ τὸ ὠφέλιμον ἀναγκαιῶς εἶναι ἐπακόλουθον τῶν ἀγαθῶν πράξεων.

Καίτοι οὕτε τοῦτο εἶναι μικρὸν πρᾶγμα, τὸ νὰ ἐπιτύχῃς δηλαδή ἀκριβῶς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν τῶν τότεπραχθέντων. Διότι κάποια ἀμυδρά φήμη ἔφθασε μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ἡ ὁποία διασώζει τὰ κατορθώματα τῶν ἀγώνων τοῦ ἀνδρός. **Β** Καὶ νομίζω ὅτι τὸ ἰδικόν μας ἔργον ὁμοιάζει κάπως πρὸς τὸ ἔργον τῶν ζωγράφων. Διότι καὶ ἐκεῖνοι ὅταν ἀντιγράφουν τὰς εἰκόνας ἐξ ἄλλων εἰκόνων, ὅπως εἶναι φυσικὸν πολὺ ὑπολείπονται τῶν πρωτοτύπων· καὶ δι' ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι δὲν εἴμεθα αὐτόπται μάρτυρες τῶν γεγονότων, ὑπάρχει μέγας κίνδυνος νὰ ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἔφθασεν ἡ ἡμέρα, ἡ ὁποία μᾶς ὑπενθυμίζει τὸν μάρτυρα, ὅστις ὡς ἀθλητὴς λαμπρῶς ὑπέμεινε τὰ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ μαρτύρια, ἅς εἴπωμεν ὅσα γνωρίζομεν.

Οὗτος κατήγετο μὲν ἀπὸ τῆς πόλεως αὐτῆς, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου καὶ περισσότερον ἀγαπῶμεν αὐτόν, διότι ἰδικόν μας εἶναι τὸ κόσμημα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὰ καλλίκαρπα ἐκ τῶν φυτῶν, τοὺς καρπούς ποὺ θὰ θγάλουν, εἰς τὴν ἰδικὴν των γῆν ἀποθέτουν, **Γ** τοιοῦτοτρόπως καὶ οὗτος ἐκ τῶν σπλάγχων τῶν ἰδικῶν μας ἀναπηδήσας, καὶ εἰς μέγιστον ὕψος δόξης ἀνυψωθείς, ἐξάρισε τὴν ἀπόλαυσιν τῶν οἰκείων καρπῶν τῆς εὐσεβείας εἰς τὴν γῆν ποὺ τὸν ἔφερεν εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὸν ἀνέθρεψε. Βεβαίως εἶναι μὲν ὠραῖοι καὶ οἱ ἐκτὸς τῶν ὀρίων ἡμῶν καρποί, ὅταν εἶναι γλυκεῖς καὶ φαγώσιμοι· ὅμως πολὺ γλυκύτεροι τῶν ξένων εἶναι οἱ ἰδικοὶ μας καὶ ἐγχώριοι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν χαρίζοντες προσέτι καὶ κάποιαν ὠραιότητα εἰς ἡμᾶς λόγῳ τῆς οἰκειότητος.

Συμμετέχων κάποτε εἰς ἐπιφανῆ ἐκστρατεῖαν, ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἑκατὸ στρατιώτας, διέπρεψεν εἰς τὰς τάξεις τῶν στρατιωτῶν καὶ διὰ τὴν σωματικὴν δύναμιν καὶ διὰ τὴν ψυχικὴν ἀνδρίαν. **Δ** Ὅτε δὲ ὁ τότε ἄρχων ἐξέτεινε τὸ πικρὸν καὶ ἄγριον τῆς ψυχῆς του μέχρι τοῦ σημείου νὰ πολεμήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ὑψώσῃ χεῖρα θεομάχον κατὰ τῆς εὐσεβείας, ἐκηρύττετο

δὲ πανταχοῦ, καὶ ἀνακοινώσεις ἐγράφοντο εἰς κάθε ἀγορὰν καὶ ἐπίσημον τόπον, νὰ μὴ προσκυνῆται ὁ Χριστός, ἢ ἡ τιμωρία δι' ἐκείνους ποὺ τὸν προσκυνοῦν νὰ εἶναι ὁ θάνατος· καὶ διάταγμα ὑπῆρχεν ὅλοι νὰ ὑποκύπτουν εἰς τὰ εἰδωλα καὶ νὰ πιστεύουν ὡς θεοὺς λίθους καὶ ξύλα ποὺ ἔχουν μορφοποιηθῇ μὲ τὴν γλυπτικὴν τέχνην, ἢ αὐτοὶ ποὺ δὲν ὑπακούουν νὰ βασανίζονται σκληρῶς· σύγχυσις δὲ ὑπῆρχε καὶ ταραχὴ εἰς ὅλην τὴν πόλιν, καὶ λεηλασία εἰς θάρος τῶν πιστῶν. **Ε** χρήματα διηρπάζοντο· μὲ κτυπήματα τὰ σώματα τῶν ἀγαπῶντων τὸν Χριστὸν κατεξεσχίζοντο· γυναῖκες διεσύροντο διὰ μέσου τῆς πόλεως· οὔτε τὴν νεότητα ἐλυποῦντο, οὔτε τὸ γῆρας ἐσέβοντο, ἀλλ' οἱ οὐδόλως ἀδικοῦντες ὑπέμενον τὰς πράξεις τῶν κακούργων· δὲν ὑπῆρχε χῶρος εἰς τὰς φυλακάς, ἔρημοι ἦσαν οἱ εὐποροῦντες οἴκοι, αἱ δὲ ἔρημίαι ἐγέμισαν ἀπὸ ἐξορίστους. **Ι 44 Α** τὸ ἔγκλημα δὲ τῶν πασχόντων ταῦτα ἦτο ἡ εὐσεβεία· καὶ ὁ πατὴρ παρέδιδε τὸν υἱόν· καὶ ὁ υἱὸς κατεμήνυε τὸν πατέρα· οἱ ἀδελφοὶ ὠργίζοντο ἐναντίον ἀλλήλων· καὶ οἱ δοῦλοι ἐπανεστάτουν ἐναντίον τῶν κυρίων τῶν κάποια νύξ δὲ φοθερὰ εἶχεν ἀπλωθῇ εἰς τὴν ζωήν, ἀφοῦ ὅλοι ἠγνοήθησαν μετὰ τῶν ἐκ τῆς διαβολικῆς φρενοβλαθείας· οἱ οἴκοι προσευχῆς κατεκρημνίζοντο μὲν ὑπὸ ἀνοσιῶν χειρῶν, ἀνετρέποντο δὲ τὰ θυσιαστήρια καὶ δὲν ὑπῆρχε προσφορὰ οὔτε θυμίαμα, δὲν ὑπῆρχε τόπος διὰ προσφορὰν θυσίας, ἀλλὰ κατήφεια φοθερὰ, ὡσάν κάποια νεφέλη, ἐκάλυπτε τὰ πάντα· εἶχον ἀποδιωχθῇ μὲν οἱ ἱερεῖς, **Β** εἶχε ταραχθῇ δὲ κάθε ἐορτὴ εὐσεβείας· οἱ δαίμονες δὲ κατεχόρευον, καταμολύνοντες τὰ πάντα μὲ κνίσσας καὶ αἵματα· τότε ὁ γενναῖος οὗτος, ἀφοῦ ἐπρόλαβε τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τῶν δικαστηρίων, ἀφοῦ ἀπέρριψε τὴν ζώην, ἔφυγε ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς πατρίδος του, περιφρονήσας τὰ ἀξιώματα, περιφρονήσας τὴν δόξαν, τὸν παντοειδῆ πλοῦτον, τοὺς συγγενεῖς, τοὺς φίλους, τοὺς ὑπηρέτας, τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ θείου, ὅλα ὅσα εἶναι ἀξιοπρόσεκτα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀπεμακρύνθη πρὸς τὰς πλέον θαθείας καὶ ἀθάτους ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἔρημιας, θεωρήσας ἡμερώτερον τὸν θίον μετὰ τῶν θηρίων παρὰ τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς εἰδωλολάτρας, συμφώνως πρὸς τὸν ζηλωτὴν Ἡ-

λίαν, **Ο** ὁποῖος ὅταν εἶδε νὰ ἐπικρατῇ ἡ εἰδωλολατρία τῆς Σιδωνίας, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος Χωρήθ, καὶ ἔμενεν εἰς τὸ σπήλαιον, ἐκζητῶν τὸν Θεόν, ἕως ὅτου εἶδε τὸν περιπόθητον, ὅπως εἶναι δυνατόν εἰς ἄνθρωπον νὰ ἰδῇ τὸν Θεόν⁵.

3. Τοιοῦτος λοιπὸν ὑπῆρξε καὶ ὁ Γόρδιος, ἀφοῦ ἀπέφυγε τοὺς πολιτικούς θορύβους, τὰς ἐνοχλήσεις καὶ τοὺς θορύβους τῆς ἀγορᾶς, τοὺς ἐγωϊσμοὺς τῶν ἀρχόντων, τὰ δικαστήρια, τοὺς συκοφάντας, τοὺς πωλοῦντας, τοὺς ἀγοράζοντας, τοὺς ὀρκιζομένους, τοὺς ψευδομένους, τὴν αἰσχρολογίαν, τὸν ἀστεϊσμόν, ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ὡς ἐξαρτήματα ἔχουν μαζί των αἱ πολυάνθρωποι ἐκ τῶν πόλεων.

Διετῆρει καθαρὰ τὰ ὦτα, καθαρούς τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ πρὸ πάντων εἶχε καθαρὰν τὴν καρδίαν, **Δ**ιὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἰδῇ τὸν Θεόν καὶ νὰ γίνῃ μακάριος· εἶδε δι' ἀποκαλύψεων, ἐδιδάχθη τὰ μυστήρια, ὅχι ἀπὸ ἀνθρώπους, οὔτε μέσῳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἔχων μαζί του τὸν μέγαν διδάσκαλον, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας. Ὅθεν ἀφοῦ ἐγνώρισε τὸν θίον, πόσον ἀνωφελής, πόσον μάταιος, πόσον εἶναι περισσότερον ἀδρανὴς ἀπὸ κάθε ὄνειρον καὶ σκιάν, ἡρεθίσθη σφοδρότερον πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἄνω κλήσεως.

Καὶ ὡς ἀθλητῆς, αἰσθανόμενος τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὅτι ἱκανῶς ἐγυμνάσθη καὶ ἡτοιμάσθη διὰ τὸν ἀγῶνα, μὲ τὰς νηστείας, τὰς ἀγρυπνίας, τὰς προσευχάς, τὴν διαρκῆ καὶ ἀκατάπαυστον μελέτην τῶν λόγων τοῦ Πνεύματος, **Ε**θέωρησεν ὡς κατάλληλον τὴν ἡμέραν ἐκείνην κατὰ τὴν ὁποίαν ὀλόκληρος ἡ πόλις πανηγυρίζουσα τὴν ἑορτὴν κάποιου φιλοπολέμου θεοῦ, εἶχε καταλάβει τὸ θέατρον διὰ νὰ ἀπολαύσῃ ἱππικὸν ἀγῶνα. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶχε συγκεντρωθῇ ὅλος ὁ λαὸς ἐπάνω εἰς τὰ θεωρεῖα, οὔτε οἱ Ἰουδαῖοι ἀπουσίαζον, οὔτε οἱ Ἕλληνες, καὶ ἐκ τῶν Χριστιανῶν μέγα πλῆθος εἶχεν ἀναμιχθῇ μετ' αὐτῶν, δηλαδὴ οἱ ζῶντες κατὰ τρόπον ἐλευθεριάζοντα καὶ συναναστρεφόμενοι μὲν μετὰ τῶν συνεδριαζόντων εἰς ἀσκόπους συναθροίσεις, μὴ ἀποφεύγοντες

δὲ τὰς συναναστροφὰς τῶν πονηρῶν, οἱ ὅποιοι καὶ τότε παρίσταντο θεαταὶ τῆς ταχύτητος τῶν ἵππων καὶ τῆς δεξιότητιν τῶν ἱππέων· ἀκόμη καὶ τοὺς δούλους ὠδήγουν ἐδῶ οἱ κύριοι, καὶ οἱ μαθηταὶ ἐκ τῶν σχολείων ἔτρεχον πρὸς τὸ θέαμα· παρευρίσκοντο δὲ καὶ ἐκ τῶν γυναικῶν ὅλαι αἱ λαῖκαὶ καὶ ἄσσημοι· τὸ στάδιον δὲ ἦτο πλήρες, καὶ **145 A** ὅλοι πλέον εἶχον ἐντείνειν τὴν προσοχήν των εἰς τὸ θέαμα τῆς ἀμίλλης τῶν ἵππων· τότε λοιπὸν ὁ γενναῖος ἐκείνος καὶ μέγας εἰς τὴν ψυχὴν, μέγας εἰς τὸ φρόνημα, ἀφοῦ κατέβη εἰς τὸ θέατρον ἐκ τῶν ἄνω ἀπὸ τὰ ὄρη, δὲν ἐφοβήθη τὸ πλήθος, δὲν ὑπελόγισεν εἰς πόσας ἐχθρικὰς χεῖρας παραδίδει τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ μὲ ἀτρόμητον τὴν καρδίαν καὶ ὑπερήφανον τὸ φρόνημα, ἀφοῦ παρέτρεξεν ὡς πέτρας εὐρίσκομένας εἰς τὴν σειρὰν ἢ δένδρα πολλὰ, τοὺς καθημένους πέριξ τοῦ σταδίου, ἐστάθη εἰς τὸ μέσον, ἐπιθεβαιῶν τὸν λόγον ὅτι «δίκαιος ὡς λέων πέποιθε»⁶.

Καὶ τὸσον ἀπτόητος ὑπῆρξεν εἰς τὴν ψυχὴν, ὥστε ἀφοῦ ἐστάθη εἰς τὸ πλέον ἐμφανὲς σημεῖον τοῦ θεάτρου, **B** μὲ ἀμετάβλητον τὸ θάρρος ἐφώναξε τὴν φράσιν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν μέχρι σήμερον ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ τὴν ἤκουσαν: «εὐρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν· ἐμφανὲς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσι»⁷, διὰ τὴν φανερώσιν μὲ αὐτά, ὅτι δὲν ὠδηγήθη πρὸς τοὺς κινδύνους κατ' ἀνάγκην, ἀλλὰ μὲ τὴν θέλησίν του παρέδωκε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸν ἀγῶνα, μιμηθεὶς τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτός, ἀγνοούμενος ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐφανέρωσεν εἰς αὐτοὺς τὸν ἑαυτόν του.

4. Εὐθύς μὲν λοιπὸν οἱ θεαταὶ ἔστρεψαν τὴν προσοχήν των εἰς τὸ παράδοξον θέαμα· ἦτο ἀνὴρ ἀγριωπὸς εἰς τὴν ἐμφάνισιν, ἐξ αἰτίας τῆς πολυχρονίου διαμονῆς του εἰς τὰ ὄρη, ἔχων ἀτιμέλητον τὴν κεφαλὴν, μὲ πλουσίαν γενειάδα, μὲ τὰ ἐνδύματα ρυπαρά, **C** σκελετωμένος εἰς ὅλον τὸ σῶμα, κρατῶν ράβδον καὶ φέρων εἰς τοὺς ὤμους σακκίδιον· εἰς ὅλα αὐτὰ ἀνεφαίνετο κάποια χάρις, ἢ ὁποία ἐκ τοῦ ἀφανοῦς περιέλαμπεν αὐτόν.

6. Παροιμ. 28, 1.

7. Ἦσ. 65, 1.

"Όταν λοιπόν ἐγνώσθη ποῖος εἶναι, ἀμέσως ὑψώθη ἀνάμικτος κραυγὴ παρά πάντων, τῶν μὲν οἰκείων τῆς πίστεως χειροκροτούντων ὑπὸ μεγάλης χαρᾶς, τῶν δὲ πολεμούντων τὴν ἀλήθειαν παρακινούντων τὸν δικαστὴν νὰ τὸν φονεύσῃ καὶ καταδικάζοντων αὐτὸν ἐκ τῶν προτέρων εἰς θάνατον. "Όλα λοιπόν ἐγέμισαν ἀπὸ βοῆν καὶ θόρυβον· περιεφρονήθησαν μὲν οἱ ἵπποι· περιεφρονήθησαν δὲ οἱ ἵππεις· ἡ δὲ ἐπίδειξις τῶν ἀρμάτων ἦτο κρότος χωρὶς ἀποτέλεσμα. Διότι οὐδενὸς ὁ ὀφθαλμὸς εἶχε χρόνον νὰ θλέπῃ κάτι ἄλλο, παρά τὸν Γόρδιον, οὔτε κάποια ἀκοὴ ἠνείχετο νὰ ἀκούῃ κάτι ἄλλο, παρά τοὺς λόγους ἐκείνου. **Δ** Καὶ κάποιο θρόϊσμα ἀκαθόριστον, ὡς αὖρα, διερχόμενον διὰ μέσου ὄλου τοῦ θεάτρου, ἠκούετο ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἵππόδρομον.

"Όταν δὲ ἐξηγγέλθῃ σιωπὴ εἰς τὸν λαὸν διὰ τῶν κηρύκων, ἐσιώπησαν μὲν οἱ αὐλοί, κατεσίγησαν δὲ τὰ πολυαρμόνια ὄργανα· ὁ Γόρδιος ἠκούετο, ὁ Γόρδιος ἐθεᾶτο. Καὶ ἀμέσως ἀνηρπάγῃ καὶ ὠδηγήθῃ πρὸς τὸν ἄρχοντα ποῦ ἐκάθητο κάπου ἐκεῖ καὶ διηύθυνε τὸν ἀγῶνα. Κατ' ἀρχὴν μὲν λοιπὸν μὲ ἥρεμον καὶ ἡμερον φωνὴν ἠρώτα νὰ μάθῃ ποῖος ἦτο καὶ ἀπὸ ποῦ κατήγετο. "Όταν δὲ ἀνέφερε τὴν πατρίδα, τὸ γένος, τὸ εἶδος τοῦ ἀξιώματος τὸ ὁποῖον κατεῖχεν εἰς τὸν στρατόν, τὴν αἰτίαν τῆς φυγῆς του, τὴν ἐπιστροφὴν του, ὅτι ἰδοὺ εἰμαι παρὼν διὰ νὰ ἐπιδείξω ἐμπράκτως καὶ τὴν περιφρόνησίν μου εἰς τὰ διατάγματά σας, **Ε** καὶ τὴν πίστιν μου εἰς τὸν Θεόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου· διότι ἤκουσα, εἶπεν, ὅτι σὺ ἀπὸ πολλοὺς διαφέρεις εἰς τὴν ἀγριότητα· λοιπὸν ὡς πλέον κατάλληλον δι' ἐμέ ἐξέλεξα τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν διὰ νὰ ἐκπληρώσω τὴν ἐπιθυμίαν μου.

Μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους, ἀφοῦ ὡς πῦρ ἐξῆψε τὸν θυμὸν τοῦ ἀρχοντος, ἐξήγειρεν ἐναντίον του ὄλην τὴν μαρτίαν τοῦ ἀνδρός. Καί, προσκάλεσε, εἶπε, τοὺς δημίους. Ποῦ εἶναι αἱ μολυβδίδες; ποῦ δὲ αἱ μάστιγες; Ἐπὶ τοῦ τροχοῦ ἅς τεντωθῇ, ἐπὶ τοῦ ξύλου ἅς παραμορφωθῇ, ἅς μεταφερθοῦν τὰ θασανιστήρια ὄργανα· τὰ θηρία, τὸ πῦρ, τὸ ξίφος, ὁ σταυρός, ὁ λάκκος ἅς ἐτοιμασθῇ. Ἀλλὰ πόσον κερδίζει, λέγει, ἅπαξ μόνον ἀποθνήσκων ὁ ἀσεβής; **146 Α** Ἀλλὰ πόσον ζημιοῦμαι, ἐπρόφθασε καὶ

εἶπεν ὁ Γόρδιος, μὴ δυνάμενος πολλάκις νὰ ἀποθάνω ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ δὲ ἄρχων, πλὴν τῆς φυσικῆς ἀγριότητός του, ἀκόμη φοβερώτερος ἐγίνετο ἀποθλέπων πρὸς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνδρός, διότι ἐθεώρει προσωπικὴν ἀτίμωσιν τὸ νεανικὸν τοῦ φρονήματος ἀνάστημα. Καὶ ὅσον περισσότερον ἐβλεπε τὴν καρδίαν ἀπτόητον, τόσον περισσότερον ἐξηγριόυτο, καὶ περισσότερον ἠγωνίζετο νὰ κάμψη τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἀνδρός διὰ τῆς ἐπινοήσεως τῶν προκαλοῦντων πόνον. Καὶ αὐτὸς μὲν ταῦτα ἔπραττεν.

5. Ὁ δὲ Γόρδιος πρὸς τὸν Θεὸν ἀποθλέπων, κατεπράυνε τὴν ψυχὴν του διὰ τῶν ἱερῶν ψαλμῶν, λέγων: «Κύριος ἐμοὶ βοηθός, **Β** καὶ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος»⁸· καὶ τό: «Οὐ φοβηθήσομαι κακὰ, ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ»⁹, καὶ ὅσα παρόμοια πρὸς αὐτὰ ποὺ προτρέπουν πρὸς ἀνδρίαν εἶχε διδασχθῇ ἐκ τῶν θείων λόγων, αὐτὸς ὁ ὁποῖος τόσον ἀπείχεν ἀπὸ τοῦ νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς ἀπειλάς καὶ νὰ τρομάξῃ, ὥστε καὶ προεκάλει πρὸς τὸν ἑαυτὸν του τὰ δεινὰ. Διατί θραδύνετε, λέγει, διατί ἔχετε σταθῇ; Ἄς ξεσχισθῇ τὸ σῶμα, ἄς παραμορφωθοῦν τὰ μέλη, ἄς θασανισθοῦν ὅπως θέλετε. Μὴ μὲ θλάψετε εἰς τὴν μακαρίαν ἐλπίδα. Διότι ὅσον ἐπαυξάνετε τὰ δεινὰ, τόσον μεγαλυτέραν κάμνετε δι' ἐμὲ τὴν ἀνταμοιθὴν. Ἀνταλλάγματα δι' ἡμᾶς εἶναι ταῦτα πρὸς τὸν Κύριον. Ἀντὶ διὰ τὰ πρηξίματα ποὺ προκαλοῦνται εἰς τὸ σῶμα, φωτεινὸν ἔνδυμα θὰ ἀνθήσῃ πρὸς χάριν μας κατὰ τὴν ἀνάστασιν· ἀντὶ τῆς ἀτιμώσεως, οἱ στέφανοι· **Θ** ἀντὶ τῆς φυλακῆς, ὁ παράδεισος· ἀντὶ τῆς καταδίκης μετὰ τῶν κακούργων, ἢ μετὰ τῶν ἀγγέλων ψυχαγωγία. Σπείρατε πολλὰ εἰς ἐμέ, διὰ νὰ θερίσω περισσότερα.

Καθὼς λοιπὸν δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποτάξουν αὐτὸν διὰ τῶν φοβερῶν, καὶ τὸ πρᾶγμα καθίστατο προβληματικὸν δι' αὐτούς, ἀφοῦ μετέβαλον τακτικὴν, πολὺ τὸν ἐπεριποιοῦντο. Διότι τοιαύτη εἶναι ἡ μέθοδος τοῦ διαθόλου· φοβερίζει τὸν δειλόν, ἀνακουφίζει τὸν ἀνδρεῖον.

8. Ψαλμ. 117, 6.

9. Ψαλμ. 22, 4.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν καὶ τὰ τότε τεχνάσματα τοῦ κακούργου. Διότι ἐπειδὴ ἀντελήφθη ὅτι αὐτὸς δὲν ἐλύγιζε μὲ τὰς ἀπειλάς, προσεπάθει νὰ νικήσῃ αὐτὸν μὲ ἀπάτας καὶ δολώματα. Καὶ δῶρα ὑπέσχετο, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα ἔδιδε καὶ ἄλλα ἠγγυᾶτο ὅτι θὰ ἔλθουν παρὰ τοῦ βασιλέως, δηλαδὴ τὴν στρατιωτικὴν λαμπρότητα, τὸν χρηματικὸν πορισμὸν, κάθε τι τὸ ὁποῖον **Δ** θὰ ἐπεθύμει.

6. Ἐπειδὴ δὲ ἀπετύγχανε τῆς προσπάθειάς (διότι ὅταν ἤκουσε τὰς ὑποσχέσεις ὁ μακάριος, ἐχλεύασεν αὐτὸν διὰ τὴν ἀνοησίαν, ποῦ ἐνόμιζεν ὅτι ἠμποροῦσε νὰ προσφέρῃ κάτι ἀντάξιον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν), τότε λοιπὸν ἀσυγκράτητος ἦτο εἰς τὸν θυμὸν, καὶ ἔβγαζε τὸ ξίφος, καὶ τὸν δῆμιον παρουσίασε, καὶ δολοφονῶν καὶ διὰ τῆς χειρὸς καὶ διὰ τῆς γλώσσης, κατεδίκασε τὸν μακάριον εἰς θάνατον.

Μετέβαινον δὲ ὅλοι οἱ θεαταὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο· καὶ ὅσοι ἐκ τῶν κατοίκων ἀπουσίαζον, ἀφοῦ ἐξεχύθησαν ἔμπροσθεν τοῦ τείχους, παρηκολούθουν τὸ μέγα ἔκεινο καὶ ἀγωνιῶδες θέαμα, **Ε** τὸ θαυμαστὸν καὶ εἰς τοὺς ἀγγέλους καὶ εἰς ὅλην τὴν κτίσιν, ὀδυνηρὸν εἰς τὸν διάβολον, καὶ φοθερὸν εἰς τοὺς δαίμονας. Ἐξεκενώθη ἡ πόλις ἀπὸ τοὺς κατοίκους, ἀφοῦ τὸ πλῆθος μετέρρευσε πρὸς τὸν τόπον τοῦτον ὅλο μαζί, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ποταμός. Οὕτε γυνὴ κατεδέχθη νὰ ἀπουσιάσῃ ἀπὸ τοῦ θεάμα, οὔτε ἀνὴρ ἄσημος ἢ ἐπίσημος. Ἐγκατέλειψαν τὴν φρούρησιν τῶν οἰκῶν οἱ φύλακες· ἀνοικτὰ μὲν ἔμειναν τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα, **147** **Α** ἐρρίπτοντο δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν τὰ ὄνια· μία δὲ ἦτο ἡ φρούρησις καὶ ἡ ἀσφάλεια ὅλων, ἡ ἔξοδος ὅλων ὁμοῦ, καὶ ἡ μὴ παραμονὴ εἰς τὴν πόλιν οὔτε κακούργου τινός. Ἐγκατέλειψαν οἱ δοῦλοι τὰς ὑπηρεσίας τῶν κυρίων καὶ ὅσοι ἦσαν ξένοι εἰς τὴν πόλιν, καὶ ὅσοι ἐντόπιοι, ἐδῶ παρευρίσκοντο διὰ νὰ ἴδουν τὸν ἄνδρα. Τότε καὶ παρθένος κόρη, ἀφοῦ ἐτόλμησε νὰ κυκλοφορήσῃ ἐκτὸς τῆς οἰκίας της μὲ κίνδυνον νὰ τὴν ἴδουν οἱ ἄνδρες, καὶ γέρων καὶ ἄρρωστος μὴ ὑπολογίσαντες τὴν ἀδυναμίαν των, εὐρέθησαν ἔξω τοῦ τείχους.

Οἱ δὲ οἰκεῖοι τῆς πίστεως, ἀφοῦ περιεκύκλωσαν τὸν μακάριον, ὁ ὁποῖος ἔσπευδεν ἤδη πρὸς τὴν ζωὴν διὰ τοῦ

θανάτου, ἐνηγκαλίζοντο αὐτὸν θρηνοῦντες μεγαλοφώνως καὶ δίδοντες τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν τῆς ἀγάπης των· καὶ χύνοντες θερμὰ δάκρυα δι' αὐτόν, **Β** τὸν ἰκέτευον νὰ μὴ παραδώσῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸ πῦρ, νὰ μὴ δαπανήσῃ τὴν νεότητά του, νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ τὸν γλυκὺν τοῦτον ἥλιον. Ἄλλοι δὲ μὲ συμβουλὰς ποὺ ἐφαίνοντο πειστικαὶ προσεπάθουν νὰ παραλογίζωνται· μὲ τὸν λόγον μόνον νὰ εἰπῇς τὴν ἀρνησιν, εἰς τὴν ψυχὴν σου δὲ νὰ ἔχῃς τὴν πίστιν ὅπως θέλεις. Πάντως ὁ Θεὸς δὲν προσέχει εἰς τὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ὁμιλοῦντος. Διότι τοιοῦτοτρόπως θὰ ὑπάρχῃ δυνατότης εἰς σέ, καὶ τὸν δικαστὴν νὰ καταπραῦνης καὶ τὸν Θεὸν νὰ ἐξιλεώσῃς.

7. Αὐτὸς ὅμως παρέμενε ἀκαμπτος, καὶ ἀδάμαστος, καὶ εἰς πᾶσαν προσβολὴν δοκιμαστικῶν βασανιστηρίων ἄτρωτος. Θὰ ἠδύνασο νὰ παρομοιάσῃς τὸ ἀκλόνητον τοῦ φρονήματος αὐτοῦ μὲ τὴν οἰκίαν τοῦ φρονίμου, τὴν ὁποῖαν οὔτε τῶν ἀνέμων αἱ ἀφόρητοι προσβολαί, **Γ** οὔτε ἡ ὀρμητικὴ βροχὴ ἐκ τῶν νεφῶν καταπίπτουσα ὡς καταρράκτης, οὔτε αἱ χαράδραι ποὺ ἀνοίγουν τριγύρω, δύνανται νὰ διασαλεύσουν, ἐξ αἰτίας τῆς σταθερότητος τῆς προερχομένης ἐκ τῆς στερεότητος τῆς πέτρας¹⁰.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ ἀνὴρ, διατηρῶν ἀκλόνητον τὸ θεμέλιον τῆς πίστεως εἰς τὸν Χριστόν. Βλέπων μὲ τοὺς πνευματικοὺς ὀφθαλμοὺς τὸν διάβολον νὰ τρέχῃ γύρωθεν, καὶ ἄλλον μὲν νὰ παρακινῇ πρὸς δάκρυα, ἄλλον δὲ νὰ συνεργῇ διὰ νὰ τὸν μεταπέσῃ, εἰς μὲν τοὺς κλαίοντας εἶπε τὸν λόγον τοῦ Κυρίου: «Μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμοί»¹¹, ἀλλὰ κλαύσατε διὰ τοὺς θεομάχους, οἱ ὁποῖοι τολμοῦν τὰ τοιαῦτα ἐναντίον τῶν πιστῶν, οἱ ὁποῖοι διὰ τῆς φλογὸς ταύτης, τὴν ὁποῖαν ἐναντίον μας καίουν, διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ἐπισωρεύουν τὸ πῦρ τῆς κολάσεως. Σταματήσατε νὰ κλαίετε καὶ νὰ μοῦ ραγίζετε τὴν καρδίαν. **Δ** Διότι ἐγὼ ὄχι μόνον μίαν φορὰν εἶμαι ἔτοιμος νὰ ἀ-

10. Πρὸς Ματθ. 7, 24 - 25.

11. Λουκ. 23, 28.

ποθάνω χάριν τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ¹², ἀλλὰ καὶ μυρίας φορές ἐὰν ἦτο δυνατόν. Εἰς τοὺς συμβουλευόντας δὲ τὴν ἄρνησιν φαινομενικῶς διὰ τῆς γλώσσης, τόσον μόνον ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν ἀνέχεται ἡ γλῶσσα ἡ δημιουργηθεῖσα παρὰ τοῦ Χριστοῦ νὰ εἴπῃ κάτι ἐναντίον τοῦ δημιουργοῦ. «Καρδίᾳ γὰρ πιστεύομεν εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογοῦμεν εἰς σωτηρίαν»¹³.

Μήπως λοιπὸν ἡ στρατιωτικὴ τάξις ἔχει χάσει τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας; μήπως οὐδεὶς ἐκατόνταρχος εἶναι πιστός; Ἐνθυμούμαι τὸν πρῶτον ἐκατόνταρχον, ὁ ὁποῖος παρευρεθεὶς εἰς τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ ἀντελήφθη τὴν δύναμιν ἐκ τῶν θαυμάτων, ἐνῶ ἀκόμη ἦτο νωπὸν τὸ τόλμημα τῶν Ἰουδαίων, **¶** δὲν ἐφοβήθη τὸν θυμὸν αὐτῶν, οὔτε καὶ ἐδίστασε νὰ διακηρύξῃ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ὡμολόγησε καὶ δὲν ἡρνήθη ὅτι «ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς ἦν»¹⁴.

Γνωρίζω καὶ ἄλλον ἐκατόνταρχον, ὁ ὁποῖος ἐγνώρισε τὸν Κύριον ἐνῶ ἀκόμη ἔζη ὡς ἄνθρωπος, ὅτι εἶναι Θεὸς καὶ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων, καὶ ὅτι εἶναι ἰκανὸς μόνον μὲ τὴν προσταγὴν του διὰ τῶν λειτουργικῶν πνευμάτων νὰ ἀποστέλλῃ τὰς βοηθείας εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην τοῦ ὁποίου καὶ τὴν πίστιν ὁ Κύριος εἶπεν ὅτι εἶναι **148 A** μεγαλυτέρα ἀπὸ ὅλον τὸν Ἰσραήλ¹⁵.

Ὁ Κορνήλιος δέ, ποῦ ἦτο ἐκατόνταρχος, δὲν ἡξιώθη τῆς ὀπτασίας τοῦ ἀγγέλου, καὶ εἰς τὸ τέλος ἐπέτυχε τὴν σωτηρίαν μέσῳ τοῦ Πέτρου; Διότι αἱ ἐλεημοσύναι αὐτοῦ καὶ αἱ δεήσεις εἰσηκούσθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν¹⁶.

Ἐκείνων ἐπιθυμῶ νὰ εἶμαι μαθητῆς. Πῶς λοιπὸν νὰ ἄρνηθῶ τὸν Θεόν μου, τὸν ὁποῖον ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας προσκυνῶ; Δὲν θὰ φρίξῃ ὁ οὐρανὸς ἐκ τῶν ἄνω; δὲν θὰ σκοτεινιάσουν δὲ ἐξ αἰτίας μου τὰ ἄστρα; ἡ δὲ γῆ θὰ μὲ ἀνεχθῇ καθόλου; «Μὴ πλανᾶσθε· Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται»¹⁷. Ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν κρίνει ἡμᾶς¹⁸,

12. Πράξ. 21, 13.

13. Ρωμ. 10, 10.

14. Ματθ. 27, 54.

15. Ματθ. 8, 8-10.

16. Πράξ. 10.

17. Γαλ. 6, 7.

18. Λουκ. 19, 22.

ἐκ τῶν λόγων δικαιοῦναι **B** καὶ ἐκ τῶν λόγων καταδικάζει¹⁹. Δὲν ἔχετε ἀναγνώσει τὴν φοβεράν ἀπειλὴν τοῦ Κυρίου; ὅτι «ὅς ἂν ἀρνήσηται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι καὶ γὰρ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς»²⁰.

8. Ἀντὶ ποίου πράγματος δὲ μὲ συμβουλευέτε νὰ σοφίζωμαι καὶ αὐτά; διὰ νὰ ὠφελήσω τί τὸν ἑαυτὸν μου ἐκ τῆς τοιαύτης τέχνης; διὰ νὰ κερδήσω ὀλίγας ἡμέρας; Ἀλλὰ θὰ χάσω ὁλόκληρον τὴν ζωὴν. Διὰ νὰ ἀποφύγω ἐκεῖνα ποὺ καταπονοῦν τὴν σάρκα; Ἀλλ' ὅμως ἔτσι δὲν θὰ ἰδῶ τὰ ἀγαθὰ τῶν δικαίων. Εἶναι προφανὴς τρέλλα νὰ χάνωμαι ἐντέχνως· νὰ πραγματεύωμαι διὰ τὸν ἑαυτὸν μου τὴν αἰωνίαν κόλασιν πανούργως καὶ δολίως.

C Ἀλλὰ καὶ εἰς ὑμᾶς συμβουλεύω: Ἐὰν μὲν κακῶς φρονῆτε, γνωρίσατε καλύτερον τὴν πίστιν· ἐὰν δὲ ὑποκρίνεσθε ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων «ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος, λαλεῖτε ἀλήθειαν»²¹. Εἶπατε «ὅτι Κύριος Ἰησοὺς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς»²². Διότι αὐτοὺς τοὺς λόγους θὰ ἀναφωνήσῃ πᾶσα γλῶσσα, ὅταν «ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ, ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων»²³.

Θνητοὶ εἶναι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ οἱ μάρτυρες εἶναι ὀλίγοι. Ἄς μὴ ἀναμένωμε νὰ γίνωμε νεκροί, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ζωὴν ἄς μεταβῶμεν εἰς τὴν ζωὴν. Διατί ἀναμένετε τὸν φυσικὸν θάνατον; Εἶναι ἄκαρπος, ἀνωφελής, κοινὸς εἰς τὰ κτήνη καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διότι αὐτὸν ποὺ ἔρχεται εἰς τὴν ζωὴν διὰ τῆς γεννήσεως ἥ ὁ χρόνος κατατρώγει, **D** ἥ ἡ νόσος διαλύει, ἥ ἀνάγκαι σφοδρότεροι ἀπὸ ἀτυχήματα τὸν διαφθείρουν.

Ἀφοῦ λοιπὸν ὅπωςδήποτε θὰ ἀποθάνωμεν, ἄς διαπραγματευθῶμεν πρὸς χάριν μας τὴν ζωὴν διὰ τοῦ θανάτου. Νὰ κάμετε ἐκούσιον ἐκεῖνο ποὺ γίνεται κατ' ἀ-

19. Ματθ. 12, 37.

20. Ματθ. 10, 33.

21. Ἐφεσ. 4, 25.

22. Φίλιπ. 2, 11.

23. Φίλιπ. 2, 10.

νάγκην. Μὴ φείδεσθε τῆς ζωῆς, τῆς ὁποίας ἡ στέρησις εἶναι ἀναγκαία. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη τὰ γῆινα ἦσαν ὁμοια πρὸς τὴν αἰωνιότητα, ἔπρεπε νὰ φροντίζωμε νὰ ἀνταλλάσσωμεν αὐτὰ πρὸς τὰ οὐράνια· ἀφοῦ λοιπὸν εἶναι καὶ ὀλίγης χρονικῆς διαρκείας καὶ τόσον πολὺ ὑστεροῦν ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν ἀπὸ τὰ οὐράνια, ἀποτελεῖ φοθεράν τρέλλαν νὰ ἐκπíπτωμεν ἀπὸ τοὺς ἀποκειμένους εἰς τὰς ἐλπίδας μακαρισμοὺς ἐξ αἰτίας τῆς ἐνασχολήσεώς μας με αὐτά.

Ταῦτα ἀφοῦ εἶπε, **Ε** καὶ ἀφοῦ ἔκαμε εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἐπροχώρει πρὸς τὸ κτύπημα χωρὶς οὐδὲως νὰ παραλλάξῃ τὸ χρῶμα, οὔτε νὰ μεταβάλῃ κάτι ἀπὸ τὴν φαιδρότητα τοῦ προσώπου. Συμπεριεφέρετο δηλαδὴ ὅχι ὡς νὰ ἐπρόκειτο νὰ συναντήσῃ τὸν δῆμιον, ἀλλ' ὡς νὰ ἐπρόκειτο νὰ παραδώσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς χεῖρας ἀγγέλων, οἱ ὁποῖοι εὐθὺς ἀφοῦ παραλάβουν αὐτὸν νεόσφακτον, ὅπως τὸν Λάζαρον θὰ τὸν μεταφέρουν πρὸς τὴν μακαρίαν ζωὴν.

Ποῖος δύναται νὰ διηγηθῇ τὴν βοὴν ἐκείνου τοῦ ὄχλου; Ποία θρονιὴ τόσον ἰσχυρὸν ἦχον ἐκ τῶν νεφῶν ἀφήκε νὰ ἀκουσθῇ εἰς τὴν γῆν, ὅσος ἐκ τῶν κάτω τότε πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνυψώθη; Τοῦτο εἶναι τὸ στάδιον ἐκείνου ποῦ ἔλαθε τὸν στέφανον τῆς νίκης. Ἡ ἡμέρα αὐτὴ ἀντίκρουσε τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο θέαμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἡμαύρωσεν ὁ χρόνος, οὔτε ἐξηφάνισεν ἡ συνήθεια· **149 Α** δὲν τὸ ὑπερέβαλεν ἡ ὑπεροχὴ τῶν μεταγενεστέρων. Διότι ὅπως διαρκῶς βλέποντες τὸν ἥλιον, διαρκῶς τὸν θαυμάζομεν, οὕτω καὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου διαρκῶς νωπὴν διατηρῶμεν τὴν μνήμην. «Εἰς μνημόσυνον γὰρ αἰώνιον ἔσται δίκαιος»²⁴ καὶ εἰς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν γῆν, ὅσον ὑπάρχει ἡ γῆ, καὶ εἰς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ εἰς τὸν δίκαιον κριτὴν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

19. ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ' ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ ΜΑΡΤΥΡΑΣ

Α'. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ἅγιοι Τεσσαράκοντα μάρτυρες, τῶν ὁποίων ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ τὴν μνήμην τὴν 9ην Μαρτίου, ἤθλησαν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δικινίου, ὅτε οὗτος περὶ τὸ 320 διέταξε διωγμὸν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἦσαν ὅλοι στρατιωτικοὶ καὶ ἐμαρτύρησαν ἐπάνω εἰς τὴν παγωμένην λίμνην τῆς Σεβαστείας εἰς τὴν Ἀρμενίαν. Εἰς μόνον ἐλιποφύχησεν, ἀλλὰ τὴν θέσιν του τὴν ἀνεπλήρωσεν ὁ δῆμιος, πού εἶχε ταχθῇ νὰ φυλάττῃ τοὺς μάρτυρας, ὥστε νὰ μὴ ἐλαττωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν τεσσαράκοντα. Καὶ ὅταν πάλιν εἰς ἐξ ὧν ἀνέπνεεν ἀκόμη, ἐνῷ οἱ ἄλλοι εἶχον ἤδη ἀποθάνει ἐκ τοῦ ψύχους, ἡ μήτηρ αὐτοῦ τὸν προέτρπε νὰ ὑπομείνῃ ἕως τέλους διὰ νὰ μὴ ἐμφανισθῇ δεῦτερος εἰς τὸν Κύριον ἔναντι τῶν ἄλλων.

Περὶ τὰ γεγονότα αὐτὰ πλέκει τὸ ἐγκώμιόν του ὁ Μ. Β. ἀποδεικνύων καὶ πάλιν πόσον πολὺ ἐκτιμᾷ καὶ θαυμάζει τοὺς μάρτυρας γενικῶς. Διὰ τοὺς ἁγίους Τεσσαράκοντα ἐξεφώνησεν ὁμιλίαν καὶ ὁ ἀδελφός του Γρηγόριος ὁ Νύσσης καὶ συνετέλεσαν οὕτω καὶ οἱ δύο τὰ μέγιστα διὰ τὴν διάδοσιν τῆς τιμῆς τῶν ἁγίων.

Ἐν σχέσει μὲ τὸ θέμα πού ἐθίζαμεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν τῆς προηγουμένης ὁμιλίας περὶ ἀμοιβῆς καὶ ἀνταλλαγμάτων εἰς τὸν οὐρανόν, ἐνταῦθα, ὅταν ὁμιλοῦν οἱ μάρτυρες, ἀφ' ἐνός μὲν ἀπαντῶντες εἰς τὰς ἀπειλὰς τοῦ τυράννου εἰς **151 C** ἕως **152 B**, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐνισχύοντες ἀλλήλους, ὅταν γυμνοὶ εὐρέθησαν ἐπάνω εἰς τὴν παγωμένην λίμνην (**153 C, D**), ὑπάρχει μία ἄλλη ὁψις τοῦ χριστιανικοῦ βιώματος, διότι καὶ μὲν γίνεται καὶ ἐδῶ μνεῖα περὶ ἀμοιβῶν εἰς τὸν Παράδεισον καὶ κολάσεων εἰς τὴν γένναν, πλὴν ὁμως ἡ ἐμφασις πίπτει εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ. Ἐπιμένομεν εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, διότι πολλοὶ καὶ σήμερον, ἀκολουθοῦντες τὸν φιλόσοφον Κάντ, κατηγοροῦν τὸν Χριστιανισμόν ὡς διδασκόντα ὠφελιμιστικὴν ἠθικὴν, ἀλλ' οὗτοι κρίνουν ἐπιπολαιῶς, διότι δὲν ἔχουν κατανοήσει εἰς βάθος τὸ ἀληθὲς νόημα τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ ζωῆς.

Β'. ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

1. **B** Ποῖος κορεσμὸς θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ εἰς τοὺς

ἀγαπῶντας τοὺς μάρτυρας ἐκ τῆς μνήμης τῶν μαρτύρων; διότι ἡ ἀποδιδομένη τιμὴ πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς ἐκ μέρους τῶν συνδούλων ἀποδεικνύει τὴν εὐνοίαν ποὺ ὑπάρχει πρὸς τὸν κοινὸν Κύριον. Εἶναι φανερὸν ἄλλωστε, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἐκτιμᾷ τοὺς γενναίους ἄνδρας, εἰς τὰς παρομοίας περιστάσεις δὲν θὰ ὑστερήσῃ ὡς πρὸς τὴν μίμησιν. Νὰ μακαρίσῃς ἀληθῶς ἐκεῖνον ποὺ ἐμαρτύρησε, διὰ νὰ γίνῃς μάρτυς ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν καὶ νὰ καταλήξῃς νὰ ἀξιωθῇς τῶν ἰδίων ἀμοιβῶν με τοὺς μάρτυρας χωρὶς νὰ διωχθῇς, χωρὶς νὰ κατῇς εἰς τὸ πῦρ, χωρὶς νὰ μαστιγωθῇς.

Δι' ἡμᾶς μάλιστα δὲν εὐρίσκεται ἔμπροσθέν μας εἰς μόνον πρὸς θαυμασμόν· οὔτε μόνον δύο, οὔτε μέχρι δέκα φθάνει ὁ ἀριθμὸς τῶν μακαριζομένων. **Ο** ἀλλὰ τεσσαράκοντα ἄνδρες, ὡς νὰ εἶχον μίαν ψυχὴν εἰς χωριστὰ σώματα, με μίαν σύμπνοιαν καὶ ὁμόνοιαν τῆς πίστεως, μίαν καὶ τὴν καρτερίαν πρὸς τὰ θασσανιστήρια καὶ τὴν ἀντίστασιν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐπέδειξαν. "Οἱ ὁμοιότατοι μεταξύ των, ἴσοι ὡς πρὸς τὴν θέλησιν, ἴσοι ὡς πρὸς τὴν ἀθλήσιν. Διὰ τοῦτο καὶ τῶν στεφάνων τῆς δόξης ἴσων κατηξιώθησαν.

Ποῖος λόγος λοιπὸν θὰ ἔφθανε νὰ περιγράψῃ τὴν ἀξίαν αὐτῶν; Οὔτε τεσσαράκοντα γλῶσσαι δὲν θὰ ἐξήρκουν νὰ ἐξυμνήσουν τὴν ἀρετὴν τόσον σπουδαίων ἀνδρῶν. Καὶ πράγματι, καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο εἰς ὁ θαυμαζόμενος θὰ ἐξήρκει θεθαίως νὰ κατανικήσῃ τὴν δύναμιν τῶν ἰδικῶν μας λόγων, **Π** πολλῶ μᾶλλον τοσοῦτον πληθος, φάλαγξ στρατιωτικὴ, παράταξις δυσκόλως ἡττωμένη, ἐξ Ἰσου καὶ εἰς τοὺς πολέμους ἀνίκητος, καὶ εἰς τοὺς ἐπαίνους ἀφθαστος.

2. Ἐμπρὸς λοιπὸν τώρα, ἀφοῦ φέρομεν αὐτοὺς εἰς τὸ μέσον διὰ τῆς ἐνθυμήσεως, ἅς καταστήσωμεν κοινὴν εἰς τοὺς παρόντας τὴν ὠφέλειαν τὴν προερχομένην ἀπὸ αὐτούς, ἀφοῦ δείξωμεν πρῶτον εἰς ὅλους ὡς εἰς ζωγραφίαν, τὰ κατορθώματα τῶν ἀνδρῶν. "Αλλωστε καὶ τὰ πολεμικὰ ἀνδραγαθήματα πολλάκις καὶ οἱ λογογράφοι καὶ οἱ ζωγράφοι ἐξιστοροῦν, οἱ μὲν ἐγκωμιάζοντες αὐτὰ με τὸν λόγον, οἱ δὲ ζωγραφίζοντες εἰς τοὺς πίνακας, **Ε** καὶ πολλοὺς παρεκίνησαν πρὸς ἀνδρείαν καὶ

οἱ μὲν καὶ οἱ δέ. Διότι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὁ ἱστορικός λόγος παρουσιάζει διὰ τῆς ἀκοῆς, τὰ ἴδια ἡ ζωγραφικὴ σιωπῶσα παρουσιάζει διὰ τῆς μιμήσεως. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ὡς ὑπενθυμίσωμεν τὴν ἀρετὴν τῶν ἀνδρῶν εἰς τοὺς παρόντας, καὶ τρόπον τινὰ ἀφοῦ φέρομεν τὰς πράξεις αὐτῶν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν των, ὡς παρακινήσωμεν πρὸς μίμησιν τοὺς γενναιοτέρους καὶ συγγενεστέρους κατὰ τὴν διάθεσιν πρὸς αὐτούς. Διότι τοῦτο σημαίνει ἐγκώμιον μαρτύρων, ἢ παρόρμησις τῶν συγκεντρωμένων πρὸς ἀρετὴν.

150 Α Διότι οἱ λόγοι περὶ τῶν ἁγίων δὲν καταδέχονται νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τοὺς νόμους τῶν ἐγκωμίων. Διότι οἱ ἐγκωμιάζοντες λαμβάνουν τὰς ἀρχὰς τῶν ἐγκωμίων ἐκ τῶν ἀφορμῶν τοῦ κόσμου· δι' ἐκείνους ὁμῶς διὰ τοὺς ὁποίους ὁ κόσμος ἔχει σταυρωθῇ¹, πῶς δύναται κάτι ἀπὸ τὰ εὐρισκόμενα εἰς αὐτὸν νὰ παρέχῃ ἀφορμὴν πρὸς ὑπερηφάνειαν;

Δὲν κατήγοντο οἱ ἅγιοι ἀπὸ τὴν ἰδίαν πατρίδα· διότι ἄλλος ἀπὸ ἄλλου προήρχετο. Τί λοιπόν; ἀπάτριδας θὰ ὀνομάσωμεν αὐτούς, ἢ κοσμοπολίτας; Διότι ὅπως ἀκριβῶς κατὰ τὰς συνεισφορὰς εἰς τοὺς ἑράνους τὰ καταβληθέντα παρ' ἑνὸς ἐκάστου καθίστανται κοινὰ ἐκείνων πού τὰ προσέφεραν, τοιουτοτρόπως συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς μακαρίους αὐτούς, ἢ πατρίς ἐκάστου εἶναι κοινὴ δι' ὅλους· **Β** καὶ πάντες εἶναι ἀπὸ παντοῦ ἀντιπροσφέροντες μεταξύ των τὰς πατρίδας πού τοὺς ἐγέννησαν. Μᾶλλον δὲ διατὶ πρέπει νὰ ἀναζητῶμεν τὰς εἰς τὴν γῆν εὐρισκομένας πατρίδας, ἐνῶ εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίζωμεν ποία εἶναι ἡ τωρινὴ αὐτῶν πατρίς; Πόλις λοιπὸν τῶν μαρτύρων εἶναι ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ², τῆς ὁποίας τεχνίτης καὶ δημιουργὸς εἶναι ὁ Θεός³, ἡ ἄνω Ἰερουσαλήμ, ἡ ἐλευθέρα, ἡ μήτηρ τοῦ Παύλου καὶ αὐτῶν πού ὁμοιάζουν μὲ ἐκεῖνον.

Γένος δέ, τὸ μὲν ἀνθρώπινον εἶναι διάφορον δι' ἔ-

1. Διὰ τοὺς πιστοὺς ὁ κόσμος εἶναι ἐσταυρωμένος, δηλ. νεκρός, καὶ ἄρα ὡς νεκρὸς δὲν ἔχει τίποτε νὰ προσφέρῃ. Πρὸβλ. Γαλ. 6, 14.

2. Ἐθρ. 12, 22.

3. Ἐθρ. 11, 10.

καστον ἐξ αὐτῶν· τὸ πνευματικὸν ὁμῶς γένος εἶναι τὸ ἴδιον δι' ὅλους. Διότι κοινὸς πατὴρ αὐτῶν εἶναι ὁ Θεός, καὶ ἀδελφοὶ πάντες, μὴ γεννηθέντες ἀπὸ ἑνα πατέρα καὶ μίαν μητέρα, ἀλλὰ συνδεθέντες μεταξύ των εἰς τὴν ὁμόνοιαν διὰ τῆς ἀγάπης ἐξ αἰτίας τῆς υἱοθεσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Χορὸς ἔτοιμος, **Ϟ** προσθήκη μεγάλη ἐκείνων πού ἐξ ἀρχῆς δοξάζουν τὸν Κύριον, συγκεντρωθέντες ὅχι καθεὶς χωριστά, ἀλλὰ μετατεθέντες εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν ὅλοι ὁμοῦ.

Ποῖος ὁμῶς εἶναι ὁ τρόπος αὐτῆς τῆς μεταθέσεως; Οὗτοι ὑπερέχοντες πάντων τῶν ὁμοίων των καὶ ὡς πρὸς τὴν εὐρωστίαν τοῦ σώματος, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας, καὶ ὡς πρὸς τὴν δύναμιν, ἐτάχθησαν νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὰς στρατιωτικὰς τάξεις· καὶ ἐξ αἰτίας τῆς πολεμικῆς των πείρας καὶ τῆς ψυχικῆς γενναιότητος, εἰχον λάθει ἤδη τὰς πρώτας τιμὰς τὰς διδομένας παρὰ τῶν βασιλέων, ὄντες εἰς ὅλους ὀνομαστοὶ διὰ τὴν ἀρετὴν των.

3. "Όταν δὲ ἀνηγγέλθη τὸ ἄθεον καὶ ἀσεθὲς ἐκεῖνο διάταγμα **Δ** νὰ μὴ ὁμολογοῦν πίστιν εἰς τὸν Χριστόν, ἢ ἐὰν ὁμολογοῦν νὰ τιμωροῦνται· ἠπειλεῖτο δὲ πᾶν εἶδος τιμωρίας, καὶ εἶχεν ἐκραγῇ πολὺς καὶ ἄγριος ὁ θυμὸς ἐκ μέρους τῶν κριτῶν τῆς ἀδικίας ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν· ἐμηχανορραφοῦντο δὲ ἐπιβουλαὶ καὶ δολοπλοκίαι ἐναντίον αὐτῶν· καὶ ποικίλα εἶδη θασανιστηρίων ἐπενοοῦντο· καὶ οἱ θασανισταὶ ἦσαν ἀπαραίτητοι· τὸ πῦρ ἦτο ἔτοιμον· τὸ ξίφος εἶχεν ἀκονισθῇ· ὁ σταυρὸς εἶχε στηθῇ· ἐκεῖ εὕρισκετο ὁ θόθος, ὁ τροχός, αἱ μάστιγες· ἄλλοι μὲν ἔφευγον· ἄλλοι δὲ ὑπέκυπτον καὶ προσεκύνουν τὰ εἰδῶλα· ἄλλοι δὲ ἐταλαντεύοντο· μερικοὶ μάλιστα πρὸ τῆς δοκιμασίας μὲ μόνην τὴν ἀπειλὴν κατετρόμαξαν· ἕτεροι δὲ ὅταν ἀντελήφθησαν τὰ θασανιστήρια νὰ πλησιάζουν, κατελήφθησαν ὑπὸ ἱλίσσου· ἄλλοι δέ, ὅταν εἰσῆλθον εἰς τοὺς ἀγῶνας, **Ε** ἔπειτα ἀδυνατήσαντες νὰ ὑπομείνουν μέχρι τὸ τέλος τῶν θασάνων, περὶ τὰ μέσα περίπου τῆς ἀθλήσεως ἀποκαμόντες, ὅπως ἀκριβῶς οἱ χειμαζόμενοι εἰς τὸ πέλαγος, καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶχον ἤδη ἐμπορεύματα τῆς ὑπομονῆς, κατὰ τὸ ναυάγιον ἀπέρριψαν· τότε λοιπὸν οὗτοι, οἱ ἀήττητοι καὶ γενναῖοι στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ, ἐλθόντες εἰς

τὸ μέσον, ἐνῶ ὁ ἄρχων ἐπεδείκνυε τὸ διάταγμα τοῦ θασιλέως καὶ ἀπῆτει ὑπακοήν, μὲ ἀθίαστον τὴν φωνήν, εὐ-
 θαρσῶς καὶ ἀνδρείως, χωρὶς νὰ φοβηθοῦν τίποτε ἀπὸ
 ἐκεῖνα ποὺ ἐβλεπαν, **151 A** οὔτε νὰ τρομάξουν ἀπὸ
 τὰς ἀπειλάς, ἀνεκήρυξαν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν Χριστιαν-
 ούς.

Ω μακάριαι γλῶσσαι, ὅσαι ἀφῆκαν τὴν ἱερὰν ἐ-
 κείνην ὁμολογίαν, τὴν ὁποῖαν ὁ ἀὴρ μὲν ἀφοῦ ἐδέχθη,
 ἡγιασθή, οἱ ἄγγελοι δὲ ἀφοῦ ἤκουσαν, ἐπεκρότησαν,
 ὁ διάβολος δὲ μετὰ τῶν δαιμόνων ἐτραυματίσθη, ὁ δὲ
 Κύριος εἰς τοὺς οὐρανοὺς τὴν κατέγραψε.

4. Ἐκαστος λοιπὸν παρουσιασθεὶς εἰς τὸ μέσον εἶ-
 πε, εἶμαι Χριστιανός. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ προσερχό-
 μενοι εἰς τὰ στάδια διὰ τοὺς ἀθλητικούς ἀγῶνας, συγ-
 χρόνως λέγουν καὶ τὰ ὀνόματά των καὶ εἰς τὸν τόπον
 τοῦ ἀγωνίσματος μεταβαίνουν, οὕτω λοιπὸν καὶ αὐτοὶ
 τότε ἀφοῦ περιεφρόνησαν τὰ ὀνόματα μὲ τὰ ὁποῖα τοὺς
 εἶχον ὀνομάσει ἀπὸ τὴν γέννησίν των, **B** ἕκαστος ὠνό-
 μαζε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ὀνόματος τοῦ Σωτή-
 ρος. Καὶ τοῦτο ἔκαμνον ἅπαντες, εἰς τὸν προηγηθέντα
 συνδέων τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὁ ἐπόμενος. Ὡστε ὅλοι εἶχον
 ἓν ὄνομα, διότι δὲν ὑπῆρχε πλέον ὁ δεῖνα ἢ ὁ δεῖνα, ἀλ-
 λά πάντες ὠνομάζοντο Χριστιανοί.

Τί ἔπραττε λοιπὸν ὁ κυρίαρχος τότε; Διότι ἦτο φο-
 θερὸς καὶ πολύτροπος εἰς τὸ νὰ ἀπομακρύνῃ τὰ μὲν μὲ
 κολακείας, νὰ μεταστρέφῃ τὰ δὲ μὲ ἀπειλάς. Πρῶτον
 μὲν ἐδελέαζεν αὐτοὺς μὲ τὰς κολακείας, προσπαθῶν
 νὰ παραλύσῃ τὴν δύναμιν τῆς πίστεως. Μὴ προδίδετε
 τὴν νεότητά σας, οὔτε νὰ ἀνταλλάξετε τὴν γλυκεῖαν
 ταύτην ζωὴν μὲ παράκαιρον θάνατον. Διότι εἶναι ἄτο-
 πον οἱ συνηθισμένοι νὰ ἀριστεύουν εἰς τοὺς πολέμους
C νὰ ἀποθνήσκουν τὸν θάνατον τῶν κακούργων. Ἐκ-
 τὸς τούτων καὶ χρήματα ὑπέσχετο. Ἀλλὰ δὲ προσέφε-
 ρε, βασιλικὰς τιμὰς καὶ ἀπονομὰς ἀξιομάτων, καὶ μὲ
 μυρίας ἐπινοήσεις ἐδελέαζεν αὐτοὺς. Καθὼς δὲ δὲν ἐ-
 κάμφθησαν μὲ τὴν δοκιμασίαν αὐτὴν, πρὸς τὸ ἕτερον
 εἶδος τῆς πανουργίας μετέβαινε. Πληγὰς εἰς αὐτοὺς,
 καὶ θανάτους καὶ δοκιμασίαν ἀθεραπεύτων τιμωριῶν
 ἠπειλεῖ.

Καὶ αὐτὸς μὲν τοιαῦτα ἔπραττε· ποῖα ὁμως ἦσαν

τὰ ἔργα τῶν μαρτύρων; Διατί, λέγει⁴, δελεάζεις ἡμᾶς, ὦ θεομάχε, νὰ ἀποστατήσωμεν ἀπὸ τὸν ζῶντα Θεόν, καὶ νὰ ὑπηρετῶμεν εἰς δαίμονας καταστροφῆς, μὲ τὸ νὰ προτείνης εἰς ἡμᾶς τὰ ἰδικά σου ἀγαθὰ; Διατί τόσον πολὺ δίδεις, ὅσον φροντίζεις νὰ ἀφαιρέσης; Μισῶ τὴν δωρεάν ἢ ὁποία εἶναι πρόξενος ζημίας· δὲν δέχομαι τὴν τιμὴν ἢ ὁποία εἶναι μήτηρ ἀτιμίας. Χρήματα δίδεις πού ἀπομένουν ἐδῶ, δόξαν πού μαραίνεται. Μὲ γνωρίζεις εἰς τὸν βασιλέα, ἀλλὰ μὲ ἀποξενώνεις ἀπὸ τὸν πραγματικὸν βασιλέα. **Δ** Τί μετὰ φειδοῦς προτείνεις ὀλίγα ἐκ τῶν ὑπαρχόντων εἰς τὸν κόσμον; Ἡμεῖς ἔχομε περιφρονῆσαι ὁλόκληρον τὸν κόσμον. Ὅλα ὅσα φαίνονται δι' ἡμᾶς δὲν εἶναι ἀντάξια τῆς ἐλπίδος πού ἐπιθυμοῦμε. Βλέπεις τὸν οὐρανὸν τοῦτον, πόσον ὠραῖος εἶναι νὰ τὸν ἀντικρύξῃς, πόσον δὲ μέγας; καὶ τὴν γῆν πόσον μεγάλη εἶναι; καὶ τὰ θαυμάσια πού ὑπάρχουν εἰς αὐτήν; Οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ἐξισοῦται πρὸς τὴν μακαριότητα τῶν δικαίων. Διότι ταῦτα μὲν παρέρχονται, ἐνῶ τὰ ἰδικά μας παραμένουν.

Ε Μίαν δωρεάν ἐπιθυμῶ, τὸν στέφανον τῆς δικαιοσύνης, μίαν δόξαν διακαῶς ποθῶ, ἐκείνην πού εὕρσκεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Φιλόδοξος εἶμαι διὰ τὴν ἄνω τιμὴν· τὴν κόλασιν φοβοῦμαι πού ὑπάρχει εἰς τὴν γέενναν. Τὸ πῦρ ἐκεῖνο εἶναι φοβερόν δι' ἐμέ· **152 Α** ἐνῶ ἐκεῖνο πού ἀπειλεῖται ἀπὸ σᾶς προέρχεται ἀπὸ συνδούλους. Γνωρίζει νὰ σέβεται τοὺς περιφρονοῦντας τὰ εἰδῶλα. Ὡς θέλη νηπίων ὑπολογίζω τὰ ἰδικά σας κτυπήματα. Διότι σῶμα κτυπᾶς· τὸ ὁποῖον, ἐάν μὲν περισσότερον ἀνθέξῃ, λαμπρότερον στεφανοῦται· ἐάν δὲ συντομώτερον ἀποθάνῃ, φεύγει ἀπαλλαγέν ἀπὸ τόσον σκληροῦς δικαστάς, οἱ ὁποῖοι ἐνῶ ἔχετε ἀναλάβει τὴν ὑπηρεσίαν τῶν σωμάτων, φιλοδοξεῖτε νὰ ἐξουσιάζετε προσέτι καὶ τὰς ψυχάς· σεῖς οἱ ὁποῖοι θεθαίως, ἐάν δὲν τιμηθῇτε περισσότερον καὶ ἀπὸ τὸν Θεόν μας, ὥς νὰ ἔχετε ὕβρισθῇ εἰς τὸ ἔπακρον ἀπὸ ἡμᾶς, δυσανα-

4. Εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ κειμένου ἀριστα συνδυάζονται ὁ ἐνικὸς ἀριθμὸς μετὰ τοῦ πληθυντικοῦ, πρὸς δήλωσιν ὅτι οἱ ἑσσαράκοντα μάρτυρες ὁμιλοῦν ὡς εἰς ἄνθρωπος.

σχετείτε, καὶ ἀπειλεῖτε τὰς φοβερὰς ταύτας τιμωρίας, κατηγοροῦντες εἰς ἡμᾶς ὡς ἔγκλημα τὴν πίστιν.

Β Ἄλλ' ὅμως δὲν θὰ συναντήσετε δειλοῦς, οὔτε ἀγαπῶντας τὴν ζωὴν, οὔτε φοβουμένους εὐκόλως, ἔνεκα τῆς ἀγάπης μας πρὸς τὸν Θεόν. Ἰδοὺ ἡμεῖς εἴμεθα ἔτοιμοι καὶ νὰ τροχιζώμεθα⁵, καὶ νὰ στρεβλούμεθα, καὶ νὰ κατακαιώμεθα, καὶ κάθε εἶδος θασανιστηρίων νὰ δεχώμεθα.

5. Ὅταν δὲ ἤκουσεν αὐτὰ ἐκεῖνος ὁ ἀλαζών καὶ θάρσαρος, ἐπειδὴ δὲν ἄντεχε τὴν παρησίαν τῶν ἀνδρῶν, σφόδρα ἐξοργισθεὶς ἐσκέπτετο ποῖαν ἐπινόησιν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξεύρη, ὥστε νὰ κάμῃ δι' αὐτοὺς τὸν θάνατον καὶ μακρὸν συγχρόνως καὶ πικρόν. Εὗρε λοιπὸν ἐπινόησιν, καὶ προσέξατε πόσον φοβερὰν. Ἀφοῦ παρέτήρησε δηλαδὴ προσεκτικῶς τὸ κλίμα τῆς χώρας ὅτι ἦτο ψυχρόν, καὶ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἔτους ὅτι ἦτο χειμῶν, **Γ** ἀφοῦ παρεφύλαξε νὰ εἶναι νύξ κατὰ τὴν ὁποῖαν ἰδιαιτέρως τὸ κακὸν ἐπαυξάνει, ἄλλωστε δὲ καὶ τότε θορραῶς ἔπνεε πρὸς αὐτήν, διέταξε πάντας ἀφοῦ γυμνωθοῦν εἰς τὴν ὑπαιθρον νὰ ἀποθάνουν εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως ἐκ τοῦ ψύχους.

Ἄναμφιβόλως δὲ γνωρίζετε, οἱ ἔχοντες λάθει πείραν τοῦ χειμῶνος, πόσον ἀφόρητον εἶναι τὸ εἶδος τοῦτο τῆς θασάνου. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δειχθῇ εἰς ἄλλους, παρὰ εἰς τοὺς ἔχοντας ἐκ τῶν προτέρων ἀποκείμενα τὰ παραδείγματα τῶν λεγομένων ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας. Τὸ σῶμα δηλαδὴ ποῦ θὰ ἐκτεθῇ εἰς τὸ ψῦχος, πρῶτον μὲν εἶναι ὁλόκληρον πελιδνόν, ἐνῶ τὸ αἷμα πῆζει· ἔπειτα δονεῖται καὶ ἀνατινάσσεται ὡς νὰ θράζῃ, ἐνῶ οἱ ὀδόντες κτυποῦν, αἱ ἴνες δὲ συσπῶνται, καὶ ὅλον τὸ σῶμα χωρὶς νὰ θέλῃ συστέλλεται. **Δ** Κάποια δὲ ὀδύνη δριμεῖα καὶ πόνος ἀνέκφραστος, ποῦ φθάνει μέχρῃς αὐτῶν τῶν μυελῶν τῶν ὀστέων, προκαλεῖ δυσφορωτάτην τὴν αἴσθησιν εἰς αὐτοὺς ποῦ παγώνουν. Ἐπειτα ἀκρωτηριάζεται, ἐνῶ τὰ ἄκρα καίονται ὡσάν ἀπὸ

5. Ἀξιοπαρατήρητος τυγχάνει ἡ χρησιμοποίησις ἀλλεπαλλήλων Ἑνεσώτων, διὰ νὰ δηλωθῇ ὅτι οἱ μάρτυρες θὰ ἀντέχουν διαρκῶς ὅσον καὶ ἂν ἐπιμένουν οἱ θασανισταί.

πῦρ. Διότι ἀπομακρυνομένη ἡ θερμότης ἀπὸ τὰ ἄκρα τοῦ σώματος καὶ φεύγουσα συγχρόνως πρὸς τὸ θάθος, τὰ μὲν ἄκρα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔφυγε ἐγκαταλείπει νεκρά, τὰ δὲ λοιπὰ μέλη τοῦ σώματος πρὸς τὰ ὁποῖα συνωθεῖται παραδίδει εἰς ὀδύνας, ἐνῶ ὁ θάνατος ὀλίγον κατ' ὀλίγον πλησιάζει διὰ τῆς πῆξεως.

Ε Τότε λοιπὸν κατεδικάσθησαν νὰ διανυκτερεύουν εἰς τὴν ὑπαιθρον, ὅτε ἡ λίμνη μὲν, γύρω ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχε κτισθῇ ἡ πόλις, **153 Α** καὶ εἰς τὴν ὁποίαν κατῴρθωναν ταῦτα οἱ ἅγιοι, ἦτο ὡς πεδίον εἰς τὸ ὁποῖον ἔτρεχον ἵπποι, ἐπειδὴ τὴν εἶχε μεταβάλλει ὁ πάγος· καὶ μεταβληθεῖσα ὑπὸ τοῦ ψύχους εἰς ξηράν, προσεφέρετο εἰς τοὺς περιοίκους νὰ περιπατοῦν με ἀσφάλειαν ἐπάνω εἰς τὴν ἐπιφάνειάν της· ποταμοὶ δὲ διαρκῶς ρέοντες, ἀφοῦ ἐδέθησαν με τὸν πάγον, ἐσταμάτησαν τὴν ροὴν των· καὶ ἡ ἀπαλὴ φύσις τοῦ ὕδατος μετεβλήθη εἰς τὴν σκληρότητα τῶν λίθων· δριμεῖς δὲ ἄνεμοι ἀπὸ τὸν βορρᾶν ὠδήγουν εἰς τὸν θάνατον κάθε τι τὸ ἔμψυχον.

6. Τότε λοιπὸν, ἀφοῦ ἤκουσαν τὴν προσταγὴν (καὶ παρατήρησε παρακαλῶ ἐδῶ τὸ ἀήττητον φρόνημα τῶν ἀνδρῶν), μετὰ χαρᾶς ἕκαστος ἀφοῦ ἀπέρριψαν καὶ τὸν τελευταῖον χιτῶνα, ἐθάδιζον πρὸς τὸν διὰ τοῦ ψύχους θάνατον, **Β** προτρέποντες ἀλλήλους ὡς εἰς διαρπαγὴν λαφύρων. Διότι ἅς μὴ θγάλωμεν, ἔλεγον, τὸ ἱμάτιον, ἀλλὰ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἅς ἀποθέσωμεν, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης⁶. Σὲ εὐχαριστοῦμε Κύριε, πού μαζὶ με τὸ ἱμάτιον τοῦτο ἀποβάλλομεν καὶ τὴν ἁμαρτίαν. Ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τοῦ ὀφews τὸ ἐφορέσαμεν⁷, ἅς τὸ ἀποβάλωμεν χάριν τοῦ Χριστοῦ. Ἄς μὴ κρατήσωμεν τὰ ἱμάτια, χάριν τοῦ παραδείσου τὸν ὁποῖον ἐχάσαμε. Τί θὰ ἀνταποδώσωμεν πρὸς τὸν Κύριον;⁸ Ἐξεδύθη καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν⁹. Τί εἶναι περισσότερον μέγα διὰ τὸν δοῦλον ἀπὸ τὸ νὰ πάθῃ ἐκεῖνα πού ἔπαθε καὶ ὁ Κύριός του; Μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸν τὸν

6. Ἐφεσ. 4, 22.

7. Γεν. 3, 21.

8. Ψαλμ. 115, 3.

9. Ματθ. 27, 28.

Κύριον ἡμεῖς εἴμεθα ἐκεῖνοι ποῦ τὸν ἐξέδυσαν. **Θ** Διότι τὸ τόλμημα ἐκεῖνο ἦτο ἔργον στρατιωτῶν· ἐκεῖνοι ἐξέδυσαν καὶ «διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια»¹⁰. "Ἄς ἐξαλείψωμε λοιπὸν διὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας τὴν κατηγορίαν ποῦ ἔχει ἀναγραφῇ εἰς θάρος μας.

Δριμύς ὁ χειμῶν, ἀλλὰ γλυκὺς ὁ παράδεισος· ὁ δυνηρὰ εἶναι ἡ παγωνιά, ἀλλὰ εὐχάριστος ἡ ἀνάπαυσις. "Ἄς ἀναμείνωμεν ὀλίγον, καὶ θὰ ἀνακουφίσῃ ἡμᾶς ὁ κόλπος τοῦ πατριάρχου. "Ἄς ἀνταλλάξωμεν ὀλόκληρον τὴν αἰωνιότητα μὲ μίαν νύκτα. "Ἄς κατακαῇ ὁ ποῦς, διὰ νὰ χορεύῃ διαρκῶς μετὰ τῶν ἀγγέλων· ἃς ἀποκοπῇ ἡ χεὶρ, διὰ νὰ ἔχῃ παρρησίαν νὰ ὑψώνεται πρὸς τὸν Δεσπότην. Πόσοι ἐκ τῶν ἰδικῶν μας στρατιωτῶν δὲν ἔπεσαν εἰς τὴν παράταξιν τῆς μάχης μένοντες πιστοὶ εἰς φθαρτὸν βασιλέα; **Δ** ἡμεῖς δὲ δὲν θὰ παραθέσωμεν τὴν ζωὴν ταύτην χάριν τῆς πίστεως εἰς τὸν ἀληθινὸν βασιλέα; Πόσοι δὲν ὑπέστησαν τὸν θάνατον τῶν κακούργων, συλληφθέντες δι' ἀδικήματα; ἡμεῖς δὲ δὲν θὰ ὑποφέρωμεν τὸν θάνατον χάριν τῆς δικαιοσύνης;

"Ἄς μὴ ἐκτραπῶμεν ἀπὸ τὴν ὁδὸν τοῦ μαρτυρίου, ᾧ συστρατιῶται, ἃς μὴ στρέψωμεν τὰ νῶτα εἰς τὸν διάβολον. Σάρκες εἶναι, ἃς μὴ λυπηθῶμεν· ἐπειδὴ πρέπει ὅπωςδὴποτε νὰ ἀποθάνωμεν, ἃς ἀποθάνωμεν διὰ νὰ ζήσωμεν. «Γενέσθω ἡ θυσία ἡμῶν ἐνώπιόν σου, Κύριε»¹¹. καὶ ἃς γίνωμεν δεκτοὶ ὡς θυσία ζῶσα, εὐάρεστος εἰς σέ¹², προσφερόμενοι ὡς ὀλοκαυτώματα μέσῳ τοῦ ψύχους αὐτοῦ· ὡραία ἡ προσφορά, **Ε** νεοφανές τὸ ὀλοκαύτωμα, οὐχὶ διὰ πυρός, ἀλλὰ διὰ ψύχους ἀναλίσκόμενον.

Τούτους τοὺς παρακλητικούς λόγους μεταδίδοντες εἰς ἀλλήλους, καὶ προτρέποντες ὁ εἰς τὸν ἕτερον, ὡς νὰ ἐφύλαττον κάποιαν προφυλακὴν εἰς τὸν πόλεμον, τὴν νύκτα διήρχοντο, ὑπομένοντες τὰ παρόντα γενναίως, **154** **Α** χαίροντες διὰ τὰ ἐλπιζόμενα, περιφροῦντες τὸν ἀντίπαλον. Μία δὲ ἦτο ἡ εὐχὴ ὅλων. Τεσσα-

10. Ματθ. 27, 35.

11. Δαν. Προσευχὴ Ἀζαρίου, 16.

12. Ρωμ. 12, 1.

ράκοντα εισηλθομεν εἰς τὸ στάδιον, εἴθε καὶ οἱ τεσσαράκοντα νὰ στεφανωθῶμεν, Δέσποτα. Ἄς μὴ λείψῃ ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν οὔτε εἷς. Εἶναι τίμιος ὁ ἀριθμὸς τὸν ὁποῖον ἐτίμησας μὲ τὴν νηστείαν τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν¹³, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ νομοθεσία εισηλθεν εἰς τὸν κόσμον¹⁴. Εἰς τεσσαράκοντα ἡμέρας μὲ νηστείαν ὁ Ἥλιος ἀφοῦ παρεκάλεσε τὸν Κύριον, ἡξιώθη τῆς θέας αὐτοῦ¹⁵.

Καὶ ἡ εὐχὴ μὲν ἐκείνων τοιαύτη ἦτο· εἰς ὅμως ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ ὑποκύψας πρὸ τῶν δεινῶν, ἔφυγεν ὡς λιποτάκτης, ἀφήσας ὀπίσω του πένθος ἀπαρηγόρητον εἰς τοὺς ἀγίους. Ἀλλὰ δὲν ἀφῆκεν ὁ Κύριος νὰ μείνουν ἀνεκπλήρωτοι αἱ δεήσεις αὐτῶν. **Β** Διότι ἐκεῖνος ποῦ εἶχε ταχθῇ νὰ φυλάττῃ τοὺς μάρτυρας, θερμαινόμενος ἐκεῖ πλησίον ἀπὸ κάποιο φυλάκιον παρετήρει τὸ μέλλον νὰ συμβῇ, ἔτοιμος νὰ δέχεται ἀπὸ τοὺς στρατιώτας ἐκείνους ποῦ θὰ κατέφευγον. Καὶ μάλιστα καὶ τοῦτο πάλιν ἐπενοήθη, ἐκεῖ πλησίον νὰ εὐρίσκεται λουτρόν, ὑποσχόμενον ταχεῖαν τὴν βοήθειαν εἰς τοὺς μετανοοῦντας. Πράγμα τὸ ὁποῖον ὅμως ὑπὸ τῶν ἐναντίων κατὰ τρόπον κακοῦργον ἐπενοήθη· τὸ νὰ ἐξεύρουν δηλαδὴ τοιοῦτον τόπον διὰ τὴν ἀθλήσιν, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ἔτοιμος περιποίησις ἔμελλε νὰ παραλῇ τὴν ἀντίστασιν τῶν ἀγωνιζομένων· τοῦτο ἀνεδείκνυε λαμπροτέραν τὴν ὑπομονὴν τῶν μαρτύρων. **Γ** Διότι ὑπομονητικὸς δὲν εἶναι ὁ μὴ ἔχων τὰ ἀναγκαῖα, ἀλλ' ὁ ἔχων ἀφθόνους τὰς ἀπολαύσεις καὶ ἐν τούτοις ὑπομένων τὰ δεινά.

7. Καθὼς δὲ οἱ μὲν ἡγωνίζοντο, ὁ δὲ παρετήρει τὴν ἔκθασιν, εἶδε θέαμα παράδοξον, δυνάμεις ἐκ τῶν οὐρανῶν νὰ κατέρχωνται, καὶ τρόπον τινὰ νὰ διανέμουν εἰς τοὺς στρατιώτας μεγάλα δῶρα παρὰ τοῦ θασιλέως· αὐταὶ εἰς μὲν τοὺς ἄλλους ὅλους διεμοίραζον τὰ δῶρα, ἕνα δὲ μόνον ἄφησαν χωρὶς θραβεῖον, ἐπειδὴ τὸν ἔκριναν ἀνάξιον τῶν οὐρανίων τιμῶν· αὐτὸς ἀμέσως ἐνώπιον τῶν πόνων ἀφοῦ ὑπέκυψε, πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἐλιποτάκτησεν.

13. Ματθ. 4, 2.

14. Ἐξ 68. 34, 28.

15. Γ' Βασιλ. 19, 8.

Ἦτο ἐλεεινὸν τὸ θέαμα διὰ τοὺς δικαίους, ὁ στρατιώτης νὰ γίνῃ φυγὰς, ὁ ἀριστεὺς αἰχμάλωτος, τὸ πρόβατον τοῦ Χριστοῦ νὰ ἀρπαγῇ ἀπὸ τὰ θηρία. **Δ** καὶ τὸ περισσότερον θλιβερὸν θεβαίως ἦτο, ὅτι καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν ἔχασε καὶ οὔτε τὴν παροῦσαν ἀπήλαυσε, ἀφοῦ ἀμέσως ἡ σὰρξ αὐτοῦ μετὰ τὴν ἐπαφὴν τῆς θερμότητος διελύθη.

Καὶ ὁ μὲν ἀγαπῶν τὴν ζωὴν αὐτὴν ἔπεσεν, ἀφοῦ ἡμάρτησε χωρὶς οὐδεμίαν ὠφέλειαν· ὁ δὲ δῆμιος, ὅταν εἶδεν αὐτὸν ἐκτραπέντα καὶ πρὸς τὸ λουτρὸν προστρέξαντα, τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν θέσιν τοῦ λιποτάκτου καί, ἀφοῦ ἀπέρριψε τὰ περιβάλλοντα αὐτὸν ἐνδύματα, ἀνεμίχθη μετὰ τῶν γυμνῶν, κραυγάζων τὴν ἰδίαν φωνὴν τῶν ἀγίων, εἶμαι Χριστιανός. Καὶ μετὰ τὴν αἰφνίδιον μεταβολὴν του, ἀφοῦ ἐξέπληξε τοὺς παρευρισκομένους, καὶ τὸν ἀριθμὸν ἀνεπλήρωσε καὶ μετὰ τὴν ἰδικὴν του προσθήκην διεσκέδασε τὴν λύπην τὴν δημιουργηθεῖσαν ἐξ αἰτίας ἐκείνου ποὺ ἐκάμφθη ἀπὸ ἀδυναμίας, **Ε** μιμησάμενος οὕτω τοὺς στρατιώτας, οἱ ὅποιοι εὕρισκόμενοι εἰς τὴν παράταξιν τῆς μάχης, εὐθὺς μόλις πέση ὁ κρατῶν τὴν πρώτην ἀσπίδα, ἀναπληρῶνουν τὴν φάλαγγα, διὰ νὰ μὴ διαρραγῇ ὁ συνασπισμὸς αὐτῶν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ποὺ ἔλειψε.

Κάτι παρόμοιον λοιπὸν ἔκαμε καὶ αὐτός. Εἶδε τὰ οὐράνια θαύματα, κατενόησε τὴν ἀλήθειαν, προσέφυγε πρὸς τὸν Κύριον, συνηριθμήθη μετὰ τοὺς μάρτυρας. Ἀνένεωσε τὰ συμβάντα εἰς τοὺς μαθητάς. Ἀπῆλθεν ὁ Ἰούδας καὶ εἰσῆχθη αὐτὸς αὐτοῦ ὁ Ματθαίος¹⁶. **155** **Α** "Ἐγὶνε μιμητὴς τοῦ Παύλου· ὁ χθὲς διώκτης, σήμερον κήρυξ τοῦ Εὐαγγελίου. Ἀπὸ τὸν οὐρανὸν εἶχε καὶ αὐτὸς τὴν κλήσιν, «οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπου»¹⁷. Ἐπίστευσεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἔβαπτίσθη εἰς αὐτόν, ὄχι ἀπὸ ἄλλον, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἰδικήν του πίστιν· ὄχι εἰς τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ αἶμα.

8. Καὶ οὕτως, ὅταν ἤρχιζεν ἡ ἡμέρα, ἐνῶ ἀκόμη ἀνέπνεαν, ἐρρίφθησαν εἰς τὸ πῦρ, καὶ τὰ λείψανα τοῦ πυ-

16. Πράξ. 1, 26.

17. Γαλ. 1, 1.

ρὸς εἰς τὸν ποταμὸν ἀπερρίφθησαν, ὥστε ἡ ἄθλησις τῶν μακαρίων διεξῆλθε πᾶσαν τὴν κτίσιν. Ἐπὶ τῆς γῆς ἡγωνίσθησαν, εἰς τὸν ἀέρα ὑπέμειναν, εἰς τὸ πῦρ ἐρρίφθησαν, τὸ ὕδωρ αὐτοὺς ὑπεδέχθη. **Β** Ἰδική των εἶναι ἡ φράσις: «Διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχὴν»¹⁸.

Αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι περιέβαλον τὴν χώραν μας, τρόπον τινὰ ὡς συνεχεῖς πύργοι, παρέχοντες ἀσφάλειαν ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν ἐχθρῶν, χωρὶς νὰ ἔχουν περιορίσει τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς ἓνα τόπον, ἀλλὰ εἰς πολλὰς ἤδη περιοχὰς φιλοξενηθέντες καὶ πολλὰς πατρίδας κατακοσμήσαντες. Καὶ τὸ παράδοξον εἶναι ὅτι ἐπισκέπτονται ἐκείνους πού τοὺς δέχονται ὅχι ὁ καθεὶς κεχωρισμένως, ἀλλ' ἀναμιχθέντες μεταξύ των, ὅλοι ὁμοῦ μετὰ χαρᾶς πορεύονται. Ὡ τοῦ θαύματος! Οὔτε ἐλλείπουν ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν, οὔτε ἐπιδέχονται προσθήκην. **Γ** Ἐάν διαιρέσης αὐτοὺς εἰς ἑκατόν, ἀπὸ τὸν ἰδικόν τους ἀριθμὸν δὲν ἐξέρχονται· ἂν τοὺς συναθροίσῃς εἰς ἓν, καὶ οὕτω τεσσαράκοντα μένουν, συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν τοῦ πυρὸς. Διότι καὶ ἐκεῖνο μεταβαίνει καὶ πρὸς αὐτὸν πού ἀνάπτει, καὶ ὁλόκληρον εὐρίσκεται εἰς αὐτὸν πού τὸ ἔχει· καὶ οἱ τεσσαράκοντα καὶ ὅλοι εὐρίσκονται μαζί καὶ ὅλοι εὐρίσκονται εἰς ἓνα ἕκαστον.

Αὐτοὶ εἶναι ἡ ἀφθονος εὐεργεσία, ἡ χάρις πού δὲν δαπανᾷται· ἐτοιμὴ βοήθεια διὰ τοὺς Χριστιανούς, συνάθροισις μαρτύρων, στρατὸς τροπαιοφόρων, χορὸς δοξολογούντων τὸν Κύρον. Τί δὲν θὰ ἔπραττες, διὰ νὰ εὕρῃς κάπου ἓνα πού νὰ παρακαλῇ ὑπὲρ σοῦ τὸν Κύριον; Τεσσαράκοντα εἶναι, πού ἀναπέμπουν σύμφωνον προσευχήν. «Ὅπου δύο ἢ τρεῖς εἰσι συνηγμένοι ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου, **Δ** ἐκεῖ ἐστὶν ἐν μέσῳ αὐτῶν»¹⁹. Ὅπου ὁμως εἶναι τεσσαράκοντα, ποῖος ἀμφιβάλλει διὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ;

Αὐτὸς πού θλίβεται, πρὸς τοὺς τεσσαράκοντα μάρτυρας καταφεύγει, αὐτὸς πού εὐφραίνεται, πρὸς αὐτοὺς τρέχει· ὁ μὲν διὰ νὰ εὕρῃ λύσιν τῶν δυσκολιῶν, ὁ δὲ διὰ

18. Ψαλμ. 65, 12.

19. Ματθ. 18, 20.

νά διαφυλαχθοῦν εἰς αὐτὸν τὰ ὠφελιμώτερα. Ἐδῶ ἡ εὐσεβὴς γυνὴ συναντᾶται νὰ προσεύχεται ὑπὲρ τῶν τέκνων της, νὰ αἰτῇ τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἀνδρὸς ποὺ ἔφυγε εἰς τὰ ξένα, τὴν ὑγίαν διὰ τὸν ἄρρωστον.

Τὰ αἰτήματά σας ἄς γίνουν μετὰ τῶν μαρτύρων. Οἱ νεανίσκοι ἄς μιμηθοῦν τοὺς συνομηλίκους τῶν· οἱ πατέρες ἄς εὐχονται νὰ εἶναι πατέρες τοιοῦτων παιδῶν· αἱ μητέρες ἄς διδαχθοῦν ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῆς καλῆς μητρός.

Ε Κάποια μήτηρ ἐνὸς ἀπὸ τοὺς μακαρίους ἐκείνους, **156 Α** ὅταν εἶδε τοὺς ἄλλους νὰ ἔχουν ἤδη ἀποθάνει ἐκ τοῦ ψύχους, τὸν δὲ ἰδικόν της υἱὸν νὰ ἀναπνέῃ ἀκόμη λόγῳ καὶ τῆς ρωμαλεότητος καὶ τῆς ἀντοχῆς του πρὸς τὰ δεινὰ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι τὸν ἄφηναν μήπως ἦτο δυνατόν νὰ ἀλλάξῃ γνώμην, αὐτὴ ἀφοῦ τὸν ἐσῆκωσεν εἰς τὰς χεῖρας της, τὸν ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν ἁμαξαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας κείμενοι οἱ λοιποὶ πάντες ὠδηγοῦντο πρὸς τὴν πυράν, φανείσα πράγματι μήτηρ μάρτυρος. Διότι δὲν ἄφησε νὰ τρέξῃ δάκρυον δειλίας, οὔτε εἶπε κάτι μικροπρεπὲς καὶ ἀνάξιον τῆς περιστάσεως. Ἀλλά, πορεύθητι, εἶπε, τέκνον μου, τὴν ἀγαθὴν πορεῖαν μετὰ τῶν συνομηλίκων σου, μετὰ τῶν ὁμοσκήνων· μὴ ἀπουσιάσῃς ἀπὸ τὴν χορείαν· μὴ ἐμφανισθῇς εἰς τὸν Κύριον δευτέρος ἔναντι τῶν ἄλλων.

Β Ὅντως ὑπῆρξε καλὸς θλαστός ἀπὸ καλὴν ρίζαν. Ἀπέδειξεν ἡ γενναία μήτηρ, ὅτι ἐξέθρεψεν αὐτὸν μὲ τὰ δόγματα τῆς πίστεως μᾶλλον παρὰ μὲ γάλα. Καὶ ὁ μὲν οὕτως ἀνατραφεὶς, οὕτω προεπέμφθη ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς μητρός· ὁ δὲ διάβολος ἔφυγε κατησχυμένος. Διότι ἀφοῦ ἐκίνησε ἐναντίον αὐτῶν ὁλόκληρον τὴν κτίσιν, ὅλα τὰ εὔρε νὰ ἡττῶνται ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τῶν ἀνδρῶν, δηλαδὴ τὴν γεμάτην ἀνέμους νύκτα, τὴν πατρίδα μὲ τὸν θαρὺν χειμῶνα, τὴν ἐποχὴν τοῦ ἔτους, τὴν γύμνωσιν τῶν σωμάτων.

Ὡ χορεία ἀγία! Ὡ συνάθροισις ἱερά! Ὡ συνασπισμὸς ἀδιάσπαστος! Ὡ φύλακες ἀπὸ κοινοῦ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων! Ἀγαθοὶ συμμέτοχοι εἰς τὰς φροντίδας, συνεργοὶ εἰς τὴν προσευχὴν, πρεσβευταὶ δυνάτωτατοι, ἀστέρες τῆς οἰκουμένης, ἀνθὲς τῶν ἐκκλησιῶν. **Γ** Δὲν σὰς ἐκάλυψεν ἡ γῆ, ἀλλ' ὁ οὐρανὸς σὰς ὑ-

πεδέχθη· ἠνοίχθησαν διὰ σαῶς αἱ πύλαι τοῦ παραδείσου. Ἐγίνετε ἄξιον θέαμα διὰ τὴν στρατιάν τῶν ἀγγέλων, ἄξιον διὰ τοὺς πατριάρχας, τοὺς προφήτας, τοὺς δικαίους, ἄνδρες εἰς αὐτὸ τὸ ἄνθος τῆς νεότητος, περιφρονήσαντες τὸν θῖον, ἀγαπήσαντες τὸν Κύριον περισσότερον ἀπὸ τοὺς γονεῖς, περισσότερον ἀπὸ τὰ τέκνα.

Ἐνῶ διῆγον αὐτὴν τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας κατὰ τὴν ὁποίαν πράγματι ζῇ ὁ ἄνθρωπος, περιεφρόνησαν τὴν πρόσκαιρον ζωὴν, διὰ νὰ δοξάσουν τὸν Θεὸν μὲ τὰ ἱδικὰ τῶν μέλη· «θέατρον γενόμενοι τῷ κόσμῳ, καὶ ἀγγέλοις, καὶ ἀνθρώποις»²⁰, ἐσήκωσαν αὐτοὺς πού εἶχον πέσει, ἐστερέωσαν τοὺς ἀμφιβόλους, ἐδιπλασίασαν τὴν ἐπιθυμίαν εἰς τοὺς πιστοὺς. "Ἐν τρόπαιον ὑπὲρ τῆς πίστεως ὅλοι ἀφοῦ ἔστησαν, κατεκοσμήθησαν μὲ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν στέφανον τῆς δικαιοσύνης, **Δ** ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

20. Α' Κορινθ. 4, 9.

20. ΟΜΙΛΙΑ Κ' ΠΕΡΙ ΤΑΠΕΙΝΟΦΡΟΣΥΝΗΣ

Α'. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ ὁμιλία αὕτη κατατάσσεται εἰς τὰς ἠθικὰς καὶ πρακτικὰς, πλὴν ὅμως ἐπειδὴ δυσκόλως, οἱ ἄνθρωποι κατανοοῦν τὴν ταπεινοφροσύνην, ἀρεσκόμενοι μᾶλλον εἰς τὴν ὑπερηφάνειαν, ὁ Μ. Β. μετὰ τὴν χαρακτηρίζουσιν αὐτὸν τέχνην γίνεται πειστικὸς καὶ διὰ πλήθους παραδειγμάτων.

Οἱ ἄνθρωποι ὑπερηφανεύονται συνήθως διὰ χρήματα, ἀξιώματα, σωματικὴν δύναμιν καὶ ὠραιότητα, κοσμικὴν σοφίαν. Εἰς ταῦτα ἀντιπαράκειται ἡ ἀληθὴς καύχησις: «Ἐν τούτῳ καυχᾶσθω ὁ καυχώμενος, ἐν τῷ συνιεῖν καὶ γινώσκειν ὅτι ἐγὼ Κύριος» (Ἱερ. 9, 24). «Τί γὰρ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες; Εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὥς μὴ λαδῶν;» (Α' Κορινθ. 4, 7).

Ἐν τούτοις ὁ ἄνθρωπος καὶ διὰ τὴν χάριν ποῦ λαμβάνει εἶναι δυνατόν νὰ ὑπερηφανευθῇ. Διὰ τοῦτο μεταξὺ ἄλλων συμβουλεύει τὸ τοῦ Παύλου: «Τῇ πίστει ἔστηκας· μὴ ὑψηλοφρόνει, ἀλλὰ φοβοῦ» (Ρωμ. 11, 20).

Ἐν συνεχείᾳ συμβουλεύει νὰ μὴ κατακρίνωμε τοὺς ἄλλους, νὰ εὐμεθεῖς ἐπιεικεῖς πρὸς αὐτοὺς καὶ αὐστηροὶ πρὸς τὸν ἑαυτὸν μας· φέρει δὲ ὡς παράδειγμα ἀληθινῆς ταπεινώσεως κυρίως τὸν Κύριον, ἔπειτα δὲ καὶ τοὺς Ἀποστόλους. Τέλος ὑποδεικνύει τρόπους θεραπείας καὶ ἀπομακρύνσεως ἐκ τοῦ κακοῦ τῆς ὑπερηφανείας (161 Ε ἕως τέλους).

Β'. ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

1. Ἐπρεπε ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶχε μείνει εἰς τὴν δόξαν πλησίον τοῦ Θεοῦ, καὶ θὰ εἶχε μεγαλεῖον ὄχι πλαστόν, ἀλλ' ἀληθινόν· διότι θὰ ἐμεγαλύνετο μετὰ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, θὰ ἐλαμπρύνετο μετὰ τὴν θεϊκὴν σοφίαν, θὰ ἠυφραίνετο μετὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς. Ἐπειδὴ ὅμως μετετόπισε τὴν ἐπιθυμίαν τῆς θείας δόξης, καὶ ἀφοῦ προσεδόκησε μεγαλύτερα, καὶ ἔσπευσε νὰ λάβῃ ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἠδύνατο, ἔχασε δὲ καὶ ἐκεῖνο ποῦ ἠδύνατο νὰ ἔχη· εἶναι μεγίστη σωτηρία δι' αὐτὸν καὶ θεραπεία τῆς νόσου καὶ ἐπιστροφή πρὸς τὴν ἀρχικὴν δόξαν,

ἐπὶ 211000

ἡ ταπεινοφροσύνη, καὶ τὸ νὰ μὴ φαντάζεται ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ περιβληθῇ κάποιαν δόξαν μὲ τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις, ἀλλὰ νὰ τὴν ζητῇ ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι οὕτω θὰ διορθώσῃ τὸ πταῖσμα, οὕτω θὰ θεραπεύσῃ τὸ νόσημα, οὕτω θὰ ἀνατρέξῃ πρὸς τὴν ἱερὰν ἐντολήν, τὴν ὁποῖαν ἐγκatéλειψεν.

157 A 'Αλλ' ὁ διάβολος, ὁ ὁποῖος ἐνίκησε τὸν ἄνθρωπον μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ψευδοῦς δόξης, δὲν παύει νὰ τὸν προκαλῇ μὲ τὰ ἴδια ἐρεθίσματα καὶ νὰ ἐξευρίσκη πρὸς τοῦτο μυρίας ἐφευρέσεις, ἐπιδεικνύων μὲν εἰς αὐτὸν ὅτι εἶναι σπουδαῖον πρᾶγμα ἡ ἀφθονία τῶν χρημάτων, διὰ νὰ καυχᾶται μὲ τὴν ἀπόκτησιν αὐτῶν καὶ μὲ αὐτὰ νὰ ἀσχολῇται, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οὐδόλως μὲν βοηθεῖ διὰ τὴν ἀληθῆ δόξαν, ἀντιθέτως δὲ πολὺ ὁδηγεῖ εἰς κίνδυνον. Διότι ὁ πορισμὸς τῶν χρημάτων εἶναι ὑπόθεσις μὲν πλεονεξίας, ἡ ἀπόκτησίς τῶν δὲ οὐδόλως συντελεῖ εἰς καλὴν φήμην· ἀλλὰ ματαίως ἀποτυφλώνει, χωρὶς λόγον προκαλεῖ ἔπαρσιν, δημιουργεῖ εἰς τὴν ψυχὴν πάθος παρόμοιον πρὸς φλεγμονήν.

Διότι ὁ ὄγκος δὲν εἶναι ὑγιής, οὔτε ὠφέλιμος εἰς τὰ σώματα ποὺ ὑπάρχει φλεγμονή, **B** ἀλλὰ νοσηρὸς, ἐπιθλασθής, ἀρχὴ κινδύνου καὶ αἰτία καταστροφῆς. Παρόμοιον εἶναι καὶ ἡ ὑπερηφάνεια διὰ τὴν ψυχὴν. Διότι δημιουργεῖται ἀλαζονεία ὅχι μόνον διὰ τὰ χρήματα, οὔτε ὑπερηφανεύονται οἱ ἄνθρωποι μόνον διὰ τὰς ἐπιδεικτικὰς διαίτας καὶ ἐνδυμασίας τὰς προερχομένας ἐκ τῆς ἀφθονίας τῶν χρημάτων, παραθέτοντες πολυτελεῖς περισσότερον ἀπὸ τὸ ἀναγκαῖον τραπέζας δαπανηράς, ἐνδυόμενοι οὐχὶ τὰ ἀπαραίτητα ἐνδύματα, κατασκευάζοντες οἴκους μεγάλους καὶ διακοσμοῦντες αὐτοὺς ποικιλοτρόπως, ἐξηρτημένοι ὄντες ἀπὸ πλήθη ὑπηρετῶν καὶ ἀναρίθμητα συγκροτήματα κολάκων, ἀλλὰ ὑπερβολικῶς καυχῶνται καὶ διὰ τὰ αἰρετὰ ἀξιώματα. Ἐάν ὁ λαὸς τοὺς δώσῃ κάποιο ἀξίωμα, **C** ἐάν τοὺς θεωρήσῃ ἀξίους διὰ κάποιαν προεδρίαν καὶ διὰ τῆς ψήφου τοὺς παραχωρήσῃ τὸ ἀνώτατον ἀξίωμα, καὶ ἐδῶ μάλιστα, ὥς νὰ ὑπερβάλλουν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, μόνον ποὺ δὲν νομίζουν ὅτι πετοῦν ἐπάνω εἰς τὰ σύννεφα, θεωροῦντες τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ὡς πάτημα, καὶ ὑπερηφανεύόμενοι εἰς θάρος

ἐκείνων πού ἔχουν δώσει εἰς αὐτοὺς τὸ ἀξίωμα, ἀλαζονευόμενοι εἰς θάρρος αὐτῶν, μὲ τὴν ψήφον τῶν ὁποίων νομίζουν ὅτι κάποιοι εἶναι ὑφιστάμενοι μίαν κατάστασιν ἐντελῶς ἀνόητον, ἔχοντες δόξαν σαθροτέραν ὀνείρου, καὶ περιβεβλημένοι λαμπρότητα ματαιοτέραν φαντασμάτων νυκτερινῶν, ἢ ὁποία ὑπάρχει μὲ τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ, καὶ μὲ τὴν θέλησιν αὐτοῦ διαλύεται. Τοιοῦτος ἦτο ἐκεῖνος ὁ παράφρων, ὁ υἱὸς τοῦ Σολομῶντος, **Δ** πού ἦτο νέος τὴν ἡλικίαν, καὶ εἰς τὸν νοῦν νεώτερος, πού ἠπειλήσε θαρυτέραν ἡγεμονίαν εἰς τὸν λαόν ὁ ὁποῖος ἐζήτηι ἠπιωτέραν, καὶ ἀπολέσας τὴν βασιλείαν διὰ τῆς ἀπειλῆς, διὰ τῆς ὁποίας προσεδόκησε νὰ παρουσιασθῇ βασιλικώτερος, διὰ ταύτης καταβιβασθεὶς ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τὸ ὁποῖον εἶχε¹.

Ἀποθρασύνει δὲ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἡ δύναμις τῶν χειρῶν, καὶ ἡ ταχύτης τῶν ποδῶν, καὶ ἡ ὠραιότης τοῦ σώματος, πράγματα πού ἐξαφανίζονται ἀπὸ τὰς νόσους καὶ δαπανῶνται ἀπὸ τὸν χρόνον, καὶ δὲν καταλαβαίνει ὅτι «πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου, ὥς ἄνθος χόρτου. Ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπενε»². Τοιαῦται ἦσαν αἱ ἀλαζονεῖαι τῶν γιγάντων διὰ τὴν δύναμιν των³ καὶ τοῦ ἀνοήτου Γολιάθ ἡ θεομάχος διάθεσις⁴ καὶ ὁ Ἀδωνίας πού εἶχε μεγάλην ἰδέαν διὰ τὴν ὠραιότητά του⁵ καὶ ὁ Ἀθεσσαλῶμ πού ἐκαυχᾶτο διὰ τὸ μέγεθος τῆς κόμης του⁶.

2. **Ε** Ἐκεῖνο δὲ πού θεωρεῖται ἀπὸ τὰ ἄλλα τὰ ὑπάρχοντα εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀγαθὰ, ὅτι εἶναι τὸ μέγιστον καὶ σταθερώτερον, δηλαδὴ ἡ σοφία καὶ ἡ φρόνησις, ἀκόμη καὶ τοῦτο δημιουργεῖ ἀνόητον ἔπαρσιν καὶ ἐτοιμάζει ὄχι ἀληθὲς μεγαλεῖον, ὅταν ἀπουσιάζῃ ἡ παρὰ Θεοῦ σοφία, ἀφοῦ αὐτὰ οὐδόλως τὰ ὑπολογίζουν. Διότι ἀποβαίνει μὲν ἄχρηστον εἰς τὸν ἴδιον τὸν

1. Γ' Βασιλ. 12, 4 καὶ 14.

2. Ἦσ. 40, 6-7.

3. Γεν. 6, 4 καὶ Σοφ. Σολομ. 14, 6.

4. Α' Βασιλ. 17, 4.

5. Γ' Βασιλ. 1, 5 κ. ἐ.

6. Β' Βασιλ. 14, 26.

διάβολον αὐτὸ ποὺ ἐσοφίσθη ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου, καὶ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ ἐτεχνούργησε κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του **158 A** ἐκεῖνο ποὺ ἔχει μηχανευθῇ ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς νὰ θλάψῃ τόσον ἐκείνον, τὸν ὁποῖον ἤλπισε νὰ ἀποξενώσῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν, ὅσον ἐπρόδωσε τὸν ἑαυτὸν του, γενόμενος ἀποστάτης ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ καταδικασθεὶς εἰς αἰώνιον θάνατον. Καὶ στήσας τὴν παγίδα ἐναντίον τοῦ Κυρίου, διὰ ταύτης συνελήφθη, σταυρωθεὶς μὲ τὸ μέσον μὲ τὸ ὁποῖον προσεδόκησε νὰ σταυρώσῃ, καὶ ἀποθανὼν τὸν θάνατον μὲ τὸν ὁποῖον ἤλπισε νὰ θανατώσῃ τὸν Κύριον.

Ἐάν δὲ ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, ὁ πρῶτος καὶ μέγιστος καὶ ἀόρατος σοφιστὴς τῆς κοσμικῆς σοφίας, συλλαμβάνεται εἰς τὰ ἰδικὰ του σοφίσματα, περιερχόμενος εἰς τὴν ἐσχάτην ἀφροσύνην, πολὺ περισσότερον οἱ μαθηταὶ καὶ ζηλωταὶ ἐκείνου, καὶ ἂν ἀκόμη σοφισθοῦν ἀπείρους σοφιστίας, **B** «φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν»⁷. Κατασοφίζεται π.χ. ὁ Φαραὼ διὰ τὸν ὄλεθρον τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ ὁ κατασοφισμὸς αὐτοῦ διελύθη ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ δὲν ἀνέμενε. Διότι τὸ θρέφος ποὺ ἐρρίφθη μὲ τὴν διαταγὴν του νὰ θανατωθῇ, τρέφεται κυρίως εἰς τὴν βασιλικὴν οἰκίαν⁸, καὶ διὰ νὰ καταστρέψῃ τὴν δύναμιν ἐκείνου καὶ ὅλου τοῦ ἔθνους, καὶ διὰ νὰ ἐξαγάγῃ τὸν Ἰσραήλ εἰς τὴν σωτηρίαν. Ὁ δὲ Ἀθιμέλεχ, ὁ φονεὺς τῶν ἀνδρῶν, ὁ νόθος υἱὸς τοῦ Γεδεὼν, ὁ φονεύσας τοὺς ἐβδομήκοντα γνησίους παῖδας, καὶ νομίσας ὅτι ἐξεῦρε τοῦτο ὡς σοφὸν τρόπον διὰ νὰ καταλάβῃ ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς τὴν βασιλείαν, **C** συνέτριψε μὲν ἐκείνους ποὺ εἶχαν συνεργασθῇ μαζί του εἰς τὸν φόνον, συνετρίβη δὲ ὑπ' αὐτῶν καὶ τέλος ἐφονεύθη ἀπὸ χεῖρα γυναικὸς καὶ μὲ θολὴν λίθου⁹. Καὶ ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι ἐσοφίσθησαν κατὰ τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν καταστροφῆς, λέγοντες εἰς ἑαυτούς: «Ἐάν ἀφῶμεν οὕτως, πάντες πιστεύουσιν εἰς αὐτόν, καὶ ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος»¹⁰. Μετὰ τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν

7. Ρωμ. 1, 22.

8. Ἐξ68. 2, 1 κ. ἐ.

9. Κριτ. 9.

10. Ἰωάν. 11, 48.

ὁδηγηθέντες εἰς τὴν Χριστοκτονίαν, μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι αὐτοὶ θὰ διασώσουν τὸ ἔθνος καὶ τὴν χώραν, κατεστράφησαν μὲ τὰ ἴδια μέσα τὰ ὁποῖα ἐσκεφθήσαν, διότι καὶ ἐκ τῆς χώρας τῶν ἐξεδιώχθησαν καὶ ἀπεξενώθησαν ἀπὸ τῶν νόμων καὶ τὴν λατρείαν τῶν. **Δ** Καὶ γενικῶς μὲ ἀπειρα παραδείγματα θὰ ἤμποροῦσε κάποιος νὰ κατανοήσῃ ὅτι εἶναι σαθρὸν τὸ πλεονέκτημα τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας, μικρὸν καὶ εὐτελὲς μᾶλλον, παρὰ μέγα καὶ ὕψηλόν.

3. "Ὡστε οὐδεὶς σώφρων, οὔτε διὰ τὴν σοφίαν τοῦ θὰ ἔχῃ μεγάλην ἰδέαν, οὔτε διὰ τὰ ἄλλα ποὺ προανεφέρθησαν, ἀλλὰ θὰ πεισθῇ εἰς τὴν ὠραιοτάτην συμβουλὴν τῆς μακαρίας Ἀννης καὶ τοῦ προφήτου Ἰερεμίου: «Μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, καὶ μὴ καυχάσθω ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, καὶ μὴ καυχάσθω ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ»¹¹. **Ε** Ἀλλὰ ποῖον εἶναι τὸ ἀληθὲς καύχημα καὶ εἰς τί εἶναι σπουδαῖος ὁ ἄνθρωπος; «Ἐν τούτῳ, φησί, καυχάσθω ὁ καυχώμενος, ἐν τῷ συνιεῖν καὶ γινώσκειν ὅτι ἐγὼ Κύριος»¹².

Τοῦτο εἶναι ὕψος διὰ τὸν ἄνθρωπον, τοῦτο δόξα καὶ μεγαλειότης· τὸ νὰ γνωρίζῃ ἀληθῶς ποῖον εἶναι τὸ μέγα, καὶ εἰς αὐτὸ νὰ προσκολλᾶται, καὶ νὰ ἐπιζητῇ δόξαν, ἐκείνην ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Κύριον τῆς δόξης. Λέγει δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος: «Ὁ καυχώμενος, ἐν Κυρίῳ καυχάσθω»¹³, λέγων ὅτι «Χριστὸς ἡμῖν ἐγενήθη σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις· ἵνα καθὼς γέγραπται, Ὁ καυχώμενος ἐν Κυρίῳ καυχάσθω»¹⁴. Διότι αὕτη εἶναι ἡ τελεία καὶ ὀλοκληρωμένη κατὰ Θεὸν καύχησις, ὅταν κάποιος δὲν ὑπερφηανεύεται διὰ τὴν ἰδικήν του δικαιοσύνην, ἀλλὰ γνωρίζει ὅτι ὁ ἑαυτὸς του εἶναι πτωχὸς ἀπὸ τὴν ἀληθῇ δικαιοσύνην καὶ ὅτι ἔχει δικαιοσύνῃ μὲ μόνην τὴν πίστιν εἰς τὸν Χριστόν. Καὶ ὁ Παῦλος καυχᾶται **159 Α** διότι περιφρονεῖ τὴν αὐτοδικαίωσίν του, ζητεῖ δὲ τὴν διὰ

11. Α' Βασιλ. 2, 3. Ἱερ. 9, 23.

12. Ἱερ. 9, 24.

13. Α' Κορινθ. 1, 31.

14. Α' Κορινθ. 1, 30.

τοῦ Χριστοῦ, «τὴν ἐκ Θεοῦ δικαιοσύνην ἐπὶ τῇ πίστει, τοῦ γινῶναι αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν παθημάτων αὐτοῦ, συμμορφιζόμενος τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, εἰ πῶς καταντήσῃ εἰς τὴν ἐξανάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν»¹⁵.

Ἐδῶ ἔχει καταπέσει κάθε ὕψος ὑπερηφανείας. Τίποτε δὲν σοῦ ἔχει ἀπομείνει, ὦ ἄνθρωπε, διὰ νὰ ἀλαζονεύεσαι· τὸ καύχημα καὶ ἡ ἐλπίς σου συνίσταται εἰς τὸ νὰ νεκρώσῃς μὲν ὅλα τὰ ἰδικά σου, νὰ ζητήσῃς δὲ τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν, τὴν μέλλουσάν· τῆς ὁποίας ζωῆς ἔχοντες τὰς ἀπαρχάς, ἤδη εἰς αὐτάς ὑπάρχομεν, ἀφοῦ ζῶμεν καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν χάριν καὶ τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ. **Β** Καὶ ὁ Θεὸς μὲν εἶναι «ὁ ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας»¹⁶. ὁ Θεὸς δὲ διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ Πνεύματος ἀποκαλύπτει τὴν σοφίαν του ποῦ εἶναι προωρισμένη διὰ τὴν δόξαν ἡμῶν¹⁷. ὁ Θεὸς δὲ μᾶς ἐνδυναμώνει εἰς τοὺς μόχθους. «Περισσότερον πάντων ἐκοπίασα», λέγει ὁ Παῦλος· «οὐκ ἐγὼ δέ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σὺν ἐμοί»¹⁸. Ὁ Θεὸς δέ, ὅσον καὶ ἂν εἶναι ἀντίθετος ἡ ἀνθρωπίνη πρόβλεψις, μᾶς ἐξάγει ἀπὸ τοὺς κινδύνους. «Αὐτοί, φησὶν, ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα (= τὴν καταδίκην) τοῦ θανάτου ἐσχήκαμεν, ἵνα μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς· ὅς ἐκ τηλικούτου θανάτου ἐρρύσατο ἡμᾶς, καὶ ρύεται, **Γ** εἰς ὃν ἡλπίκαμεν ὅτι καὶ ἔτι ρύσεται»¹⁹.

4. Διατί λοιπὸν ἐπαίρεσαι, εἰπέ μοι, ὡσάν δι' ἴδια καλὰ, ἀντὶ νὰ ὁμολογῇς χάριν διὰ τὰ δῶρα εἰς ἐκεῖνον ποῦ τὰ ἔχει δωρήσει; «Τί γὰρ ἔχεις, ὃ οὐκ ἔλαθες; Εἰ δὲ καὶ ἔλαθες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαθών»²⁰; Δὲν εἶσαι σὺ ποῦ ἐγνώρισες τὸν Χριστὸν μὲ τὴν δικαιοσύνην σου, ἀλλὰ ὁ Χριστὸς σὲ ἐγνόησε διὰ τῆς παρουσίας. Γνόντες, φησί, Θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ Θεοῦ»²¹.

15. Φιλίπ. 3, 9-11.

16. Φιλίπ. 2, 13.

17. Α' Κορινθ. 2, 7 καὶ 10.

18. Α' Κορινθ. 15, 10.

19. Β' Κορινθ. 1, 9-10.

20. Α' Κορινθ. 4, 7.

21. Γαλ. 4, 9.

Δὲν ἔχεις προσλάβει ἐσὺ τὸν Χριστὸν διὰ τῆς ἀρετῆς σου, ἀλλὰ ὁ Χριστὸς διὰ τῆς παρουσίας του σὲ ἔχει προσλάβει. «Διώκω, φησὶν, εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην ὑπὸ Χριστοῦ»²². «Οὐχ ὑμεῖς μὲ ἐξελέξασθε, λέγει ὁ Κύριος, **Δ** ἀλλ' ἐγὼ ἐξελέξαμην ὑμᾶς»²³.

Ἄλλ' ὑψηλοφρόνεις ἐπειδὴ ἔχεις τιμηθῇ, καὶ τὴν χάριν τὴν ἐκλαμβάνεις ὡς αἰτίαν ὑπερηφανείας; Διὰ τοῦτο, τότε θὰ γνωρίσης τὸν ἑαυτὸν σου ποῖος εἶσαι, ὅπως ὁ Ἀδὰμ ὅταν ἐξεθλήθῃ ἐκ τοῦ παραδείσου²⁴, ὅπως ὁ Σαοὺλ ὅταν ἐγκατελείφθῃ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ²⁵, ὅπως οἱ Ἰσραηλῖται ὅταν ἀπεκόπησαν ἀπὸ τὴν ἀγίαν ρίζαν. «Τῇ πίστει, φησὶν, ἔστηκας· μὴ ὑψηλοφρόνεις, ἀλλὰ φοβοῦ»²⁶. Μετὰ τὴν χάριν ἀκολουθεῖ ἡ κρίσις, καὶ ὁ κριτὴς θὰ ἐξετάσῃ πῶς ἐχρησιμοποίησες τὰ χαρισθέντα.

Ἐάν δὲ οὔτε αὐτὸ τοῦτο ἀντιλαμβάνεσαι, ὅτι χάριτος ἔχεις τύχει, ἀλλὰ θεωρῇς ἰδικόν σου κατόρθωμα τὴν χάριν ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς σου ἀναισθησίας, δὲν εἶσαι τιμιώτερος τοῦ μακαρίου ἀποστόλου Πέτρου. Διότι δὲν θὰ δυνηθῇς νὰ γίνῃς ἀνώτερος εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Κύριον ἀπὸ τὸν τόσον σφοδρῶς ἀγαπῶντα, ὥστε νὰ θέλῃ καὶ νὰ ἀποθάνῃ ὑπὲρ αὐτοῦ. **Ε** Ἄλλ' ἐπειδὴ ὠμίλησε μὲ μεγαλότεραν μεγαλοφροσύνην, λέγων: «Εἰ καὶ πάντες σκανδαλισθῶσονται ἐν σοί, ἀλλ' ἐγὼ οὐδέ ποτε σκανδαλισθήσομαι»²⁷, παρεδόθη εἰς τὴν ἀνθρωπίνην δειλίαν καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν ἄρνησιν, σωφρονιζόμενος οὕτω διὰ τοῦ σφάλματος πρὸς εὐλάβειαν καὶ διδασκόμενος νὰ λυπῇται τοὺς ἀσθενεῖς εἰς τὴν πίστιν, μὲ τὸ νὰ ἀντιλαμβάνεται σαφῶς καὶ τὴν ἰδικήν του ἀσθένειαν, καὶ μὲ τὸ νὰ γνωρίζῃ ἀκριβῶς, ὅτι, ὅπως εἰς τὸ πέλαγος ὅταν κατεποντίζετο, **160 Α** ἐκρατήθη μὲ τὴν δεξιάν τοῦ Χριστοῦ, τοιοῦτοτρόπως εἰς τὸν κλύδωνα τοῦ σκαν-

22. Φιλίπ. 3, 12.

23. Ἰωάν. 15, 16.

24. Γεν. 3, 24.

25. Α' Βασίλ. 16, 14.

26. Ρωμ. 11, 20.

27. Ματθ. 26, 33.

δαλισμοῦ, ὅταν ἐκινδύνευσε νὰ ἀπολεσθῇ ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας, διεφυλάχθη μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος καὶ προεῖπεν εἰς αὐτὸν τὸ μέλλον νὰ συμβῇ, λέγων: «Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ σατανᾶς ἐξητήσατο τοῦ σι-
νιάσαι (= νὰ κοσκινίσῃ) ὑμᾶς ὡς τὸν σίτον. Καγὼ ἐδεή-
θην περὶ σου, ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου, καὶ σὺ ποτε
ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου»²⁸.

Καὶ ὁ Πέτρος μὲν τοιοῦτοτρόπως ἀφοῦ ἠλέγχθη, δι-
καίως ἐβοηθεῖτο, ἐκπαιδευόμενος εἰς τὴν ἀποβολὴν τῆς
ἀλαζονείας καὶ τὴν συμπάθειαν τῶν ἀσθενούντων εἰς τὴν
πίστιν· ὁ Φαρισαῖος ὁμοῦς ἐκεῖνος, ὁ θαρὺς καὶ καθ' ὑπερ-
βολὴν ὑπερήφανος, **Β** ὁ ὁποῖος δὲν ὑπερηφανεύετο μό-
νον διὰ τὸν ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ καὶ τὸν τελώνην διέσυρεν
ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀπώλεσε τὴν ἀληθῆ καύχησιν τῆς δι-
καιосύνης, ἐξ αἰτίας τοῦ ἐγκλήματος τῆς ὑπερηφανείας.
Καὶ ἐξῆλθεν ὁ τελώνης δικαιωμένος παρὰ αὐτός, διότι
ἐδόξαζε τὸν ἅγιον Θεόν καὶ δὲν ἐτόλμα οὔτε πρὸς τὰ
ἄνω νὰ βλέπῃ, ἀλλὰ μόνον ἔλεος ἐζήτει, ὦν κατήγορος
τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ μὲ τὴν στάσιν καὶ μὲ τὸ κτύπημα τοῦ
στήθους, καὶ μὲ τὴν ζήτησιν οὐδενὸς ἄλλου πλην τῆς
συγχωρήσεως²⁹.

Πρόσεχε λοιπὸν τώρα καὶ φυλάττου ἀπὸ τὸ παρά-
δειγμα τῆς σοβαρᾶς ζημίας ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερηφανείας.
Διότι μὲ τὸ νὰ ὑπερηφανευθῇ ὑπέστη ζημίαν μὴ δικαιω-
θεῖς, ἀπώλεσε τὸν μισθὸν μὲ τὸ νὰ εἶναι θρασύς· ἔγινε
κατώτερος τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἀμαρτωλοῦ, μὲ τὸ νὰ ὑψώ-
σῃ τὸν ἑαυτοῦ του περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνον, καὶ μὲ τὸ
νὰ μὴ ἀναμείνῃ τὴν παρά Θεοῦ κρίσιν, **Γ** ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ
ἐκφέρῃ τὴν ἰδικήν του. Σὺ ὁμοῦς νὰ μὴ ὑψωθῇς ποτέ ἐναν-
τίον οὐδενός, οὔτε καὶ ἐναντίον τῶν πλέον ἀμαρτωλῶν.
Διότι πολλάκις ἡ ταπεινοφροσύνη λυτρώνει καὶ ἐκεῖνον
ποῦ ἔχει ἀμαρτήσῃ πολλά καὶ μεγάλα. Μὴ δικαιώσης
λοιπὸν σὺ τὸν ἑαυτοῦ σου περισσότερον ἀπὸ ἄλλον, μή-
ποτε ἀφοῦ δικαιωθῇς ἀπὸ μόνος σου, κατακριθῇς ἀπὸ
τὸν Θεόν. «Οὐκ ἀνακρίνω, φησὶν, ἑμαυτόν, ὁ Παῦλος.
Οὐδὲν γὰρ ἑμαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίω-

28. Λουκ. 22, 31 - 32.

29. Λουκ. 18, 11 - 14.

μαί. Ὁ δὲ ἀνακρίνων με, Κύριός ἐστιν»³⁰.

5. Νομίζεις ὅτι κατορθώνεις κάτι καλόν; Νὰ εὐχαριστῇς τὸν Θεόν καὶ νὰ μὴ ὑπερηφανεύεσαι εἰς θάρος τοῦ πλησίον. «Τὸ ἔργον ἑαυτοῦ, φησί, δοκιμαζέτω ἕκαστος, **Δ** καὶ τότε εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ καύχημα ἔξει, καὶ οὐκ εἰς τὸν ἕτερον»³¹. Διότι τί ὠφέλησες τὸν πλησίον ἐπειδὴ ὠμολόγησες πίστιν, ἢ ὑπέμεινες διωγμὸν χάριν τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, ἢ ὑπέφερες τοὺς κόπους τῆς νηστείας; Τὸ κέρδος δὲν εἶναι ἄλλου, ἀλλὰ ἰδικόν σου.

Νὰ φοβηθῇς μήπως ὁμοιάσης μὲ τὸν διάβολον εἰς τὴν πτώσιν του, ὁ ὁποῖος ὑπερηφανευθεὶς κατὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἔπεσεν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἔχει παραδοθῇ νὰ εἶναι καταπάτημα εἰς ἐκεῖνον πού εἶχε καταπατηθῇ. Τοιαύτη ἦτο καὶ ἡ πτώσις τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ὑπερηφανεύομενοι δηλαδὴ κατὰ τῶν ἐθνικῶν, ἐπειδὴ ἦσαν ἀκάθαρτοι, ἔχουν καταντήσει ἀληθῶς ἀκάθαρτοι οἱ ἴδιοι, ἐνῶ οἱ ἐθνικοὶ ἔχουν ἀποκαθαρθῇ. Καὶ ἡ δικαιοσύνη τῶν μὲν ἔχει καταντήσει ὡς ράκος γυναικὸς πού ἔχει τὰ ἔμμηνα³², **Ε** τῶν δὲ ἐθνικῶν ἡ ἀνομία καὶ ἡ ἀσέβεια ἔχει ἐξαλειφθῇ διὰ τῆς πίστεως. Γενικῶς νὰ ἐνθυμῇσαι τὴν ἀληθῆ παροιμίαν: «Ὑπερηφάνους Θεὸς ἀντιτάσσεται, ταπεινοὶς δὲ δίδωσι χάριν»³³. Νὰ ἔχῃς πρόχειρον τὸν λόγον τοῦ Κυρίου: «Πᾶς ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται· καὶ ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται»³⁴.

Νὰ μὴ γίνεσαι ἄνισος κριτῆς τοῦ ἑαυτοῦ σου, οὔτε νὰ κάμνῃς χαριστικὴν αὐτοεξέτασιν, δηλαδὴ ὅταν μὲν νομίζῃς ὅτι ἔχεις κάτι καλόν, αὐτὸ νὰ τὸ θεωρῇς ἀξιόλογον, νὰ λησμονῇς δὲ ἐκουσίως τὰ πταίσματά σου, οὔτε νὰ ὑπερηφανεύεσαι μὲν μὲ ἐκεῖνα πού σήμερον κατορθώνεις, νὰ συγχωρῇς δὲ τὸν ἑαυτὸν σου δι' ἐκείνα, τὰ ὁποῖα πρὸ ὀλίγου καὶ παλαιότερον κακῶς ἔπραξες, **161 Α** ἀλλ' ὅταν τὸ παρὸν σὲ παρακινή εἰς ὑπερηφάνειαν, νὰ ὀδηγήσαι εἰς ἐνθύμησιν τοῦ παλαιοῦ,

30. Α' Κορινθ. 4, 3-4.

31. Γαλ. 6, 4.

32. Ἡσ.. 64, 5.

33. Παροιμ. 3, 34. Ἰωθ 22, 29. Ἰακ. 4, 6. Α' Πέτρ. 5, 5.

34. Λουκ. 14, 11, Λουκ. 18, 14, Ματθ. 23, 12.

καὶ οὕτω θὰ κατασιγάσῃς τὴν ἀναίσθητον φλεγμονὴν τῆς ὑπερηφανείας. Καὶ ὅταν ἰδῇς τὸν πλησίον νὰ ἁμαρτάνῃ, νὰ μὴ ἐξετάσῃς εἰς αὐτὸν τοῦτο μόνον, ἀλλὰ νὰ λάβῃς ὑπ' ὄψιν σου καὶ ὅσα ἔχει πράξει ἢ πράττει καλῶς, καὶ πολλάκις θὰ εὕρῃς αὐτὸν καλύτερον τοῦ ἑαυτοῦ σου, ὅταν ὅλα τὰ ἐξετάζῃς καὶ δὲν ὑπολογίζῃς μερικῶς μόνον. Διότι οὔτε ὁ Θεὸς ἐξετάζει τὸν ἄνθρωπον μερικῶς· «ἐγὼ γάρ, φησί, τὰ ἔργα καὶ τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν ἔρχομαι συναγαγεῖν»³⁵. Καὶ ὅταν κάποτε ἐπετίμησε τὸν Ἰωσαφάτ διὰ τὴν πρόσφατον ἁμαρτίαν, ἐνεθυμήθη καὶ τὰ κατορθώματα αὐτοῦ, λέγων: **Β** «Πλὴν ἀλλὰ λόγοι ἀγαθοὶ εὐρέθησαν ἐν σοὶ»³⁶.

6. Αὐτὰ καὶ παρόμοια κάθε φορά ἃς ἐπαναλαμβάνωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας ἐναντίον τῆς ὑπερηφανείας, ταπεινοῦντες τοὺς ἑαυτοὺς μας διὰ νὰ ὑψωθῶμεν, μιμούμενοι τὸν Κύριον ποὺ κατέβη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὴν ἐσχάτην ταπεινότητα, καὶ ἀντιθέτως ἐκ τῆς ταπεινότητος ἐξυψούμενοι εἰς τὸ πρέπον ὕψος. Διότι πράγματι ὅλα τὰ τοῦ Κυρίου τὰ εὐρίσκομεν νὰ μᾶς ἐκπαιδεύουν πρὸς τὴν ταπεινοφροσύνην. "Ὅταν ἦτο θρέφους εὐρίσκεται ἀμέσως εἰς σπήλαιον, καὶ οὐδὲ κἂν ἐπὶ κλίνης, ἀλλ' ἐπὶ φάτνης· διῆλθε τὴν παιδικὴν ζωὴν του εἰς τὸν οἶκον τοῦ ξυλουργοῦ καὶ τῆς πτωχῆς μητρός, ὑποτασσόμενος εἰς τὴν μητέρα καὶ εἰς τὸν μνηστῆρα αὐτῆς· διδασκόμενος, ἀκούων πράγματα ποὺ ἐγνώριζεν, ἐπερωτῶν ὁμῶς, **Γ** καὶ διὰ τῆς ἐρωτήσεως θαυμαζόμενος διὰ τὴν σοφίαν του. Ὑποτασσόμενος εἰς τὸν Ἰωάννην, καὶ ὁ Δεσπότης δεχόμενος θάπτισμα παρὰ τοῦ δούλου· χωρὶς νὰ ἀνθίσταται εἰς οὐδέν· ἐκ τῶν ἐξεγειρομένων, οὔτε νὰ ἀντιτείνῃ τὴν ἀπερίγραπτον ἐξουσίαν τὴν ὁποίαν εἶχεν, ἀλλὰ ὑποχωρῶν ὥς νὰ ἦσαν δυνατώτεροι, καὶ ἐπιτρέπων εἰς τὴν πρόσκαιρον ἐξουσίαν νὰ ἐπιδεικνύῃ τὴν δυνάμιν της. Ἐνώπιον τῶν ἀρχιερέων ἱστάμενος εἰς στάσιν δικαζόμενος, ὁδηγούμενος εἰς τὸν ἡγεμόνα καὶ ὑπομένων τὴν δίκην, καὶ ἐνῶ ἡδύνατο νὰ ἀποδεικνύῃ ψευδομένους τοὺς συκοφάντας, ὑπέμεινε σιω-

35. Ἦσ. 66, 18.

36. Β' Παρ. 19, 3.

πηρῶς τὰς συκοφαντίας. Ἐμπυόμενος ὑπὸ δούλων καὶ ὑπηρετῶν εὐτελεστάτων, παραδιδόμενος εἰς θάνατον, καὶ μάλιστα εἰς τὸν πλέον αἰσχρὸν μεταξύ τῶν ἀνθρώπων θάνατον.

Δ Τοιουτοτρόπως ἔζησεν ὡς ἄνθρωπος ὅλα τὰ στάδια τῆς ζωῆς ἀπὸ τὴν γέννησιν ἕως τὸν θάνατον· καὶ μετὰ τοσαύτην ταπεινοφροσύνην ὕστερον φανερώνει τὴν δόξαν, συνδοξάζων μετὰ τοῦ ἑαυτοῦ του ἐκείνου πού μαζί του ἔγιναν ἄδοξοι. Μεταξὺ τῶν ὁποίων πρῶτοι εἶναι οἱ μακάριοι μαθηταί, οἱ ὁποῖοι διέτρεξαν τὴν οἰκουμένην πένητες καὶ γυμνοί, χωρὶς τὴν σοφίαν τοῦ λόγου, χωρὶς τὸ πλῆθος τῶν ὑπηρετῶν, μόνοι, καὶ περιπλανώμενοι, καὶ ἔρημοι, περιερχόμενοι καὶ ξηράν καὶ θάλασσαν, μαστιγούμενοι, λιθοβολούμενοι, καταδιωκόμενοι καὶ τέλος φονευόμενοι.

Αὐτὰ εἶναι δι' ἡμᾶς πατρικὰ καὶ θεϊκὰ διδάγματα. Ταῦτα ὅς μιμηθῶμεν, διὰ νὰ ἀνατείλῃ εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς ταπεινότητος δόξα αἰώνιος, ἡ τελεία καὶ ἀληθὴς δωρεὰ τοῦ Χριστοῦ.

7. Ε Πῶς λοιπὸν θὰ φθάσωμεν εἰς τὴν σωτήριον ταπεινοφροσύνην, ἀφοῦ ἐγκαταλείψωμεν τὸν ὀλέθριον ὄγκον τῆς ὑπερηφανείας; Ἐὰν μὲ ὅλα τὰ μέσα ἀσκούμεθα εἰς αὐτό, καὶ τίποτε δὲν περιφρονῶμεν μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι καὶ χωρὶς ἀσκήσιν δὲν θὰ θλασθῶμεν. Διότι ἡ ψυχὴ ἑξομοιοῦται πρὸς ἐκεῖνα πού προσπαθεῖ, καὶ λαμβάνει τὸν τύπον καὶ τὸ σχῆμα ἐκείνων πού πράττει. Ἄς εἶναι εἰς σέ καὶ ἡ ἐμφάνισις, καὶ τὸ ἔνδυμα, καὶ τὸ θάδισμα, καὶ τὸ κάθισμα, καὶ τὸ εἶδος τῆς τροφῆς, καὶ ἡ ἐτοιμασία τῆς στρωμνῆς, καὶ ὁ οἶκος, καὶ τὰ σκεύη τοῦ οἴκου ὅλα ἐξησκημένα πρὸς ταπεινῶσιν. **162 Α** καὶ ἡ ὁμιλία, καὶ τὸ ἄσμα, καὶ ἡ συναναστροφή μετὰ τοῦ πλησίον, καὶ ταῦτα πρὸς μετριοφροσύνην μᾶλλον, παρὰ πρὸς ὑπερηφάνειαν ὅς ἀποθλέπουν.

Νὰ μὴ λέγῃς, παρακαλῶ, κομπαστικῶς λόγους σοφιστικούς, οὔτε εἰς τὰ ἄσματα νὰ καταβάλῃς προσπάθειαν, ὥστε ἡ φωνή σου νὰ εἶναι ὑπερβολικῶς γλυκεῖα, οὔτε εἰς τὰς συνομιλίας σου νὰ εἶσαι ὑπερήφανος καὶ θαρύς, ἀλλὰ εἰς ὅλα νὰ ἀφαιρῇς ἀπὸ τὸ μέγεθός των· νὰ εἶσαι καλὸς πρὸς τὸν φίλον, μαλακὸς πρὸς τὸν ὑ-

πηρέτην, ἀνεξίκακος πρὸς τοὺς θρασεῖς, φιλόανθρωπος πρὸς τοὺς ταπεινούς· νὰ παρηγορῇς τοὺς πάσχοντας, νὰ ἐπισκέπτεσαι τοὺς εὕρισκομένους εἰς θλίψεις, ποτὲ κανένα νὰ μὴ περιφρονῇς, **Β** νὰ εἶσαι γλυκὺς εἰς τὰς συνομιλίαις, εὐχάριστος εἰς τὰς ἀπαντήσεις, εὐπροσηγορος, εὐκολοπλησίαστος ἀπὸ ὅλους, μήτε τοῦ ἑαυτοῦ σου πλέκων ἐγκώμια, οὔτε παρακινῶν ἄλλους νὰ λέγουν, οὔτε νὰ ἀποδέχεσαι ἀπρεπεῖς λόγους καὶ νὰ σκεπάζῃς ὅσα εἶναι δυνατόν ἀπὸ τὰ προτερήματά σου· διὰ τὰ ἁμαρτήματα δὲ νὰ κατηγορῇς τὸν ἑαυτὸν σου καὶ νὰ μὴ ἀναμένῃς τοὺς ἐλέγχους τῶν ἄλλων, διὰ νὰ ὁμοιάσῃς πρὸς τὸν δίκαιον, ὁ ὁποῖος πρῶτος αὐτὸς γίνεταί κατηγορος τοῦ ἑαυτοῦ του³⁷, διὰ νὰ εἶσαι ὅπως ὁ Ἰωβ, ὁ ὁποῖος δὲν ἀπέφυγε τὸ πλήθος τῆς πόλεως, προκειμένου ἐνώπιον αὐτῶν νὰ ἐξομολογηθῇ τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἁμάρτημα³⁸.

Νὰ μὴ γίνεσαι αὐστηρὸς εἰς τὰς ἐπιτιμήσεις, καὶ νὰ μὴ ἐλέγχῃς ταχέως καὶ μὲ ἐμπάθειαν (διότι αὐτὸ εἶναι αὐθάδεια), οὔτε νὰ καταδικάζῃς τοὺς ἄλλους δι' ἀσήμαντα πράγματα, ὥς νὰ εἶσαι σὺ ἀκριβοδίκαιος· **Γ** νὰ προσδέχεσαι τοὺς περιπίπτοντας εἰς παραπτώματα, καὶ νὰ καταρτίζῃς αὐτοὺς πνευματικῶς, ὅπως συμβουλεύει ὁ ἀπόστολος: «σκοπῶν σεαυτὸν, μὴ καὶ σὺ πειρασθῇς»³⁹. ὅταν τόσον φροντίζῃς νὰ μὴ δοξάζεσαι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅσον ἄλλοι διὰ νὰ δοξάζωνται, νὰ ἐνθυμῆσαι θεβαίως τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι ἡ ἐκούσιος εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐπιδείξις, καὶ ἡ ἐπιτέλεις τοῦ ἀγαθοῦ διὰ νὰ φανῇ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ζημιώνουν τὸν ἄνθρωπον ὅσον ἀφορᾷ τὸν μισθὸν τοῦ ἀπὸ τὸν Θεόν. «Ἀπέχουσι γάρ, φησί, τὸν μισθὸν αὐτῶν»⁴⁰.

Μὴ ζημιώνης λοιπὸν τὸν ἑαυτὸν σου, θέλων νὰ φαίνεσαι ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι σπουδαῖος θεατῆς, νὰ φιλοδοξήσῃς νὰ φαίνεσαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, διότι λαμπρὸν ἀποδίδει τὸν μισθόν.

Δ Ἀλλὰ ἡξιώθης νὰ εἶσαι πρόεδρος καὶ σὲ περι-

37. Παροιμ. 18, 17.

38. Ἰωβ 31, 34.

39. Γαλ. 6, 1.

40. Ματθ. 6, 2.

θάλλουν οἱ ἄνθρωποι καὶ σὲ δοξάζουν; Νὰ γίνης ἴσος μὲ τοὺς ὑπηκόους, «νὰ μὴ εἶσαι ὡς καταδυναστεύων ἐκείνους ποὺ ἐκκληρώθης νὰ ποιμαίνης»⁴¹, λέγει, οὔτε νὰ κυθερνᾷς ὅπως οἱ κοσμικοὶ ἄρχοντες. «Τὸν γὰρ θέλοντα πρῶτον εἶναι, δοῦλον εἶναι πάντων»⁴² ὁ Κύριος παρήγγειλε.

Καὶ διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν γενικῶς, τοιοιυτοτρόπως νὰ ἐπιδιώκῃς τὴν ταπεινοφροσύνην, ὡς νὰ εἶσαι ἐραστὴς αὐτῆς. Νὰ ἀγαπήσῃς αὐτὴν καὶ θὰ σὲ δοξάσῃ. Τοιοιυτοτρόπως καλῶς θὰ θαδίσῃς πρὸς τὴν δόξαν τὴν ἀληθινήν, τὴν ἀγγελικὴν, τὴν θείαν. Θὰ σὲ ὁμολογήσῃ δὲ ὁ Χριστὸς ὡς ἰδικόν του μαθητὴν ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων⁴³, καὶ θὰ σὲ δοξάσῃ, ἂν γίνης εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην μιμητὴς αὐτοῦ, **Ἐ** ποὺ λέγει: «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτος εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἐνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν»⁴⁴, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

41. Α' Πέτρ. 5, 3.

42. Μάρκ. 10, 44.

43. Λουκ. 12, 8.

44. Ματθ. 11, 29.

21. ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ' ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΠΡΟΣΗΛΩ- ΣΘΑΙ ΤΟΙΣ ΒΙΟΤΙΚΟΙΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΜΠΡΗΣΜΟΥ, ΓΕΝΟΜΕΝΟΥ ΕΜΠΡΟΣ- ΘΕΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Α'. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ τίτλου, ἡ παρούσα ὁμιλία χωρίζεται σαφῶς εἰς δύο τμήματα, τοῦ πρώτου αποτελουμένου ἀπὸ τὰς παραγράφους 1 - 8 καὶ τοῦ δευτέρου ἀπὸ τὰς ἐπομένας 9 - 12.

Εἰς τὴν παράγραφον 1 λέγει ὅτι εἰς τὰς βιοτικάς ἀπολαύσεις ἐνεδρεύει ὁ διάβολος, εἰς τὴν 2 ὅτι ὁ ἀνθρώπινος βίος εἶναι ὁδός, τὴν ὁποίαν βαδίζει ὅπωςδήποτε ὁ ἀνθρώπος, μὴ δυνάμενος νὰ τὴν ἀποφύγῃ καὶ ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέλος της, εἰς τὴν 3 ὅτι βαδίζων τὴν ὁδὸν αὐτὴν ὁ ἀνθρώπος πρέπει νὰ παραλαμβάνῃ μαζὶ τοῦ ὅσα θὰ τὸν συνοδεύσουν καὶ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν καὶ ὄχι τὰ διάφορα πλοῦτη. Εἰς τὴν 4 λέγει ὅτι πρέπει ἰδίως νὰ ἀποφεύγωνται ἡ ὑπερβολικὴ τροφή καὶ αἱ ἐρωτικαὶ μίξεις, εἰς δὲ τὴν 5 νὰ φροντίζωμεν διὰ τὰ ὄντως ἰδικά μας, πού εἶναι κυρίως ἡ ψυχὴ, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα, πού ἔχει ταχθῇ ὁμοίως ὡς ὄχημα τῆς ψυχῆς εἰς τὸν βίον καὶ αἱ ἀρεταὶ ἐπίσης γίνονται ἰδικά μας κτήματα. Εἰς τὴν παράγραφον 6 συνιστᾶται προσοχὴ νὰ μὴ παρασυρῶμεθα ἀπὸ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ σώματος, εἰς δὲ τὴν 7, ἐὰν ἔχωμεν παρασυρθῇ καὶ ἔχωμεν ἐπισωρεύσει περὶ τὰ φορτία, νὰ μιμούμεθα τοὺς κινδυνεύοντας εἰς τὴν θάλασσαν, οἱ ὅποιοι ἀνακουφίζουν τὸ πλοῖον ἀπὸ τὰ βάρη διὰ νὰ σωθοῦν. Τὰ πλοῦτη δὲ (λέγει εἰς τὴν παράγραφον 8) δὲν πρέπει νὰ ἀπορρίπτονται ἀπλῶς, ἀλλὰ νὰ μετατίθενται εἰς χεῖρας τῶν πτωχῶν, διότι, ἂν οὕτω δὲν συμπεριφερθῶμεν, θὰ πάθωμε χειρότερα ἀπὸ τὸν κακὸν ἐκείνον πλούσιον πού δὲν ἠλέησε τὸν Λάζαρον, καὶ δικαιολογεῖ τὸ διατί. Τὴν λύσιν εἰς τὴν ἀπορίαν διατί ἀπὸ τὸν Μ. Β. ἐπισείεται ἡ ἀπειλὴ τῆς κολάσεως, δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ ἀναζητήσῃ εἰς τὰς εἰσαγωγὰς τῶν ὁμιλιῶν 18 καὶ 19, ἐνθα ὁ λόγος περὶ τῶν μελλοντικῶν ἀπολαυτῶν τοῦ Χριστιανοῦ.

Ἐδῶ τελειώνει τὸ πρῶτον τμήμα τῆς ὁμιλίας «περὶ τοῦ μὴ προσηλωσθαι τοῖς βιοτικοῖς» καὶ ἀπὸ τῆς παραγράφου 9 ἀρχίζει τὸ δεύτερον τμήμα «περὶ τοῦ γενομένου ἐμπρησμοῦ ἔξωθεν τῆς ἐκκλησίας», διότι ὁ Μ. Β. παρεκλήθη ἀπὸ μερικοὺς ἀδελφοὺς «νὰ

ἐπανεέλθη εἰς τὸν δρόμον τῆς συμβουλῆς καὶ νὰ μὴ παρατρέξῃ τὰ ὑπὸ τοῦ Δεσπότης θαυματουργηθέντα χθές, οὔτε νὰ σιωπήσῃ τὸ τρόπαιον, τὸ ὁποῖον ὁ Σωτὴρ ἔστησε κατὰ τῆς λύσεως τοῦ διαδόλου...». Ἐνεκα τοῦ δευτέρου αὐτοῦ τμήματος δηλ. ἡ ὁμιλία ἐχαρκτηρίσθη ὡς περιστατική, ἐνῶ κατὰ τὸ πρῶτον τμήμα τῆς ἀνήκει εἰς τὰς ἠθικάς καὶ πρακτικάς. Πάντως καὶ νοηματικῶς συνδέονται τὰ δύο τμήματα, διότι καὶ εἰς τὸ δεύτερον ὁ Βασίλειος προτρέπει τοὺς πιστοὺς νὰ μὴ προσηλώνωνται εἰς τὰ θιστικά, καὶ μάλιστα, δραττόμενος τῆς εὐκαιρίας, ἐκ τοῦ περιστατικοῦ τοῦ ἐμπρησμοῦ, προτρέπει αὐτοὺς ἐντονώτερον, ὅχι ἀπλῶς νὰ κάμουν ἐλεημοσύνας, ἀλλὰ νὰ «ἐναγκαλισθοῦν» πραγματικῶς τοὺς προσβληθέντας ὑπὸ τοῦ ἐμπρησμοῦ ἀδελφούς καὶ νὰ κάμουν «κοινὴν μὲ ἐκείνους τὴν ἰδικήν των εὐπορίαν», πράγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν ἀληθῆ κοινωνικὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οὕτω καὶ ἡ λύπη τοῦ διαδόλου, ἡ προκληθεῖσα ἐκ τῆς θαυματουργικῆς σέσεως τῆς πυρκαϊᾶς, θὰ αὐξηθῇ ἐκ τῆς πρὸς τοὺς πληγέντας ἀδελφούς οὐσιαστικῆς ἀγάπης.

Ἐν συνεχείᾳ στρέφει τὸν λόγον πρὸς τοὺς λυπηθέντας ἐκ τῶν καταστροφῶν, πού προεκάλεσε τὸ πῦρ, ἕως οὗτου σβεσθῇ, καὶ εἰς τὰς ἐπομένους παραγράφους 10 - 12 φέρει ὡς παράδειγμα τὸν δίκαιον Ἰώβ. τοῦ ὁποίου ἐξιστορεῖ κατὰ θαυμάσιον τρόπον τὸν βίον καὶ τὰ ἀθλήματα, ἐξηγεῖ δὲ καὶ διὰ ποῖον λόγον ὁ Θεὸς μετὰ τὴν δοκιμασίαν του ἔδωκε διπλάσια τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, τοὺς παῖδας ὁμῶς πού ἀπέθανον δὲν τοὺς ἔδωκε διπλάσιους, ἀλλὰ ἴσους μὲ τοὺς ἀποθανόντας.

Β'. ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

1. **163 Α** Ἐγὼ μὲν ἐνόμιζον, ἀγαπητοί, μὲ τὸ νὰ σὰς κεντρίζω κάθε φοράν σφοδρότερον διὰ τοῦ λόγου, ὅτι θὰ σὰς φανῶ ἐνοχλητικός, ἐπειδὴ παρουσιάζω κάποιαν ὑπερβολικὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸν λόγον, ἡ ὁποία δὲν ταιριάζει οὔτε εἰς ἰδιότροπον, οὔτε εἰς ἄνθρωπον κατεχόμενον ἀπὸ παρόμοια ἐλαττώματα· σεῖς ὁμῶς ἐκ τῶν ἐλέγχων παρεκινήθητε εἰς εὐνοίαν πρὸς ἐμέ καὶ ἐκάματε τὰ ἀπὸ τοῦ λόγου πλήγματα ἑναυσμα περισσώτερου πόθου. Καὶ οὐδόλως παράδοξον. Διότι εἰσθε σοφοὶ εἰς τὰ πνευματικὰ πράγματα. «Ἐλεγγε δὲ σοφόν, καὶ

ἀγαπήσει σε»¹, λέγει κάπου εἰς τὰ συγγράμματά του ὁ Σολομών.

Διὰ τοῦτο, ἀδελφοί, καὶ τώρα ἔρχομαι εἰς τὴν ἰδίαν συμβουλήν, θέλων νὰ σᾶς ἀπομακρύνω ὅσον ἡμπορῶ ἀπὸ τὰ δίκτυα τοῦ διαβόλου. **Β** Διότι, ἀγαπητοί, ὁ ἐχθρὸς τῆς ἀληθείας πολὺν καὶ ποικίλον καθημερινῶς διεξάγει τὸν πόλεμον ἐναντίον μας. Προσθέτει δέ, ὅπως γνωρίζετε, τὰς ἰδικὰς μας ἐπιθυμίας, κάμνων ταύτας θέλη ἐναντίον μας, καὶ διαρκῶς λαμβάνων δύναμιν διὰ νὰ μᾶς θλάπτῃ ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους. Διότι ἐπειδὴ ὁ Δεσπότης ἐδέσμευσε μὲ ἀλύτους νόμους τὴν μεγάλην ἐκείνου δύναμιν, καὶ δὲν τὸν ἄφησεν ἀφοῦ ὀρμήσῃ διὰ μιᾶς νὰ ἀφανίσῃ ἀπὸ τῆς γῆς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὁ φθονερὸς κατόπιν κλέπτει τὴν ἐναντίον μας νίκην λόγῳ τῆς ἰδικῆς μας ἀνοησίας. Καὶ ὅπως οἱ πονηροὶ καὶ πλεονέκται ἐκ τῶν ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων ἔργον μὲν καὶ διάθεσις εἶναι νὰ πλουτίζουσιν ἐκ τῶν ξένων, δύναμις ὅμως δὲν ὑπάρχει **Γ** ὥστε φανερῶς νὰ ἀρπάζουσιν, συνηθίζουσιν νὰ ἐνεδρεύουσιν εἰς τὰς ὁδοὺς· καὶ ἐὰν ἐπισημάνουσιν κάποιαν τοποθεσίαν περὶ αὐτῶν, ποὺ νὰ εἶναι ἢ διεσχισμένη μὲ θαθείας φάραγγας, ἢ κατάσκιος ἐκ τῆς πυκνότητος τῶν φυτῶν, εἰς αὐτὴν κρυπτόμενοι, καὶ ἐμποδίζοντες τοὺς ὁδοιπόρους μὲ τοιαῦτα προκαλύμματα νὰ τοὺς ἀντιληφθοῦν ἐκ τοῦ μακρόθεν, ἀποτόμως ἐφορμοῦν εἰς αὐτούς, ὥστε νὰ μὴ δυνηθῇ κάποιος προηγουμένως νὰ ἰδῇ τὰς παγίδας τοῦ κινδύνου πρὶν πέσῃ εἰς αὐτάς, τοιουτοτρόπως καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος εἰς ἡμᾶς ἀπ' ἀρχῆς εἶναι δυσμενὴς καὶ ἐχθρὸς, τρέχων κάτω ἀπὸ τὰς σκιάς τῶν κοσμικῶν ἀπολαύσεων, αἱ ὁποῖαι εἰς τὴν ὁδὸν αὐτῆς τῆς ζωῆς ἐκ φύσεως εἶναι ἐπιτήδεια νὰ κρύψουσιν τὸν ληστήν, καὶ νὰ κάμουν νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν μας ὁ ἐπιβουλεύων ἡμᾶς, **Δ** ἀπὸ ἐκεῖ ἀπροόπτως σπεῖρει κάτω ἀπὸ τοὺς πόδας μας τὰς παγίδας τῆς καταστροφῆς.

Πρέπει λοιπὸν ἡμεῖς, ἐὰν θέλωμεν νὰ διατρέξωμεν μὲ ἀσφάλειαν τὸν προκείμενον δρόμον τῆς ζωῆς, καὶ νὰ παρουσιάσωμεν εἰς τὸν Χριστὸν τὴν ψυχὴν μαζὶ μὲ

τὸ σῶμα ἐλεύθερα ἐκ τῶν τραυμάτων τῆς αἰσχύνης, καὶ νὰ λάθωμεν τοὺς στεφάνους τῆς νίκης, νὰ περιφέρωμεν πάντοτε παντοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς εὐρισκομένους ἐν ἐργηγόρσει, καὶ ὅλα νὰ τὰ ὑποπτευώμεθα ὅσα εἶναι εὐχάριστα, καὶ νὰ τὰ παρατρέχωμεν εὐθύς, καὶ εἰς οὐδὲν νὰ μὴ προσκολλῶμεν τὴν προσοχήν μας, οὔτε ἐὰν ἐφαίνετο χρυσὸς ἄφθονος κείμενος ἐνώπιόν μας, ἔτοιμος νὰ περιέλθῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν θουλομένων («Πλοῦτος γάρ, φησὶν, ἐὰν ρεῖη, μὴ προστίθῃσθε καρδίᾳ»)², **Ε** οὔτε ἐὰν ἡ γῆ ἐβλάστανε πᾶσαν ἀπόλαυσιν, καὶ ἐπαρουσίαζε πολυτελεῖς διαμονάς («ἡμῶν γάρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανῷ, ἐξ οὗ καὶ Σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα Χριστόν»)³, οὔτε ἐὰν χοροὶ, καὶ διασκεδάσεις, καὶ μέθαι, καὶ τράπεζαι μετὰ συνοδείας μουσικῆς **164 Α** («ματαιότης γάρ, φησὶν, ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης»)⁴, οὔτε ἐὰν ἐπρότεινε κάλλη σωμαμάτων, ποὺ κατοικοῦνται ἀπὸ πονηράς ψυχάς («ἀπὸ προσώπου γάρ γυναικὸς ὡς ἀπὸ προσώπου ὄφεως φεῦγε», λέγει ὁ σοφός)⁵, οὔτε ἐὰν δυναστεῖται καὶ τυραννίδες, καὶ πλήθη ἀπὸ δορυφόρους καὶ κόλακας, οὔτε ἐὰν θρόνος ὑψηλὸς καὶ λαμπρός, ποὺ ὑπέταξεν εἰς ἐκούσιον δουλείαν ἔθνη καὶ πόλεις («πᾶσα γάρ σὰρξ ὡς χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου· ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσε»)⁶.

Διότι εἰς ὅλα αὐτὰ θεβαίως τὰ τόσον εὐχάριστα κρύπτεται ὁ κοινὸς ἐχθρός, **Β** ἀναμένων μήπως κάποτε ἀφοῦ δελεασθῶμεν ἀπὸ τὰ θλεπόμενα, ἐκτραπῶμεν ἀπὸ τῆς εὐθείας ὁδοῦ καὶ ἐκπέσωμεν εἰς τὴν ἐνέδραν ἐκείνου. Καὶ ὑπάρχει πολὺς φόβος μήπως, ἀφοῦ προστρέξωμεν χωρὶς προφύλαξιν εἰς αὐτά, καὶ νομίσωμεν ὅτι ἡ ἐκ τῆς ἀπολαύσεως ἡδονὴ οὐδόλως θλάπτει, καταπίωμεν μὲ τὴν πρώτην γεῦσιν τὸ ἀγκιστρον τῆς δολιότητος ποὺ εἶναι κρυμμένον· ἔπειτα ἄλλοτε μὲ τὴν θέλησίν μας, ἄλλοτε ὄχι, προσθεδῶμεν εἰς αὐτὰ ὑπ' αὐτοῦ,

2. Ψαλμ. 61, 11.

3. Φίλιπ. 3, 20.

4. Ἐκκλ. 1, 2.

5. Σοφ. Σειρ. 21, 2.

6. Ἦσ. 40, 6-7.

καὶ ἐλκυσθῶμεν χωρὶς νὰ τὸ καταλάβωμεν ὑπὸ τῶν ἡδονῶν πρὸς τὸ φοθερὸν καταγώγιον τοῦ ληστοῦ, δηλαδὴ τὸν θάνατον.

2. Ὡστε εἶναι ἀναγκαῖον καὶ ὠφέλιμον εἰς ὅλους, ἀδελφοί, **ϸ** ὥς νὰ εἴμεθα ὁδοιπόροι ἢ δρομεῖς, ἀφοῦ ἐτοιμασθῶμεν καὶ ἀφοῦ ἐπινοήσωμεν ἀπὸ παντοῦ τὸ ἐλαφρὸν εἰς τὰς ψυχὰς διὰ τὸν δρόμον αὐτόν, χωρὶς καμμίαν ἀπόκλινιν νὰ σπεύσωμεν εἰς τὸ τέρμα τοῦ δρόμου. Καὶ ἄς μὴ μὲ ἐκλάβῃ κανεὶς ὅτι πλάθω νέα ὀνόματα, ἐπειδὴ ὠνόμασα τώρα ὁδὸν τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν, διότι καὶ ὁ προφήτης Δαυὶδ τοιουτοτρόπως ὠνόμασε τὸν θῖον, λέγων ἄλλοτε μὲν: «Μακάριοι οἱ ἁμῶμοι ἐν ὁδῷ, οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου»⁷, ἄλλοτε δὲ βοῶν πρὸς τὸν Κύριόν του «Ὁδὸν ἀδικίας ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ, καὶ τῷ νόμῳ σου ἐλέησόν με»⁸. Ἄλλοτε δὲ ἐξυμνῶν τὴν ταχεῖαν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, καὶ διὰ τῆς λύρας ψάλλων μετ' εὐχαριστήσεως ἔλεγε: «Καὶ τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν; **Δ** Ὁ Θεὸς ὁ περιζωννύων με δύναμιν, καὶ ἔθετο ἁμῶμον τὴν ὁδόν μου»⁹; διότι εὐλόγως ἐνόμιζεν ὅτι οὕτω πρέπει παντοῦ νὰ ὀνομάζεται ἡ ἐπὶ γῆς ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, εἴτε θαυμάζεται αὕτη εἴτε εἶναι κακὴ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς οἱ διανύοντες κάποιαν σύντομον πορείαν, ἐναλλάσσοντες πρὸς τὰ ἐμπρὸς τὰ πέλματα τῶν ποδῶν ἀμιλλώμενα μεταξὺ των εἰς τὸν δρόμον, καὶ τὸ διαρκῶς πρότερον ἐφαπτόμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους φέροντες δεύτερον, διὰ τῆς ταχείας μετακινήσεως τοῦ ἄλλου, εὐκόλως προχωροῦν πρὸς τὸ τέρμα τῆς ὁδοῦ, οὕτως οἱ ἐλθόντες ὑπὸ τοῦ κτίστου εἰς τὴν ζωὴν, εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν προχωροῦντες εἰς τὰ τμήματα τοῦ χρόνου, **Ε** καὶ τὸ πρῶτον διαρκῶς ἀφήνοντες ὕστερον, φθάνουν εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς.

Ἡ δὲν νομίζετε καὶ σεῖς ὅτι ἡ παροῦσα ζωὴ ἀπλῶνεται ἔμπροσθέν μας ὥς συνεχῆς ὁδός, καὶ ὥς πορεία κατανεμημένη εἰς τὰς ἡλικίας ὥς εἰς σταθμούς, παρέ-

7. Ψαλμ. 118, 1.

8. Ψαλμ. 118, 29.

9. Ψαλμ. 17, 32-33.

χουσα μὲν εἰς ἕκαστον ἀρχὴν τῆς ὁδοιπορίας τὰς μητρικὰς ὠδῖνας, ὑποδεικνύουσα δὲ ὡς τέρμα τοῦ δρόμου τὰς διαμονὰς τῶν τάφων, καὶ πρὸς αὐτὰς ὁδηγοῦσα ἅπαντας, ἄλλους μὲν συντομώτερον, ἄλλους δὲ θραδύτερον, καὶ ἄλλους μὲν ὁδεύσαντας δι' ὅλων τῶν διαστημάτων τοῦ χρόνου, ἄλλους δὲ οὐδὲ καὶ ἀυλισθέντας εἰς τοὺς πρώτους σταθμοὺς τῆς ζωῆς;

Τὰς μὲν λοιπὸν ἄλλας ὁδοὺς τῆς ζωῆς, ὅσαι ὁδηγοῦν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, εἶναι δυνατόν νὰ τὰς παρακάμψῃ, καὶ νὰ μὴ τὰς θαδίσῃ ὁ μὴ ἐπιθυμῶν **165 A** αὕτη ὁμῶς, καὶ ἂν ἀκόμη θελήσωμεν νὰ ἀναβάλωμεν τὴν πορείαν, ἀφοῦ περιλάβῃ διὰ τῆς θίας, σύρει τοὺς εὐρισκομένους ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς πρὸς τὸ ὠρισμένον ὑπὸ τοῦ Δεσπότης τέλος· καὶ δὲν εἶναι δυνατόν, ἀγαπητοί, ἐκεῖνος ποὺ ἐπέρασε τὴν πύλιν ποὺ ὁδηγεῖ εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν, καὶ ποὺ ἐθάδισε τὴν ὁδὸν αὐτὴν, νὰ μὴ φθάσῃ καὶ πρὸς τὸ τέλος αὐτῆς· ἕκαστος δὲ ἐξ ἡμῶν ἀφοῦ φύγει ἀπὸ τοὺς μητρικοὺς κόλπους, ἀμέσως, προσδεθεὶς εἰς τὰ ρεύματα τοῦ χρόνου, σύρεται πρὸς τὰ κάτω· κατόπιν πάντοτε ἀφήνων τὴν ἡμέραν ποὺ ἔζησε, οὐδέποτε δύναται, καὶ ἂν ἀκόμη τὸ θελήσῃ, νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς τὴν χθές. Ἡμεῖς ὁμῶς χαίρομεθα ὁδηγούμενοι πρὸς τὰ ἐμπρός, καὶ ἐναλλάσσοντες τὰς ἡλικίας ὡς νὰ ἀποκτῶμεν κάτι, **B** χαίρομεν καὶ κρίνομεν μακάριον ὅταν κάποιος γίνῃ ἐκ παιδὸς μὲν ἀνὴρ, ἐξ ἀνδρὸς δὲ πρεσβύτερος.

Ἐπομένως ἀγνοοῦμεν ὅτι χάνομεν ἐκάστοτε ἐκ τῆς ζωῆς τόσον, ὅσον ἐζήσαμεν, καὶ δὲν ἀντιλαμβάνόμεθα τὸν θίον νὰ φεύγῃ, καίτοι θεθαίως διαρκῶς μετρώμεν αὐτὸν ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ παρῆλθε καὶ ἐχάσθη, οὔτε ἐννοοῦμεν, ἀφοῦ ἄλλωστε εἶναι ἄδηλον, πόσον χρόνον θὰ θελήσῃ νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν δρόμον ἐκεῖνος ποὺ μᾶς ἔστειλεν εἰς τὴν ὁδοιπορίαν αὐτὴν, καὶ πότε εἰς ἕκαστον ἐκ τῶν δρομέων θὰ ἀνοίξῃ τὰς πύλας τῆς εἰσόδου, καὶ ὅτι καθημερινῶς πρέπει νὰ εἴμεθα ἔτοιμοι διὰ τὴν ἀπὸ ἐδῶ ἀποδημίαν, **C** καὶ νὰ περιμένωμε τὸ νεῦμα τοῦ Δεσπότης μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους εἰς αὐτόν. «Ἔστωσαν γάρ, φησὶν, αἱ ὁσφύες ὑμῶν περιεζωσμένοι, καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι· καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν κύριον ἑαυτῶν, πότε ἀνα-

λύσει ἐκ τῶν γάμων, ἵνα, ἐλθόντος καὶ κρούσαντος, εὐθέως ἀνοίξωσιν αὐτῷ»¹⁰.

3. Οὐτε θέλομεν νὰ ἐξετάζωμεν προσεκτικῶς, ποῖα μὲν φορτία μᾶς εἶναι ἐλαφρά διὰ τὸν τοιοῦτον δρόμον καὶ δύνανται νὰ μετακινούνται μαζὶ μὲ αὐτοὺς ποὺ τὰ συνέλεξαν, καὶ κάμνουν τὸν ἐκεῖ θίον εὐχάριστον εἰς ἡμᾶς, γινόμενα κτῆμα ἐκείνων ποὺ τὰ ἀπέκτησαν· ποῖα δὲ φορτία εἶναι βαρέα καὶ δύσκολα καὶ καρφωμένα εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐκ φύσεως δὲν πρόσοικειοῦνται εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ μιᾶς, οὔτε ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς φέροντας αὐτὰ **Δ** νὰ θαδίσουν διὰ τῆς στενῆς ἐκείνης πύλης. 'Ἄλλ' ὅσα μὲν ἔπρεπε νὰ συλλέγωμεν, τὰ ἔχομεν ἐγκαταλείψει· ἐκεῖνα δὲ τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ περιφρονῶμεν, ταῦτα συλλέγομεν· καὶ ἐκεῖνα μὲν τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἐνωθοῦν μὲ ἡμᾶς καὶ νὰ γίνουν πράγματι στολισμὸς ἀρμόζων καὶ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὸ σῶμα, εἰς ταῦτα δὲν προσέχομεν· ἐκεῖνα δὲ τὰ ὁποῖα αἰωνίως παραμένουν ξένα, προσάπτοντα εἰς ἡμᾶς μόνον ἐντροπὴν, ταῦτα ἐπιχειροῦμεν νὰ τὰ συγκεντρώνωμεν, μοχθοῦντες χωρὶς λόγον, καὶ κοπιᾶζοντες, ὅπως ἂν κάποιος ἐξαπατῶν τὸν ἑαυτὸν του, θὰ ἤθελε νὰ ἀντλῇ εἰς πίθον διάτρητον.

Διότι τοῦτο νομίζω ὅτι εἶναι γνωστὸν καὶ εἰς ὅλα τὰ νήπια, ὅτι δηλαδὴ οὐδὲν ἐκ τῶν εὐχαρίστων τῆς ζωῆς, **Ε** μὲ τὰ ὁποῖα οἱ περισσότεροι εἶναι ὡς τρελλοί, εἶναι πράγματι ἰδικόν μας ἢ γίνεται ἐκ φύσεως, ἀλλ' εἰς ὅλους ἐξ ἴσου φαίνονται ξένα, καὶ εἰς αὐτοὺς ποὺ νομίζουν ὅτι τὰ ἀπολαμβάνουν, καὶ εἰς αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι οὐδὲ κἂν τὰ προσεγγίζουν. Διότι οὔτε ἂν μερικοὶ συγκεντρώσουν ἄφθονον χρυσὸν εἰς τὴν ζωὴν, παραμένει συνεχῶς ἰδικός των, ἀλλὰ ἢ ἐνῶ ἀκόμη ζοῦν περισφίγγοντες αὐτὸν ἀπὸ παντοῦ δραπετεύει, περιερχόμενος εἰς τοὺς πλέον ἰσχυροὺς, ἢ ἀφοῦ φθάσουν πρὸς τὸν θάνατον ἤδη τοὺς ἐγκαταλείπει, καὶ δὲν θέλει νὰ ἀποδημήσῃ μαζὶ μὲ ἐκείνους ποὺ τὸν ἀπέκτησαν. 'Ἄλλ' οἱ μὲν συρόμενοι πρὸς τὸν ἀναπότρεπτον δρόμον ὑπὸ τοῦ θι-

αίως χωρίζοντος τὰς ψυχὰς ἀπὸ τὴν ταλαίπωρον αὐτὴν σάρκα, **166 Α** μετὰ τὸ νὰ στρέφονται διαρκῶς πρὸς τὰ χρήματα, θρηνοῦν τοὺς ἰδρώτας ποὺ ἔχυσαν δι' αὐτὰ ἀπὸ τὴν νεότητά των· ὁ δὲ πλοῦτος φαίνεται εἰς χεῖρας ἄλλων, ἀφήνων εἰς ἐκείνους μόνον τὸν μόχθον διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ καὶ τὸ ἔγκλημα τῆς πλεονεξίας. Οὐτε ἐὰν ἀποκτήσῃ τις ἀπείρους ἐκτάσεις ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ μεγαλοπρεπεῖς οἰκίας, καὶ ἀγέλας παντοδαπῶν ζώων, καὶ περιβληθῇ ὅλας τὰς ἐξουσίας ποὺ ὑπάρχουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀπολαμβάνει αὐτὰ αἰωνίως· δι' ὀλίγον δὲ ἀφοῦ ἐκ τούτων γίνῃ ὀνομαστός, εἰς ἄλλους πάλιν θὰ παραχωρήσῃ τὴν εὐπορίαν, ἀφοῦ ὁ ἴδιος σκεπασθῇ ἀπὸ μικρὸν τμήμα γῆς, πολλάκις δὲ καὶ πρὶν ἀποθάνῃ, καὶ πρὸ τῆς ἀπὸ ἐδῶ ἀναχωρήσεως, **Β** θὰ ἰδῇ νὰ μεταβαινῇ ὁ πλοῦτος εἰς ἄλλους καὶ ἴσως ἐχθρούς. "Ἡ δὲν γνωρίζομεν πόσοι μὲν ἀγροί, πόσοι δὲ οἰκίαι, πόσα δὲ ἔθνη καὶ πόλεις, καὶ ἐνῶ ἀκόμη ἔζων ἐκείνοι ποὺ τὰ ἀπέκτησαν, δὲν ἔλαβον τὰ ὀνόματα ἄλλων κυρίων; Καὶ ὅτι αὐτοὶ μὲν ποὺ παλαιότερον ὑπῆρξαν δοῦλοι ἀνέστησαν εἰς τὸν θρόνον τῆς ἐξουσίας, ἐκείνοι δὲ ποὺ ὠνομάζοντο κύριοι καὶ δεσπόται, ἠρκέσθησαν νὰ σταθοῦν μετὰ τῶν ἀρχομένων, καὶ ὑπέκυψαν εἰς τοὺς ἰδικούς των δούλους, ὅταν μετεβλήθησαν αἰφνιδίως δι' αὐτοὺς τὰ πράγματα, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς περιστροφὰς τῶν κύθων;

4. Ἀλλὰ αὐτὰ ποὺ ἔχομεν ἐπινοήσῃ διὰ θρῶσιν καὶ πόσιν, **Γ** καὶ ὅλα ὅσα ἐκτὸς τῶν ἀναγκαίων ἐμνηχανεύθη ὁ πλοῦτος ὑβριστικῶς πρὸς θεραπείαν τῆς ἀχαρίστου καὶ οὐδὲν συγκρατούσης κοιλίας, πότε θὰ ἠδύναντο νὰ γίνουν ἰδικὰ μας, ἔστω καὶ ἂν διαρκῶς προσφέρονται εἰς ἡμᾶς; Ἐκεῖνα θεθαίως τὰ ὁποῖα ὅταν τὰ τρώγωμεν ἀφήνουν κάποιαν μικρὰν μόνον ἡδονὴν εἰς τὴν γεῦσιν, ἀμέσως ὡς ἐνοχλητικὰ καὶ περιττὰ μᾶς δημιουργοῦν δυσανασχέτησιν, καὶ σπεύδομεν νὰ τὰ ἀποβάλωμεν, σκεπτόμενοι ὅτι ἐὰν παραμείνουν πολὺ εἰς τὰ σπλάγχνα, ἡ ζωὴ μας θὰ κινδυνεύσῃ τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Εἰς πολλοὺς λοιπὸν ὁ κόρος προκαλεῖ τὸν θάνατον, καὶ γίνεται πρόξενος, ὥστε τίποτε πλέον νὰ μὴ ἀπολαμβάνουν.

Κλῖναι δὲ ἀσελγεῖς, καὶ θέβηλοι περιπτύξεις, καὶ

ὅλα ὅσα εἶναι ἔργα ψυχῆς μανιακῆς καὶ παραφόρου, **Δ** δὲν εἶναι ἐντελῶς ὀλοφάνερος ζημία τῆς φύσεως, καὶ προφανῆς θλάβη, καὶ πράγματι ἀποξένωσις μᾶλλον καὶ ἐλάττωσις τῶν ἰδίων ἐκάστου πραγμάτων, ἀφοῦ τὸ σῶμα ἐλαττοῦται μὲ τὰς ἐρωτικὰς μίξεις καὶ ἀποστερεῖται τῆς γνησιωτάτης τροφῆς ποῦ συνέχει τὰ μέλη; Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἰς ἕκαστον ἐξ ἐκείνων ποῦ ἔχουν ἐγκυλισθῆ εἰς τὰς κλῖνας τῆς ἀσελγείας, ἀμέσως μετὰ τὴν πρᾶξιν, ὅταν ἡ παραφορά μὲν τῆς σαρκὸς κατασιγάσῃ, ὁ νοῦς δὲ συνέλθῃ, ἀφοῦ ἀναλογισθῇ τὸ θδελυρὸν τέλος ἐκείνων ποῦ ἐπιχείρησε καὶ, ὅπως ὕστερα ἀπὸ μέθην καὶ ταραχὴν, ἀφοῦ ἀντιληφθῇ ποῦ εὕρισκεται, εἰσέρχεται σφοδρὰ ἡ μετάνοια διὰ τὴν ἀκράτειαν. **Ε** Διότι αἰσθάνεται τὸ σῶμα του νὰ ἔχῃ γίνει περισσότερον ἀδρανές, καὶ νωθρὸν διὰ τὰς ἀναγκαίαις ἐργασίας, καὶ γενικῶς χωρὶς δυνάμεις. Τοῦτο λοιπὸν ἀφοῦ κατενόησαν οἱ γυμνασταί, ἔχουν ἀναγράψει εἰς τὰς παλαίστρας τὸν νόμον τῆς ἐγκρατείας, ποῦ διαφυλάσσει ἄθικτα ἀπὸ τὰς ἡδονὰς τὰ σώματα τῶν νέων, καὶ δὲν ἐπιτρέπει εἰς αὐτοὺς ἐνόσφ εὕρισκονται εἰς τὴν περίοδον τῶν ἀγώνων, οὐδὲ κἂν νὰ ἀντικρύσουν τὰς μορφὰς ποῦ λάμπουν, ἐὰν θεθαίως θέλουν νὰ στεφανωθοῦν, διότι ἡ ἀκράτεια προκαλεῖ τὸν γέλωτα κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἀγῶνος, ὅχι τὸν στέφανον.

5. Ταῦτα μὲν ὡς παντελῶς ξένα καὶ περιττά, καὶ μὴ δυνάμενα νὰ γίνουν κτῆμα οὐδενός, καλὸν εἶναι νὰ τὰ παρατρέχωμεν μὲ κλειστοὺς ὀφθαλμοὺς· δι' ἐκεῖνα ὅμως, τὰ ὁποῖα πράγματι εἶναι ἰδικὰ μας πρέπει πολὺ νὰ φροντίζωμεν.

167 A Τί δὲ εἶναι πράγματι ἰδικόν μας; Καὶ ἡ ψυχὴ, μὲ τὴν ὁποίαν ζῶμεν, ποῦ εἶναι λεπτὴ καὶ νοερὰ καὶ δὲν χρειάζεται τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ θαρύνουν, καὶ τὸ σῶμα, ποῦ ἐδόθη εἰς αὐτὴν παρὰ τοῦ κτίστου ὡς ὄχημα διὰ τὸν θῖον. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος· νοῦς προσδεδεμένους εἰς κατάλληλον καὶ ἀρμόζουσαν σάρκα. Αὐτὸς πλάθεται ὑπὸ τοῦ πανσόφου τεχνίτου τῶν ὄλων εἰς τοὺς μητρικοὺς κόλπους. Αὐτὸν φέρει εἰς φῶς ἐκ τῶν σκοτεινῶν ἐκείνων θαλάμων ὁ καιρὸς τοῦ τοκετοῦ. Αὐτὸς ἐτάχθη νὰ ἄρχῃ τῶν ἐπὶ γῆς πλασμάτων. Δι' αὐτὸν ἡ κτίσις ἔχει ἀπλωθῇ ὡς στάδιον ἀρετῆς. **B**

Δι' αὐτὸν ὑπάρχει ὁ νόμος, νὰ μιμῆται τὸν πλάστην ὃσον ἡμπορεῖ, καὶ νὰ σκιαγραφῇ ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ὑπάρχουσαν εἰς τοὺς οὐρανοὺς εὐταξίαν. Αὐτός, ὅταν καλῆται ἀπὸ ἐδῶ, ὑψώνεται καὶ ἀπέρχεται. Αὐτὸς παρίσταται εἰς τὸ θῆμα τοῦ Θεοῦ ποὺ τὸν ἀπέστειλε. Αὐτὸς καλεῖται εἰς κρίσιν· αὐτὸς δέχεται τὴν ἀνταπόδοσιν ἐκείνων ποὺ ἔπραξεν ἐδῶ.

Καὶ τὰς ἀρετὰς δὲ θὰ εὕρισκέ τις ὅτι γίνονται ἰδικὰ μας κτήματα, ὅταν μὲ ἐπιμέλειαν συνυφανθοῦν μὲ τὴν φύσιν· καὶ οὔτε θέλουν νὰ μᾶς ἐγκαταλείψουν καθ' ὃν χρόνον μοχθοῦμεν εἰς τὴν γῆν, ἐκτὸς ἐὰν θιαίως καὶ μὲ τὴν θέλησίν μας ἀποδιώξωμεν αὐτὰς μὲ τὰς προσθήκας τῶν κακῶν· καὶ ὅταν ἐπειγώμεθα νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν τρέχουν ἔμπροσθεν ἡμῶν, καὶ συντάσσουν μὲ τοὺς ἀγγέλους αὐτὸν ποὺ τὰς ἀπέκτησε, **Κ** καὶ λάμπουν αἰωνίως κάτω ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ πλάστου.

Ὁ πλοῦτος ὁμοῦς, καὶ ἡ ἐξουσία, καὶ ἡ ὑπερηφάνεια, καὶ ἡ ἀπόλαυσις, καὶ ὅλος ὁ παρόμοιος θόρυθος, ὁ καθημερινῶς αὐξανόμενος λόγῳ τῆς μωρίας μας, οὔτε συμπορεύεται μεθ' ἡμῶν, οὔτε ὑπάρχουν μερικοὶ μετὰ τῶν ὁποίων ἔφυγε μαζί των, ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθῇ παλαιότερον ὑπὸ τοῦ δικαίου ἔχει στερεωθῇ καὶ ἰσχύει διὰ πάντα ἄνθρωπον: «Γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι»¹¹.

6. Ὁ μὲν λοιπὸν ἄριστα σκεπτόμενος, περὶ τῆς ψυχῆς ἰδιαζόντως θὰ φροντίσῃ, καὶ μὲ ὅλα τὰ μέσα θὰ προσπαθῇ νὰ τὴν διατηρῇ καθαρὰν καὶ γνησίαν· διὰ τὴν σάρκα δὲ ὅταν μαραίνεται ἐκ τῆς πείνης, **Δ** ἢ παλαίῃ μὲ τὸ ψῦχος καὶ τὴν ζέστην, ἢ ὑποφέρῃ ἀπὸ τὰς νόσους, ἢ πάσῃ κατὶ θίαιον ἀπὸ κάποιους, ὀλίγον λόγον θὰ κάμῃ, φωνάζων δι' ἑν ἕκαστον ἐκ τῶν δυσχερῶν τὸ τοῦ Παύλου καὶ λέγων: «Εἰ καὶ ὁ ἔξωθεν ἡμῶν ἄνθρωπος φθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσωθεν ἀνακαينوῦται ἡμέραν καθ' ἡμέραν»¹². Καὶ οὔτε ὅταν θλέπη τοὺς κινδύνους νὰ φθάνουν εἰς τὴν ζωὴν, θὰ φανῇ δειλός, ἀλλὰ

11. ᾠδὴ 1, 21.

12. Β' Κορινθ. 4, 16.

μετὰ θάρρους θά εἴπῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του: «Οἶδαμεν ὅτι ἂν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνους καταλυθῇ, οἰκοδομὴν ἐκ Θεοῦ ἔχομεν, οἰκίαν ἀχειροποίητον, αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς»¹³. Ἐὰν δὲ κάποιος θέλῃ νὰ φροντίζῃ καὶ περὶ τοῦ σώματος, ἐπειδὴ εἶναι τὸ μόνον ἀναγκαῖον κτῆμα εἰς τὴν ψυχὴν, **Ε** καὶ συνεργάζεται με αὐτὴν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ζωὴν, ὀλίγον θά ἐνδιαφερθῇ διὰ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ, ὥστε καὶ αὐτὸ νὰ συγκρατῇ μόνον εἰς τὴν ζωὴν, καὶ νὰ διατηρῇ διὰ μετρίας φροντίδος ὑγιὲς διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ψυχῆς, χωρὶς θεβαίως νὰ τοῦ ἐπιτρέπῃ νὰ σκιρτᾷ ὑπὸ τοῦ κορεσμοῦ. Ἐὰν δὲ κάποτε τὸ ἰδῇ νὰ φλέγεται ἀπὸ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ περισσοτέρου καὶ τοῦ μὴ ὠφελίμου, θά φωνάξῃ πρὸς αὐτὸ νομοθετῶν τὸ τοῦ Παύλου: «Οὐδὲν εἰσπνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον» δηλον, ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα. Ἐχοντες δὲ διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθῆσόμεθα»¹⁴. Διότι αὐτὰ ἂν συνεχῶς ἐπαναλαμβάνῃ καὶ φωνάξῃ εἰς αὐτό, θά τὸ κάμῃ καὶ ὑπάκουον καὶ διαρκῶς ἐλαφρόν διὰ τὴν οὐράνιον ὁδοιπορίαν, **168** **Α** καὶ ἰδιαιτέρως θά τὸ ἀποκτήσῃ συνεργάτην εἰς τοὺς παρόντας ἀγῶνας· ἂν ὅμως ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὸ νὰ αὐθαδιάζῃ, καὶ ἀπὸ ὅλα καθημερινῶς νὰ εἶναι πλήρες, ὥσαν κάποιον θηρίον ἀνήμερον, ὕστερον συμπαρασυρθεὶς ὑπὸ τῶν θιαίων πιέσεων αὐτοῦ πρὸς τὴν γῆν, θά κείτεται στενάζων χωρὶς ὄφελος. Καὶ ὅταν ὀδηγηθῇ πρὸς τὸν Κύριον, καὶ τοῦ ἀπαιτηθῇ ὁ καρπὸς τῆς ἐπὶ γῆς πορείας πού τοῦ ἐπετράπη, ἔπειτα μὴ ἔχων νὰ ἀποδώσῃ, θά θρηνήσῃ πολὺ, καὶ θά κατοικήσῃ εἰς αἰώνιον σκότος, πολὺ θά κατηγορῇ τὸν ἑαυτὸν του διὰ τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς πλάνην, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἀπώλεσε τὸν καιρὸν τῆς σωτηρίας, τίποτε δὲ ἐκ τῶν δακρῶν δὲν θά κερδίξῃ πλέον. **Β** «Ἐν γὰρ τῷ ᾧ τὴν ἐξομολογήσεται σοι»¹⁵; λέγει ὁ Δαβὶδ.

7. Ἄς προφυλαχθῶμεν, λοιπόν, ὅσον γίνεται συντομώτερον ἄς μὴ συμπνίξωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἔκου-

13. Β' Κορινθ. 5, 1.

14. Α' Τιμόθ. 6, 7-8.

15. Ψαλμ. 6, 6.

σίως. Ἐάν δὲ κάποιος κάποτε ἀφοῦ ἐδελεάσθη συνεσώ-
 ρευσεν εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ σκόνην πλούτου ποῦ συνεκεν-
 τρώθη μὲ ἀδικίαν καὶ μὲ τὰς φροντίδας δι' αὐτὸν ἐδέ-
 σμευσε τὸν νοῦν του, ἢ προσήψεν εἰς τὴν φύσιν ἀνοσι-
 ούργημα ἀκολασίας, τὸ ὁποῖον δυσκόλως ἀποπλύνεται,
 ἢ ἐγέμισε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ ἄλλα ἐγκλήματα, οὗτος,
 ἐνόσω ὑπάρχει ἀκόμη καιρός, πρὶν φθάσῃ εἰς ὀλοκλη-
 ρωτικὴν καταστροφὴν, ἅς ἀποβάλῃ τὰ περισσότερα ἀ-
 πὸ τὰ φορτία, καὶ πρὶν καταποντισθῇ τὸ σκάφος, ἅς
 ἀπορρίψῃ τὰ ἐμπορεύματα, τὰ ὁποῖα δὲν συνεκέντρω-
 σε πρεπόντως, **Κ** καὶ ἅς μιμηθῇ τοὺς ἐργαζομένους εἰς
 τὴν θάλασσαν. Διότι ἐκεῖνοι, καὶ ἂν ἀκόμη συμβῇ νὰ
 φέρουν ἐπὶ τοῦ πλοίου κάτι ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, ὑψωθῇ
 δὲ θαλασσοταραχὴ κοχλάζουσα ἐκ τοῦ πελάγους ἐναν-
 τίον των, καὶ ἀπειλήσῃ νὰ σκεπάξῃ τὸ πλοῖον ποῦ πιέ-
 ζεται ἀπὸ τὸ φορτίον, ὅσον δύνανται γρηγορώτερον, ἀ-
 ποσκευάζουν τὸ πολὺ ἐκ τοῦ θάρους, καὶ ἀπορρίπτουν
 τὸ ἐμπόρευμα εἰς τὴν θάλασσαν χωρὶς λύπην, διὰ νὰ
 κάμουν τὸ πλοῖον νὰ ὑψωθῇ ὑπεράνω τοῦ κύματος, καί,
 ἐάν εἶναι δυνατόν, νὰ σώσουν ἐκ τοῦ κινδύνου μόνον
 τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα.

Βεβαίως δὲ πολὺ περισσότερον ἀπὸ ἐκείνους πρέ-
 πει ἡμεῖς νὰ σκεπτώμεθα καὶ νὰ πράττωμεν αὐτά. Διό-
 τι ἐκεῖνοι μὲν αὐτὸ ποῦ θὰ ἀπορρίψουν, ἀμέσως τὸ χά-
 νουν, καὶ κατόπιν περιβάλλει αὐτοὺς ἡ ἀνάγκη τῆς πε-
 νίας· **Δ** ἡμεῖς ὅμως ἐφ' ὅσον θὰ ἀπορρίψωμεν τὸ πονη-
 ρὸν φορτίον, περισσότερον καὶ καλύτερον πλοῦτον θὰ
 θησαυρίσωμεν εἰς τὰς ψυχὰς. Διότι ἡ πορνεία καὶ ὅλα
 τὰ παρόμοια, ἀφοῦ ἀπορριφθοῦν καταστρέφονται καὶ
 εἶναι ὥς νὰ μὴ ἔγιναν ποτέ, ἀφοῦ λυθοῦν μὲ τὰ δάκρυα
 εἰς τὴν συνέχειαν δὲ ἡ ἀγιότης καὶ ἡ δικαιοσύνη κατα-
 λαμβάνουν τὸν χώρον ἐκείνων, ποῦ εἶναι πράγματα ἐ-
 λαφρά, καὶ δὲν γνωρίζουν νὰ σκεπάζωνται ἀπὸ κύμα-
 τα. Τὰ χρήματα ὅμως ἐάν βεβαίως ἀποβληθοῦν καλῶς,
 οὔτε χάνονται δι' αὐτοὺς ποῦ τὰ ἀπέβαλον καὶ τὰ ἀ-
 πέρριψαν, ἀλλὰ μετατεθέντα **Ε** εἰς τὰς κοιλίας τῶν πτω-
 χῶν ὥς εἰς ἄλλα πλοῖα ἀσφαλέστερα, διασώζονται καὶ
 φθάνουν εἰς λιμένας, καὶ φυλάσσονται δι' αὐτοὺς ποῦ
 τὰ ἀποβάλλουν ὥς στολισμὸς καὶ ὄχι ὥς κίνδυνος.

8. Ἄς σκεφθῶμεν λοιπόν, ἀγαπητοί, διὰ τοὺς ἑαυ-

τούς μας κάτι φιλόανθρωπον, καὶ ἐὰν γενικῶς θέλωμεν νὰ μετατρέψωμεν εἰς ἰδικόν μας κέρδος τὸ θάρος τὸ προερχόμενον ἐκ τῆς εὐπορίας, ἅς τὸ διαμοιράσωμεν εἰς πολλούς, οἱ ὅποιοι καὶ θὰ τὸ θαστάσουν μετὰ πολλῆς χαρᾶς, καὶ θὰ τὸ ἐναποθηκεύσουν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Δεσπότη, πού εἶναι ταμεῖα ἀπαραθιάστα, «ὅπου σῆς (= σκόρος) οὐκ ἀφανίζει, οὐδὲ λησται διορύττουσιν, οὐδὲ κλέπτουσι»¹⁶. Ἄς ἐπιτρέψωμεν εἰς τὸν πλοῦτον πού ἐπιθυμεῖ νὰ ὑπερεκχειλίσῃ πρὸς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην. Ἄς μὴ παρατρέξωμεν τοὺς Λαϊζάρους¹⁷ πού ἀκόμη καὶ σήμερον κεῖνται ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν μας, **169 A** οὔτε νὰ στερήσωμεν τὰ ψυχία τῆς τραπέζης μας πού εἶναι ἀρκετὰ εἰς αὐτοὺς διὰ νὰ χορτάσουν, οὔτε ἀφοῦ μιμηθῶμεν τὸν ἄγριον ἐκείνον πλούσιον, νὰ πορευθῶμεν πρὸς τὴν ἰδίαν δι' ἐκείνον φλόγα τῆς γεέννης. Διότι πολὺ θὰ παρακαλέσωμεν τότε τὸν Ἀθραάμ, καὶ πολὺ ἔκαστον ἐξ ἐκείνων πού ἐζησαν καλῶς, ἀλλ' οὐδὲν κέρδος θὰ ἔχωμεν ἐκ τῆς κραυγῆς. «Διότι ἐὰν ὁ ἀδελφός δὲν δύναται νὰ λυτρώσῃ, θὰ λυτρώσῃ ἄλλος ἄνθρωπος»¹⁸; Θὰ εἰπῇ δὲ ἕκαστος ἐξ ἐκείνων εἰς ἡμᾶς φωνάζων: μὴ ζητεῖς φιλόανθρωπίαν, τὴν ὁποίαν σὺ ὁ ἴδιος πρὸς τοὺς ἄλλους ἠγνόησες, οὔτε νὰ θέλῃς νὰ λάβῃς τόσον μεγάλα, ἀφοῦ σὺ ἐλυπήθης νὰ δώσῃς τὰ μικρότερα. Νὰ ἀπολαμβάνῃς αὐτὰ τὰ ὁποῖα συνεκέντρωσες εἰς τὴν ζωὴν. **B** Νὰ δακρύζῃς τώρα, ἐπειδὴ τότε θλέπων τὸν ἀδελφόν σου νὰ δακρύζῃ δὲν τὸν ἠλέησες.

Αὐτὰ θὰ μᾶς εἰποῦν καὶ δικαίως. Ἐγὼ δὲ φοβοῦμαι, μήπως καὶ μὲ πικροτέρους λόγους ἀπὸ αὐτοὺς μᾶς κτυπήσουν, ἐπειδὴ, ὅπως γνωρίζετε, ὑπερβάλλομεν εἰς τὴν κακίαν καὶ ἐκείνον τὸν πλούσιον. Ἡμεῖς δηλαδὴ δὲν περιφρονῶμεν τοὺς ἔχοντας ἀπορριφθῇ χαμαὶ ἀδελφοί, ἐπειδὴ ἀκριβῶς λυπούμεθα τὸν πλοῦτον, οὔτε κλείομεν τὰ ὧτα μας εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην, ἐπειδὴ φυλάσσομεν τὴν εὐπορίαν διὰ τοὺς παῖδας ἢ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς, ἀλλὰ ἐπειδὴ μεταθέτομεν τὴν δαπάνην διὰ τὰ

16. Ματθ. 6, 20.

17. Λουκ. 16, 20.

18. Ψαλμ. 48, 8.

φαῦλα, καὶ μετατρέπομεν τὴν γενναιοδωρίαν εἰς παρακίνησιν κακίας διὰ τοὺς ἐκμεταλλευομένους αὐτήν. Διότι πόσαι καὶ πόσοι ἐκ τούτων δὲν περιστοιχίζουν τὴν τράπεζαν τῶν πλουσίων; ἄλλοι μὲν θέλγοντες τὸν παρέχοντα τὸ γεῦμα μὲ αἰσχροὺς λόγους, **Κ** ἄλλοι δὲ ἐξάπτοντες τὴν φλόγα τῆς ἀκολασίας μὲ ἄτοπα βλέμματα καὶ κινήσεις, ἄλλοι δὲ μὲ τὰ μεταξύ τῶν πειράγματα θέλοντες νὰ προκαλοῦν τὸν γέλωτα εἰς αὐτὸν ποὺ τοὺς προσεκάλεσεν, ἄλλοι δὲ ἐξαπατῶντες αὐτὸν μὲ ψευδεῖς ἐπαίνους. Καὶ τοιουτοτρόπως δὲν κερδίζουν μόνον τὸ πλούσιον φαγητόν, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας ἔχουν πλήρεις ἀπὸ πολυτελῆ δῶρα, καὶ μανθάνουν οὕτως ἀπὸ ἡμᾶς μὲ τὴν ἀνόητον συμπεριφορὰν μας, ὅτι ὠφελεῖ εἰς αὐτοὺς περισσότερον ἀπὸ τὰς ἀρετὰς νὰ μετέρχωνται καὶ νὰ πράττουν τὰ τοιαῦτα.

Ἐάν δὲ παρουσιασθῇ ἐνώπιόν μας κάποιος πτωχός, μόλις καὶ ὁμιλῶν ὑπὸ τῆς πείνης, **Δ** ἀποστρεφόμεθα τὸν ὅμοιον μὲ ἡμᾶς κατὰ τὴν φύσιν, θδελυσσόμεθα, μὲ θιασύνην φεύγομεν ἀπὸ ἐκεῖ, ὡς νὰ φοβούμεθα μήπως, ἐάν θαδίσωμεν ἀργότερον, μετάσχωμεν καὶ αὐτῆς τῆς δυστυχίας. Καί, ἐάν μὲν κύψῃ πρὸς τὴν γῆν, ἐντρεπόμενος διὰ τὴν συμφορὰν του, λέγομεν ὅτι εἶναι ὑποκριτής· ἐάν δὲ μετὰ θάρρους ἀτενίσῃ πρὸς ἡμᾶς, ἐξ αἰτίας τοῦ δυσθαστάκτου κεντρίσματος τῆς πείνης, τὸν ὀνομάζομεν πάλιν ἀναιδῆ καὶ θίαιον. Καί, ἐάν μὲν συμβῇ νὰ εἶναι ἐνδεδυμένος μὲ καλὰ ἐνδύματα ποὺ κάποιος τοῦ τὰ ἔχει δώσει, τὸν ἀπομακρύνομεν ὡς ἀπληστον, καὶ ὀρκιζόμεθα ὅτι αὐτὸς προσποιεῖται τὸν πτωχόν· ἐάν δὲ ἐνδύεται μὲ ράκη ποὺ ἔχουν λειώσει, πάλιν τὸν ἀπομακρύνομεν ὡς ἀναδίδοντα δυσσομίαν, καὶ ἐκεῖνος δὲν δύναται νὰ κάμψῃ τὴν ἀνηλεῆ μας διάθεσιν, οὔτε ὅταν ἀναμινγνῇ εἰς τὰς παρακλήσεις του τὸ ὄνομα τοῦ κτίστου, **Ε** οὔτε ὅταν εὐχεται διαρκῶς νὰ μὴ περιπέσωμεν εἰς τοιαῦτα θάσσανα.

Δι' ὅλα αὐτὰ ὑποπτευόμεθα, ὅτι θὰ εἶναι θαρύτερον τὸ πῦρ τῆς γεέννης, ἀπὸ ὅ,τι ἦτο δι' ἐκεῖνον τὸν πλούσιον¹⁹. Ἐάν μὲν λοιπὸν ὑπῆρχε χρόνος καὶ δύναμις ἀρκετὴ, θὰ διελάμβαναν εἰς τοὺς λόγους μου πρὸς χάριν σας ὅλα τὰ ἀφορῶντα εἰς ἐκεῖνον, ὅπως τὰ πα-

ρουσιάζει ἡ Βίβλος· τώρα ὅμως εἶναι ὥρα νὰ σταματήσω διότι ἔχετε κουρασθῇ. Σεῖς δὲ οἱ ἴδιοι ἐὰν ἔχωμεν παραλείψει καὶ κάτι **170 A** λόγω ἀσθενείας τῆς διανοίας συγχρόνως καὶ τῆς γλώσσης, εἰς τοὺς ἑαυτοὺς σας ἀφοῦ τὰ ἀναπλάσσετε, ὡς φάρμακα νὰ τὰ προσφέρετε εἰς τὰ τραύματα τῶν ψυχῶν. «Δίδου γὰρ σοφῶ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται»²⁰, λέγει ἡ Γραφή. «Δυνατός δὲ ὁ Θεός, πᾶσαν χάριν περισσεῦσαι εἰς ὑμᾶς, ἵνα ἐν παντὶ πάντοτε πᾶσαν αὐτάρκειαν ἔχοντες, περισεύσητε εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν»²¹.

9. Ἀλλὰ μολονότι, ὅπως βλέπετε, ὁ λόγος ἔχει φθάσει ἤδη πρὸς τὸ τέλος, μερικοὶ ἀδελφοὶ μᾶς ἐπαναφέρουν πάλιν εἰς τὸν δρόμον τῆς συμβουλῆς, προτρέποντες ἡμᾶς νὰ μὴ παρατρέξωμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Δεσπότη θαυματουργηθέντα χθές, **B** οὔτε νὰ σιωπήσωμεν τὸ τρόπαιον, τὸ ὁποῖον ὁ Σωτὴρ ἔστησε κατὰ τῆς λύσεως τοῦ διαθόλου, νὰ σᾶς δώσωμε δὲ ἀφορμὴν διὰ σκιρτήματα ὑμνολογικά.

Διότι πάλιν μὲν, ὅπως γνωρίζετε, ὁ διάβολος ἐφάνέρωσε τὴν γνώριμον λύσσαν τοῦ ἐναντίον μας, καὶ ὀπλίσας τὸν ἑαυτὸν του μὲ φλόγα πυρός, ἐπετέθη ἐναντίον τῶν περιθόλων τῆς ἐκκλησίας. Πάλιν ὅμως ἡ κοινὴ ἡμῶν μήτηρ ἐνίκησε, καὶ ἔστρεψεν ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ τὸ σχέδιον, καὶ τίποτε δὲν κατώρθωσεν αὐτός, πλὴν τοῦ ὅτι ἐγνωστοποίησε τὴν ἔχθραν του. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἔπνευσεν ἐναντίον τῶν προσβολῶν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ὁ ναὸς ἔμεινεν ἀπαθής. Δὲν ἠδυνήθη ἡ θύελλα ἡ ἐπιπεσοῦσα ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ νὰ ἀνατινάξῃ τὴν πέτραν ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ Χριστὸς ἔκτισε τὴν μάνδραν τῆς ποιμνῆς αὐτοῦ²². **C** Ἐτάχθη καὶ σήμερον μαζί μας αὐτὸς ποὺ καὶ παλαιότερον ἔσθεσε τὴν κάμινον εἰς τὴν Βαβυλῶνα²³.

Πόσον νομίζετε ὅτι στενάζει σήμερον ὁ διάβολος, ποὺ δὲν ἀπῆλαυσεν ὅσον ἠθελεν ἀπὸ τὸ ἐγχείρημα;

20. Παροιμ. 9, 9.

21. Β' Κορινθ. 9, 8.

22. Ματθ. 16, 18.

23. Δαν. 3, 23.

Διότι γειτονικήν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν φωτιὰν ἦναψε μὲν ὁ δυσμενής, διὰ νὰ καταστρέψῃ τὰς ἰδικὰς μας εὐημερίας. Καὶ ἀπὸ παντοῦ ἡ φλόξ ἐνισχυομένη ἀπὸ τοὺς θιαίους ἐκείνους ἀνέμους ἐξηπλοῦτο εἰς τὸν γύρω χώρον, καὶ κατέτρωγε τὸν πλησίον ἀέρα, ἀναγκαζομένη νὰ ἐγγίσῃ τὸν ναόν, καὶ νὰ μᾶς σύρῃ εἰς τὴν συμφορὰν· ἀλλ' ὁ Σωτὴρ ἔκαμεν ὥστε αὕτη νὰ ρεύσῃ πρὸς ἐκείνον πού τὴν ἦναψε, καὶ διέταξε νὰ περιμαζεύσῃ τὴν μανίαν του πάλιν εἰς τὸν ἑαυτόν του. Καὶ ὁ μὲν ἐχθρὸς ἠτοίμασε τὸ τόξον τῆς κακίας, **Δ** ἠμποδίσθη ὁμῶς νὰ ρίψῃ τὸ θέλος· ἢ καλύτερον τὸ ἔρριψε μὲν, ἐστράφη ὁμῶς πρὸς τὴν ἰδικὴν του κεφαλὴν. Αὐτὸς ἀπολαμβάνει τὰ πικρὰ ἐκεῖνα δάκρυα, τὰ ὁποῖα παρεσκεύασεν ἐναντίον ἡμῶν.

Ἄλλὰ ἅς κάμωμεν, ἄδελφοί, περισσότερον δυσθᾶστακτον τὸ τραῦμα εἰς τὸν δυσμενῆ, ἅς ἐπαυξήσωμεν τὸ πένθος αὐτοῦ. Τὸν δὲ τρόπον, θὰ τὸν εἰπῶ μὲν ἐγώ, σεῖς δὲ ἐφαρμόσατέ τον. Ὑπάρχουν μερικοὶ οἱ ὁποῖοι περιεσώθησαν ὑπὸ τοῦ πλάστου ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πυρός, καὶ εἰς τοὺς ὁποίους τίποτε δὲν ἔχει ἀπομείνει πλέον ἐκ τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, ἀλλὰ διέφυγον τὸν κίνδυνον μὲ μόνην τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα των. Ἡμεῖς λοιπὸν ὅσοι δὲν ἐδοκιμάσαμεν τὴν πείραν αὐτῆς τῆς δυστυχίας, **Ε** ἅς κάμωμεν κοινήν μὲ ἐκείνους τὴν ἰδικὴν μας εὐπορίαν. Ἄς ἐναγκαλισθῶμεν τοὺς μόλις καὶ μετὰ θίας περισωθέντας ἐκ τῶν ἀδελφῶν, ἅς εἰπώμεν ὁ καθείς πρὸς τὸν καθένα «νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησεν» ἀπολωλώς, καὶ εὐρέθη»²⁴ καὶ ἅς σκεπάσωμεν τὸ συγγενὲς σῶμα. Ἄς ἀντιτάξωμεν εἰς τὰς προσβολὰς τοῦ ἐχθροῦ τὴν ἰδικὴν μας παρηγορίαν, ὥστε καὶ ὅταν ἐκεῖνος θλάπτῃ νὰ μὴ νομίζῃ ὅτι ἔθλαψε πολὺ, καὶ ἀφοῦ ἐπολέμησε, νὰ μὴ δύναται νὰ δείξῃ κάποιον ὅτι ἔχει νικηθῇ, καὶ ἐνῶ ἤρπασε τὴν εὐπορίαν τῶν ἀδελφῶν, νὰ φανῇ ὅτι νικᾶται ὑπὸ τῆς ἰδικῆς μας φιλοτιμίας.

10. Σεῖς δέ, ἄδελφοί, πού ἔχετε διαφύγει τὸν κίνδυνον, μὴ λυπῆσθε πολὺ ἐκ τῶν συμβάντων κακῶν, οὔτε νὰ ταραχθῆτε, **ΙΥΙ Α** ἀλλὰ νὰ ἀποτινάξετε τὸν ζό-

φον τῆς λύπης, καὶ νὰ δυναμώσετε τὰς ψυχὰς σας μὲ σκέψεις γενναιοτέρας, καὶ τὸ γεγονὸς νὰ τὸ μετατρέψετε εἰς ἀφορμὴν στεφάνων. Διότι ἂν διαμείνετε ἄδιατάρακτοι, καὶ ἀποδειχθῆτε δοκιμώτεροι εἰς τὴν πίστιν, ἀφοῦ ἀναλάβητε ὅπως ἀκριβῶς ὁ καθαρὸς χρυσὸς ἐκ τοῦ πυρός, καὶ εἰς τὸν δυσμενῆ θά αὐξήσετε περισσότερον τὴν αἰσχύνην, ἀφοῦ οὔτε δάκρυον δὲν ἡδυνήθη νὰ προκαλέσῃ εἰς σὰς μὲ ἐκεῖνα ποῦ ἐσκέφθη ἐναντίον σας. Ἐνθυμηθῆτε τὴν καρτερίαν τοῦ Ἰωβ. Εἶπατε πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς σας ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα καὶ ἐκεῖνος εἶπεν: «Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο»²⁵.

Καὶ οὐδεὶς ἄς μὴ μεταπεισθῇ ἐξ αἰτίας ἐκείνων ποῦ ἔπαθεν, ὥστε νὰ σκέπτεται καὶ νὰ λέγῃ, **B** ὅτι δῆθεν οὐδεμία πρόνοια κυβερνᾷ τὰ ἀνθρώπινα, οὔτε νὰ κατηγορῇ τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν κρίσιν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ ἄς ἀποθλέπῃ πρὸς τὸν ἀθλητὴν ἐκεῖνον, καὶ ἐκεῖνον ἄς κάμῃ σύμβουλον διὰ τὸ καλύτερον. Ἄς ἀναλογίζεσθαι ὅλους τοὺς συνεχεῖς ἀγῶνας, εἰς τοὺς ὁποίους ἐκεῖνος ἠρίστευσε, καὶ μὲ τόσα θέλη ἀφοῦ ἐβλήθη ὑπὸ τοῦ διαβόλου, δὲν ἐδέχθη καίριον κτύπημα. Τοῦ ἀφῆρεσε μὲν δηλαδὴ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἰδικῶν του, ἐσκέφθη δὲ νὰ τὸν καταποντίσῃ μὲ τὰς συνεχεῖς εἰδήσεις περὶ τῶν κακῶν. Διότι ἐνῷ ἀκόμη ὁ προηγούμενος ἀνήγγελλε κάποιαν συμφορὰν, κατέφθανεν ἄλλος ἀγγελιαφόρος, μεταφέρων θλίψιν διὰ χειρότερα πράγματα· καὶ τὰ δεινὰ συνέδοντο τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου, **C** καὶ αἱ συμφοραὶ ἐμιμοῦντο τὴν ἐπιδρομὴν τῶν κυμάτων, καὶ πρὶν σταματήσῃ τὸ προηγούμενον δάκρυον, προσετίθετο ἡ αἰτία δι' ἄλλο. Ὁ δίκαιος ὅμως εἶχε σταθῇ ὡς προβλήτης λιμένος, ὑποδεχόμενος τὰς προσβολὰς τῆς τρικυμίας, καὶ μετατρέπων εἰς ἀφρόν τὴν ὀρμὴν τῶν κυμάτων, καὶ ἔλεγε τὸν εὐγνώμονα πρὸς τὸν Κύριον λόγον: «Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο», καὶ οὐδὲν ἐκ τῶν συμβαινόντων ἐθεώρησεν ἄξιον δακρύων.

Ὅταν δὲ ἔφθασε κάποιος ἀναγγέλλων, ὅτι, ἐνῷ

25. Ἰωβ 1, 21.

οἱ υἱοὶ καὶ αἱ θυγατέρες του ἔτρωγον καὶ ἔχαιρον, ὁρμητικὸς ἄνεμος ἐκρήμνισε τὸν οἶκον τῆς εὐφροσύνης, **Δ** τότε μόνον διέσχισε τὰ ἐνδύματά του, δεικνύων τὴν κατ' ἄνθρωπον θλίψιν, καὶ παρουσιάζων ὅτι μὲ αὐτὰ ποὺ ἔπραττε ἦτο πατήρ φιλόστοργος. Ἀλλὰ καὶ τότε θέτων ὄριον καὶ μέτρον εἰς τὰς λύπας, καὶ στολίζων τὸ γεγονὸς μὲ τοὺς εὐσεβεῖς ἐκείνους λόγους ἔλεγεν: «Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο», τοιαῦτα περίπου λέγων: Ἐκλήθην νὰ εἶμαι πατήρ ἐφ' ὅσον χρόνον ἠθέληεν ἐκεῖνος ποὺ μὲ ἔκαμε πατέρα. Ἀπεφάσισε πάλιν νὰ μοῦ ἀφαιρέσῃ τὸν στέφανον τὸν προερχόμενον ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἤμουν γονεὺς, δὲν διαμάχομαι δι' ἐκεῖνα ποὺ ἀνήκουν εἰς αὐτόν. Ἄς ὑπερισχύσῃ ἡ θέλησις τοῦ Κυρίου· αὐτὸς εἶναι ὁ πλάστης τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ἐγὼ δὲ εἶμαι ὄργανον. **Ε** Διατί πρέπει ἐνῶ εἶμαι δοῦλος νὰ δυσανασχετῶ χωρὶς ὄφελος, καὶ νὰ κατακρίνω ἀπόφασιν τὴν ὁποῖαν δὲν δύναμαι νὰ ἀκυρώσω;

Μὲ τοιοῦτους λόγους ὁ δίκαιος κατεκτύπα τὸν διάβολον.

11. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐχθρὸς εἶδεν αὐτὸν πάλιν νὰ νικᾷ, καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ σαλευθῇ μὲ οὐδὲν ἐκ τούτων, προσέθεσε τὸ σχέδιον τῆς δοκιμασίας αὐτῆς τῆς σαρκός, καὶ ἀφοῦ ἐμαστίγωσε τὸ σῶμα μὲ ἀνειπώτους πληγὰς, ἔκαμε ὥστε ἐξ αὐτοῦ νὰ ἀναβλύζουν πηγαὶ σκωλήκων, καὶ ἀφοῦ κατεβίβασε τὸν ἄνδρα ἐκ τῶν βασιλικῶν καθισμάτων, τὸν ἔκαμε νὰ καθίσῃ ἐπὶ τῆς κοπρίας. Αὐτὸς ὅμως μολονότι προσεβέβαλλετο καὶ μὲ τοιαῦτα παθήματα, ἔμεινε ἀσάλευτος, **172 Α** καὶ μολονότι ἐσπαράσσετο τὸ σῶμα, ἐφύλασσε ἀνέπαφον τὸν θησαυρὸν τῆς εὐσεβείας εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς.

Μὴ ἔχων λοιπὸν τί νὰ κάμῃ εἰς τὴν συνέχειαν ὁ ἐχθρὸς, ἐνθυμεῖται τὴν παλαιὰν ἐπιβουλὴν²⁶, καὶ ἀφοῦ παρέσυρε τὴν σκέψιν τῆς γυναικὸς εἰς ἀσεβῆ καὶ θλάσφημον ἀπόφασιν, προσεπάθει μέσῳ ἐκείνης νὰ σαλεύῃ

26. Πρόκειται περὶ τοῦ πρώτου σχεδίου τοῦ διαβόλου ἐναντίον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, νὰ παρασύρῃ δηλαδὴ τὸν Ἀδάμ μέσῳ τῆς Εὔας.

τὸν ἀθλητὴν. Καὶ αὐτὴ μὲν ἐκ τοῦ μακροῦ χρόνου ἀποκαμοῦσα, παρίστατο ἐνώπιον τοῦ δικαίου, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰ κάτω, καὶ κτυπῶσα τὰς χεῖρας δι' αὐτὰ ποῦ ἔβλεπε, καὶ κατακρίνουσα εἰς αὐτὸν τοὺς καρποὺς τῆς εὐσεβείας, καὶ ἀπαριθμοῦσα μὲν τὴν παλαιὰν ἀφθονίαν τῶν ἰδικῶν τῶν, ὑποδεικνύουσα δὲ τὰ παρόντα δεινὰ, **Β** καὶ ἐκ ποίας εἰς ποῖαν ζωὴν κατήντησε, καὶ ποῖον μισθὸν ἐδέχθη ἀπὸ τὸν Δεσπότην διὰ τὰς πολλὰς θυσίας, καὶ ἔλεγε συνεχῶς λόγους, οἱ ὅποιοι προσιδιάζουσιν εἰς τὴν μικροψυχίαν τῶν γυναικῶν, καὶ δύνανται νὰ συγκινήσουν κάθε ἄνδρα, καὶ νὰ μεταβάλλουν ἀκόμη καὶ γενναῖον φρόνημα· περιφέρομαι δηλαδὴ τῇδε κἀκεῖσε ὡς ἐπαῖτις, ἐγὼ ἡ θασιύλισσα ὑπηρετῶ, καὶ ἔχω ἀναγκασθῇ νὰ ἀποθλέπω πρὸς τὰς χεῖρας τῶν ἰδικῶν μου ὑπηρετῶν, καὶ ἐνῶ προηγουμένως ἔτρεφον πολλοὺς, τώρα εὐχαρίστως τρέφομαι πλησίον τῶν ξένων· καὶ ὅτι καλὸν καὶ χρήσιμον εἶναι ἀφοῦ χρησιμοποίησις ἀσεβεῖς λόγους νὰ ἀποκόψῃς τὸν ἑαυτὸν σου ἐκ τῆς γῆς, μὲ τὸ νὰ ἀκονίσῃς τὸ ξίφος τῆς ὀργῆς τοῦ κτίστου, παρὰ νὰ μακραίνῃς τὸν μόχθον τῶν ἀγώνων **Γ** διὰ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ τὴν σύζυγόν σου, μὲ τὸ νὰ ὑπομένης τὰ δεινὰ.

Αὐτὸς ὁμῶς ἀφοῦ ἐστενοχωρήθη μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους, ὅσον δὲν εἶχε στενοχωρηθῇ ἡμεῖς οὐδὲν ἐκ τῶν προηγουμένων δεινῶν, καὶ ἀφοῦ ἐγέμισε τὸ θλέμμα του ἀπὸ θυμόν, καὶ ἀφοῦ ἐστράφη πρὸς τὴν γυναῖκα ὡς εἰς ἐχθρόν, τί λέγει; «Ἴνα τί ὡς μία τῶν ἀφρόνων γυναικῶν ἐφθέγξω»²⁷; Παραιτήσου, λέγει, ὦ γύναι, ἀπὸ τὴν συμβουλὴν. «Ὡς πότε θὰ ὑβρίζῃς μὲ αὐτὰ ποῦ λέγεις τὴν κοινὴν ζωὴν; Παρέστησες ὡς ψευδοῇ, ὅπως δὲν εὐχόμεν, καὶ τὴν ἰδικὴν μου διαγωγὴν, ἐσυκοφάντησες μὲ ὅσα εἶπες καὶ τὴν ἰδικὴν μου ζωὴν. Τώρα νομίζω ὅτι ἐξ ἡμισείας ἔχομεν ἀσεθήσει, διότι ὁ γάμος μὲν ἔκαμε καὶ τοὺς δύο μας ἐν σῶμα, σὺ δὲ ἐξέπεσες εἰς θλασφημίαν. **Δ** «Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσωμεν»²⁸; Νὰ ἐνθυμηθῇς τὰ ἀγαθὰ ποῦ

27. Ἰωβ 2, 10.

28. Ἰωβ 2, 10.

εἶχες. Νὰ ἀντισταθμίσης τὰ καλύτερα μὲ τὰ χειρότερα. Οὐδενὸς ἀνθρώπου ἡ ζωὴ εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν μακάριος. Ἡ παντοτινὴ εὐτυχία ἀνήκει εἰς μόνον τὸν Θεόν. Σὺ ὅμως ἐὰν ἀπὸ τὰ παρόντα ὑποφέρης, νὰ παρηγορήσης τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ τὰ παρελθόντα. Τώρα δακρύζεις, ἀλλὰ προηγουμένως ἐγέλασες· τώρα εἶσαι πτωχὴ, ἀλλὰ προηγουμένως ἦσουν πλουσία. Ἐπιες τὸ διαυγὲς νᾶμα τοῦ Θεοῦ, νὰ ὑπομείνης πίνουσα καὶ τὸ θολερὸν τοῦτο.

Οὐτε αἱ ροαὶ τῶν ποταμῶν φαίνονται ἐντελῶς καθαραί. Ἐ Ποταμὸς δέ, ὅπως γνωρίζεις, εἶναι ὁ θίος ἡμῶν, ρέων συνεχῶς καὶ γεμίζων μὲ ἀλλεπάλληλα κύματα. Διότι ἄλλο μὲν αὐτοῦ ἔρρευσε πρῶτον ἦδη, ἄλλο δὲ ἀκόμη ρεεῖ· καὶ ἄλλο μὲν πρὸ ὀλίγου ἐξῆλθεν ἐκ τῶν πηγῶν, ἄλλο δὲ πρόκειται· καὶ ἅπαντες σπεύδομεν πρὸς τὴν κοινὴν θάλασσαν τοῦ θανάτου. «Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσωμεν»; Ἀναγκάζομεν τὸν κριτὴν νὰ χορηγῇ εἰς ἡμᾶς αἰωνίως ὅμοια πράγματα; Διδάσκομεν τὸν Κύριον πῶς πρέπει νὰ κυβερνᾷ τὴν ζωὴν μας; Αὐτὸς ἐξουσιάζει τὰς ἰδικὰς του ἀποφάσεις. Ὅπως θέλει διευθετεῖ τὰ ἀνθρώπινα. Εἶναι ὅμως σοφὸς καὶ τὸ ὠφέλιμον χορηγεῖ εἰς τοὺς δούλους.

12. Νὰ μὴ περιεργάζεσαι τὴν κρίσιν τοῦ Κυρίου. Μόνον νὰ ἀγαπᾷς αὐτὰ πού οἰκονομοῦνται ἀπὸ τὴν σοφίαν του. Αὐτὸ πού θὰ σοῦ δώσῃ, αὐτὸ νὰ δέχῃσαι μὲ χαράν. Νὰ δείξης εἰς τὰ λυπηρά, **173 A** ὅτι καὶ τὴν πρῶτον εὐφροσύνην ἀξίως ἀπελάμβανες. Ταῦτα λέγων ὁ Ἰώβ, ἀπέκρουσε καὶ ταύτην τὴν ἐπίθεσιν τοῦ διαβόλου, καὶ ἐπέφερεν εἰς αὐτὸν τελείαν ἐντροπὴν ἐκ τῆς ἥττης.

Τί συνέβη λοιπὸν μετὰ ταῦτα; Ἄφησε πάλιν ἡ νόσος αὐτόν, ὡς νὰ εἶχεν ἔλθει τυχαίως καὶ χωρὶς νὰ κατορθώσῃ τίποτε πλέον. Ἡ σὰρξ ἦνθησεν ἐκ νέου εἰς δευτέραν νεότητα, ὁ θίος ἦνθησε πάλιν μὲ ὄλα τὰ ἀγαθὰ, καὶ ὁ πλοῦτος συνέρρευσε διπλάσιος εἰς τὸν οἶκον ἀπὸ παντοῦ, ὥστε ἅφ' ἑνὸς μὲν ὡς νὰ μὴ ἔχη χάσει τίποτε, ἅφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ ὑπάρξῃ μισθὸς τῆς ὑπομονῆς εἰς τὸν δίκαιον.

Διατὶ ὅμως ἔλαθε μὲν εἰς τὸ διπλάσιον τοὺς ἵππους

καὶ ἡμιόνους, καὶ καμήλους, καὶ πρόβατα, καὶ χωράφια, καὶ πᾶσαν τὴν ἀπόλαυσιν τῆς περιουσίας, **B** ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν παίδων ἐθλάσθησεν ἴσος μὲ τοὺς ἀποθανόντας; Διότι τὰ μὲν ἄλογα κτήνη, καὶ ὅλος ὁ πλοῦτος καταστρεφόμενος, ἐσχάθη τελείως· οἱ παῖδες ὅμως ἂν καὶ ἀπέθανον, ἔζων μὲ τὸ ἄριστον μέρος τῆς φύσεως. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐστολίσθη πάλιν ὑπὸ τοῦ κτίστου μὲ ἄλλους υἱοὺς καὶ θυγατέρας, καὶ ὥς πρὸς τοῦτο εἶχε διπλάσιον ἀπόκτημα. Διότι οἱ μὲν ἦσαν παρόντες παρέχοντες τὴν εἰς τὸν θίον εὐφροσύνην εἰς τοὺς γονεῖς, οἱ δὲ προπορευθέντες ἀνέμενον τὸν γεννήσαντα· τότε πάντες θὰ περιστοιχίσουν τὸν Ἰώθ, ὅταν ὁ κριτὴς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς θὰ συγκεντρώσῃ ὁλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν, ὅταν ἡ σάλπιγξ, ἡ ὁποία ἐξαγγέλλει τὴν ἔλευσιν τοῦ θασιλέως, ἀφοῦ ἠχήσῃ ἰσχυρότερον εἰς τοὺς τάφους, **C** ἀπαιτήσῃ τὴν παρακαταθήκην τῶν σωμάτων. Τότε καὶ αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι τώρα φαίνονται νὰ εἶναι νεκροί, συντομώτερον ἀπὸ τοὺς ζῶντας θὰ παρουσιασθοῦν ἐνώπιον τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὄλων. Διὰ τοῦτο, νομίζω, διπλάσιον τὸν ὑπόλοιπον πλοῦτον ἀφοῦ ἀπέδωκεν εἰς αὐτόν, διὰ τοὺς παῖδας ἐδικαίωσεν αὐτόν νὰ ἀρκῆται μὲ τοὺς ἴσους.

Βλέπεις πόσα ἀγαθὰ συνέλεξεν εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὀ δίκαιος Ἰώθ ἐκ τῆς ὑπομονῆς; Καὶ σύ, λοιπὸν, ἐὰν κάποιο δεινὸν σέ ἐπλησίασεν ἀπὸ τῆς χθὲς ἀναφθείσης πυρκαϊᾶς ἐξ αἰτίας τῆς κακότητος τῶν δαιμόνων, τοῦτο νὰ ὑπομένης, καὶ νὰ καταπραῦνης τὴν ἐκ τοῦ πάθους θλίψιν μὲ καλυτέρας σκέψεις, καὶ συμφώνως πρὸς ἐκεῖνο ποῦ ἔχει γραφῇ, **D** «ἐπίρριψον ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου, καὶ αὐτός σε διαθρέψει»²⁹. Εἰς αὐτόν ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

29. Ψαλμ. 54, 23,

22. ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ· ΠΩΣ ΝΑ ΩΦΕΛΟΥΝΤΑΙ ΕΚ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Α'. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Και εἰς τὸ καίμενον τοῦ Garnier, ὅπως παρατηρεῖ ὁ ἀναγνώστης, ἀποφεύγεται νὰ ἀριθμηθῇ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Μ. Β. εἰς τὰς ὀμιλίας αὐτοῦ, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ὀμιλίας, ἀλλὰ περὶ πραγματείας ἢ διαλέξεως ἱσως. Εἰς τὴν θαυμασίαν, λοιπόν, αὐτὴν πραγματείαν τίγεται τὸ θέμα τῶν σχέσεων τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, ποῦ εἶναι πάντα ἐπικαιρον, εἰς τὴν ἐποχὴν ὅμως τοῦ Μ. Β. ἦτο πρωταρχικοῦ ἐνδιαφέροντος, διότι οἱ Χριστιανοὶ δὲν εἶχον καθαρῶς ἰδικὰ τῶν σχολείων καὶ πολλοὶ γονεῖς δὲν ἔστελλον τὰ τέκνα τῶν εἰς τὰ ἐθνικά, ποῦ εἶχεν ἀναδιοργανώσει ὁπωσδήποτε ὁ Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης, ἀλλὰ ἐκ τῶν ἐνόντων τὰ ἐδίδασκον μόνον «τὰ ἱερὰ γράμματα». Ἐδῶ ὁ Μ. Β. διδάσκει τοὺς νέους, ὅτι ὅχι μόνον δύνανται νὰ σπουδάζουν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἀλλ' ὅτι τοῦτο ἐπιβάλλεται κατὰ κάποιον τρόπον, διότι οἱ νέοι «λόγῳ ἡλικίας εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀντιλαμβάνωνται τὸ δάθος τοῦ νοήματος τῶν Γραφῶν, καὶ δι' ἐν χρονικὸν διάστημα προγυμνάζονται διὰ τοῦ διμματος τῆς ψυχῆς, ὡς εἰς σκιάς καὶ κάτοπτρα...» (174 Ε). Ἐνῷ ὅμως προτρέπονται οἱ νέοι εἰς τὰς κλασσικὰς σπουδὰς, ἐν τούτοις αὐταὶ δὲν παύουν νὰ εἶναι «σκιὰ» ἔναντι τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας καὶ ἀλλαχοῦ (175 Β) λέγει: «ἀφοῦ συνηθίσωμεν νὰ ἀντικρύζωμεν τὸν ἥλιον εἰς τὸ ὕδωρ, τότε θὰ ρίψωμεν τὰ βλήματα μας κατ' εὐθείαν εἰς τὸ φῶς του». Καὶ κατωτέρω παραβαλλομένη ἡ χριστιανικὴ ἀλήθεια ἔναντι τῆς θύραθεν, εἶναι ὁ καρπός, ἐνῷ ἐκεῖνη τὰ φύλλα. Βλέπομεν δηλ. ὅτι ὁ Μ. Β., ἐνῷ δὲν ἀπορρίπτει καθ' ὁλοκληρίαν τὰς κλασσικὰς σπουδὰς, ἐν τούτοις σαφῶς διαχωρίζει «τὸ χριστιανικὸ Ἀπόλυτον ἀπὸ τὴν ἐξωχριστιανικὴν σχετικότητα. Καὶ ὁ χωρισμὸς γίνεται μὲ εὐθύτητα καὶ σαφήνεια τέτοια, ποῦ μονάχα ἡ κακὴ προαίρεσις δὲν θέλει νὰ τίς βλέπῃ», ὅπως χαρακτηριστικῶς γράφει ὁ Βασ. Μουστάκης εἰς τὸ σχετικὸν ἔργον του, Ἀθῆναι 1966, σ. 20. Καὶ ἡ κακὴ αὕτῃ προαίρεσις ἤρchiσε κυρίως ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως, διότι ὁ Ἀνθρωπισμὸς ἐβλεπεν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Μ. Β. «ἓνα στήριγμα καὶ μιὰ ἐνθάρρυνση γιὰ τίς κλασσικὰς σπουδὰς». Ἀλλ' «ὁ Βασίλειος δὲν παροτρύνει στίς θύραθεν σπουδὰς, ἀλλὰ προφυλάει ἀπ' αὐτές, διδάσκοντας τὴν χριστιανικὴν διάκρισιν, ποῦ πρέπει νὰ μᾶς χαρακτηρίξῃ ἐν προκειμένῳ» (Ἄνωτ. μνημ. ἔργον σ. 17).

Ἡ θύραθεν, λοιπόν, παιδεία δὲν εἶναι μὲν ἐντελῶς ἄχρηστος, ἀλλὰ οἱ νέοι δὲν πρέπει ἀνεπιφυλάκτως καὶ ἀδιακρίτως νὰ σπουδάζουν αὐτήν, διότι ὁ κίνδυνος δὲν εἶναι μικρός. Οὕτως ὁ Μ. Β. χωρεῖ εἰς τὸν τρόπον μελέτης τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων, ὁ ὁποῖος δίδεται παραστατικῶς κυρίως μὲ τὴν εἰκόνα τῶν μελισσῶν καὶ τοῦ ἀνθους τῆς ροδωνιάς (**176 C**).

Εἰς τὸ **178 E** κ.έ. λέγει ὅτι πρέπει νὰ δίδωμεν προσοχήν καὶ εἰς ὠρισμένα καλὰ παραδείγματα τῶν ἀρχαίων, ὡς εἶναι τοῦ Περικλέους, Εὐκλείδου, Σωκράτους, Μ. Ἀλεξάνδρου, Κλεινίου. Καὶ προσθέτει: «Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ προγυμνασθῇ εἰς αὐτὰ τὰ καλὰ παραδείγματα τῶν ἀρχαίων, δὲν θὰ δυσπιστήσῃ πλέον εἰς ἐκεῖνα τὰ χριστιανικά, ὅτι δῆθεν εἶναι ἀκατόρθωτα» (**179 C**). Καὶ εἶναι, ὅπως γνωρίζομεν, τὰ χριστιανικά ταῦτα ἀναρίθμητα, «νέφος» ὁλόκληρον (πρβλ. Ἑβρ. 12, 1), ἀπὸ κάθε κοινωνικὴν τάξιν καὶ ἐθνότητα, ἄνδρες καὶ γυναῖκες (πρβλ. Γαλ. 3, 28), ἐνῶ τὰ τῶν ἀρχαίων περιορίζονται εἰς ἐλάχιστον ἀριθμὸν καὶ μάλιστα μόνον μεταξὺ τῶν πεπαιδευμένων. Φαίνεται δηλαδὴ σαφῶς εἰς τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν ἡ ἐνέργεια τῆς θείας χάριτος.

Ἀπὸ τὸ **179 E** κ.έ. κάμνει λόγον περὶ τῶν ἀγαθῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ὁρθῆς καὶ μετὰ σκοποῦ ἀσκήσεως, ἀναφέρων πληθὺς παραδειγμάτων καὶ τονίζων ὅτι ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ πρόοδος τῆς ψυχῆς. Ἐν συνεχείᾳ ὁμιλεῖ περὶ ὠφελίμων καὶ βλαβερῶν διὰ τὴν ψυχὴν, καὶ μεταξὺ τούτων γίνεται θαυμάσιος λόγος περὶ μουσικῆς (**182 A** κ.έ.) καὶ περὶ πλούτου (**183 A** κ.έ.).

Γενικῶς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι αἱ θέσεις τοῦ Μ.Β. εἰς τὴν παρούσαν περισπούδαστον πραγματείαν του δύνανται, ὅχι μόνον καὶ σήμερον, ἀλλὰ εἰς πᾶσαν ἐποχὴν, νὰ ἀποτελοῦν τὸ μέτρον τῆς στάσεως τῶν Χριστιανῶν ἔναντι τῶν πνευματικῶν ρευμάτων τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας, ἀφοῦ ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος λέγει (**184 E**) ὅτι «εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του θὰ συμβουλευῇ τοὺς νέους», πᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπραγματοποιήθη ἐξ ἀντιστρόφου, δηλαδὴ, ἡ ἀνθρωπότης εἰς ὅλην τὴν ζωὴν τῆς καὶ εἰς πᾶσαν ἐποχὴν ἀντλεῖ διδάγματα ἐκ τῶν συγγραμμάτων καὶ ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ ἁγίου ἀνδρός, ὄντος «μεγίστου φωστῆρος» καὶ «οἰκουμενικοῦ διδασκάλου».

Β'. ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

1. Πολλοὶ λόγοι μὲ παρακινοῦν, ὦ παῖδες, νὰ σᾶς

συμβουλευέσω εκείνα τὰ ὁποῖα κρίνω ὅτι εἶναι κάλλιστα, καὶ τὰ ὁποῖα πιστεύω ὅτι θὰ σᾶς ὠφελήσουν ἔάν τὰ προτιμήσετε. Διότι καὶ ἡ ἡλικία μου εἶναι τόση¹, καὶ ἡ ἐκγύμνασίς μου ἤδη διὰ πολλῶν πραγμάτων, καὶ κυρίως ἡ ἱκανὴ γνωριμία καὶ τῶν δύο μεταβολῶν τῆς ζωῆς², αἱ ὁποῖαι διδάσκουν πάντα ἄνθρωπον, μὲ ἕκκα-
μαν νὰ εἶμαι ἔμπειρος τῶν ἀνθρωπίνων ζητημάτων, ὥστε νὰ δύναμαι νὰ ὑποδεικνύω εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μόλις εἰσέρχονται εἰς τὸ στάδιον τῆς ζωῆς τὸν ἀσφαλές-
στατον δρόμον. Ἄλλωστε ὡς πρὸς τὴν συγγένειαν τῆς φύσεως ἔρχομαι ἀμέσως μετὰ τοὺς γονεῖς σας³, ὥστε μήτε ἐγὼ νὰ σᾶς ἀγαπῶ κάπως ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς

1. Ἐδῶ ὁ Μ. Βασίλειος πρέπει νὰ ἐννοῇ τὴν ἡλικίαν τῶν τε-
λευταίων ἐτῶν τῆς ζωῆς του, δεδομένου ὅτι ἀπέθανεν, ὡς γνω-
στὸν λόγῳ τῆς ἀσκητικῆς του ζωῆς καὶ τῶν συνεχῶν φροντίδων
ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του, σχετικῶς νέος εἰς ἡλικίαν 49-50 ἐτῶν.
Ἄλλοι ὅμως ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι ἡ πραγματεία αὕτη πρὸς τοὺς
νέους ἔγινεν εἰς νεωτέραν ἡλικίαν, ἥτοι ὅτε ὁ Μ. Β. ἦτο περίπου
35 ἐτῶν, ἀφοῦ προηγουμένως ὁ Ἰουλιανὸς ὁ Παρασβάτης εἶχεν
ἐκδόσει διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς Χρι-
στιανοὺς διδασκάλους νὰ διδάσκουν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα.
Στηρίζουν δὲ τὴν ἀποψίν των αὐτὴν καὶ εἰς τὴν φράσιν πού ὑ-
πάρχει εἰς τὸ τέλος «ἐγὼ μὲν λοιπὸν ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα θεω-
ρῶ ὠφελιμώτατα, ἄλλα μὲν τώρα ἐξέθεσα, ἄλλα δὲ καθ' ὅλην
τὴν ζωὴν μου θὰ σᾶς συμβουλευώ», διότι δὲν θὰ τὴν ἔλεγεν ὁ
Μ. Β. περὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ὁπότε εἶχε κλονισθῇ σοβαρῶς
ἡ ὑγεία του. Ὅμως αἱ φράσεις πού ὑπάρχουν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς
πραγματείας φέρουν εἰς ἀντίθεσιν τὴν ἀνωτέρω ἀποψιν διὰ τοῦτο
τείνομεν νὰ ἀποδεχθῶμεν, ὅτι αὕτη ἔλαθε χώραν πάντως μετὰ
τὴν ἡλικίαν τῶν 40 ἐτῶν.

2. Ὁ Βασ. Γ. Μπιλάλης εἰς τὸ σχετικὸν ἔργον του, Ἀθή-
να 1966, σχολιάζων τὴν φράσιν, λέγει ὅτι «ἐννοεῖ μάλλον τίς κα-
λῶσυνες, ἄλλα καὶ τὰ θάσσανα τῆς ζωῆς, πού πάντα ἔχει τίς δύο
αὐτὲς ὀψεις». Ἄλλοι ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι ἴσως ἐννοεῖ τὸν θῖον
τοῦ Μ. Βασιλείου ὡς λαϊκοῦ καὶ ὡς κληρικοῦ, ἀποψις πού δὲν
φαίνεται καὶ τόσοσιν πιθανή. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἐνταῦθα ὁ Μ. Β.
κάμνει ὑπαινιγμὸν καὶ περὶ τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὴν ἀμαρτί-
αν, τῆς ὁποίας ὡς ἄνθρωπος ἔχει λάθει πείραν, ἡ τοῦλάχιστον
περὶ τῶν πειρασμῶν τῆς ἀμαρτίας, ὥστε νὰ δύναται νὰ συμβου-
λεύῃ τοὺς νέους θετικῶς. Ἄλλωστε οἱ πατέρες δὲν ἦσαν ὑποκρι-
ταί, ὥστε νὰ θέλουν νὰ ἀποκρύψουν τὰς ἀτελείας τῆς ἀνθρωπίνης
ζωῆς των. Ὅσον μεγάλη εἶναι ἡ ἀγιότης, τόσοσιν μεγάλη εἶναι
καὶ ἡ συναίσθησις τῆς ἀμαρτωλότητος.

3. Οἱ νέοι πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνεται ἴσως νὰ εἶναι ἀνε-

πατέρας σας, σεις δὲ νομίζω, ἐάν δὲν κάμνω λάθος ὡς πρὸς τὴν γνώμην σας, ὅτι δὲν ποθεῖτε τοὺς γονεῖς σας, ἐνόσω ἐπικοινωνεῖτε μαζί μου. Ἐάν μὲν λοιπὸν προθύμως δέχεσθε τὰ διδασκόμενα, **174 A** θὰ ἀνήκετε εἰς τὴν δευτέραν τάξιν ἐκείνων ποὺ ἐπαινοῦνται ἀπὸ τὸν Ἡσίοδον⁴· εἰ δὲ μή, ἐγὼ μὲν τίποτε δὲν θὰ εἶπω δυσάρεστον, σεις ὅμως ἐνθυμηθῆτε τὰ ἔπη, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκεῖνος λέγει, ὅτι ἄριστος μὲν εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀπὸ μόνος του γνωρίζει τὰ πρέποντα, καλὸς δὲ εἶναι καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ τὰς καλὰς ὑποδείξεις τῶν ἄλλων· ἐκεῖνος ὅμως ὁ ὁποῖος εἶναι ἀνίκανος καὶ διὰ τὰ δύο, εἶναι ἄχρηστος δι' ὅλα.

2. Μὴ ἀπορῆτε δέ, ἐάν εἰς σᾶς οἱ ὁποῖοι καθ' ἐκάστην ἡμέραν συχνάζετε εἰς διδασκάλους, καὶ ἐπικοινωνεῖτε μὲ τοὺς ἐλλογίμους ἐκ τῶν ἀρχαίων ἀνδρῶν μέσῳ τῶν συγγραμμάτων ποὺ ἔχουν ἀφήσει, ἐγὼ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου λέγω ὅτι ἔχω ἐξεύρει κάτι ὠφελιμώτερον. **B** Αὐτὸ τοῦτο λοιπὸν ἔρχομαι νὰ συμβουλευσω, ὅτι δὲν πρέπει ἀνεπιφυλάκτως εἰς τοὺς ἀνδρας αὐτοὺς ἀφοῦ παραδώσετε ὅπως πλοίου τὸ πηδάλιον τῆς διανοίας σας, ὅπου καὶ ἂν ὀδηγοῦν, ἐκεῖ νὰ τοὺς ἀκολουθῆτε, ἀλλ' ἀφοῦ παραλαμβάνετε ἐξ αὐτῶν ὅ,τι εἶναι χρήσιμον, νὰ γνωρίζετε τί πρέπει καὶ νὰ παραθλέπετε. Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτά, καὶ πῶς θὰ τὰ διακρίνωμε, τοῦτο ἀκριβῶς καὶ θὰ διδάξω εὐθύς ἀμέσως.

Ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, ὦ παῖδες, θεωροῦμεν ὅτι ὁ ἀνθρώπινος αὐτὸς θίος δὲν εἶναι καθόλου σπουδαῖον πρᾶγμα, οὔτε νομίζομεν, οὔτε ὀνομάζομεν γενικῶς ὅτι εἶναι κάτι καλόν, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θεοθεῖ μόνον εἰς αὐ-

ψιοί του. Πάντως φαίνεται ὅτι οἱ ἀνεψιοί του ἀφορμὴν μόνον τοῦ ἔδωσαν διὰ τὴν πραγματείαν αὐτὴν, τὴν ὁποῖαν ὁ ἅγιος πατὴρ ἀπευθύνει πρὸς ἅπαντας τοὺς χριστιανούς νέους.

4. Οἱ σχετικοὶ στίχοι τοῦ Ἡσιόδου ("Ἔργα καὶ Ἡμέραι 293-296 ἔχουν ὡς ἑξῆς:

«Οὗτος μὲν πανάριστος, δς αὐτὸς πάντα νοήσῃ
ἐσθλὸς (= καλὸς) δ' αὖ κακείνος, δς εἰδόντι πείθηται
δς δέ κε μήτ' αὐτὸς νοήῃ μήτ' ἄλλου ἀκούων
ἐν θυμῷ (= εἰς τὴν ψυχὴν του) θάληται, ὁ δ' αὖτ' ἀ-
χρήσιος (= ἄχρηστος) ἀνὴρ».

τὴν ἐδῶ τὴν ζωὴν. Οὔτε λοιπὸν τὴν καταγωγὴν ἀπὸ ἐπιφανεῖς προγόνους, οὔτε τὴν ἰσχὺν τοῦ σώματος, οὔτε τὴν ὥραιότητά, C οὔτε τὸ παράστημα, οὔτε τὰς τιμὰς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε ἀπ' αὐτὸ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, οὔτε ὅ,τι καὶ ἂν ἀναφέρῃ κανεῖς ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων, θεωροῦμεν ὅτι εἶναι σπουδαῖον, ἀλλ' οὔτε ἄξιον νὰ τὸ εὐχώμεθα, ἢ νὰ ἀποθλέπωμεν πρὸς τοὺς ἔχοντας αὐτά, ἀλλὰ μὲ τὰς ἐλπίδας προχωροῦμεν μακρότερον, καὶ ὅλα τὰ κάμνομεν πρὸς προετοιμασίαν διὰ τὴν ἄλλην ζωὴν⁵. Ἐκεῖνα μὲν λοιπὸν τὰ ὁποῖα βοηθοῦν ἡμᾶς δι' αὐτὴν, λέγομεν ὅτι πρέπει νὰ τὰ ἀγαπῶμεν καὶ νὰ τὰ ἐπιδιώκωμεν μὲ ὅλην μας τὴν δύναμιν, ἐνῶ ἀντιθέτως ἐκεῖνα ποὺ δὲν ὀδηγοῦν πρὸς ἐκείνην, πρέπει νὰ τὰ περιφρονῶμεν ὥς μὴ ἔχοντα ἀξίαν. Διὰ νὰ ἐκθέσω λοιπὸν ποῖα ἀκριβῶς εἶναι αὐτὴ ἡ ζωὴ, καὶ ποῦ καὶ πῶς θὰ ζήσωμεν αὐτὴν, ἀφ' ἐνὸς μὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπεκταθῇ περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἐπιτρέπει ἡ παρούσα ἀφορμὴ⁶, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐχρειάζοντο μεγαλύτεροι ἀπὸ σᾶς κατὰ τὴν ἡλικίαν ἀκροαταὶ διὰ νὰ τὰ ἀκούσουν. Πάντως τόσον μόνον ἂν εἴπω, D ἴσως ἀρκούντως θὰ ἡδυνάμην νὰ σᾶς ἀποδείξω, ὅτι ἂν κάποιος συλλάβῃ διὰ τῆς λογικῆς του ὅλην ὁμοῦ τὴν εὐτυχίαν ἀπὸ τότε ποὺ ὑπῆρξαν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὴν συναθροίσῃ εἰς ἓν, δὲν θὰ τὴν εὕρῃ νὰ ἐξισοῦται οὔτε μὲ ἓν πολλοστημόριον τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων⁷, ἀλλὰ ὅλα τὰ ἐδῶ καλὰ θὰ τὰ εὕρῃ νὰ ὑπολείπονται περισσότερον τοῦ μικροτέρου ἐκείνων, παρ' ὅσον ὑπολείπονται ἢ σκιά καὶ τὸ ὄνειρον ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν. Μᾶλλον δέ, διὰ νὰ χρησιμοποιήσω γνωστότερον παράδειγμα, ὅσον εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστὸν ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι τιμιωτέρα τοῦ σώματος, τόση εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς παρουσίας καὶ τῆς ἄλλης ζωῆς.

5. Πρὸβλ. «Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν» (Ματθ. 6, 33), ὡς καὶ «ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει» (Φίλιπ. 3, 20).

6. Φαίνεται ὅτι ἡ ἀφορμὴ διὰ τὴν παρούσαν ὁμιλίαν ἐδόθη ἀπὸ προφορικὴν συζήτησιν, ποὺ θὰ εἶχεν ὁ Μ. Β. μὲ τοὺς νέους ἀνεψιούς του.

7. Πρὸβλ. «Ἄ ὀφθαλμός οὐκ εἶδεν καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ

Εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν λοιπὸν μᾶς ὁδηγοῦν αἱ Ἁγία Γραφαί, ἐκπαιδεύουσαι ἡμᾶς με μυστηριώδεις διδασκαλίας. Ἔως οὗ ὅμως ἀκριβῶς λόγῳ ἡλικίας **E** εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀντιλαμβανώμεθα τὸ θάθος τοῦ νοήματος αὐτῶν, δι' ἓν χρονικὸν διάστημα προϋμναζόμεθα διὰ τοῦ ὅμματος τῆς ψυχῆς, ὥς εἰς σκιάς καὶ κάτοπτρα, με ἄλλους λόγους ὃχι ἐντελῶς διαφόρους, μιμούμενοι ἐκείνους πού ἀσκούνται εἰς τὰ στρατιωτικά, οἱ ὅποιοι θεθαίως ἀφοῦ με χειρονομίας καὶ χοροὺς ἀποκτήσουν τὴν ἐμπειρίαν, κατόπιν ἐπὶ τῶν πραγματικῶν ἀγώνων ἀπολαμβάνουν τὸ κέρδος τὸ προελθὸν ἐκ τῆς ἀσκήσεως πού ἦτο ὡς παιδιά. Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν πρέπει ἀκριβῶς νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἔχομεν ἐνώπιόν μας ἀγῶνα μέγιστον πάντων τῶν ἀγώνων, **175 A** χάριν τοῦ ὁποίου πρέπει ὅλα νὰ τὰ κάμνωμεν καὶ νὰ κοπιᾶζωμεν ὅσον δυνάμεθα διὰ τὴν προετοιμασίαν αὐτοῦ, καὶ νὰ ἐπικοινωνῶμεν με ποιητάς καὶ πεζογράφους καὶ ρήτορας, καὶ με ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ ὅπου πρόκειται νὰ προκύψῃ κάποια ὠφέλεια διὰ τὴν φροντίδα τῆς ψυχῆς. Ὅπως λοιπὸν ἀκριβῶς οἱ θαφεῖς, ἀφοῦ προετοιμάσουν προηγουμένως με ὠρισμένας ἐπεξεργασίας τὸ ἀντικείμενον πού θὰ δεχθῇ τὴν θαφὴν, τότε ἐπιθέτουν τὸ χρῶμα, εἴτε ἐρυθρόν, εἴτε ὅ,τιδήποτε ἄλλο, κατὰ τὸν ἴδιον λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τρόπον, ἐάν θέλωμεν νὰ παραμένῃ ἡ γνώμη ἡμῶν περὶ τοῦ καλοῦ ἀνεξίτηλος διὰ παντός, με τὰ ἔξω δηλαδὴ ταῦτα μαθήματα⁸ ἀφοῦ προϋμνασθῶμεν, τότε ἀκριβῶς θὰ ἐννοήσωμε τὰ ἅγια καὶ ὑπερφυσικά διδάγματα **B** καὶ ὅπως ἀφοῦ συνηθίσωμε νὰ ἀντικρύζωμε τὸν ἥλιον εἰς τὸ ὕδωρ, τότε θὰ ρίψωμε τὰ θλήματατά μας κατ' εὐθείαν εἰς τὸ φῶς του.

Ἐάν μὲν λοιπὸν ὑπάρχῃ κάποια συγγένεια εἰς τοὺς λόγους μεταξύ των (δηλαδὴ τοὺς ἔξω καὶ τῆς Ἀγίας

ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ὅσα ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν» (Α' Κορινθ. 2, 9).

8. Τὰ ἔξω μαθήματα ἢ «θύραθεν» διδασκαλία θεωρεῖται γενικῶς ἀπὸ τοὺς πατέρας ὅ,τι εὐρίσκεται ἐκτὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἢ ἔξω, παρὰ τὴν θύραν τῆς Ἐκκλησίας, ἔστω καὶ ἂν ταῦτα δὲν διαφέρουν ἐντελῶς, δὲν εἶναι «πάντη διεστηκότα», ὅπως ἀνέφερεν ἀνωτέρω ὁ Μ. Β.

Γραφῆς), θὰ ἦτο χρήσιμος εἰς ἡμᾶς ἡ γνῶσις ἀμφοτέρων· ἂν ὅμως ὄχι, ἡ παράλληλος τοῦλάχιστον τοποθέτησις αὐτῶν διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς διαφορᾶς των, δὲν εἶναι μικρὰ ὠφέλεια διὰ τὴν μετὰ θεβαιότητος γνῶσιν τοῦ καλυτέρου. Μὲ ποῖαν ὅμως παρομοίωσιν νὰ παρομοιάσῃς μίαν ἐκάστην τῶν διδασκαλιῶν, διὰ νὰ δυνηθῇς νὰ σχηματίσῃς τὴν εἰκόνα αὐτῶν; Πράγματι ὅπως ἀκριβῶς ἐνὸς φυτοῦ ἡ φυσικὴ μὲν τελειότης εἶναι νὰ δίδῃ τὸν καρπὸν εἰς τὴν κατάλληλον ἐποχὴν, ἔχει ὅμως καὶ κάποιον στολισμὸν τὰ φύλλα ποὺ περισσεύονται εἰς τοὺς κλάδους, ὧστε λοιπὸν καὶ εἰς τὴν ψυχὴν, πρωτίστως μὲν ὡς καρπὸς ὑπάρχει ἡ ἀλήθεια, δὲν εἶναι ὅμως ἀσφαλῶς ἄχαρι νὰ περιβάλλεται μὲ τὴν θύραθεν σοφίαν, ὡς φύλλα ποὺ παρέχουν καὶ ἀσφάλειαν εἰς τὸν καρπὸν καὶ ἐμφάνισιν ὄχι ἀσχημον. Λέγεται λοιπὸν ὅτι καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐκεῖνος ὁ σπουδαῖος, ὁ περιβόητος διὰ τὴν σοφίαν του εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ ἐγύμνασε τὸν νοῦν του μὲ τὴν σοφίαν τῶν Αἰγυπτίων, τότε προσῆλθεν εἰς τὴν μυστικὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ⁹. Ἐξ ἄλλου παρομοίως μὲ αὐτόν, εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, λέγουν ὅτι καὶ ὁ σοφὸς Δανιὴλ εἰς τὴν Βαβυλῶνα ἀφοῦ ἐδιδάχθη τὴν σοφίαν τῶν Χαλδαίων, τότε ἤρχισε νὰ μελετᾷ τὴν θεῖαν διδασκαλίαν¹⁰.

Δ Ἄλλ' ὅτι μὲν δὲν εἶναι ἄχρηστον πρᾶγμα διὰ τὰς ψυχὰς τὰ ἐξώθεν ταῦτα μαθήματα, ἀρκούντως ἔχει λεχθῇ· μὲ ποῖον ὅμως τρόπον πρέπει νὰ μελετᾷτε αὐτά, θὰ τὸ ἀναπτύξωμεν κατωτέρω. Πρῶτον μὲν λοιπὸν νὰ μὴ δίδετε προσοχὴν εἰς ὅλα ἀνεξαίρετως τὰ γραφόμενα ὑπὸ τῶν ποιητῶν, διὰ νὰ ἀρχίσω ἀπὸ αὐτοῦς, διότι παρουσιάζουν ἀρκετάς διαφορὰς εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν ποιημάτων τους, ἀλλ' ὅταν μὲν σὰς διηγούνται τὰς πράξεις ἢ τοὺς λόγους τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν, πρέπει καὶ νὰ τοὺς ἀγαπᾶτε καὶ νὰ τοὺς θαυμάζετε, καὶ νὰ προσπαθῇτε νὰ τοὺς μιμηθῇτε ὅσον γίνεται περισσότερον· ὅταν ὅμως διηγηθῶν περὶ ἀνδρῶν κακῶν, τότε πρέπει

9. Πράξ. 7, 22.

10. Δαν. 1, 4-5.

νά ἀποφεύγετε αὐτὴν τὴν μίμησιν, μὲ τὸ νὰ φράσσετε τὰ ὦτα σας, ἐξ ἰσοῦ ὅπως ἐκεῖνοι διηγοῦνται περὶ τοῦ Ὀδυσσέως σχετικῶς μὲ τὰ ἄσματα τῶν Σειρήνων¹¹. Διότι ἡ ἐξοικειώσις μὲ τοὺς χυδαίους λόγους εἶναι μία ὁδὸς ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὴν μίμησιν τῶν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν πρέπει μὲ κάθε τρόπον νὰ προφυλάσσωμε τὴν ψυχὴν¹², μήπως διὰ τῆς ἐλκυστικῆς διηγήσεως χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθῶμεν παραλάβωμεν κάτι ἀπὸ τὰ φαῦλα, **Ε** ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ ἐκείνους ποὺ καταπίνουν τὰ δηλητήρια μαζί μὲ τὸ μέλι. Δὲν θὰ ἐπαινέσωμε λοιπὸν τοὺς ποιητάς, οὔτε ὅταν ἀπομιμοῦνται πρόσωπα ποὺ κακολογοῦν, ποὺ εἰρωνεύονται, ποὺ συνάπτουν ἔρωτικὰς σχέσεις ἢ μεθύουν, οὔτε ὅταν ὀρίζουν τὴν εὐτυχίαν ὡς πλουσίαν τράπεζαν καὶ ἐλεύθερα καὶ ἄσεμνα ἄσματα. Ἰδιαιτέρως δὲ δὲν θὰ προσέξωμεν ὅταν διδάσκουν κάτι περὶ θεῶν, καὶ μάλιστα ὅταν διηγοῦνται ὅτι εἶναι πολλοὶ καὶ ὅτι δὲν ὁμονοοῦν μεταξύ τῶν. **176 Α** Διότι, ὡς εἶναι γνωστὸν, μεταξύ τῶν θεῶν ὁ ἀδελφὸς φιλονικεῖ πρὸς τὸν ἀδελφόν, καὶ ὁ γονεὺς πρὸς τοὺς παῖδας, καὶ μεταξύ αὐτῶν πάλιν καὶ τῶν γονέων ὑπάρχει πόλεμος ἀκήρυκτος. Τὰς μοιχείας δὲ τῶν θεῶν καὶ τοὺς ἔρωτας καὶ τὰς φανεράς σαρκικὰς αὐτῶν σχέσεις, καὶ μάλιστα τοῦ κορυφαίου πάντων καὶ ὑψίστου Διός, ὅπως αὐτοὶ διηγοῦνται, τὰ ὁποῖα καὶ περὶ τῶν θεοκημάτων ἂν τὰ ἔλεγε κάποιος θὰ ἐκοκκίνιζε, θὰ τὰ ἀφήσωμε διὰ τοὺς ἡθοποιούς.

3. Αὐτὰ τὰ ἴδια ἔχω νὰ εἰπῶ καὶ περὶ τῶν πεζογράφων, καὶ μάλιστα ὅταν γράφουν μόνον χάριν ψυχαγωγίας ἐκείνων ποὺ τοὺς διαθάζουν. **Β** Ἐπίσης καὶ τὴν ἔντεχνον ψευδολογίαν τῶν ρητόρων δὲν θὰ τὴν μιμηθῶμεν. Διότι οὔτε εἰς τὰ δικαστήρια, οὔτε εἰς τὰς ἀλλας ἐνεργείας μας ἀρμόζει τὸ ψεῦδος εἰς ἡμᾶς ποὺ ἔχομε προτιμήσει τὸν ὀρθὸν καὶ ἀληθῆ δρόμον τῆς ζωῆς, καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ὑπάρχει ρητὴ ἐντολὴ νὰ μὴ καταφεύγωμεν εἰς τὰ δικαστήρια¹³. Ἄλλ' ἐκ τῶν ἔργων τῶν

11. Ὅμηρου Ὀδύσσεια μ 39 κ. ἐ. 154 κ. ἐ.

12. Πρὸλ. «πάση φυλακῇ τήρει σὴν καρδίαν» (Παροιμ. 4, 23).

13. Πρὸλ. Ματθ. 5, 25 καὶ 34, Ματθ. 7, 1 κ.ά.

ἐκείνα ἰδιαιτέρως θά ἀποδεχθῶμεν, εἰς τὰ ὁποῖα ἢ ἐπαινοῦν τὴν ἀρετὴν, ἢ κατηγοροῦν τὴν πονηρίαν. Ὅπως δηλαδὴ ἐκ τῶν ἀνθέων διὰ μὲν τοὺς λοιποὺς ἢ ἀπόλαυσις φθάνει μόνον μέχρι τοῦ ἀρώματος ἢ τοῦ χρωματισμοῦ, διὰ τὰς μελίσσας ὅμως ὑπάρχει καὶ μέλι διὰ νὰ λαμβάνουν ἐξ αὐτῶν, οὕτω λοιπὸν καὶ ἐδῶ δι' ἐκείνους ποὺ δὲν ἐπιδιώκουν ἐκ τῶν τοιούτων λόγων μόνον τὸ εὐχάριστον καὶ τερπνὸν ὑπάρχει καὶ κάποια ὠφέλεια ἐξ αὐτῶν διὰ νὰ ἀποκομίσουν εἰς τὴν ψυχὴν. **Σ**υμφώνως λοιπὸν πρὸς τὴν ὅλην εἰκόνα τῶν μελισσῶν πρέπει καὶ σεῖς νὰ παρακολουθῆτε καὶ νὰ μελετᾶτε τοὺς λόγους αὐτοὺς. Καὶ ἐκείναι δηλαδὴ οὔτε πετοῦν πλησίον ὅλων τῶν ἀνθέων, οὔτε ἐπιχειροῦν ὅλα νὰ τὰ παραλάβουν ἀπὸ ἐκείνα εἰς τὰ ὁποῖα θά ἐπικαθήσουν, ἀλλὰ ἀφοῦ λάβουν ὅσον ἐξ αὐτῶν τοὺς εἶναι χρήσιμον διὰ τὴν ἐργασίαν τῶν, τὸ ὑπόλοιπον τὸ ἀφήνουν καὶ φεύγουν. Καὶ ἡμεῖς ἐὰν εἴμεθα φρόνιμοι, ἀφοῦ ἀποκομίσωμεν ἀπὸ αὐτὰ ὅσον εἶναι κατὰλληλον δι' ἡμᾶς καὶ συγγενὲς πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τὸ ὑπόλοιπον θά τὸ παραβλέψωμε. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἀφοῦ δρέψωμεν τὸ ἄνθος τῆς τριανταφυλλιάς ἀποφεύγομεν τὰς ἀκάνθας, παρομοίως καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων λόγων, ἀφοῦ καρπωθῶμεν ὅσον εἶναι χρήσιμον, θά προφυλαχθῶμεν ἀπὸ τὸ θλασθῆναι. **Δ** Εὐθύς λοιπὸν ἐξ ἀρχῆς ἔπρεπε νὰ ἐξετάζωμε προσεκτικῶς ἕνα ἕκαστον τῶν μαθημάτων, καὶ νὰ τὸ προσαρμόζωμεν ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκομε, συμφώνως πρὸς τὴν Δωρικὴν παροιμίαν, εὐθυγραμμίζοντες τὴν πέτραν ποὺ κτίζομε πρὸς τὸ «ἀλφάδι»¹⁴.

Καὶ ἐπειδὴ ἀκριβῶς δι' ἀρετῆς πρέπει νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, εἰς ταύτην δὲ ἔχουν ἀφιερῶσει πολλὰ ἐγκώμια οἱ ποιηταί, πολλὰ ἐπίσης οἱ πεζογράφοι, πολὺ δὲ ἀκόμη περισσότερα οἱ φιλόσοφοι ἄνδρες, εἰς αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰ συγγράμματα πρέπει νὰ διδῶμεν ἰδιαιτέραν προσοχὴν. Διότι δὲν εἶναι μικρὰ ἡ

14. Ἡ Δωρικὴ παροιμία ἔλεγε: «τὸν λίθον ποτὶ τὰν σπάρτον ἄγειν». Ποτὶ εἰς τὴν δωρ. διάλεκτον = πρὸς. Ὁ σπάρτος εἶναι τὸ φυτὸν ἀπὸ τοῦ ὁποῖου θγαίνει ἡ λινὴ κλωστή ἀπὸ τὴν κλωστήν αὐτὴν κατεσκευάζον τότε τὸ ράμμα, τὸ ἀλφάδι τοῦ κτίστου.

ωφέλεια νά γίνη ἡ ἀρετὴ ἐξοικείωσις καὶ συνήθεια εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νέων, διότι εἶναι φυσικὸν ὅσα οἱ ἄνθρωποι μαθαίνουν εἰς τοιαύτην ἡλικίαν νά παραμένουν σταθερά, ἐντυπούμενα εἰς τὸ θάθος τῶν ψυχῶν λόγῳ τῆς ἀπαλότητος αὐτῶν. **Ε** "Ἡ τί ἄλλο δυνάμεθα νά ὑποθέσωμεν ὅτι διενοήθη ὁ Ἡσίοδος διὰ νά ποιήσῃ αὐτὰ ἐδῶ τὰ ἔπη, τὰ ὁποῖα πάντες ἔχουν εἰς τὸ στόμα των, παρὰ τὸ νά προτρέπουν τοὺς νέους εἰς τὴν ἀρετὴν; Διότι ἐν πρώτοις μὲν εἶναι τραχὺς καὶ δύσθετος, καὶ συνεχοὺς ἰδρῶτος καὶ πλήρης κόπου, ὁ ἀνηφορικὸς δρόμος πού ὁδηγεῖ πρὸς τὴν ἀρετὴν. Διὰ τοῦτο ἀκριθῶς δὲν εἶναι εὐκολον εἰς τὸν καθένα οὔτε νά πλησιάσῃ καὶ νά θαδίσῃ αὐτὸν τὸν δρόμον ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι εἶναι ἀνηφορικὸς καὶ ἀπότομος, οὔτε καὶ ἂν ἤρχιζε νά τὸν θαδίξῃ, εὐκόλως νά φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα. "Όταν ὁμως εὗρεθῇ εἰς τὴν κορυφὴν εἶναι δυνατόν νά θλέπῃ, πόσον μὲν εἶναι ὁμαλὸς καὶ ὠραῖος, πόσον δὲ ἄνετος καὶ εὐκολοδιάθετος, καὶ περισσότερον εὐχάριστος ἀπὸ τὸν ἄλλον πού ὁδηγεῖ εἰς τὴν κακίαν, τὸν ὁποῖον εἶναι δυνατόν νά θαδίσῃ κανεὶς ὁλόκληρον ἀμέσως ἐπειδὴ εὐρίσκεται πλησίον μας, **177 A** εἶπεν ὁ ἴδιος αὐτὸς ποιητῆς¹⁵. Ἐγὼ λοιπὸν νομίζω ὅτι ἔγραψεν αὐτὰ ὁ Ἡσίο-

15. Οἱ σχετικοὶ στίχοι τοῦ Ἡσιόδου («Ἔργα καὶ Ἡμέραι» 285-290), τῶν ὁποίων τὸ νόημα θαυμασιῶς ἀπέδωσεν ἀνωτέρω ὁ Μ. Β. ἔχουν οὕτω:

«Τὴν μὲν τοι κακότητα καὶ Ἰλαδὸν ἔστιν ἐλέσθαι
 ῥηϊδίως· λείη μὲν ὁδός, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει.
 τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
 ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὀρθιὸς οἶμος ἐς αὐτὴν
 καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἴκηαι,
 ῥηϊδίη δὴ ἔπειτα πέλει χαλεπὴ περ ἐοῦσα».

Λέξεις τοῦ Ἡσιόδου:

Ἰλαδὸν = σωρηδὸν

ναίει (ναός) = κατοικεῖ, εὐρίσκεται

οἶμος = ὁδός

ἐπὴν = ὅταν

ἴκηαι, ἴκη (ἀόρ. 3^ο τοῦ ῥ. ἰκνέομαι· οὔμαι) = φθάσῃ

πέλει = ὑπάρχει, εἶναι.

ἐοῦσα, οὔσα (ἐναντιωματικὴ μετοχή) = ἂν καὶ εἶναι.

"Όμοιοι περίπου, ἀλλὰ μὲ τὴν ἰδικὴν των θαρρύτητα, εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ: «Εἰσελθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης· ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδός ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώ-

δος ὄχι δι' ἄλλον λόγον, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς προτρέπη εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ διὰ νὰ παρακινή ὅλους νὰ εἴμεθα ἀγαθοί, ὥστε νὰ μὴ ἀποστατήσωμε καὶ ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὸν σκοπὸν μας παραλύοντες ἐμπροσθεν τῶν κόπων καὶ τῶν ἀγώνων. Ὅπως δὴποτε ἂν καὶ κάποιος ἄλλος ἐγκωμιάζῃ τὴν ἀρετὴν μὲ παρομοίους λόγους, ἐπειδὴ εἰς τὸν ἴδιον σκοπὸν μᾶς ὁδηγοῦν, νὰ τοὺς ἀποδεχώμεθα.

4. Ὅπως δὲ ἐγὼ ἤκουσα κάποιον ἱκανώτατον ἐρμηνευτὴν τῶν ποιητῶν, ὅλη ἡ ποίησις τοῦ Ὅμηρου εἶναι ἔπαινος τῆς ἀρετῆς, καὶ ὅλα εἰς αὐτὸν πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν ὁδηγοῦν, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα πού εἰναι περιττά καὶ ἀκατάλληλα. **Β** Ἰδιαιτέρως μάλιστα εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον παρουσιάζει τὸν στρατηγὸν τῶν Κεφαλλήνων¹⁶ ὅταν περιεσώθῃ γυμνὸς ἀπὸ τὸ ναυάγιον, πρῶτον μὲν νὰ δημιουργῇ σεβασμὸν εἰς τὴν βασιλόπαιδα μὲ μόνην τὴν ἐμφάνισίν του, χωρὶς καθόλου νὰ δυσκολευθῇ ἀπὸ ἐντροπὴν, πού ἐνεφανίζετο γυμνός, ἐπειδὴ πράγματι τὸν ἐπαρουσίασε στολισμένον μὲ ἀρετὴν ἀντὶ ἐνδυμάτων· ἔπειτα δὲ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς Φαίακας τόσο ἀξιὸς ἐθεωρήθη, ὥστε ἐγκατέλειψαν τὴν

λειαν, καὶ πολλοὶ εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς· ὅτι στενὴ ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὅλοι εἰσιν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν» (Ματθ. 7, 13-14).

Εἰς τοιαῦτα παραδείγματα ὁμοιότητος τῶν κειμένων τῆς ἀρχαιοελληνικῆς γραμματείας πρὸς τοὺς λόγους τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἐστηρίχθη ἡ γνωστὴ θεωρία τοῦ σπερματικοῦ λόγου, τὴν ὁποίαν εἰσηγήθη Ἰουστίνος ὁ Φιλόσοφος καὶ Μάρτυς καὶ ἀνέπτυξαν οἱ μεγάλοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας· σπέρματα ἀληθείας εὐρίσκονται καὶ εἰς τοὺς π.Χ. σπουδαίους ἄνδρας. Ἀλλωστε εἰς τὴν ἰδέαν αὐτὴν στηρίζεται καὶ ὁ προκείμενος λόγος τοῦ Μ. Β. Ὡρισμένοι λόγοι τοῦ Χριστοῦ πού παρουσιάζουν τοιαύτας ὁμοιότητας δὲν εἶναι «δάνεια» ἀπαγε τῆς θλασφημίας! Ἐδῶ ὁμιλεῖ ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ!

16. Κεφαλλῆνες ὀνομάζονται ὅλοι ὅσοι εἶχον ἐκστρατεύσει εἰς τὴν Τροίαν ἀπὸ τὴν Κεφαλληνίαν καὶ τὰς πέριξ νήσους Ἰθάκην, Ζάκυνθον κ.ἄ., τῶν ὁποίων στρατηγὸς ἦτο ὁ Ὀδυσσεύς· ὠνομάσθησαν οὕτω ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς μεγαλυτέρας νήσου Κεφαλληνίας.

Τὸ περιστατικὸν μὲ τὴν βασιλόπαιδα Ναυσικᾶν κλπ. διηγείται ὁ Ὅμηρος εἰς τὴν ραψῳδίαν ζ τῆς Ὀδυσσεΐας.

τρυφηλὴν ζωὴν των, πρὸς ἐκεῖνον πάντες ἀπέβλεπον καὶ προσεπάθουν νὰ τὸν μιμηθοῦν, καὶ τότε οὐδεὶς ἐκ τῶν Φαίακων δὲν ἠύχετο τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ γίνῃ Ὀδυσσεύς, ἔστω καὶ περισωθεὶς ἐκ τοῦ ναυαγίου. Διότι μὲ αὐτοὺς τοὺς στίχους, ἔλεγεν ὁ ἐξηγητὴς τῆς σκέψεως τοῦ ποιητοῦ, ὁ Ὅμηρος σχεδὸν φωνάζει καὶ λέγει: **©** Διὰ τὴν ἀρετὴν πρέπει νὰ φροντίζετε, ὦ ἄνθρωποι, ἡ ὁποία κολυμβᾷ μαζί του καὶ εἰς τὸ ναυάγιον, καὶ ὅταν θὰ φθάσῃ εἰς τὴν ξηρὰν ἂν καὶ θὰ ἐμφανισθῇ γυμνός, ἐν τούτοις θὰ τὸν ἀναδείξῃ ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς εὐτυχεῖς Φαίακας. Καὶ ἀληθῶς τοιοιτοτρόπως συμβαίνει: Τὰ μὲν ἄλλα πράγματα ποὺ ἀποκτοῦν οἱ ἄνθρωποι, δὲν ἀνήκουν περισσότερον εἰς αὐτοὺς ποὺ τὰ ἔχουν, ὅσον ἀνήκουν καὶ εἰς τοὺς οἰουσδήποτε τυχόντας, ἐπειδὴ μεταβάλλονται καὶ μετατοπίζονται τῇδε κάκεισε ὅπως συμβαίνει εἰς τὸ παιγνίδι τῶν κύβων· μόνη δὲ ἡ ἀρετὴ ἐξ ὅλων τῶν κτημάτων εἶναι ἀπόκτημα ἀναφαίρετον¹⁷, ποὺ παραμένει εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ὅσον ζῇ καὶ μετὰ θάνατον. Διὰ τοῦτο θεβαίως νομίζω ὅτι καὶ ὁ Σόλων διὰ τοὺς πλουσίους εἶπε τό:

Ἄλλ' ἡμεῖς δὲν θὰ ἀνταλλάξωμε μὲ αὐτοὺς

© Τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον· διότι ἡ μὲν ἀρετὴ εἶναι πάντα σταθερά,

Τὰ χρήματα ὅμως ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος τὰ ἔχει¹⁸.

Παραπλήσια δὲ πρὸς αὐτὰ εἶναι καὶ τὰ Θεόγνιδος, εἰς τὰ ὁποῖα λέγει ὅτι ὁ Θεός, οἷονδήποτε Θεὸν θεβαίως καὶ ἂν ὑπονοῇ, κλίνει τὴν πλάστιγγα εἰς τοὺς ἀνθρώπους κατὰ διάφορον τρόπον κάθε φοράν, ὥστε «ἄλλοτε μὲν νὰ εἶναι πλούσιοι καὶ ἄλλοτε νὰ μὴ ἔχουν τίποτε»¹⁹.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Κεῖος σοφιστὴς Πρόδικος κάπου εἰς τὰ συγγράμματά του, παρόμοια πρὸς αὐτὰ διὰ τὴν ἀρετὴν

17. Πρὸβλ. Ματθ. 6, 19 - 20.

18. Ἐλεγεία Σόλωνος, ἀπόσπ. 4. Βλ. καὶ Πλουτάρχου, θεὸς Σόλωνος παράγρ. 3.

19. Ἐλεγεία Θεόγνιδος, 157. Ἐχει οὕτω:

«Ζεὺς γάρ τοι τὸ τάλαντον ἐπιρρέπει ἄλλοτε ἄλλω· ἄλλοτε μὲν πλουτεῖν, ἄλλοτε δ' οὐδὲν ἔχειν».

καὶ τὴν κακίαν διетύπωσε φιλοσοφικῶς· καὶ εἰς αὐτὸν ἀσφαλῶς πρέπει νὰ προσέξωμε, διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀπορριπτέος. Περίπου δὲ οὕτως ἔχει τὸ κείμενον αὐτοῦ, **Ε** ὅπως ἐγὼ ἐνθυμοῦμαι τὴν σκέψιν τοῦ ἀνδρός, διότι δὲν γνωρίζω θεθαίως τὰς λέξεις ἀκριβῶς, ἐκτὸς ὅτι αὐτὰ εἶπεν, ὅχι ὁμῶς εἰς ἔμμετρον λόγον. "Ὅτι δηλαδὴ ὅταν ὁ Ἡρακλῆς ἦτο ἐντελῶς νέος, καὶ σχεδὸν εἰς τὴν ἰδίαν ἡλικίαν, πού εἰσθε καὶ σεῖς τῶρα, ἐνῶ ἐσκέπτετο χωρὶς ἀκόμη νὰ ἔχη ἀποφασίσει ποῖαν ἐκ τῶν δύο ὁδῶν νὰ ἀκολουθήσῃ, ἐκείνην πού μὲ κόπους ὁδηγεῖ πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἢ τὴν εὐκολωτάτην, προσῆλθον δύο γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία· **178 A** εὐθὺς μὲν λοιπὸν ἂν καὶ ἐσιώπων ἐδειξαν μὲ τὴν ἐξωτερικὴν τῶν ἐμφάνισιν τὴν μεταξὺ τῶν διαφορὰν. Διότι ἡ μὲν μία ὑπὸ τῆς κομμωτικῆς τέχνης εἶχε μεταβληθῇ εἰς ὠραιότητα, καὶ ὑπὸ τῆς τρυφηλῆς ζωῆς ἦτο εὐσωμος, καὶ ἐφόρει ὀλόκληρον πλῆθος ἀπὸ θέλγητρα· καὶ αὐτὰ λοιπὸν ἐδείκνυε, καὶ ἀκόμη περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ὑπέσχετο, ἐπιχειροῦσα νὰ προσελκύῃ τὸν Ἡρακλέα πρὸς τὸν ἑαυτὸν τῆς· ἡ ἄλλη ἀντιθέτως ἦτο σκελετωμένη, καὶ ἰσχνή, καὶ ἐκύτταζε μὲ θλέμμα σοβαρόν, καὶ ἔλεγε τὰ ἐξῆς διάφορα τῆς ἄλλης· διότι οὐδὲν ἀναπαυτικὸν ὑπέσχετο, οὔτε εὐχάριστον, ἀλλὰ μυρίους ἰδρωτάς καὶ κόπους καὶ κινδύνους, καὶ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. "Ὅμως θραβεῖον δι' ὅλα αὐτὰ ἦτο νὰ γίνῃ Θεός, ὅπως ἔλεγεν ὁ ἴδιος ὁ Πρόδικος· **B** αὐτὴν θεθαίως λέγει εἰς τὸ τέλος ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἠκολούθησε²⁰.

Καὶ σχεδὸν ἅπαντες, περὶ τῶν ὁποίων ὁπωσδήποτε γίνεται κάποιος λόγος διὰ τὴν σοφίαν τῶν, ἄλλος ὀλιγώτερον ἄλλος περισσότερον, ὅσον ἡδύνατο ἕκαστος

20. Πρόδικος ὁ Κεῖος σοφιστὴς μὲ τὴν καλὴν ἔννοιαν, σύγχρονος τοῦ Σωκράτους. Ὁ Σουΐδας ἀναφέρει ὅτι ἔγραψε σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον «Ὁραὶ» μὴ διασωθὲν ὁμῶς. Τὸν μῦθον περὶ τοῦ Ἡρακλέους σχετικῶς μὲ τὴν Ἀρετὴν καὶ τὴν Κακίαν, τὸν γνωστὸν ὡς «μῦθον τοῦ Προδίκου» μᾶς διέσωσεν ὁ Ξενοφῶν, πού ὑπῆρξε καὶ μαθητὴς του (Ἀπομνημονεύματα 2, 1, 21-34). Ὁ Μ. Β. φαίνεται ὅτι εἶχεν ὑπ' ὄψει τοῦ μᾶλλον τὸ πρωτότυπον κείμενον τοῦ Προδίκου, χωρὶς νὰ ἀποκλείεται καὶ ἡ γνώσις τοῦ κειμένου τοῦ Ξενοφώντος.

↓
 εἰς τὰ συγγράμματά των ἐξύμνησαν τὴν ἀρετὴν εἰς αὐτοὺς πρέπει νὰ πειθώμεθα καὶ νὰ προσπαθῶμεν νὰ ἐφαρμόζωμεν εἰς τὴν ζωὴν τοὺς λόγους των. Διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐπιθεβαιώνει εἰς τὴν πράξιν τὴν φιλοσοφίαν, ἢ ὁποία διὰ τοὺς ἄλλους περιορίζεται μόνον εἰς τοὺς λόγους, μόνος ἐκεῖνος ἔχει νοῦν ὥς σκιαὶ δὲ πλανῶνται οἱ ἄλλοι²¹.

Καὶ νομίζω ὅτι τοῦτο εἶναι παρόμοιον, Ὡς ὅταν κάποιος ζωγράφος νὰ ἐζωγράφισε ἕνα ἄνθρωπον θαυμαστῆς ὠραιότητος, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι τοιοῦτος ὅπως ἀκριβῶς τὸν ἐπαρουσίασεν ὁ ζωγράφος εἰς τοὺς πίνακάς του. Διότι θεβαίως δημοσίᾳ μὲν ὁ λαμπρὸς ἔπαινος τῆς ἀρετῆς καὶ ἡ μακρηγορία ὑπὲρ αὐτῆς, εἰς τὸν ἰδιωτικὸν ὅμως θίον ἢ προτίμησις τῆς ἡδυπαθείας ἀντὶ τῆς ἐγκρατείας, καὶ τῆς πλεονεξίας ἀντὶ τῆς δικαιοσύνης, ὁμοιάζει, θὰ ἔλεγον, μὲ τοὺς ἡθοποιοὺς ποὺ ὑποκρίνονται παίζοντες τὰ δράματα, οἱ ὅποιοι πολλάκις ἐμφανίζονται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὡς βασιλεῖς καὶ δυνάσται, χωρὶς νὰ εἶναι οὔτε βασιλεῖς οὔτε δυνάσται, ἴσως δὲ οὐδὲ καὶ ἐλεύθεροι. Ἐπειτα εἰς μουσικὸς μὲν δὲν θὰ ἐδέχετο ἐκουσίως ἡ λύρα αὐτοῦ νὰ εἶναι ἀνάρμοστος. **Δ** καὶ εἰς χοράρχης νὰ μὴ ἔχη τὸν χορὸν ἄδοντα μετ' αὐτοῦ. Ὁ οἰοσδήποτε λοιπὸν ἄνθρωπος, αὐτὸς ὁ ἴδιος θὰ διαφωνήσῃ πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, καὶ δὲν θὰ παρουσιάσῃ τὰ ἔργα του σύμφωνα πρὸς τοὺς λόγους του; ἀλλὰ θὰ εἴπῃ, κατὰ τὸν Εὐριπίδην, «ἡ γλῶσσα μὲν ἔχει ὀρκισθῇ, ὅμως ὁ νοῦς ἔμεινεν ἀνώμοτος»²²; καὶ θὰ ἐπιδιώξῃ νὰ φαίνεται μόνον ἐνάρετος ἀντὶ νὰ εἶναι πράγματι; Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι τὸ ἔσχατον ὄριον τῆς ἀδικίας, ἂν πρέπει νὰ πειθώμεθα κάπως εἰς τὸν Πλάτωνα, τὸ νὰ φαίνεται δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος δίκαιος χωρὶς νὰ εἶναι²³.

21. Ὁ στίχος εἶναι εἰλημμένος ἐκ τῆς Ὀδυσσεΐας τοῦ Ὀμήρου (κ 495) μὲ μικρὰν παραλλαγὴν:

«οἷω πεπνυσθαί τοί δὲ σκιάι ἀίσσουσι».

Ἐδῶ ὁ Ὀμηρὸς ἀναφέρεται εἰς τὸν μάντιν Τειρεσίαν, ὁ ὁποῖος μόνος εἰς τὸν Ἄδην ἔχει προικισθῇ παρὰ τῆς Περσεφόνης μὲ τὸ χάρισμα τῆς σωφροσύνης, ἐνῶ αἱ ψυχαὶ τῶν ἄλλων πλανῶνται ὡς σκιάι.

22. Εὐριπίδου, Ἰππόλυτος στ. 612.

23. Πλάτωνος, Πολιτεία 361 Α. Πρὸβλ. καὶ Ματθ. 6, 1. Ματθ.

↓
 Ἐκ μὲν λοιπὸν τῶν συγγραμμάτων, ἐκεῖνα ποὺ περιέχουν τὰς καλὰς συμβουλὰς, τοιοῦτοτρόπως ἄς ἀποδεχώμεθα. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πράξεις σπουδαῖαι τῶν ἀρχαίων **Ε** διασώζονται μέχρις ἡμῶν ἢ διὰ τῆς ἀδιακόπου προφορικῆς παραδόσεως, ἢ γραμμέναι εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ποιητῶν ἢ τῶν πεζογράφων, ἄς μὴ στερούμεθα τῆς ὠφελείας ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἐδῶ. Π.χ. κάποιος ἐκ τῶν ἀνθρώπων τῆς ἀγορᾶς ὕβριζε τὸν Περικλέα²⁴. Ἐκεῖνος ὁμῶς δὲν ἔδιδε προσοχὴν καὶ συνέχισαν ὅλην τὴν ἡμέραν, ὁ μὲν συνεχῶς περιλούων αὐτὸν μὲ ὕβρεις, ὁ δὲ μὴ δίδων σημασίαν εἰς αὐτόν. Ἐπειτα, ὅταν ἤδη ἔγινε ἐσπέρα καὶ σκοτείνιασε καὶ ἐνῶ μετὰ δυσκολίας ἔφευγεν ὁ ὕβριστής, ὁ Περικλῆς τοῦ ἔστειλε συνοδὸν νὰ τοῦ φωτίζη, διὰ νὰ μὴ ἐξασθενήσῃ εἰς αὐτὸν ἡ ἐξάσκησις τῆς ἀρετῆς. Κάποιος ἄλλος πάλιν ὀργισθεὶς ἐναντίον τοῦ Εὐκλείδου τοῦ ἐκ Μεγάρων²⁵, ἠπειλήσεν ὅτι θὰ τὸν φονεύσῃ καὶ ὥρκισθη μάλιστα ἑκεῖνος ὁμῶς ὥρκισθη ἀντιθέτως νὰ τὸν ἐξευμενίσῃ, καὶ νὰ παύσῃ νὰ συμπεριφέρεται πρὸς αὐτόν ἐχθρικῶς. **179 Α** Πόσον θὰ ἦτο ὠφέλιμον νὰ ἤρχετο εἰς τὴν μνήμην ἐνὸς ἀνδρὸς ποὺ κατέχεται ἀπὸ ὀργὴν ἐν τοιοῦτον παράδειγμα; Διότι εἰς τὴν τραγωδίαν δὲν πρέπει νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην ὅταν ἀπλῶς λέγῃ «ἡ ὀργὴ ὀπλίζει τὴν χεῖρα ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν»²⁶ ἀντιθέτως μάλιστα δὲν πρέπει καθόλου μὲν νὰ ἐρεθίζώμεθα ὑπὸ τῆς ὀργῆς²⁷. Ἐάν ὁμῶς δὲν εἶναι τοῦτο εὐκόλον, ἄς μὴ τὴν ἀφήνῳμε νὰ ἐκδηλώνεται περισσότερο, θέτοντες εἰς αὐτὴν ὡς χαλινὸν τὴν λογικὴν.

23, 5, 25, 27 - 28.

24. Τὸ περιστατικὸν ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος, Βίος Περικλέους 5, 2.

25. Βλέπε ὡσαύτως Πλούταρχου, Ἠθικά 14 καὶ 18, 489D. Ὁ Εὐκλείδης οὗτος εἶναι διάφορος τοῦ ὁμωνύμου τοῦ μαθηματικοῦ, μαθητῆς τοῦ Σωκράτους.

26. Εἶναι ὁ στίχος 84 τοῦ δράματος «Ρῆσος» ποὺ ἀποδίδεται εἰς τὸν Εὐριπίδην καὶ ἀποτελεῖ δραματοποίησιν τῆς ραψωδίας Κ τῆς Ἰλιάδος· ὁ στίχος ἔχει οὕτως:

«ἀπλοὺς ἐπ' ἐχθροῖς μῦθος ὀπλίζειν χέρα».

μῦθος = λόγος.

27. Πρὸβλ. «πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκὴ ἐνοχος ἔσται τῇ κρίσει» (Ματθ. 5, 22), Ρωμ. 12, 19 κ.ά.

5. Ἄς ἐπαναφέρωμεν ὁμῶς καὶ πάλιν τὸν λόγον εἰς τὰ παραδείγματα τῶν σπουδαίων πράξεων. Κάποιοις ἐπιτεθεῖς ἐναντίον τοῦ Σωκράτους τοῦ υἱοῦ τοῦ Σωφρονίσκου²⁸, τὸν ἐκτυποῖσε ἀκαταπαύστως εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ πρόσωπον· **Β** ἐκεῖνος ὁμῶς δὲν ἀντεστάθη, ἀλλὰ ἄφηνε τὸν μεθύοντα νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ὀργὴν του, ὥστε νὰ πρήσκειται πλέον τὸ πρόσωπόν του καὶ νὰ εἶναι μωλωπισμένον ἀπὸ τὰ κτυπήματα. Ὅταν λοιπὸν ἔπαυσε νὰ τὸν κτυπᾷ, λέγεται ὅτι ὁ Σωκράτης οὐδὲν ἕτερον ἔκαμε, ἀλλὰ ἔγραψεν εἰς τὸ μέτωπόν του, ὅπως γράφομεν εἰς τὸν ἀνδριάντα τὸ ὄνομα τοῦ γλύπτου, «ὁ τάδε τὸ ἔκαμε» καὶ τόσον μόνον ἡμύνθη. Ταῦτα τὰ παραδείγματα ὁδηγοῦν εἰς τὸν ἴδιον σχεδὸν σκοπὸν μὲ τὰ ἰδικὰ μας χριστιανικά, καὶ σὰς θεβαιῶν ὅτι πολὺ ἀξίζει νὰ μιμηθῇτε τοὺς σπουδαίους αὐτοὺς ἀνδρας. Διότι αὐτὸ ἐδῶ μὲν τὸ παράδειγμα τοῦ Σωκράτους ὁμοιάζει μὲ ἐκεῖνο τὸ παράγγελμα ποῦ λέγει, ὅτι εἰς αὐτὸν ποῦ σὲ κτυπᾷ εἰς τὴν μίαν παρειὰν πρέπει νὰ προσφέρῃς καὶ τὴν ἄλλην²⁹. **Γ** τόσον ἐπιτρέπεται νὰ ἀμυνώμεθα. Τὸ δὲ παράδειγμα τοῦ Περικλέους ἡ τοῦ Εὐκλείδου ὁμοιάζει μὲ ἐκεῖνο ποῦ λέγει νὰ ὑπομένωμεν αὐτοὺς ποῦ μᾶς καταδιώκουν, καὶ νὰ ἀνεχώμεθα τὴν ὀργὴν αὐτῶν μὲ πραότητα· καὶ μὲ τό, νὰ εὐχώμεθα εἰς τοὺς ἐχθροὺς τὰ ἀγαθὰ καὶ νὰ μὴ καταρῶμεθα³⁰. Διότι ἐκεῖνος θεβαίως ὁ ὁποῖος θὰ ἔχῃ προγυμνασθῇ εἰς αὐτὰ τὰ καλὰ παραδείγματα τῶν ἀρχαίων, δὲν θὰ δυσπιστήσῃ πλέον εἰς ἐκεῖνα τὰ χριστιανικά ὅτι δῆθεν εἶναι ἀκατόρθωτα³¹. Οὔτε δύναμαι νὰ παρατρέξω τὸ παράδειγμα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου³², ὁ ὁποῖος ὅταν συνέλα-

28. Πλουτάρχου, Ἠθικά, περὶ παίδων ἀγωγῆς, 14. Ὁ μέγας φιλόσοφος Σωκράτης ἀπὸ Χριστιανοὺς συγγραφεῖς χαρακτηρίζεται ὡς ἐπροφήτης, εἰκονίζεται μάλιστα καὶ εἰς νάρθηκας χριστιανικῶν ναῶν.

29. Ματθ. 5, 39.

30. Βασικὸν χωρίον ποῦ ὑπονοεῖται ἐδῶ εἶναι τὸ Ματθ. 5, 44.

31. Εἰς τὴν χριστιανικὴν ζωὴν θεβαίως ὑπάρχει καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ποῦ κάμνει τὰ ἀδύνατα δυνατά. Πρβλ. Μάρκ. 10, 26-27, Λουκ. 18, 27.

32. Πλουτάρχου, Περὶ τῆς Ἀλεξάνδρου τύχης 6, 338 DE καὶ Βίος Ἀλεξάνδρου 21 κ. ἐ. Ὡσαύτως Ἀρριανοῦ, Ἀνάβασις Ἀλεξάνδρου 4, 19, 7 κ. ἐ.

θεν αἰχμαλώτους τὰς θυγατέρας τοῦ Δαρείου, διὰ τὰς ὁποίας ὑπάρχουν μαρτυρίαι ὅτι ἦσαν θαυμαστής ὥραιότητος, δὲν ἐθεώρησεν ἄξιον οὐδὲ κἂν νὰ τὰς κυττάξῃ, νομίζων ὅτι εἶναι ἐντροπή, δι' ἐκεῖνον ποῦ ἐνίκησεν ἄνδρας, νὰ νικηθῇ ἀπὸ γυναικάς. **Δ** Διότι αὐτὸ ἐδῶ τὸ παράδειγμα ὁδηγεῖ εἰς τὸν ἴδιον σκοπὸν μὲ ἐκεῖνο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ποῦ λέγει, ὅτι αὐτὸς ποῦ ἔρριψε τὸ θῆλημα του ἡδονικῶς εἰς γυναικά, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἐπιτελέσῃ τὴν μοιχείαν ἐμπράκτως, μὲ τὸ ὅτι ὅμως ἀκριβῶς ἐπεδοκίμασεν εἰς τὴν ψυχὴν του τὴν ἐπιθυμίαν, δὲν ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τοῦ ἀμάρτημα³³. Τὸ παράδειγμα ἐπίσης τοῦ Κλεινίου, ἐνὸς ἐκ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Πυθαγόρου³⁴, εἶναι δύσκολον νὰ πιστεύσωμεν ὅτι τυχαίως συνέπεσε μὲ τὰ ἰδικά μας, καὶ δὲν συνέβη ἐκ προσπαθείας μιμήσεως. Τί εἶναι δὲ αὐτὸ ποῦ ἔκαμεν ἐκεῖνος; Ἐνῶ ἦτο δυνατόν δι' ὅρκου νὰ ἀποφύγῃ πρόστιμον τριῶν ταλάντων³⁵, αὐτὸς τὰ ἐπλήρωσε μᾶλλον παρὰ ὥρκισθη, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐπρόκειτο δι' ἀληθῆ ὅρκον, ἐπειδὴ ἤκουσεν, ὅπως πιστεύω, τὴν ἐντολὴν ποῦ ἀπαγορεύει εἰς ἡμᾶς τὸν ὅρκον³⁶.

Ε Ἀλλά, ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ ὁποῖον ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον, πάλιν εἰς τὸ ἴδιον ἄς ἐπανέλθωμεν· δὲν πρέπει ὅλα εἰς τὴν συνέχειαν νὰ τὰ παραδεχώμεθα, ἀλλὰ μόνον ὅσα εἶναι χρήσιμα. Διότι εἶναι καὶ ἐντροπὴ ἐκ τῶν τροφίμων μὲν νὰ ἀπορρίπτωμεν τὰ ἐπιζήμια εἰς τὴν ὑγείαν, ἐκ τῶν μαθημάτων δὲ τὰ ὁποῖα τρέφουν τὴν ψυχὴν ἡμῶν, χωρὶς καθόλου νὰ ἐνδιαφερώμεθα, νὰ ἀφήνωμεν νὰ εἰσέρχεται ἐντὸς μας ὁ,τιδήποτε, ὅπως ἀκριβῶς ὁ χεῖμαρρος ποῦ παρασύρει κάθε τι ποῦ θὰ εὑρεθῇ ἐμπρός του. Πράγματι ποῖα λογικὴ ὑπάρχει, ὁ κυβερνήτης μὲν νὰ μὴ ἀφήνῃ τὸ σκάφος εἰς τὴν τύχην τῶν ἀνέμων, ἀλλὰ νὰ τὸ κατευθύνῃ πρὸς τοὺς λιμένας, καὶ ὁ τοξότης νὰ ρίπτῃ τὸ θέλος εἰς τὸν στόχον, καὶ θεθαίως καὶ ὁ σιδηουργὸς μὲν καὶ ὁ ξυλουργὸς νὰ ἀποθλέπουν εἰς τὸν σκοπὸν ποῦ ἐπιδιώκουν μὲ τὴν τέχνην των, ἡμεῖς δὲ νὰ

33. Ματθ. 5, 28.

34. Ἰαμβλίου, Βίος Πυθαγόρου 28, 144.

35. Ἐν τάλαντον ἰσοδυναμεῖ πρὸς 6.000 δρχ. περίπου.

36. Ματθ. 5, 33.

εἶμεθα κατώτεροι καὶ ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ εἵδους τοὺς τεχνί-
 τας εἰς τὴν ἱκανότητα νὰ διακρίνωμεν τοὺς ἰδιικούς μας
 σκοπούς; Διότι δὲν εἶναι δυνατόν εἰς μὲν τὴν ἐργασίαν
 τῶν χειρωνακτῶν νὰ ὑπάρχη κάποιο τέλος, **180 A**
 εἰς δὲ τὸν ἀνθρώπινον θίον νὰ μὴ ὑπάρχη σκοπός, πρὸς
 τὸν ὁποῖον ὁ ἀποθλέπων πρέπει νὰ ρυθμίζῃ τὰ πάντα
 καὶ τὰ ἔργα καὶ τοὺς λόγους, ἐφ' ὅσον θεθαίως δὲν θέ-
 λει καθόλου νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς τὰ ἄλογα ζῶα. Ἀλλως
 θὰ εἶμεθα ἀπλῶς ὡς πλοῖα ἀκυθέρητα, χωρὶς νὰ ὑπάρ-
 χῃ κυβερνήτης νοῦς εἰς τὰ πηδάλια τῆς ψυχῆς, περιφε-
 ρόμενοι εἰς τὴν ζωὴν ἀσκοπῶς ἄνω καὶ κάτω. Ἀλλ' ὁ-
 πῶς ἀκριβῶς συμβαίνει εἰς τοὺς γυμναστικούς ἀγῶνας,
 ἂν θέλετε δέ, εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς μουσικῆς, ποῦ δι' ἐ-
 κείνους τοὺς ἀγῶνας ἀσχοῦνται οἱ μέλλοντες νὰ ἀγω-
 νισθοῦν, διὰ τοὺς ὁποίους προορίζονται οἱ στέφανοι, καὶ
 οὐδεὶς θεθαίως ἀσκούμενος εἰς τὴν πάλην ἢ τὸ παγκρά-
 τιον³⁷ κατόπιν τὰ ἐγκαταλείπει καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὴν
 κιθάραν ἢ τὸν αὐλόν. Αὐτὸ θεθαίως δὲν συνέβαινε μὲ
 τὸν Πολυδάμαντα³⁸, διότι ἐκεῖνος πρὸ τοῦ ἀγῶνος εἰς
 τὴν Ὀλυμπίαν ἀνεχαίτιζε τὰ ἄρματα ποῦ ἔτρεχον, **B**
 καὶ διὰ τούτων ἐνίσχυε τὴν δύναμίν του. Καὶ ὁ Μίλων³⁹
 ἐπίσης δὲν ἔβγαινε ἔξω ἀπὸ τὴν ἀλειμμένην ἀσπίδα,
 ἀλλ' ἀντιστέκετο ὠθούμενος ἀπὸ τὴν πίεσιν ὄχι ὀλιγώ-
 τερον ἀπὸ ὅτι οἱ ἀνδριάντες οἱ συνδεδεμένοι εἰς τὸν μό-
 λυθδον. Καὶ γενικῶς αἱ ἀσκήσεις εἰς αὐτοὺς ἦσαν προε-
 τοιμασίαι διὰ τοὺς ἀγῶνας. Ἄν ὅμως ἡσχολοῦντο μὲ
 τὴν μουσικὴν τοῦ Μαρσίου ἢ τοῦ Ὀλύμπου τῶν Φρυ-
 γῶν⁴⁰ καὶ εἶχον ἀποφύγει τὴν σκόνην καὶ τὰς ἀσκήσεις,

37. Παγκράτιον = ἀρχαῖον μικτὸν ἀγώνισμα ποῦ εἶναι πά-
 λη καὶ πυγμαχία μαζί.

38. Πολυδάμας ὁ ἀθλητής, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς δυνάμεως τῶν
 χειρῶν του ἀνεχαίτιζε τὴν φορὰν τῶν ἀρμάτων εἶχε πνίξει καὶ
 λέοντα. Εἶναι θεθαίως διάφορος τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὸν Ὀμη-
 ρον. Περὶ αὐτοῦ ὁμιλεῖ ὁ Πλάτων, Πολιτεία 338 C, λεπτομερέστε-
 ρον δὲ ὁ περιηγητὴς Πausanias, Ἑλλάδος περιήγησις 6, 5 (Ἑ-
 λειακά).

39. Μίλων ὁ Κροτωνιάτης, ἐξάκις ὀλυμπιονίκης, ὀμνηθεὶς
 ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Σιμωνίδου. Ἐζησε τὸν στ' αἰ. π.Χ. Περὶ αὐτοῦ
 ὁμιλεῖ ἐπίσης ὁ Pausanias (Ἑλειακά 6, 14, 2).

40. Μαρσὺς καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ὀλύμπος ἀπὸ τὴν Φρυ-
 γίαν. Εἶναι μυθικὰ πρόσωπα διαπρέψαντα εἰς τὴν Μουσικὴν. Ὁ

θὰ ἡδύναντο οὕτω ταχέως νὰ τύχουν τῶν στεφάνων καὶ τῆς δόξης, ἢ μόλις θὰ διέφευγον τὸν ἐμπαιγμὸν διὰ τὴν ἀνύπαρκτον σωματικὴν τῶν δύναμιν; Ἀλλ' οὔτε θεθαίως ὁ Τιμόθεος⁴¹ ἀφοῦ ἐγκατέλειψε τὴν μελωδίαν, ἐδᾶπανοῦσε τὸν χρόνον τοῦ εἰς τὰς παλαιστράς. Διότι ἄλλως δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ διακρίνεται ἀπὸ ὅλους εἰς τὴν μουσικὴν, **Ο** αὐτὸς ποῦ ἦτο τόσο σπουδαῖος καλλιτέχνης, ὥστε καὶ νὰ δημιουργῇ ἐρεθισμὸν ὀργῆς διὰ τῆς σκληρᾶς καὶ αὐστηρᾶς ἀρμονίας, ὅπως θεθαίως καὶ νὰ δημιουργῇ ἡρεμίαν καὶ γαλήνην πάλιν διὰ τῆς ἡρέμου καὶ γλυκείας, ὁπότεν ἤθελε. Μὲ αὐτὴν τὴν τέχνην πράγματι καὶ εἰς τὸν Μ. Ἀλέξανδρον ὅταν κάποτε ἔπαιξε μὲ τὸν αὐλὸν τὸ Φρύγιον μέλος⁴², λέγεται ὅτι, ἐνῶ εἶχε παρατεθῇ δεῖπνον, τὸν ἔκαμε νὰ σηκωθῇ ἐπὶ τὰ ὅπλα, καὶ ὅτι τὸν ἐπανάφερε πάλιν πρὸς τοὺς συνδειπνοῦντας, ὅταν μετέβαλε τὴν ἀρμονίαν πρὸς τὸ γλυκὺ καὶ ἡρεμον. Τόσῃν δύναμιν καὶ εἰς τὴν μουσικὴν καὶ εἰς τοὺς γυμναστικούς ἀγῶνας παρέχει ἡ ἐξάσκησις διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκομεν.

6. Ἐπειδὴ ὁμως ἀνεφέρθη εἰς στεφάνους καὶ ἀθλητάς, ἐκεῖνοι ἀφοῦ ὑποφέρουν μυρίους κόπους καὶ ποικιλοτρόπως ἀφοῦ αὐξήσουν τὴν δύναμιν τῶν, ἀφοῦ ἰδρῶσουν μὲν πολὺ εἰς τὰς γυμναστικὰς ἀσκήσεις, **Δ** δεχθοῦν δὲ πολλοὺς πόνους καὶ πληγὰς εἰς τὰ γυμναστήρια, μὲ πρόγραμμα δὲ καὶ διατροφήν οὐχὶ τὴν πλέον εὐχάριστον, ἀλλὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν γυμναστῶν, καὶ ὥς πρὸς τὰ ἄλλα γενικῶς, διὰ νὰ μὴ χρονοτριβῶ ὁμιλῶν περὶ αὐτῶν, τοιοῦτοτρόπως ζῶντες, ὥστε ὁ πρὸ τῶν ἀ-

πρῶτος μάλιστα ἐτόλμησε νὰ διαγωνισθῇ πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα τιμωρηθεὶς σκληρῶς ὑπ' αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ αἵμα του ἐσχηματίσθη ὁ παραπόταμος τοῦ Μαιάνδρου Μαρσύας. Ἀναφέρονται ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, Μίνως 318 Β, καὶ ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτον 7, 26 καὶ ἀπὸ τὸν Ξενοφῶντα, Κύρου Ἀνάθαισις 1, 2, 8.

41. Περὶ τοῦ Τιμοθέου, ποῦ ἦτο περίφημος αὐλητής, συνόδος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἀναφέρει ὁ Δίων Χρυσόστομος, Περὶ βασιλείας 1, 1 καὶ ὁ Πλούταρχος, Ἠθικά, Περὶ Ἀλεξάνδρου τύχης, 2, 2, 335Α καὶ Περὶ μουσικῆς, 1135D.

42. Ὁ Φρύγιος τρόπος τῆς μελωδίας εἶναι πράγματι ἐνθουσιαστικός· εἰς αὐτὸν ἀντιστοιχεῖ ὁ τρίτος ἤχος τῆς θυζαντινῆς μουσικῆς.

γώνων θίος νά εἶναι προετοιμασία διὰ τοὺς ἀγῶνας, τότε ἀκριβῶς ρίπτονται εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ δοκιμάζουσι ὅλους τοὺς κόπους καὶ τοὺς κινδύνους, διὰ νά λάθουν τὸν στέφανον τῆς ἀγριελαίας, ἢ τοῦ σελίνου, ἢ κάποιου ἄλλου ἀπὸ τὰ τοιαῦτα, καὶ νά ἀνακηρυχθοῦν παρὰ τοῦ κήρυκος νικηταί. Εἰς ἡμᾶς λοιπόν, εἰς τοὺς ὁποίους πρόκεινται θραβεῖα τοῦ θίου τόσον θαυμαστά καὶ ὡς πρὸς τὸ πλῆθος καὶ ὡς πρὸς τὸ μεγαλεῖον, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νά περιγραφοῦν διὰ τοῦ λόγου⁴³, καθεύδοντες καὶ εἰς τὰ δύο πλευρὰ καὶ διαιτῶμενοι μὲ πολλὴν ἀνεσιν καὶ ἐλευθερίαν, **Ε** θά εἶναι δυνατόν νά τὰ λάθωμεν διὰ τῆς μιᾶς χειρός; Εἰς τοιαύτην περίπτωσιν ὅμως θά εἶχε μεγάλην ἀξίαν εἰς τὴν ζωὴν ἢ ὁκηρία, καὶ θεθαίως ὁ Σαρδανάπαλος θά ἤρχετο πρῶτος ἀπὸ ὅλους εἰς τὴν εὐτυχίαν, ἢ καὶ ὁ Μαργίτης⁴⁴, ἂν θέλετε, ὁ ὁποῖος οὔτε ἀροτριοῦσε, οὔτε ἔσκαπτε, οὔτε ἄλλο τι διὰ τὴν συντήρησίν του εἰς τὴν ζωὴν ἔκαμνε, ὅπως λέγει ὁ Ὅμηρος, ἐάν πράγματι εἶναι τοῦ Ὁμήρου αὐτά. Ἀλλὰ μήπως εἶναι περισσότερον ἀληθὴς ὁ λόγος τοῦ Πιττακοῦ⁴⁵ **181 A** ποὺ λέγει ὅτι «εἶναι δύσκολον νά εἶναι κανεῖς ἀγαθός»; Διότι πράγματι, ἀφοῦ διέλθωμεν ἀπὸ πολλοὺς κόπους⁴⁶, μόλις καὶ μετὰ θίας θά κατορθώσωμεν νά ἐπιτύχωμεν ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ, περὶ τῶν ὁποίων ἐλέγομεν ἀνωτέρω, ὅτι δὲν ὑπάρχει παράδειγμα μεταξὺ

43. Πρὸλ. «ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι» (Β' Κορινθ. 12, 4).

44. Σαρδανάπαλος ἢ Ἀσσυρμπανιμπάλ, ὁ μέγιστος ἐκ τῶν βασιλέων τῆς Ἀσσυρίας (883-859 π.Χ.), ἰδρυτὴς τῶν ἀνακτόρων τῆς Νινευί καὶ θρυλικὸς διὰ τὴν χλιδὴν καὶ τὴν τρυφήν τῶν αὐτοῦ. Ἡ λ. μεταφορικῶς σημαίνει τρυφήλὸς καὶ ἀλλοπρόσαλλος, ἀκατάστατος. Ὁ Μαργίτης ἐξ ἄλλου εἶναι κωμικὸν πρόσωπον εἰς τὸ ὁμώνυμον σατυρικὸν ποίημα ποὺ ἀπεδίδετο εἰς τὸν Ὅμηρον. Περὶ τῆς γνησιότητος ὅμως τοῦ ἔργου ἤρχισαν ἀμφιβολίαι ἤδη ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, διὰ τοῦτο ἀμφισβᾷ καὶ ὁ Μ. Β. Καὶ τὸ ὄνομα Μαργίτης σημαίνει λαίμαργος, ἀσελγής, μωρός.

45. Πιττακὸς ὁ Μυτιληναῖος (650-659 π.Χ.), εἰς τῶν ἑπτὰ σοφῶν.

46. Πρὸλ. «διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (Πράξ. 14, 22), καὶ «τῶν πόνων παλωῦσιν ἡμῖν πάντα τάγάθ' οἱ θεοί» (Ξενοφ., Ἀπομν. 2, 1, 20).

τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἀμελῶμεν, οὔτε νὰ ἀνταλλάσσωμεν τὰς μεγάλας ἐλπίδας μας μὲ τὴν ὀλιγοχρόνιον καλοζῶϊαν, ἐὰν θεθαίως δὲν θέλωμε νὰ καταισχυρθῶμεν καὶ νὰ τιμωρηθῶμεν, ὅχι μόνον τόσον ἐδῶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων (καίτοι καὶ τοῦτο δὲν εἶναι μικρὸν πρᾶγμα διὰ τὸν ἔχοντα θεθαίως νοῦν), ὅσον εἰς τὰ, εἴτε ὑπὸ τὴν γῆν, εἴτε ὅπουδῆποτε τοῦ σύμπαντος, ὑπάρχοντα δικαστήρια. Διότι δι' ἐκεῖνον ποῦ ἀκουσίως δὲν ἔπραξε τὸ καθῆκον τοῦ ἴσως νὰ ὑπάρξῃ κάποια συγχώρησις ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ· δι' ἐκεῖνον ὅμως ὁ ὁποῖος ἐξεπίτηδες προετίμησε τὸ κακόν, **Β** οὐδεμία δικαιολογία ὑπάρχει ὥστε νὰ μὴ ὑποστῇ πολλαπλασίονα τὴν τιμωρίαν.

Τί πρέπει λοιπὸν νὰ πράξωμε; θὰ εἴπῃ ἴσως κάποιος. Τί ἄλλο θεθαίως, παρὰ νὰ ἔχωμε φροντίδα διὰ τὴν ψυχὴν, ἐγκαταλείποντες πᾶσαν ἄλλην ἀσχολίαν μας;

7. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ὑπηρετῶμεν τὸ σῶμα, ἐκτὸς διὰ τὰ πλέον ἀπαραίτητα· ἀντιθέτως πρέπει νὰ παρέχωμεν εἰς τὴν ψυχὴν ὅ,τι ἄριστον, ἐλευθεροῦντες αὐτὴν διὰ τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας, ὡσὰν ἐκ δεσμωτηρίου, ἀπὸ τὴν μετοχὴν τῆς εἰς τὰ πάθη τοῦ σώματος, συγχρόνως δὲ καθιστῶντες καὶ τὸ σῶμα ἀνώτερον τῶν παθῶν. Εἰς τὸν στόμαχον θεθαίως ταιριάζει νὰ προσφέρωμεν τὰ ἀναγκαῖα, ὅχι ὅμως τὰ περισσότερον ἀπολαυστικά, ὅπως κάμνουν ἐκεῖνοι ποῦ ὀνειρεύονται τραπεζοκόμους καὶ μαγείρους, ἀναζητοῦντες αὐτοὺς παντοῦ καὶ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, **Σ** οἶονεὶ προσφέροντες φόρους εἰς κάποιον σκληρὸν τύραννον, ἀξιολύπητοι διὰ τὰς ἐνασχολήσεις αὐτάς, ὑποφέροντες οὐχὶ ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς κολαζομένους εἰς τὸν ἄδην, ξαίνοντες ἀσκόπως μαλλιά διὰ τὸ πῦρ, μεταφέροντες ὕδωρ μὲ κόσκινον, καὶ ἀντλοῦντες αὐτὸ εἰς διάτρητον πίθον, χωρὶς οὐδόλως νὰ ἔχουν τέλος οἱ κόποι των. Τὸ νὰ ἀσχολῇται δὲ κάποιος μὲ κομμώσεις καὶ ἐνδύματα πέρα τῶν ἀναγκαιῶν φανερώνει ὅτι ἀνήκει ἢ εἰς τοὺς δυστυχεῖς, ὅπως λέγει ὁ Διογένης⁴⁷, ἢ εἰς τοὺς ἀδίκους.

47. Διογένης ὁ κυνικὸς φιλόσοφος. Ἀναφέρει περὶ αὐτοῦ ἄλλος Διογένης, ὁ Λαέρτιος εἰς τὸ ἔργον του «Βίοι καὶ γνῶμαι τῶν

Ὡστε τὸ νὰ εἶναι καὶ νὰ ὀνομάζεται κανεὶς καλλωπιστής, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ θεωρῇται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐπαίσχυντον πρᾶγμα, ὅπως ἡ ἀκολασία ἢ αἱ παράνομοι συζυγικαὶ σχέσεις. Διότι τί θὰ ἐνδιέφερε ἕνα φρόνιμον ἄνδρα νὰ φορέσῃ ποδὴρην πολυτελεῖ χιτῶνα, **D** ἢ κάποιο ἀπὸ τὰ ἀπλᾶ ἐνδύματα, ἐφ' ὅσον τίποτε δὲν τοῦ λείπει, ὥστε νὰ τὸν προφυλάσῃ ἀπὸ τοῦ ψυχροῦ ἢ τὸν καύσωνα; Καὶ δι' ὅλας τὰς ἄλλας ἐπίσης ἀνάγκας κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον δὲν πρέπει νὰ τακτοποιοῦνται περισσότερον ἀπὸ ὅσον χρειάζεται, οὔτε νὰ περιποιούμεθα τὸ σῶμα περισσότερον, ἢ καλύτερον ἀπὸ ὅσον συμφέρει εἰς τὴν ψυχὴν. Διότι δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ὄνειδος διὰ τὸν ἄνδρα, δι' ἐκεῖνον θεβαίως ὁ ὁποῖος ἀληθῶς εἶναι ἄξιος νὰ ὀνομάζεται ἀνὴρ, νὰ εἶναι καλλωπιστής καὶ φιλόσαρκος, ἢ νὰ ὑποτάσσεται δουλικῶς εἰς οἰονδήποτε ἄλλο πάθος. Διότι ἡ ἀποκλειστικὴ φροντίς διὰ τὴν τελείαν σωματικὴν εὐεξίαν δὲν χαρακτηρίζει ἄνθρωπον ποὺ γνωρίζει τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε ποὺ ἔχει σαφεῖ γνώσιν τοῦ σοφοῦ παραγγέλματος, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι αὐτὸ ποὺ φαίνεται, **E** ἀλλὰ χρειάζεται περισσοτέραν σοφίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἕκαστος ἐξ ἡμῶν θὰ γνωρίσῃ ὁποῖος πράγματι εἶναι. Τοῦτο ὅμως δι' ἐκεῖνους ποὺ δὲν ἔχουν ἐξαγνίσει τὴν σκέψιν τῶν εἶναι περισσότερον ἀκατόρθωτον, ἀπὸ τὸ νὰ ἀντικρύσῃ κάποιος τὸν ἥλιον μὲ ἀσθενεῖς τοὺς ὀφθαλμούς του. Κάθαρσις δὲ τῆς ψυχῆς, διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν συντόμως καὶ μὲ τρόπον κατανοητὸν διὰ σᾶς, εἶναι νὰ περιφρονῶμεν τὰς ἡδονὰς τῶν αἰσθήσεων· νὰ μὴ τρέφωμε τοὺς ὀφθαλμούς μὲ τὰς ἀτόπους ἐπιδείξεις τῶν θαυματοποιῶν, ἢ μὲ τὴν παρατήρησιν τῶν σωμάτων ποὺ κεντρίζουν τὴν ἡδονήν, **182 A** οὔτε νὰ πλημμυρίζωμε τὰς ψυχὰς μας μὲ τὸ ἄκουσμα διεφθαρμένων ᾠσμάτων, διότι εἶναι φυσικὸν ἀπὸ τοιοῦτου εἶδους μουσικὴν νὰ γεννῶνται πάθη δουλοπρεπείας καὶ ἐξευτελισμοῦ. Ἀλλὰ ἀντιθέτως πρέπει

ἐν φιλοσοφίᾳ εὐδοκιμησάντων» 6, 2, 54, ὅτι, ὅταν κάποτε, παῖς ἔτι ὢν, εἶδε κάποιον νὰ καλλωπίζεται, εἶπε τὴν περίφημον φράσιν: «Εἰ μὲν πρὸς ἄνδρας, ἀτυχεῖς· εἰ δὲ πρὸς γυναῖκας, ἀδικοεῖς». Δηλαδή ἂν μὲν καλλωπίζεσαι διὰ νὰ φαίνεσαι ἄνδρας, δὲν τὰ καταφέρνεις· ἂν πάλιν καλλωπίζεσαι, ὅπως αἱ γυναῖκες, ἀδικοεῖς τὴν ἀνδρικήν σου φύσιν.

νὰ ἐπιδιώκωμε τὴν ἄλλην μουσικὴν, τὴν καλυτέραν καὶ τὴν ὀδηγοῦσαν εἰς τὴν θελτίωσιν τῆς ψυχῆς, τὴν ὁποῖαν καὶ ὁ Δαβίδ, ὁ ποιητὴς τῶν ἱερῶν ψαλμῶν, χρησιμοποιοῦν, ἐθεράπευεν, ὅπως λέγουν, τὸν βασιλεῖα Σαοῦλ ἐκ τῆς παραφροσύνης⁴⁸. Λέγεται ἐπίσης ὅτι καὶ ὁ Πυθαγόρας⁴⁹, ὅταν συνήντησε γελωτοποιοὺς μεθύοντας, διέταξε τὸν ἀρχηγόν των ποὺ ἔπαιζε αὐλόν, ἀφοῦ μεταβάλλει τὴν ἀρμονίαν ποὺ προεκάλει τὸν γέλωτα, νὰ παίξῃ εἰς αὐτοὺς μὲ τὸν αὐλόν τὸ Δώριον μέλος⁵⁰. **Β** ἐκεῖνοι δὲ ὅτι τόσον συνῆλθον ὑπὸ τοῦ μέλους, ὥστε ἀφοῦ ἔρριψαν κατὰ γῆς τοὺς στεφάνους, ἀπεχώρησαν συνεσταλμένοι ἀπὸ ἐντροπῆν. Ἄλλοι πάλιν ὑπὸ τοὺς ἤχους τοῦ αὐλοῦ συμπεριφέρονται ὥς οἱ Κορύθαντες καὶ αἱ Βάκχαι⁵¹. Τόσον μεγάλη εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς ἐπιρροῆς τῆς ὑγιоῦς ἀπὸ τῆς κακῆς μουσικῆς. Ὡστε λοιπὸν ὀλιγώτερον σεῖς πρέπει νὰ μετέχετε τῆς σήμερον ἐπικρατοῦσης ταύτης μουσικῆς καὶ γενικώτερον τῶν οἰωνοῦν αἰσχυρῶν. Ὅσον διὰ τὰ παντὸς εἶδους ἀρώματα ποὺ ἐξατμίζονται καὶ ἀναμειγνύονται εἰς τὸν ἀέρα προκαλοῦντα ἡδονὴν εἰς τὴν ὁσφρησιν, ἢ νὰ ἀλείψετε μὲ μύρα, ἐντρέπομαι καὶ νὰ τὰ ἀπαγορεύσω. Ἐπίσης τί θὰ ἡδύνατο νὰ εἴπῃ τις διὰ τὸ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιώκετε τὰς ἀπολαύσεις τῆς ἀφῆς καὶ τῆς γεύσεως, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι αὐταὶ ἐξαναγκάζουν **Γ** ἐκείνους ποὺ ἀσχολοῦνται περὶ τὴν ἀναζήτησιν αὐτῶν νὰ ζοῦν ὅπως τὰ κτήνη, συγκατανεύοντες εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς γαστροῦς καὶ τῶν ὑποκάτω αὐτῆς.

Μὲ ἓνα λόγον πρέπει νὰ περιφρονῇ ὅλα τὰ τοῦ σώματος, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν θέλει νὰ καταθυβισθῇ εἰς

48. Α' Βασιλ. 16, 23.

49. Πυθαγόρας, ὁ μέγας μαθηματικὸς καὶ φιλόσοφος, ἀλλὰ καὶ μουσικὸς ἀριστὸς (στ' αἰ. π.Χ.).

50. Δώριον μέλος εἶναι ἡ σοβαρὰ μουσικὴ· εἰς τὴν Βυζ. μουσικὴν ἀντιπροσωπεύεται μὲ τὸν πρῶτον ἦχον.

51. Οἱ Κορύθαντες ἦσαν ἱερεῖς τῆς Κυθῆλης εἰς τὴν Φρυγίαν, οἱ ὁποῖοι ὠργιάζον κατὰ τὴν λατρείαν τῆς καὶ τόσον ἐνεθουσίαζον τὴν Θεάν, ὥστε ἔφευγε πρὸς τὰ δάση ἀναζητοῦσα τὸν ἔραστήν της Ἄτιν. Αἱ Βάκχαι πάλιν ἦσαν ἱερεῖαι τοῦ Διονύσου ὀνομαζόμεναι καὶ Μαινάδες ὠργιάζουσαι καὶ αὐταὶ κατὰ τὴν λατρείαν του καὶ πάντοτε μεθύουσαι.

τὸν θόρβορον τῶν ἡδονῶν αὐτοῦ, ἢ τοῦλάχιστον τόσον νὰ φροντίζει περὶ αὐτοῦ, ὅσον, ὅπως λέγει ὁ Πλάτων⁵², διὰ νὰ τὸ ἀποκτήσῃ φίλον καὶ ὑπηρετήν εἰς τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν, ὁμοιάζων περίπου μὲ τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος συμβουλεύει νὰ μὴ ἔχωμεν καμμίαν φροντίδα περὶ τοῦ σώματος πού νὰ γίνεται ἀφορμὴ κατωτέρων ἐπιθυμιῶν⁵³. Ἀλλῶστε κατὰ τί διαφέρουν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι φροντίζουν διὰ τὸ σῶμα μὲν πῶς νὰ εὐρίσκεται εἰς ἀρίστην κατάστασιν, τὴν ψυχὴν δὲ ἢ ὁποῖα θὰ χρησιμοποίησιν αὐτὸ τὴν περιφρονοῦν ὥς μὴ ἔχουσιν οὐδεμίαν ἀξίαν, ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι φροντίζουν διὰ τὰ ὄργανα, **Δ** παραμελοῦν ὅμως τὴν τέχνην ἢ ὁποῖα ἐνεργεῖ μέσῳ αὐτῶν; Καθ' ὁλοκληρίαν λοιπὸν ἀντιθέτως, πρέπει νὰ τιμωροῦν καὶ νὰ συγκρατοῦν αὐτό, ὅπως ἀκριβῶς τὰς ἐπιθυμίας τῶν θηρίων, καὶ χρησιμοποιοῦντες τὴν λογικὴν ὥς μαστίγιον νὰ πλησιάζουν καὶ νὰ καταπαύουν τὸν θόρυβον καὶ τὴν ταραχὴν πού δημιουργεῖται εἰς τὴν ψυχὴν ἀπὸ αὐτό, καὶ ὅχι ἀφήνοντας ἐλεύθερον κάθε χαλινὸν ἡδονῆς νὰ περιφρονοῦν τὸν νοῦν, ὅπως ὁ ἱππεὺς πού ἄγεται καὶ φέρεται παρασυρόμενος ἀπὸ ἀδαμάστους καὶ ἀφηνιασμένους ἵππους· ἐπίσης πρέπει νὰ μνημονεύσωμε τὸν Πυθαγόραν, ὁ ὁποῖος ὅταν παρετήρησε ὅτι κάποιος ἐκ τῶν μαθητῶν του περιποιεῖτο ἰδιαίτερώς τὸ σῶμα του μὲ γυμναστικὰς ἀσκήσεις καὶ τροφάς, τοιοῦτοτρόπως ὠμίλησε: «Δὲν θὰ σταματήσῃς νὰ κατασκευάζῃς δυσκολωτέραν τὴν φυλακὴν σου»; **Ε** Διὰ τοῦτο λοιπὸν λέγουν ὅτι καὶ ὁ Πλάτων, ἐπειδὴ προέβλεψε τὴν θλάθην πού προέρχεται ἐκ τοῦ σώματος, ἐξεπίτηδες ἐγκατεστάθη εἰς μίαν νοσηρὰν τοποθεσίαν τῆς Ἀττικῆς, τὴν Ἀκαδημίαν⁵⁴, διὰ νὰ περιορίσῃ τὴν ὑπερβολικὴν ἀνεσιν καὶ εὐεξίαν τοῦ σώματος, ὅπως περικόπτομεν ἀπὸ τὴν ἄμπελον τοὺς περιττοὺς

52. Πολιτεία 498 B.

53. Ρωμ. 13, 14. Γαλ. 5, 16.

54. Αὐτὸ τὸ ὄνομα εἶχεν ἡ τοποθεσία καὶ πρὸ τοῦ Πλάτωνος, ὥς γυμναστήριον ἀφιερωμένον εἰς τὸν μυθικὸν ἥρωα τῶν Ἀθηνῶν Ἀκάδημον. Εἶναι ἢ καὶ σήμερον ὀνομαζομένη «Ἀκαδημία Πλάτωνος» συνοικία πλησίον τοῦ Κολωνοῦ. Βλέπε καὶ Αἰλιανοῦ, Ποικίλη Ἱστορία 9, 10.

θλαστούς. Ἐγὼ μάλιστα ἤκουσα καὶ ἰατροὺς νὰ λέγουν ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ ὑγεία τοῦ σώματος εἶναι ἐπικίνδυνος⁵⁵.

8. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ ὑπερβολικὴ αὐτὴ φροντίς τοῦ σώματος καὶ εἰς τὸ ἴδιον τὸ σῶμα εἶναι ἀνώφελος καὶ εἰς τὴν ψυχὴν εἶναι ἐμπόδιον, τότε ὅπωςδὴποτε ἡ ὑποδοῦλως εἰς αὐτὸ καὶ περιποίησίς του εἶναι φανερά παραφροσύνη. Ἀλλ' ὅμως ἐὰν θεβαίως ἀσκηθῶμεν νὰ περιφρονῶμεν τὸ σῶμα, **183 A** καθόλου θεβαίως δὲν θὰ θεωρήσωμεν ἀξιοθαύμαστον κάποιο ἄλλο ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν. Διότι ποίαν ἐπὶ πλέον χρῆσιν θὰ κάμωμε τοῦ πλούτου, ὅταν περιφρονῶμεν τὰς μέσῳ τοῦ σώματος ἡδονάς; Ἐγὼ μὲν δὲν θλέπω καμμίαν, ἐκτὸς μόνον, ὅπως λέγουν τὰ παραμύθια διὰ τοὺς δράκοντας, ἐὰν προξενῇ κάποιαν εὐχαρίστησιν νὰ ἐπαγρυπνῇ κανεὶς φυλάσσω·ν θησαυροὺς κρυμμένους εἰς τὴν γῆν. Ἀσφαλῶς ὅμως ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἐκπαιδευθῇ νὰ εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἀνώτερος ἀπὸ αὐτά, μετὰ πολλῆς δυσκολίας θὰ προετίμα ποτέ, εἴτε μὲ τὰς πράξεις εἴτε μὲ τοὺς λόγους, κάποιο ταπεινὸν καὶ αἰσχρὸ ν πρᾶγμα. Διότι ἐκεῖνο ποὺ περισσεύει ἀπὸ τὸ ἀναγκαῖον, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ψῆγμα χρυσοῦ τῆς Λυδίας ἢ ἔργον τῶν χρυσοφόρων μυρμῆκων⁵⁶, τὸσον περισσότερον θὰ τὸ περιφρονήσῃ, ὅσον ἀκριβῶς ὀλιγώτερον θὰ τὸ ἔχη ἀνάγκην· θεβαίως δὲ τὸ πόσον καὶ ποῖον εἶναι ἀπαραίτητον θὰ τὸ καθορίσῃ ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς φύσεως καὶ ὅχι τῶν ἡδονῶν. **B** Διότι ἐκεῖνοι ποὺ ὑπερβαίνουν τὰ ἀναγκαῖα ὅρια τῆς φύσεως, ὁμοιάζουν μὲ αὐτοὺς ποὺ φέρονται πρὸς τὴν κατωφέρειαν καὶ δὲν ἔχουν ποῦ νὰ στηρίξουν τοὺς πόδας των καὶ εἰς οὐδὲν σημεῖον τῆς πρὸς τὰ κάτω φορᾶς σταματοῦν, ἀλλὰ ὅσον περισσότερα ποθοῦν νὰ ἀποκτήσουν, ἄλλα τόσα χρειάζονται ἢ καὶ περισσότερα διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ἐπιθυμίας των, συμ-

55. Πρὸς. Ἰπποκράτους Ἀφορισμοὶ 1, 3 καὶ Ἰδία 16, 26 ἐνθα λέγει: «Πᾶν... τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον». Εἶναι γνωστὰ ἄλλωστε αἱ ἱατρικαὶ γνώσεις τοῦ Μ. Β. καὶ ἐξ ἄλλων χωρίων καὶ συγγραμμάτων του, ἰδιαιτέρως δὲ ἐκ τοῦ εἰς τὸν παρόντα τόμον λόγου του «Κατὰ μεθυσάντων».

56. Κατὰ τὴν μυθολογίαν εἰς τὰς δρχας τοῦ γνωστοῦ Πακτωλοῦ ποταμοῦ τῆς Λυδίας καὶ ἐν τῇ ψάμμῳ γίνονται μύρμη-

φώνως πρὸς τὸν Σόλωνα τὸν υἱὸν τοῦ Ἐξηκεστίδου⁵⁷, ὁ ὁποῖος λέγει:

«Διὰ τοὺς ἀνθρώπους δὲ δὲν ὑπάρχει καθωρισμένον ὄριον τοῦ πλούτου».

Ἄς χρησιμοποιήσωμεν ὁμῶς καὶ τὸν Θεόγνιν ὡς διδάσκαλον εἰς αὐτά, ποῦ λέγει:

«Δὲν ποθῶ, οὔτε εὐχομαι νὰ εἶμαι πλούσιος, ἀλλὰ νὰ ἡδυνάμην νὰ ζῶ ἀπὸ τὰ ὀλίγα, χωρὶς νὰ ἔχω οὐδὲν κακόν»⁵⁸.

Ἐγὼ δὲ θαυμάζω καὶ τοῦ Διογένους τὴν περιφρόνησιν ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν, ὁ ὁποῖος μάλιστα διεκήρυξεν ὅτι εἶναι πλουσιώτερος καὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως⁵⁹, ἀφοῦ ὀλιγώτερα, ἀπὸ ὅσα ἐκεῖνος, ἐχρειάζετο εἰς τὴν ζωὴν, ἐνῶ ἀντιθέτως εἰς ἡμᾶς οὐδὲν θὰ εἶναι ἀρκετόν, ἂν δὲν ἔχωμε τὰ ἀμύθητα τάλαντα τοῦ Πυθίου τοῦ Μυσοῦ⁶⁰, καὶ τόσα καὶ ἄλλα τόσα στρέμματα γῆς, καὶ ἀγέλας κτηνῶν ἀναριθμήτους. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι πρέπει καὶ ὅταν ὁ πλούτος ἀπουσιάζῃ νὰ μὴ τὸν ποθοῦμε, καὶ ὅταν ὑπάρχῃ, νὰ μὴ μεγαλοφρονῶμεν διὰ τὴν ἀπόκτησιν αὐτοῦ μᾶλλον⁶¹, **Δ** παρὰ διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ πῶς νὰ τὸν διαθέτωμεν. Διότι καλῶς ἔχει καὶ τὸ περιστατικόν τοῦ Σωκράτους, ὁ ὁποῖος εἰς κάποιον πλούσιον ἄνδρα ποῦ ἐμεγαλοφρόνει διὰ τὰ χρήματά του, εἶπεν ὅτι δὲν θὰ τὸν θαυμάσῃ προηγουμένως, πρὶν ἀποδειχθῇ ὅτι γνωρίζει καὶ πῶς νὰ τὰ χρησιμοποιεῖ⁶². Ἡ ὁ Φειδίας μὲν καὶ ὁ Πολύκλειτος, ἐάν ἐμε-

κες... ἀναφορέουσι τὴν ψάμμον... ἡ δὲ ψάμμος ἡ ἀναφερομένη ἐστὶ χρυσίτις» (Ἡροδότου Ἱστορία 3, 102).

57. Βλέπε Σόλωνος ἀποσπάσματα 1, 5, 7, ὅπου τὸ χωρίον ἔχει οὕτω:

«Πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνθρώποισι κεῖται».

58. Θεόγνης, Ἔργα καὶ Ἡμέραι, στίχ. 1155 - 1156.

59. Οὕτως ὠνόμαζον συνήθως οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν.

60. «Πύθιος ὁ Ἄττος ἀνὴρ Λυδός», ὁ ὁποῖος τὸ 481 π.Χ. ἔθρεψε ὅλην τὴν στρατιάν τοῦ Ξέρξου ποῦ ἐξεστράτεψε κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Βλ. Ἡροδότου Ἱστορία 7, 27 κ. ἑ.

61. Πρὸς. «τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι παράγγελλε μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδὲ ἡλπικέναι ἐπὶ πλούτου ἀδηλότητι...» (Α' Τιμοθ. 6, 17). Βλ. καὶ Λουκ. 12, 20.

62. Πρὸς. Πλάτωνος, Εὐθύδημος 280 D.

γαλοφρόνουν διὰ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἐλεφαντόδοντα, μὲ τὰ ὁποῖα κατεσκεύασαν, ὁ μὲν τὸν Δία εἰς τοὺς Ἡλείους⁶³, ὁ δὲ τὴν Ἥραν εἰς τοὺς Ἀργεῖους, θὰ ἐγίνοντο καταγέλαστοι ὑπερῃφανεύομενοι διὰ ξένον πλοῦτον καὶ παραμερίζοντες τὴν τέχνην, διὰ τῆς ὁποίας καὶ ὁ χρυσὸς ἀποδεικνύεται ὠραιότερος καὶ πολυτιμότερος· ἡμεῖς δὲ ὅταν πιστεύωμεν ὅτι ἡ ἀρετὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον δὲν εἶναι ἀρκετὸς στολισμός, νομίζομεν ὅτι ἡ διαγωγὴ μας αὐτὴ εἶναι ὀλιγώτερον ἐπαίσχυντος;

Ε Ἄλλ' ἔστω, τὸν πλοῦτον μὲν θὰ παραβλέψωμε, καὶ θὰ περιφρονήσωμε τὰς μέσῳ τῶν αἰσθήσεων ἡδονάς· θὰ ἐπιδιώξωμεν ὅμως τὰς κολακείας καὶ τὰ ἐγκώμια, καὶ θὰ μιμηθῶμεν τὴν φιλοκέρδειαν καὶ τὴν πανουργίαν τῆς ἀλώπεκος ποῦ ἀναφέρει ὁ Ἀρχίλοχος⁶⁴; Ἄλλὰ δι' ἓνα συνετὸν ἄνθρωπον δὲν ὑπάρχει κάτι ἄλλο τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ περισσότερον, ἀπὸ τὴν φιλοδοξίαν, καὶ τὴν ἐνασχόλησιν μὲ τὰς σκέψεις καὶ γνώμας τῶν πολλῶν, καὶ νὰ μὴ τοποθετῇ ὡς ὁδηγὸν εἰς τὴν ζωὴν τὴν ὀρθοφροσύνην, ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη χρειασθῇ νὰ ἀντιλέγῃ πρὸς ὅλους τοὺς ἄνθρώπους, κι ἂν ἀκόμη πρέπει νὰ εἶναι ἄσημος καὶ νὰ κινδυνεύῃ ὑπὲρ τοῦ καλοῦ⁶⁵, καθόλου νὰ μὴ προτιμήσῃ νὰ μετακινηθῇ ἀπὸ τὰ ὀρθῶς παραδεδεγμένα ὡς ἀληθῆ. **184 A** Ἄλλως ἐκεῖνος ποῦ δὲν συμπεριφέρεται τοιουτοτρόπως κατὰ τί θὰ εἴπωμεν ὅτι διαφέρει ἀπὸ τὸν Αἰγύπτιον⁶⁶ μάγον,

63. Ἐννοεῖ τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ποῦ θεωρεῖται ἓν ἐκ τῶν ἑπτὰ θαυμάτων.

64. Ἀρχίλοχος ὁ Πάριος (α' ἡμῖσις ζ' αἰ. π.Χ.) λυρικός σατιρικός ποιητής. Ὁ μῦθος τῆς ἀλώπεκος δὲν διεσώθη· φαίνεται ὅμως ὅτι ἦτο χαρακτηριστικός, διότι τὸν ἀναφέρουν πολλοὶ συγγραφεῖς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Πλάτων, Πολιτεία 365 C, ποῦ ἔχει ὑπ' ὄψει τοῦ ὁ Μ. Β.

65. Πρὸβλ. «Μακάριοι ἐστε ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι ἔνεκεν ἐμοῦ» (Ματθ. 5, 11) καὶ «ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περίφημα (= σκουπίδι) ἕως ἄρτι» (Α' Κορινθ. 4, 13).

66. Πρόκειται διὰ τὸν μάντιν Πρωτέα, δοῦλον τοῦ Ποσειδῶνος, τὸν ὁποῖον ὑπέταξεν ὁ Ὀδυσσεὺς μὲ τὴν συμβολὴν τῆς Εἰδοθέας (Ὁμήρου Ὀδύσεια δ 351 κ. ἐ. καὶ 455). Πρὸβλ. καὶ Πλάτωνος, Εὐθύδημος 288 C.

ὁ ὁποῖος ἐγίνετο ὁπότεν ἤθελε φυτὸν ἢ θηρίον καὶ πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ ὅλα τὰ ἀντικείμενα; Μὲ ἐκείνον θὰ ὁμοιάζῃ λοιπὸν ἂν καὶ αὐτὸς τῶρα μὲν θὰ ἐγκωμιάζῃ τὴν δικαιοσύνην ἔμπροσθεν ἐκείνων πού τὴν ἀγαποῦν, τῶρα δὲ τοὺς ἀντιθέτους θὰ λέγῃ λόγους, ὅταν ἀντιλαμβάνεται ὅτι κυριαρχεῖ ἡ ἀδικία, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι ἴδιον τῶν κολάκων. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς λέγουν διὰ τὸν πολὺποδα⁶⁷ ὅτι ἀλλάζει χρῶμα ἀναλόγως τοῦ ἐδάφους εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται, τοιοῦτοτρόπως καὶ αὐτὸς θὰ μεταβάλλῃ τὴν γνώμην του ἀναλόγως τῶν ἀντιλήψεων τῶν ἀνθρώπων τοὺς ὁποίους συναναστρέφεται.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ ἐκ τῶν ἰδικῶν μας θιβλίων θὰ διδασχθῶμεν τελειότερον **Β** πρὸς τὸ παρὸν ὁμως, ἐν εἶδος σκιαγραφίας τῆς ἀρετῆς θὰ περιγράψωμεν ἐκ τῆς ἔξωθεν τοῦ Χριστιανισμοῦ παιδείας. Διότι δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐπιμελῶς συλλέγουν ἐξ ἐκάστου τὴν ὠφέλειαν, εἶναι φυσικὸν πολλαὶ καὶ ἀπὸ πολλὰ σημεῖα νὰ γίνωνται αἱ προσθήκαι, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τοὺς μεγάλους ποταμούς (πού μεγαλώνουν μὲ τοὺς παραποτάμους των). Διότι ἡ προσθήκη ὀλίγον κατ' ὀλίγον δὲν ἰσχύει περισσότερον διὰ τὴν αὐξησιν τῶν χρημάτων, ἀπὸ ὅσον ἰσχύει δι' οἰανδήποτε σοβαρὰν καὶ σκόπιμον ἐνασχόλησιν, ὅπως ὀρθῶς ἐπίστευεν ὁ ποιητής⁶⁸. Ὁ μὲν Βίας⁶⁹ λοιπὸν, εἰς τὸν υἱὸν του πού ἀνεχώρει διὰ τὴν Αἴγυπτον, καὶ πού ἡρώτα τί ἔπρεπε νὰ κάμῃ διὰ νὰ τὸν

67. Πολύπους εἶναι τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τοῦ ὀκτάποδος, ἀλλὰ καὶ φυτοῦ καὶ ἐντόμου· τὰς αὐτὰς ἰδιότητας, ὡς γνωστόν, ἔχει καὶ ὁ χαμαιλέων, ἐκεῖνος ὁμως ἀλλάζει χρῶμα ἀναλόγως τοῦ χρώματος τῶν δένδρων καὶ τῶν φύλλων εἰς τὰ ὁποῖα κινεῖται. Προφανῶς ὁ Μ. Β. δὲν χρησιμοποιεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ χαμαιλέοντος, ἀλλὰ τὴν τοῦ πολὺποδος, διότι θέλει νὰ τονίσῃ τὴν ἀλλαγὴν πού γίνεται ἀναλόγως τοῦ χρώματος, ἀφοῦ ἀμέσως θὰ παραβάλλῃ τὴν εἰκόνα πρὸς τὸ περιβάλλον τῶν ἀνθρώπων· ἄλλωστε τὴν ἴδιαν εἰκόνα χρησιμοποιοῦν καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς.

68. Μᾶλλον ἐννοεῖ τὸν ποιητὴν Ἡσίοδον. Πρβλ. "Ἔργα καὶ Ἡμέραι 359 ἔνθα λέγεται:

«Εἴ κεν σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταθοῖο».

Ἡ φράσις, ὡς γνωστόν, ἔχει γίνῃ παροιμιώδης, διατυπωμένη κατὰ διάφορον τρόπον εἰς ὅλους τοὺς λαούς· πρβλ. τὰ ἡμέτερα: «φασούλι τὸ φασούλι γεμίζει τὸ σακκούλι», «σταλαματιά σταλαματιά γεμίζει» ἢ «στάμνα ἢ πλατιά» κλπ.

69. Βίας ὁ Πριηνεύς (ς' αἰ. π.Χ.) εἰς τῶν ἑπτὰ σοφῶν.

εὐχαριστήσῃ, εἶπεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποκτήσῃ ἐφόδιον διὰ τὸ γῆρας, **Κ** ἐννοῶν θεβαίως ὡς ἐφόδιον τὴν ἀρετὴν, ἂν καὶ περιέκλειεν αὐτὴν εἰς στενὰ ὅρια, ἀφοῦ θεβαίως περιώριζε τὴν ἐξ αὐτῆς ὠφέλειαν μόνον εἰς τὸν ἐπίγειον ἀνθρώπινον θίον. Ἐγὼ ὁμῶς καὶ ἂν ἀκόμη ἐννοῇ κάποιος τὸ γῆρας τοῦ Τιθωνοῦ⁷⁰, ἢ τοῦ Ἀργανθωνίου⁷¹, ἢ τοῦ ἰδικοῦ μας μακροβιωτάτου Μαθουσάλα⁷², ὁ ὁποῖος λέγεται ὅτι ἔζησε παρὰ τριάκοντα χίλια ἔτη, ἢ ἀκόμη καὶ ἂν μετρᾷ ὅλον τὸν χρόνον ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὑπῆρξαν οἱ ἄνθρωποι, θὰ γελάσω ὅπως γελῶμεν μὲ τὰ παιδικὰς σκέψεις, ἐπειδὴ ἀναλογίζομαι τὴν μακροχρόνιον καὶ ἄνευ γήρατος αἰωνιότητα, τῆς ὁποίας οὐδὲν τέρμα εἶναι δυνατόν νὰ συλλάβῃ ὁ νοῦς, καὶ ὄχι περισσότερο θεβαίως νὰ ὑποθέσωμεν τέλος τῆς ἀθανάτου ψυχῆς. **Δ** Πρὸς τὴν ὁποίαν αἰωνιότητα θὰ συνεβοῦλεον νὰ ἀποκτᾶτε τὰ ἐφόδια, κινοῦντες πάντα λίθον, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ προκύψῃ κάποια ὠφέλεια διὰ σᾶς εἰς τὴν αἰωνιότητα. Προσοχὴ ὁμῶς μήπως δειλιάσωμεν, ἐπειδὴ τὰ ἐφόδια αὐτὰ εἶναι δύσκολα καὶ ἀπαιτοῦν κόπον· ἀπεναντίας ἀφοῦ ἐνθυμηθῶμεν ἐκεῖνον ποῦ συνεβοῦλευσεν, ὅτι πρέπει ἑκαστος νὰ ἐκλέγῃ μὲν τὸν ἄριστον τρόπον ζωῆς, νὰ ἐλπίζῃ δὲ ὅτι μὲ τὴν συνήθειαν θὰ ἀποθῇ εὐχάριστος⁷³, νὰ ἐπιχειρῶμεν νὰ ἀποκτήσωμεν τὰ ἄριστα. Διότι εἶναι αἰσχρὸν πρᾶγμα, ἀφοῦ δαπανήσωμεν ἀσκόπως τὸ πα-

70. Ὁ Τιθωνὸς εἶναι μυθολογικὸν πρόσωπον ποῦ διὰ τὴν ὠραιότητά του ἔκαμε σύζυγον ἡ Θεὰ Ἡὼ (= αὐγή). Τῇ μεσιτείᾳ τῆς οἱ θεοὶ τοῦ ἐχάρισαν τὴν ἀθανασία, οὐχὶ ὁμῶς καὶ τὴν αἰωνίαν νεότητά· οὕτως εἰς θαυτάτον γῆρας ἦτο δυστυχής· τότε οἱ θεοὶ τὸν ἐλυπήθησαν καὶ τὸν μετεμόρφωσαν εἰς τέττιγα (Βλ. Ὀμήρου Ὕμνος εἰς τὴν Ἀφροδίτην 218 κ. ἐ.).

71. Ὁ Ἀργανθώνιος ἦτο βασιλεὺς τῆς ἐλληνικῆς ἀποικίας εἰς τὴν Ἰσπανίαν Ταρτησοῦ (600 π.Χ.). Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει ὅτι ἔζησεν 120 ἔτη (Ἱστορ. 1, 163), ἐνῶ ὁ Λουκιανὸς 150 (Περὶ μακροβιότητος, 10).

72. Ὁ ἄνδρας (Ἐνώχ, Νῶε, Ἰώβ κ.ἀ.), ὁ Ἀδάμ δὲ ἔζησεν 930 τη (Γεν. 5, 27). Ἡ Παλ. Διαθήκη ἀναφέρει καὶ ἄλλους μακροβίους ἄνδρας (Ἐνώχ, Νῶε, Ἰώβ κ.ἀ.), ὁ Ἀδάμ δὲ ἔζησε 930 ἔτη (Γεν. 5, 5).

73. Πρόκειται περὶ γνωμικοῦ τῶν Πυθαγορείων (Βλ. Πλουτάρχου, Ἠθικά, Περὶ ἐξορίας, 8, 602 C).

ρόν τῆς ζωῆς μας, ἀργότερον κάποτε νά ἀνακαλῶμεν εἰς τὴν μνήμην τὸ παρελθόν, ὅτε πλέον οὐδεμία ὠφέλεια δέν θά εἶναι δυνατόν νά προκύψῃ ἐκ τῆς λύπης διὰ τὸν ἀπολεσθέντα χρόνον.

Ἐγὼ μὲν λοιπὸν ἐξ ἐκείνων τὰ ὅποια θεωρῶ ὠφελιμώτατα, **18** ἄλλα μὲν τώρα ἐξέθεσα, ἄλλα δὲ καθ' ὅλην τὴν ζωὴν μου θά σᾶς συμβουλεύω· σεῖς δὲ ἐκ τῶν τριῶν εἰδῶν νοσημάτων νά μὴ φανῆτε ὅτι ὁμοιάζετε μὲ τὸ ἀνίατον, οὔτε νά δείξετε ὅτι ἡ νόσος τῶν φρενῶν εἶναι ὁμοία περίπου μὲ τὴν νόσον ἐκείνων πού ὑποφέρουν σωματικῶς. Ἐκεῖνοι μὲν δηλαδή οἱ ὅποιοι ὑποφέρουν ὀλίγον, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔρχονται πρὸς τοὺς ἰατροὺς· ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὅποιοι ἔχουν καταληφθῇ ἀπὸ μεγαλύτερα ἀρρωστήματα, **19** **A** ἀπὸ μόνοι των προσκαλοῦν τοὺς θεράποντας ἰατροὺς νά τοὺς ἐπισκεφθοῦν εἰς τὸν οἶκον των· αὐτοὶ ὅμως οἱ ὅποιοι ἔφθασαν εἰς ἀθεράπευτον παντελῶς ψυχοπάθειαν, οὔτε ὅταν τοὺς πλησιάζουν οἱ ἱατροὶ τοὺς δέχονται. Πρᾶγμα τὸ ὅποιον εὐχομαι τώρα νά μὴ πάθετε σεῖς, ἀποφεύγοντες τὰς ὀρθὰς αὐτὰς σκέψεις.

23. ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ' ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΜΑΜΑΝΤΑ

Α'. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ ἅγιος Μάμας, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς παρούσης ὁμιλίας (185 B), ἐτιμᾶτο ὅλως ἰδιαιτέρως εἰς τὰ μέρη τῆς Καππαδοκίας. Εἰς αὐτὸν ἀναφέρεται καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος εἰς ὁμιλίαν τοῦ γενομένην εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου εἰς τὴν Ναζιανζόν. Τὰ περὶ τοῦ εἰῶν τοῦ ἁγίου Μάμαντος εἶναι εἰς ὅλους γνωστά, (πρβλ 185 C) καὶ πλεῖστοι ὅσοι ἔχουν δεχθῇ τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ διὰ θαυμάτων (185 C, D). Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τοῦ «ὀλόκληρος μὲν ἢ περιοχὴ ἔχει ἐξεγερθῇ, ὀλόκληρος δὲ ἢ πόλις ἔχει μεταμορφωθῇ διὰ τὸν ἑορτασμόν» (186 A). Οὗτος εἶναι ἴσως ὁ πιθανώτερος λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Μ. Β. εἰς τὴν ὁμιλίαν τοῦ αὐτοῦ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ ἁγίου, ὡς ἐντελῶς δηλαδὴ γνωστὴν εἰς τὸ ἀκροατήριόν του. Ἐπειδὴ ὁμοῦς πρέπει νὰ εἴπῃ κατὰ ἀντάξιον καὶ τοῦ μάρτυρος καὶ τῆς προθυμίας καὶ προσδοκίας τῶν ἀκροατῶν του (185 B), λαμβάνει ἀφορμὴν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ μάρτυς ὑπῆρξε ποιμὴν καὶ ὁμιλεῖ γενικῶς περὶ τῶν ποιμένων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Πάντες, λέγει, παραδειγματίζονται ἀπὸ τὸν μάρτυρα, πού δὲν εἶχε πλούτη ὑλικά, ἀλλὰ ἦτο ἀπλοῦχος ποιμὴν. Πλέκει εἰτα τὸ ἐγκώμιον τοῦ ποιμένου τῶν προβάτων, ἀναφερόμενος καὶ εἰς ὀνόματα μεγάλων ποιμένων, ὅπως τοῦ Ἀβελ, τοῦ Μωυσέως, τοῦ Ἰακώβ, τοῦ Δαβίδ.

Ὁμιλεῖ κατόπιν περὶ τοῦ ποιμαντικοῦ καὶ βασιλικοῦ ἀξιώματος τοῦ Κυρίου καὶ κάμνει διάκρισιν μεταξὺ τοῦ καλοῦ ποιμένου καὶ τοῦ μισθωτοῦ, καταδεικνύων ποῖος εἶναι ὁ μισθωτὸς ποιμὴν. Ἀφορμώμενος δὲ ἐκ τῆς Κυριακῆς φράσεως «τὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούει» (Ἰωάν. 10, 27), ἀναλύει τὴν ἀλήθειαν ὅτι «ἡ γνώσις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ». Ἐν συνεχείᾳ (188 D) ἀναφερόμενος εἰς προηγουμένην ὁμιλίαν τοῦ εἰς τὸ «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι δὲν ἀπέχει πολὺ χρονικῶς ἀπὸ τὴν παροῦσαν, συμβουλεύει σαφέστερον τὴν ὑποχρέωσιν τῶν προβάτων νὰ ὑπακούουν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ καλοῦ ποιμένου χωρὶς νὰ πολυπραγμονοῦν.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν εἶον τοῦ ἁγίου μάρτυρος Μάμαντος, πληροφοροῦμεθα ἐκ τοῦ Συναξαρίου αὐτοῦ τῆς 2ας Σεπτεμβρίου, ὅτι οὗτος κατήγετο ἐκ Γάγγρας τῆς Παφλαγονίας. Ἐγεννήθη εἰς τὴν φυ-

λακὴν, ὅπου ἐκρατοῦντο οἱ γονεῖς τοῦ ὡς Χριστιανοί. "Όταν ἀπέθανον εἰς τὴν φυλακὴν οἱ γονεῖς τοῦ, ἀνέλαβε τὴν ἀνατροφὴν τοῦ κάποια εὐσεβὴς Χριστιανή, ὀνομαζομένη 'Αιμιλία' Ταύτην ὁ ἅγιος συνεχῶς ὠνόμαζε μαμὰ καὶ οὕτω ὁ ἴδιος ὠνομάσθη Μάμας. Εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν συνελήφθη ὡς Χριστιανὸς καὶ ἀφοῦ τὸν ἐκτύπησαν μὲ ράβδους, τοῦ ἔδεσαν μόλυβδον εἰς τὸν τράχηλον καὶ τὸν ἀπέρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν. Θεία δυνάμει ὁμῶς περιεσώθη καὶ ἐκρύβη εἰς σπήλαιον, ὅπου ἐτρέφετο μὲ τὸ γάλα τῶν ἐλάφων. Συνελήφθη ὁμῶς καὶ πάλιν καὶ ἐρρίφθη εἰς κάμινον καὶ εἰς θηρία. Τέλος ἀφοῦ διεπέρασαν τὰ σπλάγγχνα τοῦ διὰ σιδηρᾶς τριαίνης, παρέδωκεν εἰς τὸν Κύριον τὸ πνεῦμα τοῦ.

Β'. ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

1. Δὲν ἀγνοῶ τὸ μέγεθος τῶν ἐγκωμίων ποῦ συνηθίζονται εἰς τὴν πανήγυριν· **Β** ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς γνωρίζω αὐτό, οὕτω συναισθάνομαι καὶ τὴν ἰδικὴν μου ἀδυναμίαν. Διότι ἡ περίπτωσις ἀπαιτεῖ νὰ λεχθῇ κάτι ἀντάξιον τῶν συγκεντρωθέντων, καὶ τῆς προσδοκίας ποῦ ἔχουν ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ τῆς ὑποθέσεως. Ἐπειδὴ δηλαδὴ σήμερον ἐορτάζομεν τὴν μεγίστην ἀπὸ τὰς μνήμας τῶν μαρτύρων, πᾶσα διάνοια εἶναι ἄγρυπνος καὶ πᾶσα ἀκοή προετοιμασμένη, ἀναμένουσα νὰ εἰπῶμεν κάτι ἀντάξιον τοῦ μάρτυρος, καὶ μὲ πόθον πρὸς αὐτὸν κάμνει τὴν συνάθροισιν. Διότι τὰ τέκνα ποῦ ἔχουν εὐγνωμοσύνην, ἀπαιτοῦν νὰ εἶναι μεγάλα τὰ ἐγκώμια τῶν πατέρων των, καὶ δὲν θὰ ἐδέχοντο νὰ διακινδυνεύσουν τὸ μέγεθος τῶν ἐγκωμιαζομένων εἰς τὴν ἀσημότητα τοῦ ὁμιλητοῦ. "Ὡστε ὅσον μεγαλύτερα εἶναι ἡ προθυμία, **Γ** τόσον μέγας εἶναι ὁ κίνδυνος.

Τί θὰ κάμωμε λοιπόν; Μὲ ποῖον δὲ τρόπον καὶ τὰς ἰδικὰς σας ἐπιθυμίας θὰ ἱκανοποιήσωμεν, καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι δὲν θὰ ἀπέλθωμεν χωρὶς νὰ ἔχωμεν ἐκπληρώσει τὰ παρόντα καθήκοντά μας; Θὰ παρακαλέσωμεν ἕκαστον ἐξ ἡμῶν, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶχατε εἰς τὴν μνήμην σας ὅταν ἤλθατε, αὐτὰ ἀφοῦ ἀνανεώσετε εἰς τὴν διανοίαν σας καὶ ἀπὸ μόνοι σας ἀφοῦ τραφήτε, νὰ ἀπέλθετε μὲ τὰ ἰδικὰ σας ἐφόδια εὐφρανθέντες. Νὰ ἐνθυμη-

θῆτε, παρακαλῶ, τὸν μάρτυρα, ὅσοι ἀπελαύσατε αὐτὸν εἰς τὰ ὄνειρα, ὅσοι, εὗρεθέντες εἰς τὸν τόπον τοῦτον, εἶχατε αὐτὸν συνεργόν εἰς τὴν προσευχήν, εἰς ὅσους, ἀφοῦ τὸν ἐπεκαλέσθησαν, τοὺς συμπαρεστάθῃ ἐμπράκτως, ὅσους ὁδοιπόρους ἐπανεφέρειν εἰς τὸν οἶκον των, ὅσους ἐθεράπευσεν ἐκ τῆς νόσου, **Δ** εἰς ὅσους ἐπανεφέρειν εἰς τὴν ζωὴν τὰ τέκνα των ποὺ ἤδη εἶχον ἀποθάνει, εἰς ὅσους ἔκαμε μακροτέρας τὰς προθεσμίας τῆς ζωῆς. "Ολα, παρακαλῶ, ἀφοῦ τὰ συγκεντρώσετε, συνθέσατε ἐγκώμιον ἐκ τοῦ κοινοῦ ἐράνου. Μεταξύ σας διαδώσατε ἐκεῖνα ποὺ ὁ καθεὶς γνωρίζει εἰς ἐκείνον ποὺ δὲν τὰ γνωρίζει· ἐκεῖνα ποὺ δὲν γνωρίζει, ἅς τὰ λαμβάνῃ ἀπὸ αὐτὸν ποὺ τὰ γνωρίζει, καὶ οὕτως ἐκ τῆς συνεισφορᾶς ἀφοῦ θρέψετε ὁ εἰς τὸν ἄλλον, συγχωρήσατε τὴν ἰδικήν μου ἀδυναμίαν.

2. Διότι αὐτὰ εἶναι τὰ ἐγκώμια τοῦ μάρτυρος, ὁ πλοῦτος τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων. Δὲν δυνάμεθα δηλαδὴ νὰ ἐγκωμιάζωμεν αὐτὸν κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἐγκωμίων ποὺ γίνονται ἔξωθεν τοῦ Χριστιανισμοῦ· δὲν χρειάζεται νὰ ἀναφέρωμεν πατέρας καὶ ἐνδόξους προγόνους. **Ε** Διότι εἶναι αἰσχρὸν πρᾶγμα νὰ στολιζώμεν μὲ ξένους στολισμοὺς ἐκείνον ποὺ διαλάμπει μὲ τὴν ἰδικήν του ἀρετήν. Διότι κατὰ τοὺς κανόνας τῆς συνηθείας παραλαμβάνουν τὰ τοιαῦτα εἰς τὰ ἐγκώμια. Ἐνῶ ὁ κανὼν τῆς ἀληθείας ἀπαιτεῖ νὰ εἶναι ἰδικὰ του τὰ ἐγκώμια. Διότι οὔτε τὸν ἵππον τὸν κάμνει ταχὺν ἡ ἱκανότης τοῦ πατρὸς εἰς τὸν δρόμον, οὔτε τὸ ἐγκώμιον τοῦ κυνὸς προέρχεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐγεννήθη ἀπὸ ταχυτάτους γονεῖς. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὰ ἄλλα ζωὰ ἡ ἱκανότης φαίνεται ἐντὸς ἐνὸς ἐκάστου, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ ἴδιος ἔπαινος τοῦ ἀνδρὸς ἐπιθεβαίουται ἐκ τῶν ὑπαρχόντων εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον κατορθωμάτων. Τί προσθέτει εἰς τὸν παῖδα ἡ δόξα τοῦ πατρὸς; Τοιουτοτρόπως ὁ μάρτυς δὲν ἔλαβε τὴν δόξαν ἀπὸ ἀλλοῦ, **186 Α** ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἴδιος διὰ τὴν μετέπειτα ζωὴν ἤναψε τὸν σπινθῆρα τοῦ καλοῦ ὀνόματος. Ἀπὸ τὸν Μάμαντα ἔχουν λάθει οἱ λοιποί, ὅχι ἀπὸ ἄλλους ὁ Μάμας. Οἱ παῖδες οἱ ὅποιοι ἀπὸ αὐτὸν ἐδιδάχθησαν τὴν εὐσέθειαν, ἅς ὑπερηφανεύωνται ἐν αὐτῷ. Διότι αὐτὸς ἀπὸ μόνος του ἀναθλύζει τὴν ἀρετήν. Δὲν εἶναι ὅπως ὁ χεῖ-

μαρρος πού ὑπερηφανεύεται μέ ξένην συρροήν, ἀλλά εἶναι πηγὴ πού ἀναθλύζει τὸ κάλλος ἀπὸ τὰ ἰδικὰ τῆς σπλάγχνα. "Ἀς θαυμάσωμεν τὸν ἄνδρα πού δὲν στολίζεται μέ ξένον στολισμόν, ἀλλά πού λαμπρύνεται μέ τὸν ἰδικόν του.

Βλέπεις τοὺς λαμπροὺς ἐκτροφεῖς ἵππων; θλέπεις τὰ λευκὰ μνήματα αὐτῶν; πῶς εἶναι λίθοι πού περιφρονοῦνται; Εἰς τὴν μνήμην ὁμῶς τοῦ μάρτυρος καὶ ὁ λόκληρος μὲν ἢ περιοχὴ ἔχει ἐξεγερθῇ, ὁλόκληρος δὲ ἢ πόλις ἔχει μεταμορφωθῇ διὰ τὸν ἑορτασμόν. **Β** Οὔτε οἱ συγγενεῖς δὲν προστρέχουν πρὸς τοὺς τάφους τῶν πατέρων των, ἀλλ' ὅλοι σπεύδουν πρὸς τὸν τόπον τῆς εὐσεθείας. Ὀνομάζουν πατέρα αὐτὸν τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀληθείας, καὶ ὄχι τοὺς πατέρας καὶ ἀρχηγούς τῶν σωμάτων. Βλέπεις πῶς τιμᾶται ἡ ἀρετὴ καὶ ὄχι ὁ πλοῦτος; Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ἐκκλησία προτρέπει αὐτοὺς πού ζοῦν τώρα εἰς τὴν γῆν, δι' ἐκείνων πού τιμᾷ αὐτοὺς πού ἔζησαν πρίν. Παρακαλῶ νὰ μὴ φροντίζης, λέγει, διὰ τὸν πλοῦτον· οὔτε διὰ τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου πού καταργεῖται¹, οὔτε διὰ τὴν δόξαν πού δημιουργεῖται χωρὶς κόπους· αὐτὰ συνεξαφανίζονται μαζί μέ τὴν ζωὴν· ἀλλὰ νὰ εἶσαι ἐργάτης τῆς εὐσεθείας. Διότι αὐτὴ καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν θὰ σὲ ἀνεβάσῃ, αὐτὴ θὰ σοῦ προετοιμάσῃ καὶ ἀθάνατον τὴν μνήμην σου **Γ** καὶ διαρκῆ τὴν δόξαν μεταξύ τῶν ἀνθρώπων.

3. "Ὡστε ὅποιος ἐνθυμεῖται τὸν ποιμένα, ἄς μὴ θαυμάζῃ τὸν πλοῦτον. Διότι συνηθροίσθημεν νὰ ἐπαινέσωμεν ἐκεῖνον πού δὲν ἦτο πλούσιος· μὴ ἀπέλθῃς θαυμάζων τὸν πλούσιον, ἀλλὰ τὴν πτωχείαν πού συνδυάζεται μετὰ τῆς εὐσεθείας. Ὁ ποιμὴν δὲν εἶναι οὔτε μέγα, οὔτε σοφὸν ἐπάγγελμα. Ἐὰν ὀργισθῇς δὲν θὰ εἰπῇς ἀντὶ ὕβρεως εἰς αὐτὸν πού σὲ ἐξηρέθισε, ποιμὴν εἶσαι; Ὁ ποιμὴν δὲν κατέχει τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὴν καθημερινὴν τροφήν, ἔχει ἀνηρτημένον σακκίδιον, καὶ κρατεῖ ράβδον, καὶ τὰ ἐφόδια τῆς ἡμέρας, χωρὶς νὰ ἔχῃ καμμίαν φροντίδα διὰ τὴν αὔριον. Εἶναι ἐχθρὸς τῶν θηρίων, συντρώγων μετὰ τῶν ἡμερωτάτων ζώων, ἀποφεύ-

1. Α' Κορινθ. 2, 6.

γων τὴν ἀγοράν, ἀποφεύγων τὰ δικαστήρια, μὴ ἔχων συκοφάντας, μὴ γνωρίζων τὸ ἐμπόριον, οὔτε τὸν πλοῦτον, μὴ ἔχων ἰδικὴν τοῦ στέγην, **Δ** ζῶν κάτω ἀπὸ τὴν κοινὴν στέγην τοῦ κόσμου, ἐν καιρῷ νυκτὸς ἀτενίζων πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ διὰ τῶν ἀστέρων ἀναγινώσκων τὰ θαυμάσια τοῦ δημιουργοῦ.

Ποιμὴν! Ἄς μὴ ἐντρεπώμεθα τὴν ἀλήθειαν. Ἄς μὴ μιμούμεθα τοὺς ἐξώθεν τοῦ Χριστιανισμοῦ μυθοποιούς, ἄς μὴ μειώνωμε τὴν ἀλήθειαν μὲ τὴν καλλιέπειαν τῶν λέξεων. Γυμνὴ ἡ ἀλήθεια, χωρὶς συνηγόρους, αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ ἀποδεικνύουσα τὸν ἑαυτὸν της. Ἐάν εἰπῇς πολλὰ τὴν μειώνεις· ἀλλὰ μᾶλλον θὰ τὴν ἀποθαυμάσῃς διὰ τοῦ ἐγκωμίου. Ποιμὴν καὶ πένης, αὐτὰ εἶναι διὰ τὸν Χριστιανὸν αἱ καυχήσεις. Ἐάν ἀναζητήσῃς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ σχολείου τῆς εὐσεβείας, **Ε** θὰ τοὺς εὕρῃς νὰ εἶναι ἀλιεῖς καὶ τελῶναι· ἐάν ἀναζητήσῃς τοὺς μαθητάς, θὰ εἶναι πτωχοὶ ὑποδηματοποιοί. Οὐδεὶς πλούσιος, οὐδαμοῦ ἐγωῖσμός. Ὅλα αὐτὰ ἔχουν καταργηθῇ μετὰ τοῦ κόσμου. Ἰδοὺ λοιπὸν ποίου τὴν ἡμέραν ἐορτάζομεν, διὰ ποῖον πάντες εἴμεθα χαρούμενοι, διὰ ποῖον ἡ ζωὴ ἔχει ἀλλάξει.

Ἐπειδὴ ἐνεθυμήθημεν τὸν ποιμένα, σοῦ λέγω ὅτι δὲν πρέπει νὰ περιφρονῇς αὐτὸ τὸ ὄνομα. Ἐδιδάχθης ὅτι ὁ πρῶτος ποῦ εὐηρέστησεν εἰς τὸν Θεόν, ὁ Ἄβελ ὑπῆρξε ποιμὴν². Ποῖος τὸν ἐμιμήθη; Μωϋσῆς³ ὁ μέγας νομοθέτης, **187 Α** αὐτὸς ποῦ ἀπέφυγε τὴν ἀπόπειραν τοῦ Φαραὼ νὰ τὸν φονεύσῃ, ποῦ ἐμίσησε τὰς κακὰς σκέψεις τῶν συμπατριωτῶν του, αὐτὸς ἐποίμανεν εἰς τὸ ὄρος Χωρήθ· μέσῳ ἐκείνων ποῦ ἐποίμαινε, συνωμίλει μετὰ τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶδε τὸν ἄγγελον ἐπὶ τῆς θάτου, ὅταν ἡμφεσθῇται τὴν ἀπόφασιν τῆς δίκης, ἀλλὰ ἐνῶ ἐποίμαινε κατηξιώθη ἐκείνης τῆς οὐρανοῦ ὁμιλίας. Ποῖος μετὰ τὸν Μωϋσέα; Ὁ πατριάρχης Ἰακώβ⁴, ἐπιδεικνύων ὑπομονὴν διὰ τὴν ἀλήθειαν καθ' ὃν χρόνον ἐποίμαινε, χαρακτηρίσας ὅλην τοὴν ζωὴν διὰ τῆς μικρᾶς αὐτῆς

2. Γεν. 4, 2.

3. Ἐξδδ. 3, 1 καὶ 4.

4. Γεν. 31, 38.

εἰκόνας. Εἰς ποῖον παρέδωκε τὸν ζῆλον αὐτόν; Εἰς τὸν Δαβίδ. Ὁ Δαβὶδ ἐκ τῆς ποιμαντικῆς ἤλθεν εἰς τὴν βασιλείαν⁵. Διότι εἶναι ἀδελφαὶ αἱ τέχναι ποιμαντικὴ καὶ βασιλική, καθ' ὅσον εἰς τὴν μὲν ἔχει ἐμπιστευθῇ ἡ φροντίς τῶν ἀλόγων, εἰς τὴν δὲ τῶν λογικῶν προβάτων. **Β** Τοιοῦτοτρόπως αὐτὴ εἶναι ὑπόβαθρον τῆς ἀνωτέρας ἐπιστήμης.

Διὰ τοῦτο ἀμφοτέρα συμπεριλαμβάνων ὁ Κύριος εἶναι καὶ ποιμὴν καὶ βασιλεὺς, διὰ νὰ ποιμαίνει τοὺς ἀλόγους, διὰ νὰ ὁδηγῇ τοὺς λογικωτέρους ὑπὸ τὴν φροντίδα τῆς βασιλείας. Θέλεις νὰ μάθης πόσον σπουδαῖον πρᾶγμα εἶναι ὁ ποιμὴν; «Κύριος ποιμαίνει με»⁶. Πῶς δὲ ἡ ποιμαντικὴ εἶναι ἀδελφὴ τῆς βασιλείας; «Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης»⁷; Αὐτὸς ποὺ ἐδῶ εἶναι ποιμὴν, ἐκεῖ εἶναι βασιλεὺς. Καὶ μὴ νομίσης ὅτι ἀπὸ ἄλλους μὲν ὀνομάζεται, αὐτὸς ὁμῶς ἐντρέπεται διὰ τὴν ὀνομασίαν αὐτήν. Ἀλλὰ ἀφοῦ παρεσιώπησε τοὺς ψευδεῖς ποιμένας, εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπέδωσε τὴν ἀληθῆ μαρτυρίαν τῆς ποιμαντικῆς. **Γ** «Εγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός»⁸. «Εγὼ εἰμι, καὶ οὐκ ἡλλοίωμαι»⁹. Πῶς ὅταν ἀναφέρῃ τὰ μεγάλα: «Εγὼ τῇ χειρὶ μου ἐστερέωσα τὴν γῆν· ἐγὼ ἐξέτεινα τὸν οὐρανὸν μόνος»¹⁰. ὅπως ὅταν ἀναφέρῃ τὰ ἄλλα, τὰ ἀξιοπρεπῆ καὶ ἄξια νὰ λέγονται περὶ τοῦ Θεοῦ, οὕτω λέγει: «Ὁ ποιμὴν ὁ καλός»; Ἀπομακρύνει τοὺς νόθους καὶ ἀποδίδει τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ. «Εγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός». Μάθε ποῖος εἶναι ὁ ποιμὴν, καὶ ποῖος εἶναι ὁ καλός. Ὁ ἴδιος τὸ ἐρμηνεύει: «Ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων· ὁ δὲ μισθωτός, καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν, οὗ οὐκ ἔστι τὰ πρόβατα ἴδια, οὐ μέλει αὐτῷ, ὅταν ἴδῃ λύκον ἐρχόμενον»¹¹.

4. **Δ** Ἐδῶ ἡ Ἐκκλησία ζητεῖ νὰ μάθῃ: Ἐάν ὁ Κύ-

5. Α' Βασιλ. 16, 11 - 12.

6. Ψαλμ. 22, 1.

7. Ψαλμ. 23, 8.

8. Ἰωάν. 10, 11.

9. Μαλ. 3, 6.

10. Ἠσ. 44, 24.

11. Ἰωάν. 10, 11 - 13.

ριος είναι ποιμήν, ποῖος είναι ὁ μισθωτὸς ποιμήν; Μήπως είναι ὁ διάβολος; Καὶ ἐὰν ὁ διάβολος εἶναι ὁ μισθωτὸς ποιμήν, τότε ποῖος εἶναι ὁ λύκος; Ἀλλὰ λύκος μὲν εἶναι ὁ διάβολος, τὸ ἀνήμερον θηρίον, τὸ ἀρπακτικόν, ποὺ σχεδιάζει τὸ κακόν, ὁ κοινὸς ἐχθρὸς ὄλων. Ἄς ἔχη λοιπὸν τὴν ἰδικὴν του ὀνομασίαν ὁ μισθωτὸς ποιμήν. Ἀπευθυνόμενος ὁ Κύριος τότε πρὸς τοὺς τότε ποιμένας τοὺς ἀπεκάλει μισθωτοὺς. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ οἱ τωρινοί, οἱ ὁποῖοι, ὡς μὴ ὥφειλε, προσοικειοῦνται τὴν ὀνομασίαν τῶν μισθωτῶν. Τότε οἱ ἀρχιερεῖς ἐδεικνύοντο ὡς μισθωτοί, καὶ οἱ Φαρισαῖοι, καὶ ὅλον ἐκείνο τὸ Ἰουδαϊκὸν κόμμα. Ἐκείνους ὠνόμαζε μισθωτοὺς ποιμένας, οἱ ὁποῖοι ὄχι διὰ τὴν ἀλήθειαν, **■** ἀλλὰ διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ἰδικῶν των ἀναγκῶν ἀνελάμβανον τὴν ἐξουσίαν τοῦ ποιμαίνειν. Αὐτοὶ εἶναι οἱ μισθωτοί, οἱ ὁποῖοι προσηύχοντο διὰ μάταιον λόγον, διὰ νὰ κατατρώγουν τὸν ἄρτον τῶν χηρῶν καὶ τῶν ὀρφανῶν. Ἐκεῖνοι ποὺ ἱκανοποιοῦν τὰς ἀνάγκας των, ποὺ ἐπιδιώκουν νὰ ἀπολαύσουν τὴν παρούσαν ζωὴν, ποὺ δὲν ἀτενίζουν πρὸς τὴν μέλλουσαν, αὐτοὶ εἶναι μισθωτοὶ καὶ ὄχι ποιμένες.

Καὶ σήμερον ὑπάρχουν πολλοὶ μισθωτοί, αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι πωλοῦν τὴν ζωὴν των χάριν ἐφημέρου καὶ ἀθλί-
ας δόξης, οἱ ὁποῖοι καὶ σήμερον προκαλοῦν σχίσμα εἰς τοὺς σαφεῖς καὶ ὑγιεῖς λόγους τοῦ Κυρίου. Διότι ὅταν εἶπεν αὐτὰ ὁ Κύριος, «σχίσμα ἐν αὐτοῖς ἐγένετο»¹². Ἀλλοι μὲν ἔλεγον, «δαιμόνιον ἔχει»· ἄλλοι πάλιν, ὅτι ὁ δαίμων δὲν δύναται νὰ κάμνη τοὺς τυφλοὺς ὀφθαλμοὺς νὰ βλέπουν¹³. Βλέπετε ὅτι τὸ πάθος τοῦ σχίσματος εἶναι παλαιόν; Διότι ἀμέσως τὸ πτύον ξεχωρίζει μὲν τὸ ἄχυρον ἀπὸ τὸν σῖτον¹⁴. **188 Α** καὶ αὐτὸ μὲν ποὺ εἶναι ἐλαφρὸν καὶ ἄστατον ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὸ φαγώσιμον, ἐνῶ τὸ κατάλληλον πρὸς πνευματικὴν τροφὴν παραμένει εἰς τοὺς γεωργοὺς. Διὰ τοῦτο ἐγένετο σχίσμα, καὶ ἄλλοι μὲν εἶχον αὐτὴν τὴν γνώμην, ἄλλοι δὲ ἄλλην. Εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἀρμόζει τὸ σχίσμα· ἢ Ἐκκλησία τοῦ

12. Ἰωάν. 9, 16.

13. Ἰωάν. 10, 20-21.

14. Ματθ. 3, 12.

Θεοῦ ὁμως, ἡ ὁποία ἐδέχθη τὸν χιτῶνα τὸν ἄρραφον, αὐτὸν ποῦ ὑφάνθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, αὐτὸν ποῦ διεφυλάχθη ἄσχιτος ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν¹⁵, ἡ Ἐκκλησία ἡ ὁποία τὸν Χριστὸν ἐνεδύθη, ἅς μὴ σχίζηι τὸ ἱμάτιον.

«Καὶ γινώσκω τὰ ἐμά, καὶ γινώσκουσί με τὰ ἐμά»¹⁶. Ἦρπασεν ὁ αἰρετικὸς τὴν φράσιν αὐτὴν διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὴν ἰδικήν του θλασφημίαν. **Β** Ἰδοῦ, λέγει, ἔχει λεχθῇ, ὅτι «γινώσκουσί με τὰ ἐμά, καὶ γινώσκω τὰ ἐμά». Τί ἄραγε σημαίνει τὸ ρῆμα «γινώσκειν»; ἐννοεῖ τὴν οὐσίαν; μετράει τὸ μέγεθος; Ἐχεις τὴν ἀξίωσιν νὰ κατανοήσῃς ἐκεῖνα τὰ σημεῖα τῆς θεότητος, τὰ ὁποία σὺ μὲ τὸ θράσος τῆς γλώσσης σου διακηρύττεις; Ἦ ἐκ τῶν κατόπιν δὲν ἀντιλαμβάνεσαι τὸ μέτριον τῆς γνώσεως; Τί γινώσκομεν ἐκ τοῦ Θεοῦ; «Τὰ ἐμά πρόβατα τῆς φωνῆς μου ἀκούει». Κύτταξε πῶς κατανοεῖται ὁ Θεός· ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἀκούομεν τὰς ἐντολάς του· ἐκ τοῦ ὅτι ὅταν τὰς ἀκούωμεν τὰς ἐφαρμόζομεν. Τοῦτο εἶναι ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ, ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Πῶς δὲν εἶναι πολυπραγμοσύνη ἡ ἐνασχόλησις περὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ; δὲν εἶναι ζήτησις τῶν ὑπερκοσμίων; δὲν εἶναι ἔρευνα τῶν ἀοράτων; «Γινώσκει με τὰ ἐμά, καὶ γινώσκω τὰ ἐμά». Σοῦ εἶναι ἀρκετὸν νὰ γνωρίζῃς ὅτι εἶναι ὁ ποιμὴν ὁ καλός· **Γ** ὅτι ἔδωκε τὴν ζωὴν του ὑπὲρ τῶν προβάτων. Αὐτὸ εἶναι τὸ ὄριον τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Θεοῦ.

Ὅμως πόσον μέγας εἶναι ὁ Θεός, καὶ μὲ ποῖον μέτρον μετρεῖται, καὶ ποίας λογῆς εἶναι κατὰ τὴν οὐσίαν, τὰ τοιαῦτα εἶναι ἐπικίνδυνα μὲν δι' ἐκεῖνον ποῦ ἐρωτᾷ, φέρουν δὲ εἰς ἀμηχανίαν ἐκεῖνον ποῦ ἐρωτᾶται· μόνῃ ἢ σιωπῇ εἶναι ἡ θεραπεία δι' αὐτά. «Τὰ ἐμά πρόβατα τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούει»¹⁷ εἶπε· δὲν συζητοῦν. Δηλαδὴ δὲν παρακούουν, δὲν φιλονεικοῦν. Ἦκουσας Ὑῖόν· μὴ προσπαθῇς, παρακαλῶ, νὰ ἐφεύρῃς σὺ ὁ ἴδιος τρόπους γεννήσεως, οὔτε νὰ ὀδηγῇς ὑπὸ αἰτίαν αὐτά ποῦ δὲν αἰτιολογοῦνται, οὔτε νὰ χωρίζῃς διὰ σχίσματος αὐτὸ ποῦ εἶναι συνημμένον. Διὰ τοῦτο προέλαθε καὶ σὲ ἡ-

15. Ἰωάν. 19, 23-24.

16. Ἰωάν. 10, 14.

17. Ἰωάν. 10, 27.

σφάλισεν ὁ εὐαγγελιστής. **Δ** "Ἦκουσας εἰς προηγουμένην ὁμιλίαν¹⁸, καὶ τώρα ἀκούεις: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος»¹⁹, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι ὁ Υἱὸς ἐγεννήθη ὅπως οἱ ἄνθρωποι προελθὼν εἰς τὴν ὑπαρξιν ἐκ τοῦ μηδενός. Σοῦ εἶπε «Λόγον», διότι εἶναι ἀπαθής. Σοῦ εἶπεν «ἦν», διότι εἶναι ἄχρονος. Σοῦ εἶπεν «ἀρχήν», διὰ νὰ συνδέσῃ τὸν γεννηθέντα μετὰ τοῦ Πατρός. Εἶδες ὑπάκουον πρό-
 θατον πῶς ἀκούει τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου του. «Ἐν ἀρχῇ», καὶ «ἦν», καὶ «Λόγος». Μὴ ἐρωτᾷς τὸ πῶς ἦτο, καὶ ἐὰν ἦτο δὲν ἐγεννήθη, καὶ ἐὰν ἐγεννήθη δὲν ἦτο. Αὐτὸς ποὺ λέγει τὰ τοιαῦτα δὲν εἶναι πρόθατον. Ἐχει δέρμα προθάτου, ἐσωτερικῶς ὁμῶς εἶναι λύκος αὐτὸς ποὺ ὁμιλεῖ. Αὐτὸς ὡς θεωρῆται ἐπικίνδυνος. **Ε** «Τὰ ἐμὰ πρόθατα τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούει». Ἦκουσας Υἱόν; Νόησον τὴν ὁμοιότητα ποὺ ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα. Λέγω «ὁμοιότητα», δι' ἀδυναμίαν χρησιμοποίησεως τῶν καταλληλοτέρων λέξεων. Ἐπειδὴ ἀληθῶς (διότι δὲν φοβοῦμαι νὰ πλησιάζω τὴν ἀλήθειαν) δὲν εἰμαι πρόθυμος εἰς συκοφαντίαν. Λέγω «ταυτότητα», διὰ νὰ διαφυλάξω τὴν ἰδιότητα τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρός. Εἰς τὴν ὑπόστασιν τοῦ Υἱοῦ, νόησον τὴν μορφήν τοῦ Πατρός, **189 Α** διὰ νὰ διαφυλάξης, παρακαλῶ, τὴν ἀκριθεῖ σχέσηιν τῆς εἰκό-
 νος πρὸς τὸν Πατέρα, διὰ νὰ νοήσης θεοσεβῶς: «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρί, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»²⁰. ὅχι σύγχυσιν οὐσιῶν, ἀλλὰ ταυτότητα χαρακτήρων.

Διότι, ἀγαπητοί, φαίνεται νὰ εἶναι τὸ πλέον ἀντί-
 θετον ἐκ τῶν πραγμάτων, ἀφοῦ θεθαίως καὶ τὴν ἰδικήν μας ἀδυναμίαν ἐξεβίασεν ἡ εὐπείθεια τῆς ἀκοῆς
 σας, νὰ εἰπώμεν κάτι δημοσίως καὶ νὰ ὁμιλήσωμεν, ὥστε ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἰδιαίτερώς νὰ διαλάμψῃ διὰ
 τῆς ἀδυναμίας τοῦ ὀργάνου²¹. Ἰσως διὰ τοῦτο ὑπερε-
 περίσσευσεν ἡ ἀδυναμία ἡμῶν, διὰ νὰ δοξασθῇ περισ-
 σότερον αὐτὸς ποὺ ἐνισχύει τὴν ἀδυναμίαν. Αὐτὸς δέ

18. Προφανῶς ἐδῶ ὁ Μ. Β. ἐννοεῖ τὴν ὁμιλίαν του εἰς τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», ἡ ὁποία πρέπει νὰ εἶχεν ἐκφωνηθῇ πρὸ τῆς παρούσης.

19. Ἰωάν. 1, 1.

20. Ἰωάν. 14, 10.

21. Πρβλ. Α' Κορινθ. 1, 27 - 28 καὶ ἰδίως Β' Κορινθ. 4, 7.

πού ἔφερε ταύτην τὴν πανήγυριν ἡμῶν, καὶ πού ἔδωσε τέλος εἰς τὰς περυσινὰς εὐχάς, **Β** καὶ ἀρχὴν ἔβαλεν εἰς τὸν ἐπερχόμενον χρόνον (διότι ἡ ἡμέρα αὕτῃ εἶναι τὸ ὄριον δι' ἡμᾶς τοῦ παρελθόντος κύκλου, καὶ γίνεται ἀρχὴ πάλιν διὰ τὸν ἐπερχόμενον)²², αὐτὸς λοιπὸν πού μᾶς συνεκέντρωσε καὶ μᾶς ἐχάρισε τὴν ἐνέργειαν τοῦ μέλλοντος, εἴθε νὰ μᾶς διαφυλάξῃ πλησίον τοῦ ἀθλαθεῖς, ἀπροσβλήτους, ἀδιαρπάκτους ὑπὸ τοῦ λύκου· εἴθε νὰ διατηρήσῃ ἀκλόνητον τὴν συνάθροισιν αὐτὴν, φρουρουμένην με τοὺς μεγάλους πύργους τῶν μαρτύρων. Εἴθε νὰ ἀπομακρύνῃ πᾶσαν ἐπιβουλὴν καὶ ἐπίθεσιν αἰρετικῆς μανίας, νὰ δώσῃ δὲ νὰ διδασκώμεθα ἐν εἰρήνῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, **Γ** καὶ νὰ διδάσκῃ ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πού ἐπιχορηγεῖται εἰς τοὺς πιστοὺς, διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις μετὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

22. Ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Μάμαντος κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μ. Β. ἐωρτάζεται τὴν 1ην Σεπτεμβρίου, πού εἶναι, ὡς γνωστόν, ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους. Σήμερον ἐορτάζεται τὴν 2αν Σεπτεμβρίου.

24. ΟΜΙΛΙΑ ΚΔ' ΚΑΤΑ ΣΑΒΕΛΛΙΑΝΩΝ ΚΑΙ ΑΡΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΟΜΟΙΩΝ

Α'. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Περὶ τοῦ Ἀρείου θεθαίως εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐδίδασκε διὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὅτι εἶναι κτίσμα καὶ ὄχι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, κατεδικάσθη δὲ ἀπὸ τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Περὶ τοῦ Σαβελλίου πάλιν καὶ τῶν Ἀνομοίων γράφομεν σχετικῶς εἰς τὰς ὑποσημειώσεις τῆς μεταφράσεως, ἱκανὴν δὲ γνώσιν θὰ ἀποκτήσῃ ὁ μελετῶν καὶ τὴν παροῦσαν ὁμιλίαν τοῦ Μ. Β.

Ἡ ὁμιλία αὕτη, ὅπως εὐκόλως κατανοεῖται, εἶναι δογματικοῦ περιεχομένου καὶ πιθανῶς ἔρχεται ὡς συνέχεια τῆς ὑπ' ἀριθμ. 16 ὁμιλίας του εἰς τὸ «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», εἰς τὸ τέλος τῆς ὁποίας ὑπάρχει ὑπόσχεσις τοῦ Βασιλείου νὰ συνεχίσῃ εἰς τὸ ἀκροατήριόν του τὴν δογματικὴν του διδασκαλίαν. Γίνεται δὲ καὶ ἐκεῖ δι' ὀλίγων λόγους περὶ τῆς αἵρέσεως τοῦ Σαβελλίου (**137 D**). Ὅμως καὶ εἰς τὴν ἐνάτην ὁμιλίαν τοῦ Μ. Β. εἰς τὴν Ἑξαήμερον θίγεται τὸ θέμα τῆς αἵρέσεως τῶν Ἀνομοίων, περὶ τὸ τέλος τῆς ὁποίας ὑπάρχει πάλιν ὑπόσχεσις ὅτι «ἡ τελειότερα περὶ τῶν προκειμένων ἐξέτασις θὰ γίνῃ ἐν τοῖς ἐξῆς». Τὰ «ἐξῆς» ταῦτα ἀποτελοῦν τὴν παροῦσαν ὁμιλίαν;

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, γεγονὸς εἶναι πάντως ὅτι τὰ δογματικὰ θέματα συνεζητοῦντο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος, διότι εἶχε κατανοηθῇ πλήρως ὅτι ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, καὶ οἱ πατέρες εἶχον πλήρη συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος νὰ προστατεύουν τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἀντιπάλων τῆς πίστεως, οἱ ὅποιοι ἦσαν παρόντες καὶ κατὰ τὸν χρόνον ἐκφωνήσεως τῶν ὁμιλιῶν τούτων (πρβλ. **192 A, 193 C**).

Ἄλλ' ὅταν ὁμιλῇ εἰς Μέγας Βασιλεῖος, ποῦ γνωρίζει τὴν δύναμιν τῆς πίστεως εἰς τὴν πράξιν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς θυσίας διὰ τοὺς ἄλλους, μὲ τὴν ἱκανότητα τοῦ πνεύματός του, μὲ τὴν θέρμην τῆς καρδίας του, μὲ τὸν παραστατικὸν λόγον του (πρβλ. τὰς ὑπερόχους εἰκόνας εἰς τὸ **192 D**, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τοῦ Υἱοῦ ὡς ἀπαρλλάκτου εἰκόνης τοῦ Πατρὸς, εἰς τὸ **195 D, E, 196 A, B**, ὅπου ἐλέγχει τὴν ἀνοησίαν τῶν αἵρετικῶν διὰ τῶν παραλόγων σκέψεων* περὶ τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου καὶ τῆς ὁράσεως), τότε πάντες οἱ ἀντικείμενοι κατατρίχυνονται, ἐνθ' πληροῦνται χαρᾶς καὶ ἱκανοποίησεως οἱ ἀληθινοὶ πιστοί.

Αὐτὴν τὴν χαρὰν καὶ ἱκανοποιήσιν εὐχομαι, περατῶν τὰς παρούσας γραμμιάς, εἰς πάντας τοὺς μέλλοντας νὰ ἐντυφύσουν εἰς τὸν πατερικὸν λόγον, ὁ ὁποῖος εἶναι ζῶν καὶ ἐνδιαφέρων καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν μας, ἀφοῦ ἡ χριστιανικὴ ἀλήθεια καὶ ζωὴ εἶναι πάντοτε ἐπικαιρὸς, ὅσον θὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι.

Β'. ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

1. Ὁ Ἰουδαϊσμός μάχεται τὸν Ἑλληνισμόν¹ καὶ ἀμφότεροι τὸν Χριστιανισμόν, ὅπως ἀκριθῶς οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι καὶ μετὰ τῶν ἡσαν ἐχθροὶ καὶ πρὸς τὸν Ἰσραὴλ. **■** ὅπως καὶ ἐπὶ τῆς κακίας εὐρίσκομεν τὴν δειλίαν καὶ τὸ θράσος νὰ εἶναι καὶ μετὰ τῶν ἀντίθετα καὶ πρὸς τὴν ἀνδρίαν. Τοιαύτη περίπου εἶναι καὶ ἡ μάχη ποὺ γίνεται καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς ἐναντίον τῆς ὀρθότητος τῆς ὁμολογίας· ἀπὸ ἐδῶ μὲν τοῦ Σαβελλίου, ἀπὸ ἐκεῖ δὲ ἐκείνων ποὺ κηρύσσουν τὸ ἀνόμοιον². Ἡμεῖς ὅμως ὅπως ἀκριθῶς ἀπεφύγομεν τοὺς Ἑλληνας³, καὶ ἀπεστράφημεν τὴν πονηρὰν εἰδωλολατρείαν, καὶ κατεδικάσαμεν τὴν πολυθεϊαν αὐτῶν ὡς ἀθεϊαν, τοιοῦτοτρόπως ἀπεφύγομεν καὶ τὴν θλασφημίαν τῶν Ἰουδαίων, τῶν ἀρνούμενων τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, διότι ἐφοβήθημεν τὴν ἀπειλὴν ἐκείνην: «Ὅς ἂν ἀρνήσῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, **■** ἀπαρνήσομαι αὐτὸν ἐγὼ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς»⁴. Ὡς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν τώρα, ὅπως εἶναι φυσικόν, καὶ ἐκείνους ποὺ ἐφευρίσκουν τὰ συγγενῆ μὲ αὐτὰ ἐπινοήματα ἐναντίον τῆς διδασκαλίας τῆς ἀληθείας.

Διότι ἐπεὶ ὁ σοφὸς εἰς τὸ νὰ κάμνῃ τὸ κακὸν διάβολος εἶδε τὴν διαφοροποίησιν τῶν Χριστιανῶν πρὸς

1. Οἱ ὅροι Ἰουδαϊσμός καὶ Ἑλληνισμός χρησιμοποιοῦνται μὲ τὴν θρησκευτικὴν καὶ ὄχι μὲ τὴν ἐθνικὴν σημασίαν· Ἑλληνισμός δηλαδὴ ἐδῶ σημαίνει εἰδωλολατρεία.

2. Ἀνόμοιοι εἶναι οἱ αἰρετικοὶ ποὺ ἐπρέσβευον τὴν ἀνομιότητα τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Περισσότερα θὰ ἐξηγήσῃ ὁ Μ. Β. ἐν τοῖς ἐπομένοις.

3. Καὶ ἡ λ. Ἑλλην χρησιμοποιεῖται μὲ τὴν θρησκευτικὴν σημασίαν, δηλαδὴ εἰδωλολάτρης.

4. Ματθ. 10, 33.

τούς "Ελληνες καὶ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ὅτι αὐτομάτως ἀπὸ τὰς ὀνομασίας εἴμεθα ἐχθροὶ πρὸς αὐτούς, ἀφοῦ ἐτοποθέτησε τὸ ἰδικόν μας ὄνομα εἰς ἓνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν, μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐπιχειρεῖ νὰ ἐπαναφέρῃ πάλιν τὴν Ἰουδαϊκὴν ἄρνησιν, καὶ τὴν Ἑλληνικὴν πολυθεΐαν. Διότι οἱ μὲν μὲ τὸ νὰ λέγουν ὅτι ὁ Μονογενὴς εἶναι ἔργον καὶ κτίσμα τοῦ Θεοῦ, ἔπειτα νὰ προσκυνοῦν καὶ νὰ θεολογοῦν, διὰ τῆς λατρείας τῆς κτίσεως καὶ ὅχι τοῦ κτίστου, εἰσάγουν κατ' εὐθείαν τὰ δόγματα τῶν Ἑλλήνων· οἱ δὲ μὲ τὸ νὰ ἄρνουνται τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ Θεόν, **190 Α** καὶ μὲ τὸ νὰ ὁμολογοῦν μὲν τὸν Υἱὸν κατ' ὄνομα, ἐμπράκτως δὲ καὶ ἀληθῶς νὰ ἀθετοῦν τὴν ὑπαρξίν του, ἀνανεώνουν πάλιν τὸν Ἰουδαϊσμόν. Διότι πράγματι ὅταν ὁμολογοῦν τὸν Λόγον, τὸν παρομοιάζουν μὲ τὸν ἐνδιάθετον λόγον, καὶ ὅταν λέγουν σοφίαν, ἐννοοῦν ὅτι εἶναι ὁμοία μὲ τὴν κατάστασιν πού ὑπάρχει εἰς τὴν ψυχὴν τῶν πεπαιδευμένων· καὶ διὰ τοῦτο ταυτίζουσιν τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἔπειδὴ καὶ ἄνθρωπος εἰς λέγεται, χωρὶς νὰ διαιρηται ἀπὸ τοῦ ἐνυπάρχοντος εἰς αὐτὸν λόγου καὶ τῆς σοφίας. Καὶ ταῦτα παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ εὐαγγελιστὴς εὐθὺς ὥς ἐκ προοιμίου φωνάζει: «Καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος»⁵, ἀποδίδων εἰς τὸν Υἱὸν ἰδικὴν του ὑπαρξιν. **Β** Διότι ἐάν εἰς τὴν καρδίαν ὑπῆρχεν ὁ Λόγος, πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ νοηθῇ Θεός; πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ πλησίον τοῦ Θεοῦ; Ἐπειδὴ οὔτε ὁ λόγος πού ὑπάρχει εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἄνθρωπος, οὔτε λέγεται ὅτι εἶναι πλησίον αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐντὸς αὐτοῦ. Ἀφοῦ θεβαίως οὔτε ζῇ, οὔτε ὑπάρχει· ἐνῶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ζωὴ καὶ ἀλήθεια⁶. Καὶ ὁ μὲν ἰδικὸς μας λόγος μόλις προφερθῇ δὲν ὑπάρχει πλέον, περὶ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ ὅμως τί λέγει ὁ ψαλμός; «Εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, ὁ Λόγος σου διαμένει ἐν τῷ οὐρανῷ»⁷.

2. Καὶ ἀπὸ ἐδῶ μὲν οὗτος εἶναι ὁ πόλεμος⁸ ἀπὸ ἐ-

5. Ἰωάν. 1, 1.

6. Ἰωάν. 14, 6.

7. Ψαλμ. 118, 89.

8. Ἐννοεῖ τὸν πόλεμον τῶν Σαβελλιανῶν εἰς τοὺς ὁποίους ἀνεφέρθη ἀνωτέρω· ὡς γνωστὸν ὁ αἵρεσιάρχης Σαθέλλιος ἤρ-

κεῖ δὲ ποῖος εἶναι ὁ ἄγων κατὰ τῆς ἀληθείας; Ἀποδέχονται μὲν τὴν ὑπαρξιν τοῦ Υἱοῦ, καὶ συμφωνοῦν ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει ἴδιον πρόσωπον καὶ ἴδιον ὁ Πατήρ, **Σ** παρεισάγουν ὁμῶς ἀνομοιότητα εἰς τὴν φύσιν. Καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τὸ ἀποδέχονται μόνον μέχρι τῆς λέξεως, εἰς τὴν πραγματικότητα ὁμῶς καταβιβάζουν αὐτὸ εἰς τὰ κτίσματα, χωρὶς νὰ ἐντρέπωνται τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος δεικνύει ἀπὸ πρὶν τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς ἐκεῖνον ποῦ ἐπείγεται νὰ ἰδῇ τὸν Πατέρα. Διότι λέγει: «Ὁ ἑωρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα»⁹. Αὐτὸς δὲ ὁ λόγος δι' ἐκεῖνους ποῦ σκέπτονται ὀρθῶς ἀποστομῶνει τὰς θλασφημίας καὶ τῶν δύο. Διότι δὲν λέγει ὅτι ὁ ἑαυτὸς τοῦ εἶναι ὁ Πατήρ, αὐτὸς θεβαιῶς ὁ ὁποῖος διακρίνει τὰ πρόσωπα φανερώς μετὰ τὴν φράσιν, «ὁ ἑωρακὼς ἐμέ». Διότι μετὰ αὐτὴν φανερῶνει τὸ ἰδικόν του πρόσωπον «ἑώρακε τὸν Πατέρα», ἀναφερόμενος εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρός, **Δ** καὶ προδήλως διακρίνων ἀπὸ τὸ ἰδικόν του πρόσωπον μετὰ τὴν φράσιν, «εἰ ἐγνώκειτέ με, καὶ τὸν Πατέρα μου ἂν ᾔδειτε»¹⁰. Διότι αὐτὴ ἡ φράσις δὲν φανερῶνει σύγχυσιν τῶν προσώπων, ἀλλὰ παρουσιάζει τὸ ἀπαράλλακτον τῆς θεότητος. Ἄς ἀκούσουν δὲ τὸν ἴδιον λόγον καὶ οἱ ἀντίθετοι· διότι αὐτὸς ποῦ ἔχει καταξιωθῇ τῆς ἐπικοινωνίας τοῦ Υἱοῦ, δὲν ἔχει ἀποστερηθῇ τοῦ Πατρός. Διότι ὁ γεννήτωρ δὲν ἐγέννα διάφορον, ἀλλὰ τοιοῦτον ὁποῖος καὶ ὁ ἴδιος εἶναι. Ἄκουε σὺ ὁ Ἀνόμοιος: «Εγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἓν ἐσμεν»¹¹. Ἄκουε καὶ σὺ ὁ Σαβέλλιος: «Εγὼ ἐκ τοῦ Πατρός ἐξῆλθον, καὶ πρὸς αὐτὸν ὑπάγω»¹². Καὶ ἕκαστος ἐκ τῶν δύο ὑμῶν ἅς θεραπεύῃ τὸ ἰδικόν του τραῦμα μετὰ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν. Καὶ σὺ μὲν (Ἀνόμοιε) λάμβανε

νεῖτο τὸ τριαδικὸν δόγμα καὶ ἐπρέσβευεν, ὅτι ὁ εἰς Θεὸς ἐνεργεῖ εἰς τὸν κόσμον ὑπὸ διάφορα προσωπεῖα (μάσκες), ἄλλοτε ὡς Πατήρ κατὰ τὴν δημιουργίαν, ἄλλοτε ὡς Υἱὸς κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ ἄλλοτε ὡς Ἅγιον Πνεῦμα κατὰ τὸν ἁγιασμόν τῶν πιστῶν ἤρνεϊτο δηλαδὴ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις εἰς τὴν Θεότητα.

9. Ἰωάν. 14, 9.

10. Ἰωάν. 14, 7.

11. Ἰωάν. 10, 30.

12. Ἰωάν. 16, 28.

τὴν ἐνότητα εἰς τὸ ἀπαράλλακτον¹³ τῆς φύσεως, σὺ δὲ (Σαθὲλλίε) τό, **Ε** «ἀπ' αὐτοῦ ἐξῆλθον, καὶ πρὸς αὐτὸν πορεύομαι»¹⁴, διὰ τὴν διάκρισιν τῶν προσώπων.

“Ἄς συμφωνήσωμεν λοιπὸν εἰς αὐτά, καὶ ἄς εἰρηνεύσωμεν, καὶ ἄς καταπαύσωμεν τὸν μακρὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς πίστεως, ἀφοῦ ἀπορρίψωμεν τὰ ἡκονημένα ταῦτα ὅπλα τῆς ἀσεθείας καὶ μετατρέψωμεν τὰ ξίφη εἰς ἄροτρα καὶ τὰς μαχαίρας εἰς δρέπανα¹⁵. Μῆτε σὺ νὰ λέγῃς ὅτι ὑπάρχει μόνον ὁ Θεὸς (Πατήρ)¹⁶, ἀλλὰ νὰ ἀκολουθῇς αὐτὸν ποὺ λέγει: **191 Α** «Οὐκ εἰμὶ μόνος, ὅτι ὁ πέμψας με Πατήρ μετ' ἐμοῦ ἐστίν»¹⁷. “Ἄλλος λοιπὸν εἶναι ὁ Πατήρ ποὺ ἐπεμψε, καὶ ἄλλος ὁ Υἱὸς ποὺ ἐπέμφθη. Καὶ πάλιν, «ἐγὼ, λέγει, μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με Πατήρ»¹⁸. Καί, «ἐν τῷ νόμῳ δέ, φησί, τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται, ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθὴς ἐστίν»¹⁹. Ἀριθμήσε, ἂν θέλῃς, τὰ πρόσωπα. «Ἐγὼ, φησὶν, εἰμὶ ὁ μαρτυρῶν». Εἷς. «Καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με». Δύο. Καὶ δὲν εἶμαι ἐγὼ ποὺ ἀριθμῶ κατὰ τοιοῦτον τολμηρὸν τρόπον, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἐδίδασκεν, εἰπὼν: «Ἐν τῷ νόμῳ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται, ὅτι ἀνθρώπων δύο ἡ μαρτυρία ἀληθὴς ἐστίν».

Καὶ σὺ δὲ ποὺ θεομαχεῖς κατ' ἄλλον ἀσεβῆ τρόπον, **Β** μέ τὸ νὰ λέγῃς ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὀνόμοιος κατὰ τὴν

13. Θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ μὴ μεταφράσωμεν τὴν λ. ἀπαράλλακτος (= ἀμετάβλητος, αὐτὸς ποὺ δὲν ἀλλάζει, ἀναλλοίωτος), ὡς ἀποδίδουσιν περισσότερον ἐντόνως τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀναλλοιώτου. Καὶ ὁ Χριστὸς ὀνομάζεται ἀπαράλλακτος εἰκὼν τοῦ Πατρὸς.

14. Ἰωάν. 16, 28.

15. Ἦσ. 2, 4.

16. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὸ κείμενον παρουσιάζει κάποια ἀσάφειαν· ἐδώσαμεν ὁμῶς τὴν ἀνωτέρω μετάφρασιν, βοηθοῦμενοι ἀπὸ τὸ λατινικὸν σχόλιον ποὺ ὑπάρχει εἰς τὸ κείμενον τοῦ J. Garnier, τὸ ὁποῖον ἐρμηνεύει τὴν φράσιν «μήτε σὺ λέγε μόνον» λέγει: «Neque tu Deum ita solum dicas ut excludantur personae». “Ἀλλωστε καὶ τὰ ἐπόμενα τρία ἀγιογραφικὰ χωρία βοηθοῦν τὰ μέγιστα εἰς τὴν κατανόησιν τῆς φράσεως.

17. Ἰωάν. 8, 16.

18. Ἰωάν. 8, 18.

19. Ἰωάν. 8, 17.

φύσιν πρὸς τὸν Θεόν, μὲ τὸ νὰ μὴ ἀποδίδῃς τὴν ἰσότητα, μὲ τὸ νὰ διαιρῇς τὴν ζωὴν, νὰ ἐντραπῇς τὸν Παῦλον ποῦ λέγει, «ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου»²⁰, καὶ νὰ ἀποδώσῃς εἰς τὴν ζῶσαν εἰκόνα τὸ ἀπαράλλακτον πρὸς τὴν ἀρχέτυπον ζωὴν. Νὰ ὁμολογῇς τὸν Πατέρα δημιουργὸν Υἱοῦ καὶ ὄχι κτίσματος. Καὶ διὰ τῆς ἀληθινῆς ὁμολογίας τοῦ Πατρὸς, νὰ ἀποδώσῃς τὴν ὁμοτιμίαν τοῦ γεννηθέντος πρὸς αὐτόν, ἀφοῦ ἐνθυμηθῇς τὴν μαρτυρίαν τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ὅτι «Πατέρα ἔλεγεν ἑαυτοῦ τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ»²¹. Ἡ ἰσότης δὲ πρὸς τὸν γεννήσαντα νοεῖται κατὰ τὴν φύσιν, καὶ ὄχι κατὰ μέτρησιν σωματικοῦ μεγέθους. **¶** Πῶς δὲ «οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ»²², ἐάν, ὅπως σὺ θλασφημῇς, δὲν ἦτο ποτὲ ἴσος; Πῶς ἀκόμη καὶ «ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπῆρχεν»²³, αὐτός, ποῦ κατὰ τὸν ἰδικόν σου ἰσχυρισμόν, οὐδέποτε ἦτο ὁμοιος;

3. Ἄλλ' ὁ πόλεμος ἐναντίον μας καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευράς αὐτὸς εἶναι· ποία ὁμῶς εἶναι ἡ ἀλήθεια; Οὔτε σὺ νὰ φοβῇσαι τὴν ὁμολογίαν τῶν προσώπων, ἀλλὰ νὰ λέγῃς Πατέρα, νὰ λέγῃς καὶ Υἱόν, χωρὶς νὰ ἀποδέχεσαι δύο ὀνόματα δι' ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ ἀπὸ κάθε μίαν ἐκ τῶν δύο ὀνομασιῶν νὰ διδάσκεισαι ἰδιαιτέραν ἔννοιαν. Διότι εἶναι φοθερά ἀγνωμοσύνη νὰ μὴ καταδεχώμεθα νὰ ἀσπασθῶμεν τὰ διδάγματα τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος εὐκρινῶς μᾶς διακρίνει τὴν διαφορὰν τῶν προσώπων. «Ἐάν γάρ ἀπέλθω, φησί, **¶** παρακαλέσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον πέμψει Παράκλητον ὑμῖν»²⁴. Λοιπὸν ὁ Υἱὸς μὲν εἶναι αὐτὸς ποῦ παρακαλεῖ, ὁ Πατὴρ δὲ αὐτός ποῦ παρακαλεῖται, Παράκλητος δὲ αὐτός ποῦ ἀποστέλλεται. Ὁραγε λοιπὸν δὲν ἀναισχυντεῖς φανερώς, ἐνῶ ἀκούῃς: ἐγὼ, περὶ τοῦ Υἱοῦ, ἐκεῖνος δέ, περὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἄλλος, περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μὲ τὸ νὰ ἀνακατεύῃς τὰ πάντα, καὶ νὰ συγχέῃς τὰ

20. Κολασ. 1, 15.

21. Ἰωάν. 5, 18.

22. Φιλιπ. 2, 6.

23. Φιλιπ. 2, 6.

24. Ἰωάν. 14, 16.

πάντα, καὶ νὰ περιλαμβάνῃς ὅλας τὰς ὀνομασίας εἰς ἓν πρᾶγμα;

Μὴ λοιπὸν, μήτε σὺ νὰ θεωρήσῃς λαθὴν πρὸς τὴν ἀσέθειαν τὴν διάκρισιν τῶν προσώπων. Διότι ἂν καὶ εἶναι δύο κατὰ τὸν ἀριθμὸν, ὅμως κατὰ τὴν φύσιν δὲν διαχωρίζονται· οὔτε αὐτὸς ποὺ λέγει δύο, εἰσάγει ἀποξένωσιν. Εἰς Θεὸς καὶ μάλιστα Πατὴρ· **Ε** εἰς Θεὸς δὲ καὶ ὁ Υἱός, καὶ ὄχι δύο Θεοί, ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς ἔχει ταυτότητα πρὸς τὸν Πατέρα. Διότι δὲν βλέπω ἄλλην θεότητα εἰς τὸν Πατέρα καὶ ἄλλην εἰς τὸν Υἱόν· οὔτε διάφορος φύσις εἶναι ἐκείνη, καὶ διάφορος αὕτη.

Διὰ νὰ γίνῃ μὲν λοιπὸν ἀτράνταχτος εἰς σέ ἡ ἰδιότης τῶν προσώπων, νὰ ἀριθμῇς ἰδιαιτέρως τὸν Πατέρα καὶ ἰδιαιτέρως τὸν Υἱόν. Διὰ νὰ μὴ περιπέσῃς ὅμως εἰς τὴν πολυθεϊαν, νὰ ὁμολογῇς μίαν οὐσίαν καὶ διὰ τοὺς δύο. Οὕτω καὶ ὁ Σαθέλλιος καταπίπτει, καὶ ὁ Ἀνόμοιος θὰ συντριβῇ.

4. Ὅταν δὲ εἶπω μίαν οὐσίαν, νὰ μὴ ἐννοῇς δύο πράγματα ποὺ ἔχουν μερισθῇ ἀπὸ ἓν, ἀλλ' ὅτι ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πατρὸς ὑπάρχει ὁ Υἱός, **192 Α** καὶ ὄχι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ἐκ μιᾶς ἄλλης οὐσίας ποὺ ὑπέρκειται αὐτῶν. Διότι δὲν λέγομεν ἀδελφούς, ἀλλ' ὁμολογοῦμεν Πατέρα καὶ Υἱόν. Ἡ οὐσία δὲ εἶναι ἡ αὕτη, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ Πατρὸς προέρχεται ὁ Υἱός, οὐχὶ δημιουργηθεὶς διὰ προστάγματος, ἀλλὰ γεννηθεὶς ἐκ τῆς φύσεως· οὐχὶ ἀπομερισθεὶς ὡς τμῆμα ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ τέλειος ἀπολάμψας, ἐνῶ ὁ Πατὴρ παραμένει τέλειος.

Καὶ ὅσοι, ἢ δὲν παρηκολουθήσατε τελείως τὰ λεγόμενα, ἢ περιεκυκλώσατε ἡμᾶς διὰ νὰ μᾶς περιγελάσετε, ἐπιζητοῦντες ὄχι νὰ πάρετε κάτι ὠφέλιμον ἀπὸ ἡμᾶς, ἀλλὰ καραδοκοῦντες νὰ λάβετε ἀφορμὴν ἀπὸ κάτι ἐκ τῶν λεγομένων, παρακαλῶ μὴ, περιερχόμενοι, εἶπητε: δύο θεοὺς κηρύσσει, πολυθεϊαν διδάσκει. Δὲν ὑπάρχουν δύο θεοί, οὔτε θεθαίως δύο πατέρες. **Β** Διότι ἐκεῖνος ποὺ εἰσάγει δύο ἀρχάς, κηρύττει δύο θεοὺς. Τοιοῦτος δὲ ὑπῆρξεν ὁ Μαρκίων²⁵ καὶ ὅποιος ἄλλος εἶναι παρόμοιος μὲ ἐκεῖνον εἰς τὴν ἀσέθειαν. Καὶ ἐκεῖνος

25. Ὁ Μαρκίων ἦτο αἰρεσιάρχης πολὺ πλησίον εὐρισκόμε-

πάλιν ὁ ὁποῖος ἰσχυρίζεται, ὅτι αὐτὸς ποῦ ἔχει γεννηθῆ διαφέρει κατὰ τὴν οὐσίαν ἀπὸ τὸν γεννήσαντα, καὶ αὐτὸς δύο θεοὺς κηρύσσει, ἐπειδὴ παρεισάγει τὴν πολυθεϊαν ἐξ αἰτίας τῆς ἀνομοιότητος τῆς οὐσίας. Διότι ἐάν ὑπάρχη μία μὲν Θεότης ἀγέννητος, μία δὲ γεννητή, τότε σὺ εἶσαι ἐκεῖνος ποῦ κηρύσσει τὴν πολυθεϊαν, μὲ τὸ νὰ λέγῃς ὅτι εἶναι ἀντίθετον τὸ ἀγέννητον εἰς τὸ γεννητόν, δεχόμενος δηλονότι καὶ τὰς οὐσίας ἐναντίας, ἐάν θεβαίως οὐσία μὲν τοῦ Πατρὸς εἶναι ἢ ἀγεννησία, οὐσία δὲ τοῦ Υἱοῦ ἢ γέννησις. Ὡστε ὅχι μόνον κηρύσσεις δύο θεοὺς, ἀλλὰ καὶ μαχομένους μεταξύ των· **Κ** καὶ τὸ φοβερώτατον, δὲν ἀποδίδεις τὴν διαμάχην εἰς τὴν προαίρεσιν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐκ φύσεως διάστασιν, ἢ ὅποια οὐδέποτε δύναται νὰ ἔλθῃ εἰς εἰρηνικὸν συμβιβασμόν.

Ἄλλ' ἡ διδασκαλία τῆς ἀληθείας ἔχει ἀποφύγει τὰ ἐκατέρωθεν ἐναντιώματα. Διότι ὅπου μὲν εἶναι μία ἢ ἀρχή, ἐν δὲ τὸ ἐξ αὐτῆς προερχόμενον, καὶ ἐν μὲν τὸ ἀρχέτυπον, μία δὲ ἡ εἰκὼν, τότε ἡ τάξις τῆς ἐνότητος δὲν καταστρέφεται. Διότι ὁ Υἱὸς ὁ ὁποῖος ὑπάρχει ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τῆς γεννήσεως, καὶ φυσικῶς ἀποτυπώνει εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὸν Πατέρα, ὥς εἰκὼν μὲν ἔχει τὸ ἀπαράλλακτον, ὥς γέννημα δὲ διαφυλάττει τὸ ὁμοούσιον. Διότι οὔτε αὐτὸς ποῦ θλέπει εἰς τὴν ἀγοράν τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως, καὶ ὀνομάζει βασιλέα αὐτὸν ποῦ εἰκονίζεται εἰς τὸν πίνακα, **Δ** παραδέχεται δύο βασιλεῖς, δηλαδή καὶ τὴν εἰκόνα, καὶ ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ εἰκὼν. Οὔτε ἐάν, ἀφοῦ δείξῃ τὸν εἰκονιζόμενον εἰς τὸν πίνακα εἰπῇ: αὐτὸς εἶναι ὁ βασιλεὺς, ἀποστερεῖ τὸ πρωτότυπον ἀπὸ τὴν ὀνομασίαν τοῦ βασιλέως. Μᾶλλον μὲν λοιπὸν ἀποδεικνύει τὴν τιμὴν ποῦ ἔχει πρὸς ἐκεῖνον, διὰ τῆς ὁμολογίας τῆς εἰκόνης. Διότι ἐάν ἡ εἰκὼν εἶναι βασιλεὺς, εἶναι πολὺ φυσικὸν θεβαίως νὰ εἶναι βασιλεὺς αὐτὸς ποῦ παρέχει τὴν αἰτίαν εἰς τὴν εἰκόνα. Ἄλλ' ἐδῶ μὲν ξύλα, καὶ κηρός, καὶ τέχνη ζωγρά-

νος εἰς τοὺς γνωστικούς. Ἐδέχετο δύο Θεοὺς, τὸν ἀγαθὸν καὶ τὸν δημιουργὸν τῆς Π. Δ. Διὰ τὴν Κ. Δ. ἐδέχετο ἴδιον κανόνα μὲ θεᾶσιν τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον, παρηλλαγμένον ὁμῶς καὶ αὐτὸ μὲ προσθήκας καὶ ἀφαιρέσεις.

φου κατασκευάζουν τὴν εἰκόνα φθαρτὴν, ἀποτύπωμα φθαρτοῦ ἀνθρώπου, **Β** καὶ τεχνητόν πρᾶγμα τοῦ δημιουργήματος· ἐκεῖ ὅμως ὅταν ἀκούης εἰκόνα, νὰ ἐννοῇς τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης. Ποῖον δὲ εἶναι τὸ ἀπαύγασμα, καὶ ποῖα ἡ δόξα; Ὁ ἴδιος ὁ ἀπόστολος τὸ ἡρμηνεύσεν ἀμέσως προσθέτων: «Καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως»²⁶. Τὸ ἴδιον λοιπὸν εἶναι ἡ ὑπόστασις μὲν πρὸς τὴν δόξαν, ὁ χαρακτήρ δὲ πρὸς τὸ ἀπαύγασμα. Ὡστε ἐνῶ ἡ δόξα παραμένει τελεία καὶ οὐδόλως μειοῦται, τέλειον προβάλλει καὶ τὸ ἀπαύγασμα. Καὶ τοιουτοτρόπως, ἀφοῦ γίνῃ παραδεκτὴ **193 Α** ὅπως ἐμπρέπει εἰς τὸν Θεὸν ἡ σχέσις τῆς εἰκόνης πρὸς τὸ πρωτότυπον, παρουμενιάζει εἰς ἡμᾶς τὴν ἐνότητα τῆς θεότητος. Διότι οὗτος μὲν ὑπάρχει εἰς ἐκεῖνον, καὶ ἐκεῖνος εἰς τοῦτον. Διότι καὶ οὗτος εἶναι τοιοῦτος, ὅποιος εἶναι καὶ ἐκεῖνος· καὶ ἐκεῖνος, ὅποιος οὗτος. Τοιουτοτρόπως ἐνοῦνται οἱ δύο, διὰ νὰ μὴ διαφέρουν, οὔτε ὁ Υἱὸς νὰ νοῆται κατὰ διάφορον εἶδος καὶ ξένον χαρακτῆρα. Ἐπαναλαμβάνω ὅμως: εἰς καὶ εἰς, ἀλλ' ἡ φύσις ἀδιαίρετος, καὶ ἡ τελειότης ἀμείωτος. Εἰς Θεὸς λοιπὸν, ἐπεὶ δὴ μέσω καὶ τῶν δύο θεωρεῖται ἓν εἶδος πού δεικνύεται καθ' ὁλοκληρίαν καὶ εἰς τοὺς δύο.

Ὅμως πρὸ πολλοῦ σᾶς βλέπω νὰ δυσανασχετῆτε **Β** πρὸς τὸν λόγον αὐτόν, καὶ σχεδὸν νομίζω ὅτι ἀκούω νὰ λέγετε, ὅτι ἐνῶ ἀσχολοῦμαι μὲ πράγματα πανθομολογούμενα, δὲν ἐγγίζω τὰ πολυθρύλητα ζητήματα. Διότι τῶρα ὄλων ἡ προσοχὴ ἔχει διεγερθῇ διὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν λόγων περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐγὼ δὲ μάλιστα ἤθελον, ὅπως ἀτλοϊκῶς παρέλαθον τὴν διδασκαλίαν, ὅπως εἰλικρινῶς συνεφώνησα, οὕτω νὰ παραδῶσω εἰς τοὺς ἀκροατάς· δηλαδὴ νὰ μὴ ζητῶ διαρκῶς τὰς εὐθύνας διὰ τὰ ἴδια πράγματα, ἀλλὰ μὲ μίαν ἐξήγησιν νὰ ἔχω πεπεισμένους αὐτοὺς πού ἐδιδάχθησαν. Ἐπεὶ δὴ ὅμως περιεκυκλώσατε ἡμᾶς ὡς δικασταὶ μᾶλλον παρὰ ὡς μαθηταί, **Γ** θέλοντες νὰ κρίνετε ἡμᾶς, οὐχὶ ἐπιζητοῦντες νὰ ὠφεληθῆτε, εἶναι ἀνάγκη ἡμεῖς νὰ προτείνωμεν τὴν ἀντίρρῃσιν ὅπως γίνεται

26. Ἐθρ. 1, 3.

εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ διαρκῶς μὲν νὰ ἀνακρινώμεθα, διαρκῶς δὲ νὰ διδάσκωμεν ἐκεῖνα ποὺ ἔχομεν παραλάβει. Σὰς παρακαλοῦμεν δέ, νὰ μὴ ζητῆτε μὲ κάθε τρόπον νὰ ἀκούσετε ἀπὸ ἡμᾶς ἐκεῖνο ποὺ σὰς ἀρέσει, ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι εὐάρεστον εἰς τὸν Κύριον, καὶ σύμφωνον πρὸς τὰς Γραφάς, καὶ ὄχι ἀντίθετον πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν πατέρων. Ἐκεῖνα λοιπὸν τὰ ὁποῖα ἐλέγομεν περὶ τοῦ Υἱοῦ, ὅτι πρέπει νὰ ὁμολογῶμεν τὸ ἰδιαίτερον πρόσωπον αὐτοῦ, τὰ ἴδια ἔχομεν νὰ διδάσκωμεν καὶ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διότι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν ταυτίζεται πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρός, **Δ** ἐπειδὴ ἔχει γραφῇ ὅτι «Πνεῦμα ὁ Θεός»²⁷. Οὐτε πάλιν ὑπάρχει ἓν πρόσωπον τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐπειδὴ ἔχει λεχθῇ: «Εἰ δέ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ· ὁ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν»²⁸. Διότι ἀπὸ ἐδῶ ἐξηπατήθησαν μερικοί, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ὁ Χριστὸς εἶναι τὸ ἴδιον πρόσωπον. Ὅμως τί λέγομεν; Ὅτι ἀπὸ ἐδῶ καταφαίνεται ἡ συγγένεια τῆς φύσεως, ὄχι ἡ σύγχυσις τῶν προσώπων. Διότι ὑπάρχει μὲν ὁ Πατὴρ, ὁ ὁποῖος ἔχων τελείαν καὶ πλήρη τὴν ὑπαρξιν, εἶναι ρίζα καὶ πηγὴ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὑπάρχει δὲ ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος εἶναι ζῶν Λόγος ἐν πλήρει θεότητι, καὶ γέννημα τέλειον τοῦ Πατρός. **Ε** Πλήρες δὲ εἶναι καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, οὐχὶ μέρος κάποιου ἄλλου, ἀλλὰ τέλειον καὶ ὁλόκληρον θεωρούμενον ἀπὸ μόνον του. Καὶ συνηνώθη μὲν ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα ἀδιακόπως· συνηνώθη δὲ πρὸς τὸν Υἱὸν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Διότι δὲν ὑπάρχει αὐτὸ ποὺ χωρίζει, οὔτε αὐτὸ ποὺ διατέμνει τὴν αἰδιον συνένωσιν. Διότι οὐδεὶς αἰὼν μεσολαθεῖ μεταξὺ τῶν· οὔτε θεβαίως δέχεται ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἰδέαν χωρισμοῦ, ὅτι δῆθεν ἡ ὁ Μονογενὴς δὲν συνυπῆρχε πάντοτε μετὰ τοῦ Πατρός, ἢ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν συνυπῆρχε μετὰ τοῦ Υἱοῦ.

5. Ὅποταν λοιπὸν συνάψωμεν τὴν Ἁγίαν Τριάδα, νὰ μὴ φαντάζεσαι τὰ τρία πρόσωπα ὡς μέρη ἑνὸς πράγματος ἀδιαιρέτου (διότι εἶναι ἀσεβὴς αὕτη ἡ σκέψις),

27. Ἰωάν. 4, 24.

28. Ρωμ. 8, 9-10.

ἀλλὰ νὰ δέχεσαι ἀχώριστον τὴν συνένωσιν τριῶν ἀσωμάτων τελείων. Διότι ὅπου ἔχομεν παρουσίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐκεῖ ἔχομεν καὶ προσέλευσιν τοῦ Χριστοῦ· ὅπου δὲ εὐρίσκεται ὁ Χριστός, εἶναι φανερόν ὅτι ἐκεῖ παρευρίσκεται καὶ ὁ Πατήρ. **194 A** «Οὐκ οἶδατε, ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου Πνεύματος ἐστίν»²⁹; Καί, «εἰ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός»³⁰. Ὅταν λοιπὸν ἀγιαζώμεθα διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τότε δεχόμεθα τὸν Χριστὸν ποῦ κατοικεῖ εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ἡμῶν ἄνθρωπον, καὶ μετὰ τοῦ Χριστοῦ τὸν Πατέρα, ὁ ὁποῖος καίμεν κοινὴν τὴν διαμονὴν εἰς τοὺς ἀξίους. Αὐτὴν δὲ τὴν συνένωσιν φανερώνει καὶ ἡ παράδοσις τοῦ βαπτίσματος καὶ ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως. Διότι ἐὰν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἦτο ξένον πρὸς τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ, τότε πῶς συνηριθμεῖτο μετὰ τῶν δύο ἄλλων προσώπων; Καὶ ἐὰν προσετέθη ὑπερὸν ἐν χρόνῳ εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, πῶς θὰ ἐτάσσετο μετὰ τῆς αἰδίου³¹ φύσεως;

Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὁποῖοι χωρίζουν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν καὶ τὸ συγκαταλέγουν μετὰ τῶν κτισμάτων, **B** τὸ θάπτισμα μὲν τὸ καθιστοῦν ἀτελές, τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως δὲ ἑλλιπῆ. Διότι οὔτε ἡ Τριάς παραμένει Τριάς, ἐὰν ἀφαιρεθῇ τὸ Πνεῦμα. Καὶ ἐὰν πάλιν προσαφθῇ ἀπὸ τὴν κτίσιν ἓν, τότε ὁ λόκληρος ἢ κτίσις θὰ συνυπολογισθῇ εἰς τὴν ἀρίθμησιν μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Διότι τότε τί θὰ ἐμποδίζῃ νὰ λέγωμεν, ὅτι πιστεύομεν εἰς Πατέρα καὶ Υἱόν καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν κτίσιν; Διότι ἐὰν εἶναι εὐσεβὲς πρᾶγμα ἢ πίστις εἰς μέρος τῆς κτίσεως, εἶναι θεοθαίως πολὺ σοβαρότερον πρᾶγμα ἢ συμπερίληψις εἰς τὴν ὁμολογίαν ὁλοκλήρου τῆς κτίσεως. Ἐὰν ὁμως πιστεύῃς εἰς ὁλόκληρον τὴν κτίσιν, τότε δὲν πιστεύεις μόνον εἰς τοὺς ἀγγέλους καὶ τὰ λειτουργικὰ πνεύματα, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὑπάρχουν μερικαὶ ἀντικείμενα δυνάμεις, **C** ἐπειδὴ καὶ αὐταὶ εἶναι μέρος τῆς κτίσεως, καὶ θὰ προσθέσῃς καὶ ταύτας εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως.

29. Α' Κορινθ. 6, 19.

30. Α' Κορινθ. 3, 17.

31. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ μελετητής, ἀφήνομεν ἀμετάφραστον

Τοιουτοτρόπως ἡ θλασφημία κατὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος σὲ ὁδηγεῖ εἰς ἀσεβεῖς καὶ ἀθεμίτους διδασκαλίας. Διότι τὴν στιγμήν ποῦ εἶπες ἐκεῖνα ποῦ δὲν πρέπει περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐπεσημάνθη εἰς σέ ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διότι ὅπως ἐκεῖνος ποῦ ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχει συγγενές τὸ σκότος, τοιουτοτρόπως αὐτὸς ποῦ ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀφοῦ εὐρέθη ἔξω ἀπὸ τὸ φωτίζον, ἔχει ἀναμιχθῆ μετὰ τοῦ σκότους τῆς ψυχῆς.

6. Ἀλλὰ ἃς σέ ἀποτρέψη ἡ Παράδοσις ἀπὸ τοῦ νὰ χωρίσης τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Τοιουτοτρόπως ἐδίδαξεν ὁ Κύριος, **Δ** ἐκήρυξαν οἱ ἀπόστολοι, διεφύλαξαν οἱ πατέρες, ἐβεβαίωσαν οἱ μάρτυρες. Νὰ ἀρκεσθῆς νὰ λέγῃς αὐτὰ ποῦ ἐδιδάχθης, καὶ ὄχι, παρακαλῶ, τὰ σοφίσματα αὐτά: ἀγέννητον εἶναι ἢ γεννητόν. Ἐάν μὲν δηλαδὴ ἀγέννητον, εἶναι ὁ Πατήρ· ἐάν δὲ γεννητόν, εἶναι ὁ Υἱός· ἐάν δὲ τίποτε ἐκ τούτων, εἶναι κτίσμα. Ἐγὼ ὅμως γνωρίζω ὅτι τὸ Πνεῦμα μετὰ τοῦ Πατρὸς μὲν ὑπάρχει· οὐχὶ δὲ ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι Πατήρ· καὶ ἐδιδάχθην ὅτι ὑπάρχει μετὰ τοῦ Υἱοῦ, οὐχὶ δὲ ὅτι ὀνομάζεται Υἱός. Ἀλλὰ τὴν μὲν πρὸς τὸν Πατέρα συγγένειαν ἐννοῶ, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται· τὴν δὲ πρὸς τὸν Υἱόν, ἐπειδὴ ἀκούω «εἰ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ»³². **Ε** Ἐάν δηλαδὴ δὲν εἶναι συγγενές πρὸς τὸν Χριστόν, τότε πῶς κάμνει ἡμᾶς νὰ συγγενεύωμεν μετὰ τοῦ Χριστοῦ; ἀλλὰ ἀκούω καὶ «Πνεῦμα τῆς ἀληθείας»³³. Ἀλήθεια ὅμως εἶναι ὁ Κύριος³⁴. Ὅταν δὲ ἀκούω «Πνεῦμα υἱοθεσίας»³⁵, κατανοῶ τὴν φυσικὴν ἐνότητα τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς. Διότι πῶς υἱοθετεῖ τὸ ξένον; πῶς δὲ οἰκαιοποιεῖ τὸ ἀλλότριον; Τοιουτοτρόπως μὲν λοιπὸν

τὴν λ. αἰδῖος, διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μεταφρασθῇ μονολεκτικῶς διὰ τῆς λ. αἰώνιος, ἐπειδὴ ἡ σημασία τῆς εἶναι διάφορος. Αἰώνιος σημαίνει αὐτὸς ποῦ ἔχει μὲν ἀρχήν, ἀλλὰ δὲν ἔχει τέλος, ἐνῶ αἰδῖος αὐτὸς ποῦ δὲν ἔχει οὔτε ἀρχήν οὔτε τέλος· ὅθεν αἰώνιος μὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος, αἰδῖος δὲ ὁ Θεός.

32. Ρωμ. 8, 9.

33. Ἰωάν. 14, 17.

34. Ἰωάν. 14, 6.

35. Ρωμ. 8, 15.

οὔτε καινοτομῶ πλάθων νέας λέξεις, οὔτε ἀθετῶ τὴν ἀξίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δι' αὐτοὺς ὅμως πού τοι-
μοῦν νὰ τὸ ὀνομάζουν κτίσμα στενάζω καὶ ὀδύρομαι,
διότι διὰ μικροῦ σοφίσματος καὶ νόθου παραλογισμοῦ
198 Α ὠθοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των πρὸς τὸ θάραθρον.

Διότι ἐπειδὴ, λέγει, τὰ τρία ταῦτα ὁ νοὺς ἡμῶν ἔ-
χει κατανοήσει, καὶ τίποτε δὲν ὑπάρχει μεταξύ τῶν ὄν-
των τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ὑπόκειται εἰς τὴν διαίρεσιν αὐτὴν
τῶν ὄντων. Δηλαδή λέγει ἢ εἶναι ἀγέννητον, ἢ γεννη-
τόν, ἢ κτιστόν· ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι οὔτε τὸ πρῶτον, οὔ-
τε τὸ δεύτερον, ἄρα εἶναι τὸ τρίτον. Τοῦτο τὸ συμπέρα-
σμα πού θγαζετε θὰ σᾶς καταστήσῃ ὑποδίκους εἰς τὴν
αἰώνιον ἄραν. Ὅλα τὰ ἐξηρεύνησες; ὅλα μὲ τὰς σκέ-
ψεις σου τὰ ὑπήγαγες ὑπὸ αὐτὴν τὴν διαίρεσιν; δὲν ἄ-
φησες τίποτε χωρὶς νὰ τὸ ἐξετάσῃς; ὅλα τὰ συμπεριέ-
λαβες εἰς τὸν νοῦν σου; ὅλα τὰ συνέκλεισες εἰς τὴν ἰ-
δικήν σου κατανόησιν; γνωρίζεις τὰ εὐρισκόμενα κά-
τω ἀπὸ τὴν γῆν; γνωρίζεις τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὸν θυ-
θόν; Ταῦτα εἶναι δαιμονικαὶ ἀλαζονεῖαι:

Β «Γνωρίζω ἐγὼ τὸν ἀριθμὸν τῆς ἄμμου καὶ
τὰς διαστάσεις τῆς θαλάσσης»³⁶.

Ἐάν λοιπὸν πολλὰ ἀγνοῇς καὶ τὰ ἀγνωστα εἶναι
μυριοπλάσια ἀπὸ τὰ γνωστά, διατί δὲν ὁμολογεῖς μα-
ζὶ μὲ ὅλα ἄνευ ἐντροπῆς τὴν ἀκίνδυνον ἀγνοίαν περὶ
τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; Ἐγὼ
δὲ δὲν παύω μὲν νὰ ἐλέγχω τὴν ματαιότητα τῶν σκέ-
ψεών σου, οὔτε νὰ δεικνύω πόσα μεταξύ τῶν ὄντων ἔ-
χουν διαφύγει ἀπὸ τὴν κατανόησιν τῆς διανοίας σου·
εὐχαρίστως δὲ θὰ ἡρώτων ἐκεῖνο τοὺς ἀρχηγούς σας,
καὶ καθορίζω μετὰ πεποιθήσεως, **Γ** ὅτι θὰ μεταμεληθῇς
κάποτε διὰ τὴν ἄθεον ταύτην σοφίαν, λέγων κτίσμα τὸ
Ἅγιον Πνεῦμα. Δὲν φοβεῖσαι τὴν ἀσυγχώρητον ἁμαρ-
τίαν³⁷; Ἡ τί, τέλος πάντων, νομίζεις ὅτι δύνασαι νὰ
θλασφημῇς μὲ μεγαλυτέραν ἀσέβειαν ἀπὸ αὐτὴν; Διό-
τι ἐκ μιᾶς τοιαύτης θλασφημίας ἐπῆλθον ὅλα τὰ φοβε-
ρώτατα: ἢ ἀποξένωσις ἀπὸ τὸν Θεὸν ὡς πρὸς αὐτὴν

36. Πρόκειται περὶ πυθικοῦ χρησμοῦ, πού ἀναφέρεται ἀπὸ
τὸν Ἡρόδοτον, Κλειῶ 1, 47.

37. Ματθ. 12, 32.

τὴν ἰδίαν τὴν φύσιν, ἢ ταπεινώσεις τῆς δουλείας, αἱ λειτουργικαὶ ὑπηρεσίαι, ἢ στέρησις τοῦ ἁγιασμοῦ, ἀφοῦ τὸ κατὰ φύσιν δὲν παρίσταται, καὶ θὰ συμβῇ εἰς αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ Πνεῦμα, οὕτω νὰ μετέχη τοῦ ἁγιασμοῦ ἐκ τῆς κατὰ χάριν διανομῆς, ὅπως συμβαίνει καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ὅσα ἔχουν ἁγιασθῇ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς δίδεται εἰς ἡμᾶς ἡ φανέρωσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διὰ τὸ συμφέρον μας³⁸, καὶ ὅπως διανέμεται εἰς ἓνα ἕκαστον **Δ** συμφώνως πρὸς τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως, τοιούτοτρόπως θὰ συμβῇ καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ μετέχη τοῦ ἁγιασμοῦ, ἐὰν πράγματι εἶναι κτίσμα συμφώνως πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῶν πνευματομάχων.

7. Ἄλλ' ὅμως ἄς μὴ ἀφήσωμεν ἀνεξέλεγκτον τὴν ἀνοησίαν ἐκείνων πού νομίζουν ὅτι ὅλα τὰ ἀντιλαμβάνονται μὲ τὴν διάνοιάν των. Ἄς ἀποκριθοῦν λοιπὸν εἰς ἡμᾶς. Τί τέλος πάντων εἶναι ἡ οὐσία τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου; Ποῖον ἐκ τῶν δύο συμβαίνει, εἶναι ἓν ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων, ἢ εἶναι σύνθεσις ἐκ τῶν τεσσάρων; Ἄλλ' ὅμως δὲν εἶναι οὔτε γῆ, οὔτε ἀήρ, οὔτε ὕδωρ εἶναι, οὔτε πῦρ. Διότι ταῦτα κινοῦνται εἰς εὐθείαν γραμμὴν· ἄλλα μὲν φερόμενα πρὸς τὰ ἄνω, ἄλλα δὲ πρὸς τὰ κάτω. Ἡ γῆ μὲν δηλαδὴ καὶ τὸ ὕδωρ φέρονται πρὸς τὰ κάτω διότι ἔχουν θάρος, **Β** ὁ ἀήρ δὲ καὶ τὸ πῦρ κινοῦνται πρὸς τὰ ἄνω διότι εἶναι ἐλαφρά τοῦ ἡλίου ὅμως ἡ κίνησις εἶναι κυκλική. Δὲν εἶναι ἐπομένως ἓν ἐκ τῶν τεσσάρων. Ἄλλ' ὅμως δὲν εἶναι οὔτε σύνθετος ἐξ αὐτῶν, διότι τὰ σύνθετα καταλαμβάνονται ἀπὸ τὸν κάματον, ἐπεὶδὴ συντίθενται ἐξ ἀντιθέτων συστατικῶν, τὰ ὅποια κατὰ τὴν κίνησιν των ἀνθέλκονται μεταξύ των. Ὅμως ἡ κίνησις τοῦ ἡλίου εἶναι ἀκάματος, καὶ διὰ τοῦτο ἀπαυστος. Ἀρα δὲν εἶναι σύνθετος. Ἄλλ' ὅμως τὰ σώματα ἢ ἀπλᾶ εἶναι ἢ σύνθετα. Ὁ ἥλιος ὅμως δὲν εἶναι οὔτε ἀπλοῦν σῶμα, ἀφοῦ δὲν κινεῖται εἰς εὐθείαν γραμμὴν, **196** **Α** οὔτε σύνθετον, ἀφοῦ δὲν κουράζεται νὰ κινῆται. Ἀρα δὲν ὑπάρχει ὁ ἥλιος. Τοιαῦτα εἶναι αἱ σοφαὶ σας διαιρέσεις, προκαλοῦσαι τὸν γέλωτα εἰς τοὺς ἔχοντας ὀφθαλμούς.

Πῶς πάλιν βλέπομεν ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι; Ποῖον ἐκ τῶν δύο, δεχόμενοι ἐντός μας τὰς εἰκόνας τῶν ὁρατῶν, ἢ ἀφήνοντες δύναμιν ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς μας; Ἄλλ' ὅμως οὔτε δεχόμεθα τὰς εἰκόνας τῶν ὁρατῶν, (διότι πῶς ἐμφαίνεται τὸ μέγα ἡμισφαίριον τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὸν μικρὸν πόρον τῆς κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ;) οὔτε πάλιν ἀφήνομεν κάτι ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς μας· (διότι πῶς πάλιν ἐξαρκεῖ αὐτὸ πὺ ἐκπέμπεται νὰ ἀπλώνεται εἰς τὸν οὐρανόν;). Ἐάν λοιπὸν οὔτε δεχώμεθα τὰς εἰκόνας τῶν ὁρατῶν, **Β** οὔτε ἀποπέμπωμεν κάποιαν δύναμιν ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἄρα δὲν βλέπομεν. Τί λοιπὸν; νὰ ἐλέγξω τοὺς συλλογισμοὺς σας, ἢ νὰ εὐχηθῶ νὰ εἶναι ἀληθῆ τὰ συμπεράσματά σας; Κατὰ τί διαφέρει ἀπὸ τοὺς τοιοῦτους συλλογισμοὺς καὶ ἡ τεχνολογία σας περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὴν ὁποῖαν ἐπιδεικνύετε εἰς ἀθλια γυναικάρια ἢ εἰς τοὺς ὁμοίους μὲ τὰς γυναῖκας εὐνούχους;

Νὰ ἀκούης λοιπὸν ἀνεπηρεάστως. Ἐάν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα προέρχεται ἐκ τοῦ Θεοῦ, πῶς σὺ τὸ καταβιβάζεις εἰς τὴν κτίσιν; Διότι δὲν θὰ εἰπῆς θεθαίως ἐκεῖνο, ὅτι ὅλα ἐκ τοῦ Θεοῦ προέρχονται. Ὅπως ἀκριθῶς δηλαδὴ ὁ Χριστὸς λέγεται τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι κτίσμα ὅπως καὶ ἡμεῖς («ἡμεῖς γὰρ Χριστοῦ, Χριστὸς δὲ Θεοῦ») ³⁹, ἀλλὰ κατὰ διάφορον τρόπον μὲν ἡμεῖς λεγόμεθα τοῦ Χριστοῦ, ὡς δοῦλοι Δεσπότου, κατὰ διάφορον δὲ τρόπον ὁ Χριστὸς λέγεται τοῦ Θεοῦ, ὡς Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, **Γ** οὕτω καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὄχι ἐπειδὴ τὰ πάντα προέρχονται ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἄρα καὶ αὐτὸ ὅπως τὰ πάντα. Οὔτε πάλιν ἐπειδὴ ὑπάρχουν καὶ τὰ λειτουργικὰ πνεύματα⁴⁰, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα πλέον εἶναι ὁμοιον μὲ αὐτὰ ἐξ αἰτίας τῆς ὀνομασίας. Διότι ἔν εἶναι τὸ ἀληθῶς Πνεῦμα. Διότι ὅπως πολλοὶ μὲν ὑπάρχουν υἱοί, εἰς δὲ εἶναι ὁ ἀληθινὸς Υἱός, οὕτω ἂν καὶ ὅλα λέγωνται ἐκ τοῦ Θεοῦ, κυρίως ὅμως ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκ τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Υἱὸς παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθεν, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πα-

39. Α' Κορινθ. 3, 23.

40. Ἐβρ. 1, 14.

τὸς ἐκπορεύεται. Ἄλλ' ὁ μὲν Υἱὸς, ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννητῶς, τὸ δὲ Πνεῦμα, ἀνεκφράστως ἐκ τοῦ Θεοῦ.

Δ Πρόσεξε λοιπὸν πόσον μέγας εἶναι ὁ κίνδυνος νὰ μικρύνῃς τὴν δόξαν τοῦ Παρακλήτου. Ὁ Υἱὸς δὲν δέχεται τὴν πρὸς αὐτὸν τιμὴν, ὅταν ἀθετῇται τὸ Πνεῦμα. «Ἐκεῖνος γάρ, φησὶν, ἐμὲ δοξάσει»⁴¹, ὅχι ὡς δοῦλος μετὰ τῆς κτίσεως. Διότι ἐὰν ἐδόξαζε μαζί με τοὺς ἄλλους πάντας, δὲν θὰ ἐλέγετο «Ἐκεῖνος». Τώρα λοιπὸν ἡ ἀναφορὰ εἰς τὸ ἐν παριστᾷ τὴν δόξαν ποῦ προσάγεται καθ' ὑπεροχὴν τῶν ἄλλων. Διότι δὲν εἶναι ὅπως αὐτοὶ ποῦ λέγουν: «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ»⁴², ἀλλ' ὅπως ἐκεῖνος ποῦ εἶπε: «Πάτερ, ἐδόξασά σε, τὸ ἔργον ὃ ἔδωκας ἐτελείωσα»⁴³. Καὶ ὅπως ὁ Πατὴρ δοξάζει τὸν Υἱόν, λέγων: «Καὶ ἐδόξασά σε, καὶ πάλιν δοξάσω»⁴⁴, **Ε** οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς συμπεριλαμβάνει τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα εἰς τὴν κοινωνίαν τὴν ἰδικὴν τοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς. Ἡ δὲς μοῦ δείξῃ κάποιος μεγαλυτέραν δόξαν ἀπὸ αὐτὴν, καὶ ὅλα τὰ προσφέρω διὰ νὰ ἀληθεύουν οἱ ἀντιλέγοντες. «Ὁ ὑμᾶς ἀθετῶν, ἐμὲ ἀθετεῖ»⁴⁵. Διατί; Εἶναι φανερὸν ὅτι ἐξ αἰτίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ποῦ ἐνοικεῖ εἰς αὐτούς. Ὡστε αὐτὸς ποῦ δὲν τιμᾷ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα, δὲν τιμᾷ τὸν Υἱόν «ὃ δὲ μὴ τιμῶν τὸν Υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα»⁴⁶. Τοιοῦτοτρόπως ἐπομένως ἡ ἀγνωμοσύνη εἰς ἐν ἐκ τῶν πιστευομένων εἶναι ἄρνησις ὅλης τῆς θεότητος. Ἐὰν τὸ Πνεῦμα εἶναι κτιστόν, δὲν εἶναι θεῖον. Ἄλλ' ὅμως λέγει «Πνεῦμα θεῖον τὸ ποιήσάν με»⁴⁷. Καὶ ἐνέπλησε, φησὶν, ὁ Θεὸς τὸν Βεσελεὴλ Πνεῦμα θεῖον σοφίας καὶ συνέσεως»⁴⁸. Ποῦ λοιπὸν εὐρίσκεις νὰ προσεγγίξῃ τὸ Θεῖον; εἰς τὴν κτίσιν ἢ εἰς τὴν θεότητα; Διότι ἐὰν μὲν εἰς τὴν κτίσιν, τότε θὰ παραδεχθῇς ὡς κτίσμα **197 Α** καὶ τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-

41. Ἰωάν. 16, 14.

42. Λουκ. 2, 14. Δηλαδή οἱ ἄγγελοι.

43. Ἰωάν. 17, 4.

44. Ἰωάν. 12, 28.

45. Λουκ. 10, 16.

46. Ἰωάν. 5, 23.

47. Ἰωβ 33, 4.

48. Ἐξέδ. 35, 31.

στοῦ. Διότι ἔχει γραφῇ περὶ αὐτοῦ, «ἡ τε αἰδὶος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεϊότης»⁴⁹. Ἐὰν λοιπὸν παύσης νὰ θλασφημῇς εἰς τὴν θεότητα, γνώρισε καλῶς τὴν ἀξίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τόσον εἶσαι ἀσύνετος, ὥστε νὰ μὴ ὀδηγῇσαι οὔτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λόγου εἰς τὰς ἐννοίας ποὺ ἀξίζουν εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα⁵⁰.

49. Ρωμ. 1, 20.

50. Εἰς ἄλλας ἐκδόσεις προστίθεται καὶ ἡ συνήθης δοξολογία εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα.

ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ

ΤΟΜΟΣ 12

ΟΜΙΛΙΑΙ 13 - 24

Κείμενον: J. Carnier

*Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου, Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, τὰ ἐν-
ρισκόμενα ἅπαντα, Parisiis 1839, τ. 12, σελ.
158 - 275.*

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ,

Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ'.

Προτρεπτική εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα.

Ὁ μὲν σοφὸς Σολομῶν, τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων τοὺς καιροὺς διαιρῶν, καὶ ἐκάστω τῶν γινομένων τὸν ἐπιτήδειον ἀφορίζων, ἔφη· Τοῖς πᾶσιν ὁ χρόνος, καὶ καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι· καιρὸς τοῦ τεκεῖν, καὶ καιρὸς τοῦ ἀποθανεῖν. Ἐγὼ δὲ μικρὸν τοῦ σοφοῦ τὴν ἀπόφασιν ὑπαλλάξας, εἵποιμι ἂν κηρύσσων ὑμῖν τὸ σωτήριον κήρυγμα, ὅτι καιρὸς τοῦ ἀποθανεῖν, καὶ καιρὸς τοῦ γεννηθῆναι. Τίς δὲ ὁ λόγος τῆς ἐναλλαγῆς; Ὅτι ὁ μὲν περὶ τῶν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ διαλεγόμενος, τῇ σωματικῇ ἐπόμενος φύσει, τὴν γένεσιν προέταξε τοῦ θανάτου (ἀδύνατον γὰρ θανάτου πείραν λαβεῖν τὸν μὴ πρό-

Δ τερον γεννήθέντα)· ἐγὼ δὲ περὶ τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τὸν λόγον ποιεῖσθαι μέλλων, τὸν θάνατον προτίθηναι τῆς ζωῆς. Διὰ γὰρ τοῦ ἀποθανεῖν τῇ σαρκὶ περιγίνεται ἡμῖν τὸ γεννηθῆναι τῷ πνεύματι, καθὰ φησι καὶ ὁ Κύριος· Ἐγὼ ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω. Ἀποθάνωμεν οὖν, ἵνα ζήσωμεν.

Ἀποκτείνωμεν τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, τὸ μὴ δυνάμενον ὑποταγῆναι τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος ἰσχυρὸν ἡμῖν ἐγγένηται, δι' οὗ ζοὴ καὶ εἰρήνη περιγίνεσθαι πέφυκεν. Συνταφῶμεν τῷ Χριστῷ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι, ἵνα καὶ συναναστῶμεν τῷ ἡμῖν τὴν ἀνάστασιν προξενήσαντι. Καιρὸς μὲν οὖν ἄλλοις ἄλλος ἐπιτήδειος· ἴδιος ὕπνου, καὶ ἴδιος ἐγρηγόρσεως· ἴδιος πολέμου, καὶ ἴδιος εἰρήνης· καιρὸς δὲ βαπτίσματος ἅπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος. Οὔτε γὰρ σώματι ζῆν μὴ ἀναπνέοντι δυνατόν· οὔτε ψυχῇ συνεστάναι, μὴ γνωρίζουσι τὸν κτίσαντα. Θεοῦ γὰρ ἄγνοια θάνατός ἐστι ψυχῆς. Ὁ δὲ μὴ βαπτισθεὶς, οὐ πεφύτισται. Ἄνευ δὲ φωτός, οὔτε ὀφθαλμὸς τὰ ἑαυτοῦ καθορᾷ, οὔτε ψυχὴ Θεοῦ δέξασθαι δύναται θεωρίαν. Πᾶς μὲν οὖν χρόνος εὐκαιρίαν ἔχει πρὸς τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος σωτηρίαν· καὶ νύκτα εἴπης, καὶ ἡμέραν, καὶ ὥραν, καὶ στιγμὴν χρόνου, καὶ τι βραχύτατον. Πολλῷ δὲ δὴ που εἰκὸς ἐπιτηδεϊότερον εἶναι τὸν οἰκειότερον. Τί δ' ἂν γένοιτο τῆς ἡμέρας τοῦ πάσχα συγγενέστερον πρὸς τὸ βάπτισμα; Ἡ μὲν γὰρ ἡμέρα μνημόσυνόν ἐστιν ἀναστάσεως· τὸ δὲ βάπτισμα

δύναμις ἐστὶ πρὸς τὴν ἀνάστασιν. Ἐν τοίνυν τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως τὴν χάριν ὑποδεξώμεθα. Διὰ τοῦτο πόρρωθεν ἡ Ἐκκλησία τοὺς ἑαυτῆς τροφίμους ὑψηλῷ κηρύγματι συγκαλεῖ, ἵν' οὓς πάλαι ὥδινεν, ἀποκυῆσθαι τότε, καὶ ἀπογαλακτίσασα αὐτοὺς τῶν λόγων τῆς κατηχήσεως, γεύσθαι τῆς στερεᾶς τῶν δογμάτων τροφῆς. Ἰωάννης ἐκή- B
 ρυσσε βάπτισμα μετανοίας, καὶ ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία. Κύριος κηρύσσει βάπτισμα υἱοθεσίας· καὶ τίς τῶν εἰς αὐτὸν ἠλπικότων οὐχ ὑπακούσεται; Ἐκεῖνο εἰσαγωγικὸν τὸ βάπτισμα· τοῦτο τελειωτικόν. Ἐκεῖνο ἁμαρτίας ἀναχώρησις· τοῦτο οἰκείωσις πρὸς Θεόν. Ἐνδὸς ἀνδρὸς ἦν Ἰωάννου τὸ κήρυγμα, καὶ πάντας εἴλκε πρὸς τὴν μετάνοιαν· σὺ δὲ, διὰ προφητῶν διδασκόμενος Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε διὰ ψαλμῶν νοουητούμενος. Προσέλθετε πρὸς αὐτὸν, καὶ φωτίσθητε δι' ἀποστόλων εὐαγγελιζόμενος. Μετανοήσατε, καὶ βα- C
 πτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ λήψεσθε τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου προσλαμβανόμενος, λέγοντος· Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ ἄνω ἀναπαύσω ὑμᾶς (ταῦτα γὰρ πάντα σήμερον συνέδραμε πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν)· ὁκνεῖς καὶ βουλεύῃ καὶ διαμέλλεις; Ἐκ νηπίου τὸν λόγον κατηχούμενος, οὐπω συνέθου τῇ ἀληθείᾳ; Πάντοτε μανθάνων, οὐδέπω ἤλθες πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν; Πει-

ραστῆς διὰ βίου, κατάσκοπος μέχρι γήρως, πότε
 γενήσῃ Χριστιανός; πότε γνωρίσομέν σε ὡς ἡμέτε-
 ρον; Πέρυσιν τὸν παρόντα καιρὸν ἐξεδέχου, νῦν πά- D
 λιν ἀναμένεις τὸν ἐπιόντα. Ὅρα μὴ εὗρεθῇς μακρο-
 τέρας τῆς ζωῆς τὰς ὑποσχέσεις ποιούμενος. Οὐκ
 οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιούσα· μὴ ἐπαγγέλλου τὰ
 μὴ σά. Ἐπὶ ζωὴν σε καλοῦμεν, ἄνθρωπε· τί ἀπο-
 φεύγεις τὴν κλῆσιν; Ἐπ' ἀγαθῶν μετουσίαν· τί
 ὑπερβαίνεις τὴν δωρεάν; Βασιλεία οὐρανῶν ἡνοι-
 χται· ὁ καλῶν ἀψευδής· ἡ ὁδὸς ῥαδία, οὐ χρόνου,
 οὐ δαπάνης, οὐ πραγματείας χρεία· τί μέλλεις; τί
 ἀναδύῃ; τί φοβῇ τὸν ζυγόν, ὥσπερ δάμαλις τις
 ἀπειρόζυγος; Χρηστός ἐστιν, ἐλαφρός ἐστιν· οὐ τρί-
 E βει τὸν αὐχένα, ἀλλὰ δοξάζει. Οὐ γὰρ δεσμεῖται ἡ
 ζεύγλη περὶ τὸν τράχηλον, αὐτεξούσιον ἐπιζητεῖ τὸν
 ὑφέλκοντα. Ὅρᾳς ὅτι κατηγορεῖται ^d Ἐφραΐμ, ὡς
 παροιστρῶσα δάμαλις, ὅτι ἄτακτα περιπλανᾶται
 τὸν τοῦ νόμου ζυγὸν ἀτιμάζων; Ὑπόθεσ σου τὸν
 ἀδάμαστον αὐχένα· γενοῦ ὑποζύγιον τοῦ Χριστοῦ,
 ἵνα μὴ ἀφειμένος τῆς ζεύγλης, μηδὲ ἐλευθεριάζων
 τῷ βίῳ, εὐεπιχείρητος ᾖ τοῖς θηρίοις.

Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστός ὁ Κύριος. Γλυ-
 κύτητα μέλιτος πῶς ἀναγγεῖλω τοῖς ἀγνοοῦσι;
 115 Γεύσασθε καὶ ἴδετε. Αἰσθησις, λόγου παντὸς ἐναρ-
 A γεστέρα πρὸς πεῖραν. Ὁ Ἰουδαῖος τὴν περιτομὴν
 οὐχ ὑπερτίθεται διὰ τὴν ἀπειλήν, ὅτι Παῖσα ψυχὴ,
 ἥτις οὐ περιτμηθήσεται τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὁγδόῃ, ἐξολο-
 θρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς· σὺ δὲ τὴν ἀχειρο-

ποίητον περιτομήν ἀναβάλλῃ ἐν τῇ ἀπεκδύσει τῆς σαρκὸς, ἐν τῷ βαπτίσματι τελειουμένην, αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἀκούσας· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Κακεῖ μὲν ὁδὸν καὶ ἔλκος· ἐνταῦθα δὲ δρόσος ψυχῆς, καὶ ἔλκος B καρδίας ἴαμα. Προσκυνεῖς τὸν ὑπὲρ σοῦ ἀποθάνοντα; Οὐκοῦν κατάδεξαι αὐτῷ συνταφῆναι διὰ τοῦ βαπτίσματος. Ἐὰν μὴ σύμφυτος γένῃ τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, πῶς κοινωνὸς γενήσῃ τῆς ἀναστάσεως; Ὁ Ἰσραὴλ ἐκεῖνος εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσθη ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ, σοὶ τοὺς τύπους παραδιδούς, καὶ χαρακτηρίζων τὴν ἐπ' ἐσχάτων τῶν χειρῶν δειχθησομένην ἀλήθειαν· σὺ δὲ περιφεύγεις τὸ βάπτισμα, οὐκ ἐν θαλάσῃ τυπούμενον, ἀλλ' ἐν ἀληθείᾳ τελειούμενον· οὐκ ἐν νεφέλῃ, ἀλλ' ἐν τῷ Πνεύματι· οὐκ εἰς Μωϋσῆν τὸν ὁμόδουλον, ἀλλ' εἰς Χριστὸν τὸν ποιῆσαντά. Ὁ Ἰσραὴλ εἰ μὴ παρῆλθε τὴν θάλασσαν, οὐκ ἂν ἐχωρίσθη τοῦ Φαραώ· καὶ σὺ ἐὰν μὴ πα- C ρέλθῃς διὰ τοῦ ὕδατος, οὐ χωρισθήσῃ τῆς πικρᾶς τυραννίδος τοῦ διαβόλου. Οὐκ ἂν ἔπιεν ἐκεῖνος ἐκ τῆς πνευματικῆς πέτρας, εἰ μὴ τυπικῶς ἐβαπτίσθη· οὐδέ σοί τις δώσει τὴν ἀληθινὴν πόσιν, ἐὰν μὴ ἀληθινῶς βαπτισθῇς. Ἐφαγεν ἄρτον ἀγγέλων ἐκεῖνος μετὰ τὸ βάπτισμα· σὺ δὲ πῶς βρώσῃ τὸν ζῶντα ἄρτον, ἂν μὴ πρότερον ὑποδέξῃ τὸ βάπτισμα; Εἰσῆλθεν ἐκεῖνος εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας

διὰ τὸ βάπτισμα· σὺ δὲ πῶς ἐπανεέλθῃς εἰς τὸν πα-
ράδεισον, μὴ σφραγισθεὶς τῷ βαπτίσματι; Ἡ οὐκ
οἶδας ὅτι φλογίνη ρομφαία τέτακται φυλάσσειν τὴν
ὁδὸν τοῦ ξύλου ζωῆς, τοῖς μὲν ἀπίστοις φοβερά καὶ D
φλογίζουσα, τοῖς δὲ πεπιστευκόσιν εὐπρόσιτος καὶ
ἥμερον ἐπιλάμπουσα; Καὶ στρέφεσθαι αὐτὴν ἐποίη-
σεν ὁ Δεσπότης· ὅταν μὲν γὰρ ἴδῃ πιστὸν, τὰ νῶτα
διδῶσιν, ὅταν δὲ τινα τῶν ἀσφραγίστων, κατὰ στό-
μα προσαπαντᾷ.

Ἡλίας ἄρμα πυρὸς καὶ ἵππους πυρίνους πρὸς
αὐτὸν ἐλθόντας οὐ κατεπλάγη, ἀλλ' ἐπιθυμία τῆς
ἄνω πορείας τῶν φοβερῶν κατετόλμησε, καὶ μετὰ
περιχαρείας ἐπέβη τῶν φλογίνων ὀχημάτων, ὃ ἐν
σάρκι ζῶν ἔτι· σὺ δὲ οὐ πυρίνων ἁρμάτων ἐπιβήσε-
σθαι μέλλων, ἀλλὰ δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος ἀνα-
βαίνειν εἰς τὸν οὐρανὸν, οὐκ ἐπιτρέχεις τῇ κλήσει; E
Ἐδειξεν Ἡλίας τοῦ βαπτίσματος τὴν ἰσχὺν ἐπὶ τοῦ
βωμοῦ τῶν δλοκαυτωμάτων, οὐ διὰ πυρὸς, ἀλλὰ
δι' ὕδατος τὴν θυσίαν δλοκαυτώσας. Ἄλλως μὲν οὖν
ἢ τοῦ πυρὸς φύσις τῷ ὕδατι μάχεται· ἐπειδὴ δὲ
μυστικῶς τὸ ὕδωρ τρίτον τότε τοῦ βωμοῦ κατεχέθῃ,
ἀρχὴ ἐγένετο τῷ πυρὶ, καὶ ἐξῆψε τὴν φλόγα ὥσπερ
ἔλαιον. Λάβετέ μοι, φησὶν, ὑδρίας, καὶ ἐπιχέετε
ἐπὶ τὸ δλοκαύτωμα καὶ ἐπὶ τὰς σχίδακας. Καὶ εἶπε·
δευτερώσατε, καὶ ἐδευτέρωσαν· τρισώσατε, καὶ
ἐτρίσωσαν· δεικνύντος τοῦ λόγου, ὅτι διὰ τοῦ βα-
πτίσματος τῷ Θεῷ οἰκειοῦται ὁ προσαγόμενος, καὶ

ὅτι φῶς καθαρὸν καὶ οὐράνιον ἐν ταῖς τῶν προσιόν-
των ψυχαῖς διὰ τῆς εἰς τὴν Τριάδα πίστεως ἀνα- ¹¹⁶
λάμπει. Εἰ χρυσὸν τῇ ἐκκλησίᾳ διένεμον, οὐκ ἂν μοι ^Λ
εἶπες· αὖριον ἤξω, καὶ αὖριον δώσεις· ἀλλ' ἀπήντης
ἂν ἤδη τὴν διανομὴν κατεπεύγων, καὶ ἐδυσφόρεις
πρὸς τὴν ὑπέρθεσιν· ἐπειδὴ δὲ οὐχ ὕλης εὐχροίαν,
ἀλλὰ ψυχῆς καθαρότητα προτείνεται σοι ὁ μεγαλό-
δωρος, προφάσεις πλάττη καὶ αἰτίας ἀπαριθμῇ,
δέον ἐπιτρέχειν τῷ δώρῳ. Ὡ τοῦ θαύματος! ἀνα-
καινίζη, μὴ χωνευόμενος· ἀναπλάττη, μὴ συντρι-
βόμενος· θεραπεύη, μὴ ὀδυνώμενος, καὶ οὐ λογίζη
τὴν χάριν. Εἰ δοῦλος ἀνθρώπων ἦσθα, προεγράφη
B δὲ δούλοις ἐλευθερία, οὐκ ἂν ἐπὶ τὴν κυρίαν ἀπὴν-
τησας, συνηγόρους μισθούμενος, καὶ δικαστὰς πα-
ρακαλῶν, ὥστε πάσῃ μηχανῇ πρὸς ἐλευθερίαν ἐξαι-
ρεθῆναι; Ἡ που καὶ ῥάπισμα, τὴν τελευταίαν τῶν
δούλων πληγὴν, ὑπὲρ τῆς μετὰ ταῦτα τῶν αἰχισμῶν
ἀπαλλαγῆς κατεδέχου. Ἐπειδὴ δὲ δοῦλον ὄντα σε,
οὐκ ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῆς ἁμαρτίας, καλεῖ πρὸς
ἐλευθερίαν ὁ κήρυξ, ἵνα λύσῃ μὲν σε τῆς αἰχμαλω-
σίας, ἰσοπολίτην δὲ τοῖς ἀγγέλοις ποιήσῃ, καὶ υἱὸν
μὲν ἀποδείξῃ τοῦ Θεοῦ εἰσποιηθέντα διὰ τῆς χάρι-
τος, κληρονόμον δὲ τῶν ἀγαθῶν τοῦ Χριστοῦ· οὐπω
λέγεις εἶναί σοι καιρὸν δέξασθαι τὰ διδόμενα. Ὡ τῶν
πονηρῶν ἐμποδίων! Ὡ τῆς αἰσχυρᾶς καὶ ἀτελέστου
C ἀσχολίας! Ἔως πότε ἠδοναί; ἔως πότε ἡδουπάθειαι;
Πολὺν ἐξήσαμεν χρόνον τῷ κόσμῳ, ζήσωμεν λοιπὸν
καὶ ἑαυτοῖς. Τί ψυχῆς ἀντάξιον; Τί ἰσοστάσιον τῆς βα-

σιλείας τῶν οὐρανῶν; Τίς ἀξιοπιστότερός σοι σύμβου-
 λος τοῦ Θεοῦ; Τίς φρονιμώτερος τοῦ σοφοῦ, ἢ τίς ὠφε-
 λιμώτερος τοῦ ἀγαθοῦ; Τίς τοῦ κτίσαντος οἰκειότερος;
 Οὐδὲ τῇ Εὐὰ συνήνεγκε τῇ τοῦ ὄφεως συμβουλῇ πει-
 σθῆναι μᾶλλον ἢ τῇ τοῦ Δεσπότου. Ὡς τῆς ἀτο-
 πίας τῶν λόγων! Οὐκ ἄγω σχολὴν ὑγιᾶναι· μήπω
 μοι δείξης τὸ φῶς· μήπω συνάψης τῷ βασιλεῖ. Οὐ
 ταῦτα λέγεις ἀντικρυς; Μᾶλλον δὲ τὰ τούτων ἀλο-
 γιστότερα. Σὺ δὲ, εἰ μὲν ἦς ἐγγεγραμμένος τοῖς δη-
 D μοσίοις ὀφλήμασι, χρεῶν δὲ ἀποκοπαὶ τοῖς ὑπευθύ-
 νοις περιηγγέλθησαν, εἴται τις ἦν ὁ πρὸς ἐπήρειαν
 ἄμοιρόν σε ποιῆσαι τῆς συγχωρήσεως ταύτης
 ἐπιχειρῶν· ἡγανάκτεις ἂν καὶ ἐβόας, ὡς τὸ ἐπι-
 βάλλον σοι μέρος τῆς κοινῆς χάριτος ἀφαιρούμενος.
 Ἐπειδὴ δὲ οὐ μόνον ἄφεςις τῶν παρελθόντων, ἀλλὰ
 καὶ διωρεαὶ τῶν μελλόντων προεκηρύχθησαν, αὐτὸς
 σεαυτὸν ἀδικῶν, ἃ μὴδ' ἂν τῶν ἐχθρῶν σοί τις
 ἐπεηρέασατο, οἷε προσηκόντως βεβουλευῆσθαι, καὶ
 λυσιτελῶς ἐντεθυμῆσθαι περὶ σεαυτοῦ, ὅς γε οὐ δέ-
 χῃ τὴν ἄφεςιν, ἀλλ' ἐναποθνήσκεις τοῖς ὀφλήμασι;
 καὶ ταῦτα εἰδὼς, ὅτι ὁ τῶν μυρίων ταλάντων χρεω-
 E φειλέτης ἔτυχεν ἂν τῆς ἀφέσεως, εἰ μὴ αὐτὸς ἐαυ-
 τῷ τὴν εἰσπραξιν ἐκ τῆς πρὸς τὸν ὁμόδουλον ἀπαν-
 θρωπίας ἀνενεώσατο. Ὁ καὶ ἡμῖν φυλακτέον μὴ
 πάθωμεν, ἐπειδὴν τῆς χάριτος τύχωμεν, μὴ
 ἀφιέντες τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν, ἵνα βέβαιον ἡμῖν
 παραμείνῃ τὸ δῶρον.

Εἰσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου τῆς ψυχῆς, ἀνακίνη-
 σόν σου τῶν πεπραγμένων τὴν μνήμην. Εἰ μὲν
 πολλὰ σου ἐστὶ τὰ ἁμαρτήματα, μὴ ἀθυμήσης τῷ
 πλήθει. Ὅπου γὰρ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερε-
 περίσσευσεν ἡ χάρις, ἐὰν δέχηται τὴν χάριν. Τῷ γὰρ
 ὀφείλονται πολὺ, πολὺ καὶ ἀφεθήσεται, ἵνα περισ- ¹¹⁷
 σότερον ἀγαπήσῃ. Εἰ δὲ μικρὰ καὶ εὐτελεῖ, καὶ οὐ ^A
 πρὸς θάνατόν σου τὰ ἁμαρτήματα, τί ἀγωνιᾷς τὸ
 μέλλον, ὅς γε οὐκ ἀγεννῶς τὰ παρελθόντα διήνεγκας,
 καὶ ταῦτα οὐπω τῷ νόμῳ παιδαγωγούμενος; Νῦν,
 ὥσπερ ἐπὶ τρυτάνης, ἐστάναι νόμιζέ σου τὴν ψυχὴν,
 ἔνθεν ὑπ' ἀγγέλων, καὶ κεῖθεν ὑπὸ δαιμόνων διελκο-
 μένην. Τίσιν ἄρα δώσεις τὴν ῥοπὴν τὴν καρδίας;
 Τί παρὰ σοὶ νικήσει; ἡδονὴ σαρκὸς, ἢ ἁγιασμός
 ψυχῆς; ἀπόλαυσις τῶν παρόντων, ἢ τῶν μελλόντων
 ἐπιθυμία; Ἄγγελοί σε παραλήψονται, ἢ καθέξουσιν
 οἱ κατέχοντες; Ἐπὶ παρατάξεως οἱ στρατηγοὶ τὸ
 σύνθημα τοῖς ὑπ' αὐτοὺς διανέμουσιν, ἵνα καὶ οἱ ^B
 φίλοι ῥαδίως ἀλλήλους ἀνακαλῶνται, καὶ πρὸς τοὺς
 ἐνχντίους, ἐὰν ἐν ταῖς συμπλοκαῖς ἀναμιχθῶσιν,
 εὐκρινὴς δύνῃται ὑπάρχειν ὁ χωρισμός. Οὐδεὶς ἐπι-
 γνώσεται σε, εἰ ἡμέτερος εἶ, ἢ τῶν ὑπεναντίων, ἐὰν μὴ
 τοῖς μυστικοῖς συμβόλοις παράσχη τὴν οἰκειότητα,
 ἐὰν μὴ σημειωθῇ ἐπὶ σὲ τὸ φῶς τοῦ προσώπου Κυ-
 ρίου. Πῶς ἀντιποιηθῇ σου ὁ ἄγγελος; πῶς δὲ ἀφέλῃ-
 ται τῶν ἐχθρῶν, ἐὰν μὴ ἐπιγνῷ τὴν σφραγίδα; Πῶς
 δὲ σὺ ἔρεῖς, τοῦ Θεοῦ εἰμὶ, μὴ ἐπιφερόμενος τὰ
 γνωρίσματα; Ἡ ἀγνοεῖς, ὅτι τὰς ἐσφραγισμένας

οικήας δ' ὀλοθρευτῆς ὑπερέβαινεν, ἐν δὲ ταῖς ἀσφρα-
γίστοις κατεφόνευσεν τὰ πρωτότοκα; Ἀσφράγιστος
θησαυρὸς εὖ ἐπιχειρήτος κλέπταις· πρόβατον ἀση- C
μείωντον ἀκινδύνως ἐπιβουλεύεται.

Νέος εἶ; Ἀσφάλισαι τὴν νεότητά τῷ τοῦ βαπτί-
σματος χαλινῷ. Παρέδραμεν ἡ ἀκμή; Μὴ ζημιω-
θῇς τὰ ἐφόδια, μὴ ^b ἀπολέσης τὴ φυλακτήριον, μὴ
περὶ τῆς ἐνδεκάτης ὥρας ὡς περὶ πρώτης διανοοῦ·
ἔπου γε προσήκει καὶ τὸν ἀρχόμενον τοῦ βίου ἐν
ὀφθαλμοῖς ἔχειν τὴν τελευταίην. Εἰ τις ἱατρῶν ἐπηγ-
γέλλετό σοι μηχαναῖς τισὶ καὶ ἐπινοίαις νέον ποιή-
σειν ἐκ γέροντος, οὐκ ἂν ἐπεθύμησας ἐλθεῖν ἐκεί-
νην τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ σεαυτὸν ὁρᾷς ἔμελλες πρὸς
ἀκμὴν ὑποστρέφοντα; Ἐπειδὴ δὲ τὴν ψυχὴν σου
D ἀναθηλήσειν ἐπαγγέλλεται σοὶ τὸ βάπτισμα, ἣν σὺ
ἐπαλαίωσας, καὶ ῥυσθὴν αὐτὴν ἐκ τῶν ἀνομιῶν,
καὶ ἐσπιλωμένην ἀπέδειξας, καταφρονεῖς τοῦ εὐερ-
γέτου, καὶ οὐ προστρέχεις τῷ ἐπαγγέλματι. Οὐκ
ἐπιθυμεῖς ἰδεῖν τί τὸ μέγα θαῦμα τῆς ὑποσχέσεως;
πῶς ἄνευ μητρὸς ἀναγεννᾶται ἄνθρωπος; πῶς ὁ
παλαιούμενος καὶ φθειρόμενος κατὰ τὰς ἐπιθυμίας
τῆς ἀπάτης, σφριγᾷ πάλιν, καὶ ἀνηβᾷ, καὶ εἰς τὸ
ἀληθινὸν ἄνθος τῆς νεότητος ἐπανέρχεται; Βάπτι-
σμα αἰχμαλώτοις λύτρον, ὀφλημάτων ἄφεις, θά-
νατος ἀμαρτίας, παλιγενεσία ψυχῆς, ἔνδυμα φω-
τεινόν, σφραγὶς ἀνεπιχειρήτος, ὄχημα πρὸς οὐρανόν,
E βασιλείας πρόξενον, υἱοθεσίας χάρισμα. Τοσούτων
ἀγαθῶν καὶ τηλικούτων, ἄθλιε, προτιμωτέραν ἄγεις

τὴν ἡδονήν; Νοῶ γάρ σου τὴν ὑπέρθεσιν, καὶ
 περιστέλλῃ τοῖς ῥήμασιν· αὐτὰ βοᾷ τὰ πράγμα-
 τα, καὶ τῇ φωνῇ σιωπᾷς. Ἔασον, ἀποχρήσωμαι
 τῇ σαρκὶ πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν αἰσχυρῶν, ἐγκυ-
 λισθῶ τῷ βορβόρῳ τῶν ἡδονῶν, αἰμάξω τὰς χεῖρας,
 ἀφέλωμαι τὰ ἀλλότρια, δολίως πορευθῶ, ἐπιорκή-
 118 σω, ψεύσωμαι· καὶ τότε τὸ βάπτισμα, ὅταν λήξω
 Α ποτὲ τῶν κακῶν, ὑποδέξομαι. Εἰ μὲν οὖν καλὸν ἡ
 ἁμαρτία, φύλασσε ταύτην εἰς τέλος· εἰ δὲ βλαβερά
 τῷ ποιῶντι, τί ἐπιμένεις τοῖς ὀλεθρίοις; Οὐδεὶς
 χολὴν ἐμέσαι ζητῶν, ἐκ πονηρᾶς καὶ ἀκολάστου
 διαίτης πολυπλασίονα ταύτην ἑαυτῷ συναθροίζει.
 Καθαίρειν προσῆκε τῶν λυπούντων τὸ σῶμα, οὐ
 μέντοι κατασκευάζειν τὴν νόσον μείζονα τῆς ὀυνά-
 μεως. Φαίνεται ἡ ναῦς μέχρι τινὸς τὸ βάρος τῶν
 ἀγωγίμων ὑφίσταται· τὸ δὲ ὑπὲρ τοῦτο, καταβα-
 πτίζει. Φοβήθητι μὴ καὶ σὺ τὰ παραπλήσια πά-
 θης, καὶ μείζονα τῆς ἀφéseως ποιήσας τὰ ἁμαρτή-
 ματα, πρὸ τῶν ἐλπισθέντων λιμένων ὑποστῇς τὸ Β
 ναυάγιον. Οὐ βλέπει Θεὸς τὰ γινόμενα; ἢ οὐ νοεῖ
 σου τὰ ἐνθυμήματα; ἢ συνεργάζεται σοι τὰς ἀνομί-
 ας; Ὑπέλαβες ἀνομίαν, φησὶν, ὅτι ἔσομαί σοι
 ὅμοιος. Σὺ δὲ ἀνδρὸς μὲν θνητοῦ φιλίαν πραγμα-
 τευόμενος, δι' εὐεργεσίας αὐτὸν προσάγῃ, ἐκεῖνα
 λέγων καὶ πράττων ὅσπερ ἂν αἰσθη χαίροντα·
 Θεῷ δὲ προσοικειούμενος, καὶ εἰς τὴν υἱοῦ τάξιν
 ἐλπίζων παραδεχθῆσθαι, τὰ ἐχθρὰ τῷ Θεῷ
 πράττων, καὶ διὰ τοῦ νόμου παραβάσεως ἀτιμά-

ζων αὐτὸν, ἐξ ὧν μάλιστα προσκρούεις, ἐκ τούτων ἐλπίζεις τὴν οἰκειότητα; Ὅρα μὴ ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἀπολυτρώσεως, πλήθος κακῶν σεαυτῷ συλλεξάμε- C
νος, τὴν μὲν ἁμαρτίαν συναθροίσῃς, τῆς δὲ συγ-
χωρήσεως ἀποτύχῃς. Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται. Μὴ ἐμπορεύου τὴν χάριν. Μὴ εἴπῃς· καλὸς μὲν ὁ νόμος, ἀλλ' ἡδίων ἡ ἁμαρτία. Ἡδονὴ ἄγκιστρον ἐστι τοῦ διαβόλου πρὸς ἀπώλειαν ἔλκον. Ἡδονή, μή-
τηρ τῆς ἁμαρτίας· ἡ δὲ ἁμαρτία τὸ κέντρον ἐστὶ τοῦ θανάτου. Ἡδονή, τροφὸς τοῦ αἰωνίου σκώληκος, ἢ πρὸς καιρὸν μὲν καταλεαίνει τὸν ἀπολαύοντα, ὕστερον δὲ πικροτέρας χολῆς ποιεῖται τὰς ἀναδό-
σεις. Οὐδὲν ἄλλο βοᾷ ἢ ὑπέρβεις ἢ ταῦτα· βασι-
λευσάτω ἐν ἐμοὶ πρῶτον ἡ ἁμαρτία, εἴτα βασιλεύ- D
σει ποτὲ καὶ ὁ Κύριος. Παραστήσω μου τὰ μέλη
ὄπλα ἀδικίας τῇ ἀνομίᾳ· εἴτα παραστήσω ποτὲ καὶ
ὄπλα δικαιοσύνης αὐτὰ τῷ Θεῷ. Οὕτω καὶ ἡ Καὶν
προσέφερε τὰς θυσίας· τὰ πρῶτα τῇ ἀπολαύσει τῇ
ἑαυτοῦ, τὰ δεύτερα τῷ κτίσαντι καὶ δωρηταμένῳ
Θεῷ. Ὅτε δυνατὸς εἶ ἐν ἔργοις, τὴν νεότητά σου
ταῖς ἁμαρτίαις προσαναλίσχεις. Ὅτε ἀποκάμῃ τὰ
ὄργανα, τότε προσάγεις αὐτὰ τῷ Θεῷ, ὅτε εἰς οὐ-
δὲν αὐτοῖς ἐστι χρήσασθαι, ἀλλ' ἀνάγκη κεῖσθαι
διὰ τὸν ἐκ τοῦ χρόνου μαρασμὸν ἢ παραλυθέντος
τοῦ τόνου. Ἡ ἐν γήρᾳ σωφροσύνη οὐ σωφροσύνη,
ἀλλ' ἀκολασίας ἀδυναμία. Νεκρὸς οὐ στεφανοῦται· E
οὐδεὶς δίκαιος δι' ἀδυναμίαν κακοῦ. Ἔως ἐστὶ σοι
δύναμις, λόγῳ κρᾶται τῆς ἁμαρτίας. Τοῦτο γάρ

ἐστὶν ἀρετὴ· ἔκκλησις ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσεις ἀγα-
θοῦ. Ἡ δὲ ἀργία τῆς πονηρίας, οὔτε ἐπαίνων αὐτῇ
καθ' ἑαυτὴν, οὔτε κολάσεων ἀξιοῦται. Ἐὰν δι' ἡλι-
119 κίαν παύσῃ τῆς ἁμαρτίας, τῆς ἀσθενείας ἡ χάρις.

Α Ἐπαινοῦμεν δὲ τοὺς κατὰ προαίρεσιν ἀγαθοὺς, οὐ
τοὺς ἀπὸ τινος ἀνάγκης ἐξαιρεγομένους. Τίς δέ σοι
καὶ τὸν ὅρον τῆς ζωῆς ἔπηξε; τίς σοι τὴν προθεσμί-
αν τοῦ γήρως ὥρισε; τίς οὕτως ἀξιόπιστος παρὰ
σοι τῶν μελλόντων ἐγγυητής; Οὐχ ὁρᾷς νήπια
ἄρπαζόμενα, τοὺς ἐν ἡλικίᾳ ἀπαγομένους; Οὐκ
ἔχει μίαν προθεσμίαν ὁ βίος. Τί ἀναμένεις πυρετοῦ
σοι δῶρον γενέσθαι τὸ βάπτισμα; ὅτε οὐδὲ φθέγγα-
σθαι δυνήσῃ τὰ σωτήρια ῥήματά, τάχα δὲ οὐδὲ
ἀκοῦσαι καθαρῶς, ἐπιτραπήσῃ, αὐτῇ τῇ κεφαλῇ
ἐνοικούσης τῆς νόσου· οὐ χεῖρας ἄραι εἰς οὐρανὸν,
Β οὐκ ἐπὶ πόδας διαναστῆναι, οὐ κλῖναι γόνυ εἰς τὴν
προσκύνησιν, οὐ διδαχθῆναι χρησίμως, οὐχ ὁμολο-
γῆσαι ἀσφαλῶς, οὐχὶ συνθέσθαι Θεῷ, οὐκ ἀποτά-
ξασθαι τῷ ἐχθρῷ, τάχα δὲ οὐδὲ συνετιῶς ἐπακο-
λουθῆσαι μυσταγωγούμενος, ἀμφίβολος ὢν τοῖς
παροῦσιν, ἄρα ἦσθου τῆς χάριτος, ἢ ἀναισθήτως
ἔχεις τῶν γινομένων. Ὅταν δὲ καὶ ἐπιστημόνως
τὴν χάριν δέξῃ, τότε τὸ μὲν τάλαντον ἔχεις, τὴν
δὲ ἐργασίαν οὐκ ἐπιφέρῃ.

Μίμησαι τὸν εὐνοῦχον. Εὗρεν ἐκείνος τὸν κατη-
χοῦντα, καὶ οὐχ ὑπερεῖδε τὴν μάθησιν, ἀλλ' ἐπὶ
C τὸ ἄρμα ἀνεβιβάσατο τὸν πένητα ὁ πλούσιος, τὸν
ιδιώτην καὶ εὐκαταφρόνητον ὁ σοβαρὸς καὶ ὑπέρογ-

κος· καὶ διδασκθεὶς τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας,
 ἐδέξατο μὲν τῇ καρδίᾳ τὴν πίστιν, οὐκ ἀνεβάλετο
 δὲ τὴν σφραγίδα τοῦ Πνεύματος. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπήν-
 τησαν ὕδατι, Ἰδοὺ, φησὶν, ὕδωρ. Ἐκ περιχαρείας
 ὁ λόγος· ἰδοὺ τὸ ζητούμενον, **Τί** κωλύει με βαπτι-
 σθῆναι; Ὅπου προαίρεσις ἐτοίμη, τὸ κωλύον οὐδέν.
 Ὁ γὰρ καλῶν, φιλόνητος, ὁ διάκονος, εὐτρε-
 πής, ἡ χάρις, ἁφρονος· ἡ προθυμία ἐνυπαρχέτω,
 καὶ τὸ ἐμποδίζον οὐκ ἔσται. **Εἷς** ἔστιν ὁ κωλύων,
 ὁ ἐμψράττων ἡμῖν τὰς εἰς σωτηρίαν ὁδοὺς, ὃν νι-
 D κήσωμεν τῇ συνέσει. Ἐκεῖνος τὸν ὄκνον ἡμῖν ἐμ-
 ποιεῖ· ἡμεῖς διαναστῶμεν πρὸς ἐργασίαν. Ἐκεῖνος
 διακένους ἐπαγγελίαις τὰς καρδίας ἡμῶν ἐξαπατᾷ·
 ἡμεῖς αὐτοῦ μὴ ἀγνοήσωμεν τὰ νοήματα. **Ἡ** γὰρ
 οὐχὶ τὴν μὲν ἁμαρτίαν σήμερον ποιεῖν ὑποβάλλει,
 τὴν δὲ δικαιοσύνην εἰς τὴν αὔριον πείθει ἡμᾶς τα-
 μιεύεσθαι; Διὰ τοῦτο ὁ Κύριος ἀναλύων αὐτοῦ τὰς
 πονηρὰς συμβουλίας, **Σήμερον**, φησὶν, ἐὰν τῆς
 φωνῆς μου ἀκούσητε. Ἐκεῖνος λέγει, τὴν σήμερον
 ἐμοῖ, καὶ τὴν αὔριον τῷ Θεῷ. Ὁ Κύριος ἀντιβοᾷ,
 σήμερον τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούσατε. **Νόησον** τὸν
 ἐχθρόν· οὐ τολμᾷ συμβουλευῆσαι καθόλου ἀποστῆ-
 ναι Θεοῦ (οἶδεν ὅτι βαρὺ τοῦτο ἀκοῦσαι Χριστια-
 νοῖς), ἀλλὰ τέχναις ἀπατηλαῖς μεθοδεύει τὴν ἐπι- E
 χείρησιν. **Σοφός** ἔστι τοῦ κακοποιῆσαι. **Συνορᾷ** ὅτι
 κατὰ τὸ παρὸν ζῶμεν οἱ ἄνθρωποι, καὶ πᾶσα πρᾶξις
 κατὰ τὸ ἐνεστώως ἐνεργεῖται. **Τὴν οὖν** σήμερον κλέ-
 πτων ἡμῶν διὰ τῆς μεθοδείας, τῆς αὔριον ἡμῖν

τάς ἐλπίδας περιαφίησιν. Εἴτα ἐπειδὴν ἡ αὖριον
 ἔλθῃ, πάλιν ἔρχεται ὁ κακὸς συμμεριστῆς ἡμῶν,
 ἀξιῶν τὴν σήμερον ἑαυτῷ, τὴν δὲ αὖριον τῷ Κυ-
 ρίῳ· καὶ οὕτως αἰεὶ τὸ μὲν παρὸν δι' ἡδονῆς ὑφαι-
 ρούμενος, τὸ δὲ μέλλον ταῖς ἐλπίσιν ἡμῶν προσ-
 αρφίεις, λανθάνει ἡμᾶς ἀποβουκολῶν τῆς ζωῆς. 120
Α

Τοιαύτην εἶδον ἐγὼ ποτε πανουργίαν ὄρνιθος
 εὐμηχάνου. Εὐαλώτων γὰρ αὐτῇ τῶν νεοττῶν ὑπαρ-
 χόντων δι' ἀπαλότητα, ἑαυτὴν προβαλλομένη ὡς ἔτοι-
 μον θήραμα, καὶ ταῖς χερσὶ τῶν ἀγρευόντων ἐνστρε-
 φομένη, οὔτε ἀλώσιμος ἦν ἐκ τοῦ προχείρου τοῖς θη-
 ρευταῖς, οὔτε ἀπόγνωσιν αὐτοῖς ἐνεποίει τῆς ἄγρας·
 ἀλλὰ ταῖς ἐλπίσιν αὐτοὺς ποικίλως παρακατέ-
 χουσα, τῇ περὶ ἑαυτὴν ἀσχολίᾳ, τοῖς νεοσσοῖς τὴν
 ἄδειαν τῆς φυγῆς προεξένησεν, εἴτα, τὸ τελευταῖον, Β
 καὶ αὐτὴ συναπέπτῃ. Φοβήθητι μὴ καὶ σὺ τὰ πα-
 ραπλήσια πάθῃς, ἐν ταῖς περὶ τῶν ἀδῆλων ἐλπίσι
 τὰ φανερά προῖέμενος. Δεῦρο δὴ οὖν μοι, ὅλον
 σεαυτὸν μετάθες ἐπὶ τὸν Κύριον· ἐπίδος σεαυτοῦ
 τὴν ὀνομασίαν· καταγράφηθι μετὰ τῆς Ἐκκλησίας.
 Ὁ στρατιώτης καταλόγοις ἐναριθμεῖται· ὁ ἀθλητῆς
 ἐναπογραφάμενος ἀγωνίζεται· ὁ δημότης πολιτο-
 γραφηθεὶς τοῖς φυλέταις ἐναριθμεῖται. Πᾶσι τούτοις
 ὑπεύθυνος εἶ, ὡς στρατιώτης Χριστοῦ, ὡς ἀθλητῆς
 εὐσεβείας, ὡς τὸ πολίτευμα ἔχων ἐν οὐρανοῖς.
 Ἀπογράφηθι ἐν ταύτῃ τῇ βίβλῳ, ἵνα μεταγραφῇς
 εἰς τὴν ἄνω. Μάθῃς, διδάχῃθι εὐαγγελικὴν πολι- C

τείαν, ὀφθαλμῶν ἀκρίβειαν, γλώσσης ἐγκράτειαν, σώματος δουλαγωγίαν, φρόνημα ταπεινόν, ἐννοίας καθαρότητα, ὀργῆς ἀφανισμόν. Ἀγγαρευόμενος προστίθει· ἀποστερούμενος μὴ δικάζου· μισούμενος ἀγάπα· διωκόμενος ἀνέχου· βλασφημούμενος πα-
 ρακάλει. Νεκρώθητι τῇ ἁμαρτίᾳ· συσταυρώθητι τῷ Χριστῷ· ὅλην τὴν ἀγάπην μετάθεσ ἐπὶ τὸν Κύριον. Ἀλλὰ χαλεπὰ ταῦτα. Τί δὲ τῶν ἀγαθῶν εὐχολον; Τίς καθεύδων τρόπαιον ἔστησε; Τίς τρυφῶν καὶ καταυλούμενος, τοῖς τῆς καρτερίας στεφάνοις κατεκοσμήθη; Οὐδεὶς μὴ δραμῶν ἀνείλετο τὸ βραβεῖον. Πόνοι γεννῶσι δόξαν, κάματοι προξε-
 D νοῦσι στεφάνους. Διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, φημί καὶ γὰρ· ἀλλὰ ταύτας μὲν τὰς θλίψεις ἢ ἐν τῇ βασι-
 λείᾳ τῶν οὐρανῶν μακαριότης ἐκδέχεται· τοὺς δὲ τῆς ἁμαρτίας καμάτους τὸ τῆς γεέννης ἐπίπονον καὶ σκυθρωπὸν ἀναμένει. Ἀλλὰ γὰρ ἀκριβῶς σκο-
 ποῦντι, οὐδὲ τὰ τοῦ διαβόλου ἔργα τοῖς ἐργάταις τῆς ἀνομίας ἀκμητὶ παραγίνεται. Ποῖοι ἰδρῶτες τῆς σωφροσύνης; Ὁ δὲ πορνεύων καθιδρώς ἐστι, τῆς ἡδονῆς αὐτὸν ἐκτεκούσης. Τί τοσοῦτον ὑφαιρεῖ τοῦ σώματος ἢ ἐγκράτεια, ὅσον ἢ βδελυρὰ καὶ λυσσιώ-
 δης ἀκολασία διαφθείρει; Νύκτες δὲ αὖπνοι τῶν
 E διανυκτερευόντων ἐν προσευχαῖς· ἀλλὰ πολλῶν χα-
 λεπώτεραι τῶν ἐπαγρυπνούντων ταῖς ἀδικίαις. Ὅτε γὰρ φόβος τοῦ φωραθῆσθαι, καὶ ὁ ἐπὶ ταῖς ἡδοναῖς οἷστρος πᾶσαν ἀνάπαυσιν παντελῶς ἀπελαύ-

νει. Εἰ δὲ φεύγων τὸ στενὸν τῆς ἐπὶ σωτηρίαν φερούσης, τὸ εὐρύχωρον διώκεις τῆς ἁμαρτίας, φοβοῦμαι μὴ μέχρι τέλους τὴν πλατεῖαν ὁδεύσας, ἀκόλουθον εὐρῆς τῇ δδῶ τὸ κατάλυμα. Ἀλλὰ δυσφύλακτος ὁ θησαυρός. Καὶ ἐπαγρύπνησον, ἀδελφέ.

Ἔχεις συνεργούς, ἐὰν θέλῃς, προσευχὴν νυκτοφυ-
 121 λακοῦσαν, νηστείαν οἰκουροῦσαν, ψαλμωδίαν ψυ-
 Α χαγωγοῦσαν. Ταύτας συμπαράλαβε. Αὗται συναγραιοῦσάν σοι ἐπὶ τὰς φυλακὰς τῶν τιμίων. Τί βέλτιον, εἰπέ μοι, πλουτοῦντας ἡμᾶς ὑπὲρ τῆς φυλακῆς τῶν τιμίων ἀγωνιᾶν, ἢ μηδὲ ἔχειν τὴν ἀρχὴν ὃ φυλάττωμεν; Οὐδεὶς φόβῳ τῶν στερήσεων τὰ ἀγαθὰ ἀποθεῖται. Οὕτω γὰρ ἂν οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων συνέστη, εἰ ἐφ' ἐκάστῳ τῶν σπουδαζομένων τὰς ἀποτυχίας ἐλογιζόμεθα. Παράκειται γὰρ τῇ γεωργίᾳ μὲν ἡ ἀφορία· ταῖς ἐμπορίαις δὲ τὰ ναυάγια· τοῖς γάμοις αἱ χηρεῖαι· ταῖς παιδοτροφίαις αἱ ἀτεχνώσεις. Ἀλλ' ὅμως ἐγχειροῦμεν τοῖς
 Β ἔργοις, ταῖς χρηστοτέραις ἐλπίσιν ἐπερειδόμενοι· τὴν δὲ τῶν ἐλπισθέντων ἔκβασιν ἀνατιθέμεντες τῷ τὰ ἡμέτερα οἰκονομοῦντι Θεῷ. Σὺ δὲ λόγῳ μὲν ἀποσεμνύνεις τὸν ἁγιασμόν· ἔργῳ δὲ τοῖς κατεγνωσμένοις ἐνδιατρίβεις. Ὅρα μὴ ποτέ σοι μεταμελήσῃ τῶν κακῶν βουλευμάτων, ὅτε ὀφελός σοι τῆς μεταμελείας οὐδέν. Σωφρονισάτω σε τὸ τῶν παρθένων ὑπόδειγμα. Ἐκεῖναι τὸ ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγείοις μὴ ἔχουσαι, ὅτε συνεισελθεῖν αὐτὰς ἐχρῆν τῷ νυμφίῳ, τότε ἐνδεῶς ἔχουσαι τῶν ἀναγκαίων

ἡσθάνοντο. Διὸ καὶ μωρὰς αὐτὰς ὁ λόγος ἀπεκάλε-
 σεν, ὅτι τὸν καὶ ρὸν τῆς τοῦ ἐλαίου χρήσεως εἰς τὸ
 περιέναι καὶ συμπορίζειν παραναλώσασαι, ἔλαθον
 ἑαυτὰς ἀποκλείσασαι τῆς φαιδρότητος τοῦ νυμφῶ- C
 νος. Μὴ ποτε καὶ σὺ ἐνιαυτὸν ἐξ ἐνιαυτοῦ, καὶ μῆ-
 νας ἐκ μηνῶν, καὶ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ὑπερτιθέμε-
 νος, καὶ μὴ λαμβάνων τὸ ἔλαιον τὴν τροφήν τοῦ
 φωτὸς, ἐμπέσης ποτὲ εἰς ἣν οὐ προσδοκᾷς ἡμέραν,
 ἡνίκα ἂν ἐπιλείπωσί σε λοιπὸν αἱ τοῦ ζῆν ἀφορ-
 μαί· ἀπορία δὲ ἢ πάντοθεν καὶ θλίψις ἀπαραμύθη-
 τος, ἀπειρηκότων μὲν ἱατρῶν, ἀπειρηκότων δὲ τῶν
 οἰκείων· ὅτε πυκνῶ ἄσθματι καὶ ξηρῶ συνεχόμενος,
 πυρετοῦ λάβρου διακαίοντος τὰ ἔνδον καὶ ὑποσμύ-
 χοντος, στενάζεις μὲν ἀπὸ μέσης καρδίας, τὸν δὲ
 συλλυπούμενον οὐχ εὐρήσεις. Καὶ φθέγγῃ μὲν τι λε-
 πτὸν καὶ ἀδρανές, ὁ δὲ ἀκούων οὐκ ἔσται· πᾶν δὲ D
 τὸ λαλούμενον παρὰ σοῦ, ὡς παραφροσύνη κατα-
 φρονεῖται. Τίς δώσει τὸ βάπτισμα τότε; Τίς ὑπο-
 μνήσει κεκαρωμένον τῷ πάθει; Οἱ προσήκοντες
 ἀθυμοῦσιν, οἱ ἔξω τοῦ πάθους, καταφρονοῦσιν, ὁ
 φίλος ὀκνεῖ τὴν ὑπόμνησιν ὡς ταραχὴν ἐμποιοῦσαν,
 ἢ που καὶ ἱατρὸς ἐξαπατᾷ, καὶ σεαυτὸν οὐκ ἀπο-
 γινώσκεις διὰ τὸ φύσει φιλόζωον. Νῦν καὶ ἐρημία
 τῶν βοηθούντων· ὁ βαπτίζων οὐ πάρεστιν. Ὁ
 θάνατος παρέστηκεν· οἱ ἀπάγοντες κατεπείγουσι.
 Τίς ὁ ἐξαιρούμενος; Θεὸς, ὁ καταφρονηθεὶς; Ἄλλ'
 εἰσακούσεται τότε· σὺ γὰρ αὐτοῦ νῦν εἰσακούεις.
 Προθεσμίαν δώσει; Καλῶς γὰρ ἐχρήσω τῇ δεδομένῃ. E

Μηδεὶς σε ἐξαπατάτω κενοῖς λόγοις. Ἐπιστήσεται γάρ σοι αἰφνίδιος ὄλεθρος, καὶ ἡ καταστροφή ὁμοίως καταιγίδι παρέσται. Ἦξει ἄγγελος κατηφής, ἀπάγων βιαίως καὶ σύρων σου τὴν ψυχὴν δεδεμένην ταῖς ἁμαρτίαις, πυκνὰ μεταστρεφομένην πρὸς τὰ ὧδε, καὶ ὀδυρομένην ἄνευ φωνῆς, τοῦ ὄργανου λοιπὸν τῶν ὁρῆων ἀποκλεισθέντος. ¹²² **Ω** πόσα σπαράξεις σεαυτὸν! πόσα στενάξεις! ἀπρακτα μετανοῶν ἐπὶ τοῖς βουλευθεῖσιν, ὅταν ἴδῃς τὴν φαιδρότητα τῶν δικαίων ἐν τῇ λαμπρᾷ διανομῇ τῶν δώρων, καὶ τὴν κατήφειαν τῶν ἁμαρτωλῶν ἐν τῷ σκότει τῷ βαθυτάτῳ. Οἷα ἔρεῖς ἐν τῇ ὀδύνῃ τῆς καρδίας σου τότε; Αἶ μέ, μὴ ἀπορῥίψαι τὸ βαρὺ τοῦτο φορτίον τῆς ἁμαρτίας, οὕτω ῥαδίας οὔσης τῆς ἀποθέσεως, ἀλλὰ τὸν σωρὸν τῶν κακῶν τούτων ἐφέλκεσθαι. Αἶ μέ, τὰς κηλίδας μὴ ἀποπλύνασθαι, ἀλλὰ ἐστιγμένον εἶναι ταῖς ἁμαρτίαις. Νῦν ἂν ἤμην μετὰ τῶν ἀγγέλων· νῦν ἂν τοῖς οὐρανίοις ἀγαθοῖς ἐνετρύφων. **Ω** τῶν πονηρῶν βουλευμάτων! διὰ πρόσκαιρον ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν ἀθάνατα βασανίζομαι δι' ἡδονὴν σαρκὸς τῷ πυρὶ παραδίδομαι. Δικαία ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ· ἐκαλούμην, καὶ οὐχ ὑπήκουον· ἐδιδασκόμην, καὶ οὐ προτεῖχον· διεμαρτύραντό μοι, ἐγὼ δὲ κατεγέλων. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἔρεῖς, ἀποκλαιόμενος σεαυτὸν, ἐὰν προαναρπασθῇς τοῦ βαπτίσματος. Ἀνθρωπε, ἡ τὴν γέενναν φοβήθητι, ἡ τῆς βασιλείας ἀντιποιήθητι. Μὴ ἀτιμάσῃς τὴν κλῆσιν. Μὴ εἴπῃς, Ἔχε με παρητημένον

διὰ τὸ, καὶ τό. Οὐδεμία πρόφασις ἱκανὴ πρὸς
 C παραίτησιν. Ἐμοὶ δακρύειν ἐπέρχεται, ὅταν ἐν-
 θυμηθῶ, ὅτι τὰ ἔργα τῆς αἰσχύνης προτιμᾷς τῆς
 μεγάλης δόξης τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τὸ τῆς ἀκο-
 λασίας ἡδὺ δυσάποσπάστως ἔχων τῆς ἁμαρτίας,
 τῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθῶν σεαυτὸν ἀποκλείεις, ὥς
 μὴ ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ τῆς Ἱερουσαλήμ τῆς ἐπουρανίου.
 Ἐκεῖ ἀγγέλων μυριάδες, πρωτοτόκων πανηγύρεις,
 ἀποστόλων θρόνοι, προφητῶν προεδρίαί, σκῆπτρα
 πατριαρχῶν, μαρτύρων στέφανοι, δικαίων ἔπαινοι.
 Ἐκείνοις σεαυτὸν ἐπιθύμησον συναριθμηθῆναι,
 ἀπολουσάμενος καὶ ἁγιασθεὶς κατὰ τὴν δωρεάν τοῦ
 Χριστοῦ· ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς
 D αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ιδ'.

Κατὰ μεθυόντων.

Κινεῖ μὲν με πρὸς τὸν λόγον τὰ ἐσπερινὰ θεάμα-
 τα· κατέχει δέ μου πάλιν τὴν ὁρμὴν, καὶ ἀπαμ-
 βλύνει τὴν προθυμίαν τῶν προλαβόντων πόνων τὸ
 ἄκαρπον. Ἐπεὶ καὶ γεωργὸς, τῶν πρώτων αὐτῷ
 σπερμάτων μὴ ἐκφυέντων, ὀκνηρότερός ἐστι πρὸς
 τὸ δεύτερον ταῖς αὐταῖς ἀρούραις πάλιν ἐγκατα-
 βάλλειν. Εἰ γὰρ ἐπὶ τοσαύταις παραινέσεσιν, ἅς ἐν E
 τε τῷ προλαβόντι χρόνῳ παρακαλοῦντες ὑμᾶς οὐ

διελίπομεν, καὶ ἐφεξῆς τῶν ἐπτὰ τούτων τῆς νη-
 στείας ἐβδομάδων νυκτὸς καὶ ἡμέρας διαμαρτυρό-
 μενοι ὑμῖν τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ
 οὐκ ἐπαυσάμεθα, οὐδὲν γέγονεν ὄφελος· ἐπὶ ποίαις
 ἐλπίσι διαλεχθῶμεν σήμερον; Ὡ πόσας νύκτας εἰ-
 κῇ ἡγρυπνήσατε; πόσας ἡμέρας εἰκῇ συνηθοίσθη-
 τε; εἴ γε καὶ εἰκῇ. Ὁ γὰρ ἐν προκοπῇ γενόμενος
 ἀγαθῶν ἔργων, εἴτα παλινδρομήσας πρὸς τὴν ἀρ-
 χαίαν συνήθειαν, οὐ μόνον τὸν ἐπὶ τοῖς πεπονη-
 μένοις μισθὸν ἐζημιώθη, ἀλλὰ καὶ βαρυτέρας ἀξιοῦ-
 ται τῆς κατακρίσεως· ὅτι γευσάμενος καλὸν Θεοῦ
 ῥῆμα, καὶ γνώσεως μυστηρίων ἀξιωθεὶς, πάντα
 προέδωκεν, ἡδονῇ βραχείᾳ δελεασθεὶς. Ὁ μὲν γὰρ
 ἐλάχιστος συγγνωστός ἐστιν ἐλέους· δυνατοὶ δὲ, φη-
 σὶ, δυνατῶς ἐτασθήσονται. Μία ἐσπέρα, καὶ μία ¹²³
 προσβολὴ τοῦ ἐχθροῦ πάντα τὸν πόνον ἐκεῖνον διέλυ- ^A
 σε καὶ ἠφάνισε. Ποία οὖν προθυμία τοῦ νῦν λόγου;
 Ὡστε καὶ ἐσιώπησα, εὖ ἴστε, εἰ μὴ ἐφοβούμην τὸ
 ὑπόδειγμα τοῦ Ἰερεμίου, ὃς πρὸς ἀπειθῇ λαὸν φθέγ-
 γεσθαι μὴ βουλόμενος, ἔπαθεν ἐκεῖνα ἅπερ αὐτὸς
 διηγήσατο· ὅτι ἐγένετο αὐτῷ πῦρ ἐν τοῖς ἐγκάτοις,
 καὶ παρεῖτο πάντοθεν, καὶ οὐκ ἠδύνατο φέρειν. Γυ-
 ναῖκες ἀκόλαστοι, ἐπιλαθόμεναι τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ,
 τοῦ πυρὸς τοῦ αἰωνίου καταφρονήσασαι, ἐν ἡμέρᾳ
 τοιαύτῃ, ὅτε αὐτὰς ἐχρῆν διὰ τὴν ἀνάμνησιν τῆς
 ἀναστάσεως καθῆσθαι ἐν τοῖς οἴκοις, καὶ ἔννοιαν
 λαμβάνειν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καθ' ἣν ἀνοιγήσων- ^B
 ται μὲν οἱ οὐρανοὶ, ἐπιφανήσεται δὲ ἡμῖν ὁ κριτὴς

- ἐξ οὐρανῶν, καὶ σάλπιγγες Θεοῦ, καὶ ἀνάστασις νεκρῶν, καὶ κρίσις δικαία, καὶ ἀντίδοσις ἐκάστω κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ· ἀντὶ τοῦ ταῦτα ἔχειν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς, καὶ καθαίρειν μὲν ἑαυτῶν τὰς καρδίας ἀπὸ πονηρῶν ἐνθυμήσεων, ἐξαλείφειν δὲ τοῖς δάκρυσιν τὰ προημαρτημένα, ἐτοιμάζεσθαι δὲ πρὸς τὴν ἀπάντησιν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν μεγάλην ἡμέραν τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, ἀποσεισάμεναι τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας τοῦ Χριστοῦ, ρίψασαι ἀπὸ τῶν κεφαλῶν τὰ τῆς εὐσχημοσύνης καλύμματα, καταφρονήσασαι τοῦ
- C** Θεοῦ, καταφρονήσασαι τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καταναισχυντήσασαι πάσης ἄρρενος ὄψεως, σοδοῦσαι τὰς κόμας, σύρουσαι τοὺς χιτῶνας, καὶ τοῖς ποσὶν ἅμα παίζουσαι; ὀφθαλμῷ ἀσελγεῖ, γέλωτι ἐκκεχυμένῳ πρὸς ὄρχησιν ἐκμανεῖσαι, πᾶσαν νέων ἀκολασίαν ἐφ' ἑαυτὰς προσκαλούμεναι, ἐν τοῖς πρὸ τῆς πόλεως μαρτυρίοις χοροὺς συστησάμεναι, ἐργαστήριον τῆς οἰκείας αὐτῶν ἀσχημοσύνης τοὺς ἡγιασμένους τόπους πεποιήνται. Ἐμίαναν μὲν τὸν ἀέρα τοῖς ἄσμασι τοῖς πόρνικοις, ἐμίαναν δὲ τὴν γῆν τοῖς ἀκαθάρτοις ποσὶν, ἣν ἐν ταῖς ὀρχήσεσι κατεκρότησαν, θέατρον ἑαυταῖς νεανίσκων ὄχλον περιστησάμεναι,
- D** σοβάδες ὄντως καὶ παράφοροι παντελῶς, μανίας οὐδεμίαν ὑπερβολὴν ἀπολείπουσαι. Ταῦτα πῶς μὲν σιωπήσω; πῶς δὲ κατ' ἀξίαν ὀδύρωμαι; Οἶνος ἡμῖν τῶν ψυχῶν τούτων τὴν ζημίαν ἐποίησεν· οἶνος, τὸ παρὰ Θεοῦ δῶρον εἰς παραμυθίαν τῆς ἀσθενείας δεδομένον τοῖς σωφρονοῦσιν· ὄπλον δὲ νῦν γενόμενον

ἀκολασίας τοῖς ἀσελγαίνουσι.

Μέθη, ὁ αὐθαίρετος δαίμων, ἐξ ἡδονῆς ταῖς ψυχαῖς ἐμβαλλόμενος, μέθη, κακίας μήτηρ, ἀρετῆς ἐναντίωσις, τὸν ἀνδρεῖον δειλὸν ἀποδείκνυσι, τὸν σώφρονα ἀσελγῇ· δικαιοσύνην οὐκ οἶδε, φρόνησιν ἀναιρεῖ.

Ὡς περ γὰρ ὕδωρ πολέμιόν ἐστι πυρὶ, οὕτως ἀμε-

Ε τρία οἶνου λογισμὸν κατασβέννυσι. Διόπερ ὥχνουν τι λέγειν κατὰ μέθης, οὐχ ὥς περὶ μικροῦ τινος κακοῦ ἢ παροφθῆναι ἀξίου, ἀλλ' ὥς οὐδὲν ὄφελος παρεχομένου τοῦ λόγου. Εἰ γὰρ ὁ μεθύων παραφρονεῖ καὶ ἐσχότῳται, εἰκῇ ῥαψῳδεῖ ὁ ἐπιπλήττων τῷ μὴ ἀκούοντι. Τίσιν οὖν διαλεχθῶμεν; εἴπερ ὁ μὲν χρή-

124 ὁ δὲ σωφρονῶν καὶ νήφων, οὐ δεῖται τῆς ἐκ τοῦ

Λ λόγου βοηθείας, καθαρεύων τοῦ πάθους. Τί οὖν χρῆσμαι τοῖς παροῦσιν, εἰ καὶ ὁ λόγος ἄχρηστος, καὶ ἡ σιωπὴ ἄπορος; Παρίδωμεν τὴν ἐπιμέλειαν; Ἄλλ' ἐπικίνδυνος ἡ ἀμέλεια. Ἀλλὰ φθέγγομαί τι κατὰ τῶν μεθυόντων; Ἄλλ' εἰς νεκρὰς ἀκοὰς ἐνηχοῦμεν. Μὴ ποτε οὖν ὥς ἐπὶ τῶν λοιμικῶν νοσημάτων, οἱ τῶν σωμάτων θεραπευταὶ τοὺς μὲν ὑγιαίνοντας τοῖς προφυλακτικοῖς βοηθήμασιν ἀσφαλίζονται, τοῖς δὲ κεκρατημένοις ὑπὸ τοῦ πάθους οὐκ ἐγχειροῦσιν· οὕτω καὶ ὑμῖν ἐξημισείας ἔχει ὁ λόγος τὸ χρήσιμον· φυλακὴν ὑποδεικνὺς τοῖς ἀπαθέσιν, οὐκ ἀπαλλαγὴν Π καὶ ἴασιν τοῖς ὑπὸ τοῦ πάθους κεκρατημένοις.

Τίνι διενήνοχας τῶν ἀλόγων, ὧ ἄνθρωπε; Οὐ τῇ δωρεᾷ τοῦ λόγου, ἣν λαβὼν παρὰ τοῦ κτίσαντός σε,

ἄρχων καὶ κύριος ἐγένου πάσης τῆς κτίσεως; Ὁ
 τοίνυν ἀφελόμενος ἑαυτοῦ τὴν φρόνησιν διὰ τῆς μέ-
 θης, Παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ
 ὠμοιώθη αὐτοῖς. Μᾶλλον δὲ καὶ τῶν βοσκημάτων
 φαίην ἂν ἔγωγε ἀλογωτέρους εἶναι τοὺς ἐν τῇ μέθῃ·
 εἴπερ τὰ μὲν τετράποδα πάντα καὶ τὰ θηρία τε-
 ταγμένως ἔχει τὰς πρὸς τὴν μίξιν ὁρμάς· οἱ δὲ ὑπὸ
 τῆς μέθης τὴν ψυχὴν κατεχόμενοι, καὶ τὸ σῶμα τῆς
 παρὰ φύσιν θερμότητος ἀναπλήσαντες, πάντα και- C
 ρὸν καὶ πᾶσαν ὥραν πρὸς τὰς ἀκαθάρτους καὶ ἀσχή-
 μονας συμπλοκάς καὶ ἡδονὰς συνελαύνονται. Καὶ οὐ
 τοῦτο μόνον τὴν ἀλογίαν αὐτοῖς ἐμποιεῖ, ἀλλὰ καὶ
 ἡ τῶν αἰσθήσεων παρατροπή, χεῖρονα παντὸς κτή-
 νους ἀποδείκνυσι τὸν μεθύοντα. Ποῖον γὰρ βόσκημα
 οὕτω παραβλέπει καὶ οὕτω παρακούει ὡς ὁ μεθύων;
 Οὐκ ἀγνοοῦσι μὲν τοὺς οἰκειοτάτους, προστρέχουσι
 δὲ πολλάκις τοῖς ἀλλοτρίοις ὡς τοῖς συνήθεσιν; Οὐ
 τὰς σκιάς διαπηδῶσι πολλάκις ὡς ὄχετοὺς ἢ φάραγ-
 γας; Ἦχων δὲ αὐτοῖς καὶ ψόφων, οἶονεὶ θαλάσσης
 κυμαίνουσης, τὰ ὧτα πεπλήρωται· ἡ δὲ γῆ πρὸς τὸ
 ὄρθιον διανίστασθαι δοκεῖ, καὶ τὰ ὄρη περιτρέχειν I
 ἐν κύκλῳ. Οὗτοι ποτὲ μὲν γελῶσιν ἀπαυστα· ποτὲ
 δὲ ὀδυνῶνται καὶ κλαίουσιν ἀπαρηγόρητα. Καὶ νῦν
 μὲν θρασεῖς εἰσι καὶ ἀπτόητοι· νῦν δὲ κατάφοβοι καὶ
 δειλοί. Τούτοις ὕπνοι μὲν βαρεῖς καὶ δυσανάφοροι
 καὶ πνιγῶδεις, καὶ τῷ ὄντι θανάτου γείτονες· αἱ δὲ
 γρηγορήσεις τῶν ὕπνων ἀναισθητότεραι. Ἐνύπνιον
 γὰρ αὐτοῖς ἐστὶν ὁ βίος, οἳ γε ἱμάτιον οὐκ ἔχοντες,

οὐδὲ τί φάγωσιν εἰς τὴν αὔριον, βασιλεύουσι καὶ στρατοπέδων ἄρχουσιν ἐν τῇ μέθῃ, καὶ πόλεις οἰκοδομοῦσι, καὶ χρήματα διανέμουσι. Τοιούτων φαντασιῶν καὶ ἀπάτης τοσαύτης περιζέων ὁ οἶνος τὰς καρδίας αὐτῶν πληροῖ. Ἕτεροι δὲ εἰς τὰ ἐναντία περιά-

Ε γόνται πάθῃ. Δυσέλπιδές εἰσι, καὶ κατηφεῖς, καὶ ὀδυνηροὶ, καὶ δακρυώδεις, καὶ φοροδεεῖς, καὶ εὐπτόητοι. Ὁ αὐτὸς οἶνος ἐν διαφόροις σωματῶν ἔξεισι, διάφορα τὰ πάθῃ ταῖς ψυχαῖς ἐργαζόμενος. Οἷς μὲν γὰρ ἂν διάχυσιν τοῦ αἵματος ἐμποιήσας πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν ἐξαν-
 125
 Α θήσῃ, φαίδροὺς καὶ ἡδεῖς καὶ γεγανωμένους αὐτοὺς ἀποδείκνυσιν. ὧν δ' ἂν ὑπὸ τοῦ βάρους καταπιλήσῃ τὴν ἔξιν, συστέλλων αὐτῶν καὶ καταπιέζων τὸ αἷμα, πρὸς τὴν ἐναντίαν αὐτοὺς περιάγει διάθесιν. Καὶ τί δεῖ λέγειν τῶν λοιπῶν παθῶν τὸν ὄχλον; τὰς δυσκολίας τοῦ ἥθους; τὸ εὐπαρόξυντον; τὸ μεμψίμοιρον; τὸ ὀξύρροπον τῆς ψυχῆς; τὴν κραυγὴν; τὸν θόρυβον; τὸ πρὸς πᾶσαν ἀπάτην εὐπαράγωγον; τὸ πρὸς τὰς ὀργὰς ἀταμίευτον.

Η δὲ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἀκρασία, ἀντικρυς, ὥσπερ
 Β ἔκ πηγῆς τοῦ οἴνου φέρεται, καὶ συνεισπίπτει τῷ ἀκράτῳ τῆς ἀσελγείας ἢ νόσος, πᾶσαν βοσκημάτων μανίαν ἐπὶ τὸ θῆλυ δευτέραν τῆς τῶν μεθύοντων ὕβρεως ἀποφαίνουσα. εἴπερ τὰ μὲν ἄλογα γνωρίζει τοὺς ὄρους τῆς φύσεως. οἱ δὲ μεθύοντες ἐν ἄρβρενι μὲν τὸ θῆλυ, ἐν δὲ τῷ θήλει τὸ ἄρβρεν ἐπιζητοῦσιν. Οὐδὲ ἐπεξελθεῖν τῷ λόγῳ βράδιον πᾶσι τοῖς ἐκ τῆς μέθης δεινοῖς. Αἱ μὲν οὖν ἐκ τοῦ λοιμοῦ βλάβαι

χρόνῳ ἐγγίνονται τοῖς ἀνθρώποις, κατὰ μικρὸν τοῦ αἵματος τὴν παρ' ἐαυτοῦ φθορὰν ἐντιθέντος τοῖς σώμασιν· αἱ δὲ παρὰ τοῦ οἴνου εὐθὺς συνεισπίπτουσιν.

- Γ Οὕτω γὰρ τὴν ψυχὴν ἀπολωλότες, ὥς ὑπὸ πάσης κηλίδος εἶναι κατεστιγμένοι, ἔτι καὶ αὐτὴν τοῦ σώματος τὴν ἔξιν προσδιαφθείρονται· οὐ μόνον τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἡδονῶν ἐξοιστροῦσιν ἐπὶ λαγνείας ἐκτετηχότες καὶ διαρρέοντες, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ ὄγκῳ πεπλαδηκὸς καὶ βρυῶδες καὶ τοῦ ζωτικῆς τόνου λελυμένον τὸ σῶμα φέροντες. Τούτων πελιδνοὶ οἱ ὀφθαλμοί· ὑπώχρος δὲ ἡ ἐπιφάνεια· πνεῦμα προσεσσηγός· γλῶσσα παρειμένη, καὶ κραυγὴ ἄσημος· ἀκροσφαλεῖς οἱ πόδες καθάπερ οἱ τῶν παίδων· ἐκκρίσεις δὲ τῶν περιττωμάτων αὐτόματοι ὥσπερ ἀπὸ ἀψύχων ρέουσιν. Ἐλεεινοὶ τῆς D τρυφῆς, ἐλεεινότεροι τῶν ἐν πελάγει χειμαζομένων, οὐς ἄλλα ἐξ ἄλλων διαδεχόμενα καὶ ἐπιβαπτίζοντα κύματα ἀναφέρειν οὐκ ἐπιτρέπει τοῦ κλύδωνος. Οὕτω δὲ καὶ τούτων αἱ ψυχαὶ ὑποβρύχιοι φέρονται βεβαπτισμέναι τῷ οἴνῳ. Διόπερ ὥς τὰ χειμαζόμενα πλοῖα ἐπειδὴν ὑπέραντλα γένηται, ἀναγκαίως τῇ ἐκβολῇ τοῦ φόρτου κρουφίζεται· οὕτω καὶ τούτοις ἀναγκαῖαι τῶν βαρυνόντων αἱ ἀποθέσεις. Ἐμοῦντες γὰρ καὶ ἀποβλύζοντες, μόλις ἐλευθεροῦνται τοῦ βάρους· τοσοῦτον τῶν δυσπλοούντων ἐλεεινότεροι, E ὅσον οἱ μὲν ἀνέμους καὶ θάλασσαν καὶ τὰς ἐξωθεν ἀνάγκας ἐπαιτιῶνται· οἱ δὲ αὐθαίρετον ἐπισπῶνται τὸν ἐκ τῆς μέθης χειμῶνα. Ὁ δαιμονῶν, ἐλεεινός·

δ δὲ μεθύων, τὰ αὐτὰ πάσχων, οὐδὲ τοῦ ἐλεεῖσθαι
 ἄξιος, αὐθαιρέτῳ δαίμονι προσπαλαίων. Οἱ καὶ
 * μέθης συντιθέασι φάρμακα, οὐχὶ τὸ μὴ παθεῖν τι
 δεινὸν ἀπὸ τοῦ οἴνου, ἀλλὰ τὸ μὴ διαλείπειν με-
 θύοντες μηχανώμενοι. Ὀλίγη μὲν γὰρ αὐτοῖς ἡ
 ἡμέρα· μικρὰ δὲ ἡ νύξ καὶ ἡ χειμέριος, πρὸς γε
 τὸν τοῦ πότου χρόνον. Τέλος δὲ οὐκ ἔστι τοῦ κακοῦ.
 Αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν ὁ οἶνος ἐπὶ τὸ πλεῖον προάγει.
 Οὐ γὰρ τὴν χρεῖαν παραμυθεῖται, ἀλλ' ἐτέρου
 πότου χρεῖαν ἀπαραίτητον ἐμποιεῖ, ἐκκαίων τοὺς ¹²⁶
 μεθύοντας, καὶ αἰεὶ πρὸς τὴν τοῦ πλείονος ἔφρουν ^Α
 προκαλούμενος. Ἀπλήρωτον δὲ τοῦ πίνειν τὴν ὄρε-
 ξιν ἔχειν ἐπινοοῦντες, τὸ ἐναντίον πάσχουσιν ἢ
 προήρηνται. Τῷ γὰρ συνεχεῖ τῆς τρυφῆς τὰς αἰσθή-
 σεις ἀπομαρκαίνουσιν. Ὡς γὰρ τὸ ἄγαν λαμπρὸν
 ἀμαυροῖ τὰς ὀψεις· καὶ ὥσπερ οἱ τοῖς μεγάλοις φό-
 φοις κατακρουόμενοι, τῇ ἀμετρίᾳ τῆς πληγῆς εἰς
 τὸ μὴδὲ ἀκούειν παντελῶς περιάγονται· οὕτω καὶ
 οὗτοι λεληθήασιν ἑαυτοὺς ὑπὸ τῆς ἄγαν φιληδονίας
 τὴν ἡδονὴν ἀπολέσαντες. Ἄποιος μὲν γὰρ αὐτοῖς
 καὶ ὑδατῶδης ὁ οἶνος, καὶ ἄκρατος ἦ· γλιαρὰ δὲ ^Β
 τοῦ νεαροῦ ἢ ἀντίληψις, καὶ τὸ ἀκρατονέστατον ἦ,
 καὶ αὐτὴ χιών, κατασθέσαι τὴν ἑνδον ἐν αὐτοῖς
 ἐκ τῆς ἀμετρίας τοῦ οἴνου καιομένην φλόγα μὴ δυ-
 ναμένη. Τίνι οὐαί; τίνι θόρυβος; τίνι κρίσεις; τίνι
 ἀηδία καὶ λésχαι; τίνι συντρίμματα διακενῆς;
 τίνος πελιδνοὶ οἱ ὀφθαλμοί; Οὐ τῶν ἐγγχρονιζόντων
 ἐν οἴνῳ, καὶ κατασκοπούντων ποῦ πότοι γίνονται;

Τὸ οὐαὶ θρηνηῶδές ἐστι ἐπίφθεγμα. Θρήνου δὲ ἄξιοι οἱ μεθύοντες, διότι Μέθυσοι βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι. Θόρυβος δὲ, διὰ τὴν ἐκ τοῦ οἴνου ταραχὴν ἐγγινομένην τοῖς λογισμοῖς. Καὶ ἀηδίαί, διὰ τὰς πικρὰς ἐκ τῆς τοῦ πίνειν ἡδονῆς ἀναδόσεις.

- C Τούτων γὰρ δεσμοῦνται μὲν οἱ πόδες · δεσμοῦνται δὲ χεῖρες ἐκ τῶν ἐπιπεμπομένων αὐτοῖς παρὰ τῆς μέθης ρευμάτων. Καίτοι καὶ πρὸ τούτων τῶν παθῶν, παρ' αὐτὸν τὸν καιρὸν τοῦ πίνειν, τὰ τῶν φρενιτικῶν αὐτοῖς συμπίπτει πάθη. Ὅταν γὰρ πλήρεις αἱ μήνιγγες γένωνται τῆς αἰθάλης, ἣν δ' οἶνος ἐξατμιζόμενος ἀναφέρει, βάλλεται μὲν ὀδύναις ἀφορήτοις ἢ κεφαλῇ · μένειν δὲ ὀρθὴ ἐπὶ τῶν ὤμων μὴ δυναμένη, ἄλλοτε ἐπ' ἄλλα καταπίπτει, τοῖς σπονδύλοις ἐνολισθαίνουσα. Λέσχην δὲ λέγει τὴν ἄμετρον ἐν τοῖς συμποσίοις καὶ * ἐμφιλόνηκον δμιλίαν. Καὶ συντρίμματα διακενῆς γίνεται
- D τοῖς οἰνόφλυξιν, οὐ δυναμένοις ὀρθοῦσθαι ὑπὸ τῆς μέθης. Ἀνατρέπονται γὰρ εἰς παντοῖα πτωμάτων σχήματα, ὥστε ἀναγκαῖον αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ σώματος συντρίμματα ἔχειν διακενῆς.

Ἀλλὰ τίς εἶπη ταῦτα τοῖς οἰνοπλήκτοις; Καρηβαροῦσι γὰρ ἐκ τῆς κραιπάλης, νυστάζουσι, χασμῶνται, ἀχλὺν βλέπουσι, ναυτιῶσι. Διὰ τοῦτο οὐκ ἀκούουσι τῶν διδασκάλων πολλαχόθεν αὐτοῖς ἐμβοώντων· Μὴ μεθύσκεσθε οἴνω, ἐν ᾧ ἔστιν ἄσωτία. Καὶ πάλιν· Ἀχόλαστιν οἶνος, καὶ ὑβριστικὸν μέθη. Ὡν παρακούοντες, αὐτόθεν ἔχουσι τὰς ἐπι-

καρπίας τῆς μέθης. Οἰδαίνει μὲν γὰρ ὁ ὄγκος, ὀφθαλμοὶ δίουργοι, στόμα ξηρὸν καὶ διακαές. Ὡσπερ
 Ε γὰρ αἱ χαράδραι, ἕως μὲν ἂν αὐταῖς ἐπιρρέωσιν οἱ χεῖμαρρόρι, πλήρεις εἶναι δοκοῦσι· παρελθούσης δὲ τῆς πλημμύρας, ξηραὶ καταλιμπάνονται· οὕτω καὶ τοῖς οἰνόφλυξι τὸ στόμα, ἐλλιμνάζοντος μὲν τοῦ οἴνου, πλήρές ἐστί πως καὶ δίουγρον, μικρὸν δὲ παραδραμόντος, ξηρὸν καὶ ἀνικμον ἀπελέγχεται. Παρασυρόμενον δὲ αἰεὶ καὶ κατακλυζόμενον τῇ ἀμετρίᾳ τοῦ οἴνου, καὶ τὴν ζωτικὴν ἰκμάδα προσάποβάλλει. Ποία γὰρ κατασκευὴ ἀνθρώπου οὕτως ἰσχυρὰ, ὥστε τοῖς ἐκ τῆς μέθης κακοῖς ἀντισχεῖν; Τίς γὰρ μηχανὴ τὸ αἰεὶ θερμαινόμενον καὶ αἰεὶ διάβροχον τῷ οἴνῳ γινόμενον σῶμα μὴ οὐχὶ ἔκπλυτον ¹²⁷¹ καὶ ἐξίτηλον καὶ διερρύηκός γενέσθαι; Ἐντεῦθεν οἱ ^Α τρόμοι καὶ αἱ ἀσθένειαι· κοπτομένου γὰρ αὐτοῖς τοῦ πνεύματος ὑπὸ τῆς ἀμετρίας τοῦ οἴνου, καὶ τῶν νεύρων λυομένων τῆς συντονίας, ὁ κλόνος τῷ σώματι παντὶ ὄγκῳ τοῦ σώματος ἐπιγίνεται. Τί τὴν κατάρχην τοῦ Καὶν ἐφ' ἑαυτὸν ἐπισπᾶσαι, τρέμων καὶ περιφερόμενος διὰ παντός τοῦ βίου; Οὐ γὰρ ἔχον τὸ σῶμα τὸν ἐκ τῆς φύσεως στηριγμὸν, ἀναγκαίως περιδονεῖται καὶ κατασεύεται.

Μέχρι πότε οἶνος; μέχρι τίνος μέθη; Κινδυνεύεις λοιπὸν βόρβορος εἶναι ἀντὶ ἀνθρώπου, οὕτως ὅλος ἀνemieύχτης τῷ οἴνῳ, καὶ συγκατεσάπης αὐτῷ, ἐκ τῆς καθημερινῆς κραιπάλης οἴνου ἀπόζων, καὶ Β τούτου διεφθαρμένου, ὥσπερ τῶν ἀγγείων τὰ ἀχρη-

στότατα. Τούτους Ἡσαίας δδύρεται. Οὐαὶ οἱ ἐγειρό-
 μενοι τὸ πρῶτ', καὶ τὸ σίκερα διώκοντες, οἱ μένον-
 τες τὸ ὄψέ· ὁ γὰρ οἶνος αὐτοὺς συγκαύσει· μετὰ γὰρ
 κιθάρας καὶ αὐλῶν τὸν οἶνον πίνουνσι, τὰ δὲ ἔργα
 Κυρίου οὐκ ἐμβλέπουσι, καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν
 αὐτοῦ οὐ κατανοοῦσι. Σίκερα πᾶν τὸ δυνάμενον μέ-
 θην ἐμποιῆσαι πόμα τοῖς Ἑβραίοις ὀνομάζειν σύν-
 ηθες. Οἱ οὖν ἀρχομένης ἡμέρας περισκοποῦντες,
 ποῦ πότοι γίνονται, καὶ οἶνοπώλια καὶ καπηλεῖα
 περιθροῦντες, καὶ ἀλλήλους ἐπὶ τὸ πίνειν παρα-
 λαμβάνοντες, καὶ πᾶσαν τῆς ψυχῆς τὴν μέριμναν C
 περὶ τὴν τῶν τοιούτων φροντίδα καταναλίσκοντες,
 οὗτοι ὑπὸ τοῦ προφήτου καταθρηνοῦνται, ὡς και-
 ρὸν οὐδένα ἑαυτοῖς πρὸς τὴν τῶν θαυμασίων τοῦ
 Θεοῦ κατανόησιν ἀπολείποντες. Οὐ γὰρ ἄγουσι
 σχολὴν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἀνανεῦσαι πρὸς οὐρανόν,
 καὶ τὰ ἐν αὐτῷ κάλλη καταμαθεῖν, καὶ πᾶσαν τὴν
 ἐν τοῖς οὖσι διακόσμησιν ἐπισκέψασθαι, ὥστε ἐκ
 τῆς τούτων εὐταξίας τὸν δημιουργὸν ἐννοῆσαι· ἀλλ'
 εὐθὺς ἀρχομένης ἡμέρας, κοσμοῦσιν ἑαυτῶν τὰ
 συμπόσια τάπησι ποικίλοις καὶ ἀνθίνουσιν παραπε-
 τάσμασι, σπουδὴν τε καὶ ἐπιμέλειαν εἰς τὴν τῶν
 ἐκπωμάτων παρασκευὴν ἐπιδείκνυνται, ψυκτῆρας
 καὶ κρατῆρας καὶ φιάλας, ὥσπερ ἐν πομπῇ τινι
 D καὶ πανηγύρει, διατιθέντες, ὡς ἂν τὸ τῶν ἀγγείων
 διάφορον τὸν κόρον αὐτοῖς ὑποκλέπτῃ, καὶ ἡ τῶν
 ἐκπωμάτων ὑπαλλαγή καὶ μετάβασις ἱκανὴν αὐτοῖς
 εἰς τὸ πίνειν διατριβὴν ἐμποιῇ. Συμποσίάρχοι δέ

τινες ἐπὶ τούτοις καὶ ἀρχιοινοχόοι , καὶ ἀρχιτρίκλι-
 νοι · καὶ τάξεις ἐν ἀταξίᾳ , καὶ διαθέσεις ἐν ἀκόσμῳ
 πράγματι ἐπινενόηται , ἵν' ὥσπερ ταῖς ἀρχαῖς ταῖς
 ἔξωθεν ἐκ τῶν δορυφορούντων ἢ σεμνότης συναύξε-
 ται , οὕτω καὶ τῇ μέθῃ οἷον βασιλίδι τινὶ θερα-
 πείαν περιστήσαντες , τὸ ἐπονείδιστον αὐτῆς τῷ
 ὑπερβάλλοντι τῆς σπουδῆς περιστέλλωσι. Στέφανοι
 ἐπὶ τούτοις καὶ ἄνθη καὶ μύρα καὶ θυμιάματα , καὶ
 μυρίαι τινὲς ἔξωθεν θυμηδαίαι , πλείονα τὴν ἀσχολίαν
 E τοῖς ἀπολλυμένοις παρασκευάζουσιν. Εἷτα πόρρω
 προΐόντος τοῦ πότου , ἄμιλλαι περὶ τοῦ πλείονος ,
 128 φιλονεικίαι καὶ ἀγωνίσματα , ἀλλήλους ὑπερβάλλε-
 A σθαι φιλοτιμουμένων κατὰ τὴν μέθην · καὶ ὁ ἀγω-
 νοθετῶν αὐτοῖς ὁ διάβολος , καὶ ἄθλον τῆς νίκης ἡ
 ἁμαρτία. Ὁ γὰρ πλείονα τὸν ἄκρατον ἐκχεόμενος,
 οὗτος φέρεται κατὰ τῶν ἄλλων τὰ νικητήρια. Ὅν-
 τως Ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν. Φιλονεικοῦσι
 μὲν γὰρ ἀλλήλοις , ἀμύνονται δὲ ἑαυτούς. Ποῖος
 λόγος ἐφικέσθαι τῆς αἰσχροτήτος τῶν γινομένων
 δύναται ; Πάντα ἀλογίας γέμει , πάντα συγχύσεως·
 οἱ ἡττηθέντες μεθύουσιν , οἱ νικῶντες μεθύουσιν ,
 οἱ ὑπηρέται καταγελῶσιν. Ἡ χεὶρ ἀπείρηκε , τὸ
 στόμα οὐχ ὑποδέχεται , ἡ γαστήρ διαρρήγνυται , καὶ
 τὸ κακὸν οὐχ ὑφίησι. Τὸ ἄθλιον σῶμα τοῦ φυσικοῦ
 B τόνου παραλυθὲν , ἀπόρρυτόν ἐστι πανταχόθεν , τὴν
 ἐκ τῆς ἀμετρίας βίαν μὴ ὑπομένον.

Ἐλεεινὸν θέαμα Χριστιανῶν ὀφθαλμοῖς. Ἄνθρω-
 πος ἀκμάζων καθ' ἡλικίαν , σφριγῶν τῷ σώματι, στρα-

τιωτικοῖς καταλόγοις ἐμπρέπων, φοράδην οἶκαδε κομιζόμενος, μὴ δυνάμενος ὀρθοῦσθαι, μηδὲ τοῖς ἰδίοις ποσὶν ἀπιέναι. Ἄνὴρ φοβερός εἶναι ὀφείλων τοῖς πολεμίοις, γέλωτός ἐστιν ἀφορμὴ τοῖς κατ' ἀγορὰν παιδίοις· ἄνευ σιδήρου καταβέβληται, ἄνευ πολεμίων πεφόνευται. Ἄνὴρ ὀπλίτης, αὐτὸ τῆς ἡλικίας ἄγων τὸ ἄνθος, οἴνου γέγονε παρανάλωμα, ἔτοιμος παθεῖν τοῖς ἐχθροῖς ὅσα βούλονται. Μέθη, λογισμῶν ὀλεθρος, ἰσχύος διαφθορά, γῆρας ἄωρον, ὀλιγοχρόνιος θάνατος. Τί γὰρ ἄλλο εἰσὶν οἱ μεθύοντες, ἢ τὰ εἰδῶλα τῶν ἐθνῶν; Ὀφθαλμοὺς ἔχουσι, C καὶ οὐ βλέπουσιν· ὣτα ἔχουσι, καὶ οὐκ ἀκούουσι· χεῖρες παραλέλυνται, οἱ πόδες ἀπενεκρώθησαν. Τίς ὁ ταῦτα ἐπιβουλεύσας; τίς ὁ τῶν κακῶν τούτων αἴτιος; τίς ὁ τὸ τῆς μανίας ἡμῖν φάρμακον ἐγκεράσας; Ἄνθρωπε, παράταξιν ἐποίησας τὸ συμπόσιον. Ἐκβάλλεις τοὺς νεανίσκους χειραγωγούμενους, ὡς τραυματίας ἀπὸ πολέμου· ἐνέκρωσας τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητος ἀπὸ οἴνου· καὶ καλεῖς μὲν ὡς φίλον ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ἐκβάλλεις δὲ νεκρὸν, οἴνω τὴν ζωὴν αὐτοῦ κατασθέςας. Ὄταν δὲ νομισθῶσι διακορεῖς εἶναι τοῦ οἴνου, τότε τοῦ πίνειν ἄρχονται, καὶ πίνουσι τὸν τῶν κτηνῶν τρόπον, ὡς ἀπὸ κρήνης αὐτοσχεδίου, ἱσαρίθμους τοῖς ἀνακειμένοις τοὺς κρουνοὺς ἀφιεΐσης. Προϊόντος γὰρ ἤδη τοῦ πότου, ἐπεισέρχεται τις αὐτοῖς νεανίας, γενναῖος τοὺς ὦμους, οὕτω μεθύων, φιάλην φέρων εὐμεγέθη οἴνου κατε-

D

ψυγμένου · ὃς τὸν οἰνοχόον αὐτῶν παρωσάμενος,
 καταστάς εἰς τὸ μέσον, διὰ σκολιῶν σωλήνων
 ἴσην τοῖς συμπόταις διανέμει τὴν μέθην. Καινὸν
 τοῦτο τῆς ἀμετρίας τὸ μέτρον, ἵνα κατ' ἰσομοιρίαν
 ἀλλήλοις συναπελγαίνωσι, μηδένα ὑπερβάλλειν ἐν
 τῷ πίνειν τὸν ἕτερον. Διελόμενοι γὰρ τὰς ὑδρορρόας,
 καὶ τὴν πρὸς ἑαυτὸν ἕκαστος τετραμμένην ὑποδε-
¹²⁹
 A ζάμενοι, ὥσπερ ἀπὸ τινος δεξαμενῆς ἀπνευστὶ πί-
 νουσιν ὡς οἱ βόες, τοσοῦτον ὑφέλκειν ἐπειγόμενοι
 τοῖς λαιμοῖς, ὅσον αὐτοῖς ἄνωθεν ὁ ψυκτήρ διὰ τῶν
 ἀργυρέων ὀχετῶν ἐπαφήσι. Κατάκυψόν σου πρὸς
 τὴν ἀθλίαν γαστέρα · κατάμαθε τοῦ ὑποδεχομένου
 ἀγγείου τὸ μέγεθος · ὅτι μιᾶς κοτύλης ἔχει κοιλό-
 τητα. Μὴ πρὸς τὴν οἰνοχόην ἀφόρα, πότε κενώσης,
 ἀλλὰ πρὸς τὴν σεαυτοῦ κοιλίαν, ὅτι πάλαι πεπλή-
 ρωται. Διὰ τοῦτο, Οὐαὶ οἱ ἐγειρόμενοι τὸ πρῶτ' καὶ
 τὸ σίκερα διώκοντες, οἱ μένοντες τὸ ὄψε, καὶ διη-
 μερεύοντες ἐν τῇ μέθῃ · ὡς μηδένα καιρὸν ἑαυτοῖς
 παρέχειν εἰς τὸ τὰ ἔργα Κυρίου ἐμβλέπειν, καὶ τὰ
 B ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ κατανοεῖν. Ὁ γὰρ οἶνος αὐ-
 τοὺς συγκαύσει · διότι τὸ ἐκ τοῦ οἴνου θερμὸν, ἐγγι-
 νόμενον τῇ σαρκί, ἕξαμμα γίνεται τῶν πεπυρωμέ-
 νων βελῶν τοῦ ἐχθροῦ. Τὸν μὲν γὰρ λογισμὸν καὶ
 τὸν νοῦν ὁ οἶνος καταβαπτίζει · τὰ δὲ πάθη καὶ τὰς
 ἡδονὰς ὥσπερ τι σμῆνος μελισσῶν ἐπεγαίρει. Ποῖον
 γὰρ ἄρμα πώλων οὕτως ἀτάκτως φέρεται, ἀποβα-
 λὼν τὸν ἡνίοχον; Ποῖον δὲ πλοῖον ἀκυβέρνητον, ὑπὸ
 τῶν κυμάτων, ὡς ἂν τύχῃ, φερόμενον, οὐκ ἀσφα-

λέστερόν ἐστι τοῦ μεθύνοντος ;

Ἀπὸ τοιούτων κακῶν, ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες
 κοινοὺς συστησάμενοι χοροὺς, δαίμονι οἰνηρῷ τὰς
 C ψυχὰς παραδόντες, ἀλλήλους ταῖς ἀκίσι τῶν παθῶν
 ἀντετίτρωσκον. Γέλωτες παρ' ἀμφοτέρων, ἄσματα
 αἰσχροῦ, σχήματα πορνικὰ, ἐρεθίζοντα πρὸς ἀσέλ-
 γειαν. Γελᾷς, εἶπέ μοι, καὶ τέρπη τέρψιν ἀκόλα-
 στον, δακρύειν δέον καὶ στένειν ἐπὶ τοῖς φθάσασιν;
 Ἄσματα πόρνῃς φθέγγῃ, ἐκβαλὼν τοὺς ψαλμοὺς καὶ
 τοὺς ὕμνους, οὓς ἐδιδάχθης. Κινεῖς πόδας, καὶ ἐξάλ-
 λη^c ἐμμανῶς, καὶ χορεύεις ἀχόρευτα, δέον τὰ γό-
 νατα κάμπτειν εἰς τὴν προσκύνησιν; Τίνες ὁδύ-
 ρωμαι; τὰς κόρας τὰς ἀπειρογάμους; ἢ τὰς ἐν τῷ
 ζυγῷ τοῦ γάμου κατεχομένας; Αἱ μὲν γὰρ ἐπανήλ-
 θον, τὴν παρθενίαν οὐκ ἔχουσιν· αἱ δὲ τὴν σωφρο-
 σύνην τοῖς ἀνδράσιν οὐκ ἐπανήγαγον. Εἰ γὰρ πού
 τινες καὶ τῷ σώματι τὴν ἁμαρτίαν διέφυγον, ἀλλὰ D
 πάντως γε ταῖς ψυχαῖς τὴν φθορὰν ὑπεδέξαντο. Ταῦ-
 τά μοι καὶ περὶ τῶν ἀρβρένων εἰρήσθω. Εἶδε κακῶς,
 ἐθεάθη κακῶς. Ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπι-
 θυμῆσαι, ἤδη ἐμολίχευσεν. Εἰ αἱ ἀπὸ ταῦτομάτου
 συντυχίαι τοῖς περιέργως κατασκοποῦσι τοσοῦτον
 ἔχουσι κίνδυνον αἱ κατ' ἐπιτήδευσιν ἀπαντήσεις,
 ὥστε ἰδεῖν γυναῖκας ἀσχημονούσας ὑπὸ τῆς μέθης,
 καὶ κατασχηματιζομένας πρὸς ἔκλυσιν, καὶ μέλη
 τεθρυμμένα ἀδούσας, δυνάμενα καὶ μόνον ἀκου-
 σθέντα πάντα οἷστρον ἡδονῆς ἐμποιῆσαι τοῖς ἀκο-

λάστοις, τί ἐροῦσιν, ἢ τί ἀπολογήσονται, ἐκ τοιού-
 των Θεαμάτων μυρίων ἐσμὸν τῶν κακῶν συλλεξά- E
 μενοι; Οὐχ, ὥς διὰ τοῦτο ἐμβλέψαντες, ἵνα τὰς
 ἐπιθυμίας ἐγείρωσιν; Οὐκοῦν ὑπόδικοί εἰσι, κατὰ
 τὴν ἀπαραίτητον ἀπόφασιν τοῦ Κυρίου, τῷ κρίμα-
 τι τῆς μοιχείας. Πῶς ὑμᾶς ἡ πεντηκοστὴ ὑποδέξε-
 ται, οὕτω τοῦ πάσχα καθυβρισθέντος; Ἡ πεν-
 τηκοστὴ τοῦ Πνεύματος ἔσχε τοῦ ἁγίου τὴν ἐναργῆ
 καὶ πᾶσι γνωρίμην ἐπιδημίαν· σὺ δὲ προλαβὼν,
 σεαυτὸν οἰκητήριον τοῦ ἀντικειμένου ἐποίησας
 πνεύματος, καὶ ἐγένου ναὸς εἰδώλων, ἀντὶ τοῦ γε- ¹³⁰
 νέσθαι ναὸς Θεοῦ διὰ τῆς ἐνοικήσεως τοῦ Πνεύμα- ^Λ
 τος τοῦ ἁγίου. Ἐπεσπάσω τὴν ἀρὰν τοῦ προφήτου
 εἰπόντος ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ, ὅτι Στρέψω τὰς ἐορ-
 τὰς αὐτῶν εἰς πένθος. Πῶς τῶν οἰκετῶν ἄρξετε, αὐ-
 τοὶ δουλεύοντες ἐπιθυμίαις ἀνοήτοις καὶ βλαβεραῖς
 ὥς ἀνδράποδοι; Πῶς τοὺς παῖδας νοθετήσετε, ἀνου-
 θέτητον ζωὴν καὶ ἀδιάτακτον ζῶντες; Τί οὖν; Ἐν
 τούτοις ὑμᾶς καταλείπω; Ἀλλὰ φοβοῦμαι, μή πως
 ὁ μὲν ἀνυπότακτος στραχότερος γένηται· ὁ κατα-
 νενυγμένος τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ. Ἰαμα
 γὰρ, φησὶ, καταπαύσει ἁμαρτίας μεγάλας. Ἡ νη-
 στεία τὴν μέθην θεραπευσάτω· ψαλμὸς, τὴν αἰσχροὴν
 μελωδίαν· δάκρυον γενέσθω τοῦ γέλωτος Ἰαμα· B
 ἀντὶ τῆς ὀρχήσεως, τὸ γόνυ κλινέσθω· ἀντὶ τοῦ
 κρότου τῶν χειρῶν, τὸ στῆθος τυπτέσθω· ἀντὶ τοῦ
 κόσμου τῆς ἐσθῆτος, ἡ ταπείνωσις. Ἐπὶ πᾶσιν ἡ

ἐλεημοσύνη ἐξαγοραζέτω σε ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Λύτρον γὰρ ἄνδρὸς, ὁ ἴδιος αὐτοῦ πλοῦτος. Πολλοὺς ἐργάτευσον τῶν θλιβομένων εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς προσευχῆς, εἰ ἄρα σοι ἀφεθήσεται ἡ ἐπίνοια τῆς κακίας. Ὅτε ἐκάθισεν ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πιεῖν, καὶ ἀνέστησαν παίζειν· ἡ δὲ παιδιὰ αὐτῶν εἰδωλολατρεῖα ἦν· τότε οἱ Λευῖται κατὰ τῶν ἀδελφῶν ἑαυτοὺς ἐξοπλίσαντες, εἰς ἱερωσύνην τὰς χεῖρας ἑαυτῶν ἐτελείωσαν. Καὶ ὑμῖν τοίνυν τοῖς φοβουμένοις τὸν

C Κύριον, ὅσοι νῦν ἐπεστυγνάσατε ἐπὶ τῇ ἀσχημοσύνῃ τῶν καταγνωσθέντων, ἐκεῖνο διαστελλόμεθα· ἐὰν μὲν ἴδητε μετανοοῦντας ἐπὶ τῇ ἀτοπία τῶν πεπραγμένων, συμπαθήσατε ὡς οἰκείοις μέλεσιν νενοσηκόσιν· ἐὰν δὲ ἀπαυθαδιαζομένους καὶ καταφρονοῦντας τῆς ὑμετέρας ἐπ' αὐτοῖς λύπης, Ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν, καὶ ἀφορίσθητε, καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἄπτεσθε· ἵνα οὕτως οἱ μὲν ἐντραπέντες εἰς ἐπίγνωσιν ἔλθωσι τῆς οἰκείας κακίας· ὑμεῖς δὲ τοῦ ζήλου τοῦ Φινεὲς τὸν μισθὸν ὑποδέξησθε, διὰ τῆς δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

*Περὶ πίστεως.

Θεοῦ μεμνησθαι μὲν διηνεκῶς, εὐσεβὲς καὶ κόρον οὐκ ἔχον τῇ φιλοθέῳ ψυχῇ · λόγῳ δὲ διεξιέναι τὰ περὶ Θεοῦ, τολμηρόν · τῆς μὲν διανοίας πολλῶ τῷ μέτρῳ τῆς ἀξίας τῶν πραγμάτων ἀποπιπτούσης, πάλιν δὲ τοῦ λόγου ἀμυδρῶς παριστῶντος τὰ νοηθέντα. Εἰ οὖν ἡ μὲν διάνοια ἡμῶν παρὰ πολὺ τοῦ μεγέθους τῶν πραγμάτων ἀπολιμπάνεται, ὁ δὲ λόγος ἐλάττων ἐστὶ καὶ αὐτῆς τῆς διανοίας, πῶς

Ε οὐκ ἀναγκαῖα ἢ σιωπῇ, μήποτε ἐν τῇ τῶν ῥημάτων εὐτελείᾳ δόξῃ κινδυνεύειν τῆς θεολογίας τὸ θαῦμα; Ἡ μὲν οὖν τοῦ δοξάζειν τὸν Θεὸν ἐπιθυμία πᾶσι τοῖς λογικοῖς κατὰ φύσιν ἐνέσπαρται · τοῦ δὲ πρὸς ἀξίαν εἰπεῖν πάντες ὁμοίως ἀπολιμπάνονται. Τῇ δὲ περὶ τὴν εὐσέβειαν προθυμία ἕτερος ἐτέρου διενηνόχῃμεν · οὐδεὶς δὲ οὕτως τετύφλῳται, καὶ φρεναπατᾷ ἑαυτὸν, ὥστε οἶεσθαι ἐπὶ τὸ ἀκρότατον ἀναβεβηκέναι τῆς καταλήψεως · ἀλλ' ὥσπερ ἂν δόξῃ ¹³¹ προκόπτειν ἐπὶ τὴν γνῶσιν, τοσοῦτῳ πλέον αὐτοῦ ^A

τῆς ἀσθενείας αἰσθήσεται. Τοιοῦτος ἦν Ἀβραάμ,
 τοιοῦτος ἦν Μωϋσῆς· ὅτε ἰδεῖν Θεὸν ἠδυνήθησαν,
 ὡς ἰδεῖν δυνατόν ἀνθρώπῳ, τότε μάλιστα ἑαυτὸν
 ἑκάτερος ἐζητεῖλιν· ὁ μὲν Ἀβραάμ· γῆν καὶ
 σποδὸν ἑαυτὸν ὀνομάζων· ὁ δὲ Μωϋσῆς ἰσχνόφωνον
 λέγων καὶ βραδύγλωσσον. Ἐώρα γὰρ τῆς γλώσσης
 αὐτοῦ τὸ ἀσθενές, ὑπηρετεῖν τῷ μεγέθει τῶν νοη-
 θέντων μὴ δυναμένης. Πλὴν ἄλλ' ἐπειδὴ πᾶσα ἀκοή
 ἦνοικται νῦν πρὸς θεολογίας ἀκρόασιν, καὶ κόρος οὐκ
 ἔστι τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν τοιούτων ἀκροαμάτων, βε-
 βαιούσῃ τὸν τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ λόγον, ὅτι Οὐ πλη- B
 ρωθήσεται οὗς ἀπὸ ἀκροάσεως, ἀναγκαῖον λέγειν
 εἰς δύναμιν. Ἐροῦμεν δὲ, οὐχ ὅσος ἐστὶν ὁ Θεός,
 ἀλλ' ὅσον ἡμῖν ἐφικτόν. Οὐδὲ γὰρ, ἐπειδὴ τὸν με-
 ταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς τόπον διαβῆναι ὅλον τοῖς
 ὀφθαλμοῖς ἀδυνατοῦμεν, ἤδη καὶ ὅσον δυνάμεθα
 καθορᾶν παραιτούμεθα· οὕτω καὶ νῦν διὰ μικρῶν
 ῥημάτων τὴν εὐσέβειαν ἀποπληρώσωμεν, τῷ δὲ
 μεγαλείῳ τῆς φύσεως συγχωρήσωμεν ἔχειν κατὰ
 παντὸς λόγου τὰ νικητήρια. Οὐδὲ γὰρ αἱ τῶν ἀγ-
 γέλων γλῶσσαι, αἵτινές ποτέ εἰσιν, οὐδὲ αἱ τῶν
 ἀρχαγγέλων, μετὰ πάσης ὁμοῦ τῆς λογικῆς φύσεως
 συναχθεῖσαι, πολλοστοῦ μέρους ἐφικέσθαι δυνήσον- C
 ται, μὴ ὅτι τῷ παντὶ ἑαυτὰς ἐξισῶσαι. Σὺ δὲ, εἰ
 βούλει περὶ Θεοῦ λέγειν τι ἢ ἀκούειν, ἄφες τὸ σῶ-
 μα σεαυτοῦ, ἄφες τὰς σωματικὰς αἰσθήσεις, κα-
 τάλειπε τὴν γῆν, κατάλειπε τὴν θάλασσαν, κάτω
 σεαυτοῦ ποίησον τὸν ἀέρα, παράδραμε ὥρας, και-

ρῶν εὐταξίας, τὰς περὶ γῆν διακοσμήσεις· ὑπὲρ τὸν αἰθέρα γενοῦ· διάβηθι τοὺς ἀστέρας, τὰ περὶ αὐτοὺς θαύματα, τὴν εὐκοσμίαν αὐτῶν, τὰ μεγέθη, τὰς χρείας ὅσας παρέχονται τῷ παντὶ, τὴν εὐταξίαν, τὴν λαμπρότητα, τὴν θέσιν, τὴν κίνησιν· ὅπως πρὸς ἀλλήλους σχέσεως ἢ ἀποστάσεως ἔχουσι. Πάντα διαβάς τῷ λόγῳ, τὸν οὐρανὸν ὑπερκύψας, D καὶ ὑπὲρ ἄνω τούτου γενόμενος, μόνῃ διανοίᾳ περιβλεψαί τὰ ἐκεῖ κάλλη, στρατιάς ἐπουρανίους, χοροστασίας ἀγγέλων, τὰς τῶν ἀρχαγγέλων ἐπιστασίας, τὰς δόξας τῶν κυριοτήτων, τὰς προεδρίας τῶν θρόνων, τὰς δυνάμεις, τὰς ἀρχάς, τὰς ἐξουσίας. Διαδραμὼν τὰ σύμπαντα, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν κτίσιν ἀνανεύσας τοῖς λογισμοῖς, καὶ ἐπέκεινα τούτων τὸν νοῦν ἀνυψώσας, ἐννόησον τὴν θεῖαν φύσιν· ἐστῶσαν, ἄτρεπτον, ἀναλλοίωτον, ἀπαθῆ, ἀπλῆν, ἀσύνθετον, ἀδιαίρετον, φῶς ἀπρόσιτον, δύναμιν ἄφατον, μέγεθος ἀπεριόριστον, δόξαν ὑπερ- E αστράπτουσαν, ἀγαθότητα ἐπιθυμητὴν, κάλλος ἀμήχανον, σφοδρῶς μὲν τῆς τετρωμένης ψυχῆς καθαπτόμενον, λόγῳ δὲ δηλωθῆναι πρὸς ἀξίαν ἀδύνατον.

Ἐκεῖ Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἡ ἄκτιστος φύσις, τὸ δεσποτικὸν ἀξίωμα, ἡ φυσικὴ ἀγαθότης. Πατὴρ· ἡ πάντων ἀρχὴ, ἡ αἰτία τοῦ εἶναι τοῖς οὖσιν, ἡ ρίζα τῶν ζώντων. Ὅθεν προῆλθε ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ἡ σοφία, ἡ δύναμις, ἡ εἰκὼν ἡ ἀπαράλλακτος τοῦ ἀοράτου Θεοῦ, ὁ ἐκ τοῦ Πατρὸς

- ¹³²
A γεννηθείς Υἱός, ὁ ζῶν Λόγος, ὁ Θεὸς ὢν, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὢν· ὢν, οὐχὶ προσγεγόμενος· ὑπάρχων πρὸ τῶν αἰώνων· οὐχὶ προσκτιθεὶς ὕστερον· Υἱός, οὐχὶ κτῆμα· ποιητὴς, οὐχὶ ποίημα· κτίστης, οὐχὶ κτίσμα· πάντα ὢν ὅσα ἐστὶν ὁ Πατὴρ· Υἱός, εἶπον, καὶ Πατὴρ. Φύλασσε μοι ταύτας τὰς ιδιότητας. ^c Μένων οὖν ἐν τῷ εἶναι Υἱός, πάντα ἐστὶν ὅσα ἐστὶν ὁ Πατὴρ, κατὰ τὴν φωνὴν αὐτοῦ τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, ἐμὰ ἐστὶ. Τῷ ὄντι γὰρ τῆς εἰκόνας ἐστὶ πάντα, ὅσα πρόσσεσι τῇ πρωτοτύπῳ μορφῇ. Ἐθεασάμεθα γὰρ, φησὶν ὁ εὐαγγελιστής, τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς
- B** παρὰ Πατρός· τουτέστιν, οὐκ ἐκ δωρεᾶς καὶ χάριτος δοθέντων αὐτῷ τῶν θαυμάτων, ἀλλ' ἐκ τῆς κατὰ φύσιν κοινωνίας ἔχοντος τοῦ Υἱοῦ τῆς πατρικῆς θεότητος τὸ ἀξίωμα. Τὸ μὲν γὰρ λαβεῖν, κοινὸν καὶ πρὸς τὴν κτίσιν· τὸ δὲ ἔχειν ἐκ φύσεως, ἴδιον τοῦ γεννηθέντος. Ὡς μὲν οὖν Υἱός, φυσικῶς κέκτηται τὰ τοῦ Πατρός· ὡς δὲ Μονογενὴς, ὅλα ἔχει ἐν ἑαυτῷ συλλαβὼν, οὐδενὸς καταμεριζομένου πρὸς ἕτερον. Ἐξ αὐτῆς τοίνυν τῆς Υἱοῦ προσηγορίας διδασκόμεθα, ὅτι τῆς φύσεώς ἐστι κοινωνός· οὐ προστάγματι κτισθεὶς, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας ἐκλάμψας ἀδιαστάτως, ἀχρόνως τῷ Πατρὶ συνημμένος, ἴσος ^C ἐν ἀγαθότητι, ἴσος ἐν δυνάμει, κοινωνός τῆς δόξης. Καὶ τί γὰρ, ἀλλ' ἢ σφραγὶς καὶ εἰκὼν ὅλον ἐν ἑαυτῷ δεικνὺς τὸν Πατέρα; Ὅσα δέ σοι μετὰ ταῦτα ἀπὸ τῆς σωματικῆς κατασκευῆς διαλέγεται, τὴν

τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν οἰκονομῶν, ἣν διὰ σαρκὸς ἐπιφανεῖς ἡμῖν ἐπέδειξατο, ἀποστελλόμενον λέγων ἑαυτὸν, καὶ μηδὲν δυνάμενον ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν, καὶ ἐντολὴν λαβόντα, καὶ ὅσα τοιαῦτα, μὴ σοὶ παρεχέτω ἀφορμὰς πρὸς τὸ κατασμικρύνειν τοῦ Μονογενοῦς τὴν θεότητα. Οὐ γὰρ ἡ πρὸς τὸ σὸν ἀσθενὲς συγκατάβασις ἐλάττωσις ὀφείλει γίνεσθαι τῆς ἀξίας τοῦ δυνατοῦ· ἀλλὰ τὴν μὲν φύσιν νόει θεοπρεπῶς, D τὰ δὲ ταπεινότερα τῶν ῥημάτων δέχου οἰκονομικῶς. Περὶ οὖν εἰ βουλευθείημεν ἐν τῷ παρόντι πρὸς ἀκρίβειαν διηγεῖσθαι, λάθοιμεν ἂν ἑαυτοὺς πολὺ τι καὶ ἀπέραντον πλῆθος λόγων ἐπεισάγοντες τῇ ὑποθέσει.

Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανίωμεν. Ὅτι διάνοια ἡ δυνηθεῖσα τῶν τε ὑλικῶν καθαρεῦσαι παθῶν, καὶ τὴν νοητὴν κτίσιν πᾶσαν καταλιπεῖν, καὶ οἶόν τις ἰχθὺς ἀπὸ τοῦ βυθοῦ πρὸς τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν ἀνανήξασθαι, ἐν τῷ καθαρῷ τῆς κτίσεως γενομένη, ἐκεῖ ὄψεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπου Υἱὸς, καὶ ὅπου Πατὴρ, πάντα ἔχον καὶ αὐτὸ συνουσιωμένως κατὰ τὴν φύσιν, τὴν ἀγαθότητα, τὴν εὐθύτητα, τὸν E ἁγισμὸν, τὴν ζωὴν. Τὸ Πνεῦμα γάρ σου, φησὶν, τὸ ἀγαθόν. Καὶ πάλιν, Πνεῦμα εὐθές. Καὶ πάλιν, Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. ^h Καὶ ὁ ἀπόστολος· Ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς. Τούτων οὐδὲν ἐπίκρητον αὐτῷ, οὐδὲ ὕστερον ἐπιγενόμενον πρόσεστιν· ἀλλ' ὥσπερ ἀχώριστον τῷ πυρὶ τὸ θερμαίνειν, καὶ τῷ

φωτὶ τὸ λάμπειν· οὕτω καὶ τῷ Πνεύματι τὸ ἁγιάζειν,
 τὸ ζωοποιεῖν, ἡ ἀγαθότης, ἡ εὐθύτης. Ἐκεῖ τοίνυν 133
 ἔστηκε τὸ Πνεῦμα, ἐκεῖ, ἐν τῇ μακαρίᾳ φύσει, οὐ ^Α
 μετὰ πλήθους ἀριθμούμενον, ἀλλ' ἐν τῇ Τριάδι
 θεωρούμενον· μοναδικῶς ἐξαγγελλόμενον, οὐκ ἐμ-
 περιειλημμένον τοῖς συστήμασιν. Ὡς γὰρ Πατὴρ εἷς,
 καὶ Υἱὸς εἷς· οὕτως ἐν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Τὰ δὲ
 λειτουργικὰ πνεύματα καθ' ἕκαστον τάγμα πλήθος
 ἡμῖν ὑποφαίνει δυσεξαρίθμητον. Μὴ τοίνυν ζήτη-
 ῖ ἐν τῇ κτίσει τὸ ὑπέρ-τὴν κτίσιν· μὴ καταγάγῃς τὸ
 ἁγιάζον μετὰ τῶν ἁγιαζομένων. Τοῦτο πληροῖ ἀγ-
 γέλους, πληροῖ ἀρχαγγέλους, ἁγιάζει δυνάμεις, ζωο-
 ποεῖ τὰ σύμπαντα. Τοῦτο εἰς πᾶσαν κτίσιν μεριζό-
^Β μενον, καὶ ἄλλως ὑπ' ἄλλου μετεχόμενον, οὐδὲν ἐλατ-
 τοῦται παρὰ τῶν μετεχόντων. Πᾶσι μὲν τὴν παρ'
 ἑαυτοῦ χάριν δίδωσιν· οὐκ ἀναλίσκεται δὲ εἰς τοὺς
 μετέχοντας· ἀλλὰ καὶ οἱ λαβόντες πληροῦνται, καὶ
 αὐτό ἐστὶν ἀνενδεές. Καὶ ὥσπερ ὁ ἥλιος ἐπιλάμπων
 τοῖς σώμασι, καὶ ποικίλως ὑπ' αὐτῶν μετεχόμενος,
 οὐδὲν ἐλαττοῦται παρὰ τῶν μετεχόντων· οὕτω καὶ
 τὸ Πνεῦμα πᾶσι τὴν παρ' ἑαυτοῦ χάριν παρέχον,
 ἀμείωτον μένει καὶ ἀδιαίρετον. Πάντας φωτίζει
 πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ κατανόησιν, ἐμπνεῖ τοῖς προφή-
 ταις, νομοθέτας σοφίζει, ἱερέας τελειοῖ, ἐνισχύει βα-
^Γ σιλεῖς, καταρτίζει δικαίους, σεμνύνει σώφρονας,
 ἐνεργεῖ χαρίσματα ἱαμάτων, ζωοποιεῖ τοὺς νεκροὺς,
 λύει τοὺς πεπεδημένους, υἱοθετεῖ τοὺς ἡλλοτριωμέ-
 νους. Ταῦτα διὰ τῆς ἄνωθεν γεννήσεως ἐνεργεῖ. Ἐὰν

τελώνην λάβη πιστεύοντα, εὐαγγελιστὴν ἀποδείκνυσιν· ἐὰν ἐν ἄλιεϊ γένηται, θεολόγον ἀποτελεῖ· ἐὰν διώκτην εὖρη μετаноοῦντα, ἀπόστολον ἐθνῶν· ἀπεργάζεται, κήρυκα πίστεως, σκεῦος ἐκλογῆς. Δι' αὐτοῦ οἱ ἀσθενεῖς ἰσχυροί· οἱ πτωχοὶ πλουτίζουν· οἱ ἰδιῶται τῷ λόγῳ σοφώτεροί εἰσι τῶν σοφῶν. Παῦλος ἀσθενής, ἀλλὰ διὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Πνεύματος, τὰ σουδάρια τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ ἴασιν παρεῖχε τοῖς
D ὑποδεχομένοις. Πέτρος καὶ αὐτὸς σῶμα περικείμενος ἀσθενείας, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐνοικοῦσαν χάριν τοῦ Πνεύματος, ἥ ἐκπίπτουσα τοῦ σώματος σκιά ἀπεδίωκε τὰς νόσους τῶν καταπονουμένων. Πτωχὸς Πέτρος καὶ Ἰωάννης· οὐ γὰρ εἶχον ἀργύριον, οὐδὲ χρυσίον· ἀλλ' ἐχαρίζοντο ὑγείαν πολλῶν χρυσίων τιμιωτέραν. Παρὰ πολλῶν γὰρ λαβὼν χρυσίον ὁ χωλὸς, ἔτι προσαίτης ἦν· παρὰ δὲ Πέτρου δεξάμενος τὴν χάριν, ἐπαύσατο προσαιτῶν, ἀλλόγομος ὥσπερ ἔλαφος, καὶ αἰνῶν τὸν Θεόν. Οὐκ ἤδει Ἰωάννης τὴν τοῦ κόσμου σοφίαν, ἀλλ' ἐφθέγγατο ῥήματα τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος, οἷς οὐδεμία σοφία προσβλέψαι δύναται. Τοῦτο καὶ ἐν οὐρανῷ ἔστηκε, E καὶ τὴν γῆν πεπλήρωκε, καὶ πανταχοῦ πάρεστι, καὶ οὐδαμοῦ περιέχεται. Ὅλον ἐκάστω ἐνοικεῖ, καὶ ὅλον ἐστὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ. Οὐ λειτουργικῶς διακονεῖ τὰς δωρεάς, ἀλλ' αὐθεντικῶς διαιρεῖ τὰ χαρίσματα. Διαιρεῖ γὰρ, φησὶν, ἰδίᾳ ἐκάστω, καθὼς βούλεται. Ἀποστέλλεται μὲν οἰκονομικῶς, ἐνεργεῖ δὲ αὐτεξουσίως. Τοῦτο παρεῖναι ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν εὐζώμεθα,

καὶ μηδένα καιρὸν ἡμᾶς ἀπολιμπάνειν, ἐν χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ις'.

134
A

Εἰς τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος.

Πᾶσα μὲν ἡ τῶν Εὐαγγελίων φωνή, μεγαλοφυστέρα τῶν λοιπῶν τοῦ Πνεύματος διδαγμάτων, καθ' ὅτι ἐν ἐκείνοις μὲν διὰ τῶν δούλων ἡμῖν ἐλάλησε τῶν προφητῶν, ἐν δὲ τοῖς Εὐαγγελίοις αὐτοπροσώπως διελέχθη ἡμῖν ὁ Δεσπότης. Αὐτοῦ γε μὴν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ὁ μεγαλοφωνότατος, καὶ πάσης μὲν ἀκοῆς μείζονα, πάσης δὲ διανοίας ὑψη- B
λότερα φθεγξάμενος, Ἰωάννης ἐστίν, ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς· οὗ τὸ προοίμιον τῆς εὐαγγελικῆς συγγραφῆς ἄρτι ἀναγνωσθὲν ἠκούσαμεν· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Ταῦτα οἶδα πολλοὺς καὶ τῶν ἔξω τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας μέγα φρονούντων ἐπὶ σοφίᾳ κοσμικῇ καὶ θαυμάσαντας, καὶ τοῖς ἑαυτῶν συντάγμασιν ἐγκαταμίξαι τολμήσαντας. Κλέπτῃς γὰρ ὁ διάβολος, καὶ τὰ ἡμέτερα ἐκφερομυθῶν πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ ὑποφῆτας. Εἰ οὖν ἡ σαρκίνη σοφία τοσοῦτον ἐθαύμασε τῶν ῥημάτων τὴν δύναμιν, τί ποιήσωμεν ἡμεῖς οἱ μαθηταὶ τοῦ Πνεύματος, ἐὰν παρέρ-

- C γως ἀκούσωμεν, καὶ μικράν τινα τὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτοῖς δύναμιν εἶναι λογισώμεθα; Καὶ τίς οὕτως ἀναισθησίαν νοσῶν, ὥστε τοιοῦτον κάλλος ἐννοίας καὶ βάθος δογμάτων οὕτως ἀνέφικτον μὴ οὐχὶ καταπληγῆναι, καὶ ἐπιθυμῆσαι αὐτῶν τῆς ἀληθοῦς καταλήψεως; Ἀλλὰ γὰρ οὐχὶ τὸ θαυμάσαι τὰ καλὰ δύσκολον, ἀλλὰ τὸ ἐν ἀκριβεῖ κατανοήσει γενέσθαι τῶν θαυμασθέντων, τοῦτο χαλεπὸν καὶ δυσέφικτον. Ἐπεὶ καὶ τὸν ἥλιον τοῦτον τὸν αἰσθητὸν οὐδεὶς μὲν ἐστὶν ὃς οὐχ ὑπερεπαινεῖ, τὸ μέγεθος αὐτοῦ καὶ τὸ κάλλος, καὶ τῶν ἀκτίνων τὴν συμμετρίαν, καὶ τὸ
- D ἀποστίλβον αὐτοῦ φῶς κατασπαζόμενος. Ἐὰν μὲντοι βιαιότερον φιλονεικῇσιν τῷ κύκλῳ ἀντεξάγειν ἑαυτοῦ τὰς τῶν ὀμμάτων βολὰς, οὐ μόνον οὐ κατόψεται τὰ περισπούδαστα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκριβεῖαν τῆς ὁψεως προσδιαφθείρας οἰχήσεται. Τοιοῦτόν τί μοι δοκῶ τὴν διάνοιαν πάσχειν, τὴν φιλονεικοῦσαν ἀκριβῆ ποιεῖσθαι τῶν προκειμένων ῥημάτων τὴν ἐξέτασιν. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος. Τίς ἐννοήσῃ ἀξίως τὰ περὶ τῆς ἀρχῆς; Ποία ῥημάτων δυνάμεις εὐρεθῇ ὁμοτίμως δυναμένη παραστῆσαι τὸ νοηθέν; Μέλλων παραδιδόναι ἡμῖν τὰ περὶ τῆς θεολογίας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, οὐδεμίαν ἀρχὴν ἄλλην τῷ λόγῳ, ἢ τὴν ἀρχὴν τῶν ὄλων ἔδωκεν. Ἦδει τοὺς ἐπιφυομένους τῇ δόξῃ τοῦ Μονογενοῦς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· προήδῃ τοὺς μέλλοντας ἡμῖν προφέρειν τὰ σοφίσματα, τὰ ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκουόντων αὐτοῖς μεμηχανημένα. Ὅτι, εἰ ἐγεννήθη, οὐκ ἦν· καὶ,
- E

πρὸ τοῦ γεννηθῆναι, οὐκ ἦν· καὶ, ἐξ οὐκ ὄντων τὴν
 ὑπόστασιν ἔλαβε. Τοιαῦτα δὲ φθέγγονται γλῶσσαι
 ἡκονημέναι διὰ πιθανολογίας ὑπὲρ πᾶσαν μάχαι-
 ραν δίστομον. Ἴνα τοίνυν μηδενὶ λέγειν ἐξῇ τὰ
 135 τοιαῦτα, προλαβὼν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ
 Α εὐαγγελίου, Ἐν ἀρχῇ, φησὶν, ἦν ὁ Λόγος. Ἐάν
 κρατῆς ταύτην τὴν φωνήν, οὐδὲν οὐ μὴ πάθης δει-
 νὸν παρὰ τῶν κακοτέχνων. Ἐάν γὰρ λέγῃ ἐκεῖνος,
 εἰ ἐγεννήθη, οὐκ ἦν· σὺ εἶπες, Ἐν ἀρχῇ ἦν. Ἀλλὰ,
 φησὶ, πρὶν ἢ γεννηθῆναι πῶς ἦν; Σὺ μὴ ἀφῆς τὸ,
 Ἦν· μὴ καταλίπῃς τὸ, Ἐν ἀρχῇ. Ἀρχῆς ἡ κορυφὴ
 οὐ καταλαμβάνεται· ἀρχῆς τὸ ἐξώτερον οὐχ εὐρί-
 σκεται. Μὴ παραλογίσηταί σε τις τῷ πολυσήμῳ τῆς
 λέξεως. Πολλαὶ γὰρ ἀρχαὶ πολλῶν πραγμάτων κα-
 τὰ τὸν βίον τοῦτον· ἀλλὰ μία ἀρχὴ ἐπὶ πάντων,
 ἡ ἐπέκεινα. Ἀρχὴ γὰρ ὁδοῦ ἀγαθῆς, εἶπεν ἡ Πα- B
 ροιμία. Ἄλλ' ὁδοῦ μὲν ἀρχή, ἡ πρώτη κίνησις,
 ὅθεν ἀρχόμεθα τῆς πορείας, ἥς τὸ κατόπιν δυνατόν
 ἐστὶν εὐρεῖν. Καὶ ἀρχὴ σοφίας, φόβος Κυρίου. Ἔστι
 καὶ ταύτης τῆς ἀρχῆς ἕτερόν τι προκείμενον· τῆς
 γὰρ τῶν τεχνῶν ἀναλήψεως ἀρχὴ ἐστὶν ἡ στοιχεί-
 ωσις. Στοιχεῖον οὖν ἐστὶ τῆς σοφίας ὁ φόβος τοῦ
 Κυρίου· ἀλλὰ ταύτης τῆς ἀρχῆς ἐστὶ τι πρεσβύτε-
 ρον, ἡ κατάστασις τῆς ψυχῆς, τοῦ μήπω σοφισθέν-
 τος καὶ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἀνειληφότος. Ἀρχαὶ
 λέγονται καὶ αἱ πολιτικαὶ δυναστεῖαι, αἱ τῶν ἀξιω-
 μάτων ὑπεροχαί. Ἄλλ' αὖται αἱ ἀρχαὶ, τινῶν εἰσὶν
 ἀρχαὶ, καὶ πρὸς τι ἐκάστη. Ἀρχὴ γὰρ τῆς γραμ- C

μῆς, τὸ σημεῖον· καὶ ἀρχὴ τῆς ἐπιφανείας, ἡ γραμμὴ· καὶ ἀρχὴ τοῦ σώματος, ἡ ἐπιφάνεια· καὶ τοῦ κατὰ σύνθεσιν λόγου ἀρχαὶ, τὰ στοιχεῖα.

Οὐ μὴν κάκείνη τοιαύτη ἡ ἀρχή. Οὐδενὶ γὰρ προσδέδεται· οὐδενὶ δουλεύει· μετ' οὐδενὸς θεωρεῖται· ἀλλ' ἐλευθέρα ἐστίν· ἀδέσποτος, λελυμένη τῆς πρὸς ἕτερον σχέσεως· ἀνυπέρβατος διανοίᾳ, ἣν οὐκ ἐστὶν ὑπερβῆναι τοῖς λογισμοῖς, ἧς οὐκ ἐστὶν ἐξευρεῖν τὰ ἐπέκεινα. Ἐὰν γὰρ φιλονεικήσης τῇ φαντασίᾳ τοῦ νοῦ παραδραμεῖν τὴν ἀρχὴν, εὐρήσεις αὐτὴν προτρέχουσάν σου, καὶ προαπαντῶσαν D τοῖς λογισμοῖς. Ἄφες σεαυτοῦ τὸν νοῦν δραμεῖν ὅσον βούλεται, καὶ διαταθῆναι ἐπὶ τὰ ἄνω· εἴ-τα εὐρήσεις αὐτὸν μυρία πλανηθέντα, καὶ πολλὰ κενεμβατήσαντα, καὶ πάλιν ἐπανιόντα πρὸς ἑαυτὸν διὰ τὸ μὴ δύνασθαι κατωτέραν ἑαυτοῦ τὴν ἀρχὴν ποιῆσαι. Διότι αἰ τοῦ νοουμένου ἐξωτέρα καὶ ἑπλείων εὐρίσκεται ἡ ἀρχή. Ἐν ἀρχῇ τοίνυν ἦν ὁ Λόγος. Ὡ τοῦ θαύματος! Πῶς πᾶσαι ἀλλήλαις ὁμοτίμως αἶ φωναὶ συνεζεύχθησαν· τὸ, Ἦν, ἴσον δύναται τοῦ, Ἐν ἀρχῇ. Ποῦ ὁ βλάσφημος; ποῦ ἡ χριστομάχος γλῶττα; ἡ λέγουσα, ἦν ποτὲ, ὅτε οὐκ ἦν; Ἄκουε τοῦ E Εὐαγγελίου, Ἐν ἀρχῇ ἦν. Εἰ δὲ ἐν ἀρχῇ ἦν, πότε οὐκ ἦν; Τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν στενάξω, ἡ τὴν ἀμαθίαν βδελύξομαι; Ἀλλὰ πρὸ τοῦ γεννηθῆναι, 136 οὐκ ἦν. Οἶδας γὰρ πότε ἐγεννήθη, ἵνα τὸ πρὶν δυ- A νηθῆς ἐπενεγεῖν τῷ χρόνῳ; Τὸ γὰρ, Πρὸ τοῦ, χρονικὴ ἐστὶ φωνή, ἕτερον ἐτέρου προτιθεῖσα εἰς

παλαιότητα. Τὸν δὲ τοῦ χρόνου ποιητὴν πῶς εὐλογον ταῖς χρονικαῖς προσηγορίαις ὑποκειμένην ἔχειν τὴν γέννησιν; Ἐν ἀρχῇ τοίνυν ἦν. Ἐὰν μὴ ἀποστῆς τοῦ, Ἦν, οὐδεμίαν παρείσδυσιν δώσεις τῇ πονηρᾷ βλασφημίᾳ. Ὡσπερ γὰρ οἱ θαλαττεύοντες, ὅταν ἐπὶ δύο σαλεύωσιν ἀγκυρῶν, καταφρονοῦσι τοῦ κλύδωνος· οὕτω καὶ σὺ τῆς πονηρᾶς ταύτης ταραχῆς, τῆς ἐκ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ἐγγινομένης τῷ βίῳ, καὶ διασαλευούσης τῶν πολλῶν τὴν
 B πίστιν, καταγελάσῃ, ἐὰν τῇ ἀσφαλείᾳ τῶν ῥημάτων τούτων τὴν ψυχὴν ἔχῃς ἐνορμισθεῖσαν.

Ἐπιζητεῖ δὲ ἡμῶν ἡ διάνοια, τίς ἦν ἐν ἀρχῇ; Ὁ Λόγος, φησί. Ποῖος λόγος; ὁ ἀνθρώπινος λόγος; ἀλλ' ὁ τῶν ἀγγέλων λόγος; Καὶ γὰρ ἠνέξατο ἡμῖν ὁ ἀπόστολος, ὡς καὶ τῶν ἀγγέλων ἰδίαν ἐχόντων γλώσσαν, εἰπών· Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων. Ἀλλὰ καὶ τοῦ λόγου διπλῇ τίς ἐστὶν ἔννοια. Ὁ μὲν γὰρ τίς ἐστὶν ὁ διὰ τῆς φωνῆς προφερόμενος· οὗτος δὲ μετὰ τὸ προενεχθῆναι τῷ αέρι ἐναπολλύμενος· ὁ δὲ τίς ἐστὶν ὁ ἐνδιάθετος, ἐνυπάρχων ἡμῶν ταῖς καρδίαις· ὁ ἐν-
 C νοηματικός. Καὶ ἄλλος, ὁ τεχνικὸς λόγος. Ὅρα μή ποτέ σε παρακρούσῃται τὸ δμῶνυμον τῆς φωνῆς. Πῶς γὰρ ἦν ἐν ἀρχῇ ὁ ἀνθρώπινος λόγος, τοῦ ἀνθρώπου κάτω που λαβόντος τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως; Πρὸ ἀνθρώπου, θηρία· πρὸ ἀνθρώπου, κτήνη· τὰ ἐρπετὰ πάντα· ὅσα χερσαῖα, καὶ ὅσα ἔνυδρα, πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ἀστέρες, ἥλιος, σελήνη, βοτάν-

ναι, σπέρματα, γῆ, θάλαττα, οὐρανός. Οὐ τοίνυν
 ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ ἀνθρώπινος λόγος, ἀλλ' οὐδὲ ὁ τῶν
 ἀγγέλων. Πᾶσα γὰρ ἡ κτίσις κατωτέρα τῶν αἰώνων
 ἐστὶ, τὴν ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαβοῦσα παρὰ τοῦ κτί-
 σαντος. Ὁ δὲ ἐν καρδίᾳ λόγος, καὶ αὐτὸς ἐκάστου
 τῶν νοηθέντων ἐστὶ νεώτερος. Ἀλλ' ἄκουε τοῦ λόγου D
 θεοπρεπῶς. Περὶ γὰρ τοῦ Μονογενοῦς διαλεγόμενος
 σοι, Λόγον εἶπεν αὐτόν. Ὡσπερ οὖν καὶ φῶς μετ'
 ὀλίγον ἔρεϊ, καὶ ζωὴν, καὶ ἀνάστασιν, καὶ οὔτε
 φῶς ἀκούσας, ἐπὶ τὸ αἰσθητὸν τοῦτο καὶ ὀφθαλμοῖς
 ὁρατὸν καταφέρῃ, οὔτε ζωὴν ἀκούσας, τὴν κοινὴν
 ταύτην νοεῖς, ἣν καὶ τὰ ἄλογα ζῇ· οὕτω καὶ Λόγον
 ἀκούων, φύλαξαι μήποτε τῇ σῇ ἀσθενείᾳ τῆς δια-
 νοίας πρὸς χαμαιζήλους καὶ ταπεινάς διανοίας ὑπε-
 νεχθῇς. Ἀλλ' ἐρεῦνα τὴν διάνοιαν τοῦ ῥήματος.
 Διὰ τί Λόγος; Ἵνα δειχθῇ, ὅτι ἐκ τοῦ νοῦ προῆλθε.
 Διὰ τί Λόγος; Ὅτι ἀπαθῶς ἐγεννήθη. Διὰ τί Λόγος;
 Ὅτι εἰκὼν τοῦ γεννήσαντος, ὅλον ἐν ἑαυτῷ δεικνύς E
 τὸν γεννήσαντα, οὐδὲν ἐκεῖθεν ἀπομερίσας, καὶ
 τέλειος ὑπάρχων καθ' ἑαυτόν· ὥς καὶ ὁ ἡμέτερος
 λόγος ὅλην ἡμῶν ἀπεικονίζει τὴν ἔννοιαν. Ἀ γὰρ
 κατὰ καρδίαν ἐνενοήσαμεν, ταῦτα τῷ ῥήματι προ-
 ηνέγκαμεν, καὶ ἔστι τοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ νοήματος
 ἀπεικόνισμα τὸ λαλούμενον. Ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύ-
 ματος τῆς καρδίας ὁ ἰ λόγος προφέρεται. Καὶ ἔστιν
 ἡ μὲν καρδιά ἡμῶν οἷον πηγὴ τις, ὁ δὲ προφερόμε-
 νος λόγος οἷον ὄλκος τις ἐκ τῆς πηγῆς ταύτης ῥέων.
 Τοσοῦτον οὖν τὸ ἀπορρῆξον, ὅσον τὸ πρῶτως ἀνα- 137
 A

φερόμενον· καὶ οἷον τὸ κεκρυμμένον, τοιοῦτον καὶ τὸ φαινόμενον. Λόγον οὖν εἶπεν, ἵνα τὴν ἀπαθῇ σοι γέννησιν τοῦ Πατρὸς παραστήσῃ, καὶ τὴν τελείαν ὑπαρξίν σοι τοῦ Υἱοῦ^β θεολογήσῃ, καὶ τὴν ἄχρονον συνάφειαν τοῦ Υἱοῦ πρὸς Πατέρα διὰ τούτων ἐνδείξεται. Καὶ γὰρ ὁ ἡμέτερος λόγος, τοῦ νοῦ γέννημα, ἀπαθῶς γεννώμενος· οὔτε γὰρ τέμνεται, οὔτε μερίζεται, οὔτε ῥέει· ἀλλὰ μένων ὅλος ὁ νοῦς ἐν τῇ ἰδίᾳ συστάσει, ὅλον τὸν λόγον καὶ ἀπηρτισμένον ὑφί-^βστησι· καὶ προελθὼν ὁ λόγος, πᾶσαν τοῦ γεννήσαντος νοῦ τὴν δύναμιν ἐν ἑαυτῷ περιέχει. Ὅσον οὖν εὐσεβὲς, τοσοῦτον λαβὼν^γ πρὸς τὴν τοῦ Μονογενοῦς θεολογίαν ἐκ τῆς τοῦ λόγου φωνῆς· ὅπερ ἂν εὐρῆς ἀπεμφαῖνον καὶ ἀνάρμοστον φαινόμενον, τοῦτο παρραίτησαι, καὶ ὑπέρθῃ μηχανῇ πάσῃ. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος. Εἰ δὲ εἶπεν· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Υἱός, τῇ προσηγορίᾳ τοῦ Υἱοῦ συνεισῆλθεν ἂν σοι ἡ περὶ τοῦ πάθους ἔννοια. Ἐπειδὴ γὰρ παρ' ἡμῖν τὰ γεννῶντα, χρόνῳ γεννᾶ, καὶ ἐμπαθῶς γεννᾶ, διὰ τοῦτο προλαβὼν, Λόγον εἶπε, προδιορθούμενος τὰς ἀπρε-^γπείας ὑπολήψεις, ἵνα σοι τὴν ψυχὴν ἄτρωτον δια-^δσώσῃται.

Καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν. Πάλιν τὸ, Ἦν, διὰ τοὺς βλασφημοῦντας ὅτι οὐκ ἦν. Ποῦ ἦν ὁ Λόγος; Οὐκ ἐν τόπῳ· οὐ γὰρ περιέχεται τόπῳ τὰ ἀπερίγραπτα. Ἀλλὰ ποῦ ἦν; Πρὸς τὸν Θεόν. Οὔτε ὁ Πατὴρ ἐν τόπῳ, οὔτε ὁ Υἱός ἐν περιοχῇ τινι καὶ περιγραφῇ δμολογουμένη κατειλημμένος· ἀλλ' ἄπει-

ρος μὲν ὁ Πατὴρ, ἄπειρος δὲ ὁ Υἱός. Πᾶν ὅπερ ἂν νοήσης, καὶ ὅπουπερ ἂν πορευθῇς τῷ πνεύματί σου, τοῦ Θεοῦ εὐρήσεις πεπληρωμένον· πανταχοῦ συμπαρεκτεινομένην εὐρήσεις τοῦ Υἱοῦ τὴν ὑπόστασιν.

- Δ** Καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν. Θαύμασον τὴν ἀκρίθειαν ἐκάστης φωνῆς· οὐκ εἶπεν, ἐν τῷ Θεῷ ἦν ὁ Λόγος· ἀλλὰ, Πρὸς τὸν Θεόν· ἵνα τὸ ἰδιάζον τῆς ὑποστάσεως παραστήσῃ. Οὐκ εἶπεν, ἐν τῷ Θεῷ, ἵνα μὴ πρόφασιν δῶ τῇ συγχύσει τῆς ὑποστάσεως. Πονηρὰ γὰρ κἀκείνη ἡ βλασφημία τῶν φύρειν τὰ πάντα ἐπιχειρούντων, καὶ ἐν τῷ ὑποκείμενον λεγόντων, Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, προσηγορίας δὲ διαφερούσας τῷ ἐνὶ πράγματι ἐπιφημίζεσθαι. Πονηρὰ ἡ ἀσέβεια, καὶ φευκτὴ οὐχ ἥττον τῶν ἀνόμοιον εἶναι κατ' οὐσίαν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ βλασφημούντων. Καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν. Εἶτα συγχρησάμενος τῇ τοῦ Λόγου φωνῇ πρὸς τὴν παράστασιν τῆς κατὰ
- Ε** τὴν γέννησιν ἀπαθείας, ταχὺ καὶ τὸ ἐκ τοῦ Λόγου βλάβος ἐγγινόμενον ἡμῖν παρεμυθήσατο. Καὶ οἷον ἀφαρπάζων αὐτὸν τῆς συκοφαντίας τῶν βλασφημούντων, τί, φησὶν, ἔστιν ὁ Λόγος; Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Μὴ μοι τεχνολόγει διαφορὰς τινὰς λόγων, ¹³⁸ **Α** μηδὲ ἐκ τῆς σῆς κακοτεχνίας προστρίψῃς τινὰ βλασφημίαν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Πνεύματος. Ἔχεις τὴν ἀπόφασιν· ὑποτάγηθι τῷ Κυρίῳ. Θεὸς ἦν ὁ Λόγος· οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Πάλιν ἀνακεφαλαιοῦται ἐν ὀλίγοις ῥήμασι πᾶσαν ἑαυτοῦ τὴν θεολο-

γίαν, ἣν περὶ τοῦ Μονογενοῦς ἡμῖν ὁ εὐαγγελιστῆς
 παρέδωκεν. Οὗτος τίς; Οὗτος, ὁ Λόγος ὁ Θεός.
 Ἐπειδὴ γάρ σοι διήρθρωσε τὴν περὶ αὐτοῦ ἔννοιαν,
 οἷον ἐντυπώσας σου τῇ ψυχῇ διὰ τῆς διδασκαλίας
 τὰ ἀγνοούμενα, καὶ ἐνοικίσας τὸν Λόγον Χριστὸν
 ἐν τῇ καρδίᾳ σου, Οὗτος, φησί. Ποῖος οὗτος; Μὴ
 ἔξω διαβλέψῃ, διὰ τῆς δεικτικῆς φωνῆς τὸν **Β**
 ὑποδεικνύμενόν σοι περισκοπῶν, ἀλλ' εἰσελθε
 εἰς τὰ κρυπτὰ τῆς σεαυτοῦ ψυχῆς, καὶ ὃν ἐδιδά-
 χθης Θεὸν τὸν ἐν ἀρχῇ ὄντα, τὸν ὡς Λόγον προελ-
 θόντα, τὸν πρὸς τὸν Θεὸν ὄντα, τοῦτον γνωρίσας
 καὶ ^δ καταπλαγείς, καὶ προσκυνήσας τὸν σεαυτοῦ
 Δεσπότην, τὸν σοὶ διὰ τῆς διδασκαλίας ἐνιδρυθέν-
 τα, γινώριζε ὅτι οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ· τουτέστιν, αἰ
 πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα. Ταύτας μοι τὰς
^ε ὀλίγας φωνὰς διασώσατε, ὥσπερ σφραγιδα ταῖς
 μνήμαις ὑμῶν ἐνσημηνάμενοι. Αὗται ἀρραγέστα-
 τον ἔσονται τειχίον πρὸς τὰς τῶν ἐπιβουλευόντων
 καταδρομάς· αὗται φυλακτήριόν εἰσι-τῶν ψυχῶν **С**
 σωτήριον τοῖς προβαλλομένοις αὐτάς. Ἄν τίς σοι
 προσελθὼν ^ζ λέγοι· οὐκ ὦν ἐγεννήθη· εἰ γὰρ ἦν,
 πῶς ἐγεννήθη; ὡς δαιμόνων φωνὴν ἀποτρέπου τὴν
 κατὰ τῆς δόξης τοῦ Μονογενοῦς βλασφημίαν. Αὐ-
 τὸς δὲ ἐπανελθὼν ἤχε πρὸς τὰς τῶν εὐαγγελίων
 φωνάς· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς
 τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ
 πρὸς τὸν Θεόν. ^ς Τέταρτον εἰπέ τὸ, ^η Ἦν, καὶ καταρ-
 γήσεις αὐτῶν τὸ, οὐκ ἦν. Οὗτοι ἄσειστοι μενέτω-

σαν οἱ θεμέλιοι τῆς πίστεως. Τούτοις ἐποικοδομή-
 σομεν, Θεοῦ διδόντος, καὶ τὰ λειπόμενα. Οὐ γάρ
 ἔστι δυνατόν περὶ πάντων ὑμῖν εἰς ἅπαξ διαλεχθῆ-
 ναι, μήποτε τῇ ἀμετρίᾳ τοῦ λόγου ἄχρηστα ποιή- D
 σωμεν ὑμῖν τὰ φιλοπόνως συναλεγμένα. Ἀτονούσα
 γὰρ ἡ διάνοια πάντων ὁμοῦ περιδράξασθαι, ὅμοιον
 πάσχει γαστρί τῇ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ κόρου εἰς
 πέψιν ἀγαγεῖν τὰ παραπεμφθέντα μὴ δυναμένη.
 Εὐχομαι οὖν ὑμᾶς γλυκανθῆναι μὲν τῇ γεύσει,
 ὠφεληθῆναι δὲ τῇ ἀναδόσει. Αὐτὸς δὲ ἔστηκα ὑμῖν
 ἑτοιμος πρὸς τὴν διακονίαν τῶν λειπομένων, ἐν
 Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ
 κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΖ'.

^h Εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα.

Ε Πρότερον μὲν τῶν ἁγίων οἱ θάνατοι κοπετοῖς
 ἐχοσμοῦντο καὶ δάκρυσιν. Ἐκλαυσε σφοδρῶς Ἰω-
 σήφ τὸν ¹ Ἰακώβ τεθνεῶτα, ἐκόψαντο καὶ τὴν Μωϋ-
¹³⁹ σέως τελευτὴν οὐ μικρῶς Ἰουδαῖοι· πολλοῖς καὶ τὸν
^A Σαμουὴλ τιτιμήκασι δάκρυσιν· νῦν δὲ ταῖς τῶν
 δσίων τελευταῖς ἐνσχιρτῶμεν. Ἡ γὰρ τῶν λυπηρῶν
 μετὰ τὸν σταυρὸν μεταβέβληται φύσις. Οὐκέτι θρή-
 νοις τοὺς τῶν ἁγίων δορυφοροῦμεν θανάτους, ἀλλ'
 ἐνθέοις χορείαις τοῖς ἐκείνων ἐπορχούμεθα τάφοις.

Ἵπνος γὰρ τοῖς δικαίοις ὁ θάνατος. Μᾶλλον δὲ πρὸς κρείττονα ζωὴν ἐκδημία. Ἐντεῦθεν σκιρτῶσι σφαττόμενοι μάρτυρες. Ὁ γὰρ τῆς μακαριωτέρας ^β ζωῆς πόθος τὴν τῆς σφαγῆς οὐδύνην νεκρὰν ἀπεργάζεται. Οὐ βλέπει τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ τοὺς στεφάνους ὁ μάρτυς· οὐ φρίττει τὰς πληγὰς, ἀλλ' ἀρι-
 B θμεῖ τὰ βραβεῖα· οὐχ ὁρᾷ τοὺς κάτω μαστιγοῦντας δημίους, ἀλλὰ τοὺς ἄνωθεν εὐφημοῦντας ἀγγέλους φαντάζεται· οὐ σκοπεῖ τῶν κινδύνων τὸ πρόσκαιρον, ἀλλὰ τὸ τῶν ἐπάθλων αἰώνιον. Λαμπρὸν καὶ παρ' ἡμῖν ἤδη τὸν ἀρραβῶνα καρποῦνται, ταῖς παρὰ πάντων ἐνθέοις εὐφημίαις χροτούμενοι, καὶ μυρίους ἐκ τάφων σαγηνεύοντες δῆμους.

Τοῦτο δὴ τὸ τῷ γενναίῳ τήμερον Βαρλαάμ πεπραγμένον. Ἦχησε γὰρ ἡ πολεμικὴ τοῦ μάρτυρος σάλπιγξ, καὶ τοὺς τῆς εὐσεβείας ὀπλίτας, ὡς ὁρᾶτε, συνήγαγεν. Ὁ τοῦ Χριστοῦ κείμενος ἀθλητὴς ἐκηρύχθη, καὶ τὸ τῆς ἐκκλησίας ἀνεπτέρωσε θέατρον.
 Καὶ ὡς ἔλεγε τῶν πιστῶν ὁ Δεσπότης· Ὁ πιστεύων C εἰς ἐμέ, καὶ ἀποθάνῃ, ζήσεται· τέθνηκεν ὁ γενναῖος Βαρλαάμ, καὶ συγκροτεῖ πανηγύρεις· κατανάλωται τάφῳ, καὶ συγκαλεῖ πρὸς ἐστίασιν. Νῦν ἡμῖν ἀναβοῆσαι καιρός· Ποῦ σοφός; ποῦ γραμματεύς; ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου; Ἀγροικὸς ἡμῖν σήμερον ^δ ἀήττητος τῆς εὐσεβείας διδάσκαλος, ὃν εἵλκε μὲν τύραννος ὡς εὐάλωτον θήραμα, ἔγνω δὲ ^ε μετὰ τὴν πεῖραν ὀπλίτην ἀχείρωτον· ὃν ἐγέλα μὲν παρακεκομμένα φθεγγόμενον, ἔφριξε δὲ ἀγγελικὰ

νεανιευόμενον. Οὐ γὰρ συνεβαρβάριζεν ὁ τρόπος
 τῷ τῆς γλώττης ὀργάνῳ, οὐδὲ ταῖς συλλαβαῖς D
 συγχωλεύων ὁ λογισμὸς ἑωρᾶτο· ἀλλ' ἦν δεύτερος
 Παῦλος, μετὰ τοῦ Παύλου φθεγγόμενος· Εἰ καὶ
 ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει. Ἐνάρκη-
 σαν μαστίζοντες δῆμιοι, ἀλλ' ἀκμαιότερος ὁ μάρ-
 τυς εὐρίσκετο· αἱ τῶν ξεόντων ἐξενευρίζοντο χεῖρες,
 ἀλλ' ὁ τοῦ ξεομένου λογισμὸς οὐκ ἐκάμπτετο. Τὰς
 τῶν νεύρων αἱ μᾶστιγες ἁρμονίας παρέλυσαν, ἀλλ'
 ὁ τῆς πίστεως ἀκριθέστερον ἐπεσφίγγετο τόνος.

Διασκαπτόμεναι πλευραὶ δεδαπάνηντο, ἀλλ' ἡ τοῦ
 φρονήματος ἦνθει φιλοσοφία. Τῆς σαρκὸς αὐτοῦ τὸ
 πλεόν νενέκρωτο, ἀλλ' ὡς μήπω τῶν ἀγώνων ἀρξά-
 μενος ἤκμαζεν. Ὅταν γὰρ ὁ τῆς εὐσεβείας ἔρωις τὴν E
 ψυχὴν προκατάσχη, ἅπαν αὐτῇ πολέμων καταγέ-
 λαστον εἶδος, καὶ πάντες αὐτὴν ὑπὲρ τοῦ ποθουμέ-
 νου καταξέοντες τέρπουσι μᾶλλον ἢ πλήττουσι. Μαρ-
 τυρεῖ μοι τῶν ἀποστόλων ὁ πόθος, τερπνὰς αὐτοῖς
 140 ποτε τὰς παρὰ Ἰουδαίων ἐργαζόμενος μᾶστιγας.

Λ Ἐπορεύοντο γὰρ, φησὶ, χαίροντες ἀπὸ προσώπου
 τοῦ συνεδρίου, ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ κα-
 τηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι. Τοιοῦτος καὶ ὁ σήμερον
 ἡμῖν ὀπλίτης ὑμνούμενος· εὐφροσύνην τὰς κολάσεις
 ἡγούμενος, ῥόδοις τισὶ βάλλεσθαι νομίζων ταῖς μᾶ-
 στιζι· τὰς τῆς ἀσεβείας αἰχίας ὀραπετεύων ὡς βέ-
 λη, καπνοῦ σκιὰν τὸν δικαστικὸν θυμὸν λογιζόμενος·
 τάγματα δορυφόρων ἀπηγριωμένα γελῶν· ὡς ἐπὶ
 στεφάνοις τοῖς κινδύνοις χορεύων· ταῖς πληγαῖς ὡς

τιμαῖς εὐφρακνόμενος· ταῖς σφοδρότεραις τιμωρίαις
 B ὡς βραθείοις ἐνσκιρτῶν λαμπροτέροις· ξίφη δια-
 πτύων γυμνούμενα· χεῖρας δημίων ὡς κηροῦ μαλα-
 κωτέρας δεχόμενος· κολαστήριον ξύλον ὡς σωτήριον
 ἀσπαζόμενος· κλείσμασι δεσμωτηρίων ὡς λειμῶ-
 σι τερπόμενος· βασάνων ἐπινοίαις ὡς ἀνθέων ποικι-
 λίαις ἡδόμενος· πυρὸς εὐτονωτέραν δεξιὰν κεκτημέ-
 νος· ὁ δὲ τὸν τελευταῖον αὐτῷ παρὰ τῶν πολεμούντων
 προσῆκτο μηχανήμα. Βωμὸν γὰρ πρὸς τὴν τῶν δαι-
 μόνων σπονδὴν ἀνακαύσαντες, ἰστᾶσι παρ' αὐτῷ
 ἀγαγόντες τὸν μάρτυρα, καὶ τῷ βωμῷ τὴν δεξιὰν
 ὑπτίαν ἐπαιωρῆσαι κελεύσαντες, ὡς χαλκῷ θυσια-
 στηρίῳ τῇ χειρὶ κατεχρήσαντο, λιθανωτὸν αὐτῇ
 C κακούργως ἐνθέντες φλεγόμενον. Ἡλπιζον γὰρ τῇ
 τοῦ πυρὸς βίᾳ τὴν χεῖρα καταπαλαισθεῖσαν, ἀνάγ-
 κη τῷ βωμῷ ταχέως λιθανωτὸν ἐπαφήσειν. Φεῦ τῆς
 πολυπλόκου τῶν ἀσεβῶν μαγγανείας. Ἐπειδὴ μυ-
 ρίοις, φησὶ, τὴν γνώμην οὐκ ἐκάμψαμεν τραύμασι,
 κάμψωμεν ἐν φλογὶ τοῦ φιλονείκου παλαιστοῦ καὶ
 τὴν χεῖρα. Ἐπειδὴ ποικίλαις μηχαναῖς τὴν ψυχὴν
 οὐκ ἐσεΐσαμεν, τὴν δεξιὰν γοῦν πυρὶ προσαγαγόντες
 σαλεύσωμεν. Ἄλλ' οὐδὲ ταύτης οἱ δειλαιοὶ τῆς ἐλπίδος
 ἀπώναντο. Ἡ μὲν γὰρ φλόξ τὴν χεῖρα διέτρωγεν·
 ἔμενε δὲ ἡ χεὶρ, ὡς τέφραν τὴν φλόγα βαστάζουσα.
 Οὐκ ἔδωκε τῷ πολεμοῦντι πυρὶ κατὰ τοὺς φυγάδας
 τὰ νῶτα, ἀλλὰ ἄτρεπτος εἰστήκει κατὰ φλογὸς ἀρι-
 στεύουσα, καὶ τὰς τοῦ προφήτου λέγειν τῷ μάρτυρι D
 διδοῦσα φωνάς· Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεός μου, ὁ

δάσκων τὰς χεῖράς μου εἰς παράταξιν, καὶ τοὺς δακτύλους μου εἰς πόλεμον. Πῦρ γὰρ χειρὶ συνεπλέκετο, καὶ τοῦ πυρὸς τὰ τῆς ἥττης εὗρίσκετο. Φλογὶ καὶ μάρτυρος δεξιᾷ συνεκροτεῖτο πάλῃ, ἀλλ' ἦν τῆς δεξιᾶς καινὴ τις τῶν παλαισμάτων ἡ νίκη, τῆς μὲν φλογὸς διὰ μέσου τῆς χειρὸς ἐκπιπτούσης, τῆς χειρὸς δὲ ἔτι τεταμένης πρὸς πάλῃν. Ὡ χειρὸς φιλονεικοτέρως πυρός! ὦ χειρὸς, κάμπτεσθαι πυρὶ μὴ μαθούσης! ὦ πυρὸς, ἡττᾶσθαι χειρὶ διδάχθέντος! Σίδηρος τῇ τοῦ πυρὸς εἶχει τυραννίδι χαυνούμενος· χαλκὸς τῇ τοῦ πυρὸς παραχωρεῖ δυναστεία· οἶδε τούτῳ καὶ λίθων ἀντιτυπία νικᾶσθαι. Ἀλλ' ὁ πάντα τοῦ πυρὸς βιαζόμενος τόνος, μάρτυρος τὴν δεξιὰν τεταμένην οὐκ ἔκαμψε κατακαίων.

Εἰκότως ἂν ὁ μάρτυς ἐπὶ τούτῳ πρὸς τὸν Δεσπότην βοήσειεν· Ἐκράτησας τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς μου, καὶ ἐν τῇ βουλῇ σου ὠδήγησάς με, καὶ μετὰ ¹⁴¹ Ἀ δόξης προσελάβου με. Τί σε, ὦ γενναῖε τοῦ Χριστοῦ στρατιῶτα, προσεῖπω; Ἀνδριάντα καλέσω; Πολύ σε τῆς καρτερίας ἡλάττωσα. Τὸν μὲν γὰρ πῦρ μαλάττει δεξιόμενον· σοῦ δὲ τὴν δεξιὰν ὀφθῆναι μόνον κινουμένην οὐκ ἔπεισεν. Ἄν σιδηροῦν ὀνομάσω, καὶ τὴν τοιαύτην τῆς σῆς ἀνδρίας εὗρίσκω λειπομένην εἰκόνα. Σὺ γὰρ μόνος ἔπεισας φλόγα μὴ βιάζεσθαι χεῖρα· σὺ μόνος ἐκτήσω θυσιαστήριον δεξιάν· σὺ μόνος δεξιᾷ φλεγομένην τὰ τῶν δαιμόνων ἐρράπισας πρόσωπα, καὶ τότε μὲν ἀπηνθρακωμένη

χειρὶ τὰς ἐκείνων κεφαλὰς συγκατέτηξας· νῦν δὲ B
 τεφρωθείση ταύτῃ τὰς αὐτῶν στρατιάς ἀποτυφλοῖς
 καταπατῶν. Ἀλλὰ τί παιδικοῖς ἐλαττω τὸν ἀρι-
 στέα ψελλίσμασι; Ταῖς μεγαλοπρεπεστέραις τοίνυν
 τὸν εἰς αὐτὸν ὕμνον παραχωρήσωμεν γλώτταις·
 τὰς μεγαλοφωνοτέρας τῶν διδασκάλων ἐπ' αὐτῷ κα-
 λέσωμεν σάλπιγγας. Ἀνάστητέ μοι νῦν, ὦ λαμπροὶ
 τῶν ἀθλητικῶν κατορθωμάτων ζωγράφοι· τὴν τοῦ
 στρατηγοῦ κολοβωθείσαν εἰκόνα ταῖς ὑμετέραις με-
 γαλύνετε τέχναις. Ἀμαυρότερον παρ' ἐμοῦ τὸν στε-
 φανίτην γραφέντα τοῖς τῆς ὑμετέρας σοφίας περι-
 λάμψατε χρώμασιν. Ἀπέλθω τῇ τῶν ἀριστευμάτων
 τοῦ μάρτυρος παρ' ὑμῶν νενικημένος γραφῇ, χαίρω
 C τὴν τοιαύτην τῆς ὑμετέρας ἰσχύος σήμερον νίκην
 ἡττώμενος. Ἴδω τῆς χειρὸς πρὸς τὸ πῦρ ἀκριβέστερον
 παρ' ὑμῶν γραφομένην τὴν πάλιν ἴδω φαιδρότερον
 ἐπὶ τῆς ὑμετέρας τὸν παλαιστὴν γεγραμμένον εἰκό-
 νος. Κλαυσάτωσαν δαίμονες, καὶ νῦν ταῖς τοῦ μάρ-
 τυρος ἐν ὑμῖν ἀριστείαις πληττόμενοι. Φλεγομένη
 πάλιν αὐτοῖς ἡ χεὶρ καὶ νικῶσα δεικνύσθω. Ἐγγρα-
 φέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέ-
 της Χριστός· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ. ΙΗ'

Εἰς Γόρδιον τὸν μάρτυρα.

Νόμος ἐστὶ φύσεως ταῖς μελίσσαις, μὴ ἀπαίρειν
D τῶν σίμβλων πρὶν ἂν ὁ βασιλεὺς αὐτῶν τῆς πτή-
σεως ἀφηγήσεται. Ἐπεὶ οὖν καὶ τὸν λαὸν Κυρίου
εἶδον νῦν πρῶτον ἐπὶ τὰ οὐράνια ἄνθη, τοὺς μάρ-
τυρας, ἐξιόντα, ζητῶ τὸν ἡγεμόνα. Τίς δ' κινήσας
τὸν πολὺν τοῦτον ἔσμον; τίς δ' τὴν χειμερινὴν κα-
τήφειαν εἰς ἑαρινὴν φαιδρότητα μεταστήσας; Νῦν
γὰρ δὴ πρῶτον ὁ λαὸς, οἶονεὶ σίμβλων τινῶν, τῆς
πόλεως προχυθέντες, τὸν προπόλεον κόσμον, τὸ
σεμνὸν τοῦτο καὶ πάγκαλον τῶν μαρτύρων στάδιον,
πανδημεὶ κατειλήφασιν. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμᾶς ἀνα-
στῆσαν ἤγαγε τὸ θαῦμα τοῦ μάρτυρος, ἐκλαθομέ-
E νους τῆς ἀσθενείας, δεῦρο δὴ καὶ αὐτοὶ τῇ κατὰ
δύναμιν φωνῇ, οἷόν τιτι ἀνθει τῶν τοῦ ἀνδρὸς ἔρ-
γων περιβομβήσωμεν, ὅσιά τε ποιοῦντες καὶ τοῖς
παροῦσιν ἅμα κεχαρισμένα. Ἐγκωμιαζομένου γὰρ
142 δικαίου, εὐφρανθήσονται λαοὶ, ὁ σοφὸς ἡμῖν ἀρτίως
A ἔλεγε Σολομών. Καίτοιγε ἡπόρουν κατ' ἑμαυτὸν,
τί ποτε ἄρα βούλεται τῷ παροιμιαστῇ τὸ αἶνιγμα.
Ἄρα, ὅτι ῥήτορός τινος ἢ λογογράφου δεινοῦ συν-

θέντος λόγον πρὸς τὴν τῶν ἀκουόντων ἐκπληξιν,
 ἥχῳ τινὶ κεκομφευμένῳ κατακτυποῦντι τὰς ἀκοὰς,
 εὐφραίνονται οἱ λαοὶ, τὴν τε εὕρεσιν τῶν νοημά-
 των, καὶ τὴν διάθεσιν, καὶ τὸ τῆς λέξεως πομπικόν
 καὶ πρὸς ἁρμονίαν κεκροτημένον ἀποδεχόμενοι;
 Ἡ τοῦτο μὲν οὐκ ἂν εἶπέ ποτε ὁ μηδαμοῦ τῷ
 τοιούτῳ εἶδει τῶν λόγων χρησάμενος· οὐδ' ἂν προέ-
 τρεψεν ἡμᾶς πανηγυρικῶς ἐμπομπεύειν τοῖς ἐγ-
 κωμίοις τῶν μακαρίων ὁ τὸ πεζὸν τῆς λέξεως καὶ B
 τὸ τῆς φωνῆς ἀκατάσκευον πανταχοῦ προτιμή-
 σας. Τί οὖν ἐστίν, ὃ φησιν; Ὅτι εὐφραίνονται λα-
 οὶ εὐφροσύνην πνευματικὴν, ἐπὶ μόνῃ τῇ ὑπομνήσει
 τῶν τοῖς δικαίοις κατορθωμένων, εἰς ζῆλον καὶ μί-
 μησιν τῶν ἀγαθῶν, ἀφ' ὧν ἀκούουσιν, ἐναγόμενοι.
 Ἡ γὰρ τῶν εὐπολιτεύτων ἀνδρῶν ἱστορία οἷόν τι
 φῶς τοῖς σωζομένοις πρὸς τὴν τοῦ βίου ὁδὸν ἐμποιεῖ.
 Διότι ὁμοῦ τε ἠκούσαμεν διηγουμένου τοῦ Πνεύμα-
 τος τὸν Μωϋσέως βίον, καὶ εὐθὺς ἡμᾶς ζῆλος εἰσῆλθε
 τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀνδρὸς, καὶ τὸ πρᾶον τοῦ τρόπου
 ζηλωτὸν ἐκάστῳ καὶ μακαριστὸν κατεφάνη. Τοῖς C
 μὲν γὰρ ἄλλοις ἀνθρώποις ἐκ τῆς τῶν λόγων αὐ-
 ξήσεως συνίσταται τὰ ἐγκώμια· τοῖς δικαίοις δὲ
 ἀρκεῖ τῶν πεπραγμένων αὐτοῖς ἡ ἀλήθεια πρὸς τὸ
 δεῖξαι αὐτῶν τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀρετῆς. Ὡστε,
 ὅταν διηγώμεθα τοὺς βίους τῶν διαπρεψάντων ἐν
 εὐσεβείᾳ, δοξάζομεν πρῶτον τὸν Δεσπότην διὰ τῶν
 δούλων· ἐγκωμιάζομεν δὲ τοὺς δικαίους διὰ τῆς
 μαρτυρίας ὧν ἴσμεν, εὐφραίνομεν δὲ τοὺς λαοὺς διὰ

τῆς ἀκοῆς τῶν καλῶν. Προτροπὴ γὰρ πρὸς σωφροφροσύνην ὁ βίος τοῦ Ἰωσήφ, καὶ πρὸς ἀνδρίαν παράκλησις τὰ τοῦ Σαμφῶν διηγήματα.

D

Οὐκ οἶδεν οὖν ἐγκωμίων νόμον τὸ θεῖον ^b διδασκαλεῖον, ἀλλὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν πεπραγμένων ἀντ' ἐγκωμίων λογίζεται, ὥς καὶ τοῖς ἀγίοις ἐξαρκουῖσαν πρὸς ἔπαινον, καὶ τοῖς ὠρμημένοις πρὸς ἀρετὴν αὐτάρκη οὔσαν εἰς ὠφέλειαν. Ἐγκωμίων μὲν γὰρ νόμος, πατρίδα διερευνᾶσθαι, καὶ γένος ἀναζητεῖν, καὶ ἀγωγὴν διηγεῖσθαι· ὁ δὲ ἡμέτερος νόμος, τοὺς τῶν γειτόνων λόγους κατασιγάσας, ἀπὸ τῶν ἰδίων ἐκαστου τὴν μαρτυρίαν πληροῖ. Τί γὰρ ἐγὼ παρὰ τοῦτο σεμνότερος, εἰ ἢ πόλις ποτὲ χαλεποὺς καὶ μεγάλους ἀγῶνας διενεγκοῦσα, λαμπρὰ κατὰ τῶν πολεμίων ἀνέστησε τρόπαια; τί δὲ, εἰ θέσεως εὐκαίρως E ἔχει, ὥς πρὸς χειμῶνά τε εἶναι καὶ θέρος ἐπιτηδεῖαν; Εἰ δὲ καὶ ἡ αὐτὴ ἀνδρῶν τέ ἐστιν εὐφορος, καὶ βοσκήματα τρέφειν αὐτάρχης, τί μοι ἐκ τούτων ὄφελος; Ἀλλὰ καὶ ταῖς τῶν ἵππων ἀγέλαις τῆς ὑφ' ἡλίῳ κρατεῖ. Τί οὖν ἡμᾶς ὀύναται ταῦτα τὴν ἀνθρωπείαν ἀρετὴν βελτίους ποιῆσαι; Ἦκου καὶ τὰς τοῦ γείτονος ὄρους κορυφὰς διηγούμενοι, ὥς ὑπερνεφεῖς τέ εἰσι καὶ ἐπὶ πολὺ τοῦ αἵματος διανεστήκασιν, ἑαυτοὺς ἀπατήσομεν ὥς τοῖς ἀνδράσι διὰ τούτων ἐκπληροῦντες τὸν ἔπαινον; Πάντων ἐστὶ 143 καταγελαστότατον, ὅλου τοῦ κόσμου παρὰ τῶν δι-
A καίων ὑπεροφθέντος, ἡμᾶς ἐξ ὀλίγων τῶν ἀτιμα-

σθέντων πληροῦν αὐτοῖς τὰ ἐγκώμια. Ἀρκεῖ τοίνυν ἡ μνήμη πρὸς ὠφέλειαν διηνεκῇ. Οὐ γὰρ δὴ ἐκεῖνοις χρεῖα προσθήκης εἰς εὐδοκίμησιν, ἀλλ' ἡμῖν τοῖς ἐν τῷ βίῳ ἀναγκαῖα ἡ μνήμη διὰ τὴν μίμησιν. Ὡς περ γὰρ τῷ πυρὶ αὐτομάτως ἔπεται τὸ φωτίζειν, καὶ τῷ μύρῳ τὸ εὐοδεῖν· οὕτω καὶ ταῖς ἀγαθαῖς πράξεσιν ἀναγκαίως ἀκολουθεῖ τὸ ὠφέλιμον. Καίτοι οὐδὲ τοῦτο μικρὸν, ἀκριβῶς τυχεῖν τῆς ἀληθείας τῶν τότε. Ἀμυδρὰ γάρ τις φήμη πρὸς ἡμᾶς διεδόθη, τὰς ἐπὶ τῶν ἀγώνων ἀνδραγαθίας τοῦ ἀνδρὸς δια-
B σώζουσα. Καί πως δοκεῖ τὸ ^β καθ' ἡμᾶς τῷ τῶν ζωγράφων προσεοικέναι. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι, ἐπειδὴν ἐξ εἰκόνων μεταγράφωσι τὰς εἰκόνας, πλεῖστον, ὡς εἰκὸς, τῶν ἀρχετύπων ἀπολιμπάνονται· καὶ ἡμᾶς, αὐτῆς τῆς θεᾶς τῶν πραγμάτων ἀπολειφθέντας, κίνδυνος οὐ μικρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐλαττώσαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνέστηκεν ἡ ἡμέρα ὑπόμνησιν φέρουσα μάρτυρος, ἐπιφανῶς τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρίοις ἐναθλήσαντος, εἴπωμεν ὅσα οἶδαμεν. Οὗτος ἔφυ μὲν ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης, ὅθεν καὶ μᾶλλον αὐτὸν ἀγαπῶμεν, διότι οἰκεῖος ἡμῖν ὁ κόσμος ἐστίν. Ὡς περ γὰρ τὰ εὐκαρπα τῶν φυτῶν, οὓς ἂν ἐκθρέψῃ καρ-
C πούς, τῇ οἰκειᾷ γῇ παρατίθεται· οὕτω καὶ οὗτος ἐκ τῶν λαγόνων τῆς ἡμετέρας ἀνδραμῶν, καὶ πρὸς μήκιστον ὕψος τῆς δόξης διαναστάς, τῇ ἐνεγκούσῃ καὶ θρεψαμένῃ τῶν οἰκείων τῆς εὐσεβείας καρπῶν τὴν ἀπόλαυσιν ἐχαρίσατο. Καλοὶ μὲν γὰρ καὶ οἱ ἐκ τῆς ὑπερορίας καρποὶ, ὅταν ἡδεῖς τε ὥσι καὶ τρόφιμοι·

πολλῶ μέντοι ἡδIOUS τῶν ἐπηλύδων οἱ ἡμεδαποὶ καὶ
 ἐγχώριοι, πρὸς τῇ ἀπολαύσει ἔτι καὶ καλλωπισμόν
 τινα ἡμῖν διὰ τῆς οἰκειότητος χαριζόμενοι. Ἐγκα-
 τειλεγμένος δὲ στρατεία ἐπιφανεῖ, ὥς ἑκατὸν
 στρατιωτῶν ἀρχὴν πιστευθῆναι, καὶ σώματος βρώμη
 καὶ ψυχῆς ἀνδρία τοῖς στρατιωτικοῖς καταλόγοις
 ἐμπρέπων. Ἐπεὶ δὲ ὁ τότε τύραννος τὸ πικρὸν καὶ D
 ἀνήμερον τῆς ψυχῆς μέχρι τοῦ πολέμου τῆς Ἐκ-
 κλησίας ἐξέτεινε, καὶ ἦρε χεῖρα θεομάχον κατὰ τῆς
 εὐσεβείας, κηρύγματα δὲ ἦν πανταχοῦ, καὶ δια-
 γράμματα ἠπλωτο κατὰ πᾶσαν ἀγορὰν καὶ πάντα
 τόπον ἐπίσημον, μὴ προσκυνεῖσθαι Χριστὸν, ἢ θά-
 νατον εἶναι τὴν ζημίαν τοῖς προσκυνουῦσι· καὶ πρόσ-
 ταγμα ἦν ὑποκύπτειν εἰδώλοις ἅπαντας, καὶ λίθους
 καὶ ξύλα χαράγματι τέχνης μεμορφωμένα θεοὺς
 ἡγεῖσθαι, ἢ τοὺς μὴ πειθομένους πάσχειν ἀνήκεστα·
 σύγχυσις δὲ ἦν καὶ ταραχὴ διὰ πάσης τῆς πόλεως,
 καὶ λεηλασίαι κατὰ τῶν εὐσεβοῦντων· χρήματα E
 διηρπάζετο· πληγαῖς τὰ τῶν φιλοχρίστων σώματα
 κατεξάινετο· γυναῖκες εἵλκοντο διὰ μέσης τῆς πό-
 λεως· οὐ νεότης ἔλεεινῇ, οὐ γῆρας αἰδέσιμον ἦν,
 ἀλλ' οἱ μὴδὲν ἀδικοῦντες τὰ τῶν κακούργων ὑπέ-
 μενον· ἐστενοχωρεῖτο τὰ δεσμωτήρια, ἔρημοι ἦσαν
 οἱ εὐθηνούμενοι τῶν οἴκων, αἱ δὲ ἔρημίαι πλήρεις
 τῶν φυγαδευομένων· ἔγκλημα δὲ ἦν τοῖς ταῦτα 144
 πάσχουσιν ἡ εὐσέβεια· καὶ πατὴρ παρεδίδου παῖδα· A
 καὶ πατέρα υἱὸς κατεμήνυεν· ἀδελφοὶ κατ' ἀλλήλων
 ἐμαίνοντο· καὶ δοῦλοι δεσπόταις ἑαυτῶν ἐπανίσταν-

το· δεινὴ δέ τις νύξ κατειλήφει τὸν βίον, πάντων ἀγνοησάντων ἀλλήλους ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου φρενοβλαβείας· κατεβάλλοντο μὲν οἴκοι προσευχῆς ὑπὸ χειρῶν ἀνοσίων· ἀνετρέπετο δὲ θυσιαστήρια, καὶ οὐκ ἦν προσφορὰ οὐδὲ θυμίαμα, οὐ τόπος τοῦ καρπῶσαι, ἀλλὰ κατήφεια δεινὴ, ὥσπερ τις νεφέλη, τὰ πάντα κατεῖχεν· ἀπελήλαντο μὲν οἱ τοῦ θείου θεραπευταί· διεπτόγητο δὲ πᾶς τῆς εὐσεβείας θίασος· B
δαίμονες δὲ κατεχόρευον, κνίσσαις καὶ αἵμασι τὰ πάντα καταμιαίνοντες· τότε δ' γενναῖος οὗτος προλαβὼν τὴν ἐκ τῶν δικαστηρίων ἀνάγκην, ρίψας τὴν ζώνην, ὑπερόριος ἦν, ὑπεριδὼν δυναστείας, ὑπεριδὼν δοξῆς, πλούτου παντοδαποῦ, συγγενείας, φίλων, οἰκετῶν, ἀπολαύσεως βίου, πάντων ὅσα ἀνθρώποις ἐστὶ περισπούδαστα, πρὸς τὰς βαθυτάτας καὶ ἀνθρώποις ἀβάτους ἐρημίας ἀπέδραμε, τὸν μετὰ τῶν θηρίων βίον τῆς πρὸς τοὺς εἰδωλολατροῦντας κοινωνίας ἡμερώτερον ἡγησάμενος, κατὰ τὸν ζηλωτὴν C Ἡλίαν· ὃς ὅτε εἶδεν ἐπικρατοῦσαν τὴν εἰδωλολατρίαν τῆς Σιδωνίας, ἐπὶ τὸ ὄρος ἀνέδραμε τὸ Χωρῆβ, καὶ ἐν τῷ σπηλαίῳ διῆγεν, ἐκζητῶν τὸν Θεόν, ἕως εἶδε τὸν περίπορθτον, ὡς ἰδεῖν ἀνθρώπῳ Θεὸν δυνατόν.

Τοιοῦτος οὖν ἦν καὶ ὁ Γόρδιος, ἀποφυγὼν θορύβους πολιτικούς, ὄχλον ἀγοραῖον, ἀρχοντικούς τύφους, τὰ δικαστηρία, τοὺς συκοφάντας, τοὺς πωλοῦντας, τοὺς ὠνουμένους, τοὺς ὀμνύοντας, τοὺς ψευδομένους, τὴν αἰσχρολογίαν, τὴν εὐτραπελίαν,

τᾶλλα ὅσα, ὥσπερ ἐφόλκια, αἱ πολυάνθρωποι τῶν πόλεων ἐπισύρονται. Καθαρεύων τὰ ὦτα, καθαρεύων τοὺς ὀφθαλμούς· καὶ πρό γε πάντων τὴν

D καρδίαν κεκαθαρμένος, ἵνα Θεὸν ἰδεῖν δυνηθῇ, καὶ μακάριος γένηται· εἶδε δι' ἀποκαλύψεων, ἐδιδάχθη τὰ μυστήρια, οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπων, ἀλλ' ἔχων τὸν μέγαν διδάσκαλον τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας. Ὅθεν ἐλθὼν εἰς ἔννοιαν τοῦ βίου, ὡς ἀνωφελής, ὡς μάταιος, ὡς ὀνείρου παντός καὶ σκιᾶς ἀδρανέστερος, ἡρεθίσθη σφοδρότερον πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἄνω κλήσεως. Καὶ οἷον ἀθλητῆς, αἰσθόμενος ἑαυτοῦ ἱκανῶς γυμνασθέντος καὶ ἀλειψαμένου πρὸς τὸν ἀγῶνα, ταῖς νηστείαις, ταῖς ἀγρυπνίαις, ταῖς προσευχαῖς, τῇ διηνεχεῖ καὶ

E ἀπαύστῳ μελέτῃ τῶν λογίων τοῦ Πνεύματος, τηρήσας τὴν ἡμέραν ταύτην, ἐν ᾗ πανδημεῖ πᾶσα ἡ πόλις ἑορτὴν ἄγουσα φιλοπολέμῳ δαίμονι^ο κατειλήφει θέατρον, ἀγῶνα ἱππικὸν θεωμένη. Ἐπεὶ οὖν πᾶς ὁ δῆμος ἄνω συνείλεκτο, οὐκ Ἰουδαῖος ἀπῆν, οὐχ Ἕλλην· καὶ Χριστιανῶν δὲ πλῆθος οὐκ ὀλίγον αὐτοῖς συνανεφύρετο, οἱ ἀφυλάκτως βιοῦντες, καὶ καθήμενοι μὲν μετὰ συνεδρίου ματαιότητος, μὴ ἐκκλίνοντες δὲ συστροφᾶς πονηρευομένων, οἱ καὶ τότε παρῆσαν θεαταὶ τοῦ τάχους τῶν ἵππων, καὶ τῆς ἐμπειρίας τῶν ἡνιόχων· ἀλλὰ καὶ δούλους ἀνῆκαν δεσπόται· καὶ παῖδες ἐκ διδασκαλείων πρὸς τὴν θέαν ἔτρεχον· παρῆν δὲ καὶ γυναικῶν ὅσον δημῶδες καὶ ἄσημον· πλῆρες δὲ ἦν τὸ στάδιον, καὶ πάν-

τες ἤδη πρὸς τὴν θεάν τῆς τῶν ἵππων ἀμίλλης ᾗσαν ¹⁴⁵
 συντεταμένοι· τότε δὴ ὁ γενναῖος ἐκεῖνος καὶ μέγας ^A
 τὴν ψυχὴν, μέγας τὸ φρόνημα, ἄνωθεν ἐκ τῶν
 ὁρέων ἐπικαταβάς τῷ θεάτρῳ, οὐ κατεπλάγη τὸν
 δῆμον, οὐκ ἐλογίσατο πόσαις χερσὶ πολεμίαις ἑαυ-
 τὸν παραδίδωσιν· ἀλλ' ἀτρόμῳ τῇ καρδίᾳ καὶ γαύ-
 ρῳ τῷ φρονήματι, οἶοναί πέτρας συνεχεῖς, ἣ δέν-
 δρα πολλὰ, τοὺς τὸ στάδιον περικαθημένους παρα-
 δραμῶν, εἰς τὸ μέσον κατέστη, βεβαιῶν τὸν ^αλόγον,
 ὅτι Δίκαιος ὡς λέων πέποιθε. Καὶ οὕτως ἀπτόητος
 ᾗν τὴν ψυχὴν, ὥστε ἐν περιφανεῖ τοῦ θεάτρου γενό-
 μενος, ἀτρέπτῳ τῇ παρρησίᾳ ἐξεβόησε τὴν φωνὴν ^B
 ἐκεῖνην, ἥς μέχρι τοῦ νῦν εἰσὶ τινες οἱ ἀκούσαντες·
 εὗρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν· ἐμφανὲς ἐγενόμην
 τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσι· δηλῶν διὰ τούτων, ὅτι οὐ
 πρὸς ἀνάγκην ἤχθη πρὸς τοὺς κινδύνους, ἀλλ' ἔκου-
 σίως ἐπέδωκεν ἑαυτὸν τῷ ἀγῶνι· μιμησάμενος τὸν
 Δεσπότην, ὃς ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸς ἀγνοούμενος
 τοῖς Ἰουδαίοις ἑαυτὸν κατεμήνυσεν.

Εὐθύς μὲν οὖν ἐπέστρεψε τὸ θέατρον τῷ παρα-
 δόξῳ τῆς θεάς· ἀνὴρ ἀπηγριωμένος τὴν ὄψιν· διὰ
 τὴν χρονίαν ἐν τοῖς ὅρεσι δίαιταν αὐχμηρὰν ἔχων
 τὴν κεφαλὴν· βαθὺς τὴν ὑπὴν· τὴν ἐσθῆτα ρυ-
 πῶν· κατεσκληκῶς ἅπαν τὸ σῶμα· βακτηρίαν φέ- ^C
 ρων, καὶ πῆραν ἐνημμένος· οἷς πᾶσιν ^βἐπέπρεπέ τις
 χάρις, ἐκ τοῦ ἀφανοῦς αὐτὸν περιλάμπουσα. Ὡς δ'
 οὖν ἐγνώσθη ὅστις ἐστὶν, εὐθύς βοή συμμιγῆς παρὰ

πάντων ἤρθη· τῶν μὲν οἰκείων τῆς πίστεως ὑπὸ
 περιχαρείας κροτούντων, τῶν δὲ πολεμούντων τῇ
 ἀληθείᾳ εἰς τὸν κατ' αὐτοῦ φόνον τὸν δικαστὴν πα-
 ρορμῶντων, καὶ προκαταδικαζόντων εἰς θάνατον.
Πάντα δ' οὖν βοῆς καὶ θορύβου πεπλήρωτο· πα-
 ρώφθησαν μὲν ἵπποι· παρώφθησαν δὲ ἡνίοχοι· ἡ δὲ
 τῶν ἄρμάτων ἐπίδειξις ψόφος μάταιος ἦν. Οὐδενὸς
 γὰρ ἐσχόλαζεν ὀφθαλμὸς ἄλλο τι βλέπειν, ἢ Γόρ-
 διον, οὔτε τις ἀκοῇ ἄλλο τι ἠνείχετο ἀκούειν, ἢ τὰ
 ἐκείνου ῥήματα. **Καὶ** θροῦς τις ἄσημος, ὅσον αὖρα, **D**
 διὰ παντὸς τοῦ θεάτρου διεξιὼν, τὸν ἱππόδρομον
 ὑπερήχει. Ἐπεὶ δὲ διὰ τῶν κηρύκων σιωπὴ τῇ δῆ-
 μῳ ὑπεσημάνθη, ἐκοιμήθησαν μὲν αὐλοὶ, κατεσι-
 γάσθησαν δὲ ὄργανα πολυαρμόνια· ἤκούετο Γόρδιος·
 ἐθεωρεῖτο Γόρδιος. **Καὶ** εὐθὺς ἀνάρπαστος ἦν πρὸς τὸν
 ἄρχοντα αὐτοῦ που καθήμενον, καὶ τὸν ἀγῶνα δια-
 τιθέντα. **Τέως μὲν οὖν** πραεῖα καὶ ἡμέρῳ φωνῇ τίς
 καὶ πόθεν εἴη διεπυνθάνετο. Ὡς δὲ εἶπε τὴν πατρίδα,
 τὸ γένος, τὸ εἶδος τοῦ ἀξιώματος ἐν ᾧ ἦν, τὴν αἰτίαν
 τῆς φυγῆς, τὴν ἐπάνοδον, ὅτι πάρειμι, ἔργῳ καὶ
 τὴν τῶν ὑμετέρων προσταγμάτων καταφρόνησιν,
E καὶ τὴν εἰς Θεὸν, ἐφ' ὃν ἤλπισα, πίστιν ἐπιδει-
 ξόμενος· καὶ γὰρ ἤκουσά σε, φησὶ, πολλῶν διαφέ-
 ρειν τῇ ἀγριότητι· ὥς οὖν ἐπιτήδειόν μοι τὸν και-
 ρὸν τοῦτον εἰς τὸ πληρωθῆναί μου τὴν ἐπιθυμίαν
 ἐξελεξάμην. **Τούτοις τοῖς λόγοις** τὸν θυμὸν τοῦ ἄρ-
 χοντος ὥς πῦρ ἀναφλέξας, ὅλην ἡγειρεν ἐφ' ἑαυτὸν
 τοῦ ἀνδρὸς τὴν μανίαν. **Καὶ, κάλει, φησὶ, δημίους.**

Ποῦ δὲ αἱ μολυβίδες; ποῦ δὲ αἱ μάστιγες; Ἐπὶ τροχοῦ κατατεινέσθω, ἐπὶ τοῦ ξύλου στρεβλούσθω, φερέσθω τὰ κολαστήρια· τὰ θηρία, τὸ πῦρ, τὸ ξίφος, ὁ σταυρὸς, ὁ βόθρος εὐτρεπιζέσθω. Ἀλλὰ γὰρ οἷα κερδαίνει, φησὶν, ἅπαξ μόνον ἀποθνήσκων
¹⁴⁶ δ' ἀλιτήριος; Οἷα μὲν οὖν ζημιοῦμαι, ὑποφθάσας
 Α εἶπεν ὁ Γόρδιος, μὴ δυνάμενος ὑπὲρ Χριστοῦ πολ-
 λάχις ἀποθανεῖν. Ὁ δὲ, πρὸς τῇ ἐκ φύσεως ἀγριό-
 τητι, ἔτι χαλεπώτερος ἦν πρὸς τὸ ἀξίωμα τοῦ
 ἀνδρὸς ἀποβλέπων, οἰκείαν ἀτιμίαν ἡγούμενος τὸ
 νεανικὸν τῆς διανοίας ἀνάστημα. Καὶ ὅσω μᾶλλον
 ἐώρα τὴν καρδίαν ἀπτόητον, τοσούτω μειζόνως
 ἐξηγριοῦτο, καὶ φιλονεικότερος ἦν νικῆσαι τὴν ἐν-
 στασιν τοῦ ἀνδρὸς τῇ ἐπινοίᾳ τῶν ἀλγεινῶν. Καὶ ὁ
 μὲν ταῦτα.

Ὁ δὲ πρὸς τὸν Θεὸν ἀποβλέπων, ἐκ τῶν ἱερῶν
 ψαλμῶν κατεπῆδεν ἑαυτοῦ τῇ ψυχῇ, λέγων· Κύ-
 Β ριος ἐμοὶ βοηθός, καὶ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει
 μοι ἄνθρωπος· καὶ τὸ, Οὐ φοβηθήσομαι κακὰ, ὅτι σὺ
 μετ' ἐμοῦ εἶ· καὶ ὅσα συγγενῇ τούτοις, πρὸς ἀνδρίαν
 παρακαλοῦντα, ἐκ τῶν θείων λογίων δεδιδαγμένοι
 ἦν· ὅς γε τοσοῦτον ἀπεῖχεν εἶξαι τοῖς ἀπειλουμένοις
 καὶ ὑποπτῆξαι, ὥστε καὶ ὁ προεκαλεῖτο ἐφ' ἑαυτὸν
 τὰ δεινὰ. Τί μέλλετε; φησί· τί ἐστήκατε; Ξαινέ-
 σθω σῶμα, στρεβλούσθω μέλη· βασανιζέσθω ὡς ἂν
 ἐθέλητε. Μὴ μοι βασκῆνητε τῆς μακαρίας ἐλπίδος.

Ὅσω γὰρ ἂν ἐπιτείνητε τὰ δεινὰ, τοσούτῳ μείζονά
 μοι τὴν ἀντίδοσιν προξενεῖτε. Συναλλάγματα ἡμῖν
 ἔστι ταῦτα πρὸς τὸν Δεσπότην. Ἀντὶ τῶν μολώπων,
 τῶν ἐπανισταμένων τῷ σώματι, φωτεινὸν ἔνδυμα
 ἡμῖν ἐν τῇ ἀναστάσει ἐπανθήσει· ἀντὶ τῆς ἀτιμίας,
 στέφανοι· ἀντὶ δεσμιωτηρίου, παράδεισος· ἀντὶ C
 τῆς μετὰ τῶν κακούργων καταδίκης, ἡ μετ' ἀγγέ-
 λων διαγωγή. Σπαίρατε πολλὰ ἐν ἐμοί, ἵνα θερίσω
 πολλαπλασίονα. Ὡς δὲ τοῖς φοβεροῖς ἐλεῖν αὐτὸν
 οὐκ ἔδύναντο, καὶ τὸ πρᾶγμα ἀμήχανον ἦν, με-
 ταβαλόντες ἐθώπευον. Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ διαβόλου
 μεθοδεΐα· τὸν δειλὸν ἐκπλήσσει, τὸν ἀδρεῖον μαλᾶσ-
 σει. Ὅποια ἦν καὶ τὰ τότε τεχνάσματα τοῦ κακούρ-
 γου. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν αὐτὸν οὐκ ἐνδιδόντα ταῖς
 ἀπειλαῖς, ἀπάταις αὐτὸν καὶ δελεάσμασι περιελθεῖν
 ἐπειρᾶτο. Καὶ δωρεὰς καθυπισχνεῖτο, τὰς δὲ ἐδίδου,
 καὶ ἄλλας παρὰ βασιλέως ἤξειν διηγγυᾶτο, τὴν ἐν
 στρατείᾳ περιφάνειαν, χρημάτων πόρους, πᾶν δ' τι
 ἂν βούλοιτο. D

Ἐπειδὴ δὲ ἀπετύγχανε τῆς πείρας (ἀκούσας γὰρ
 τῶν ὑποσχέσεων ὁ μακάριος, κατεγέλασεν αὐτοῦ
 τῆς ἁ ανοίας, εἴ τι νομίζοι βασιλείας οὐράνων ἀντά-
 ξιον δώσειν), τότε δὴ ἀφόρητος ἦν τῷ θυμῷ, καὶ
 ξίφος ἐγύμνου, καὶ τὸν δῆμιον παρεστήσατο, καὶ
 χειρὶ καὶ γλώσσει μισαιφονῶν θανάτῳ κατεδίκαζε τὸν
 μακάριον. Μετέβαινε δὲ πᾶν τὸ θέατρον ἐπὶ τὸν
 τόπον τοῦτον· καὶ ὅσον λειπόμενον ἦν τῶν οἰκητό-

ρων, ἐκχυθὲν πρὸ τοῦ τείχους, ἐώρα τὸ μέγα ἐκεῖνο καὶ ἐναγώνιον θέαμα· τὸ θαυμαστὸν ^h καὶ ἀγγέλοις Ε καὶ πάσῃ τῇ κτίσει, ὀδυνηρὸν τῷ διαβόλῳ, καὶ φοβερὸν δαίμοσιν. Ἐκενώθη τῶν οἰκητόρων ἡ πόλις, ὥσπερ τινὸς ρεύματος, τοῦ πλήθους ἀθρόως ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον μεταρρυνέντος. Οὐ γυνὴ κατεδέξατο τῆς θέας ἀπολειφθῆναι, οὐκ ἀνὴρ ἀφανῆς ἢ ἐπίσημος. Ἐξέλειπον τὰς φυλακὰς τῶν οἰκῶν οἱ φύλακες· ἀκλειστα μὲν ἦν τῶν ἐμπόρων τὰ ἐργαστήρια· διέρ- ¹⁴⁷ ριπτο δὲ κατὰ τὴν ἀγορὰν τὰ ὄνια· μία δὲ πάντων ^A φυλακὴ καὶ ἀσφάλεια, τὸ πάντας ὁμοίως ὑπεξελεθεῖν, καὶ μηδὲ κακοῦργον ἐναπομεῖναι τῇ πόλει. Κατέλειπον δοῦλοι δεσποτῶν θεραπείας· καὶ ὅσον ξένον τοῦ δήμου, καὶ ὅσον ἐγχώριον, ὧδε παρῆν πρὸς τὸν ἄνδρα. Τότε καὶ παρθενὸς ὀψεως ἀρρύνων κατατολμήσασα, καὶ πρεσβύτης καὶ ἀρρώστος τὴν ἀσθένειαν βιασάμενοι, ἔξω τοῦ τείχους ἦσαν. Ἦδη δὲ ὁρμῶντα πρὸς τὴν διὰ τοῦ θανάτου ζωὴν τὸν μακάριον περιστάντες οἱ ἐπιτήδαιοι περιεπτύσσοντο ποτνιῶμενοι καὶ τὰ τελευταῖα κατασπαζόμενοι· καὶ θερ- ^B μὸν ἐπ' αὐτῷ δάκρυον ἀφιέντες, ἰκέτευσον μὴ παραδοῦναι ἑαυτὸν τῷ πυρὶ, μὴ παραναλῶσαι ἑαυτοῦ τὴν νεότητα, μὴ καταλιπεῖν τὸν γλυκὺν τοῦτον ἥλιον. Ἄλλοι δὲ συμβουλαῖς πιθαναῖς ἐπειρῶντο παραλογίζεσθαι· ῥήματι μόνῳ εἶπε τὴν ἄρνησιν, ψυχῇ δὲ ἔχε τὴν πίστιν ὡς ἂν ἐθέλης. Πάντως οὐχὶ τῇ γλώσσει προσέχει Θεὸς, ἀλλὰ τῇ διανοίᾳ τοῦ φθεγγομένου. Οὕτω γὰρ ὑπάρξει σοι καὶ τὸν κριτὴν

ἐκμειλίζασθαι, καὶ τὸν Θεὸν ἐξιλεώσασθαι.

Ὁ δὲ ἄκαμπτος ἦν, καὶ ἀδάμαστος, καὶ πάσῃ προσβολῇ πειρατηρίων ἄτρωτος. Εἰκάσαις ἂν αὐτοῦ τῆς διανοίας τὸ ἄσειστον τῇ οἰκίᾳ τοῦ φρονίμου, ἣν οὔτε ἀνέμων ἀφόρητοι βίαι, οὔτε λάβρον ὕδωρ ἐκ νεφῶν καταρῥηγνύμενον, οὔτε χαράδραι περιβῥηγνύμεναι, διὰ τὴν ἐκ τῆς πέτρας ἀσφάλειαν, διασαλεῦσαι δύνανται. Τοιοῦτος ἦν ὁ ἀνὴρ, ὁ ἀσάλευτον τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως διασώζων. Βλέπων τοῖς πνευματικοῖς ὀφθαλμοῖς περιτρέχοντα τὸν διάβολον, καὶ τὸν μὲν κινοῦντα πρὸς δάκρυον, τῷ δὲ συνεργοῦντα πρὸς πιθανότητα· τοῖς μὲν κλαίουσιν εἶπε τὸ τοῦ Κυρίου ῥῆμα· Μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμοί, ἀλλὰ ^α κλαύσατε ἐπὶ τοὺς θεομάχους, τοὺς τὰ τοιαῦτα τολμῶντας κατὰ τῶν εὐσεβοῦντων, τοὺς διὰ τῆς φλογὸς ταύτης, ἣν καθ' ἡμῶν καίουσιν, ἑαυτοῖς τῆς γεέννης τὸ πῦρ θησαυρίζοντας. Παύσασθε κλαίοντες, καὶ συνθροῦ-
D πτοντές μου τὴν καρδίαν. Ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον ἅπαξ ἀποθανεῖν ἐτοίμως ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ἀλλὰ καὶ μυριάκις, ἔαν ^ε οἷόν τε ἦν. Τοῖς δὲ τὴν διὰ τῆς γλώσσης ἄρνησιν συμβουλευοῦσι τοσοῦτον ἀπεκρίνατο, ὅτι οὐκ ἀνέχεται ἡ γλῶσσα κτισθεῖσα παρὰ Χριστοῦ φθέγγεσθαι τι κατὰ τοῦ κτίσαντος. Καρδίᾳ γὰρ πιστεύομεν εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογοῦμεν εἰς σωτηρίαν. Μὴ γὰρ ἀπεγνωσμένον ἐστὶ πρὸς σωτηρίαν τὸ στρατιωτικὸν τάγμα; μὴ γὰρ οὐδεὶς ἐκατόνταρχος εὐ-

σεβής; Μέννημαι τοῦ πρώτου ἑκατοντάρχου, ὃς παρεστῶς τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ, ἐκ τῶν θαυμάτων τὴν δύναμιν ἐπιγνοὺς, ἔτι θερμοῦ τοῦ τολμήματος ὄντος τῶν Ἰουδαίων, οὐκ ἐφοβήθη τὸν θυμὸν Ε αὐτῶν, οὐδὲ μὴν ὑπεστάλη ἀναγγεῖλαι τὴν ἀληθειαν, ἀλλ' ὡμολόγησε, καὶ οὐκ ἡρνήσατο ὅτι ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς ἦν. Οἶδα καὶ ἄλλον ἑκατόνταρχον, ἐν σαρκὶ ἔτι τὸν Κύριον ἐπιγνόντα, ὅτι Θεὸς ἐστι καὶ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων, καὶ προστάγματι μόνω διὰ τῶν λειτουργικῶν πνευμάτων ἱκανὸς ἐξαποστέλλειν τὰς βοθητάς τοῖς δεομένοις· οὗ καὶ τὴν 148 πίστιν ὁ Κύριος μερίζονα εἶναι παντὸς τοῦ Ἰσραὴλ Α ἀπεφάνητο. Κορνήλιος δὲ οὐχ, ἑκατόνταρχος ὢν, τῆς ὀπτασίας ἡξιώθη τῆς τοῦ ἀγγέλου, καὶ τὸ τελευταῖον διὰ τοῦ Πέτρου τῆς σωτηρίας ἔτυχεν; Αἱ γὰρ ἐλεημοσύναι αὐτοῦ καὶ αἱ δεήσεις εἰσηκούσθησαν παρὰ τῷ Θεῷ. Ἐκείνων εἶναι βούλομαι μαθητῆς. Πῶς οὖν ἀρνήσομαι τὸν Θεόν μου, ὃν ἐκ παιδὸς προσεκύνησα; Οὐχὶ δὲ φρίζει ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν; οὐ συσκοτάσει δὲ ἐπ' ἐμοὶ τὰ ἄστρα; ἡ γῆ δέ με ὑποστήσεται ὅλως; Μὴ πλανᾶσθε· Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται. Ἐκ τοῦ στόματος ἡμᾶς τοῦ ἡμετέρου κρίνει, ἐκ τῶν λόγων δικαιοῖ, καὶ ἐκ τῶν λόγων καταδικάζει. Οὐκ ἀνέγνωτε τὴν φοβεράν ἀπειλὴν τοῦ Κυρίου; ὅτι, Ὃς ἂν ἀρνήσῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι καὶ ἐγὼ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

Ἀντὶ τίνος δέ με καὶ ταῦτα σοφίζεσθαι συμβου-

λεύετε ; Ὅτινα τι ἐμαυτῷ ἐκ τῆς τοιαύτης καταπρά-
 ξωμαι τέχνης ; ἵνα μικρὰς ἡμέρας κερδήσω ; Ἄλλ'
 αἰῶνα ὅλον ζημιωθήσομαι. Ὅτινα φύγω τῆς σαρκὸς
 τὰ ἐπίπονα ; Ἄλλ' οὐκ ὄψομαι τὰ ἀγαθὰ τῶν δικαί-
 ων. Μανία σαφῆς , μετὰ τέχνης ἀπόλλυσθαι · μετὰ
 πανουργίας καὶ δόλου τὴν αἰωνίαν κόλασιν ἐαυτῷ
 πραγματεύεσθαι. Ἀλλὰ καὶ ὑμῖν συμβουλεύω. Εἰ C
 μὲν κακῶς φρονεῖτε , μεταμάθετε τὴν εὐσέβειαν · εἰ
 δὲ καθυποκρίνεσθε τὸν καιρὸν , Ἀποθέμενοι τὸ ψευ-
 δος , λαλεῖτε ἀλήθειαν. Εἶπατε, Ὅτι Κύριος Ἰησοῦς
 Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός. Ταύτην γὰρ τὴν
 φωνὴν πᾶσα ἀφήσει γλῶσσα , ὅταν Ἐν τῷ ὀνόματι
 Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ, ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων,
 καὶ καταχθονίων. Θνητοὶ πάντες ἄνθρωποι, μάρτυρες
 δὲ ὀλίγοι. Μὴ ἀναμείνωμεν γενέσθαι νεκροὶ , ἀλλ'
 ἀπὸ ζωῆς εἰς ζωὴν μεταβῶμεν. Τί τὸν αὐτόματον
 ἐκδέχεσθε θάνατον ; Ἄκαρπός ἐστιν , ἀκερδὴς , κοι-
 νὸς κτηνῶν καὶ ἀνθρώπων. Τὸν γὰρ διὰ γενέσεως
 D εἰς τὸν βίον ἐλθόντα ἢ χρόνος ἀνάλωσεν , ἢ νόσος
 διέλυσεν , ἢ βιαιότεραι συμπτώμάτων ἀνάγκαι
 διέφθειραν. Ἐπεὶ οὖν δεῖ πάντως ἀποθανεῖν , τὴν
 ζωὴν ἑαυτοῖς διὰ τοῦ θανάτου πραγματευσώμεθα.
 Ἐκούσιον ποιήσατε τὸ κατηναγκασμένον. Μὴ φεί-
 δεσθε ζωῆς, ἥς ἀναγκαία ἢ στέρησις. Καίτοι εἰ καὶ
 τὸ διαρκὲς ὅμοιον εἶχε τὰ γήϊνα, σπουδάζειν ἐχρῆν
 διαμείβεin αὐτὰ πρὸς τὰ οὐράνια · εἰ δὲ καὶ ὀλιγο-
 χρόνια , καὶ τῇ ἀξίᾳ τοσοῦτον ἀπολειπόμενα , πα-
 ραπληξία δεινὴ, τῇ περὶ ταῦτα σπουδῇ τῶν ἐν ταῖς

ἐλπίσιν ἀποκειμένων μακαρισμῶν ἐκπίπτειν. Ταῦ-
 Ε τα εἰπὼν, καὶ ἑαυτῷ τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ περι-
 γράψας, ἐχώρει πρὸς τὴν πληγὴν, οὐδὲν παρατρέ-
 ψας τοῦ χρώματος, οὐδ' ἀλλοιῶσας τι τῆς τοῦ
 προσώπου φαιδρότητος. Διέκειτο γὰρ οὐχ ὡς δη-
 μῶ ἐντεύξεσθαι μέλλων, ἀλλ' ὡς ἀγγέλων χερσὶν
 ἑαυτὸν παραθήσεσθαι, οὓς εὐθὺς αὐτὸν νεοσφαγῇ
 παραλαβόντας, πρὸς τὴν μακακρίαν ζωὴν μετα-
 θήσιν ὥσπερ τὸν Λάζαρον. Τίς ἐκεῖνου τοῦ δήμου
 τὴν βοήν διηγῆσεται; Ποία βροντὴ τοσοῦτον ἐκ
 νεφῶν ἤχον ἐπαφῆκε τῇ γῇ, ὅσος ἐκ τῶν κάτω τότε
 πρὸς οὐρανὸν ἀνεδόθη; Τοῦτό ἐστι τὸ στάδιον ἐκεί-
 νου τοῦ στεφανίτου. Αὕτη ἐπεῖδεν ἡ ἡμέρα τὸ θαυ-
 μαστὸν ἐκεῖνο θέαμα, ὃ οὐκ ἡμαύρωσεν ὁ χρόνος,
 149[†] οὐδὲ ἐξέλυσε τὴν συνήθειαν· οὐκ ἐνίκησεν ἡ τῶν
 Α ἐπιγινομένων ὑπερβολή. Ὡσπερ γὰρ τὸν ἥλιον αἰεὶ
 καθορῶντες, αἰεὶ θαυμάζομεν· οὕτω καὶ τοῦ ἀνδρὸς
 ἐκεῖνου αἰεὶ νεαρὰν τὴν μνήμην ἔχομεν. Εἰς μνημό-
 συνον γὰρ αἰώνιον ἔσται δίκαιος, καὶ παρὰ τοῖς
 ἐπὶ γῆς, ἕως ἐστὶν ἡ γῆ, καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ
 παρὰ τῷ δικαίῳ κριτῇ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εἰς τοὺς ἁγίους τεσσαράκοντα μάρτυρας.

Μαρτύρων μνήμης τίς ἂν γένοιτο κόρος τῷ φι-
 λομάρτυρι; διότι ἡ πρὸς τοὺς ἄγαθοὺς τῶν ὁμοδοῦ-
 λων τιμὴ ἀπόδειξιν ἔχει τῆς πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπό-
 την εὐνοίας. Δῆλον γάρ, ὅτι ὁ τοὺς γενναίους ἄνδρας
 ἀποδεχόμενος, ἐν τοῖς ὁμοίοις καιροῖς οὐκ ἀπολει-
 φθήσεται τῆς μιμήσεως. Μακάρισον γνησίως τὸν
 μαρτυρήσαντα, ἵνα γένη μάρτυς τῇ προαιρέσει,
 καὶ ἐκβῇς χωρὶς διωγμοῦ, χωρὶς πυρὸς, χωρὶς μα-
 στίγων; τῶν αὐτῶν ἐκείνοις μισθῶν ἡξιωμένος.
 Ἡμῖν δὲ οὐχ ἓνα πρόκειται θαυμάζειν· οὐδὲ δύο
 μόνους, οὐδὲ μέχρι δεκάδος ὁ ἀριθμὸς πρόεισι τῶν
 μακαριζομένων· ἀλλὰ τεσσαράκοντα ἄνδρες, ὡς C
 μίαν ψυχὴν ἐν διηρημένοις σώμασιν ἔχοντες, ἐν
 μία συμπνοίᾳ καὶ ὁμονοίᾳ τῆς πίστεως, μίαν καὶ
 τὴν πρὸς τὰ δεινὰ καρτερίαν, καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς
 ἀληθείας ἑνστασιν ἐπεδείξαντο. Πάντες παραπλήσιοι
 ἀλλήλοις, ἴσοι τὴν γνώμην, ἴσοι τὴν ἄθλησιν. Διὸ
 καὶ ὁμοτίμων τῶν στεφάνων τῆς δόξης κατηξιώθη-
 σαν. Τίς ἂν οὖν ἐφίκοιτο λόγος τῆς τούτων ἀξίας;

Οὐδὲ τεσσαράκοντα γλῶσσαι ἐξήρχεσαν ἂν τοσού-
των ἀνδρῶν ἀρετὴν ἀνυμνῆσαι. Καίτοι εἰ καὶ εἷς ἦν
ὁ θαυμαζόμενος, τὴν γε τῶν ἡμετέρων λόγων δύ-
ναμιν ἐξήρκει καταπαλαῖσαι, μὴ ὅτι πλῆθος τοσοῦ- D
τον, φάλαγξ στρατιωτικὴ, σύστημα δυσκαταγώνι-
στον, ὁμοίως ἐν τε πολέμοις ἀήττητον, καὶ ἐν ἐπαί-
νοις ἀπρόσιτον.

Δεῦρο δὴ οὖν εἰς μέσον αὐτοὺς ἀγαγόντες διὰ τῆς
ὑπομνήσεως, κοινὴν τὴν ἀπ' αὐτῶν ὠφέλειαν τοῖς
παροῦσι καταστησώμεθα, προδείξαντες πᾶσιν,
ὥσπερ ἐν γραφῇ, τὰς τῶν ἀνδρῶν ἀριστείας. Ἐπεὶ
καὶ πολέμων ἀνδραγαθήματα καὶ λογογράφοι πολ-
λάκις, καὶ ζωγράφοι διασημαίνουσιν, οἱ μὲν, τῇ
λόγῳ διακοσμοῦντες, οἱ δὲ, τοῖς πίναξιν ἐγχαράτ-
E τόντες, καὶ πολλοὺς ἐπήγειράν πρὸς ἀνδρίαν ἐκάτε-
ροι. Ἄ γὰρ ὁ λόγος τῆς ἱστορίας διὰ τῆς ἀκοῆς πα-
ρίστησι, ταῦτα γραφικὴ σιωπῶσα διὰ μιμνήσεως
δείκνυσιν. Οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς ἄναμνήσωμεν τῆς
ἀρετῆς τῶν ἀνδρῶν τοὺς παρόντας, καὶ οἶονεῖ ὑπ'
ὄψιν αὐτῶν ἀγαγόντες τὰς πράξεις, κινήσωμεν πρὸς
τὴν μίμησιν τοὺς γενναιότερους καὶ οἰκειότερους
αὐτοῖς τὴν προαίρεσιν. Τοῦτο γάρ ἐστι μαρτύρων
ἐγκώμιον, ἢ πρὸς ἀρετὴν παράκλησις τῶν συνει-
150 λεγμένων. Οὐδὲ γὰρ καταδέχονται νόμοις ἐγκωμίων
A δουλεύειν οἱ περὶ τῶν ἀγίων λόγοι. Διότι οἱ εὐφη-
μοῦντες, ἐκ τῶν τοῦ κόσμου ἀφορμῶν τὰς ἀρχὰς
τῶν εὐφημιῶν λαμβάνουσιν· οἷς δὲ ὁ κόσμος ἐσταύ-
ρωται, πῶς δύναται τι τῶν ἐν αὐτῷ ἀφορμὴν πα-

ρέχειν εἰς περιφάνειαν; Οὐκ ἦν μία πατρίς τοῖς
 ἁγίοις· ἄλλος γὰρ ἀλλαχόθεν ὤρμητο. Τί οὖν; ἀπό-
 λιδας αὐτοὺς εἰπώμεν, ἢ τῆς οἰκουμένης πολίτας;
 Ὡσπερ γὰρ ἐν ταῖς τῶν ἐράνων συνεισφοραῖς τὰ
 παρ' ἐκάστου καταβληθέντα κοινὰ τῶν εἰσενεγκάν-
 των γίνεται· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν μακαρίων τούτων
 B ἡ ἐκάστου πατρίς κοινὴ πάντων ἐστὶ· καὶ πάντες
 εἰσὶ πανταχόθεν ἀντιδιδόντες ἀλλήλοις τὰς ἐνεγκού-
 σας. Μᾶλλον δὲ τί δεῖ τὰς χαμαὶ κειμένας περιζη-
 τεῖν, ἐξὸν τὴν νῦν αὐτῶν πόλιν, ἣτις ἐστὶν, ἐν-
 νοεῖν; Πόλις τοίνυν μαρτύρων, ἡ πόλις ἐστὶ τοῦ
 Θεοῦ· ἥς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεὸς, ἡ ἄνω
 Ἱερουσαλήμ, ἡ ἐλευθέρα, ἡ μήτηρ Παύλου, καὶ
 τῶν ἐκείνῳ παραπλησίων. Γένος δὲ, τὸ μὲν ἀνθρώ-
 πινον, ἄλλο ἄλλου· τὸ δὲ πνευματικόν, ἐν ἀπάντων.
 Κοινὸς γὰρ αὐτῶν πατὴρ ὁ Θεός, καὶ ἀδελφοὶ πάν-
 τες, οὐκ ἀπὸ ἐνὸς καὶ μιᾶς γεννηθέντες· ἀλλ' ἐκ τῆς
 υἱοθεσίας τοῦ Πνεύματος εἰς τὴν διὰ τῆς ἀγάπης
 ὁμόνοιαν ἀλλήλοις συναρμωσθέντες. Χορὸς ἕτοιμος,
 C προσθήκη μεγάλη τῶν ἀπ' αἰῶνος δοξαζόντων τὸν
 Κύριον, οὗ καθ' ἓνα συναθροισθέντες, ἀλλ' ἁθρόως
 μετατεθέντες. Τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς μεταθέσεως;
 Οὗτοι μεγέθει σώματος, καὶ ἡλικίας ἀκμῇ, καὶ
 δυνάμει τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἀπάντων διενεγκόντες,
 εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς τελεῖν ἐτάχθησαν καταλό-
 γους· καὶ δι' ἐμπειρίαν πολεμικὴν, καὶ ἀνδρείαν
 ψυχῆς, ἥδη τὰς πρώτας εἶχον παρὰ βασιλέων τι-
 μάς, ὀνομαστοὶ παρὰ πᾶσιν ὄντες δι' ἀρετὴν.

Ἐπειδὴ δὲ περιηγγέλη τὸ ἄθεον ἐκεῖνο καὶ ἀσε-
 βὲς κέρυγμα, μὴ ὁμολογεῖν τὸν Χριστὸν, ἢ κινδύ- D
 νους ἐκδέχεσθαι· ἠπειλεῖτο δὲ πᾶν εἶδος κολάσεως,
 καὶ πολὺς ὁ θυμὸς καὶ θηριώδης παρὰ τῶν κριτῶν
 τῆς ἀδικίας κατὰ τῶν εὐσεβούντων κεκίνητο· ἐπι-
 βουλαὶ δὲ καὶ δόλοι κατ' αὐτῶν συνεβράβητοντο· καὶ
 ποικίλα εἶδη βασάνων ἐπετηδεύετο· καὶ οἱ αἰκιζό-
 μενοι ἀπαραίτητοι· τὸ πῦρ ἕτοιμον· τὸ ξίφος ἠκό-
 νητο· ὁ σταυρὸς ἐπεπήγει· ὁ βόθρος, ὁ τροχὸς, αἱ
 μάστιγες· οἱ μὲν ἔφευγον· οἱ δὲ ὑπέκυπτον· οἱ δὲ
 ἐσαλεύοντο· τινὲς δὲ πρὸ τῆς πείρας μόνην τὴν
 ἀπειλὴν κατέπλάγησαν· ἕτεροι δὲ, ἐγγὺς γενόμενοι
 τῶν δεινῶν, ἰλιγγίασαν· ἄλλοι δὲ, τοῖς ἀγῶσιν
 ἐμβάντες, εἴτα διαρκέσαι πρὸς τὸ πέρας τῶν πόνων E
 ἀδυνατήσαντες, περὶ τὰ μέσα που τῆς ἀθλήσεως
 ἀπειπόντες, ὥσπερ· οἱ ἐν πελάγει χειμαζόμενοι,
 καὶ ἃ εἶχον ἤδη ἀγώγιμα τῆς ὑπομονῆς ἐναυάγη-
 σαν· τότε δὴ οὗτοι, οἱ ἀήττητοι καὶ γενναῖοι τοῦ
 Χριστοῦ στρατιῶται, παρελθόντες εἰς μέσους, ἐπι-
 δεικνύντος τοῦ ἄρχοντος τὰ βασιλέως γράμματα καὶ
 τὴν ὑπακοὴν ἀπαιτοῦντος, ἐλευθέρα τῇ φωνῇ, εὐ-
 θαρσῶς καὶ ἀνδρείως, οὐδὲν ὑποπτήξαντες τῶν
 δρωμένων, οὐδὲ καταπλαγέντες τὰ ἀπειλούμενα, ¹⁵¹
 Χριστιανοὺς ἑαυτοὺς ἀνεκήρυξαν. Ὡ μακάριαι ^A
 γλῶσσαι, ὅσαι τὴν ἱερὰν ἐκείνην ἀφῆκαν φωνὴν,
 ἣν ἄρ' μὲν δεξάμενος, ἡγιάσθη· ἄγγελοι δὲ ἀκού-
 σαντες, ἐπεκρότησαν· διάβολος δὲ μετὰ δαιμόνων
 ἐτραυματίσθη· Κύριος δὲ ἐν οὐρανοῖς ἀπεγρά-

ψατο.

Εἶπον τοίνυν ἕκαστος εἰς τὸ μέσον παριῶν, Χριστιανός εἰμι. Καὶ ὥσπερ ἐν τοῖς σταδίοις οἱ ἐπ' ἄθλησιν παροδεύοντες, ὁμοῦ τε λέγουσιν ἑαυτῶν τὰ ὀνόματα, καὶ ἐπὶ τὸν τόπον τῆς ἀγωνίας μεθίστανται· οὕτω δὴ καὶ οὗτοι τότε ῥίψαντες τὰς ἀπὸ γενέσεως αὐτοῖς ἐπιφημισθείσας προσηγορίας, ἀπὸ τοῦ κοινοῦ Σωτῆρος ἕκαστος ἑαυτὸν ἀνηγορευον. Καὶ τοῦτο ἐποιοῦν ἅπαντες, τῷ προλαβόντι ἑαυτὸν συνάπτων ὁ ἐφεξῆς. Ὡστε ἐγένετο πάντων προσηγορία μία· οὐκέτι γὰρ ὁ δεῖνα, ἢ ὁ δεῖνα· ἀλλὰ Χριστιανοὶ πάντες ἀνεκηρύττοντο. Τί οὖν ὁ κρατῶν τότε; Δεινὸς γὰρ ἦν καὶ ποικίλος, τὰ μὲν θωπεύει ὑπελθεῖν, τὰ δὲ ἀπειλαῖς παρατρέφει. Πρῶτον μὲν αὐτοὺς κατεγοήτευε ταῖς θωπεύαις, τὸν τόνον τῆς εὐσεβείας παραλύειν πειρώμενος. Μὴ προδῶτε ὑμῶν τὴν νεότητα· μηδὲ θάνατον ἄωρον τῆς ἡδείας ταύτης ζωῆς διαμεΐψητε. Ἄτοπον γὰρ τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις ἀριστεύειν συνειλισμένους τὸν τῶν κακούργων θάνατον ἀποθνήσκειν. Πρὸς τούτοις χρήματα ὑπισχνεῖτο. Τὰ δὲ ἐδίδου, τιμὰς ἐκ βασιλέως, καὶ ἀξιομάτων διανομὰς, καὶ μυρίαὶς αὐτοὺς ἐπινοίαις κατεστρατήγει. Ὡς δὲ οὐκ ἐνεδίδοσαν πρὸς τὴν πείραν ταύτην, ἐπὶ τὸ ἕτερον εἶδος τῆς μηχανῆς μετῆει. Πληγὰς αὐτοῖς, καὶ θανάτους, καὶ κολάσεων ἀνηκέστων πείραν ἐπανετείνετο. Καὶ ὁ μὲν τοιαῦτα, τὰ δὲ τῶν μαρτύρων ὁποῖα; Τί, φησὶ,

δελεάζεις ἡμᾶς, ὦ θεομάχε, ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ
 ζῶντος, καὶ δουλεύειν δαίμοσιν ὀλεθρίοις, προτει-
 νόμενος ἡμῖν τὰ σὰ ἀγαθὰ; Τί τοσοῦτον δίδως, ὅσον
 ἀφελέσθαι σπουδάζεις; Μισῶ δωρεὰν ζημίας πρό-
 ξενον· οὐ δέχομαι τιμὴν ἀτιμίας μητέρα. Χρήματα
 δίδως, τὰ ἀπομένοντα, δόξαν, τὴν^f ἀπανθοῦσαν.
 Γνώριμον ποιεῖς βασιλεῖ, ἀλλὰ τοῦ ὄντος βασιλέως
 D ἄλλοτριοῖς. Τί μικρολόγως ὀλίγα τῶν ἐκ τοῦ κό-
 σμου προτείνεις; Ὅλος ἡμῖν ὁ κόσμος καταπεφρό-
 νηται. Οὐκ ἔστιν ἡμῖν τῆς ἐπιθυμουμένης ἐλπίδος
 ἀντάξια τὰ δρώμενα. Ὅρᾳς τὸν οὐρανὸν τοῦτον,
 ὡς καλὸς ἰδεῖν, ὡς δὲ μέγας; καὶ τὴν γῆν, ἡλίκη;
 καὶ τὰ ἐν αὐτῇ θαύματα; Οὐδὲν τούτων ἐξισοῦται
 τῇ μακαριότητι τῶν δικαίων. Ταῦτα μὲν γὰρ πα-
 ρέρχεται· τὰ δὲ ἡμέτερα μένει. Μῖᾱς ἐπιθυμῶ δω- E
 ρεῖας, τοῦ στεφάνου τῆς δικαιοσύνης· περὶ μίαν
 δόξαν ἐπτόημαι, τὴν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.
 Φιλότιμός εἰμι πρὸς τὴν ἄνω τιμὴν· κόλασιν δέ-
 δοικα, τὴν ἐν τῇ γεέννῃ. Πῦρ ἐκεῖνό μοι φοβερόν·
 τὸ δὲ παρ' ὑμῶν ἀπειλούμενον δμόδουλόν ἐστιν. 152
 Οἶδεν αἰδεῖσθαι τοὺς εἰδώλων καταφρονοῦντας. A
 Βέλη νηπίων λογίζομαι τὰς πληγὰς ὑμῶν. Σῶμα
 γὰρ τύπτεις· ὅπερ, ἐὰν μὲν ἐπὶ πλεῖον ἀντίσχη,
 λαμπρότερον στεφανοῦται· ἐὰν δὲ θᾶττον ἀπαγο-
 ρεύση, οἴχεται ἀπαλλαγὴν δικαστῶν οὕτω βιαίων,
 οἱ σωμάτων ὑπηρεσίαν παραλαβόντες, ἔτι καὶ τῶν
 ψυχῶν κατάρχειν φιλονεικεῖτε· οἳ γε, εἰ μὴ καὶ
 τοῦ Θεοῦ ἡμῶν προτιμηθεῖητε, ὡς τὰ ἔσχατα ὕβρι-

σμένοι παρ' ἡμῶν, χαλεπαίνετε, καὶ τὰς φοβεράς ταύτας κολάσεις ἐπανατείνεσθε, ἔγκλημα ἡμῖν ἐπάγοντες τὴν εὐσέβειαν. Ἀλλὰ γὰρ οὐ δειλοῖς, οὐδὲ B φιλοζώοις, οὐδ' εὐκαταπλήκτοις ἐντεύξεσθε, ὑπὲρ τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης. Οἶδε ἡμεῖς καὶ τροχίζεσθαι, καὶ στρεβλοῦσθαι, καὶ καταπίμπρασθαι, καὶ πᾶν εἶδος βασανιστηρίων ἔτοιμοι καταδέχεσθαι.

Ἐπεὶ δὲ τούτων ἤκουσεν ὁ ἀλαζὼν ἐκεῖνος καὶ βάρβαρος, οὐκ ἐνεγκὼν τῶν ἀνδρῶν τὴν παρρησίαν, ὑπερζέσας τῇ θυμῷ ἐσκόπει τίνα ἂν ἐξεύροι μηχανήν, ὥστε μακρόν τε αὐτοῖς καὶ πικρὸν ὁμοῦ κατασκευάσαι τὸν θάνατον. Εὗρε δὴ οὖν ἐπίνοιαν, καὶ σκοπεῖτε ὡς χαλεπὴν. Περисκεψάμενος γὰρ τὴν φύσιν τῆς χώρας, ὅτι κρυμώδης· καὶ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους, ὅτι χειμέριος· νύκτα ἐπιτηρήσας ἐν ᾗ C μάλιστα τὸ δεινὸν ἐπιτείνεται, ἄλλως δὲ καὶ τότε βορέου αὐτὴν ἐπιπνέοντος, ἐκέλευσε πάντας γυμνωθέντας ὑπὸ τὸ αἶθριον ἐν μέσῃ τῇ πόλει πηγνυμένους ἀποθανεῖν. Πάντως δὲ ἴστε, οἱ πεπειραμένοι χειμῶνος, ὡς ἀφόρητόν ἐστι τῆς βασάνου τὸ εἶδος. Οὐδὲ γὰρ δυνατόν ἄλλοις ἐνδείξασθαι, ἢ τοῖς προαποκείμενα ἔχουσιν ἐκ τῆς πείρας αὐτῆς τῶν λεγομένων τὰ ὑποδείγματα. Σῶμα γὰρ κρύει πχραπεσὸν, πρῶτον μὲν, ὅλον ἐστὶ πελιδνόν, πηγνυμένου τοῦ αἵματος· ἔπειτα κλονεῖται καὶ ἀναβράσsetαι, ὀδόντων ἀρασσομένων, σπωμένων δὲ

- τῶν ἰνῶν, καὶ παντὸς τοῦ ὄγκου ἀπροαιρέτως συν-
 1) ελκομένου. Ὀδύνη δέ τις ὀριμεῖα, καὶ πόνος ἄρρη-
 τος αὐτῶν καθικνούμενος τῶν μυελῶν, δυσφορωτά-
 την ποιεῖται τοῖς πηγνυμένοις τὴν αἴσθησιν. Ἐπει-
 τα ^ε ἀκρωτηριάζεται, ὥσπερ ἀπὸ πυρὸς, καιομέ-
 νων τῶν ἄκρων. Ἀποδιωκόμενον γὰρ τὸ θερμὸν ἀπὸ
 τῶν περάτων τοῦ σώματος, καὶ συμφεῦγον ἐπὶ τὸ
 βάθος, τὰ μὲν, ὅθεν ἀπέστη, νεκρὰ καταλείπει.
^ε τὰ δὲ, ἐφ' ἃ συνωθεῖται, ὀδύναις δίδωσι, κατὰ
 μικρὸν τοῦ θανάτου διὰ τῆς πῆξεως προσιόντος.
 Ε Τότε τοίνυν αἰθριοὶ διανυκτερεύειν κατεδικάσθη-
 σαν, ὅτε λίμνη μὲν, περὶ ἣν ἡ πόλις κατῴχισται,
 153 ἐν ἣ ταῦτα διήθλουν οἱ ἅγιοι, οἷόν τι πεδίον ἱππή-
 1) λατον ἦν, μεταποιήσαντος αὐτὴν τοῦ χρυστάλλου.
 καὶ ἡπειρωθεῖσα τῇ κρύει, ἀσφαλῶς ὑπὲρ νῶτον
 πεζεύειν παρείχετο τοῖς περιοίκοις. ποταμοὶ δὲ
 ἀένναα ῥέοντες, τῷ χρυστάλλῳ δεθέντες, τῶν ρεί-
 θρων ἔστησαν. ἥ τε ἀπαλὴ τοῦ ὕδατος φύσις
 πρὸς τὴν τῶν λίθων ἀντιτυπίαν μετεποιήθη. βορέου
 δὲ ὀριμεῖαι πνοαὶ τὸ ἔμψυχον ἅπαν ἐπὶ τὸν θάνατον
 ἡπείγον.

- Τότε τοίνυν ἀκούσαντες τοῦ προστάγματος (καὶ
 σκόπει μοι ἐνταῦθα τῶν ἀνδρῶν τὸ ἀήττητον), με-
 τὰ χαρᾶς ἀπορρίψαντες ἕκαστος καὶ τὸν τελευταῖον
 γιγῶνα, πρὸς τὸν διὰ τοῦ κρύους ἐχώρουν θάνατον,
 1) ὥσπερ ἐν σκύλων διαρπαγῇ ἀλλήλοις ἐγχελευόμενοι.
 Β Μὴ γὰρ ἱμάτιον, φησὶν, ἀποδύομεθα, ἀλλὰ τὸν

παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποτιθέμεθα, τὸν φθειρόμενον
 κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης. Εὐχαριστοῦμέν
 σοι, Κύριε, τῷ ἱματίῳ τούτῳ τὴν ἁμαρτίαν συν-
 αποβάλλοντες. Ἐπειδὴ διὰ τὸν ὄφιν ἐνεδυσάμεθα,
 διὰ τὸν Χριστὸν ἐκδυσώμεθα. Μὴ ἀντισχώμεθα
 ἱματίων, διὰ τὸν παράδεισον ὃν ἀπωλέσαμεν. Τί
 ἀνταποδῶμεν τῷ Κυρίῳ; Ἐξεδύθη ἡμῶν καὶ ὁ Κύ-
 ριος. Τί μέγα δούλω' τὰ τοῦ Δεσπότης παθεῖν;
 Μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμεῖς ἐσμεν οἱ ἐκ-
 δύσαντες. Στρατιωτῶν γὰρ ἐκεῖνο τὸ τόλμημα, C
 ἐκεῖνοι ἐξέδυσαν καὶ διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια. Ἀνά-
 γραπτον οὖν ἡμῶν κατηγορίαν δι' ἑαυτῶν ἀπαλείψω-
 μεν. Δριμύς δ' χειμὼν, ἀλλὰ γλυκὺς ὁ παράδεισος· ἄλ-
 γεινὴ ἢ πῆξις, ἀλλ' ἡδεῖα ἢ ἡ ἀνάπαυσις. Μικρὸν
 ἀναμείνωμεν, καὶ ὁ κόλπος ἡμᾶς θάλψει τοῦ πα-
 τριάρχου. Μιᾶς νυκτὸς ὅλον αἰῶνα ἀνταλλαζώμεθα.
 Καυθήτω ὁ ποῦς, ἵνα διηνεκῶς μετ' ἀγγέλων χο-
 ρεύῃ· ἀπορῥύητω ἡ χεὶρ, ἵνα ἔχῃ παρῥησίαν πρὸς
 τὸν Δεσπότην ἐπαίρεσθαι. Πόσοι τῶν στρατιωτῶν
 τῶν ἡμετέρων ἐπὶ παρατάξεως ἔπεσον, βασιλεῖ
 φθαρτῷ τὴν πίστιν φυλάττοντες; ἡμεῖς δὲ ὑπὲρ τῆς D
 εἰς τὸν ἀληθινὸν βασιλέα πίστεως τὴν ζωὴν ταύτην
 οὐ προησόμεθα; Πόσοι τὸν τῶν κακούργων ὑπέ-
 στησαν θάνατον, ἁλόντες ἐπ' ἀδικήμασιν; ἡμεῖς δὲ
 ὑπὲρ δικαιοσύνης τὸν θάνατον οὐχ ὑποίσομεν; Μὴ
 ἐκκλίνωμεν, ὅς συστρατιῶται, μὴ δῶμεν νῶτα τῷ
 διαβόλῳ. Σάρκες εἰσὶ, μὴ φεισώμεθα· ἐπειδὴ δεῖ
 πάντως ἀποθανεῖν, ἀποθάνωμεν ἵνα ζήσωμεν. Γε-

νέσθω ἡ θυσία ἡμῶν ἐνώπιόν σου, Κύριε· καὶ προσδεχθείημεν, ὡς θυσία ζῶσα, εὐάρεστός σοι, τῷ κρύει τούτῳ δλοκαυτούμενοι, καλὴ ἡ προσφορὰ, καινὸν τὸ δλοκαύτωμα, οὐ διὰ πυρὸς, ἀλλὰ διὰ Ε κρύους δλοκαρπούμενον. Τούτους-τούς παρακλητικούς ἐνδιδόντες ἀλλήλοις, καὶ ἄλλος ἄλλῳ ἐγκελευόμενοι, ὥσπερ τινὰ προφυλακὴν ἐν πολέμῳ πληροῦντες, τὴν ἰνύκτα παρέπεμπον, φέροντες τὰ παρόντα

¹⁵⁴
 Α γενναίως, χαίροντες τοῖς ἐλπιζομένοις, καταγελῶντες τοῦ ἀντιπάλου. Μία δὲ ἦν πάντων εὐχή. Τεσσαράκοντα εἰσῆλθομεν εἰς τὸ στάδιον, οἱ τεσσαράκοντα στεφανωθείημεν, Δέσποτα. Μὴ λείψῃ τῷ ἀριθμῷ μηδὲ εἷς. Τίμιός ἐστιν, ὃν ἐτίμησας τῇ νηστείᾳ τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν, δι' οὗ νομοθεσία εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον. Τεσσαράκοντα ἡμέραις ἐν νηστείᾳ Ἡλίας ἐκζητήσας τὸν Κύριον, τῆς θεᾶς ἔτυχεν. Καὶ ἡ μὲν ἐκείνων εὐχή τοιαύτη· εἷς δὲ τοῦ ἀριθμοῦ ὀκλάσας πρὸς τὰ δεινὰ, λειποτακτήσας ὄχετο, πένθος ἀμύθητον τοῖς ἀγίοις καταλιπών. Ἄλλ' οὐ γὰρ ἀφῆκεν αὐτῶν ἀτελεῖς γενέσθαι τὰς

Β δεήσεις ὁ Κύριος. Ὁ γὰρ τὴν φυλακὴν τῶν μαρτύρων πεπιστευμένος, ἐγγύθεν ἀπὸ τινος γυμνασίου διαθαλαπόμενος, ἀπεσκόπει τὸ μέλλον, ἕτοιμος προσδέχεσθαι τῶν στρατιωτῶν τοὺς προσφεύγοντας. Καὶ γὰρ αὖ καὶ τοῦτο, ἐγγύθεν εἶναι λουτρὸν, ἐπενοήθη, ὅξεϊαν τὴν βοήθειαν τοῖς μεταβαλλομένοις ἐπαγγελλόμενον. Ὅπερ μέντοι τοῖς ἐναντίοις κακούργως ἐπενόηθη· τοιοῦτον ἐξευρεῖν τῆς ἀθλήσεως

τόπον, ἐν ᾧ τὸ ἔτοιμον τῆς παραμυθίας ἐκλύειν
 ἔμελλε τοῖν ἀγωνιζομένων τὴν ἔνστασιν· τοῦτο
 λαμπροτέραν ἐδείκνυε τὴν ὑπομονὴν τῶν μαρτύ-
 ρων. Οὐ γάρ ὁ ἀπορῶν τῶν ἀναγκαίων, καρτερικὸς,
 ἀλλ' ὁ ἐν ἀφθονίᾳ τῆς ἀπολαύσεως ἐγκαρτερῶν τοῖς
 δεινοῖς.

Ὡς δὲ οἱ μὲν ἠγωνίζοντο, ὁ δὲ ἐπετήρει τὸ ἐκ-
 θεσόμενον, εἶδε θέαμα ξένον, δυνάμεις τινὰς ἐξ
 οὐρανῶν κατιούσας, καὶ οἶον παρὰ βασιλέως δω-
 ρεὰς μεγάλας διανεμούσας τοῖς στρατιώταις· αἱ
 τοῖς μὲν ἄλλοις πᾶσι διήρουν τὰ δῶρα, ἓνα δὲ μό-
 νον ἀφῆκαν ἀγέραςτον, ἀνάξιον κρίνασαι τῶν οὐ-
 ρανίων τιμῶν· ὃς εὐθὺς πρὸς τοὺς πόνους ἀπαγο-
 ρεύσας, πρὸς τοὺς ἐναντίους ἀπηυτομόλησεν.
 Ἐλεεινὸν θέαμα τοῖς δικαίοις, ὁ στρατιώτης φυγὰς,
 ὁ ἀριστεὺς αἰχμάλωτος, τὸ Χριστοῦ πρόβατον θη-
 ριάλωτον· καὶ τό γε ἐλεεινότερον, ὅτι καὶ τῆς αἰω-
 νίου ζωῆς διήμαρτε, καὶ οὐδὲ ταύτης ἀπήλαυσεν,
 εὐθὺς αὐτῷ τῆς σαρκὸς ἐν τῇ προσβολῇ τῆς θερμῆς
 διαλυθείσης. Καὶ ὁ μὲν φιλόζωος ἔπεσεν ἀνομήσας
 διακενῆς· ὁ δὲ δῆμιος, ὡς εἶδεν αὐτὸν ἐκκλίναντα,
 καὶ ὁ πρὸς τὸ βαλανεῖον ἀποδραμόντα, ἑαυτὸν εἰς
 τὴν τοῦ λειποτακτήσαντος χώραν ἀντικατέστησε,
 καὶ ρίψας τὰ περιβόλαια, τοῖς γυμνοῖς ἑαυτὸν ἐγ-
 κατέμιξε, κράζων τὴν αὐτὴν βοήν τοῖς ἁγίοις,
 Χριστιανός εἰμι. Καὶ τῷ ἀθρώπῳ τῆς μεταβολῆς
 ἐκπλήξας τοὺς συμπαρόντας, τὸν τε ἀριθμὸν ἀνε-

πλήρωσε, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ καταμαλακισθέντι λύ-
 πην τῇ παρ' ἑαυτοῦ προσθήκη παρεμυθήσατο, μι- **E**
 μησάμενος τοὺς ἐπὶ παρατάξεως, οἱ, τοῦ κατὰ τὴν
 πρώτην ἀσπίδα πεσόντος, εὐθὺς ἀναπληροῦσι τὴν
 φάλαγγα, ὥς μὴ τὸν συνασπισμὸν αὐτοῖς διακοπῇ-
 ναι τῷ λείποντι. Ὅμοιον δὴ τι καὶ αὐτὸς ἐποίησεν.
 Εἶδε τὰ οὐράνια θαύματα, ἐπέγνω τὴν ἀλήθειαν,
 προσέφυγε τῷ Δεσπότη, συνηριθμήθη τοῖς μάρτυ-
 σι. Τὰ τῶν μαθητῶν ἀνεενώσατο. Ἀπῆλθεν Ἰού-
 δας, καὶ ἀντεισέχθη Μαθίας. Μιμητὴς ἐγένετο ¹⁵⁵
 Παύλου, ὁ χθὲς διώκτης, σήμερον εὐαγγελιζόμενος. **A**
 Ἄνωθεν ἔσχε καὶ αὐτὸς τὴν κλῆσιν, Οὐκ ἀπ' ἀν-
 θρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπου. Ἐπίστευσεν εἰς τὸ
 ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐβαπτίσθη
 εἰς αὐτὸν, οὐχ ὑπὸ ἄλλου, ἀλλ' ὑπὸ τῆς οἰκείας
 πίστεως· οὐκ ἐν ὕδατι, ἀλλ' ἐν τῷ ἰδίῳ αἵματι.

Καὶ οὕτως, ἡμέρας ἀρχομένης, ἔτι ἐμπνέοντες,
 τῷ πυρὶ παρεδόθησαν, καὶ τὰ τοῦ πυρὸς λείψανα
 ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἀπεβρίφη ὥστε διὰ πάσης τῆς
 χτίσεως διεξελθεῖν τῶν μακαρίων τὴν ἄθλησιν.
 Ἐπὶ τῆς γῆς ἠγωνίσαντο, τῷ ἀέρι ἐνεκαρτέρησαν,
 τῷ πυρὶ παρεδόθησαν, τὸ ὕδωρ αὐτοὺς ὑπεδέξατο.
 Ἐκείνων ἐστὶν ἡ φωνή· Διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ **B**
 ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχήν. Οὗτοί
 εἰσιν οἱ τὴν καθ' ἡμᾶς χώραν διαλαβόντες, οἵονεἰ
 πύργοι τινὲς συνεχεῖς, ἀσφάλειαν ἐκ τῆς τῶν ἐναν-
 τίων καταδρομῆς παρεχόμενοι· οὐχ ἐνὶ τόπῳ ἑαυ-
 τοὺς κατακλείσαντες, ἀλλὰ πολλοῖς ἤδη ἐπιξενω-

θέντες χωρίοις, καὶ πολλὰς πατρίδας κατακοσμή-
 σαντες. Καὶ τὸ παράδοξον, οὐ καθ' ἓνα ᾠδιαμε-
 ρισθέντες τοῖς δεχομένοις ἐπιφοιτῶσιν, ἀλλ'
 ἀναμιχθέντες ἀλλήλοις, ἡνωμένως χορεύουσιν. Ὡ
 τοῦ θαύματος! Οὔτε ἐλλείπουσι τῷ ἀριθμῷ, οὔτε
 C πλεονασμὸν ἐπιδέχονται. Ἐὰν εἰς ἑκατὸν αὐτοὺς
 διέλῃς, τὸν οἰκεῖον ἀριθμὸν οὐκ ἐκβαίνουσιν· ἐὰν εἰς
 ἓν συναγάγῃς, τεσσαράκοντα καὶ οὕτω μένουσι,
 κατὰ τὴν τοῦ πυρὸς φύσιν. Καὶ γὰρ ἐκεῖνο καὶ πρὸς
 τὸν ἐξάπτοντα μεταβαίνει, καὶ ὅλον ἐστὶ παρὰ τῷ
 ἔχοντι· καὶ οἱ τεσσαράκοντα, καὶ πάντες εἰσὶν
 ὁμοῦ, καὶ πάντες εἰσὶ παρ' ἑκάστῳ. Ἡ ἄφθονος
 εὐεργεσία, ἡ μὴ δαπανωμένη χάρις· ἐτοίμη βοή-
 θεια Χριστιανοῖς, ἐκκλησία μαρτύρων, στρατὸς
 τροπαιοφόρων, χορὸς δοξολογούντων. Πόσα ἂν
 ἔκαμες, ἵνα ἓνα που εὖρης ὑπὲρ σοῦ δυσωποῦντα
 τὸν Κύριον; Τεσσαράκοντά εἰσιν, σύμφωνον ἀνα-
 πέμποντες προσευχήν. Ὅπου δύο ἢ τρεῖς εἰσι συν-
 D ηγμένοι ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου, ἐκεῖ ἐστὶν ἓν
 μέσω αὐτῶν. Ὅπου δὲ τεσσαράκοντα, τίς ἀμφι-
 βάλλει Θεοῦ παρουσίαν; Ὁ θλιβόμενος ἐπὶ τοὺς
 τεσσαράκοντα καταφεύγει, ὁ εὐφραινόμενος ἐπ' αὐ-
 τοὺς ἀποτρέχει· ὁ μὲν, ἵνα λύσιν εὖρη τῶν δυσ-
 χερῶν· ὁ δὲ, ἵνα φυλαχθῇ αὐτῷ τὰ χρηστότερα.
 Ἐνταῦθα γυνὴ εὐσεβὴς ὑπὲρ τέκνων εὐχομένη κα-
 ταλαμβάνεται, ἀποδημοῦντι ἀνδρὶ τὴν ἐπάνοδον
 αἰτουμένη, ἀρρῶστοῦντι τὴν σωτηρίαν. Μετὰ μαρ-
 τύρων γενέσθω τὰ αἰτήματα ὑμῶν. Οἱ νεανίσκοι

τοὺς ἡλικιώτας μιμείσθωσαν· οἱ πατέρες τοιοῦτων
 εἶναι παίδων πατέρες εὐχέσθωσαν· αἱ μητέρες κα-
 λῆς μητρὸς διήγημα διδαχθήτωσαν. **Μ**ήτηρ ἐνόη-
^Ε τῶν μακαρίων ἐκείνων, θεασαμένη τοὺς ἄλλους ἤδη
^Α τῷ κρύει τελειωθέντας, τὸν δὲ ἑαυτῆς υἱὸν ἔτι
 ἐμπνέοντα ὑπὸ τε βρώμης καὶ τῆς πρὸς τὰ δεινὰ
 καρτερίας, καταλιμπανόντων αὐτὸν τῶν δημίων ὡς
 δυνάμενόν τε μεταβουλεύσασθαι, αὐτὴ ταῖς οἰκεί-
 αῖς χερσὶν ἀραμένη, ἐπέθηκε τῇ ἀμάξῃ, ἐφ' ἧς οἱ
 λοιποὶ συγκείμενοι πρὸς τὴν πυρὰν ἤγοντο, μάρτυ-
 ρος ὄντως μήτηρ. Οὐ γὰρ δάκρυον ἀφῆκεν ἀγεννές·
 οὐδ' ἐφθέγγατο ταπεινόν τι καὶ ἀνάξιον τοῦ καιροῦ.
 Ἄλλ', ἅπιθι, φησὶν, ὦ παῖ, τὴν ἀγαθὴν πορείαν,
 μετὰ τῶν ἡλικιωτῶν, μετὰ τῶν συσκήνων· μὴ
 ἀπολειφθῆς τῆς χορείας· μὴ δεύτερος τῶν ἄλλων
 ἐμφανισθῆς τῷ Δεσπότῃ. ὄντως ἀγαθῆς ρίζης ἀγα- **Β**
 θὸν βλάστημα. Ἐδειξεν ἡ γενναία μήτηρ, ὅτι δόγ-
 μασιν εὐσεβείας ἐξέθρεψεν αὐτὸν, μᾶλλον ἢ γά-
 λακτι. Καὶ ὁ μὲν οὕτω τραφεὶς, οὕτω προεπέρφη
 παρὰ μητρὸς εὐσεβοῦς· ὁ δὲ διάβολος ἀπῆλθε κα-
 τησχύμενος. Ἀπασαν γὰρ ἐπ' αὐτοὺς κινήσας τὴν
 κτίσιν, πάντα εὗρεν ἡττώμενα τῆς τῶν ἀνδρῶν
 ἀρετῆς, νύκτα δυσήνεμον, πατρίδα χειμέριον, τὴν
 ὥραν τοῦ ἔτους, τῶν σωμάτων τὴν γύμνωσιν. **Ω**
 χορὸς ἅγιος! **Ω** σύνταγμα ἱερὸν! **Ω** συνασπι-
 σμὸς ἀρβραγῆς! **Ω** κοινοὶ φύλακες τοῦ γένους τῶν
 ἀνθρώπων! Ἀγαθοὶ κοινωνοὶ φροντίδων, δεήσεως
 συνεργοί, πρεσβευταὶ δυνατώτατοι, ἀστέρες τῆς

οίκουμένης, ἄνθη τῶν ἐκκλησιῶν. Ὑμᾶς οὐχ ἡ γῆ C
κατέκρυψεν, ἀλλ' οὐρανὸς ὑπεδέξατο· ἠνοίγησαν
ὑμῖν παραδείσου πύλαι. Ἄξιον θέαμα τῇ στρατιᾷ
τῶν ἀγγέλων, ἄξιον πατριάρχαις, προφήταις, δι-
καίοις, ἄνδρες ἐν αὐτῷ. τῷ ἄνθει τῆς νεότητος τοῦ
βίου καταφρονήσαντες, ὑπὲρ γονεῖς, ὑπὲρ τέκνα,
τὸν Κύριον ἀγαπήσαντες. Αὐτὸ τῆς ἡλικίας ἄγον-
τες τὸ βιώσιμον, ὑπερεῖδον τῆς προσκαίρου ζωῆς,
ἵνα δοξάσωσι τὸν Θεὸν ἐν τοῖς μέλεσιν ἑαυτῶν·
θέατρον γενόμενοι τῷ κόσμῳ, καὶ ἀγγέλοις, καὶ ἀν-
θρώποις, τοὺς πεπτωκότας ἡγειραν, τοὺς ἀμφιβό-
λους ἐβεβαιώσαντο, τοῖς εὐσεβέσι τὴν ἐπιθυμίαν
ἐδιπλασίασαν. Ἐν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἅπαντες
ἀναστήσαντες τρόπαιον, ἐνὶ καὶ τῷ στεφάνῳ τῆς
δικαιοσύνης κατεκοσμήθησαν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ D
Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶ-
νας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Κ'.

Περὶ ταπεινοφροσύνης..

Ὡφείλεν ἄνθρωπος ἐν τῇ παρὰ Θεοῦ δόξῃ μεμε-
νηκέναι, καὶ εἶχεν ἂν ὕψος οὐκ ἐπίπλαστον, ἀλλ'
ἀληθινόν· δυνάμει Θεοῦ μεγαλυνόμενος, σοφίᾳ θεία
φαιδρυνόμενος, αἰωνία ζωῇ καὶ τοῖς ἀγαθοῖς εὐ-
φραινόμενος. Ἐπειδὴ δὲ τὴν τῆς θείας δόξης ἐπιθυ-

Ε μίαν μετέθηκε, καὶ μείζονα προσδοκήσας, καὶ σπεύσας ὅπερ οὐκ ἡδύνατο λαβεῖν, ἀπώλεσεν ὅπερ ἔχειν ἡδύνατο· μεγίστη σωτηρία αὐτῷ, καὶ τῆς νόσου θεραπεία, καὶ πρὸς τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐπάνοδος, ἀτυφία, καὶ τὸ μὴ φαντάζεσθαι δόξης τινὸς περιβολὴν δι' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ ζητεῖν παρὰ Θεοῦ. Οὕτω γὰρ διορθώσει τὸ πταῖσμα, οὕτως ἰάσεται τὸ νόσημα· οὕτως ἀναδραμεῖται πρὸς τὴν ἱερὰν, ἣν κατέλιπεν, ἐντολήν. Ἄλλ' ὁ καταβαλὼν ἐλπίδι δόξης ψευδοῦς.

157

A

τὸν ἄνθρωπον διάβολος οὐ παύεται τοῖς αὐτοῖς ἐρεθίσμασιν ἐκκαλούμενος, καὶ μυρία μηχανήματα πρὸς τοῦτο ἐξευρίσκων· μέγα μὲν ἐπιδεικνὺς αὐτῷ, χρημάτων περιβολὴν, ἵνα ἐπὶ τούτῳ μεγαλύνηται καὶ περὶ τοῦτο σπουδάζῃ· ὅπερ ἐστὶν οὐδὲν μὲν εἰς δόξαν, μέγα δὲ εἰς κίνδυνον. Χρημάτων γὰρ πορισμὸς, πλεονεξίας μὲν ὑπόθεσις· κτῆσις δὲ, οὐδὲν εἰς εὐδοξίαν· ἀλλὰ μάτην τυφλοῖ, διακενῆς ἐπαίρει, φλεγμονῇ τινι παραπλήσιον πάθος ἐργάζεται περὶ τὴν ψυχὴν. Οὐ γὰρ ὑγιὲς ὄγκος, οὐδὲ ὀφέλιμος, ὁ

① B τῶν φλεγμαινόντων σωμάτων, ἀλλὰ νοςώδης, ἐπιβλαβής, ἀρχὴ κινδύνου, καὶ πρόφασις ἀπωλείας. Τοιοῦτο καὶ περὶ ψυχὴν ὑπερηφανία. Καὶ γὰρ οὐ μόνον ἐπὶ χρήμασιν ἑπαρσις γίνεται, οὐδὲ μόνον ταῖς ἀπὸ τῶν χρημάτων κομπώδεσι διαίταις τε καὶ περιβολαῖς ἐπαίρονται ἄνθρωποι· πολυτελεῖς ὑπὲρ τὴν χρεῖαν παρατιθέμενοι τραπέζας τρυφηλάς· οὐκ ἀναγκαίας περιβαλλόμενοι τὰς ἐσθῆτας· οἰκῶν μεγέθη κατασκευάζοντες, καὶ κάλλει ποικίλλοντες·

οἰκετῶν ἀκολούθων πλήθῃ, καὶ κολάκων ἀναριθμη-
των ἐξηρητημένοι συστήματα· ἀλλὰ καὶ χειροτονη-
τοῖς ἀξιώμασιν ὑπὲρ φύσιν ὑψοῦνται. Εἰ δῆμος ἀξί-
ωμα δῶ· εἴ τινος προεδρίας ἀξιώσειε, καὶ τὸ τῆς C
ὑπεροχῆς ἀξίωμα ψηφίσαιτο αὐτῷ· καὶ ἐνταῦθα δὴ,
καθάπερ ὑπερβάλλοντες τὴν ἀνθρώπειον φύσιν,
μόνον τὴν οὐκ ἐπὶ νεφελῶν ἰδρῦσθαι νομίζουσι, πά-
→
(2)
τημα τοὺς ὑποκειμένους ἀνθρώπους ἡγούμενοι, καὶ
κατὰ τῶν τὴν ἀξίαν δεδωκότων αὐτοῖς ἐπαιρόμενοι,
καὶ δι' ὧν εἶναι δοκοῦσί τινες, κατὰ τούτων ἀλα-
ζονευόμενοι· πρᾶγμα πλήρες ἀνοίας ὑπομένοντες,
δνειρίου σαθροτέραν ἔχοντες δόξαν, καὶ ματαιοτέραν
φασμάτων· νυχτερινῶν περιβεβλημένοι λαμπρότη-
τα, νεύματι δήμου συνισταμένην, καὶ νεύματι δια-
λυομένην. Οἷος ἦν ὁ παράφρων ἐκεῖνος, ὁ τοῦ Σο-
λομῶντος υἱός, ὁ νέος τὴν ἡλικίαν, καὶ τὰς φρένας D
νεώτερος, ὁ τῷ δήμῳ ζητοῦντι πραοτέραν ἡγεμονί-
αν ἀπειλήσας χαλεπωτέραν, καὶ διὰ τῆς ἀπειλῆς
ἀπολέσας τὴν βασιλείαν, δι' ἧς προσεδόκησε βασιλι-
κώτερος ὀφθῆσεσθαι, διὰ ταύτης καθαιρεθεὶς ἧς εἶ-
χεν ἀξίας. Θρασύνει δὲ ἄνθρωπον καὶ χειρῶν δύ-
ναμις, καὶ τάχος ποδῶν, καὶ σώματος εὐμορφία·
νόσων παραναλώματα, καὶ χρόνου δαπανήματα·
καὶ οὐκ αἰσθάνεται ὅτι Πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶ-
σα δόξα ἀνθρώπου, ὡς ἄνθος χόρτου. Ἐξηράνθη
ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσε. Τοιαῦται γιγάντων
ἐπὶ δυνάμει ἀλαζονεῖαι· καὶ Γολιάθ ἀνοήτου φρόνη-
μα θεομάχον· καὶ ὁ κάλλει μέγα φρονῶν Ἀδωνίας·

καὶ μεγέθει κόμης ἐπαιρόμενος Ἀβεσσαλώμ.

Ὁ δὲ δοκεῖ τῶν ἄλλων τῶν ὑπαρχόντων ἀνθρώ- Ε
ποις καλῶν μέγιστον εἶναι καὶ βεβαιότερον, ἡ σο-
φία καὶ ἡ φρόνησις, καὶ τοῦτο ματαίαν ἔχει τὴν
ἐπαρσιν, καὶ ὕψος οὐκ ἀληθὲς παρασκευάζει, τῆς
παρὰ Θεοῦ σοφίας ἀπούσης, εἰς οὐδὲν τούτων λογι-
ζομένων. Διαπίπτει μὲν γὰρ αὐτῷ τῷ διαβόλῳ τὸ
κατὰ τοῦ ἀνθρώπου σόφισμα, καὶ καθ' ἑαυτοῦ
τεχνάσας ἔλαθεν ὁ κατὰ τοῦ ἀνθρώπου μεμηχάνη- 158
ται, οὐδὲν τοσοῦτον ἐκείνον ζημιώσας, ὃν ἤλπισεν Α
ἀπαλλοτριώσκειν Θεοῦ καὶ ζωῆς αἰωνίου, ὅσον ἑαυ-
τὸν προδοῦς, ἀποστάτης Θεοῦ γεγονώς, καὶ θανάτῳ
καταδικασθεὶς αἰωνίῳ. Καὶ τὴν κατὰ τοῦ Κυρίου
στήσας παγίδα, διὰ ταύτης ἔάλω, σταυρωθεὶς ἐν
ᾧ σταυρώσειν προσεδόκησε, καὶ ἀποθανὼν ἐν ᾧ
τὸν Κύριον ἤλπισεν ἀναιρήσειν θανάτῳ. Εἰ δὲ ὁ τοῦ
κόσμου ἄρχων, ὁ πρῶτος καὶ μέγιστος καὶ ἀόρατος
τῆς κοσμικῆς σοφίας σοφιστῆς, ἀλίσκεται τοῖς ἑαυ-
τοῦ σοφίσμασιν, εἰς τὴν ἐσχάτην περιστάμενος
ἀφροσύνην, πολλῷ μᾶλλον οἱ ἐκείνου μαθηταὶ καὶ
Β ζηλωταὶ, κἂν μυρία σοφίσωνται, Φάσκοντες εἶναι
σοφοί, ἐμώρανθησαν. Κατασοφίζεται Φαραὼ ἐπ'
ὀλέθρῳ Ἰσραὴλ, ἀλλ' ἔλαθεν ὁ κατασοφισμὸς αὐ-
τῷ διαλυθεὶς, ὅθεν οὐ προσεδόκησε. Καὶ βρέφος
ἐκτεθὲν διὰ τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ εἰς θάνατον, λαν-
θάνει τρεφόμενον ἐπὶ τῆς οἰκίας τῆς βασιλικῆς,
καὶ καθαιροῦν τὴν ἐκείνου δύναμιν καὶ τὴν τοῦ
παντὸς ἔθνους, καὶ τὸν Ἰσραὴλ ἐξάγον εἰς σωτηρί-

αν. Ὁ δὲ ἀνδροφόνος Ἀβιμέλεχ, ὁ τοῦ Γεδεὼν νό-
 θος υἱός, ὁ τοὺς ἐβδομήκοντα παῖδας τοὺς γνησίους
 ἀποκτείνας, καὶ σοφὸν τοῦτο νομίσας ἐξευρηκέναι
 C πρὸς τὸ βεβαίως τὴν βασιλείαν κατασχεῖν, συντρί-
 βει μὲν τοὺς συνεργοὺς αὐτῷ τοῦ φόνου γενομένους,
 συντρίβεται δὲ ὑπ' αὐτῶν· καὶ τέλος ἀπόλλυται
 χειρὶ γυναικὸς καὶ λίθου βολῇ. Καὶ ἐσοφίσαντο
 πάντες Ἰουδαῖοι κατὰ τοῦ Κυρίου βούλημα ὀλέ-
 θριον, ἑαυτοῖς λέγοντες, Ἐὰν ἀφῶμεν οὕτως,
 πάντες πιστεύσουσιν εἰς αὐτὸν, καὶ ἐλεύσονται οἱ
 Ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος.
 Ἐκ τούτου τοῦ βουλευματος ἐπὶ τὴν Χριστοκτονίαν
 ἐλθόντες, ὡς τὸ ἔθνος αὐτοὶ καὶ τὴν χώραν διασώ-
 σοντες, ἀπολώλασι δι' ὧν ἐβουλεύσαντο, καὶ ἐκ τῆς
 χώρας ἀνάστατοι, καὶ τῶν νόμων ἀλλότριοι καὶ
 D τῆς λατρείας γεγεννημένοι. Καὶ ὅλως ἐν μυρίοις ἄν-
 τισ^α καταμάθοι παραδείγμασι σαθρὸν τὸ τῆς ἀνθρω-
 πίνης σοφίας πλεονέκτημα, μικρὸν τε καὶ ταπεινὸν
 μᾶλλον, ἢ μέγα καὶ ὑψηλόν.

Ὡστε οὐδεὶς εὖ φρονῶν, οὔτε ἐπὶ τῇ σοφίᾳ τῇ
 ἑαυτοῦ μέγα φρονήσει, οὔτε ἐπὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς
 προειρημένοις, ἀλλὰ πεισθήσεται τῇ καλλίστῃ
 παραινέσει τῆς μακαρίας Ἀννης καὶ τοῦ προφήτου
 Ἱερεμίου· Μὴ καυχᾶσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐ-
 τοῦ, καὶ μὴ καυχᾶσθω ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχυρί αὐ-
 τοῦ, καὶ μὴ καυχᾶσθω ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ
 αὐτοῦ. Ἀλλὰ τί τὸ καύχημα τὸ ἀληθές; καὶ ἐν τίνι

Ε μέγας ὁ ἄνθρωπος ; Ἐν τούτῳ, φησὶ, καυχᾶσθω ὁ καυχώμενος, ἐν τῷ συνιεῖν καὶ γινώσκειν ὅτι ἐγὼ Κύριος. Τοῦτο ὕψος ἀνθρώπου, τοῦτο δόξα καὶ μεγαλειότης· ἀληθῶς γινῶναι τὸ μέγα, καὶ τούτῳ προσφύεσθαι, καὶ δόξαν τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου τῆς δόξης ἐπιζητεῖν. Λέγει δὲ ὁ ἀπόστολος, Ὁ καυχώμενος ἐν Κυρίῳ καυχᾶσθω, λέγων, ὅτι Χριστὸς ἡμῖν ἐγενήθη σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις· ἵνα καθὼς γέγραπται, Ὁ καυχώμενος ἐν Κυρίῳ καυχᾶσθω. Αὕτη γὰρ δὴ ἡ τελεία καὶ δλόκληρος καύχησις ἐν Θεῷ, ὅτε μήτε ἐπὶ δικαιοσύνῃ τις ἐπαίρεται τῇ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐγνωμὲν ἐνδεῇ ὄντα ἑαυτὸν δικαιοσύνης ἀληθοῦς, πίστει δὲ μόνῃ τῇ εἰς Χριστὸν δεδικαιωμένον. Καὶ καυχᾶται Παῦλος ἐπὶ τῷ καταφρονῆσαι τῆς ἑαυτοῦ ¹⁵⁹ δικαιοσύνης, ζητεῖν δὲ τὴν διὰ Χριστοῦ, τὴν ἐκ Θεοῦ δικαιοσύνην ἐπὶ τῇ πίστει, τοῦ γινῶναι αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν παθημάτων αὐτοῦ, συμμορφιζόμενος τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, εἴ πως καταντήσῃ εἰς τὴν ἐξανάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν. Ἐνταῦθα πέπτωκε πᾶν ὕψος ὑπερηφανίας. Οὐδὲν ὑπολέλειπται σοι πρὸς ἀλαζονείαν, ὦ ἄνθρωπε, ὅ τὸ καύχημα καὶ ἡ ἐλπίς ἐν τῷ νεκρῶσαι μὲν πάντα τὰ σεαυτοῦ, ζητῆσαι δὲ τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν τὴν μέλλουσαν· ἥς ἀπαρχὰς ἔχοντες, ἤδη ἐν τούτοις ἔσμεν, τὸ ὅλον ἐν χάριτι ζῶντες καὶ δωρεᾷ Θεοῦ. Καὶ Θεὸς μὲν ἐστίν, **Β** Ὁ ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν

ὑπὲρ τῆς εὐδοχίας· Θεὸς δὲ τὴν ἑαυτοῦ σοφίαν τὴν
 προωρισμένην εἰς δόξαν ἡμῶν ἀποκαλύπτει διὰ τοῦ
 ἰδίου Πνεύματος· Θεὸς δὲ τὴν ἐν πόνοις δίδωσι· δύ-
 ναμιν. Περισσότερον πάντων ἐκοπίασα, φησὶ
 Παῦλος· οὐκ ἐγὼ δέ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σὺν
 ἐμοί. Θεὸς δὲ ἐξαιρεῖται κινδύνων παρὰ πᾶσαν ἀν-
 θρωπίνην ἐλπίδα. Αὐτοί, φησὶν, ἐν ἑαυτοῖς τὸ
 ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχήκαμεν, ἵνα μὴ πεποι-
 θότες ὦμεν ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ ἐγεί-
 ροντι τοὺς νεκρούς· ὃς ἐκ τηλικούτου θανάτου ἐβρύ-
 σατο ἡμᾶς, καὶ ῥύεται, εἰς ὃν ἠλπίκαμεν ὅτι καὶ C
 ἔτι ῥύσεται.

Τί οὖν ἐπαίρεις, εἰπέ μοι, σαυτὸν ὡς ἐπὶ καλοῖς
 ἰδίοις, ἀντὶ τοῦ χάριν ἐπὶ τοῖς δώροις ὁμολογεῖν τῷ
 δεδωκότι; Τί γὰρ ἔχεις, ὃ οὐκ ἔλαβες; Εἰ δὲ καὶ
 ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβών; Οὐ σὺ Θεὸν
 ἔγνως διὰ δικαιοσύνης, ἀλλὰ Θεὸς σε διὰ χρηστότητα
 ἔγνω. Γινόντες, φησὶ, Θεὸν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες
 ὑπὸ Θεοῦ. Οὐ σὺ Χριστὸν κατείληφας διὰ τῆς ἀρε-
 τῆς, ἀλλὰ Χριστός σε διὰ τῆς παρουσίας κατεί-
 ληφε. Διώκω, φησὶν, εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ
 κατελήφθην ὑπὸ Χριστοῦ. Οὐχ ὑμεῖς με ἐξελεξάσθε,
 D φησὶν ὁ Κύριος, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς. Ἀλλ'
 ὅτι τετίμησαι, μέγα φρονεῖς, καὶ τὸν ἔλεον πρόφα-
 σιν ὑπερηφανίας λαμβάνεις; Καὶ τότε γνῶς σεαυ-
 τὸν ὅστις εἶ, ὡς Ἀδὰμ ἐκβληθεὶς ἐκ τοῦ παρα-
 δείσου· ὡς Σαοὺλ καταλειφθεὶς ὑπὸ Πνεύματος
 Θεοῦ· ὡς Ἰσραὴλ τῆς ἁγίας ρίζης ἀποτμηθεὶς. Τῇ

πίστει, φησιν, ἔστηκας· μὴ ὑψηλοφρόνει, ἀλλὰ φοβοῦ. Κρίσις ἔπεται χάριτι, καὶ ὅπως ἐχρήσω τοῖς χαρισθεῖσιν, ὁ κριτὴς ἐξετάσει. Εἰ δὲ μηδὲ τοῦτο αὐτὸ συνίης, ὅτι χάριτος τετύχηκας, ἀλλ' ἴδιον ποιῇ κατόρθωμα τὴν χάριν, ὑπερβολῇ τῆς ἀναισθησίας, οὐκ εἶ τοῦ μακαρίου τιμιώτερος ἀποστόλου Πέτρου. Οὐδὲ γὰρ ἀγάπη τῇ πρὸς τὸν Κύριον ὑπερβαλέσθαι δυνήσῃ τὸν οὕτω σφοδρῶς ἀγα-
E πῶντα, ὡς καὶ ὑπεραποθνήσκειν ἐθέλειν. Ἄλλ' ὅτι μεγαλοφρονέστερον ἐφθέγγετο, λέγων· Εἰ καὶ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοὶ, ἀλλ' ἐγὼ οὐδέ ποτε σκανδαλισθήσομαι, παρεδόθη τῇ ἀνθρωπίνῃ δειλίᾳ, καὶ πέπτωκεν εἰς ἄρνησιν, σωφρονίζόμενος τῷ σφάλματι πρὸς εὐλάβειαν, καὶ διδασκόμενος φείδεσθαι τῶν ἀσθενούντων, τῷ καὶ τὴν ἑαυτοῦ καταμαθεῖν ἀσθένειαν, καὶ γινῶναι σαφῶς, ὅτι, καθάπερ
 160 **A** ἐν τῷ πελάγει καταπόντιζόμενος, ἐκουφίσθη τῇ τοῦ Χριστοῦ δεξιᾷ, οὕτως ἐν τῷ κλύδωνι τοῦ σκανδαλισμοῦ κινδυνεύσας ἀπολέσθαι δι' ἀπιστίας, ἐφυλάχθη δυνάμει Χριστοῦ, ὃς καὶ προεῖπεν αὐτῷ τὸ συμβησόμενον, λέγων· Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ σατανᾶς ἐζητήσατο τοῦ σινιάσαι ὑμᾶς ὡς τὸν σῖτον. Καὶ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου, καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου. Καὶ Πέτρος μὲν οὕτως ἐλεγχθεὶς, δίκαιως ἐβοηθεῖτο, πρὸς ἀπόθεσιν ἀλαζονείας καὶ φειδῶ τῶν ἀσθενούντων ἐκπαιδευόμενος· ὁ δὲ Φαρισαῖος ἐκεῖνος, ὁ βαρὺς καὶ καθ' ὑπερβολὴν ὑπερή-

φανος, ὁ μὴ μόνον ἐφ' ἑαυτῷ θρασυνόμενος, ἀλλὰ Β
καὶ τὸν τελώνην ἐπὶ Θεοῦ διασύρων, ἀπώλεσε τῆς
δικαιοσύνης τὸ καύχημα, διὰ τὸ τῆς ὑπερηφανίας
ἐγκλημα. Καὶ κατῆλθεν ὁ τελώνης δεδικαιωμένος
ὑπὲρ αὐτὸν, ὅτι τὸν ἅγιον ἐδόξαζε Θεόν, καὶ οὐδὲ
ἀναβλέπειν ἐτόλμα, ἀλλ' ἱλασμόν ἐζήτει. μόνον,
κατήγορος ὢν ἑαυτοῦ καὶ τῷ σχήματι καὶ τῇ κατὰ
στήθους πληγῇ, καὶ τῷ ζητεῖν οὐδὲν ἄλλο πλὴν
ἱλασμόν. Ὅρα δὴ οὖν καὶ φυλάττου τὸ παράδειγμα
τῆς χαλεπῆς δι' ὑπερηφανίαν ζημίας. Ἐζημιώθη
τὴν δικαιοσύνην ὑπερηφανευσάμενος, ἀπώλεσε τὸν
μισθὸν θρασυνόμενος· ἡλαττώθη τοῦ ταπεινοῦ καὶ
ἁμαρτωλοῦ, μεγαλύνας ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐκεῖνον, καὶ
οὐκ ἀναμείνας τὴν παρὰ Θεοῦ κρίσιν, ἀλλὰ τὴν C
παρὰ αὐτοῦ ἐξενεγκών. Σὺ δὲ κατ' οὐδενὸς ἐπαρθή-
ση ποτὲ, οὐδὲ κατὰ τῶν ἁγαν ἁμαρτωλῶν. Ῥύεται
πολλάκις ἡ ταπεινοφροσύνη τὸν ἡμαρτηκότα πολλὰ
καὶ μεγάλα. Μὴ οὖν σεαυτὸν δικαιοσύνης ὑπὲρ ἑτε-
ρον, μήποτε δικαιωθείς τῇ σεαυτοῦ ψήφῳ, τῇ τοῦ
Θεοῦ κατακριθῆς. Οὐκ ἀνακρίνω, φησὶν, ἑμαυτὸν,
ὁ Παῦλος. Οὐδὲν γὰρ ἑμαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ' οὐκ
ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι. Ὁ δὲ ἀνακρίνων με, Κύριός
ἐστιν.

Οἶει τί κατορθοῦν ἀγαθόν; Εὐχαρίστει τῷ Θεῷ,
μὴ κατὰ τοῦ πλησίον ἐπαίρου. Τὸ ἔργον ἑαυτοῦ,
φησὶ, δοκιμαζέτω ἕκαστος, καὶ τότε εἰς ἑαυτὸν D
μόνον τὸ καύχημα ἔξει, καὶ οὐκ εἰς τὸν ἕτερον. Τί
γὰρ ὦνησας τὸν πλησίον, ὅτι πίστιν ὡμολόγησας,

ἢ φυγὴν ὑπέμεινας διὰ ὄνομα Χριστοῦ, ἢ τοῖς νηστείας ἐνεκαρτέρησας πόνοις; Οὐχ ἑτέρου τὸ κέρδος, ἀλλὰ σόν. Φοβήθητι τῆς τοῦ διαβόλου πτώσεως τὴν ὁμοίωσιν· ὃς ἐπαρθεὶς κατὰ τοῦ ἀνθρώπου, πέπτωκεν ὡς ὑπὲρ ἀνθρώπου, καὶ παραδέδοται πάτημα τῶν πεπατημένων. Τοιαύτη καὶ τῶν Ἰσραηλίων ἡ πτώσις. Ἐπαιρόμενοι γὰρ κατὰ τῶν ἔθνων, ὡς ἀκαθάρτων, ἀκάθαρτοι γεγονάσιν ἀληθῶς, τὰ δὲ ἔθνη κεκάθαρται. Καὶ τῶν μὲν ἡ δικαιοσύνη γέγονεν ὡς ῥάκος ἀποκαθημένης· τῶν δὲ ἔθνων ἡ ἀνομία καὶ ἡ ἀσέβεια διὰ πίστεως ἐξήλειπται. Καθόλου μέμνησο τῆς ἀληθοῦς παροιμίας· Ὑπερηφάνοις Θεὸς ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ ὀδῶσι χάριν. Ἐχε τοῦ Κυρίου τὸ ῥῆμα πρόχειρον· Πᾶς ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται· καὶ ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται. Μὴ γίνου κριτῆς ἑαυτοῦ, μηδὲ πρὸς χάριν ἐξέταζε· εἰ μὲν τι δοκεῖς ἔχειν καλόν, τοῦτο ἐν ψήφῳ τιθεῖς, τῶν δὲ πταισμάτων ἐκὼν ἐπιλανθανόμενος, μηδὲ ἐφ' οἷς μὲν σήμερον κατορθοῖς μεγαλυνόμενος, ἐφ' οἷς δὲ πρῶτην καὶ πάλαι
¹⁶¹ κακῶς εἰργάσω, συγχώρησιν σεαυτῷ διδούς· ἀλλ'
 Ἀ όταν σε τὸ παρὸν ἐπαίρη, τὸ παλαιὸν εἰς ἀνάμνησιν ἀγέτω, καὶ παύσῃ τῆς ἀναισθήτου φλεγμονῆς. Καὶ εἰ τὸν πέλας ἁμαρτάνοντα θεωρήσεις, μὴ τοῦτο μόνον αὐτοῦ σκοπήσεις· ἐνθυμήθητι δὲ καὶ ὅσα πέπραχεν ἢ πράττει καλῶς, καὶ πολλάκις εὐρήσεις αὐτὸν ἀμείνονα σεαυτοῦ, διὰ πάντων ἐξετάζων, καὶ μὴ μερικὰ ὡς ψηφίζόμενος. Οὐδὲ γὰρ Θεὸς μερικῶς

ἐξετάζει τὸν ἄνθρωπον· Ἐγὼ γάρ, φησὶ, τὰ ἔργα καὶ τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν ἔρχομαι συναγαγεῖν. Καὶ τῷ Ἰωσαφάτ ἐπιτιμήσας ποτὲ διὰ τὴν παραπόδας ἁμαρτίαν, ἐμνήσθη καὶ τῶν κατωρθωμένων αὐτῷ, B λέγων· Πλὴν ἀλλὰ λόγοι ἀγαθοὶ εὐρέθησαν ἐν σοί.

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πρὸς τὴν ὑπερηφανίαν ἐπάδωμεν ἑαυτοῖς ἐκάστοτε, καθαιροῦντες ἑαυτοὺς ἔν' ὑψωθῶμεν, μιμούμενοι τὸν ἐξ οὐρανοῦ καταβά-
 τα Κύριον πρὸς τὴν ἐσχάτην ταπεινότητα, καὶ τοῦναντίον ἐκ ταπεινότητος εἰς ὕψος αἴσιον ἐξο-
 κούμενοι. Πάντα γάρ δὴ πρὸς ταπεινοφροσύνην παιδεύοντα τὰ τοῦ Κυρίου εὐρίσκομεν. Βρέφος ὢν, εὐθὺς ἐν σπηλαίῳ, καὶ οὐδὲ ἐπὶ κλίνης, ἀλλ' ἐπὶ φάτνης· ἐν οἴκῳ τέκτονος καὶ μητρὸς πενιχρᾶς, ὑποτασσόμενος τῇ μητρὶ καὶ τῷ ταύτης μνηστῆρι· διδασκόμενός, ἀκούων ὢν οὐκ ἔδεῖτο, ἐπερωτῶν δὲ C ὅμως, καὶ διὰ τῆς ἐρωτήσεως ἐπὶ τῇ σοφίᾳ θαυ-
 μαζόμενος. Ὑποτασσόμενος Ἰωάννῃ, καὶ βάπτισμα παρὰ τοῦ δούλου δεχόμενος ὁ Δεσπότης· οὐδενὶ τῶν ἐπανισταμένων ἀνθιστάμενος, οὐδὲ τὴν ἄφατον ἐξου-
 σίαν, ἣν εἶχεν, ἐπανατεινόμενος· ἀλλ' ὡς δυνατωτέ-
 ροις ὑποχωρῶν, καὶ τῇ προσκαίρῳ ἐξουσίᾳ τὸ κατ' αὐτὴν ἰσχυρὸν ἐπιτρέπων. Ἐπὶ τῶν ἀρχιερέων ἱστάμενος ἐν σχήματι δικαζομένου, ἡγεμόνι προσ-
 αγόμενος καὶ κρίσιν ὑποφέρων, καὶ παρὸν ἐλέγχειν τοὺς συκοφαντοῦντας, σιωπῇ φέρων τὰς συκοφαν-
 τίας. Ἐμπτυόμενος ὑπὸ δούλων καὶ παιδαρίων εὐ-

τελεστάτων, θανάτῳ παραδιδόμενος, καὶ θανάτῳ τῷ παρὰ ἀνθρώποις αἰσχίστῳ. Οὕτω τὸν ἄνθρωπον D διεξῆλθε ^a πάντα τὰ ἀπὸ γενέσεως εἰς τέλος· καὶ μετὰ τοσαύτην ταπεινοφροσύνην ὕστερον τὴν δόξαν ἐκφαίνει, συνδοξάζων ἑαυτῷ τοὺς συναδοξήσαντας. Ὡν οἱ μακάριοι μαθηταὶ πρῶτοι, πένητες καὶ γυμνοὶ τὴν οἰκουμένην διαδραμόντες· οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου, οὐκ ἐν ἀκολούθῳ πλήθει, μόνοι, καὶ ἀλλή-
ται, καὶ ἔρημοι, γῆν τε καὶ θάλατταν ἐξαμεΐβον-
τες, ῥασσιζόμενοι, λιθοβολούμενοι, διωκόμενοι,
τέλος ἀναιρούμενοι. Ταῦτα ἡμῖν πατρῷα καὶ θεῖα παιδεύματα. Πρὸς τὴν τούτων ἔλθωμεν μίμησιν,
ἵν' ἡμῖν ἐκ τῆς ταπεινότητος ἀνατείσλῃ δόξα αἰώνιος,
ἡ τελεία καὶ ἀληθὴς Χριστοῦ δωρεά.

Πῶς οὖν εἰς τὴν σωτήριον ταπεινοφροσύνην κα- E
ταθισόμεθα, τὸν ὀλέθριον ὄγκον τῆς ὑπερηφανίας
καταλιπόντες; Ἐὰν διὰ πάντων ἀσχῶμεν τὸ τοιοῦτο,
καὶ μηδὲν παρορῶμεν ὡς οὐ παρὰ τοῦτο βλαβησό-
μενοι. Τοῖς γὰρ ἐπιτηδεύμασιν ὁμοιοῦται ψυχὴ,
καὶ πρὸς αὐτὴν πράττει, τυποῦται, καὶ πρὸς ταῦτα
σχηματίζεται. Ἔστω σοὶ καὶ σχῆμα, καὶ ἱμάτιον,
καὶ βάδισμα, καὶ καθέδρα, καὶ τροφῆς κατάστα-
σις, καὶ στρωμνῆς παρασκευὴ, καὶ οἶκος, καὶ τὰ ἐν
οἴκῳ σκεύη πάντα πρὸς εὐτέλειαν ἡσχημένα· καὶ ¹⁶²
λόγος, καὶ ῥῶδῃ, καὶ ἡ τοῦ πλησίον ἐντευξις, καὶ ^A
ταῦτα πρὸς μετριότητα μᾶλλον, ἢ πρὸς ὄγκον δρά-
τω. Μὴ μοι κόμπους ἐν λόγῳ σοφιστικούς, μηδὲ ἐν

ὦδαῖς ἡδυφωνίας ὑπερβαλλούσας, μηδὲ διαλέξεις
 ὑπερηφάνους καὶ βαρείας· ἄλλ' ἐν ἅπασιν ὑφαίρει
 τοῦ μεγέθους· χρηστὸς πρὸς τὸν φίλον, ἥπιος πρὸς
 τὸν οἰκέτην, ἀνεξίκακος πρὸς τοὺς θρασεῖς, φιλάν-
 θρωπος πρὸς τοὺς ταπεινοὺς, παρηγορῶν κακουμέ-
 νους, ἐπισκεπτόμενος τοὺς ἐν ὀδύναις, μηδένα καθ'
 ἅπαξ ὑπερορῶν, γλυκὺς ἐν προσηγορίᾳ, φαιδρὸς ἐν B
 ἀποκρίσει, δεξιὸς, εὐπρόσιτος ἅπασιν, μήτε σεαυτοῦ
 διεξιὼν ἐγκώμια, μηδὲ ἐτέρους λέγειν παρασκευά-
 ζων, μηδὲ λόγον ἄσεμνον ἀποδεχόμενος, ἐπικαλύ-
 πτων ὅσα δυνατὸν τῶν σεαυτοῦ πλεονεκτημάτων·
 ἐπὶ δὲ τοῖς ἁμαρτήμασι κατηγορῶν σεαυτοῦ, καὶ
 μὴ τοὺς ἐτέρων ἐλέγχους ἀναμένων, ἵνα γένη κατὰ
 τὸν δίκαιον τὸν ἑαυτοῦ κατήγορον ἐν πρωτολογίᾳ,
 ἵνα ᾗς κατὰ τὸν Ἰωβ, ὃς οὐ διετράπη πολυοχλίαν
 πόλεως, ἐπ' αὐτῶν ἐξαγορεῦσαι τὸ ἴδιον πταῖσμα.
 Μὴ βαρὺς ἐν ἐπιτιμήσεσι γίνου, μηδὲ ταχέως μηδὲ
 ἐμπαθῶς ἐξελέγχων (αὐθαδεις γὰρ τὸ τοιοῦτον),
 μηδὲ ἐπὶ μικροῖς καταδικάζων, ὡς ἀκριβοδίκαιος
 C αὐτὸς ὑπάρχων· τοὺς ἐν παραπτώματι προσλαμβα-
 νόμενος, καὶ πνευματικῶς καταρτίζων αὐτοὺς, ὡς
 ὁ ἀπόστολος παραινεῖ· Σκοπῶν σεαυτὸν, μὴ καὶ σὺ
 πειρασθῇς· τοσαύτην ποιούμενος σπουδὴν, μὴ δο-
 ξάζεσθαι παρὰ ἀνθρώποις, ὅσην ἕτεροι περὶ τοῦ
 δοξάζεσθαι, εἴ γε μέμνησαι τοῦ Χριστοῦ, ζημίαν
 λέγοντος εἶναι τοῦ παρὰ Θεῷ μισθοῦ, τὴν ἐκούσιον
 παρὰ ἀνθρώποις ἐπιφάνειαν, καὶ τὸ ποιεῖν ἀγαθὸν
 πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις. Ἀπέχουσι γὰρ,

φησὶ, τὸν μισθὸν αὐτῶν. Μὴ τοίνυν ζημίῳ σεαυτὸν, ἐπὶ ἀνθρώπων φαίνεσθαι βουλόμενος. Ἐπειδὴ Θεὸς μέγας θεατῆς, φιλοδόξησον ἐπὶ Θεοῦ· λαμπρὸν γὰρ **D** ἀποδίδωσι τὸν μισθόν. Ἀλλὰ προεδρίας ἡξιώθης, καὶ περιέπουσί σε ἄνθρωποι καὶ δοξάζουσι; Γίνου τοῖς ὑπηκόοις ἴσος, **Μ**ὴ ὥς κατεξουσιάζων τῶν κλήρων, φησὶ, μηδὲ κατὰ τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντας. Τὸν γὰρ θέλοντα πρῶτον εἶναι, δοῦλον εἶναι πάντων **ἡ** ὁ Κύριος ἐκέλευσε. Καθόλου δὲ εἰπεῖν, οὕτω δίδω-
 ζον τὴν ταπεινοφροσύνην, ὥς ἔραστῆς αὐτῆς. Ἐρά-
 σθητι αὐτῆς, καὶ δοξάσει σε. Οὕτω καλῶς ἐπὶ δό-
 ξαν ὀδεύσεις τὴν ἀληθῆ, τὴν ἐν ἀγγέλοις, τὴν πα-
 ρὰ Θεῷ. Ὁμολογήσει δέ σε Χριστὸς, ὥς ἴδιον μα-
 θητὴν, ἐπὶ τῶν ἀγγέλων, καὶ δοξάσει σε, ἂν γένη
E τῆς ταπεινοφροσύνης αὐτοῦ μιμητῆς, τοῦ λέγοντος·
 Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ
 καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν·
 ὧς ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
 νων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ κα'.

163

A

Περὶ τοῦ μὴ προσηλῶσθαι τοῖς βιωτικοῖς, καὶ
 περὶ τοῦ γενομένου ἐμπρησμοῦ ἐξωθεν τῆς ἐκ-
 κλησίας.

Ἐγὼ μὲν ὦμην, ἀγαπητοί, σφοδρότερον ἐκάστο-
τε τοῦ λόγου τὸ κέντρον προσάγων, λυπηρὸς τις
εἶναι δοξεῖν ὑμῖν, ὥς περὶ τιττὴν τινα παρῤῥησίαν ἐπι-
δεικνύμενος, καὶ οὔτε ξένῳ πρόπουν, οὔτε ἀνδρὶ
κατειλημμένῳ παραπλησίῳ ἐγκλήμασιν· ὑμεῖς δὲ
ἐκ τῶν ἐλέγχων εἰς εὐνοίαν ἡρεθίσθητε, καὶ τὰς
ἀπὸ τῆς γλώττης πληγὰς ὑπέκκαυμα πόθου πεποίη-
σθε πλείονος. Καὶ οὐδὲν ξένον. Ἐστὲ γὰρ σοφοὶ τὰ
τοῦ πνεύματος. Ἐλεγχε δὲ σοφὸν, καὶ ἀγαπήσει σε,
φησὶ πού τῶν αὐτοῦ λόγων ὁ Σολομῶν. Διὰ τοῦτο,
ἀδελφοί, καὶ νῦν ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἤκω παραίνεσιν,
δπηπερ ἂν οἷός τε ὦ τῶν τοῦ διαβόλου δικτύων
ὑμᾶς ἀπάγειν βουλόμενος. Πολὺν γάρ, ἀγαπητοί, B
καὶ ποικίλον ἔφ' ἡμέραν ἡμῖν ὁ τῆς ἀληθείας ἐχθρὸς
προσάγει τὸν πόλεμον. Προσάγει δὲ, ὥς ἴστε, τὰς
ἡμετέρας ἐπιθυμίας καθ' ἡμῶν βέλη ποιούμενος,
καὶ παρ' ἡμῶν εἰς τὸ βλάπτειν ὑμᾶς αἰεὶ λαμβάνων
ἰσχύν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ πολὺ τῆς ἐκείνου δυνάμεως
ὁ Δεσπότης νόμοις ἀλύτοις κατέδησε, καὶ οὐκ εἴα-
σεν εἰς ἅπαξ ὁρμήσαντα τὸ γένος ἐκτρίψαι τῆς γῆς,
κλέπτει τὴν καθ' ἡμῶν νίκην λοιπὸν ἐκ τῆς ἡμετέ-
ρας ἀνοίας ὁ βάσκανος. Καὶ καθάπερ οἱ πονηροὶ καὶ
πλεονεκτικοὶ τῶν ἀνθρώπων, οἷς ἔργον μὲν ἐστὶ
καὶ προαίρεσις ἐκ τῶν ἀλλοτρίων πλουτεῖν, δύνα-
μις δὲ οὐ πάρεστιν ὥστε μετὰ παρῤῥησίας βιάζεσθαι, C
ταῖς ὁδοῖς ἐφεδρεύειν εἰώθασιν· καὶ εἰ ἴδωσί τι χω-
ρίον περὶ αὐτάς, ἢ φάραγξι βαθείαις διερῤῥωγὸς, ἢ
φυτῶν πυκνότητι σύσχιον, εἰς τοῦτο καταδυόμενοι,

καὶ τὴν ἐκ πολλοῦ πρόοψιν τῶν ὁδοιπορούντων
 τοιούτοις ὑποτεμνόμενοι προκαλύμμασιν, ἀθρόον
 ἐπιπηδῶσιν αὐτοῖς, ὥστε μὴ πρότερον δυνηθῆναί
 τινα τοὺς τοῦ κινδύνου βρόχους ἰδεῖν πρὶν εἰς
 τούτους πεσεῖν· οὕτως ὁ δυσμενὴς ἄνωθεν ἡμῖν
 καὶ πολέμιος τὰς τῶν κοσμικῶν τέρψεων ὑπο-
 τρέχων σκιάς, αἱ περὶ τὴν ὁδὸν τοῦ βίου τούτου
 πεφύκασι δειναὶ κρύψαι ληστήν, καὶ τὸν ἐπι-
 βουλεύοντα ποιῆσαι λαθεῖν, ἐντεῦθεν ἀπροόπτως D
 τὰς τῆς ἀπωλείας ὑποσπείρει παγίδας ἡμῖν. Δεῖ
 τοίνυν ἡμᾶς, εἴπερ ἐθέλομεν ἀσφαλῶς τὴν ὑπο-
 κειμένην ὁδὸν τοῦ βίου διαδραμεῖν, καὶ παραστῆσαι
 Χριστῷ τὴν ψυχὴν τε ὁμοῦ καὶ τὸ σῶμα τῆς ἐκ
 τῶν τραυμάτων αἰσχύνης ἐλεύθερα, καὶ τοὺς ἐπὶ
 τῇ νίκῃ στεφάνους λαβεῖν, ἐγρηγορότας περιάγειν
 αἰεὶ πανταχόσε τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς, καὶ πάν-
 τα ὑποπτεύειν ὅσα τερπνὰ, καὶ παρατρέχειν εὐ-
 θύς, καὶ μηδενὶ προσερείδειν τὴν ἔννοιαν, μηδὲ
 εἰ χρυσὸς φαίνοιτο χύδην προκείμενος, ἕτοιμος εἰς
 τὰς τῶν βουλομένων χεῖρας ἐλθεῖν (Πλοῦτος γάρ,
 E φησὶν, ἐὰν ῥέῃ, μὴ προστίθῃσθε καρδίᾳ)· μηδὲ
 εἰ γῇ βλαστάνουσα πᾶσαν τρυφὴν, καὶ πολυτελεῖς
 δεικνύουσα σκηναὶς (Ἡμῶν γάρ τὸ πολίτευμα ἐν
 οὐρανῷ, ἐξ οὗ καὶ Σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα Χριστόν)·
 μηδὲ εἰ χορεῖται, καὶ κῶμοι, καὶ μέθαι, καὶ καταυ-
 164
 A λούμεναι τράπεζαι (Ματαιότης γάρ, φησὶν, μα-
 ταιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης)· μηδὲ εἰ σωμά-
 των κάλλη προτείνοιτο, παρὰ πονηρῶν ψυχῶν

ἐνοικούμενα (Ἄπο προσώπου γὰρ γυναικὸς ὡς ἀπὸ προσώπου ὄφρως φεῦγε, φησὶν ὁ σοφός)· μηδὲ εἰ δυναστεῖται καὶ τυραννίδες, καὶ δορυφόρων ἢ κολάων ἐσμοί· μηδὲ εἰ θρόνος ὑψηλὸς καὶ λαμπρὸς, ὑποζεύξας ἔθνη καὶ πόλεις εἰς δουλείαν ἐκούσιον (Πᾶσα γὰρ σὰρξ ὡς χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσε). Τούτοις γὰρ δὴ πᾶσι τοῖς οὕτω
 Β τερπνοῖς ὁ κοινὸς ὑποκάθεται δυσμενής, ^δ ἀναμένων εἴ ποτε τοῖς ὀρωμένοις δελεασθέντες, τῆς μὲν εὐθείας ἐκτραπῶμεν ὁδοῦ, πρὸς δὲ τὸν ἐκείνου λόγον ἑαυτοὺς ἀποκλίνωμεν. Καὶ δέος πολὺ, μή ποτε προσδραμόντες ἀφυλάκτως αὐτοῖς, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀπολαύσεως τέρψιν οὐδὲν ἡγησάμενοι βλαβερὸν, ἐγχεκρυμμένον τῇ πρώτῃ γεύσει τὸ τοῦ δόλου καταπίωμεν ἄγκιστρον. εἴτα ὑπὸ τούτου, τὰ μὲν ἐκόντες, τὰ δὲ ἄκοντες, προσδεθῶμεν αὐτοῖς, καὶ πρὸς τὸ φοβερὸν τοῦ ληστοῦ καταγώγιον τὸν θάνατον λάθωμεν ἐλκυσθέντες ὑπὸ τῶν ἡδονῶν.

Ὡστε ἀναγκαῖον καὶ λυσιτελὲς ἅπασιν, ἀδελφοί,
 C καθάπερ ὁδοιπόρους ἢ δρομέας στείλαμένους ἡμᾶς, καὶ πανταχόθεν τὸ κοῦφον ταῖς ψυχαῖς πρὸς τὸν δρόμον τοῦτον ἐπινοήσαντας, ἀμεταστρέπτως ἐπὶ τὸ τῆς ὁδοῦ πέρας ἐπείγασθαι. Καί με μηδεὶς ὑπολάβοι καινῶν ὀνομάτων γίνεσθαι ποιητὴν, ὅτι τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν ὁδὸν ἐκάλεσα νῦν, ἐπεὶ καὶ Δαβὶδ

δ προφήτης οὕτω τὸν βίον ὠνόμασε · νῦν μὲν ὧδέ
 πη λέγων · Μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν δδῶ, οἱ πορευό-
 μενοι ἐν νόμῳ Κυρίου · νῦν δὲ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ
 Δεσπότην βοῶν · Ὁδὸν ἀδικίας ἀπόστησον ἀπ'
 ἐμοῦ, καὶ τῷ νόμῳ σου ἐλέησόν με. Ποτὲ δὲ ὑμνῶν
 τὴν ὁξεῖαν τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν ἐπηρεαζόντων βοή-
 θειαν, καὶ τῇ λύρᾳ ^a προσάγων μεθ' ἡδονῆς, Καὶ
 τίς θεὸς πλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν; ἔλεγεν. Ὁ Θεὸς δ **D**
 περιζωννύων με δύναμιν, καὶ ἔθετο ἄμωμον τὴν
 ὁδόν μου · πανταχοῦ τὴν ἐπὶ γῆς τῶν ἀνθρώπων
 διατριβὴν, ἣ θαυμαζομένην ἦ φαύλην, οὕτω δεῖν
 προσαγορεύειν ἡγούμενος εἰκότως. Ὡςπερ γὰρ οἱ
 τινα συντεταμένην πορείαν ἀνύοντες, ἐπὶ τὰ πρῶσω
 τὰς τῶν ποδῶν βάσεις ἀμιλλωμένας ἀλλήλαις εἰς
 δρόμον ἀμείβοντες, καὶ τὴν αἰὲν προτέραν ἐπὶ τῆς
 γῆς ἐρεισθεῖσαν δευτέραν ἀποδεικνύντες, τῇ τα-
 χείᾳ μεταθέσει τῆς ἄλλης, ῥαδίως ἐπὶ τὸ τῆς ὁδοῦ
 τέρμα χωροῦσιν · οὕτως οἱ πρὸς τὸ ζῆν παραχθέν-
 τες ὑπὸ τοῦ κτίσαντος, εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῖς τοῦ
 χρόνου τμήμασιν ἐπεμβαίνοντες, καὶ τὸ πρότερον **E**
 αἰὲ καταλιμπάνοντες ὕστερον, ἐπὶ τὸ πέρας φθά-
 νουσι τῆς ζωῆς. Ἡ οὐχὶ καὶ ὑμῖν δοκεῖ συνεχῆς τις
 ὁδὸς ὑψηλῶσθαι ἢ παροῦσα ζωὴ, καὶ πορεία διει-
 λημμένα ταῖς ἡλικίαις καθάπερ σταθμοῖς · ἀρχὴν
 μὲν ἐκάστω τῆς ὁδοιπορίας παρέχουσα τὰς τῶν
 μητρῶν ὠδῖνας · τέρμα δὲ ὑποδεικνύσα τοῦ δρόμου
 τὰς τῶν τάφων σκηνάς, καὶ πρὸς ἐκεῖνας ἅπαντας
 ἄγουσα · τοὺς μὲν θᾶττον, τοὺς δὲ βραδύτερον · καὶ

τοὺς μὲν διὰ πάντων τῶν τοῦ χρόνου διαστημάτων
 ὀδεύσαντας· τοὺς δὲ οὐδὲ τοῖς πρώτοις ἐναυλισθέν-
 τας τοῦ βίου σταθμοῖς; Τὰς μὲν οὖν ἄλλας ὁδοὺς,
 ὅσαι πρὸς πόλιν ἐκ πόλεως ἄγουσιν, ἔστιν ἐκκλι-
 ναι, καὶ μὴ ὀδεῦσαι τὸν μὴ βουλόμενον· αὕτη δὲ, ¹⁶⁵
 καὶ ἡμεῖς ἀναβάλλεσθαι βουλευθῶμεν τὸν δρόμον, ^A
 περιλαβοῦσα πρὸς βίαν, ἐπὶ τὸ τεταγμένον ὑπὸ τοῦ
 Δεσπότητος πέρας ἔλκει τοὺς ἐπ' αὐτῆς· καὶ οὐκ ἔστιν,
 ἀγαπητοί, τὸν ἅπαξ ὑπεκδραμόντα τὴν ἐπὶ τόνδε
 τὸν βίον φέρουσαν πύλην, καὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἐπι-
 βάντα, μὴ καὶ πρὸς τὸ τέλος ταύτης ἐλθεῖν· ἕκα-
 στος δὲ ἡμῶν ^B μετὰ τὸ τοὺς μητρώους κόλπους
 ἀποφυγεῖν, εὐθὺς τοῖς τοῦ χρόνου ρεύμασιν ἐνδεθεὶς
 ὑποσύρεται· κατόπιν αἰεὶ τὴν βεβιωμένην ἡμέραν
 ἔων, καὶ πρὸς τὴν χθὲς ἐπανελθεῖν οὐδέποτε, καὶ
 θελήσοι, δυνάμενος. Ἡμεῖς δὲ ἡδόμεθα μὲν ἐπὶ τὰ
 πρόσω φερόμενοι, καὶ τὰς ἡλικίας ἀμείβοντες, ὥς
^B τι προσλαμβάνοντες, χαίρομεν, καὶ μακάριον κρί-
 νομεν, ὅταν ἐκ παιδὸς μὲν ἀνὴρ, ἐκ δὲ ἀνδρὸς γέ-
 νηταί τις πρεσβύτης. Ἀγνοοῦμεν δὲ ἄρα, τοσοῦτον
 ἀπολλύντες ἐκάστοτε τῆς ζωῆς, ὅσον ἐζήσαμεν, καὶ
 οὐκ αἰσθανόμεθα δαπανωμένου τοῦ βίου, καίτοιγε
 αἰεὶ μετροῦντες αὐτὸν ἀπὸ τοῦ παραδραμόντος καὶ
 παραρρέουστος, οὐδὲ ἐννοοῦμεν ὥς ἄρα ἀδηλον
 ὅποσον ὁ πρὸς τὴν ὁδοιπορίαν ταύτην ἐκπέμψας
 ἡμᾶς ἐνδοῦναι τῷ δρόμῳ χρόνον βουλήσεται, καὶ
 πότε ἐκάστῳ τῶν δρομέων ἀνοίξει τῆς εἰσόδου τὰς
 πύλας, καὶ ὅτι δεῖ παρσκευασμένους ἐφ' ἡμέραν

C εἶναι πρὸς τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν ἡμᾶς, καὶ τὸ
 τοῦ Δεσπότου νεῦμα περιμένειν ἐστῶσι τοῖς ὀφθαλ-
 μοῖς. Ἔστωσαν γάρ, φησὶν, αἱ ὀσφύες ὑμῶν περι-
 εζωσμένοι, καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι· καὶ ὑμεῖς
 ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν κύριον ἑαυ-
 τῶν, πότε ἀναλύσει ἐκ τῶν γάμων, ἵνα, ἐλθόντος
 καὶ κρούσαντος, εὐθέως ἀνοιξῶσιν αὐτῷ.

Οὐδὲ ἐθέλομεν σκοπεῖν ἀκριβῶς, ποῖα μὲν κοῦφα
 φορτία πρὸς τὸν τοιοῦτον δρόμον ἡμῖν καὶ συμμεθί-
 στασθαι δύναται τοῖς συλλέξασι, καὶ τὸν ἐκεῖ πε-
 ριχαρῇ ποιεῖ βίον ἡμῖν, ἴδια ^δ τῶν κτησαμένων
 γινόμενα· ποῖα δὲ βαρέα καὶ ἐυσχερῇ καὶ προση-
 λωμένα τῇ γῇ, καὶ οὐ πεφυκότα τοῖς ἀνθρώποις
 οἰκειοῦσθαι καθ' ἅπαξ, οὐδὲ συγχωρούμενα διὰ τῆς

D στενῆς ἐκείνης πύλης ἀκολουθῆσαι τοῖς ἔχουσιν.
 Ἄλλ' ὅσα μὲν συλλέγειν ἐχρῆν, κατελίπομεν· ὧν
 δὲ ὑπερορᾶν προσήκει, ταῦτα συλλέγομεν· καὶ ἃ
 μὲν ἡμῖν ἐνωθῆναι, καὶ κόσμος ὄντως γενέσθαι δύ-
 νатаι συμφυῆς ψυχῇ τε καὶ σώματι, τούτοις οὐδὲ
 προσέχομεν· ἃ δὲ ἀλλότρια μένει διηνεκῶς, μόνην
 ἡμῖν ἐναποματτόμενα τὴν αἰσχύνην, ταῦτα ἀθροί-
 ζειν ἐπιχειροῦμεν, μοχθοῦντες διακενῆς, καὶ πο-
 νοῦντές πόνον, οἷον εἴ τις ἑαυτὸν ἀπατῶν, εἰς τε-
 τρημένον πίθον ἀντλεῖν ἐβελήσειε. Τοῦτο γὰρ δήπου
 γνώριμον οἶμαι καὶ νηπίοις πᾶσιν, ὥς οὐδὲν τῶν

E ἐν τῷ βίῳ ^ετερπνῶν, ἐφ' οἷς οἱ πλείους μεμήνασιν,
 ἡμέτερον ὄντως ἐστὶν ἢ γίνεσθαι πέφυκεν, ἀλλ'
 ὁμοίως ἀπάντων ἀλλότρια φαίνεται, τῶν τε ἀπο-

λαύειν δοκούντων, τῶν τε οὔτε προσπελαζόντων αὐτοῖς. Οὐδὲ γὰρ εἰ χρυσόν τινες ἐν τῷ βίῳ συναγάγειεν ἄπλετον, ἴδιος αὐτῶν μένει διηνεκῶς· ἀλλ' ἢ ζῶντας ἔτι πανταχόθεν αὐτὸν περισφίγγοντας ἀποδιδράσκει, πρὸς τοὺς δυνατωτέρους μεταρρύει, ἢ πρὸς τῷ θανάτῳ γεγεννημένους ἤδη καταλιμπάνει, καὶ οὐκ ἐθέλει τοῖς κτησαμένοις συνεκδημεῖν. Ἄλλ' οἱ μὲν ὑπὸ τοῦ πρὸς βίαν χωρίζοντος τὰς ψυχὰς τῆς ταλαιπώρου ταύτης σαρκὸς ἐλκόμενοι πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ὁδὸν, πυκνὰ μεταστρεφόμενοι πρὸς τὰ ¹⁶⁶ Α χρήματα, τοὺς ἐκ νεότητος ἐπ' αὐτοῖς ἰδρῶτας ἀποδακρύνουσιν· ὁ πλοῦτος δὲ εἰς ἐτέρων χειρας δρᾷ, μόνον ἐκείνοις τὸν ἐπὶ τῇ συλλογῇ μόχθον καὶ τὸ τῆς πλεονεξίας ἔγκλημα προστριψάμενος. Οὔτε εἰ ἐπὶ γῆς πλέθρα κτήσαιοτις μυρία, καὶ μεγαλοπρεπεῖς οἰκίας, καὶ ζώων ἀγέλας παντοδαπῶν, καὶ τὴν ἐν ἀνθρώποις ἅπασαν περιβάλοιτο δυναστείαν, ἀπολαύει δι' αἰῶνος αὐτῶν· ἐπ' ὀλίγον δὲ ἀπὸ τούτων ὀνομασθεῖς, ἄλλοις πάλιν τῆς εὐπορίας ἐκστήσεται, βραχεῖαν γῆν αὐτὸς ὑποδύς, πολλάκις δὲ καὶ πρὸ τοῦ τάφου, καὶ πρὸ τῆς ἐντεῦθεν ἀπαναστάσεως, εἰς ἐτέρους, καὶ πολεμίους τυχόν, τὴν εὐ- Βπραγίαν ὄψεται μεταβαίνουσιν. Ἡ οὐκ ἴσμεν ὅποσοι μὲν ἀγροὶ, πόσαι δὲ οἰκίαι, πόσα δὲ ἔθνη καὶ πόλεις, καὶ ζώντων ἔτι τῶν κτησαμένων, ἐτέρων ὀνόματα μετημφιάσαντο δεσποτῶν; καὶ ὥς οἱ μὲν πάλαι δουλεύοντες ἐπὶ τὸν τῆς ἀρχῆς θρόνον ἀνέβησαν; οἱ δὲ κύριοι καὶ δεσπότες καλούμενοι, στήναι

μετὰ τῶν ἀρχομένων ἡγάπησαν, καὶ τοῖς ἑαυτῶν
δούλοις ὑπέκυψαν, ὥσπερ ἐν κύβων περιτροπαῖς,
μεταχθέντων ἄφνω τῶν πραγμάτων αὐτοῖς;

Τὰ γε μὴν εἰς βρωσιν ἡμῖν ἐπινενοημένα καὶ
πόσιν, καὶ πάντα, ὅσα πέρα τῆς χρείας ὁ πλοῦτος C
ὑβρίζων ἐμηχανήσατο πρὸς θεραπείαν τῆς ἀχαρί-
στου καὶ μηδὲν στεγούσης γαστρὸς, πότ' ἂν ἡμέτε-
ρα γένοιτο, κἂν ἐπαντλήται διηνεκῶς; Ἄ γε μικράν
τινα τῇ γεύσει μόνον ἐναποθέμενα κατὰ τὴν πά-
ροδον ἡδονὴν, εὐθὺς ὥς ὀχληρὰ καὶ περιττὰ δυσχε-
ραίνομεν, καὶ μετὰ σπουδῆς ἕξω ποι βάλλομεν,
ὥς εἰ τοῖς σπλάγχχνοις ἐγχρονίσοι, τὰ μέγιστα περὶ
τοῦ ζῆν κινδυνεύσοντες. Πολλοῖς γοῦν ὁ κόρος
ἤγαγε θάνατον, καὶ τοῦ μηδενὸς ἀπολαύειν ἔτι γε-
γνήται πρόξενος. Κοῖται δὲ ἀσελγεῖς, καὶ βέβη-
λοι συμπλοκαί, καὶ πάντα ὅσα λυττώσης ἔργα
καὶ παραφόρου ψυχῆς, οὐχὶ πρόδηλος πάντη D
ζημία τῇ φύσει, καὶ βλάβη περιφανῆς, καὶ τῶν
ιδίων ὄντως ἐκάστου μᾶλλον ἀλλοτρίωσίς τε καὶ
μείωσις, ἐλαττωμένου τοῦ σώματος ἐν ταῖς μίξεσι,
καὶ τῆς γνησιωτάτης καὶ συνεκτικωτάτης τῶν με-
λῶν ἀποσυλωμένου τροφῆς; Τοιγαροῦν ἐκάστου
τῶν ταῖς ἀσελγέσιν ἐγκαλινδηθέντων εὐναῖς, μετὰ
τὴν πρᾶξιν εὐθὺς, ὅταν ὁ μὲν τῆς σαρκὸς οἶστρος
ἀπομαρανθῇ, πρὸς τὸ βδελυρὸν δὲ ὧν ἐνεχείρῃσε
πέρας ἔλθων ὁ νοῦς, ὥσπερ ἐκ μέθης ἢ χειμῶνός
τινος, τοῦ λογίσασθαι, ποῖ ποτέ ἐστι, λάβοι σχο-

λὴν, σφοδρὸς τις εἰσέρχεται τῆς ἀκρασίας μετάμε-
 Ε λος. Ἀδρανεστέρου τε γὰρ αἰσθάνεται γεγενημένου
 τοῦ σώματος, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀναγκαίων ἐργα-
 σίαν νωθροῦ, καὶ παντάπασιν ἀσθενοῦς. Τοῦτο δὴ ἄρα
 καὶ τοῖς παιδοτρίβαις κατανοήσασιν ὅτῃς σωφροσύνης
 ἐν ταῖς παλαίστραις γέγραπται νόμος, ἄσυλα πα-
 ρὰ τῶν ἡδονῶν τοῖς νεανίσκοις φυλάττων τὰ σώμα-
 τα, καὶ οὐκ ἐπιτρέπων ἀγωνιζομένοις αὐτοῖς, οὐδὲ
 ὅσον προσβλέψαι ταῖς λαμπούσαις μορφαῖς, εἴγε
 ἐθέλοιεν στεφανωθῆναι τὴν κεφαλὴν, ὡς τῆς ἀκρα-
 σίας γέλωτα ἀγούσης ἐν τῷ παλαίειν, οὐ στέφανον.

Ταῦτα μὲν ὡς ἀλλότρια πάντα καὶ περιττὰ, καὶ
 οὐδενὸς ἴδια γενέσθαι δυνάμενα, παρατρέχειν κα-
 λὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπιμύσαντας· τῶν δὲ ὄντως
 167 ἡμετέρων πρόνοιαν προσήκει πρεῖσθαι πολλήν. Τί
 Α δὲ ὄντως ἡμέτερον; Ψυχὴ τε, ἥ ζῶμεν, λεπτή τις
 οὔσα καὶ νοερὰ, καὶ οὐδὲν δεομένη τῶν βαρυνόν-
 των· καὶ σῶμα, τὸ ταύτῃ δοθὲν ὄχημα πρὸς τὸν
 βίον παρὰ τοῦ κτίσαντος. Τοῦτο γὰρ ἄνθρωπος·
 νοῦς ἐνδεδεμένος προσφόρῳ καὶ πρεπούσῃ σαρκί.
 Τοῦτο ὑπὸ τοῦ πανσόφου τεχνίτου τῶν ὄλων ἐν τοῖς
 μητρώοις ἡμῶν πλάττεται κόλποις. Τοῦτο εἰς φῶς
 ἐκ τῶν σκοτεινῶν ἐκείνων θαλάμων ὁ τῶν ὠδίνων
 ἄγει καιρὸς. Τοῦτο ἄρχειν ἐτάχθη τῶν ἐπὶ γῆς.
 Τούτῳ γυμνάσιον ἀρετῆς ἢ κτίσις ὑφήπλωται.
 Β Τούτῳ κεῖται νόμος, μιμεῖσθαι τὸν πλάστην εἰς
 δύναμιν, καὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς εὐταξίαν σκιαγραφεῖν

ἐπὶ γῆς. Τοῦτο, ἐντεῦθεν καλούμενον, ἀπανίσταται. Τοῦτο τῷ τοῦ πέμψαντος Θεοῦ παρίσταται βήματι. Τοῦτο εὐθύνεται· τοῦτο δέχεται τὴν τῶν ἐνταῦθα πεπολιτευμένων ἀντίδοσιν. Καὶ τὰς ἀρετὰς δὲ ἡμέτερα κτήματα γινόμενα εὖροι τις ἂν, ὅταν ἐξ ἐπιμελείας συνυφανθῶσι τῇ φύσει· καὶ οὔτε ἐπὶ γῆς μοχλοῦντας ἡμᾶς ἀπολιμπάνειν ἐθέλουσιν, ἣν μὴ πρὸς βίαν αὐτὰς ἐκόντες ἀποδιώζωμιν ταῖς τῶν χειρόνων ἐπαγωγαῖς· ἐκεῖσέ τε ἐπειγομένων προτρέχουσι, καὶ τοῖς ἀγγέλοις τὸν κτησάμενον συντάττουσι, καὶ λάμπουσι δι' αἰῶνος ὑπὸ τοῖς τοῦ κτίσαντος ὀφθαλμοῖς. Πλοῦτος δὲ, καὶ δυναστεία, καὶ περιφάνεια, καὶ τρυφή, καὶ πᾶς ὁ τοιοῦτος ὄχλος, ὁ καθ' ἡμέραν ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀνοίας αὐξανόμενος, οὔτε συμπροῆλθε πρὸς τὸν βίον ἡμῖν, οὔτε συναπῆλθέ τιςιν· ἀλλὰ τὸ τῷ δικαίῳ πάλαι ῥηθὲν ἐπὶ παντὸς ἀνθρώπου πέπηγε καὶ κρατεῖ· Γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι.

Ὁ μὲν οὖν ἄριστα βουλευόμενος, τῆς ψυχῆς ὅτι μάλιστα φροντίσει, καὶ τοῦτο διὰ πάντων πειράσεται σώζειν εἰλικρινές τε καὶ γνήσιον· τῆς σαρκὸς δὲ ἢ λιμῷ τηχομένης, ἢ κρυμῷ καὶ θάλπει προσ- D παλαιούσης, ἢ νόσοις ἀλγυνομένης, ἢ πασχούσης τι παρά τινων βίαιον, ὀλίγον ποιήσεται τὸν λόγον, τὸ τοῦ Παύλου φωνῶν ἐφ' ἑκάστου τῶν δυσχερῶν, καὶ φθεγγόμενος· Εἰ καὶ ὁ ἐξώθεν ἡμῶν ἄνθρωπος

φθείρεται, ἀλλ' ὃ ἔσωθεν ἀνακαινοῦται ἡμέραν καθ' ἡμέραν. Καὶ οὐτε τοὺς ὑπὲρ τοῦ ζῆν κινδύνους προϊόντας ὁρῶν, φανήσεται δεδιώς, ἀλλ' ἑαυτῷ λέξει θαρρῶν. Οἶδαμεν ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνους καταλυθῇ, οἰκοδομὴν ἐκ Θεοῦ ἔχομεν, οἰκίαν ἀχειροποίητον, αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Εἰ δέ τις ἐθέλοι φεῖδεσθαι καὶ τοῦ σώματος, ὥς μόνου κτήματος ἀναγκαίου ψυχῇ, καὶ συνεργούντος αὐτῇ Ε πρὸς τὸ ζῆν ἐπὶ γῆς, μικρὰ πρὸς τὰς τούτου χρείας ἐπιστραφήσεται, καὶ ὥστε συνέχειν μόνον αὐτὸ, καὶ τῇ τῆς ψυχῆς ὑπηρεσίᾳ διὰ μετρίας ἐπιμελείας ἐρρωμένον τηρεῖν, μὴ μέντοιγε ἐπιτρέπειν ὑπὸ κόρου σκιρτᾶν. Εἰ δὲ ἴδοι ποτὲ ταῖς τοῦ πλείονος, καὶ πέρα τοῦ λυσιτελοῦντος, ἐπιθυμίαις φλεγόμενον, βοήσῃ πρὸς αὐτὸ τὸ τοῦ Παύλου νομοθετῶν. Οὐδὲν εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον· δῆλον, ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα. Ἐχοντες δὲ διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθυσόμεθα. Ταῦτα μὲν γὰρ ἐπάδων αὐτῷ συνεχῶς καὶ βοῶν, εὐνήνιον τε αὐτὸ καὶ κοῦφον αἰεὶ πρὸς τὴν οὐράνιον ὁδοιπορίαν ἐργάζεται, καὶ μᾶλλον εἰς τὰ προκείμενα κτή-¹⁴⁸ Α σεται συνεργόν· εἰ δὲ ὑβρίζειν αὐτὸ συγχωρήσῃ, καὶ πάντων ἐφ' ἡμέραν ἐμπίπλασθαι, καθάπερ τι θηρίον ἀνήμερον, ὕστερον ταῖς βιαίοις αὐτοῦ πρὸς γῆν ἀνολκαῖς συνεπισπασθεὶς, χεῖσεται στένων ἀνόνητα. Καὶ πρὸς τὸν Δεσπότην ἀχθεὶς, καὶ τῆς ἐπὶ γῆς πορείας τῆς ἐνδοθείσης αὐτῷ τὸν καρπὸν ἀπαιτούμενος, εἴτα οὐκ ἔχων δοῦναι, θρηνήσῃ μα-

κρά, καὶ σκότος οἰκήσει διηνεχές, πολλὰ τῇ τρυφῇ καὶ τῇ ταύτης πλάνῃ μεμφόμενος, ὅφ' ἥς τὸν τῆς σωτηρίας ἐσυλήθη καιρόν· οὐδὲν δὲ ἐκ τῶν δακρύων
 Β ἔτι κερδαίνων. Ἐν γὰρ τῷ ἄδη τίς ἐξομολογήσεται σοι; φησὶν ὁ Δαβίδ.

Φύγωμεν οὖν, ὅπως ἔνι τάχους, μὴ ἑαυτοὺς ἐκόντες συμπνίζωμεν. Εἰ δ' ἄρα τις καὶ πάλαι δει-
 λεασθεὶς, ἢ πλούτου κόνιν ἐξ ἀδικίας ἐφ' ἑαυτὸν συνεφόρησε, καὶ τὸν νοῦν ταῖς τούτου μερίμναις κατέδωκεν, ἢ μύσος ἀσελγείας προσῆψε τῇ φύσει δυσέκνιπτον, ἢ τῶν ἄλλων ἐγκλημάτων ἐπλήρωσεν ἑαυτόν· οὗτος, ὡς ἔτι καιρὸς, πρὶν ἔλθειν εἰς τελείαν ἀπώλειαν, ἀποθέσθω τῶν φορτίων τὰ πλείονα, καὶ πρὶν ὑποβρύχιον γενέσθαι τὸ σκάφος, ἐκβολὴν ποιησάσθω τῶν ἀγωγίμων, ἃ μὴ δεόντως
 C συνέλεξε, καὶ μιμησάσθω τοὺς τῆς θαλάττης ἐργάτας. Ἐκεῖνοι γάρ, εἰ καὶ τι τῶν ἀναγκαίων ἐπὶ τῆς νηὸς ἄγοντες τύχοιεν, κλύδων δὲ ἐπαναστῇ ζέων ἐκ τοῦ πελάγους αὐτοῖς, καὶ καλύπτειν ἀπειλήσῃ πεπιεσμένην τῷ φόρτῳ τὴν ναῦν, ὅπως ἔχουσι τάχους, τὸ πολὺ τοῦ βάρους ἀποσκευάζουσι, καὶ τὴν ἐμπορίαν ἀφειδῶς ἀντλοῦσιν εἰς θάλασσαν, ὥστε ὑψηλοτέραν ποιῆσαι τὴν ναῦν τοῦ κύματος, καὶ μόναίς ταῖς ψυχαῖς, εἴπερ οἶόν τε, καὶ τοῖς σώμασιν ἐκ τοῦ κινδύνου δοῦναι φυγεῖν. Πολλῶν δὲ ἐκείνων δῆπου μᾶλλον ταῦτα ἡμᾶς βουλεύεσθαί τε προσήκει καὶ πράττειν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ὅπερ ἂν

- ἀποβρίψωσιν, εὐθέως ἀπώλεσαν, καὶ περιίσταται
 D λοιπὸν βία πενίας αὐτοῖς· ἡμεῖς δὲ ἐφ' ὅσον ἂν τὸν
 πονηρὸν ἐξαντλήσωμεν φόρτον, πλείονα καὶ βελτίο-
 να ταῖς ψυχαῖς πλοῦτον ἐπισωρεύσομεν. Πορνεία
 μὲν γάρ, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ριφέντα διόλλυται, καὶ
 πρὸς τὸ μηδὲ εἶναι χωρεῖ, λυθέντα τοῖς δάκρυσιν·
 ἀγιότης δὲ καὶ δικαιοσύνη λοιπὸν εἰς τὸν ἐκείνων
 μεθίσταται χῶρον, πράγματα κοῦφα, καὶ οὐκ εἰδό-
 τα κύμασι καλυφθῆναί τισι. Τὰ χρήματά γε μὴν
 ἐκβληθέντα καλῶς, οὔτε ἀπόλλυται τοῖς ἐκβαλοῦσι
 καὶ ῥίψασιν· ἀλλ', ὥσπερ εἰς δλκάδας ἄλλας ἀσφα-
 E λεστέρας τινὰς, τὰς τῶν πενήτων μετατεθέντα γα-
 στέρας, διασώζεται καὶ φθάνει πρὸς λιμένας ἐλ-
 θόντα, καὶ φυλάττεται τοῖς ἐκβάλλουσι, κόσμος, οὐ
 κίνδυνος.

Βουλευσώμεθα τοίνυν, ἀγαπητοί, περὶ ἑαυτοῦς
 τι φιλάνθρωπον, καὶ τὸ τῆς εὐπορίας ἄχθος, εἴπερ
 ὅλως ἐθέλοιμεν ποιήσασθαι κέρδος ἡμέτερον, πολ-
 λοις διανείμωμεν, οἱ βαστάσουσί τε αὐτὸ περιχα-
 ρῶς, καὶ τοῖς τοῦ Δεσπότης κόλποις, ἀσύλοις τα-
 μείοις, ἐναποκλείσουσιν, Ὅπου σῆς οὐκ ἀφανίζει,
 οὐδὲ λησται διορύττουσιν, οὐδὲ κλέπτουσι. Δῶμεν
 ἐξουσίαν ὑπερχεθῆναι βουλομένῳ πρὸς τοὺς δεομέ-
 νους τῷ πλούτῳ. Μὴ παραδράμωμεν τοὺς ἐν
 ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ἔτι καὶ νῦν κειμένους Λαζάρους,
 μηδὲ τῶν ψιχίων τῆς ἡμετέρας τραπέζης ἀρκούντων
 αὐτοῖς εἰς κόρον βασκῆνῳμεν· μηδὲ τὸν ἀνήμερον

ἔκεινον ζηλώσαντες πλούσιον, πρὸς τὴν αὐτὴν
 ἔκεινω τῆς γεέννης φλόγα μετέλωμεν. Ἐπεὶ πολ-
 λὰ μὲν τοῦ Ἀβραάμ δεηθησόμεθα τότε, πολλὰ δὲ
 ἑκάστου τῶν βεβιωκότων καλῶς· οὐδὲν δὲ ἔσται
 κέρδος ἡμῖν τῆς βοῆς. Ἀδελφὸς γὰρ οὐ λυτροῦται,
 λυτρώσεται ἄνθρωπος; Ἐρεῖ δὲ ἕκαστος ἐκείνων
 ἡμῖν κεκραγώς· μὴ ζήτηι φιλανθρωπίαν, ἣν αὐτὸς
 ἐφ' ἐτέρων ἡγνόησας· μηδὲ βούλου λαβεῖν οὕτω
 μεγάλα σὺ τῶν ἐλαττόνων φεισάμενος. Ἀπόλαυε
 τούτων ὧν ἐν τῷ βίῳ συνέλεξας. Δάκρυε νῦν, B
 ἐπειδὴ τότε δακρύνοντα τὸν ἀδελφὸν δρῶν οὐκ ἡλέη-
 σας. Ταῦτα ἐροῦσι καὶ δικαίως ἡμῖν. Δέδοικα δὲ
 ἐγὼ, μὴ καὶ πικροτέροις ἡμᾶς τούτων βάλῃσι ῥή-
 μασιν, ἐπειδὴ καὶ νικῶμεν ἐκεῖνον, ὥς ἴστε, τῇ
 πονηρίᾳ τὸν πλούσιον. Οὐδὲ γὰρ φειδόμενοι καθά-
 παξ πλούτου, τοὺς ἐβριμμένους χαμαὶ παρατρέχο-
 μεν ἀδελφοὺς, οὐδὲ τοῖς παισὶν ἢ τοῖς ἄλλοις οἰκειοῖς
 τὴν εὐπορίαν φυλάττοντες, ἀποκλείομεν τοῖς δεομέ-
 νοις τὰς ἀκοάς· ἀλλὰ τὴν δαπάνην μετατιθέντες
 ἐπὶ τοῖς χείροσι, καὶ τὸ φιλότιμον ἀκόνην πονηρίας
 ποιούμενοι τοῖς ταύτην ἐπιτηδεύουσι. Πόσαι γὰρ ἦ
 πόσοι τῶν ἐνίων περιεστήκασι τράπεζαν; οἱ μὲν
 αἰσχροῖς ῥήμασι τὸν ἐστιάτορα θέλγοντες οἱ δὲ C
 ἀτόποις βλέμμασί τε καὶ σχήμασι τὸ τῆς ἀκρασίας
 ἐκχαίοντες πῦρ· οἱ δὲ τοῖς εἰς ἀλλήλους σκώμμασι
 γέλῳτα τῷ κεκληκότι κατασχευάζειν ἐθέλοντες·
 ἄλλοι δὲ ἐψευσμένοις ἐπαίνοις ἀπατῶντες αὐτόν.
 Καὶ οὐ τὸ μὲν οὕτως ἐστιαθῆναι λαμπρῶς μόνον

κερδαίνουσιν, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας πεπληρωμένας πολυτελῶν δώρων κατάγουσι, καὶ μανθάνουσι παρ' ἡμῶν, ὅτι λυσιτελεῖ μᾶλλον τῶν ἀρετῶν τὰ τοιαῦτα μετιέναι καὶ πράττειν αὐτοῖς. Εἰ δὲ παρασταίῃ πένης ἡμῖν, μόλις ὑπὸ τοῦ λιμοῦ καὶ φθειγγόμενος,

1) ἀποστρεφόμεθα τὸν ὁμοφυῆ, βδελυττόμεθα, μετὰ σπουδῆς ἀποτρέχομεν, ὥσπερ δεδοικότες μὴ καὶ τῆς δυσπραγίας αὐτῆς ἐκ τοῦ σχολαίτερον βαδίσαι μετάσχωμεν. Καὶ, εἰ μὲν εἰς γῆν νεύσοι, τὴν συμφορὰν αἰσχυρόμενος, ὑποκρίσεως εἶναι λέγομεν ἐργάτην αὐτόν· εἰ δὲ μετὰ παρῥησίας προσελέψοι διὰ τὸ βαρὺ τοῦ λιμοῦ κέντρον ἡμᾶς, ἀναιδῆ πάλιν καλοῦμεν καὶ βίαιον. Καὶ, εἰ μὲν τύχοι καλυπτόμενος ὑγιέσιν ἐσθήμασιν δεδωκότος τινὸς, ὡς ἄπληστον ἀπελαύνομεν, καὶ ὀμνύμεθα προσποιεῖσθαι πενίαν αὐτόν· εἰ δὲ σκεπάζοιτο σεσηπόσι ρακίοις, ὡς ὀδωδότα πάλιν διώκομεν, καὶ οὔτε τὸ τοῦ κτίσαντος ὄνομα ταῖς ἱκετηρίαις ἐκεῖνος ἀναμιγνύς,

Ε οὔτε τὸ μὴ τοιοῦτοις πάθεσι περιπεσεῖν ἡμᾶς ἐξορκῶν συνεχῶς, δύναται τὴν ἀνελεῖν κάμψαι προαίρεσιν. Διὰ ταῦτα ὑφορῶμαι βαρύτερον τῆς γεέννης τὸ πῦρ, ἥπερ ἐκεῖνος ὁ πλούσιος. Εἰ μὲν οὖν ὁ καιρὸς ἐνεδίδου, δύναμὶς τε ἀρχοῦσα ὑπῆν, πάντα ἂν ὑμῖν τὰ κατ' ἐκεῖνον, ὅπως ἔδειξεν ἡ Βίβλος, ἐπεξελθὼν ἀπέδωκα τὴν ἐργασίαν τῶν λόγων· νῦν δὲ ὥρα διαφεῖναι πεπονηκότας ὑμᾶς. Αὐτοὶ δὲ εἰ

170 καὶ τι παρελελοίπαμεν δι' ἀσθένειαν ἐννοίας ἅμα
 Α καὶ γλώττης, ἑαυτοῖς ἀναπλάττοντες, ὥσπερ τινὰ

φάρμακα τοῖς τῶν ψυχῶν προσαγάγετε τραύμασι. Δίδου γὰρ σοφῶ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται, φησὶν ἡ Γραφή. Δυνατὸς δὲ ὁ Θεός, πᾶσαν χάριν περισσεῦσαι εἰς ὑμᾶς, ἵνα ἐν παντὶ πάντοτε πᾶσαν αὐτάρκειαν ἔχοντες, περισσεύητε εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν.

Ἀλλὰ γὰρ ἤδη πρὸς λιμένας ἡμῖν, ὡς ὁρᾶτε, καταχθέντα τὸν λόγον, εἰς τὸν τῆς συμβουλῆς δρόμον αὐθις ἀδελφοί τινες ἐπανάγουσι, μὴ παραδραμεῖν τὰ χθρὲς ὑπὸ τοῦ Δεσπότης θαυματουργηθέντα κε-
 B λεύοντες, μηδὲ σιγῆσαι τὸ τρόπαιον, δὲ κατὰ τῆς τοῦ διαβόλου λύπτης ἔστησεν ὁ Σωτήρ· δοῦναι δὲ ἀφορμὴν τῶν τῆς ὑμνωδίας σχιρτημάτων ὑμῖν. Πάλιν μὲν γὰρ, ὡς ἴστε, τὴν οἰκείαν ὁ διάβολος καθ' ἡμῶν ἐπεδείξατο λύτταν, καὶ φλογὶ πυρὸς δπλίσας ἑαυτὸν, τοῖς τῆς ἐκκλησίας σηκοῖς ἐπεστράτευσε. Πάλιν δὲ ἡ κοινὴ μήτηρ ἐνίκησε, καὶ τῷ πολεμίῳ περιέτρεψε τὸ μηχανήμα, καὶ οὐδὲν ὑπῆρξεν αὐτῷ πλὴν τοῦ δημῶσιεῦσαι τὴν ἔχθραν. Ἀντέπνευσεν ἡ χάρις ταῖς τοῦ πολεμίου ῥοπαῖς, ἔμεινεν ¹ δὲ νεῶς ἀπαθής. Οὐκ ἴσχυσεν ὁ προσαχθεὶς ὑπὸ τοῦ πολεμίου χειμῶν τινάζει τὴν πέτραν ἐφ' ἧς ὁ Χριστὸς τὴν τῆς ἑαυτοῦ ποίμνης ὠκοδόμησε μάνδραν. Ἐτάχθη καὶ νῦν μεθ' ἡμῶν ὁ καὶ πάλαι C σθέσας ἐν Βαβυλῶνι τὴν κάμινον. Πῶς οἴεσθε στένει σήμερον ὁ διάβολος, οὐκ ἀπολαύσας ἐφ' ᾧπερ ἡβουλήθη τῆς ἐγχειρήσεως; Γείτονα μὲν γὰρ τῆς

ἐκκλησίας ὁ δυσμενὴς ἀνῆψε πυρὰν, ἵνα ταῖς ἡμετέραις εὐπραγίαις λυμῆνῃται. Καὶ πανταχόθεν ἡ φλόξ ἀναρβριπιζομένη ταῖς βιαίοις ἐκείνου πνοαῖς, ὑπερεχεῖτο τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ, καὶ τὸν ἀέρα τὸν ἐγγὺς ἐπενέμετο, ψαῦσαι τῶν ἀνακτόρων ἀναγκαζομένη, καὶ πρὸς κοινωνίαν ἡμᾶς καθέλκουσα τῆς συμφορᾶς· ὁ Σωτὴρ δὲ ἐπὶ τὸν ἀνάψαντα ταύτην ῥυτῆναι πεποίηκε, καὶ συστεῖλαι τὴν μανίαν αὐτοῦ εἰς ἑαυτὸν πάλιν προσέταξε. Καὶ τὸ μὲν τῆς ἐπιβουλῆς τόξον ἡυτρέπισεν ὁ πολέμιος· ἀφεῖναι D δὲ τὸ βέλος κεκώλυται· μᾶλλον δὲ ἀφῆκε μὲν, ἀντέστραπται δὲ ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ κεφαλὴν. Αὐτὸς ἀπολαύει τῶν πικρῶν ἐκείνων δακρύων, ἅπερ ἡμῖν παρεσκεύασεν. Ἀλλὰ ποιήσωμεν, ἀδελφοί, τὸ τραῦμα τῷ δυσμενεῖ φορτικώτερον, ἐπιτείνωμεν τὸ πένθος αὐτοῦ. Τὸ δὲ ὅπως, λέξω μὲν ἐγὼ, πράξατε δὲ ὑμεῖς. Εἰσὶ τινες ἐκ τῆς ἐπικρατείας τοῦ πυρὸς ἀναρπασθέντες ὑπὸ τοῦ κτίσαντος, καὶ μηδεμίαν ἔχοντες περιλελειμμένην αὐτοῖς βίου λοιπὸν ἀφορμὴν, ἀλλὰ μόνη τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι διαφυγόντες τὸν κίνδυνον. Ἡμεῖς τοίνυν ὅσοι τῆς τῶν δυσχερῶν ἄγευστοι πείρας ἐμείναμεν, κοινὴν ἐκεί E νοις προθῶμεν τὴν εὐπορίαν τὴν ἑαυτῶν. Ἐναγκαλισώμεθα τοὺς περισωθέντας μόλις τῶν ἀδελφῶν, εἴπωμεν πρὸς ἕκαστον ἕκαστος, Νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησεν· ἀπολωλὼς, καὶ εὐρέθη· καὶ τὸ συγγενὲς σῶμα σκεπάσωμεν. Ἀντιστήσωμεν ταῖς τοῦ δυσμενοῦς ἐπηρείαις τὴν ἡμετέραν παράκλησιν, ἵνα καὶ

βλάπτων ἐκεῖνος μηδὲν μέγα βλάψαι δοκῇ, καὶ πολεμήσας, μηδένα δεῖξαι νενικημένον, καὶ περιελὼν τὴν εὐπορίαν τῶν ἀδελφῶν, ὑπὸ τῆς ἡμετέρας φιλοτιμίας φανείη νικῶμενος.

Ἑμεῖς δὲ οἱ διαφυγόντες τὸν κίνδυνον, ἀδελφοί, μὴ σφόδρα ἄχυσθε τοῖς συμβεβηκόσι κακοῖς, μηδὲ κατασεισθῆτε τὴν ἔννοιαν, ἀλλ' ἀποτινάξασθε τὴν 171 τῆς λύπης ἀχλὺν, καὶ τὰς ψυχὰς ἀναρρώσατε λογι- A σμοῖς ἀνδρειοτέροις χρησάμενοι, καὶ τὸ συμβεβηκὸς στεφάνων ποιήσασθε πρόφασιν. Ἄν γὰρ ἀκατάστοι μείνητε, καὶ τῇ πίστει φανήσεσθε δοκιμώτεροι, καθάπερ χρυσὸς εὐγενῆς ἐκ τοῦ πυρὸς ἀναλάμψαντες, καὶ τῷ δυσμενεῖ τὴν αἰσχύνην αὐξήσετε μᾶλλον, ὥς οὐδὲ δάκρυον ὑμῖν ὀνηθέντι κινῆσαι, δι' ὧν ἐπεβούλευσεν. Ἀναμνήσατε τῆς τοῦ Ἰωβ ἑαυτοὺς καρτερίας. Εἶπατε πρὸς ἑαυτοὺς ἅπερ ἐκεῖνος· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὥς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο. Καὶ μηδεὶς ἐξ ὧν ἔπαθεν B ἀναπεισθῇ λογίσασθαί τε καὶ λέγειν, ὥς ἄρα οὐδεμία πρόνοια τάττει τὰ καθ' ἡμᾶς, μηδὲ κατηγορεῖτω τῆς οἰκονομίας τοῦ Δεσπότη καὶ κρίσεως· ἀλλ' εἰς τὸν ἀθλητὴν ἐκεῖνον δράτω, καὶ ἐκεῖνον σύμβουλον ποιείσθω τοῦ κρείττονος. Ἀναλογιζέσθω τοὺς ἀγῶνας ἅπαντας ἐφεξῆς, ἐφ' οἷς ἐκεῖνος ἠρίστευσε· καὶ πόσοις βέλεσιν ὑπὸ τοῦ διαβόλου βληθεὶς, οὐκ ἐδέξατο καιρίαν πληγὴν. Περιεῖλε μὲν γὰρ αὐτοῦ τὴν εὐπραγίαν τῶν οἰκείων, καταχῶσαι δὲ αὐτὸς ταῖς ἐπαλλήλοις τῶν κακῶν ἐβουλεύσατο φήμαις. Ἐτι

γάρ τοῦ προτέρου τὴν τοιάνδε συμφορὰν ἐξαγγέλλοντος, ἕτερος ἄγγελος ἤρχετο, χειρόνων πραγμάτων φέρων κατήφειαν· ἀλλήλοις τε ἐπισυνήπτετο τὰ
 C δεινὰ, καὶ τὴν τῶν κυμάτων ἐπιδρομὴν ἐξήλουν αἱ συμφοραὶ, καὶ πρὶν ἢ παυθῆναι τὸ πρότερον δάκρυον, ἑτέρου προσήγετο πρόφασις. Ὁ δίκαιος δὲ ὥσπερ τις πρόβολος εἰστήκει, τὰς τοῦ χειμῶνος ὑποδεχόμενος προσβολὰς, καὶ ἀλλοιῶν εἰς ἀφρόν τῶν κυμάτων τὴν βίαν, καὶ τὴν εὐγνώμονα πρὸς τὸν Δεσπότην ἠφίει φωνήν· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο· καὶ οὐδὲν τῶν συμβαινόντων δακρύων ἠξίωσεν. Ἐπειδὴ δὲ ἤκέτις ἀγγέλλων ὡς τοῖς παισὶ καὶ ταῖς θυγατράσιν εὐωχουμένοις ἐπετίναξε πνεῦμά τι βίαιον τὸ τῆς εὐφροσύνης δωμάτιον,
 D τότε μόνον τὴν ἐσθῆτα διέβρῃξε, τὸ τῆς φύσεως ἐπιδεικνύμενος συμπαθὲς, καὶ ὅτι πατὴρ εἶη φιλόστοργος οἷς ἔπραττε μαρτυρούμενος. Πλὴν καὶ τότε ταῖς λύπαις ὄρον καὶ μέτρον ἐπιτιθεῖς, καὶ ταῖς εὐσεβέσιν ἐκείναις φωναῖς κοσμῶν τὸ γινόμενον, ἔλεγεν· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο, μονονουχὶ τοιαῦτα βοῶν· ἐκλήθην πατὴρ ἐφ' ὅσον ὁ τοῦτό με ποιήσας ἐβούλετο χρόνον. Περιελεῖν μου τὸν ἐκ τῆς γονῆς στέφανον ἐβουλεύσατο πάλιν, οὐ διαμάχομαι περὶ τῶν ἰδίων αὐτῷ. Κρατεῖτω τὸ τῷ Δεσπότη δοκοῦν· αὐτός ἐστιν ὁ πλάστης τοῦ γένους, ἐγὼ δὲ
 E ὄργανον. Τί με χρὴ δοῦλον ὄντα δυσχεραίνειν ἀνό-

νητα, καὶ μέμφεσθαι ψῆφον ἣν οὐ δύναμαι λύειν ;
 Τοιούτοις τὸν διάβολον ὁ δίκαιος κατηχόντιζε ῥή-
 μασιν.

Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸν νικῶντα εἶδε πάλιν ὁ δυσμενής,
 καὶ οὐδενὶ τούτων τιναχθῆναι δυνάμενον, αὐτῇ τῇ
 σαρκὶ τὸ τῆς πείρας προσῆγε μηχανήμα, καὶ τὸ
 σῶμα μαστίζας ἀρρήτοις πληγαῖς, σκωλήκων ἀνα-
 δίδοσθαι πηγὰς ἐξ αὐτοῦ παρεσκεύασε· καὶ τῶν τῆς
 βασιλείας θρόνων τὸν ἄνδρα καταγαγὼν, ἐπὶ κο-
 πρίας ἐκάθισεν. Ὁ δὲ καὶ τοιούτοις βαλλόμενος πά-
 θεσιν, ἀκίνητος ἔμεινε, καὶ σπαραττομένου τοῦ σώ-
 ματος, ἄσυχλον ἐφύλαττε τὸν τῆς εὐσεβείας θησαυρὸν
 ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς ψυχῆς. Οὐκ ἔχων τοίνυν ὅ τι
 ποιήσει λοιπὸν ὁ πολέμιος, ἐπὶ τὴν τῆς ἀρχαίας
 ἐπιβουλῆς ἔρχεται μνήμην, καὶ τὴν τοῦ γυναιίου
 διάνοιαν ὑποσύρας εἰς ἀσεβῆ γνώμην καὶ βλάβη-
 μον, δι' ἐκείνης σαλεύειν ἐπειρᾶτο τὸν ἀθλητὴν.
 Καὶ ἡ μὲν πρὸς τὸν μακρὸν χρόνον ἀπαγορεύσασα,
 τῷ δικαίῳ παρίστατο, κάτω νενευκυῖα, καὶ τὰς χεῖ-
 ρας ἐπὶ τοῖς ὀρωμένοις συγκρούουσα, καὶ τοὺς τῆς
 εὐσεβείας αὐτῷ καρποὺς ὀνειδίζουσα, καὶ καταλέ-
 γουσα μὲν τὴν παλαιὰν εὐθηνίαν τῶν οἰκείων, ὑπο-
 δεικνύουσα δὲ τὰ παρόντα κακὰ, καὶ οἷον ἐξ οἷων
 ἔλαχε βίον, καὶ τίνα τῶν πολλῶν θυσιῶν ἐδέξατο
 παρὰ τοῦ Δεσπότης μισθόν, ἔλεγέ τε αἰεὶ τῆς μὲν
 τῶν γυναικῶν ὀλιγοψυχίας ἄξια ῥήματα, τaráξει δὲ
 πάντα ἄνδρα δυνάμενα, καὶ περιτρέψαι καὶ γενναίαν

172
A

B

διάνοιαν· πλανῆτις γάρ καὶ λάτρις περιέρχομαι, ἢ βασιλὶς δουλεύω, καὶ πρὸς τὰς τῶν ἐμῶν οἰκετῶν χεῖρας ἠνάγκασμαι βλέπειν, καὶ τρέφουσα πάλαι πολλοὺς, ἀγαπητῶς ἐκ τῶν ἀλλοτρίων παρατρέφομαι νῦν· καὶ ὅτι καλὸν εἶη καὶ χρήσιμον ἀσεβέσι χρησάμενον ῥήμασιν ἑαυτὸν τῆς γῆς ἐκτεμεῖν, τὸ τῆς τοῦ κτίσαντος ὀργῆς ἀκονήσαντα ξίφος, ἢ διακαρτεροῦντα πρὸς τὰ δεινὰ, τὸν ἐν τοῖς ἀγῶσι μό- C
χθον ἑαυτῷ καὶ τῇ συνοικούσῃ μηκύνειν. Ὁ δὲ ἐπὶ τούτοις τοῖς ῥήμασιν ἀχθεσθεῖς, ὡς ἐπ' οὐδενὶ τῶν προτέρων κακῶν, καὶ θυμοῦ τὸ βλέμμα πληρώσας, καὶ πρὸς τὴν γυναῖκα καθάπερ πρὸς πολεμίαν ἀποστραφεῖς, τί φησιν; Ἰνα τί ὡς μία τῶν ἀφρόνων γυναικῶν ἐφθέγξω; Κατάθου, φησὶν, ὦ γύναι, τὴν συμβουλήν. Μέχρι τίνος τὴν κοινήν ἐν οἷς λέγεις ὑβρίζεις ζωὴν; Ἐψεύσω καὶ τὴν ἐμὴν, ὡς οὐκ ἡυ-
χόμεν, ἀναστροφὴν, διέβαλες ἐν οἷς ἐλάλησας καὶ τὸν ἐμὸν βίον. Ἐξ ἡμισείας ἡσεβηκέναι νενόμικα νῦν, ἐπειδὴ περ ἐν μὲν σῶμα ἀμφοτέρους ἡμᾶς ὁ γά-
μος ἐποίησε, σὺ δὲ εἰς βλασφημίαν κατέπεσες. Εἰ D
τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν; Ἀνάμνησον τῶν φθασάντων σεαυτὴν ἀγαθῶν. Ἀντιστήκωσον τὰ κρείττω τοῖς χείροσιν. Οὐδενὸς ἀνθρώπων ὁ βίος διόλου μακάριος. Τὸ διὰ παντὸς εὐπράττειν, μόνου Θεοῦ. Σὺ δὲ εἰ τοῖς παροῦσιν ἀλγεῖς, ἀπὸ τῶν προλαβόντων σεαυτὴν παρα-
μύθησαι. Νῦν δακρύεις, ἀλλ' ἐγέλασας πρότερον· νῦν πτωχεύεις, ἀλλ' ἐπλούτησας πρότερον. Ἐπιες

τὸ διειδὲς νᾶμα τοῦ βίου, καὶ τὸ θολερὸν τοῦτο πίνου-
 σα καρτέρησον. Οὐδὲ τὰ τῶν ποταμῶν ρεύματα
 Ε διόλου φαίνεται καθαρά. Ποταμὸς δέ, ὡς οἶσθα, ὁ
 βίος ἡμῶν, ῥέων ἐνδελεχῶς καὶ κύμασιν ἄλλεπαλ-
 λήλοις πληρούμενος. Τὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ προέβρυσεν
 ἤδη, τὸ δὲ ἔτι πορεύεται· καὶ τὸ μὲν ἄρτι προέχυ-
 ψε τῶν πηγῶν, τὸ δὲ μέλλει· καὶ πρὸς τὴν κοινὴν
 ἅπαντες τοῦ θανάτου σπεύδομεν θάλατταν. Εἰ τὰ
 ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ
 ὑποίσομεν; Ἀναγκάζομεν τὸν κριτὴν ὅμοια χορη-
 γεῖν πράγματα δι' αἰῶνος ἡμῖν; Διδάσκομεν τὸν
 Δεσπότην, ὅπως χρή διεξάγειν τὸν ἡμέτερον βίον;
 Αὐτὸς τῶν οἰκειῶν ψήφων ἔχει τὴν ἔξουσίαν. Ὅπως
 βούλεται τάττει τὰ καθ' ἡμᾶς. Σοφὸς δέ ἐστι, καὶ
 τὸ λυσιτελοῦν ἐπιμετρεῖ τοῖς οἰκέταις.

Μὴ περιεργάζου τοῦ Δεσπότης τὴν κρίσιν. Ἀγά-
 πα μόνον τὰ παρὰ τῆς αὐτοῦ σοφίας οἰκονομούμενα.
 Ὅπερ ἂν δῶ σοι, τοῦτο δέχου μεθ' ἡδονῆς. Δεῖξον
 173 ἐν τοῖς ἀλγεινοῖς, ὡς καὶ τῆς εὐφροσύνης ἄξια τῆς
 Α πρόσθεν ἐτύγχανες. Ταῦτα ὁ Ἰωβ λέγων, ἀπεκρού-
 σατο καὶ ταύτην τοῦ διαβόλου τὴν προσβολὴν, καὶ
 τελείαν αὐτῷ τῆς ἡττης αἰσχύνην ἐπήγαγε. Τί οὖν
 ἐντεῦθεν συνέβαιnen; Ἐφυγεν αὖθις ἡ νόσος αὐτὸν,
 ὡς εἰκῇ προσελθοῦσα, καὶ μηδὲν ἀνύσασα πλέον.
 Ἀνέθαλεν εἰς δευτέραν ἥβην ἡ σὰρξ, ἤνθησεν ὁ
 βίος πάλιν πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ διπλασίων ἐπὶ

τὸν οἶκον πανταχόθεν ὁ πλοῦτος συνέρβρευσεν, ἵνα
 τὸ μὲν ὡς μηδὲν ἀπολωλεκῶς ἔχῃ, τὸ δὲ ὑπάρξῃ
 τῆς καρτερίας τῷ δικαίῳ μισθός. Διὰ τί δὲ ἵππους
 μὲν καὶ ἡμιόνους καὶ καμήλους καὶ πρόβατα καὶ
 γεώργια καὶ πᾶσαν τὴν τῆς περιουσίας τρυφήν
 B ἐκ τοῦ διπλασίου τοῦ ὑπεδέξατο, ὁ τῶν παίδων δὲ
 ἀριθμὸς ἴσος τοῖς ἀποθανοῦσιν ἐβλάστησεν; Ὅτι τὰ
 μὲν ἄλογα κτήνη, καὶ πᾶς ὁ πλοῦτος διαφθειρόμε-
 νος, εἰς τελείαν ἤλθεν ἀπώλειαν· οἱ παῖδες δὲ, καὶ
 τεθνεῶτες, ἔζων τῷ καλλίστῳ^α μέρει τῆς φύσεως.
 Κοσμηθεὶς οὖν αὖθις ἑτέροις υἱοῖς καὶ θυγατράσιν
 ὑπὸ τοῦ κτίσαντος, καὶ τοῦτο εἶχε κτῆμα διπλοῦν.
 Οἱ μὲν γὰρ παρῆσαν τὴν ἐν τῷ βίῳ τοῖς γεννήσα-
 σιν εὐφροσύνην παρέχοντες, οἱ δὲ προοδεύσαντες
 ἀνέμενον τὸν φυτεύσαντα· τότε πάντες περιστησό-
 μενοι τὸν Ἰωβ, ὅταν ὁ κριτὴς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς
 συναγάγῃ τὴν Ἐκκλησίαν τὴν πάνδημον ὅταν ἡ
 σάλπιγξ, ἡ τὴν τοῦ βασιλέως ἐπιδημίαν σημαίνου-
 σα, τοῖς τάφοις σφοδρότερον ἐμβοήσασα, τὴν τῶν C
 σωμάτων ἀπαιτήσῃ παρακαταθήκην. Τότε καὶ οἱ
 νῦν εἶναι δοκοῦντες νεκροὶ, θᾶττον τῶν ζώντων πα-
 ραστήσονται τῷ τῶν ὅλων δημιουργῷ. Διὰ τοῦτο,
 οἶμαι, διπλοῦν τὸν ἄλλον πλοῦτον ἐπιμετρήσας
 αὐτῷ, τοῖς παισὶν ἀρκεῖσθαι τοῖς ἴσοις αὐτὸν ἐδι-
 καίωσεν. Ὅρᾳς ὁπόσα ὁ δίκαιος Ἰωβ ἐκ τῆς ὑπο-
 μονῆς ἑαυτοῦ συνέλεξεν ἀγαθὰ; Καὶ σὺ τοίνυν, εἴ
 τι σοι προσεπέλασε δυσχερὲς ἀπὸ τοῦ χθὲς ἀναφθέν-
 τος πυρὸς ἐκ τῆς τῶν δαιμόνων ἐπιβουλῆς, τοῦτο

καρτέρησον, καὶ τὴν ἐκ τοῦ πάθους ἀνίαν κρείττοσι
κατεύνασον λογισμοῖς καὶ κατὰ τὸ γεγραμμένον,
Ἐπίρριψον ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου, καὶ αὐ- D
τός σε διαθρέψει. Αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ,

ὅπως ἂν ἐξ Ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων.

Πολλά με τὰ παρακαλοῦντά ἐστι ξυμβουλευσαι
ὑμῖν, ὦ παῖδες, ἃ βέλτιστα εἶναι κρίνω, καὶ ἃ
ξυνοίσειν ὑμῖν ἐλομένοις πεπίστευχα. Τό τε γὰρ
ἡλικίας οὕτως ἔχειν, καὶ τὸ διὰ πολλῶν ἤδη γε-
γυμνάσθαι πραγμάτων, καὶ μὴν καὶ τὸ τῆς πάντα E
παιδευούσης ἐπ' ἅμφω μεταβολῆς ἱκανῶς μετα-
σχεῖν, ἔμπειρόν με εἶναι τῶν ἀνθρωπίνων πεποίη-
κεν, ὥστε τοῖς ἄρτι καθισταμένοις τὸν βίον, ἔχειν
ὥσπερ ὁδοῦ τὴν ἀσφαλεστάτην ὑποδεικνύναι. Τῇ τε
παρὰ τῆς φύσεως οἰκειότητι εὐθὺς μετὰ τοὺς γονέας
ὑμῖν τυγχάνω, ὥστε μήτε αὐτὸς ἑλαττόν τι πατέ-
ρων εὐνοίας νέμειν ὑμῖν· ὑμᾶς δὲ νομίζω, εἰ μή τι

ὕμῶν διαμαρτάνω τῆς γνώμης, μὴ ποθεῖν τοὺς τε-
κόντας, πρὸς ἐμὲ βλέποντας. Εἰ μὲν οὖν προθύμως
174 δέχοισθε τὰ λεγόμενα, τῆς δευτέρας τῶν ἐπαινου-
A μένων ἔσεσθε παρ' Ἡσιόδῳ τάξεως· εἰ δὲ μὴ, ἐγὼ
μὲν οὐδὲν ἂν εἴποιμι δυσχερές, αὐτοὶ δὲ μέμνησθε
τῶν ἐπῶν δηλονότι, ἐν οἷς ἐκεῖνός φησι· ἄριστον
μὲν εἶναι τὸν παρ' ἑαυτοῦ τὰ θεόντα ξυνορῶντα·
ἐσθλὸν δὲ καὶ κεῖνον τὸν τοῖς παρ' ἐτέρων ὑποδει-
χθεῖσιν ἐπόμενον· τὸν δὲ πρὸς οὐδέτερον ἐπιτήδειον,
ἀρρεῖον εἶναι πρὸς ἅπαντα.

Μὴ θαυμάζετε δὲ, εἰ καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν
εἰς διδασκάλους φοιτῶσι, καὶ τοῖς ἐλλογίμοις τῶν
παλαιῶν ἀνδρῶν, δι' ὧν καταλελοίπασι λόγων, συγ-
γινόμενοις ὑμῖν, αὐτός τι παρ' ἑμαυτοῦ λυσιτελέ-
B στερον ἐξευρηχέναι φημί. Τοῦτο μὲν οὖν αὐτὸ καὶ
ξυμβουλευέσων ἦκω, τὸ μὴ δεῖν εἰς ἅπαξ τοῖς ἀν-
δράσι τούτοις, ὥσπερ πλοίου τὰ πηδάλια τῆς δια-
νοίας ὑμῶν παραδόντας, ἥπερ ἂν ἄγωσι, ταύτη
συνέπεσθαι· ἀλλ' ὅσον ἐστὶ χρήσιμον αὐτῶν δεχο-
μένους, εἰδέναι τί χρὴ καὶ παρίδεῖν. Τίνα οὖν ἐστί
ταῦτα, καὶ ὅπως διακρινοῦμεν, τοῦτο δὴ καὶ διδάξω
ἐνθεν ἐλὼν. Πμεῖς, ὦ παῖδες, οὐδὲν εἶναι χρῆμα παν-
τάπασι τὸν ἀνθρώπινον βίον τοῦτον ὑπολαμβάνομεν,
οὔτ' ἀγαθόν τι νομίζομεν ὅλως, οὔτ' ὀνομάζομεν, ὃ
τὴν συντέλειαν ἡμῖν ἄχρι τούτου παρέχεται. Οὐκ-
C κάλλος, οὐ μέγεθος, οὐ τὰς παρὰ πάντων ἀνθρώπων

τιμᾶς, οὐ βασιλεύειν αὐτήν, οὐχ ὅτι ἂν εἴποι τις τῶν ἀνθρωπίνων, μέγα, ἀλλ' οὐδὲ εὐχῆς ἄξιον κρίνομεν, ἢ τοὺς ἔχοντας ἀποβλέπομεν, ἀλλ' ἐπὶ μακρότερον προΐμεν ταῖς ἐλπίσι, καὶ πρὸς ἐτέρου βίου παρασκευὴν ἅπαντα πράττομεν. Ἄ μὲν οὖν ἂν συντελῇ πρὸς τοῦτον ἡμῖν, ἀγαπᾶν τε καὶ διώκειν παντὶ σθένει χρῆναι φαμεν· τὰ δὲ οὐκ ἐξικνούμενα πρὸς ἐκείνον, ὥς οὐδενὸς ἄξια παρορᾶν. Τίς δὲ οὖν οὗτος ὁ βίος, καὶ ὅπη καὶ ὅπως αὐτὸν βιωσόμεθα, μακρότερον μὲν ἢ κατὰ τὴν παροῦσαν ὁρμὴν ἐφικέσθαι, μειζόνων δὲ ἢ καθ' ὑμᾶς ἀκροατῶν ἀκοῦσαι. Τοσοῦτόν γε

D μὴν εἰπὼν, ἱκανῶς ἂν ἴσως ὑμῖν ἐνδειξαίμην, ὅτι πᾶσαν ὁμοῦ τὴν ἀφ' οὗ γεγόνασιν ἀνθρωποὶ τῷ λόγῳ τις συλλαβὴν καὶ εἰς ἓν ἀθροίσας εὐδαιμονίαν οὐδὲ πολλοστῷ μέρει τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων εὐρήσει παρισυμμένην, ἀλλὰ πλεῖον τοῦ ἐν ἐκείνοις ἐλαχίστου τὰ σύμπαντα τῶν τῆδε καλῶν κατὰ τὴν ἀξίαν ἀφεστηκότα, ἢ καθ' ὅσον σκιά καὶ ὄναρ τῶν ἀληθῶν ἀπολείπεται. Μᾶλλον δὲ, ἴν' οἰκειοτέρῳ χρήσωμαι παραδείγματι, ὅσω ψυχῇ τοῖς πᾶσι τιμιωτέρα σώματος, τοσούτῳ καὶ τῶν βίων ἐκατέρων ἐστὶ τὸ διάφορον. Εἰς δὲ τοῦτον ἄγουσι μὲν ἱεροὶ λόγοι, δι' ἀπορρήτων ἡμᾶς ἐκπαιδεύοντες. Ἔως γε μὴν ὑπὸ τῆς ἡλικίας ἐπακούειν τοῦ βάρχους τῆς διανοίας E αὐτῶν οὐχ οἷόν τε, ἐν ἐτέροις οὐ πάντῃ διεστηκόσιν, ὥσπερ ἐν σκιαῖς τισι καὶ κατόπτροις, τῷ τῆς ψυχῆς ὁμματι τέως προγυμναζόμεθα, τοὺς ἐν τοῖς τακτικοῖς τὰς μελέτας ποιουμένους μιμούμενοι· οἳ γε ἐν

χειρονομίαις καὶ ὀρχήσεσι τὴν ἐμπειρίαν κτησάμε-
 νοι, ἐπὶ τῶν ἀγώνων τοῦ ἐκ τῆς παιδιᾶς ἀπολαύου-
 σι κέρδους. Καὶ ἡμῖν δὴ οὖν ἀγῶνα προκεῖσθαι πάν-
 των ἀγώνων μέγιστον νομίζειν χρεῶν, ὑπὲρ οὗ πάν- 175
 τα ποιητέον ἡμῖν καὶ πονητέον εἰς δύναμιν ἐπὶ τὴν ^A
 τούτου παρασκευὴν, καὶ ποιηταῖς καὶ λογοποιοῖς καὶ
 ῥήτορσι, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμιλητέον, ὅθεν ἂν
 μέλλῃ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ὠφέλειά τις
 ἔσεσθαι. Ὡςπερ οὖν οἱ δευσοποιοὶ, παρασκευάσαν-
 τες πρότερον θεραπαίαις τισὶν ὅ τι ποτ' ἂν ᾗ τὸ δε-
 ξόμενον τὴν βαρύν, οὕτω τὸ ἄνθος ἐπάγουσιν, ἅν
 τε ἁλουργόν, ἅν τέ τι ἕτερον ᾗ· τὸν αὐτὸν δὲ καὶ
 ἡμεῖς τρόπον, εἰ μέλλοι ἀνέκπλυτος ^a ἡμῖν ἅπαντα
 τὸν χρόνον ἢ τοῦ καλοῦ παραμένειν δόξα, τοῖς ἔξω
 δὲ τούτοις προτελεσθέντες, τηνικαῦτα τῶν ἱερῶν
 καὶ ἀπορρήτων ἐπακουσόμεθα παιδευμάτων· καὶ ^B
 οἷον ἐν ὕδατι τὸν ἥλιον ὀρᾶν ἐθισθέντες, οὕτως αὐτῷ
 προσβαλοῦμεν τῇ φωτὶ τὰς ὀψεις. Εἰ μὲν οὖν ἐστὶ
 τις οἰκειότης πρὸς ἀλλήλους τοῖς λόγοις, προὔρ-
 γου ἂν ἡμῖν αὐτῶν ἡ γυνῶσις γένοιτο· εἰ δὲ μὴ,
 ἀλλὰ τό γε παράλληλα θέντας καταμαθεῖν τὸ διά-
 φορον, οὐ μικρὸν εἰς βεβαίωσιν τοῦ βελτίονος. Τίνι
 μέντοι καὶ παρεικάσας τῶν παιδεύσεων ἑκατέραν,
 τῆς εἰκόνης ἂν τύχοις; Ἡπου καθάπερ φυτοῦ οἰκεία
 μὲν ἀρετὴ, τῷ καρπῷ βρύειν ὠραίῳ, φέρει δέ τινα
 κόσμον καὶ φύλλα τοῖς κλάδοις περισειόμενα· οὕτω ^C
 δὲ καὶ ψυχῇ, προηγουμένως μὲν καρπὸς ἡ ἀλήθεια,
 οὐκ ἄχαρί γε μὴν οὐδὲ τὴν θύραθεν σοφίαν περιβε-

βλῆσθαι, οἷόν τινα φύλλα σκέπην τε τῷ καρπῷ καὶ ὄψιν οὐκ ἄωρον παρεχόμενα. Λέγεται τοίνυν καὶ Μωϋσῆς ἐκεῖνος ὁ πάνυ, οὗ μέγιστόν ἐστιν ἐπὶ σοφία παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ὄνομα, τοῖς Αἰγυπτίων μαθήμασιν ἐγγυμνασάμενος τὴν διάνοιαν, οὕτω προσελθεῖν τῇ θεωρίᾳ τοῦ ὄντος. Παραπλησίως δὲ τούτῳ, καὶ τοῖς κάτω χρόνοις, τὸν σοφὸν Δανιὴλ ἐπὶ Βαβυλῶνός φασι τὴν σοφίαν Χαλδαίων καταμαθόντα, τότε τῶν θείων ἀψασθαι παιδευμάτων.

- Δ Ἀλλ' ὅτι μὲν οὐκ ἀχρηστον ψυχαῖς μαθήματα τὰ ἔξωθεν δὴ ταῦτα, ἱκανῶς εἴρηται· ὅπως γε μὴν αὐτῶν μεθεκτέον ὑμῖν, ἐξῆς ἂν εἴη λέγειν. Πρῶτον μὲν οὖν τοῖς πρὸς τῶν ποιητῶν, ἵν' ἐντεῦθεν ἄρξωμαι, ἐπεὶ παντοδαποὶ τινές εἰσι κατὰ τοὺς λόγους, μὴ πᾶσιν ἐφεξῆς προσέχειν τὸν νοῦν· ἀλλ' ὅταν μὲν τὰς τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν πράξεις ἢ λόγους ὑμῖν διεξίωσιν, ἀγαπᾶν τε καὶ ζηλοῦν, καὶ ὅτι μάλιστα πειρᾶσθαι τοιοῦτους εἶναι· ὅταν δὲ ἐπὶ μοχθηροῦς ἀνδρας ἐλθῶσι, τὴν μίμησιν ταύτην δεῖ φεύγειν, ἐπιφρασσομένους τὰ ὅσα, οὐχ ἥττον ἢ τὸν Ὀδυσσεῖα φασὶν ἐκεῖνοι τὰ τῶν Σειρήνων μέλη. Ἡ γὰρ πρὸς τοὺς φαύλους τῶν λόγων συνήθεια δδός τις ἐστὶν ἐπὶ τὰ πράγματα. Διὸ δὴ πάσῃ φυλακῇ τὴν ψυχὴν τηρητέον, μὴ διὰ τῆς τῶν λόγων ἡδονῆς πα-
- Ε ραδεζάμενοί τι λάθωμεν τῶν χειρόνων, ὥσπερ οἱ τὰ δηλητήρια μετὰ τοῦ μέλιτος προσιέμενοι. Οὐ τοίνυν ἐπαινεσόμεθα τοὺς ποιητὰς, οὐ λοιδορουμένους, οὐ σκώπτοντας, οὐκ ἐρῶντας ἢ μεθύοντας μι-

μουμένους, οὐχ ὅταν τραπέζῃ πληθούσῃ καὶ ὠδαῖς ἀνειμέναις τὴν εὐδαιμονίαν δρίζωνται. Πάντων δὲ ἥκιστα περὶ θεῶν τι διαλεγομένοις προσέξομεν, καὶ μάλισθ' ὅταν ὡς περὶ πολλῶν τε αὐτῶν διεξίωσι
 176 ^A καὶ τούτων οὐδὲ δμονοοούντων. Ἀδελφὸς γὰρ δὴ παρ' ἐκείνοις διαστασιάζει πρὸς ἀδελφόν, καὶ γονεὺς πρὸς παῖδας, καὶ τούτοις αὖθις πρὸς τοὺς τεκόντας πόλεμος ἐστὶν ἀκήρυκτος. Μοιχείας δὲ θεῶν καὶ ἔρωτας καὶ μίξεις ἀναφανδόν, καὶ ταύτας γε μάλιστα τοῦ κορυφαίου πάντων καὶ ὑπάτου Διὸς, ὡς αὐτοὶ λέγουσιν, ἃ καὶ περὶ βοσκημάτων τις λέγων ἐρυθριάσειε, τοῖς ἐπὶ σκηνῆς καταλείψομεν.

Ταῦτά δὴ ταῦτα λέγειν καὶ περὶ συγγραφέων ἔχω καὶ μάλισθ' ὅταν ψυχγωγίας ἕνεκα τῶν ἀκουόντων λογοποιῶσι. Καὶ ῥητόρων δὲ τὴν περὶ τὸ ψεύδεσθαι B τέχνην οὐ μιμησόμεθα. Οὐτε γὰρ ἐν δικαστηρίοις, οὔτ' ἐν ταῖς ἄλλαις πράξεσιν ἐπιτήδειον ἡμῖν τὸ ψεῦδος, τοῖς τὴν ὀρθὴν ὁδὸν καὶ ἀληθῆ προελομένοις τοῦ βίου, οἷς τὸ μὴ δικάζεσθαι νόμῳ προστεταγμένον ἐστίν. Ἀλλ' ἐκεῖνα αὐτῶν μᾶλλον ἀποδεξόμεθα, ἐν οἷς ἀρετὴν ἐπήνεσαν, ἢ πονηρίαν διέβαλον. Ὡς γὰρ τῶν ἀνθέων τοῖς μὲν λοιποῖς ἄχρι τῆς εὐωδίας ἢ τῆς χροᾶς ἐστὶν ἢ ἀπόλαυσις, ταῖς μελίτταις δ' ἄρα καὶ μέλι λαμβάνειν ἀπ' αὐτῶν ὑπάρχει· οὕτω δὲ καὶ ἀνταῦθα τοῖς μὴ τὸ ἡδὺ καὶ ἐπίχαρι μόνον τῶν τοιούτων λόγων διώκουσιν ἐστὶ τινὰ καὶ ὠφέλειαν ἀπ' αὐτῶν εἰς τὴν ψυχὴν ἀποθέσθαι. Κατὰ πᾶσαν C

δὴ οὖν τῶν μελιττῶν τὴν εἰκόνα, τῶν λόγων ὑμῖν
 μεθεκτέον. Ἐκεῖναί τε γὰρ οὔτε ἅπασιν τοῖς ἀνθρώποις
 παραπλησίως ἐπέρχονται, οὔτε μὴν οἷς ἂν ἐπιπτῶ-
 σιν ὅλα φέρειν ἐπιχειροῦσιν, ἀλλ' ὅσον αὐτῶν ἐπιτή-
 δειον πρὸς τὴν ἐργασίαν λαβοῦσαι, τὸ λοιπὸν χαί-
 ρειν ἀφῆχαν. Ἡμεῖς τε, ἣν σωφρονῶμεν, ὅσον οἰ-
κεῖον ἡμῖν καὶ συγγενές τῇ ἀληθείᾳ παρ' αὐτῶν
κομισάμενοι, ὑπερβησόμεθα τὸ λειπόμενον. Καὶ
 καθάπερ τῆς ῥοδωνιᾶς τοῦ ἀνθους δρέψαμενοι τὰς
 ἀκάνθας ἐκκλίνομεν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων
 λόγων ὅσον χρήσιμον καρπωσάμενοι, τὸ βλαβερόν
 ° φυλαξώμεθα. Εὐθὺς οὖν ἐξ ἀρχῆς ἐπισκοπεῖν ἕκα- D
 στον τῶν μαθημάτων, καὶ συναρμόζειν τῷ τέλει
 προσῆκε, κατὰ τὴν Δωρικὴν παροιμίαν, τὸν λίθον
 ποτὶ τὰν σπάρτον ἄγοντας. Καὶ ἐπειδὴ περ ἡ ἀρε-
 τῆς ἡμᾶς ἐπὶ τὸν βίον καθεῖναι δεῖ τὸν ἡμέτερον,
 εἰς ταύτην δὲ πολλὰ μὲν ποιηταῖς, πολλὰ δὲ συγ-
 γραφεῦσι, πολλῶν δὲ ἔτι πλείων φιλοσόφοις ἀνδράσιν
 ὑμνῆται, τοῖς τοιούτοις τῶν λόγων μάλιστα προσ-
 εκτέον. Οὐ μικρὸν γὰρ τὸ ὄφελος, οἰκειότητά τινα
 καὶ συνήθειαν ταῖς τῶν νέων ψυχαῖς τῆς ἀρετῆς ἐγ-
 γενέσθαι· ἐπεὶ περ ἀμετάστατα πέφυκεν εἶναι τὰ
 τῶν ° τοιούτων μαθήματα, δι' ἀπαλότῃ α τῶν
 ψυχῶν, εἰς βάθος ἐνσημαινόμενα. *Ἡ τί ποτε ἄλλο E
 διανοηθέντα τὸν Ἡσίοδον ὑπολάβωμεν ταυτὶ ποιῆ-
 σαι τὰ ἔπη, ἃ πάντες ἄδουσιν, ἣ οὐχὶ προτρέποντα
 τοὺς νέους ἐπ' ἀρετὴν; °Οτι τραχεῖα μὲν πρῶτον καὶ
 δύσδατος, καὶ ἰδρῶτος συγνοῦ καὶ πόνου πλήρης,

ἡ πρὸς ἀρετὴν φέρουσα καὶ ἀνάντης δόδος. Διόπερ οὐ παντὸς, οὔτε προσθῆναι αὐτῇ διὰ τὸ ὀρθιον, οὔτε προσθάντι, ῥαδίως ἐπὶ τὸ ἄκρον ἐλθεῖν. Ἄνω δὲ γενομένῳ ὀρθῶν ὑπάρχει, ὥς μὲν λεία τε καὶ καλὴ, ὥς δὲ ῥαδίᾳ τε καὶ εὐπορος, καὶ τῆς ἐτέρας ἡδίων τῆς ἐπὶ τὴν κακίαν ἀγούσης, ἣν ἀθρόον εἶναι λα-
 177 θεῖν ἐκ τοῦ σύνεγγυς ὁ αὐτὸς οὗτος ποιητῆς ἔφησεν.
 Α Ἔμοι μὲν γὰρ δοκεῖ οὐδὲν ἕτερον, ἢ προτρέπων ἡμᾶς ἐπ' ἀρετὴν, καὶ προκαλούμενος ἅπαντας ἀγαθούς εἶναι, ταῦτα διελθεῖν· καὶ ὥστε μὴ καταμαλακισθέντας πρὸς τοὺς πόνους προαποστῆναι τοῦ τέλους. Καὶ μέντοι, καὶ εἴ τις ἕτερος ἑοικότα τούτοις τὴν ἀρετὴν ὑμνησέν, ὥς εἰς ταῦτὸν ἡμῖν φέροντας τοὺς λόγους ἀποδεχώμεθα.

Ὡς δὲ ἐγὼ τινος ἤκουσα δεινοῦ καταμαθεῖν ἀνδρὸς ποιητοῦ δῖανοιαν, πᾶσα μὲν ἡ ποίησις τῷ Ὀμήρῳ ἀρετῆς ἐστὶν ἔπαινος, καὶ πάντα αὐτῷ πρὸς
 Β τοῦτο φέρει ὃ τι μὴ πάρεργον· οὐχ ἥκιστα δὲ ἐν οἷς τὸν στρατηγὸν τῶν Κεφαλλήνων πεποίηκε γυμνὸν ἐκ τοῦ ναυαγίου περισωθέντα, πρῶτον μὲν αἰδέσσαι τὴν βασιλίδᾳ φανέντα μόνον· τοσούτου δεῖν αἰσχύνην ὀφλῆσαι γυμνὸν ὀρθέντα μόνον, ἐπειδὴ περ αὐτὸν ἀρετῇ ἀντὶ ἱματίων κεκοσμημένον ἐποίησε· ἔπειτα μέντοι καὶ τοῖς λοιποῖς Φαίᾳξι τοσούτου ἄξιον νομισθῆναι, ὥστε ἀφέντας τὴν τρυφὴν ἢ συνέζων, ἐκείνον ἀποβλέπειν καὶ ζηλοῦν ἅπαντας, καὶ μη-

δένα Φαιάκων ἐν τῷ τότε εἶναι ἄλλο τι ἢ εὖξασθαι
 μᾶλλον, ἢ Ὀδυσσέα γενέσθαι, καὶ ταῦτα ἐκ ναυα-
 γίου περισωθέντα. Ἐν τούτοις γὰρ ἔλεγεν ὁ τοῦ
 ποιητοῦ τῆς διανοίας ἐξηγητῆς, μονονουχὶ βοῶντα
 C λέγειν τὸν Ὅμηρον· ὅτι ἀρετῆς ὑμῖν ἐπιμελητέον,
 ὥς ἄνθρωποι, ἢ καὶ ναυαγῆσαντι συνεκνήχεται, καὶ
 ἐπὶ τῆς χέρσου γένομενον γυμνὸν τιμιώτερον
 ἀποδείξει τῶν εὐδαιμόνων Φαιάκων. Καὶ γὰρ οὕτως
 ἔχει. Τὰ μὲν ἄλλα τῶν κτημάτων, οὐ μᾶλλον τῶν
 ἐχόντων, ἢ καὶ οὐτινοσοῦν τῶν ἐπιτυχόντων ἐστίν,
 ὥσπερ ἐν παιδιᾷ κύβων τῇδε καὶ κεῖσε μεταβαλ-
 λόμενα· μόνη δὲ κτημάτων ἡ ἀρετὴ ἀναφαίρετον,
 καὶ ζῶντι καὶ τελευτήσαντι παραμένουσα. Ὅθεν δὴ
 καὶ Σόλων μοι δοκεῖ πρὸς τοὺς εὐπόρους εἰπεῖν τὸ,

Ἄλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς οὐ διαμειψόμεθα
 Τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον· ἐπεὶ τὸ μὲν ἔμπεδον αἰεὶ, D
 Χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος ἔχει.

Παραπλήσια δὲ τούτοις καὶ τὰ Θεόγνιδος, ἐν οἷς
 φησι τὸν Θεόν, ὃν τινα ὀὐ καὶ φησὶ, τοῖς ἀνθρώποις
 τὸ τάλαντον ἐπιβρέπειν ἄλλοτε ἄλλως, ἄλλοτε μὲν
 πλουτεῖν, ἄλλοτε δὲ μηδὲν ἔχειν. Καὶ μὴν καὶ ὁ
 Κεῖός που σοφιστῆς Πρόδικος τῶν ἑαυτοῦ συγγραμ-
 μάτων, ἀδελφὰ τούτοις εἰς ἀρετὴν καὶ κακίαν ἐφι-
 λοσόφησεν· ὥς δὴ καὶ αὐτῷ τὴν διάνοιαν προσεκτέον·

οὐ γὰρ ἀπόβλητος ὁ ἀνὴρ. Ἐχει δὲ οὕτω πως ὁ λόγος αὐτῷ, ὅσα ἐγὼ τοῦ ἀνδρὸς τῆς διανοίας μέμνημαι, Εἰπεὶ τὰ γε ῥήματα οὐκ ἐπίσταμαι, πλὴν γε δὴ ὅτι ἀπλῶς οὕτως εἶρηκεν ἄνευ μέτρου. Ὅτι νέω ὄντι τῷ Ἡρακλεῖ κομιδῇ, καὶ σχεδὸν ταύτην ἄγοντι τὴν ἡλικίαν, ἣν καὶ ὑμεῖς νῦν, βουλευομένῳ ποτέραν τράπηται τῶν ὁδῶν, τὴν διὰ τῶν πόνων ἄγουσαν πρὸς ἀρετὴν, ἢ τὴν ῥάστην, προσελθεῖν δύο γυναῖ-
 κας, ταύτας δὲ εἶναι ἀρετὴν καὶ κακίαν· εὐθὺς μὲν ¹⁷⁸
 οὖν καὶ σιωπῶσας ἐμφαίνειν ἀπὸ τοῦ σχήματος τὸ ^A
 διάφορον. Εἶναι γὰρ τὴν μὲν ὑπὸ κομιωτικῆς διε-
 σκευασμένην εἰς κάλλος, καὶ ὑπὸ τρυφῆς διαρῥεῖν,
 καὶ πάντα ἐσμὸν ἡδονῆς ἐξηρτημένην ἄγειν· ταῦτά
 τε οὖν δεικνύναι, καὶ ἔτι πλείω τούτων ὑπισχνου-
 μένην, ἔλκειν ἐπιχειρεῖν τὸν Ἡρακλέα πρὸς ἑαυτήν·
 τὴν δ' ἐτέραν κατεσκληκέναι, καὶ αὐχμεῖν, καὶ
 σύντονον βλέπειν, καὶ λέγειν τοιαῦτα ἕτερα· ὑπι-
 σχνεῖσθαι γὰρ οὐδὲν ἀνειμένον, οὐδὲ ἡδὺ, ἀλλ'
 ἰδρῶτας μυρίους καὶ πόνους καὶ κινδύνους, διὰ πά-
 σης ἡπείρου τε καὶ θαλάσσης. Ἄθλον δὲ τούτων
 εἶναι, Θεὸν γενέσθαι, ὡς ὁ ἐκείνου λόγος· ἥπερ δὴ ^B
 καὶ τελευτῶντα τὸν Ἡρακλέα ξυνέπεσθαι. Καὶ σχε-
 δὸν ἅπαντες, ὧν δὴ καὶ λόγος τίς ἐστιν ἐπὶ σοφίᾳ,
 ἢ μικρὸν ἢ μεῖζον, εἰς δύναμιν ἕκαστος ἐν τοῖς
 ἑαυτῶν συγγράμμασιν, ἀρετῆς ἔπαινον διεξῆλθον,
 οἷς πειστέον καὶ πειρατέον ἐπὶ τοῦ βίου δεικνύναι

τοὺς λόγους. Ὡς ὃ γε τὴν ἄχρι ῥημάτων παρὰ τοῖς ἄλλοις φιλοσοφίαν ἔργῳ βεβαιῶν,

Οἷος πέπνυται τοῖ δέ, σκιαὶ ἀΐσσουσι.

Καί μοι δοκεῖ τὸ τοιοῦτον παραπλήσιον εἶναι,
 C ὥσπερ ἂν εἰ ζωγράφου θαυμαστόν τι οἷον κάλ-
 λος ἀνθρώπου μιμησαμένου, ὃ δὲ αὐτὸς εἶη
 τοιοῦτος ἐπὶ τῆς ἀληθείας, οἷον ἐπὶ τῶν πινάκων
 ἐκεῖνος ἔδειξεν. Ἐπεὶ τό γε λαμπρῶς μὲν ἐπαι-
 νέσαι τὴν ἀρετὴν εἰς τὸ μέσον, καὶ μακροὺς ὑπὲρ
 αὐτῆς ἀποτείνειν λόγους, ἰδίᾳ δὲ τὸ ἡδὺ πρὸ τῆς
 σωφροσύνης, καὶ τὸ πλεόν ἔχειν πρὸ τοῦ δικαίου
 τιμᾶν, ἔοικέναι φαίην ἂν ἔγωγε τοῖς ἐπὶ σκηνῆς
 ὑποκρινομένοις τὰ δράματα· οἱ ὡς βασιλεῖς καὶ ду-
 νάσται πολλάκις εἰσέρχονται, οὔτε βασιλεῖς ὄντες,
 οὔτε δυνάσται, οὐδὲ μὲν οὖν, τυχόν, ἐλεύθεροι τὸ
 παράπαν. Εἵτα μουσικὸς μὲν οὐκ ἂν ἐκὼν δέξαιτο
 D ἀνάρμοστον αὐτῷ τὴν λύραν εἶναι· καὶ χοροῦ χορυ-
 φχίος, μὴ ὅτι μάλιστα συνάδοντα τὸν χορὸν ἔχειν.
 Αὐτὸς δὲ τις ἕκαστος διαστασιάσει πρὸς ἑαυτὸν, καὶ
 οὐχὶ τοῖς λόγοις ὁμολογοῦντα τὸν βίον παρέζεται·
 ἀλλ' ἡ γλῶττα μὲν ὁμώμοκεν, ἡ δὲ φρὴν ἀνώμο-
 τος, κατ' Εὐριπίδην ἔρεϊ· καὶ τὸ δοκεῖν ἀγαθὸς πρὸ
 τοῦ εἶναι διώζεται. Ἄλλ' οὗτός ἐστιν ὃ ἔσχατος τῆς
 ἀδικίας ὄρος, εἴ τι δεῖ Πλάτωνι πείθεσθαι, τὸ δο-
 κεῖν δίκαιον εἶναι, μὴ ὄντα. Τοὺς μὲν οὖν τῶν λό-
 γων, οἱ τὰς τῶν καλῶν ἔχουσιν ὑποθήκας, οὕτως
 ἀποδεχώμεθα. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πράξεις σπουδαῖαι

Ε τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν ἡ μνήμης ἀκολουθία πρὸς ἡμᾶς διασώζονται, ἡ ποιητῶν ἡ συγγραφέων φυλαττόμεναι λόγοις, μηδὲ τῆς ἐντεῦθεν ὠφελείας ἀπολειπώμεθα. Οἷον, ἐλοιδορεῖ τὸν Περικλέα τῶν ἐξ ἀγορᾶς τις ἀνθρώπων· ὁ δὲ οὐ προσεῖχε· καὶ εἰς πᾶσαν ὁ διήρκεσε τὴν ἡμέραν, ὁ μὲν ἀφειδῶς πλύνων αὐτὸν τοῖς ὀνειδέσιν, ὁ δὲ οὐ μέλων αὐτῷ. Εἶτα, ἐσπέρας ἦδη καὶ σκότους ἀπαλλαττόμενον μόλις ὑπὸ φωτὶ παρέπεμψε Περικλῆς, ὅπως αὐτῷ μὴ διαφθαρεῖν τὸ πρὸς φιλοσοφίαν γυμνάσιον. Πάλιν τις Εὐκλείδῃ τῷ Μεγαρόθεν παροξυνθεὶς θάνατον ἠπειλήσεν καὶ ἐπώμοσεν· ὁ δὲ ἀντίωμοσεν, ἥ μὴν ἱλεώσασθαι αὐτὸν, καὶ παύσειν χαλεπῶς πρὸς αὐτὸν ἔχοντα. Πόσου
 179 Α ἄξιον τῶν τοιούτων τι παραδειγμάτων εἰσελθεῖν τὴν μνήμην, ἀνδρὸς ὑπὸ ὀργῆς ἦδη κατεχομένου; Τῇ τραγωδίᾳ γὰρ οὐ πιστευτέον ἀπλῶς λεγούσῃ, ἐπ' ἐχθροὺς θυμὸς ὀπλίζει χεῖρα· ἀλλὰ μάλιστα μὲν μηδὲ διανίστασθαι πρὸς θυμὸν τὸ παράπαν. Εἰ δὲ μὴ ῥάδιον τοῦτο, ἀλλ' ὥσπερ χαλινὸν αὐτῷ τὸν λογισμὸν ἐμβάλλοντας, μὴ· ἔἴν ἐκφέρεσθαι περαιτέρω.

Ἐπαναγάγωμεν δὲ τὸν λόγον αὖθις πρὸς τὰ τῶν σπουδαίων πράξεων παραδείγματα. Ἐτυπτε τις τὸν Σωφρονίσκου Σωκράτην εἰς αὐτὸ τὸ πρόσωπον ἐμπεσὼν ἀφειδῶς· ὁ δὲ οὐκ ἀντῆρεν, ἀλλὰ παρείχε τῷ
 παροينوῦντι τῆς ὀργῆς ἐμφορεῖσθαι, ὥστε ἐξοιδεῖν B

ἤδη καὶ ὕπουλον αὐτῷ τὸ πρόσωπον ὑπὸ τῶν πληγῶν εἶναι. Ὡς δ' οὖν ἐπαύσατο τύπτων, ἄλλο μὲν οὐδὲν ὁ Σωκράτης ποιῆσαι, ἐπιγράψαι δὲ τῷ μετώπῳ λέγεται, ὥσπερ ἀνδριάντι, τὸν δημιουργόν, ὁ δεῖνα ἐποίει· καὶ τοσοῦτον ἀμύνασθαι. Ταῦτα σχεδὸν εἰς ταῦτόν τοις ἡμετέροις φέροντα πολλοῦ ἄξιον εἶναι μιμήσασθαι τοὺς τηλικούτους φημί. Τουτὶ μὲν γὰρ τὸ τοῦ Σωκράτους ἀδελφὸν ἐκείνῳ τῷ παραγγέλματι, ὅτι τῷ τύπτοντι κατὰ τῆς σιαγόνος καὶ τὴν ἑτέραν παρέχειν προσῆκε, τοσοῦτου δεῖν ἀπαμύνασθαι. Τὸ δὲ τοῦ Περικλέους ἢ τὸ Εὐκλείδου, τῷ, τοὺς διώκοντας ὑπομένειν, καὶ πρῶως αὐτῶν τῆς ὀργῆς ἀνέχεσθαι· καὶ τῷ, τοῖς ἐχθροῖς εὐχεσθαι τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ μὴ ἐπαρᾶσθαι. Ὡς ὁ γε ἐν τούτοις προπαιδευθεὶς, οὐκ ἔτ' ἂν ἐκείνοις ὡς ἀδυνάτοις διαπιστήσειεν. Οὐκ ἂν παρέλθοιμι τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὃς τὰς θυγατέρας Δαρείου αἰχμαλώτους λαβὼν, θαυμαστόν τι οἶον τὸ κάλλος παρέχειν μαρτυρουμένας, οὐδὲ προσιδεῖν ἠξίωσεν· αἰσχρὸν εἶναι κρίνων, τὸν ἄνδρα ἐλόντα, γυναικῶν ἡττηθῆναι. Τουτὶ γὰρ εἰς ταῦτόν ἐκείνῳ φέρει, ὅτι ὁ ἐμβλέψας πρὸς ἡδονὴν γυναικί, καὶ μὴ τῷ ἔργῳ τὴν μοιχείαν ἐπιτελέσῃ, ἀλλὰ τῷ γε τὴν ἐπιθυμίαν τῇ ψυχῇ παραδεδᾶσθαι, οὐκ ἀφίεται τοῦ ἐγκλήματος. Τὸ δὲ τοῦ Κλεινίου, τῶν Πυθαγόρου γνωρίμων ἐνός, χαλεπὸν πιστεῦσαι ἀπὸ ταῦτομάτου συμβῆναι τοῖς ἡμετέροις, ἀλλ' οὐχὶ μιμησαμένου σπουδῇ. Τί δὲ ἦν ὁ ἐποίησεν ἐκεῖνος; Ἐξὸν δι' ὄρκου τριῶν τα-

λάντων ζημίαν ἀποφυγεῖν, ὁ δὲ ἀπέτισε μᾶλλον
 ἢ ὤμωσε, καὶ ταῦτα εὐορκεῖν μέλλων· ἀκούσας,
 ἐμοὶ δοκεῖν, τοῦ προστάγματος, τὸν ὄρκον ἡμῖν ἀπα-
 γορεύοντος. Ἄλλ', ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον, πάλιν εἰς Ε
 ταῦτὸν ἐπανίωμεν· οὐ πάντα ἐξῆς παραδεκτέον
 ἡμῖν, ἀλλ' ὅσα χρήσιμα. Καὶ γὰρ αἰσχροὺς τῶν μὲν
 σιτίων τὰ βλαβερά διωθεῖσθαι, τῶν δὲ μαθημάτων,
 αὐτὴν τὴν ψυχὴν ἡμῶν τρέφει, μηδένα λόγον ἔχειν,
 ἀλλ' ὥσπερ χειμάρρουν παρασύροντας ἅπαν τὸ προσ-
 τυχὸν ἐμβάλλεσθαι. Καίτοι τίνα ἔχει λόγον, κυβερ-
 νήτην μὲν οὐκ εἰκῇ τοῖς πνεύμασιν ἐφίεναι, ἀλλὰ
 πρὸς ὄρμους εὐθύνειν τὸ σκάφος· καὶ τοξότην κατὰ
 σκοποῦ βάλλειν· καὶ μὲν δὴ καὶ χαλκευτικὸν τίνα
 ἢ τεκτονικὸν ὄντα τοῦ κατὰ τὴν τέχνην ἐφίεσθαι
 τέλους· ἡμᾶς δὲ καὶ τῶν τοιούτων δημιουργῶν ἀπο-
 λείπεσθαι, πρὸς γε τὸ συνορᾶν δύνασθαι τὰ ἡμέ-
 τερα; Οὐ γὰρ δὴ τῶν μὲν χειρωνακτῶν ἐστὶ ^ε τι
 180 ^Α πέρας τῆς ἐργασίας, τοῦ δὲ ἀνθρωπίνου βίου σκο-
 πὸς οὐκ ἐστὶ, πρὸς δὲ ἀφορῶντα πάντα ποιεῖν καὶ λέ-
 γειν χρή τὸν γε μὴ τοῖς ἀλόγοις παντάπασι προσει-
 κέναι μέλλοντα; Ἡ οὕτως ἂν εἶημεν ἀτεχνῶς κατὰ
 τῶν πλοίων τὰ ἀνερμάτιστα, οὐδενὸς ἡμῖν νοῦ ἐπὶ
 τῶν τῆς ψυχῆς οἰάκων καθεζομένου, εἰκῇ κατὰ τὸν
 βίον ἄνω καὶ κάτω περιφερόμενοι· ἀλλ' ὥσπερ ἐν
 τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν, εἰ δὲ βούλει, τῆς μουσικῆς,
 ἐκείνων εἰς τῶν ἀγώνων αἰ μελέται, ὧν περ οἱ ^α στέ-
 φανοι πρόκεινται, καὶ οὐδεὶς γε πάλιν ἀσκῶν ἢ
 παγκράτιον, εἴτα κιθαρίζειν ἢ αὐλεῖν μελετᾷ. Οὐκ-

ουν ὁ Πολυδάμας γε, ἀλλ' ἐκεῖνος πρὸ τοῦ ἀγῶνος
 Β τοῦ Ὀλυμπιάσι τὰ ἄρματα ἴστη τρέχοντα, καὶ διὰ
 τούτων τὴν ἰσχὺν ἐκράτυνε. Καὶ ὁ γε Μίλων ἀπὸ
 τῆς ἀλληλειμμένης ἀσπίδος οὐκ ἐξωθεῖτο, ἀλλ' ἀν-
 τεῖχεν ὠθούμενος οὐχ ἥττον, ἢ οἱ ἀνδριάντες οἱ τῇ
 μολύβδῳ συνδεδεμένοι. Καὶ ἀπαξαπλῶς αἱ μελέται
 αὐτοῖς παρασκευαῖ τῶν ἄθλων ἦσαν. Εἰ δὲ τὰ Μαρ-
 σύου ἢ τὰ Ὀλύμπου τῶν Φρυγῶν περιειργάζοντο
 κρούματα, καταλιπόντες τὴν κόνιν καὶ τὰ γυμνάσια,
 ταχὺ γ' ἂν στεφάνων ἢ δόξης ἔτυχον, ἢ διέφυγον
 τὸ μὴ καταγέλαστοι εἶναι κατὰ τὸ σῶμα; Ἀλλ' οὐ
 μέντοι οὐδὲ ὁ Τιμόθεος τὴν μελωδίαν ἀφείς, ἐν
 ταῖς παλαιστραῖς διῆγεν. Οὐ γὰρ ἂν τοσοῦτον ὑπῆρ-
 C ξεν αὐτῷ διενεγκεῖν ἅπαντων τῇ μουσικῇ, ὥς γε το-
 σοῦτον περιῆν τῆς τέχνης, ὥστε καὶ θυμὸν ἐγείρειν
 διὰ τῆς συντόνου καὶ αὐστηρᾶς ἁρμονίας, καὶ μέν-
 τοι καὶ χαλᾶν καὶ μαλάττειν πάλιν διὰ τῆς ἀνει-
 μένης, ὅποτε βούλοιο. Ταύτη τοι καὶ Ἀλεξάνδρῳ
 ποτὲ τὸ Φρύγιον ἐπαυλήσαντα, ἐξαναστῆσαι αὐτὸν
 ἐπὶ τὰ ὄπλα λέγεται μεταξὺ δειπνοῦντα, καὶ ἐπα-
 ναγαγεῖν πάλιν πρὸς τοὺς συμπότας, τὴν ἁρμονίαν
 χαλάσαντα. Τοσαύτην ἰσχὺν ἔν τε μουσικῇ καὶ τοῖς
 γυμνικοῖς ἀγῶσι πρὸς τὴν τοῦ τέλους κτῆσιν ἢ με-
 λέτῃ παρέχεται.

Ἐπεὶ δὲ στεφάνων καὶ ἀθλητῶν ἐμνήσθην, ἐκεῖ-
 νοι μυρία παθόντες ἐπὶ μυρίοις, καὶ πολλαχόθεν
 τὴν ῥώμην ἑαυτοῖς συναυξήσαντες, πολλὰ μὲν γυ-

μναστικοῖς ἐνιδρώσαντες πόνοις, πολλάς δὲ πληγὰς D
 ἐν παιδοτρίβου λαβόντες, δίαιταν δὲ οὐ τὴν ἡδίστην,
 ἀλλὰ τὴν παρὰ τῶν γυμναστῶν αἰρούμενοι, καὶ
 τᾶλλα, ἵνα μὴ διατρίβω λέγων, οὕτω διάγοντες,
 ὥς τὸν πρὸ τῆς ἀγωνίας βίον μελέτην εἶναι τῆς
 ἀγωνίας, τηνικαῦτα ἀποδύονται πρὸς τὸ στάδιον,
 καὶ πάντα πονοῦσι καὶ κινδυνεύουσιν, ὥστε κοτί-
 νου λαβεῖν στέφανον, ἢ σελίνου, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν
 τοιούτων, καὶ νικῶντες ἀναβρῆθῆναι παρὰ τοῦ κή-
 ρυκος. Ἡμῖν δὲ, οἷς ἄθλα τοῦ βίου πρόκειται οὕτω
 θαυμαστὰ πλήθει τε καὶ μεγέθει, ὥστε ἀδύνατα
 εἶναι ρηθῆναι λόγῳ, ἐπ' ἅμῳ καθεύδουσι, καὶ
 κατὰ πολλὴν διαιτωμένοις ἄδειαν, τῇ ἐτέρᾳ λαβεῖν E
 τῶν χειρῶν ὑπάρξει; Πολλοῦ μέντ' ἂν ἄξιον ᾦν ἡ ρα-
 θυμία τῷ βίῳ, καὶ ὃ γε Σαρδανάπαλος τὰ πρῶτα
 πάντων εἰς εὐδαιμονίαν ἐφέρετο, ἢ καὶ ὁ Μαργί-
 τῆς, εἰ βούλει, ὃν οὐτ' ἀροτῆρα, οὔτε σκαπτῆρα,
 οὔτε ἄλλο τι τῶν κατὰ τὸν βίον ἐπιτηδείων εἶναι
 Ὅμηρος ἔφησεν, εἰ δὴ Ὅμηρου ταῦτα. Ἀλλὰ μὴ
 ἀληθὲς μᾶλλον ὁ τοῦ Πιττακοῦ λόγος, ὃς ἔχaleπόν 181
 ἔφησεν ἐσθλὸν ἔμμεναι; Διὰ πολλῶν γὰρ δὴ τῷ ὄν- A
 τι πόνων διεξελθοῦσι μόλις ἂν τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων
 τυχεῖν ἡμῖν περιγένοιτο, ὧν ἐν τοῖς ἄνω λόγοις οὐ-
 δὲν εἶναι παράδειγμα τῶν ἀνθρωπίνων ἐλέγομεν. Οὐ
 δὴ οὖν ραθυμήτέον ἡμῖν, οὐδὲ τῆς ἐν βραχεὶ ρα-
 στῶνης μεγάλας ἐλπίδας ἀνταλλακτέον, εἴπερ μὴ
 μέλλοιμεν ὀνειδέη τε εἶξιν καὶ τιμωρίας ὑφέξιν, οὐ

τι παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐνθάδε (καίτοι καὶ τοῦτο οὐ
 μικρὸν τῷ γε νοῦν ἔχοντι), ἀλλ' ἐν τοῖς, εἴτε ὑπὸ
 γῆν, εἴτε καὶ ὅπου δὴ τοῦ παντὸς ὄντα τυγχάνει,
 ἁδικαιωτηρίοις. Ὡς τῷ μὲν ἀκουσίως τοῦ προσήκον-
 τος ἁμαρτόντι καὶ συγγνώμη τις ἴσως παρὰ τοῦ
 Θεοῦ γένοιτο· τῷ δὲ ἐξεπίτηδες τὰ χεῖρω προελο-
 μένῳ οὐδεμία παραίτησις τὸ μὴ οὐχὶ πολλαπλασίῳ B
 τὴν κόλασιν ὑποσχεῖν. Τί οὖν ποιῶμεν; φαίη τίς ἄν.
 Τί ἄλλο γε, ἢ τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ἔχειν, πᾶσαν
 σχολὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἄγοντας;

Οὐ δὴ οὖν τῷ σώματι δουλευτέον, ὅτι μὴ πᾶσα
 ἀνάγκη· ἀλλὰ τῇ ψυχῇ τὰ βέλτιστα ποριστέον,
 ὥσπερ ἐκ δεσμοτηρίου, τῆς πρὸς τὰ τοῦ σώματος
 πάθη κοινωνίας αὐτὴν διὰ φιλοσοφίας λύοντας, ἅμα
 δὲ καὶ τὸ σῶμα τῶν παθῶν κρεῖττον ἀπεργαζομέ-
 νους. Γαστρί μὲν γε τὰ ἀναγκαῖα ὑπηρετοῦντας,
 οὐχὶ τὰ ἥδιστα προσῆκεν, ὥς οἱ γε τραπεζοποιούς
 τινες καὶ μαγείρους περινοοῦντες, καὶ πᾶσαν διε-
C ρευνώμενοι γῆν τε καὶ θάλασσαν, οἷόν τιτι χαλεπῷ
 δεσπότη φόρους ἀπάγοντες, ἐλεεινοὶ τῆς ἀσχολίας,
 τῶν ἐν ἁδου κολαζομένων οὐδὲν πάσχοντες ἀνεκτό-
 τερον, ἀτεχνῶς εἰς πῦρ ξαίνοντες, καὶ κοσκίνῳ φέ-
 ροντες ὕδωρ, καὶ εἰς τετρημένον ἀντλοῦντες πίθον,
 οὐδὲν πέρας τῶν πόνων ἔχοντες. Κουρὰς δὲ καὶ ἀμ-
 πεχόνας ἔξω τῶν ἀναγκαίων περιεργάζεσθαι, ἢ δυσ-
 τυχούντων ἐστί, κατὰ τὸν Διογένηος λόγον, ἢ ἀδι-

κούντων. Ὡστε καλλωπιστὴν εἶναι καὶ ὀνομάζε-
 σθαι, ὁμοίως αἰσχρὸν ἡγεῖσθαι φημί δεῖν τοὺς τοιού-
 τους, ὡς τὸ ἐταίρειν ἢ ἀλλοτρίοις γάμοις ἐπιβου-
 λεύειν. Τί γὰρ ἂν διαφέροι τῷ τε νοῦν ἔχοντι, ξυ-
 D στίδα ἀναβεβλήσθαι, ἢ τι τῶν φαύλων ἱμάτιον φέρειν,
 ἕως ἂν μηδὲν ἐνδέῃ τοῦ πρὸς χειμῶνά τε εἶναι
 καὶ θάλλπος ἀλεξητήριον; Καὶ τᾶλλα δὴ τὸν αὐτὸν
 τρόπον μὴ περιττότερον τῆς χρείας κατεσκευάσθαι,
 μηδὲ περιέπειν τὸ σῶμα πλέον, ἢ ὡς ἄμεινον τῇ
 ψυχῇ. Οὐχ ἥττον γὰρ ὄνειδος ἀνδρὶ, τῷ γε ὡς ἀλη-
 θῶς τῆς προσηγορίας ταύτης ἀξίῳ, καλλωπιστὴν
 καὶ φιλοσώματον εἶναι, ἢ πρὸς ἄλλο τι τῶν παθῶν
 ἀγεννῶς διακεῖσθαι. Τὸ γὰρ τὴν πᾶσαν σπουδὴν
 εἰσφέρεισθαι, ὅπως ὡς κάλλιστα αὐτῷ τὸ σῶμα
 ἔξοι, οὐ διαγινώσκοντός ἐστιν ἑαυτὸν, οὐδὲ συνιέν-
 τος τοῦ σοφοῦ παραγγέλματος ὅτι οὐ τὸ δριῦμένον
 E ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ τινος δεῖται περιττοτέρας
 σοφίας, δι' ἧς ἕκαστος ἡμῶν ἕστις ποτέ ἐστιν,
 ἑαυτὸν ἐπιγινώσεται. Τοῦτο δὲ μὴ καθηραμένοις τὸν
 νοῦν ἀδυνατώτερον, ἢ λημῶντι πρὸς τὸν ἥλιον ἀνα-
 βλέψαι. Κάθαρσις δὲ ψυχῆς, ὡς ἀθρώως τε εἰπεῖν καὶ
 ὑμῖν ἱκανῶς, τὰς διὰ τῶν αἰσθήσεων ἡδονὰς ἀτι-
 μάζειν· μὴ ὀφθαλμοὺς ἐστιᾶν ταῖς ἀτόποις τῶν
 θαυματοποιῶν ἐπιδείξεσιν, ἢ σωματικῶν θέαις ἡδονῆς
 κέντρον ἐναφιέντων, μὴ διὰ τῶν ὧτων διεφθαρμέ-
 νην μελωδίαν τῶν ψυχῶν καταχεῖν. Ἀνελευθερίας
 γὰρ δὴ καὶ ταπεινότητος ἔκγονα πάθη ἐκ τοῦ τοιού-
 τουδε τῆς μουσικῆς εἵδους ἐγγίνεσθαι πέφυκεν. Ἀλλὰ

τὴν ἑτέραν μεταδιωκτέον ἡμῖν, τὴν ἁμείνω τε καὶ εἰς ἁμείνον φέρουσιν, ἥ καὶ Δαβὶδ χρώμενος, ὁ ποιητὴς τῶν ἱερῶν ᾠσμάτων, ἐκ τῆς μανίας, ὡς φασί, τὸν βασιλέα καθίστη. Λέγεται δὲ καὶ Πυθαγόραν, κωμασταῖς περιτυχόντα μεθύουσι, κελεύσαι τὸν αὐλητὴν τὸν τοῦ κώμου κατάρχοντα, μεταβαλόντα τὴν ἁρμονίαν, ἐπαυλῆσαι σφισι τὸ Δῶριον· τοὺς δὲ οὕτως ἀναφρονῆσαι ὑπὸ τοῦ μέλους, ὥστε B τοὺς στεφάνους ρίψαντας, αἰσχυνομένους ἐπανελθεῖν. Ἔτεροι δὲ πρὸς αὐλὸν κορυβαντιῶσι καὶ ἐκβαλγέονται. Τοσοῦτόν ἐστι τὸ διάφορον ὑγιоῦς ἢ μοχθηρᾶς μελωδίας ἀναπλησθῆναι. Ὡστε τῆς νῦν δὴ κρατούσης ταύτης ἦττον ὑμῖν μέθεκτέον, ἢ οὐτινοσοῦν τῶν αἰσχίστων. Ἀτμους γε μὴν παντοδαποὺς ἡδονὴν ὁσφρήσει φέροντας τῷ ἀέρι καταμιγνύναι, ἢ μύροις ἑαυτοὺς ἀναχρώννυσθαι, καὶ ἀπαγορεύειν αἰσχύνομαι. Τί δ' ἂν τις εἴποι περὶ τοῦ μὴ χρῆναι τὰς ἐν ἀφῇ καὶ γεύσει διώκειν ἡδονάς, ἢ ὅτι καταναγκάζουσιν αὐταὶ τοὺς περὶ τὴν ἑαυτῶν θήραν C ἐσχολακότας, ὥσπερ τὰ θρέμματα, πρὸς τὴν γαστέρα καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν συννενευκότας ζῆν, Ἐνὶ δὲ λόγῳ, πάντος ὑπεροπτεόν τοῦ σώματος τῷ μὴ ὡς ἐν βορβόρῳ ταῖς ἡδοναῖς αὐτοῦ κατορωρύχθαι μέλλοντι, ἢ τοσοῦτον ἀνθεκτέον αὐτοῦ, ὅσον, φησὶ Πλάτων, ὑπηρεσίαν ^c φιλοσοφίας κτωμένου, ἔοικότα που λέγων τῷ Παύλῳ, ὅς παραινεῖ μηδεμίαν χρῆναι τοῦ σώματος πρόνοιαν ἔχειν εἰς ἐπιθυμιῶν ἀφορμὴν. Ἡ τί διαφέρουσιν οἱ τοῦ μὲν σώματος ὡς ἂν κάλ-

λιστα ἔχοι, φροντίζουσι, τὴν δὲ χρησομένην αὐτῷ ψυχὴν ὡς οὐδενὸς ἀξίαν περιορῶσι, τῶν περὶ τὰ ὄργανα σπουδαζόντων, τῆς δὲ δι' αὐτῶν ἐνεργού- D
σης τέχνης καταμελούντων; Πᾶν μὲν οὖν τοῦναντίον κολάζειν αὐτὸ καὶ κατέχειν, ὥσπερ θηρίου τὰς δρμᾶς, προσῆκε, καὶ τοὺς ἀπ' αὐτοῦ θορύβους ἐγγινομένους τῇ ψυχῇ οἶονεὶ μάστιγι τῷ λογισμῷ καθιχνουμένους κοιμίζειν, ἀλλὰ μὴ πάντα χαλινὸν ἡδονῆς ἀνέντας περιορᾶν τὸν νοῦν, ὥσπερ ἡνίοχον, ὑπὸ δυσηνίων ἵππων ὕβρει φερομένων παρασυρόμενον ἄγεσθαι· καὶ τοῦ Πυθαγόρου μεμνησθαι, ὃς τῶν συνόντων τινὰ καταμαθὼν γυμνασίοις τε καὶ σιτίοις ἑαυτὸν εὖ μάλα κατασαρχοῦντα, οὕτως ἔφη· οὐ παύσῃ χαλεπώτερον σεαυτῷ κατασκευάζων τὸ δε-
F. σμωτήριον; Διὸ δὴ καὶ Πλάτωνά φασι τὴν ἐκ σώματος βλάβην προειδόμενον, τὸ νοσῶδες χωρίον τῆς Ἀττικῆς τὴν Ἀκαδημίαν καταλαβεῖν ἐξεπίτηδες, ἵνα τὴν ἄγαν εὐπάθειαν τοῦ σώματος οἷον ἀμπέλου τὴν εἰς τὰ περίττα φορὰν περικόπτοι. Ἐγὼ δὲ καὶ σφαλερὰν εἶναι τὴν ἐπ' ἄκρον εὐεξίαν ἱατρῶν ἤκουσα.

Ὅτε τοίνυν ἡ ἄγαν αὕτη τοῦ σώματος ἐπιμέλεια αὐτῷ τε ἀλυσιτελὴς τῷ σώματι, καὶ πρὸς τὴν ψυχὴν ἐμπόδιόν ἐστι· τό γε ὑποπεπτωκέναι τούτῳ καὶ θεραπεύειν, μανία σαφές. Ἀλλὰ μὴν εἰ τούτου
183 γε ὑπερορᾶν ^Γμελετήσαιμεν, σχολῇ γ' ἄλλο τι τῶν
^A ἀνθρωπίνων θαυμάσαιμεν. Τί γάρ ἐτι χρησόμεθα

πλούτῳ, τὰς διὰ τοῦ σώματος ἡδονὰς ἀτιμάζοντες ;
 Ἐγὼ μὲν οὐχ ὀρῶ, πλὴν εἰ μὴ, κατὰ τοὺς ἐν τοῖς
 μύθοις δράκοντας, ἡδονὴν τινα φέροι θησαυροῖς κα-
 τορώρυγμένοις ἐπαγρυπνεῖν. Ὁ γε μὴν ἐλευθερίως
 πρὸς τὰ τοιαῦτα διακεῖσθαι πεπαιδευμένος, πολλοῦ
 ἂν δέοι ταπεινόν τι καὶ αἰσχρὸν ἔργῳ ἢ λόγῳ ποτὲ
 προελέσθαι. Τὸ γὰρ τῆς χρείας περιττότερον, καὶ
 Λύδιον ἢ ψῆγμα, καὶ τῶν μυρμήκων ἔργον τῶν
 χρυσοφόρων, τοσούτῳ πλέον ἀτιμάσει, ὅσῳ περ ἂν
 ἥττον προσδέχεται· αὐτὴν δὲ δήπου τὴν χρείαν τοῖς
 τῆς φύσεως ἀναγκαίοις, ἀλλ' οὐ ταῖς ἡδοναῖς ὀριεῖ-
 B ται. Ὡς οἱ γε τῶν ἀναγκαίων ὄρων ἔξω γενόμενοι,
 παρὰ πλησίον τοῖς κατὰ τοῦ πρανοῦς φερομένοις
 πρὸς οὐδὲν στάσιμον ἔχοντες ἀποβῆναι, οὐδαμοῦ τῆς
 εἰς τὸ πρόσω φορᾶς ἴστανται· ἀλλ' ὅσῳ περ ἂν
 πλείω προσπεριβάλλωνται, τοῦ ἴσου δέονται ἢ καὶ
 πλείονος πρὸς τὴν τῆς ἐπιθυμίας ἐκπλήρωσιν, κατὰ
 τὸν Ἐξηχεστίδου Σόλωνα, ὃς φησι·

Πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνδράσι κεῖται.

Τῷ δὲ Θεόγνιδι πρὸς ταῦτα διδασκάλῳ χρηστέον,
 λέγοντι·

Οὐκ ἔραμαι πλουτεῖν, οὐτ' εὐχομαι, ἀλλὰ μοι εἴη C
 Ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων, μηδὲν ἔχοντι κακόν.

Ἐγὼ δὲ καὶ Διογένους ἄγαμαι τὴν πάντων ὁμοῦ
 τῶν ἀνθρωπίνων ὑπεροφίαν, ὅς γε καὶ βασιλέως
 τοῦ μεγάλου ἑαυτὸν ἀπέφηνε πλουσιώτερον, τῷ
 ἐλαττόνων, ἢ ἐκεῖνος, κατὰ τὸν βίον προσδεῖσθαι.
 Ἡμῖν δὲ ἄρα εἰ μὴ τὰ Πυθίου τοῦ Μυσοῦ προσεῖη
 τάλαντα, καὶ πλέθρα γῆς τόσα καὶ τόσα, καὶ βο-
 σκημάτων ἐσμοὶ πλείους ἢ ἀριθμῆσαι, οὐδὲν ἐξαρ-
 χέσει. Ἄλλ', οἶμαι, προσήκει ἀπόντα τε μὴ ποθεῖν
 τὸν πλοῦτον, καὶ παρόντος, μὴ τῷ κεκτῆσθαι
 μᾶλλον φρονεῖν, ἢ τῷ εἰδέναι αὐτὸν διατίθεσθαι. D
 Τὸ γὰρ τοῦ Σωκράτους εὖ ἔχει· ὅς μέγα φρονοῦν-
 τος πλουσίου ἀνδρὸς ἐπὶ τοῖς χρήμασιν, οὐ πρότερον
 αὐτὸν θαυμάσειν ἔφη, πρὶν ἂν καὶ ὅτι κεχρῆσθαι
 τούτοις ἐπίσταται πειραθῆναι. Ἡ Φειδίας μὲν καὶ
 Πολύκλειτος, εἰ τῷ χρυσίῳ μέγα ἐφρόνουν καὶ τῷ
 ἐλέφαντι, ὧν δὲ μὲν Ἡλείοις τὸν Δία, ὁ δὲ τὴν
 Ἥραν Ἀργείοις ἐποίησάτην, καταγελάστω ἂν ἦσθην
 ἄλλοτρίῳ πλούτῳ καλλωπιζόμενοι, ἀφέντες τὴν
 τέχνην, ὑφ' ἧς καὶ ὁ χρυσὸς ἡδίων καὶ τιμιώτερος
 ἀπεδείχθη· ἡμεῖς δὲ τὴν ἀνθρωπείαν ἀρετὴν οὐκ
 ἔξαρκεῖν ἑαυτῇ πρὸς κόσμον ὑπολαμβάνοντες,
 ἐλάττονος αἰσχύνης ἄξια ποιεῖν οἴομεθα; Ἀλλὰ δῆ- E
 τα πλούτου μὲν ὑπεροψόμεθα, καὶ τὰς διὰ τῶν
 αἰσθήσεων ἡδονὰς ἀτιμάσομεν, κολακείας δὲ καὶ
 θωπείας διωξόμεθα, καὶ τῆς Ἀρχιλόχου ἁλώπεκος
 τὸ κερδαλέον τε καὶ ποικίλον ζηλώσομεν; Ἄλλ' οὐκ
 ἔστιν ὁ μᾶλλον φευκτέον τῷ σωφρονοῦντι, τοῦ πρὸς
 δόξαν ζῆν, καὶ τὰ τοῖς πολλοῖς δοκοῦντα προσκο-

πειν, καὶ μὴ τὸν ὀρθὸν λόγον ἡγεμόνα ποιῆσθαι τοῦ
 βίου, ὥστε καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀντιλέγειν, καὶ
 ἀδοξεῖν καὶ κινδυνεύειν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ δέῃ, μηδὲν
 αἰρεῖσθαι τῶν ὀρθῶς ἐγνωσμένων παρακινεῖν. *H ¹⁸⁴
 τὸν μὴ οὕτως ἔχοντα τί τοῦ Αἰγυπτίου σοφιστοῦ ^A
 φήσομεν ἀπολείπειν, ὃς φυτὸν ἐγίγνετο καὶ θηρίον,
 ὁπότε βούλοιτο, καὶ πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ πάντα χρή-
 ματα; Εἶπερ δὴ καὶ αὐτὸς νῦν μὲν τὸ δίκαιον ἐπαι-
 νέσεται παρὰ τοῖς τοῦτο τιμῶσι· νῦν δὲ τοὺς ἐναν-
 τίους ἀφήσει λόγους, ὅταν τὴν ἀδικίαν εὐδοκιμοῦσαν
 αἰσθηταί, ὅπερ οἴκης ἐστὶ κολάκων. Καὶ ὥσπερ
 φασὶ τὸν πολὺποδα τὴν χροῶν πρὸς τὴν ὑποκειμέ-
 νην γῆν, οὕτως αὐτὸς τὴν διάνοιαν πρὸς τὰς τῶν
 συνόντων γνώμας μεταβαλεῖται. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν
 που καὶ τοῖς ἡμετέροις λόγοις τελειότερον μαθη-
 B σόμεθα· ὅσον δὲ σκιαγραφίαν τινὰ τῆς ἀρετῆς, τό-
 γε νῦν εἶναι, ἐκ τῶν ἔξωθεν παιδευμάτων περι-
 γραψόμεθα. Τοῖς γὰρ ἐπιμελῶς ἐξ ἐκάστου τὴν
 ὠφέλειαν ἀθροίζουσιν, ὥσπερ τοῖς μεγάλοις τῶν
 ποταμῶν, πολλαὶ γίνεσθαι πολλαχόθεν αἱ προσθῆ-
 και πεφύκασι. Τὸ γὰρ καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ
 κατατίθεσθαι, οὐ μᾶλλον εἰς ἀργυρίου προσθήκην,
 ἢ καὶ εἰς ἡντιναοῦν ἐπιστήμην ὀρθῶς ἡγεῖσθαι
 ἔχειν τῷ ποιητῇ προσῆκεν. Ὁ μὲν οὖν Βίας, τῷ
 υἱεὶ πρὸς Αἰγυπτίους ἀπαίροντι, καὶ πυνθανομένῳ
 τί ἂν ποιῶν αὐτῷ μάλιστα κεχαρισμένα πράττοι,
 C ἐφόδιον, ἔφη, πρὸς γῆρας κτησάμενος· τὴν ἀρετὴν
 δὴ τὸ ἐφόδιον λέγων, μικροῖς ὁροῖς αὐτὴν περι-

γράφων, ὅς γε ἀνθρωπίνῳ βίῳ τὴν ἀπ' αὐτῆς
 ὠφέλειαν ὠρίζετο. Ἐγὼ δὲ καὶ τὸ Τιθωνοῦ τις γῆ-
 ρας, καὶ τὸ Ἀργανθωνίου λέγῃ, καὶ τὸ τοῦ μακρο-
 βιωτάτου παρ' ἡμῖν Μαθουσάλα, ὅς χίλια ἔτη,
 τριάκοντα δεόντων, βιώσαι λέγεται· καὶ σύμπαντα
 τὸν ἄφ' οὗ γεγόνασιν ἄνθρωποι χρόνον ἀναμετρῇ,
 ὥς ἐπὶ παίδων διανοίας γελάσομαι, εἰς τὸν μακρὸν
 ἀπόσκοπῶν καὶ ἀγῆρῳ αἰῶνα, οὗ πέρας οὐδὲν ἔστι
 τῇ ἐπινοίᾳ λαβεῖν, οὐ μᾶλλον γε, ἢ τελευτὴν ὑπο-
 D θέσθαι τῆς ἀθανάτου ψυχῆς. Πρὸς ὃνπερ κτᾶσθαι
 παραινέσαιμ' ἂν τὰ ἐφόδια, πάντα λίθον, κατὰ τὴν
 παροιμίαν, κινουῦντας, ὅθεν ἂν μέλλῃ τις ὑμῖν ἐπ'
 αὐτὸν ὠφέλεια γενήσεσθαι. Μηδ' ὅτι χαλεπὰ ταῦτα
 καὶ πόνου δεόμενα, διὰ τοῦτ' ἀποκνήσωμεν· ἀλλ'
 ἀναμνησθέντας τοῦ παραινέσαντος, ὅτι δέοι βίον
 μὲν ἄριστον αὐτὸν ἕκαστον προαιρεῖσθαι, ἡδὺν δὲ
 προσδοκᾶν τῇ συνηθείᾳ γενήσεσθαι, ἐγχειρεῖν τοῖς
 βελτίστοις. Αἰσχρὸν γὰρ τὸν παρόντα καιρὸν προ-
 εμένους, ὕστερόν ποτ' ἀνακαλεῖσθαι τὸ παρελθόν,
 ὅτε οὐδὲν ἔσται πλέον ἀνιωμένοις. Ἐγὼ μὲν οὖν
 E ἃ κράτιστα εἶναι κρίνω, τὰ μὲν νῦν εἴρηκα, τὰ δὲ
 παρὰ πάντα τὸν βίον ὑμῖν συμβουλευέσσω· ὑμεῖς δὲ,
 τριῶν ἀρβύωστημάτων ὄντων, μὴ τῷ ἀνιάτῳ προσ-
 εοικέναι δόξητε, μηδὲ τὴν τῆς γνώμης νόσον παρα-
 πλησίαν τῇ τῶν εἰς τὰ σώματα δυστυχησάντων
 δείξητε. Οἱ μὲν γὰρ τὰ μικρὰ τῶν παθῶν κάμνον-
 τες, αὐτοὶ παρὰ τοὺς ἰατροὺς ἔρχονται· οἱ δὲ ὑπὸ

μειζόνων καταληφθέντες ἁρρώστημάτων, ἐφ' ἑαυ-¹⁸⁵
 τοὺς καλοῦσι τοὺς θεραπεύσοντας· οἱ δὲ εἰς ἀνή-^A
 κεστον παντελῶς μελαγχολίας παρενεχθέντες, οὐδὲ
 προσιόντας προσίενται. Ὁ μὴ πάθητε νῦν ὑμεῖς,
 τοὺς ὀρθῶς ἔχοντας τῶν λογισμῶν ἀποφεύγοντες.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ'

Εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Μάμαντα.

Οὐκ ἄγνοῶ τὸ μέγεθος τῶν ὑπὸ τῆς πανηγύρεως
 ἐγκωμίων· ἀλλ' ὥσπερ τοῦτο ἐπίσταμαι, οὕτω καὶ
 τῆς ἀσθενείας τῆς ἑμαυτοῦ ἐπαισθάνομαι. Ἡ μὲν
 γὰρ ὑπόθεσις ἀπαιτεῖ ἄξιόν τι ῥηθῆναι τῶν συνελ-
 θόντων, καὶ τῆς ἐλπίδος ἧς ἔχουσιν ἐφ' ἡμῖν, καὶ
 τῆς ὑποθέσεως. Ἐπειδὴ γὰρ ἐπὶ τῇ μεγίστῃ τῶν
 μαρτύρων ἄγομεν τὴν μνήμην σήμερον, ὀρθῇ πᾶσα
 διάνοια, καὶ ἐμπαρασκευος ἀκοή, εἰπεῖν τι ἄξιον τοῦ
 μάρτυρος προσδοκῶσα, καὶ πόθῳ τῷ περὶ αὐτὸν
 τὴν ἐκκλησίαν ἐπάγει. Καὶ γὰρ εὐγνώμονες παῖδες
 μεγάλα ἀπαιτοῦσι τὰ τῶν πατέρων ἐγκώμια, καὶ
 οὐκ ἂν καταδέξαιτο ἐν μικρότητι τοῦ λέγοντος κιν-
 δυνεύειν τῶν ἐγκωμιαζομένων τὸ μέγεθος. Ὡστε
 ὅσῳ μείζων ἢ προθυμία, τοσούτῳ μέγας ὁ κίνδυνος.
 Τί οὖν ποιήσομεν; Πῶς δὲ καὶ τὰς ὑμετέρας ἐπι-
 θυμίας ἀποπληρώσομεν, καὶ αὐτοὶ μὴ ἀπέλωμεν

ἄσυντελεεῖς τῶν παρόντων; Πάρακαλέσομεν ἐκάστην
 ψυχὴν, ἃ ἔχουσα ἦλθεν ἐν τῇ μνήμῃ, ταῦτα ἀνα-
 καινήσασαν τῇ διανοίᾳ, οἴκοθεν ἐπισιτισαμένην,
 τοῖς οἰκειοῖς ἐφοδίοις ἑαυτὴν εὐφράνῃσιν ἀπελθεῖν.
 Μνήσθητέ μοι τοῦ μάρτυρος, ὅσοι δι' ὀνείρων αὐτοῦ
 ἀπηλαύσατε· ὅσοι περιτυχόντες τῷ τόπῳ τούτῳ,
 ἐσχήκεσαν αὐτὸν συνεργὸν εἰς προσευχὴν· ὅσοις,
 ὀνόματι κληθεῖς, ἐπὶ τῶν ἔργων παρέστη· ὅσους
 ὁδοιπόρους ἐπανήγαγεν· ὄσους ἐξ ἀβρώστιας ἀνέ-
 D στησεν· ὅσοις παῖδας ἀπέδωκεν ἤδη τετελευτηκό-
 τας· ὅσοις προθεσμίας βίου μακροτέρας ἐποίησεν.
 Πάντα μοι συναγαγόντες, ἐγκώμιον ἐκ κοινοῦ ἐρά-
 νου πονήσατε. Ἀλλήλοις διάδοτε, ἃ οἶδεν ἕκαστος,
 τῷ μὴ εἰδότε· ἃ μὴ οἶδεν, λαμβανέτω παρὰ τοῦ
 εἰδότος, καὶ οὕτως ἐκ συνεισφορᾶς ἀλλήλους συνε-
 στιάσαντες, ἡμῶν τῇ ἀσθεναίᾳ σύγγνωτε.

Ταῦτα γὰρ ἐγκώμια μάρτυρος, ὁ πλοῦτος τῶν
 πνευματικῶν χαρισμάτων. Οὐ γὰρ ἔχομεν αὐτὸν
 κατὰ τὸν νόμον τῶν ἔξωθεν ἐγκωμίων ἀποσεμνύνειν·
 οὐκ ἔχομεν λέγειν πατέρας καὶ προγόνους περιφα-
 E νεῖς. Αἰσχρὸν γὰρ ἀλλοτρίοις κόσμοις κοσμεῖσθαι
 τὸν τῇ οἰκείᾳ ἀρετῇ διαφανῇ. Συνηθείας γὰρ νόμοις
 τὰ τοιαῦτα ἐν τοῖς ἐγκωμίοις παραλαμβάνουσιν.
 Ἐπεὶ ὁ γε τῆς ἀληθείας, ἴδια ἐκάστου ἀπαιτεῖ τὰ
 ἐγκώμια. Οὔτε γὰρ ἵππον ταχὺν ποιεῖ ἢ τοῦ πατρὸς
 περὶ τὸν δρόμον εὐμοιρία, οὔτε κυνὸς ἐγκώμιον τὸ ἐκ
 ταχυτάτων φῦναι. Ἀλλ' ὥσπερ ἄλλων ζώων ἡ ἀρε-

- τῇ ἐν αὐτῷ θεωρεῖται ἐκάστω, οὕτω καὶ ἀνδρὸς ἴδιος ἔπαινος, ὃ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ κατορθωμάτων μαρτυρούμενος. Τί πρὸς τὸν παῖδα ἢ τοῦ πατρὸς περιφάνεια; Οὕτως οὐκ ἔλαβεν ἐτέρωθεν τὸ περιφανές ὃ μάρτυς· ἀλλ' αὐτὸς τῷ ἐφεξῆς βίῳ λαμπτῆρα εὐκλείας
- 186 **A** ἀνῆψεν. Ἀπὸ Μάμαντος οἱ λοιποὶ, οὐκ ἂν ἐτέρων Μάμας. Παῖδες οἱ παρὰ τούτου τὴν εὐσέβειαν διδασκόμενοι, τούτῳ σεμνυνέσθωσαν. Αὐτὸς γὰρ οἰκοθὲν βρύει τὴν ἀρετήν. Οὐκ ἔστιν ὥσπερ χεῖμαρ ῥοῦς ἀλλοτρίᾳ συρροίᾳ σεμνυνόμενος, ἀλλὰ πηγὴ ἐστὶν ἀπὸ τῶν οἰκείων λαγόνων προχέουσα τὸ κάλλος. Θαυμάσωμεν τὸν ἄνδρα μὴ ἀλλοτρίῳ κόσμῳ κοσμούμενον, ἀλλὰ τῷ ἰδίῳ ἀποσεμνυνόμενον. Ὅρᾳς τοὺς λαμπροὺς ἵπποτρόφους; ὁρᾳς τὰ λευκὰ αὐτῶν μνήματα; πῶς λίθοι εἰσὶ παρατρεχόμενοι; Μνήμη δὲ μάρτυρος καὶ πᾶσα μὲν χώρα κεκίνηται, πᾶσα
- B** δὲ πόλις πρὸς ἑορτὴν μεταπεποιήται. Οὐδὲ οἱ συγγενεῖς τῶν πρὸς τοὺς τῶν πατέρων ἀποτρέχουσι τάφους, ἀλλὰ πάντες ἐπὶ τὸν τόπον τῆς εὐσεβείας. Πατέρα τοῦτον τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀληθείας, ἀλλ' οὐχὶ πατέρας καὶ σωμάτων ἀρχηγοὺς ὀνομάζουσιν. Ὅρᾳς πῶς ἀρετὴ τιμᾶται, καὶ οὐχὶ πλοῦτος; Οὕτως ἢ Ἑκκλησία, δι' ὧν τιμᾷ τοὺς προλαβόντας, προτρέπεται τοὺς παρόντας. Μὴ μοι, φησὶ, σπούδαζε περὶ πλοῦτον· μὴ περὶ σοφίαν τοῦ κόσμου τὴν καταργουμένην· μὴ περὶ δόξαν τὴν ἀπαθοῦσαν· ταῦτα τῷ βίῳ συναφανίζεται· ἀλλ' εὐσεβείας ἐργάτης ἔσοι. Αὕτη γὰρ καὶ εἰς οὐρανὸν σε ἀνοίσει, αὕτη καὶ ἀθά-

νατόν σου τὴν μνήμην καὶ διαρκῇ τὴν εὐκλειαν πα- C
ρὰ ἀνθρώποις παρασκευάσει.

Ὡστε εἴ τις μέμνηται τοῦ ποιμένος, μὴ θαυμα-
ζέτω τὸν πλοῦτον. Συνήλθομεν γὰρ ἐπαινέσαι οὐχὶ
πλούσιον ὄντα· μὴ ἀπέλθης πλούσιον θαυμάζων,
ἀλλὰ πενίαν μετ' εὐσεβείας. Ποιμὴν οὐδὲν μέγα,
οὐδὲ σοφὸν ἐπιτήδευμα. Οὐκ ἂν ὀργισθεῖς, ἀντὶ
ὀνειδούς, εἴπες τῷ παροξύναντί σε· ποιμὴν εἶ;
Ποιμὴν οὐδὲν πλεόν τῆς ἡμετέρου τροφῆς κεκτημέ-
νος, πῆραν ἀνημμένος, καὶ κορύνην φέρων, καὶ
τὰ πρὸς ἡμέραν ἐφόδια, οὐδεμίαν μέριμναν περὶ
τῆς αὔριον ἔχων. Θηρίοις πολέμιος, ἡμερωτάτων
ζώων σύννομος, φεύγων ἄγορὰν, φεύγων δικα-
στήρια, οὐ γνωρίζων συκοφάντας, οὐ γνωρίζων
ἐμπορίαν, οὐκ εἰδὼς πλοῦτον, οὐκ ἔχων ἰδίαν
σχέπην, ὑπὸ τὴν κοινὴν τοῦ κόσμου διαιτώμενος, D
ἐν νυκτὶ πρὸς οὐρανὸν ἀναβλέπων, καὶ διὰ τῶν
ἀστέρων ἀναγινώσκων τὸ θαῦμα τοῦ πεποιηκότος.
Ποιμὴν. Μὴ ἐπαισχυνώμεθα τὴν ἀλήθειαν. Μὴ τοὺς
ἔξωθεν μυθοποιούς μιμώμεθα, μὴ περιστέλλωμεν
τὴν ἀλήθειαν εὐπρεπείᾳ ῥημάτων. Γυμνὴ ἡ ἀλή-
θεια, ἀσυνηγόρητος, αὐτὴ ἑαυτὴν δεικνῦσα. Πλείο-
νι λόγῳ τὸ ταπεινόν· ἀλλὰ μᾶλλον θαυμάσεις τῷ
ἐγκωμίῳ. Ποιμὴν καὶ πένης, ταῦτα τῷ Χριστιανῷ
τὰ σεμνολογήματα. Ἐὰν τοὺς ἀρχηγούς τοῦ διδα-
σκαλείου τοῦ κατ' εὐσέβειαν ζητήσης, ὀλιεῖς τε καὶ E

τελῶναι· ἐὰν τοὺς μαθητάς, σκυτοτόμοι πένητες.

Οὐδείς πλούσιος, οὐδαμοῦ περιφάνεια. Ταῦτα πάντα μετὰ τοῦ κόσμου κατήργηται. Ἴδου τοίνυν τίνος ἡμέραν ἐορτάζομεν, ἐπὶ τίνι φαιδροὶ πάντες ἐσμέν, ἐπὶ τίνι βίος μεταπεποιήται. Ἐπειδὴ ὑπεμνήσθημεν τοῦ ποιμένος, μὴ καταφρόνει τῆς προσηγορίας.

Ἦκουσας ὅτι ὁ πρῶτος εὐαρεστήσας Ἀβελ ποιμὴν ὑπῆρξεν. Τίς ἐκείνου μιμητής; Μωϋσῆς ὁ μέγας νομοθέτης, ὁ τὴν πεῖραν Φαραὼ ἀποδράσας, ὁ μισήσας τῶν συννόμων τὸ ἐπίβουλον, οὗτος ἐν τῷ ὄρει τῷ Χωρῆθ ἐποίμαινεν· δι' ὧν ἐποίμαινεν, Θεῷ προσωμίλει. Οὐ δικαζόμενος εἶδεν ἐπὶ βράτου ἄγγελον, ἀλλὰ ποιμαίνων ἐκείνης τῆς ὁμιλίας τῆς οὐρανίου ἡξιώθη. Τίς μετὰ Μωϋσέα; Ἰακώβ ὁ πατριάρχης, ἐν τῷ ποιμαίνειν ὑπομονὴν τὴν περὶ τῆς ἀληθείας ἐπιδεικνύμενος, μικρὰ εἰκόνι τὸν ὅλον ἑαυτοῦ χαρακτηρίσας βίον. Τίνι παρέδωκε τὸν ζῆλον; Τῷ Δαβίδ. Δαβὶδ ἐκ ποιμαντικῆς παρῆλθεν εἰς βασιλείαν. Ἀδελφαὶ γὰρ ποιμαντικὴ καὶ βασιλική· παρ' ὅσον ἡ μὲν, τῶν ἀλόγων· ἡ δὲ, τῶν λογικῶν τὴν ἐπιστάσιαν ἐπεπίστευτο. Οὕτως ὑποβάθρα τῆς μείζονος ἐπιστήμης ἐστὶν αὕτη. Διὰ τοῦτο ἀμφοτέρω συλλαμβάνων ὁ Κύριός ἐστι καὶ ποιμὴν καὶ βασιλεὺς, τοὺς ἀλόγους ποιμαίνων, τοὺς λογικωτέρους ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιαν τῆς βασιλείας ἄγων. Βούλει μαθεῖν πηλίκον ἐστὶ ποιμὴν; Κύριος ποιμαίνει με. Πῶς δὲ ἀδελφὴ βασιλείας ποιμαντικῆ; Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; Ὁ ἐνταῦθα ποιμὴν,

ἐκεῖ βασιλεύς. Καὶ μὴ νομίσης παρ' ἄλλων μὲν μαρτυρεῖσθαι, αὐτὸν δὲ ἐπαισχύνεσθαι τῇ προσηγορίᾳ ταύτῃ. Ἀλλὰ κατασιωπήσας τοὺς νόθους ποιμένας, ἐφ' ἑαυτὸν περιστήσῃ τὴν ἀληθῆ τῆς ποιμαντικῆς μαρτυρίαν. Ἐγὼ εἶμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. Ἐγὼ εἶμι, καὶ οὐκ ἡλλοίωμαι. Πῶς ὅταν τὰ μεγάλα λέγῃ. Ἐγὼ τῇ χειρί μου ἐστρέψα τὴν γῆν. ἐγὼ ἐξέτεινα τὸν οὐρανὸν ὁ μόνος. ὡς ὅταν τὰλλα λέγῃ τὰ ἀξιοπρεπῆ καὶ ἀξια περὶ Θεοῦ λέγεσθαι, οὕτως λέγει. Ὁ ποιμὴν ὁ καλός; Ἀποδιώκει τοὺς νόθους, καὶ τὴν ἀλήθειαν εἰς ἑαυτὸν περιστήσιν. Ἐγὼ εἶμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. Μάθε τίς ἐστίν ὁ ποιμὴν, καὶ τίς ἐστίν ὁ καλός. Αὐτὸς ἐρμηνεύει. Ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων. ὁ δὲ μισθωτὸς, καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν, οὗ οὐκ ἔστι τὰ πρόβατα ἴδια, οὐ μέλει αὐτῷ, ὅταν ἴδῃ λύκον ἐρχόμενον.

D Ἐνταῦθα ζητεῖ ἡ Ἐκκλησία, εἰ ποιμὴν ὁ Κύριος, τίς μισθωτὸς ποιμὴν; Μὴ ὁ διάβολος; Καὶ εἰ ὁ διάβολος μισθωτὸς ποιμὴν, τίς ὁ λύκος; Ἀλλὰ λύκος μὲν ὁ διάβολος, τὸ ἀνήμερον θηρίον, τὸ ἀρπακτικόν, τὸ ἐπίβουλون, ὁ κοινὸς πάντων ἐχθρός. Ἐχέτω τοίνυν ἰδίαν προσηγορίαν μισθωτὸς ποιμὴν. Μισθωτοὺς ποιμένας τότε μὲν πρὸς τοὺς τότε ἀποστρεφόμενος ὁ Κύριος ἔλεγεν. Εἰσὶ δὲ καὶ οἱ νῦν, ὡς οὐκ ὄφελον, οἱ τὴν προσηγορίαν τῶν μισθωτῶν οἰκείουμενοι. Τότε ἀρχιερεῖς ἐνεδείκνυντο, καὶ Φαρισαῖοι,

καὶ πᾶν ἐκεῖνο τὸ κόμμα τὸ Ἰουδαϊκόν. Ἐκεῖνους
 μισθωτοὺς ἔλεγε ποιμένας, τοὺς οὐ διὰ τὸ ἀληθές,
 ἀλλὰ διὰ τὸ αὐτῶν χρειῶδες τὴν τοῦ ποιμαίνειν ἐξου- E
 σίαν λαθόντας. Οἱ ἐπὶ προφάσει ματαίᾳ προσευχό-
 μενοι, ἵνα κατεσθίωσι τὸν ἄρτον τῶν χηρῶν καὶ τῶν
 ὀρφανῶν, οὗτοι μισθωτοί. Οἱ τὴν χρεῖαν θεραπεύον-
 τες, οἱ τὸ παρὸν διώκοντες, οὐ πρὸς τὸ μέλλον
 ἀτενίζοντες, μισθωτοὶ καὶ οὐ ποιμένες εἰσὶν. Καὶ
 νῦν μισθωτοὶ πολλοὶ δοξαρίου δυστήνου τὴν ἑαυτῶν
 ζωὴν ἀποδιδόντες, οἱ καὶ νῦν ἐπὶ τοῖς ὑγιαίνουσι
 τοῦ Κυρίου ῥήμασι σχίσμα ποιοῦντες. Εἰπόντος γάρ
 ταῦτα τοῦ Κυρίου, σχίσμα ἐν αὐτοῖς ἐγένετο. Οἱ μὲν
 ἔλεγον, δαιμόνιον ἔχει· ἄλλοι, δαίμων ὀφθαλμοὺς
 τυφλοὺς βλέπειν ποιεῖν οὐ δύναται. Ὅρᾳς πῶς πα-
 λαίον τὸ πάθος τοῦ σχίσματος; Εὐθὺς γὰρ τὸ πτύον 188
 διακρίνει μὲν τὸ ἄχυρον ἀπὸ τοῦ σίτου· καὶ τὸ μὲν A
 κοῦφον καὶ ἄστατον ἀποσχίζεται τοῦ τροφίμου· τὸ
 δὲ πρὸς τροφήν πνευματικὴν ἐπιτήδειον παραμένει
 τῶν γεωργούντων. Διὰ τοῦτο σχίσμα ἐγένετο, καὶ
 οἱ μὲν οὕτω διεφέροντο· οἱ δὲ οὕτως. Ἰουδαίοις
 πρέπει τὸ σχίζεσθαι· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία τὸν
 χιτῶνα τὸν ἄρβραφον, τὸν ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸν δε-
 ξαμένην, τὸν ἀσχιστον ὑπὸ στρατιωτῶν διαφυλαχθέν-
 τα, ἡ Χριστὸν ἐνδυσασμένην, μὴ σχιζέτω τὸ ἱμάτιον.
 Καὶ γινώσκω τὰ ἐμὰ, καὶ γινώσκουσί με τὰ ἐμὰ.
 Ἦρπασεν δ' αἰρετικὸς τρὸς τὴν ἰδίαν κατασκευὴν
 τῆς βλασφημίας. Ἴδου, φησὶν, εἴρηται, ὅτι Γινώ- B
 σκουσί με τὰ ἐμὰ, καὶ γινώσκω τὰ ἐμὰ. Γινώσκειν

ἄρα τί λέγει; τὴν οὐσίαν νοεῖν; τὸ μέγεθος ἐκμε-
 τρεῖν; Ἐκεῖνα κατανοεῖσθαι τῆς θεότητος, ἃ σὺ τῇ
 σεαυτοῦ θρασυστομίᾳ κατεπαγγέλλῃ; Ἡ ἐκ τῶν
 κατόπιν οὐ νοεῖς τὸ μέτρον τῆς γνώσεως; Τί γινώ-
 σκομεν Θεοῦ; Τὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς φωνῆς μου
 ἀκούει. Ἴδε πῶς νοεῖται Θεός· ἐκ τοῦ ἀκούειν ἡμᾶς
 τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ· ἐκ τοῦ ἀκούοντας ποιεῖν. Τοῦτο
 γινώσις Θεοῦ, τήρησις ἐντολῶν Θεοῦ. Πῶς οὐ πολυ-
 πραγμοσύνη περὶ οὐσίας Θεοῦ; οὐ ζήτησις τῶν
 ὑπερκοσμίων; οὐκ ἐπίνοια τῶν ἀοράτων; Γινώσκει
 με τὰ ἐμὰ, καὶ γινώσκω τὰ ἐμὰ. Ἀρκεῖ σοι εἰδέναι,
 ὅτι ποιμὴν καλός· ὅτι ἔθηκε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ
 τῶν προβάτων. Οὗτος ὅρος τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπιγνώσεως. C
 Πόσος δὲ Θεός, καὶ τί τὸ μέτρον αὐτοῦ, καὶ ποτα-
 πὸς τὴν οὐσίαν, τὰ τοιαῦτα ἐπικίνδυνα μὲν τῷ
 ἐρωτῶντι· ἄπορα δὲ τῷ ἐρωτωμένῳ· σιωπὴ δὲ
 θεραπεία τῶν τοιούτων ἐστίν. Τὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς
 ἐμῆς φωνῆς ἀκούει, εἶπεν; οὐ συζητεῖ. Τουτέστιν
 οὐ παρακούει, οὐ φιλονεικεῖ. Ἦκουσας Υἱὸν, μή
 μοι τρόπους γεννήσεως μήτε αὐτὸς τεχνολόγει, μή-
 τε ὑπὸ αἰτίαν ἀνάγαγε· τὰ μὴ αἰτιολογήματα, μὴ
 διὰ σχίσματος διόριζε τὸ συνημμένον. Διὰ τοῦτο
 D προλαβὼν ἠσφαλίσατό σε ὁ εὐαγγελιστής. Ἦκουσας
 πρῶην, καὶ δὴ ἀκούεις· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, ἵνα
 μὴ τὸν Υἱὸν γέννημα ἀνθρώπινον νομίσης ἐκ τοῦ
 μὴ ὄντος παρεληλυθέναι. Λόγον σοι εἶπεν, διὰ τὸ
 ἀπαθές. Ἦν, σοι εἶπεν, διὰ τὸ ἄχρονον. Ἀρχὴν, σοι
 εἶπεν, ἵνα συνάψῃ τὸν γεννηθέντα τῷ Πατρί. Εἶδες

πρόβατον εὐπειθὲς πῶς ἀκούει φωνὴν Δεσπότου. Ἐν
 ἀρχῇ, καὶ ἦν, καὶ Λόγος. Μηδὲ λέγε τὸ, πῶς ἦν;
 καὶ, εἰ ἦν, οὐκ ἐγεννήθη, καὶ εἰ ἐγεννήθη, οὐκ ἦν.
 Οὐκ ἔστι πρόβατον τὸ τὰ τοιαῦτα λέγον. Προβάτου
 δέρμα· ἔσθωθεν δὲ λύκος ἐστὶν ὁ φθεγγόμενος. Ἐπί-
 E βουλος γνωρίζεσθω. Τὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς ἐμῆς φω-
 νῆς ἀκούει. Ἦκουσας Υἱόν; Νόησόν τὴν πρὸς Πα-
 τέρα ὁμοιότητα. Ὅμοιότητα λέγω, δι' ἀσθένειαν
 τῶν δυνατωτέρων σωμάτων. Ἐπεὶ τό γε ἀληθές
 (οὐ φοβοῦμαι γὰρ προσβαίνειν τὴν ἀλήθειαν), οὐκ
 εἰμὶ ἕτοιμος συκοφάντης. Ταυτότητα λέγω, φυλάσ-
 σων Υἱοῦ καὶ Πατρὸς ιδιότητα. Ἐν ὑποστάσει Υἱοῦ,
 189 μορφὴν νόησον πατρικὴν, ἵνα μοι τὸν ἀκριβῆ τῆς
 A εἰκόνος διασώσης λόγον, ἵνα μοι νοήσης θεοσεβῶς.
 Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί· οὐκ οὐ-
 σιῶν σύγχυσιν, ἀλλὰ χαρακτήρων ταυτότητα. Ἀλ-
 λά γὰρ ἔοικεν ἐναντιώτατον εἶναι τῶν πραγμάτων,
 ἀγαπητοί, ὅπου γε καὶ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν ἐξε-
 βιάσατο τὸ εὐπειθὲς τῆς ὑμετέρας ἀκοῆς, εἰπεῖν τι
 ἐν μέσοις καὶ φθέγγεσθαι, ἵνα ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ
 ἐν τῇ τοῦ ὀργάνου ἀσθενείᾳ μάλιστα διαφανῇ. Τάχα
 γὰρ διὰ τοῦτο ὑπερεπερίσσευσεν ἡμῶν τὸ ἀσθενές,
 ἵνα ἐπὶ πλεῖον δοξασθῇ ὁ τὸ ἀσθενές ἐνισχύων. Ὁ δὲ
 περιαγαγὼν ἡμῶν τὴν πανήγυριν ταύτην, καὶ πέ-
 B ρας δοὺς ταῖς περυσιναῖς εὐχαῖς, καὶ κεφαλὴν δοὺς
 τῷ ἐπιόντι χρόνῳ (ἡ γὰρ αὕτη ἡμέρα ὀρίζει ἡμῖν
 τὸν παρελθόντα κύκλον, καὶ κεφαλὴ γίνεται πάλιν
 τῷ ἐπερχομένῳ), ὁ τοίνυν ἐπισυνάξας καὶ χαρισά-

μενος τοῦ μέλλοντος τὴν ἐνέργειαν, διαφυλάξειεν ἡμᾶς ἐν αὐτῷ ἀβλαβεῖς, ἀνεπηρεάστους, ὑπὸ τοῦ λύκου ἀδιαρπάκτους· ἄσειστον τὴν ἐκκλησίαν ταύτην, φρουρουμένην τοῖς μεγάλοις πύργοις τῶν μαρτύρων διατηρήσειε. Πᾶσαν ἐπιβουλήν καὶ προσβολὴν αἵρετικῶν μηνιαμάτων ἀποστρέψειεν· ἐν ἡσυχίᾳ δὲ παράσχοι ἡμῖν διδάσκεισθαι τὰ θεῖα λόγια, καὶ διδάσκειν τὴν ἐπιχορηγουμένην χάριν τοῦ Πνεύματος· ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΔ'.

Κατὰ Σαβελλιανῶν καὶ Ἀρείου καὶ τῶν Ἀνομοίων.

Μάχεται Ἰουδαϊσμός Ἑλληνισμῷ, καὶ ἀμφοτέροι Χριστιανισμῷ, ὥσπερ Αἰγύπτιοι καὶ Ἀσσύριοι καὶ ἀλλήλοις ἦσαν πολέμιοι καὶ τῷ Ἰσραὴλ· ὥς καὶ ἐπὶ τῆς καχίας εὐρίσκομεν δειλίαν καὶ θράσος καὶ ἀλλήλοις ἀντικείμενα, καὶ τῇ ἀνδρίᾳ. Τοιαύτη τίς ἐστι καὶ πρὸς τὴν ὀρθότητα τῆς δολογίας ἐκατέρωθεν παρακειμένη μάχη· ἐντεῦθεν μὲν, Σαβελλίου· ἐτέρωθεν δὲ, τῶν τὸ ἀνόμοιον κηρυσσόντων. Ἡμεῖς δὲ, ὥσπερ ἀπεφύγομεν Ἑλληνας, καὶ τὴν πονηρὰν

εἰδωλολατρίαν ἐξετράπημεν, καὶ τὸ πολύθεόν αὐτῶν
 ἄθεον εἶναι κατέγνωμεν· οὕτως ἀπεφύγομεν καὶ
 τὴν τῶν Ἰουδαίων βλασφημίαν τῶν τὸν Υἱὸν τοῦ
 Θεοῦ ἀρνούμενων, φοβηθέντες ἐκεῖνην τὴν ἀπειλήν·
 Ὅς ἂν ἀρνήσηται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων,
 ἀπαρνήσομαι αὐτὸν καὶ γὰρ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς
 μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Φεύγωμεν δὴ οὖν, ὥς τὸ εἰκὸς,
 καὶ τοὺς τὰ συγγενῇ τούτοις, κατὰ τοῦ λόγου τῆς
 ἀληθείας, ἐπεξευρίσκοντας. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ὁ
 σοφὸς τοῦ κακοποιῆσαι διάβολος τὴν πρὸς Ἑλλήνας
 καὶ Ἰουδαίους τῶν Χριστιανῶν ἀλλοτριώσιν, καὶ
 ὅτι εὐθὺς ἐκ τῶν ὀνομάτων ἔχομεν πρὸς αὐτοὺς
 πολεμίως, τὸ ἡμέτερον ἐπιθείς ἑκατέροις ὄνομα,
 οὕτως ἐπεισάγειν ἐπιχειρεῖ πάλιν τὴν Ἰουδαϊκὴν
 ἄρνησιν, καὶ τὴν Ἑλληνικὴν πολυθειάν. Οἱ μὲν γὰρ
 ἔργον Θεοῦ εἶναι λέγοντες τὸν Μονογενῆ, καὶ ποίη-
 μα, εἶτα προσκυνοῦντες καὶ θεολογοῦντες, ἐκ τοῦ
 λατρεύειν τῇ κτίσει καὶ μὴ τῷ κτίσαντι, τὰ τῶν
 Ἑλλήνων ἀντικρυς ἐπεισάγουσιν· οἱ δὲ τὸν ἐκ Θεοῦ
 190 Θεὸν ἀρνούμενοι, καὶ ὀνόματι μὲν ὁμολογοῦντες
 Α Υἱὸν, ἔργῳ δὲ καὶ ἀληθεῖα τὴν ὑπαρξιν ἀθετοῦντες,
 τὸν Ἰουδαϊσμὸν πάλιν ἀνανεοῦνται. Καὶ γὰρ ὅταν
 ὁμολογῶσι Λόγον, τῷ ἐνδιαθέτῳ αὐτὸν παρεικάζουσι·
 καὶ σοφίαν λέγοντες, ὁμοίαν εἶναι λέγουσι τῇ ἔξει
 τῇ ἐν ψυχῇ τῶν πεπαιδευμένων συνισταμένη· καὶ
 διὰ τοῦτο πρόσωπον ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ, ἐπειδὴ
 καὶ ἄνθρωπος εἷς λέγεται, οὐ διαιρούμενος ἀπὸ τοῦ
 ἐνυπάρχοντος αὐτῷ λόγου καὶ τῆς σοφίας. Καίτοι

ὁ εὐαγγελιστῆς εὐθὺς ἐκ προοιμίων βοᾷ· Καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, ἰδίαν ὑπαρξιν διδοὺς τῷ Υἱῷ. Εἰ γὰρ ἐν καρδίᾳ ἦν ὁ Λόγος, πῶς ἂν ἐνοήθη Θεός; πῶς δ' ἂν ἦν πρὸς τὸν Θεόν; Ἐπειδὴ οὔτε ὁ ἐν ἀνθρώπῳ λόγος ἀνθρωπος, οὔτε πρὸς αὐτὸν εἶναι λέγεται, ἀλλ' ἐν αὐτῷ. Οὔτε γὰρ ζῶν ἐστίν, οὔτε ὑφεστώς· ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος ζωὴ ἐστὶ καὶ ἀλήθεια. Καὶ ὁ μὲν λόγος ὁ ἡμέτερος ὁμοῦ τε ἐλέχθη καὶ οὐκ ἐστὶ· περὶ δὲ τοῦ Θεοῦ λόγου τί φησιν ὁ ψαλμός; Εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, ὁ Λόγος σου διαμένει ἐν τῷ οὐρανῷ.

Καὶ ἐντεῦθεν μὲν οὗτος ὁ πόλεμος· ἐτέρωθεν δὲ τίς καὶ ποῖός ἐστιν ὁ κατὰ τῆς ἀληθείας ἀγών; Τὴν μὲν ὑπαρξιν συγχωροῦσι, καὶ ἴδιον εἶναι πρόσωπον
 C Υἱοῦ, καὶ ἴδιον Πατρὸς συντίθενται· ἀνομοιότητα δὲ τῆς φύσεως παρεισάγουσι. Καὶ τὸ τοῦ Υἱοῦ ὄνομα μέχρι φωνῆς συγχωροῦσι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ πρὸς τὴν κτίσιν αὐτὸ κατάγουσιν· οὐ δυσωπούμενοι τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου, ἑαυτὸν προδεικνύντος τῷ πρὸς τὴν τοῦ Πατρὸς θεωρίαν ἐπειγομένῳ. Ὁ ἐωρακὼς γὰρ ἐμὲ, φησὶν, ἑώρακε τὸν Πατέρα. Αὕτη δὲ ἡ φωνὴ ὀρθῶς λογιζομένοις ἀμφοτέρων ἐμφράττει τὰς βλασφημίας. Οὔτε γὰρ ἑαυτὸν εἶναι τὸν Πατέρα φάσκει, δὲ γὰρ διαιρεῖ τὰ πρόσωπα φανερώς ἐν τῷ λέγειν, Ὁ ἐωρακὼς ἐμέ. Δείκνυσι γὰρ ἐκ τούτου τὸ ἴδιον αὐτοῦ πρόσωπον· Ἐώρακε τὸν Πατέρα, ἀναφέρων

ἐπὶ τὸ πατρικὸν πρόσωπον, καὶ διαιρῶν ἅφ' ἑαυτοῦ D
 προδήλως, καὶ ἐν τῷ λέγειν· Εἰ ἐγνώκειτέ με, καὶ
 τὸν Πατέρα μου ἂν ᾔδειτε. Οὐ γὰρ σύγχυσιν τῶν
 προσώπων ἐμφαίνει ταῦτα, ἀλλὰ τὸ ἀπαράλλακτον
 τῆς θεότητος παρίστησιν. Ἀκουέτωσαν δὲ τὸν αὐτὸν
 ὁ λόγον καὶ οἱ ἐναντίοι· ὅτι ὁ τῆς τοῦ Υἱοῦ κατη-
 ξιωμένος κοινωνίας, οὐκ ἀπεστέρηται τοῦ Πατέρος.
 Οὐ γὰρ ἄλλοιον ὁ γεννήτωρ ἐγέννα, ἀλλὰ τοιοῦτον
 οἷος αὐτός ἐστιν. Ἄκουε, ὁ Ἀνόμοιος· Ἐγὼ καὶ ὁ
 Πατὴρ ἐν ἐσμεν. Ἄκουε καὶ σὺ, ὁ Σαβέλλιος· Ἐγὼ
 ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον, καὶ πρὸς αὐτὸν ὑπάγω.
 Καὶ ἐκάτερος ὑμῶν τὸ ἴδιον τραῦμα ἐκ τοῦ εὐαγγε-
 λικοῦ διδασκαλίου θεραπευέσθω. Καὶ σὺ μὲν τὴν
 ἐνότητα λάμβανε ἐπὶ τὸ τῆς φύσεως ἀπαράλλακτον·
 σὺ δὲ τὸ, Ἀπ' αὐτοῦ ἐξῆλθον, καὶ πρὸς αὐτὸν πη- E
 ρεύομαι, ἐπὶ τὸ τῶν προσώπων διάφορον. Συμ-
 βῶμεν οὖν ἐπὶ τούτοις, καὶ εἰρηνεύσωμεν, καὶ κα-
 ταθώμεθα τὸν μακρὸν κατὰ τῆς εὐσεβείας πόλεμον·
 ῥίψαντες μὲν τὰ ἡκονημένα ταῦτα τῆς ἀσεβείας
 ὅπλα, καὶ μεταχαλκεύσαντες τὰς ζιβύνας εἰς ἄρο-
 τρα, καὶ τὰς μαχαίρας εἰς ὀρέπανα. Μῆτε σὺ λέγε
 μόνον, ἀλλ' ἀκολούθει τῷ λέγοντι· Οὐκ εἰμὶ μόνος, 19
 ὅτι ὁ πέμψας με Πατὴρ μετ' ἐμοῦ ἐστιν. Ἄλλος A
 οὖν ὁ πέμψας Πατὴρ, καὶ ἄλλος ὁ πεμφθεὶς Υἱός.
 Καὶ πάλιν, Ἐγὼ, φησὶ, μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ,
 καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με Πατὴρ. Καὶ,
 Ἐν τῷ νόμῳ δὲ, φησὶ, τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται, ὅτι
 δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθοῦς ἐστιν. Ἀρίθμη-

σον, εἰ βούλει, τὰ πρόσωπα. Ἐγώ, φησὶν, εἰμὶ ὁ
 μαρτυρῶν. Εἷς. Καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας
 με. Δύο. Καὶ οὐκ ἐγὼ οὕτω τολμηρῶς ἀριθμῶ, ἀλλ'
 αὐτὸς ὁ Κύριος ἐδίδαξεν, εἰπὼν · Ἐν τῷ νόμῳ τῷ
 ὑμετέρῳ γέγραπται, ὅτι ἀνθρώπων δύο ἡ μαρτυρία
 ἀληθὴς ἐστίν. Καὶ σὺ δὲ ὁ κατ' ἄλλο εἶδος τῆς ἀσε-
 βείας θεομαχῶν, ὁ ἀνόμοιον εἶναι λέγων τῇ φύσει B
 τὸν Υἱὸν τῷ Θεῷ, ὁ τὴν ἰσότητά μὴ διδοὺς, ὁ
 διάστασιν ζωῆς ἐμποιῶν, δυσωπήθητι Παῦλον
 λέγοντά · Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου ·
 καὶ ὁς τῇ ζώσῃ εἰκόνι ἀπαράλλάχτως ἔχειν πρὸς
 τὴν ζωὴν τὴν ἀρχέτυπον. Ὁμολόγει Πατέρα Υἱοῦ,
 μὴ κτίσματος, δημιουργόν. Καὶ ἐν τῇ ἀληθινῇ τοῦ
 Πατρὸς ὁμολογίᾳ ὁς τὴν τοῦ γεννηθέντος πρὸς αὐ-
 τὸν ὁμοτιμίαν, μνησθεὶς τῆς τοῦ εὐαγγελιστοῦ
 μαρτυρίας, ὅτι Πατέρα ἔλεγεν ἑαυτοῦ τὸν Θεόν,
 ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ. Τὸ δὲ ἰσάζειν τῷ γε-
 γεννηκότι κατὰ τὴν φύσιν νοεῖται, οὐ κατὰ μέγε-
Cθους σωματικοῦ παράμετρησιν. Πῶς δὲ οὐχ ἄρπα-
 γμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, εἰ, ὥς σὺ βλα-
 σφημεῖς, οὐδέποτε ἴσος; Πῶς δὲ καὶ ἐν μορφῇ Θεοῦ
 ὑπῆρχεν, ὁ, κατὰ τὸν σὸν λόγον, μηδέποτε ὁμοίος;

Ἄλλ' ὁ μὲν πόλεμος ἐκατέρωθεν ἡμῖν τοιοῦτος,
 ἡ δὲ ἀλήθεια τίς; Μήτε σὺ φοβοῦ τὴν τῶν προσώ-
 πων ὁμολογίαν, ἀλλὰ λέγε Πατέρα, λέγε καὶ Υἱόν,
 μὴ ἐνὶ πράγματι δύο ὀνόματα ἐπιφθεγγόμενος,

ἀλλ' ἐξ ἑκατέρας τῆς προσηγορίας ἰδίαν ἔννοιαν δι-
 दाσκόμενος. Δεινὴ γὰρ ἀγνωμοσύνη μὴ καταδέχε-
 σθαι τὰ διδάγματα τοῦ Κυρίου, εὐκρινῶς διστῶν-
 τος ἡμῖν τῶν προσώπων τὴν ἑτερότητα. Ἐὰν γὰρ
 D ἀπέλθω, φησὶ, παρακαλέσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλ-
 λον πέμψει Παράκλητον ὑμῖν. Οὐκοῦν Υἱὸς μὲν ὁ
 παρακαλῶν, Πατὴρ δὲ ὁ παρακαλούμενος, Παρά-
 κλητος δὲ ὁ ἀποστελλόμενος. Ἄρ' οὖν οὐ φανερῶς
 ἀναισχυντεῖς ἀκούων ἐγὼ, περὶ τοῦ Υἱοῦ, ἐκεῖνος
 δὲ, περὶ τοῦ Πατρὸς, ἄλλος, περὶ τοῦ Πνεύματος
 τοῦ ἁγίου, καὶ πάντα φύρων, καὶ πάντα συγχέων,
 καὶ ἐνὶ πράγματι τὰς πάσας προσηγορίας περιτι-
 θεῖς; Μὴ μέντοι μηδὲ σὺ ἄρπαγμα πρὸς τὴν ἀσέ-
 βειαν λάβῃς τὴν τῶν προσώπων διαίρεσιν. Εἰ γὰρ
 καὶ δύο τῷ ἀριθμῷ, ἀλλὰ τῇ φύσει οὐ διέζευκται·
 οὐδὲ ὁ τὰ δύο λέγων, ἀλλοτρίωσιν ἐπεισάγει. Εἰς
 E Θεὸς, ὅτι καὶ Πατὴρ· εἰς Θεὸς δὲ καὶ ὁ Υἱὸς, καὶ
 οὐ δύο Θεοὶ, ἐπειδὴ ταυτότητα ἔχει ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν
 Πατέρα. Οὐ γὰρ ἄλλην ἐν Πατρὶ καθορῶ θεότητα,
 καὶ ἄλλην ἐν Υἱῷ· οὐδ' ἑτέραν φύσιν ἐκείνην, καὶ
 ἑτέραν ταύτην. Ἴνα μὲν οὖν τρανωθῇ σοι τῶν προσ-
 ῶπων ἡ ἰδιότης, ἀρίθμει ἰδίᾳ Πατέρα, καὶ ἰδίᾳ
 Υἱόν. Ἴνα δὲ μὴ εἰς πολυθεΐαν ἀποσχισθῇς, μίαν
 ὁμολόγει ἐπ' ἀμφοῖν τὴν οὐσίαν. Οὕτω καὶ Σαβέλ-
 λιος πίπτει, καὶ ὁ Ἀνόμοιος συντριβήσεται.

Ὅταν δὲ εἴπω μίαν οὐσίαν, μὴ δύο ἐξ ἑνὸς με-
 ρισθέντα νόει· ἀλλ' ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πατρὸς τὸν

Υἱὸν ὑποστάντα, οὐ Πατέρα καὶ Υἱὸν ἐκ μιᾶς οὐ- 192
 σίας ὑπερκειμένης. Οὐ γὰρ ἀδελφὰ λέγομεν, ἀλλὰ ^Α
 Πατέρα καὶ Υἱὸν ὁμολογοῦμεν. Τὸ δὲ τῆς οὐσίας
 ταύτων, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, οὐ προστά-
 γματι ποιηθεὶς, ἀλλ' ἐκ τῆς φύσεως γεννηθεὶς· οὐκ
 ἀπομερισθεὶς τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ μένοντος τελείου
 τέλειος ἀπολάμψας. Καὶ μή μοι περιδραμόντες,
 ὅσοι ἢ μὴ τελείως τοῖς λεγομένοις ἡκολουθήσατε,
 ἢ πρὸς ἐπήρειαν ἡμᾶς περιστήκατε, οὐ λαβεῖν τι
 παρ' ἡμῶν ὠφέλιμον ἐπιζητοῦντες, ἀλλὰ λαβέσθαι
 τινὸς τῶν λεγομένων ἐπιτηροῦντες, εἶπητε· δύο
 θεοὺς κηρύσσει, πολυθεΐαν καταγγέλλει. Οὐ δύο
 θεοὶ, οὐδὲ γὰρ δύο πατέρες. Ὁ μὲν ἀρχὰς εἰσάγων ^Β
 δύο, δύο κηρύττει θεοὺς. Τοιοῦτος δὲ ἐστὶ Μαρκί-
 ων, καὶ εἴ τις ἐκεῖνω τὴν ἀσέβειαν παραπλήσιος.
 Καὶ πάλιν ὁ ἑτεροούσιον λέγων τὸν γεγεννημένον
 πρὸς τὸν γεννήσαντα, δύο καὶ οὗτος λέγει θεοὺς,
 διὰ τὴν τῆς οὐσίας ἀνομοιότητα τὸ πολυθεον παρ-
 εισάγων. Εἰ γὰρ μία μὲν θεότης ἀγέννητος, μία δὲ
 γεννητὴ, σὺ εἴ ὁ τὴν πολυθεΐαν κηρύσσων, ἐναντίον
 μὲν λέγων εἶναι τὸ ἀγέννητον τῷ γεννητῷ, ἐναντίας
 δὲ δηλονότι καὶ τὰς οὐσίας τιθέμενος· εἴπερ οὐσία
 μὲν τοῦ Πατρὸς ἡ ἀγεννησία· οὐσία δὲ τοῦ Υἱοῦ ἡ
 γέννησις. Ὡστε οὐ δύο μόνον θεοὺς, ἀλλὰ καὶ μα-
 χομένους ἀλλήλοις λέγεις· καὶ τὸ δεινότατον, οὐ ^Γ
 προαιρέσει διδοὺς τὴν μάχην, ἀλλὰ φυσικῇ δια-
 στάσει, μηδέποτε ἐλθεῖν εἰς εἰρηνικὴν σύμβασιν
 δυναμένη. Ἄλλ' ὁ τῆς ἀληθείας λόγος ἐκατέρωθεν

τὰ ἐναντιώματα διαπέφευγεν. Ὅπου γὰρ μία μὲν ἡ ἀρχή, ἐν δὲ τὸ ἐξ αὐτῆς· καὶ ἐν μὲν τὸ ἀρχέτυπον, μία δὲ ἡ εἰκὼν· ὁ τῆς ἐνότητος λόγος οὐ διαφθείρεται. Διότι γεννητῶς ὑπάρχων ἐκ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, καὶ φυσικῶς ἐκτυπῶν ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα, ὡς μὲν εἰκὼν, τὸ ἀπαράλλακτον ἔχει· ὡς δὲ ἡ γέννημα, τὸ ὁμοούσιον διασώζει. Οὐδὲ γὰρ ὁ κατὰ τὴν ἀγορὰν τῇ βασιλικῇ εἰκόνι ἐνατενίζων, καὶ βασιλέα λέγων τὸν ἐν τῷ πίνακι, δύο βασιλέας ὁμολογεῖ, τὴν τε εἰκόνα, καὶ τὸν οὗ ἐστὶν ἡ εἰκὼν. Οὐτε ἐὰν δεῖξας τὸν ἐν τῷ πίνακι γεγραμμένον, εἴπῃ· οὗτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς, ἀπεστέρησε τὸ πρωτότυπον τῆς τοῦ βασιλέως προσηγορίας. Μᾶλλον μὲν οὖν ἐκείνῳ τὴν τιμὴν ἐβεβαίωσε, διὰ τῆς τούτου ὁμολογίας. Εἰ γὰρ ἡ εἰκὼν, βασιλεὺς, πολλῶν δὴ που εἰκὸς βασιλέα εἶναι τὸν τῇ εἰκόνι παρασχόμενον τὴν αἰτίαν. Ἄλλ' ἐνταῦθα μὲν ξύλα, καὶ κηρὸς, καὶ ζωγράφου τέχνη τὴν εἰκόνα ποιεῖ φθαρτὸν μίμημα, καὶ τεχνητὴν τοῦ ποιηθέντος· ἐκεῖ δὲ ὅταν ἀκούσης εἰκόνα, ἀπαύγασμα νόει τῆς δόξης. Τί δέ τὸ ἀπαύγασμα, καὶ τίς ἡ δόξα; Αὐτὸς εὐθὺς ἐρμήνευσεν ὁ ἀπόστολος ἐπάγων· Καὶ χαρακτηρ τῆς ὑποστάσεως. Ταῦτόν οὖν ἐστὶ τῇ δόξῃ μὲν ἡ ὑπόστασις, τῷ ἀπαυγασματι δὲ ὁ χαρακτήρ. Ὡστε τελείας μενούσης καὶ μηδὲν μειουμένης τῆς δόξης, τέλειον πρόεισι τὸ ἀπαύγασμα. Καὶ οὕτως ὁ τῆς εἰκόνης λόγος θεοπρεπῶς παραδεχθεὶς, τὴν ἐνότητα ἡμῖν παρίστησι τῆς θεότητος. Οὗτος

γὰρ ἐν ἐκείνῳ, καὶ κεῖνος ἐν τούτῳ. Ὅτι καὶ οὗτος τοιοῦτός ἐστιν, οἷος ἐκεῖνος· καὶ κεῖνος, οἷος οὗτος. Οὕτως ἐνοῦται τὰ δύο, τῇ μὴ διαλλάττειν, μηδὲ καθ' ἕτερον εἶδος καὶ ξένον χαρακτῆρα νοεῖσθαι τὸν Υἱόν. Πάλιν οὖν λέγω· εἷς καὶ εἷς, ἀλλ' ἡ φύσις ἀμέριστος, καὶ ἡ τελειότης ἀνελλειπής. Εἷς οὖν Θεὸς, ἐπειδὴ δι' ἀμφοτέρων ἐν εἶδος θεωρεῖται ὁλοκλήρως ἐν ἀμφοτέροις δεικνύμενον. Ἀλλὰ γὰρ πά-

B λαι ὁρῶ δυσανασχετοῦντας ὑμᾶς πρὸς τὸν λόγον, καὶ μονονοχὶ ἀκούειν δοκῶ, ὅτι τοῖς ὁμολογουμένοις ἐνδιατρίβων, τῶν πολυθρυλλήτων ζητημάτων οὐχ ἄπτομαι. Πᾶσα γὰρ ἀκοή νῦν πρὸς τὴν ἀκρόασιν τῶν λόγων τῶν περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀνηρέθισται. Ἐγὼ δὲ μάλιστα ἠβουλόμην, ὥς παρὲλαβον ἀπλοϊκῶς, ὥς συνεθέμην ἀνεπιτηδεύτως, οὕτω παραδιδόναι τοῖς ἀκούουσι· μὴ αἰεὶ περὶ τῶν αὐτῶν ἀπαιτούμενος τὰς εὐθύνας, ἀλλ' ἐκ μιᾶς ὁμολογίας πεπεισμένους ἔχων τοὺς διδασκόμενους. Ἐπειδὴ δὲ περιεστήκατε ἡμᾶς, δικασταὶ μᾶλλον

C ἢ μαθηταί, ἡμᾶς δοκιμάσαι βουλόμενοι, οὐκ αὐτοί τι λαβεῖν ἐπιζητοῦντες· ἀνάγκη ἡμᾶς ὥσπερ ἐν δικαστηρίῳ τὴν ἀντιλογίαν προτείνεσθαι, καὶ αἰεὶ μὲν ἀνακρίνεσθαι, αἰεὶ δὲ λέγειν ἃ παρελήφαμεν. Ὑμᾶς δὲ παρακαλοῦμεν, μὴ ἐκ παντὸς τρόπου ζητεῖν τὸ ὑμῖν ἄρεσκον παρ' ἡμῶν ἀκοῦσαι, ἀλλ' ὁ τῷ Κυρίῳ εὐάρεστόν ἐστι, καὶ σύμφωνον ταῖς Γραφαῖς, καὶ μὴ μαχόμενον τοῖς πατράσιν. Ἄ τοίνυν ἐλέγομεν περὶ τοῦ Υἱοῦ, ὅτι δεῖ ὁμολογεῖν ἴδιον

αὐτοῦ πρόσωπον, ταῦτ' ἔχομεν λέγειν καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Οὐ γὰρ ταῦτόν ἐστι τῷ Πατρὶ τὸ Πνεῦμα, διὰ τὸ γεγράφθαι, ὅτι Πνεῦμα ὁ Θεός. Οὐδὲ πάλιν Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἐν πρόσωπόν ἐστιν, ἐπειδὴ εἴρηται· Εἰ δέ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἐστὶν αὐτοῦ· ὁ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. Ἐντεῦθεν γὰρ ἠπατήθησάν τινες, Πνεῦμα καὶ Χριστὸν τὸν αὐτὸν εἶναι. Ἀλλὰ τί φαμέν; Ὅτι τὸ τῆς φύσεως οἰκεῖον ἐντεῦθεν ἐμφαίνεται, οὐχὶ προσώπων σύγχυσις. Ἔστι μὲν γὰρ ὁ Πατήρ, τέλειον ἔχων τὸ εἶναι καὶ ἀνενδεές, ρίζα καὶ πηγὴ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἔστι δὲ ὁ Υἱὸς ἐν πλήρει θεότητι ζῶν Λόγος, καὶ γέννημα τοῦ Πατρὸς ἀνενδεές. Πλήρες δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα, οὐ μέρος ἐτέρου, ἀλλὰ τέλειον καὶ ὁλόκληρον ἐφ' ἑαυτοῦ θεωρούμενον. Καὶ συνῆπται μὲν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ ἀδιαστάτως· συνῆπται δὲ τῷ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα. Τὸ γὰρ διορίζον οὐκ ἐστὶν, οὐδὲ τὸ διατέμνον τὴν ἐξ αἰδίου συνάφειαν. Αἰὼν γὰρ οὐδεὶς μεταξὺ παρεμπίπτει· οὐδὲ μὴν δέχεται ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἐπίνοιαν χωρισμοῦ, ὥς ἡ τοῦ Μονογενοῦς μὴ συνόντος αἰὲ τῷ Πατρὶ, ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος μὴ συνυπάρχοντος τῷ Υἱῷ.

Ὅταν οὖν ποτε συνάψωμεν τὴν Τριάδα, μὴ ὡς ἐνὸς πράγματος ἀδιαιρέτου μέρη φαντάζου τὰ τρία (δυσσεβῆς γὰρ ὁ λογισμὸς), ἀλλὰ τριῶν ἀσωμάτων τελείων ἀχώριστον δέχου τὴν ^ε συνουσίαν. Ὅπου γὰρ ἁγίου Πνεύματος παρουσία, ἐκεῖ καὶ Χριστοῦ

ἐπιδημία· ὅπου δὲ Χριστὸς, ἐκεῖ καὶ ὁ Πατὴρ πάρε-
 στι δηλονότι. Οὐκ οἶδατε, ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν ναὸς ¹⁹⁴ Α
 τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου Πνεύματος ἐστίν; Καί, Εἴ τις
 τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός.
 Ἀγιαζόμενοι οὖν διὰ τοῦ Πνεύματος, δεχόμεθα τὸν
 Χριστὸν κατοικοῦντα ἡμῶν εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον,
 καὶ μετὰ τοῦ Χριστοῦ τὸν Πατέρα, κοινὴν ποιούμε-
 νον τὴν μονὴν παρὰ τοῖς ἁγίοις. Ταύτην δὲ τὴν συνά-
 φειαν δηλοῖ καὶ ἡ παράδοσις τοῦ βαπτίσματος, καὶ
 ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως. Εἰ γὰρ ἄλλότριον ἦν τῇ
 φύσει, πῶς συνηριθμεῖτο τὸ Πνεῦμα; Καὶ εἰ χρό-
 νοις ὕστερον προσγεγόμενον Πατρὶ καὶ Υἱῷ, πῶς
 τῇ αἰδίῳ συνετάσσετο φύσει; Οἱ δὲ χωρίζοντες Πα-
 τρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ τῇ κτίσει συναριθμοῦντες τὸ
Β Πνεῦμα, ἀτελεῖς μὲν ποιοῦσι τὸ βάπτισμα, ἐλλιπῇ
 δὲ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως. Οὔτε γὰρ ἡ Τριάς
 μένει Τριάς, ὑφαιρουμένου τοῦ Πνεύματος. Καὶ
 εἰ ἔν τι πάλιν ἀπὸ τῆς κτίσεως προσαφθείη, πᾶσα
 ἡ κτίσις συνεισελεύσεται εἰς τὴν τοῦ Πατρὸς καὶ
 Υἱοῦ συναρίθμησιν. Τί γὰρ κωλύει λέγειν, πιστεύο-
 μεν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ εἰς πᾶσαν τὴν κτίσιν;
 Εἰ γὰρ εὐσεβὲς τὸ πιστεύειν εἰς μέρος τῆς κτίσεως,
 πολλῷ δήπου σεμνότερον τὸ πᾶσαν τὴν κτίσιν εἰς
 τὴν ὁμολογίαν παραλαμβάνειν. Πιστεύων δὲ εἰς
 πᾶσαν τὴν κτίσιν, οὐκ εἰς ἀγγέλους πιστεύεις μό-
 νον καὶ τὰ λειτουργικὰ πνεύματα, ἀλλὰ καὶ εἰ τινες
Γ ἀντικείμενα δυνάμεις εἰσὶν, ἐπειδὴ καὶ αὐταὶ μέ-
 ρος εἰσὶ τῆς κτίσεως, καὶ ταύταις συνθήσῃ κατὰ

τὴν πίστιν. Οὕτως ἡ κατὰ τοῦ Πνεύματος βλασφημία εἰς δυσσεβεῖς καὶ ἀθεμίτους περιάγει σε λόγους. Ὁμοῦ τε γὰρ εἶπας ἀ μὴ δεῖ περὶ τοῦ Πνεύματος, καὶ ἐπεσήμηνέν σοι ἡ τοῦ Πνεύματος ἐγκατάλειψις. Ὡς γὰρ ὁ ἐπιμύσας τοὺς ὀφθαλμοὺς, οἰκεῖον ἔχει τὸ σκότος, οὕτως ὁ ἀναχωρήσας τοῦ Πνεύματος, ἔξω γενόμενος τοῦ φωτίζοντος, ὑπὸ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀορασίας συγκέχυται.

Ἀλλὰ μὴ χωρίσης Πατὸς καὶ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, δυσσωπείτω σε ἡ παράδοσις. Ὁ Κύριος οὕτως ἐδίδαξεν, ἀπόστολοι ἐκήρυξαν, πατέρες δι-
 D τήρησαν, μάρτυρες ἐβεβαίωσαν. Ἀρκέσθητι λέγειν ὡς ἐδιδάχθης, καὶ μὴ μοι τὰ σοφὰ ταῦτα· ἀγέννη-
 τόν ἐστιν, ἡ γεννητόν. Εἰ μὲν γὰρ ἀγέννητον, Πα-
 τήρ· εἰ δὲ γεννητόν, Υἱός· εἰ δὲ μηδ' ἕτερον τούτων, κτίσμα. Ἐγὼ δὲ μετὰ Πατὸς μὲν οἶδα· οὐχὶ δὲ Πατέρα τὸ Πνεῦμα· καὶ μετὰ Υἱοῦ παρέλαβον, οὐχὶ δὲ Υἱὸν ὠνομασμένον. Ἀλλὰ τὴν μὲν πρὸς Πατέρα οἰκειότητα νοῶ, ἐπειδὴ ἐκ Πατὸς ἐκπορεύεται· τὴν πρὸς Υἱὸν δὲ, ἐπειδὴ ἀκούω, Εἰ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ.
 E Εἰ γὰρ μὴ οἰκεῖον Χριστοῦ, πῶς ὁ οἰκειοῖ τῷ Χριστῷ; ἀλλὰ καὶ Πνεῦμα ἀκούω τῆς ἀληθείας. Ἀλήθεια δὲ ὁ Κύριος. Ὅταν δὲ ἀκούω Πνεῦμα υἰοθεσίας, εἰς ἔννοιαν ἔρχομαι τῆς πρὸς Υἱὸν καὶ Πατέρα κατὰ τὴν φύσιν ἐνότητος. Πῶς γὰρ υἰοθετεῖ τὸ ξένον; πῶς δὲ οἰκειοῖ τὸ ἀλλότριον; Οὕτω μὲν οὖν

οὔτε καινοτομῶ ρήματα, οὔτε ἀθετῶ τὴν ἀξίαν·
 τοὺς δὲ τολμῶντας κτίσμα προσαγορεύειν στενάζω
 καὶ οδύρομαι, ὅτι διὰ μικροῦ σοφίσματος καὶ κι-
 βδήλου παράλογισμοῦ ἑαυτοὺς ὠθοῦσιν ἐπὶ τὸ βά-¹⁹⁵
 ραθρον. Ἐπειδὴ γάρ, φησὶ, τρία ταῦτα ὁ νοῦς ^Α
 ἡμῶν κατέληφε, καὶ οὐδὲν ἐστὶν ἐν τοῖς οὖσιν ὁ
 μὴ ὑπὸ τὴν διαίρεσιν ταύτην ἔρχεται τῶν ὄντων.
 Ἡ γὰρ ἀγέννητον, φησὶν, ἐστὶν, ἣ γεννητὸν, ἣ
 κτιστόν· ἀλλὰ μὴν οὔτε τὸ πρῶτον, οὔτε τὸ δεύ-
 τερον, τὸ τρίτον ἄρα. Τοῦτο ὑμῶν τὸ ἄρα τῇ αἰω-
 νίῳ ἀρᾷ ὑποδίκους ὑμᾶς καστήσει. Πάντα ἐξηηρεύ-
 νησας; πάντα τοῖς ^Β σεαυτοῦ λογισμοῖς ὑπὸ διαίρεσιν
 ἡγάγεας; οὐδὲν ἀνεξέταστον κατέλιπας; πάντα τῷ
 νῷ ^Γ περιέλαβας; πάντα τῇ σεαυτοῦ καταλήψει συν-
 ἐκλειςας; οἶδας τὰ ὑπὸ γῆν; οἶδας τὰ ἐν τῷ βυθῷ;
 Δαιμόνων ἀλαζονεῖται·

Οἶδα ἐγὼ ^Δ ψάμμου τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης. ^Β

Εἰ δὲ πολλὰ ἀγνοεῖς, καὶ μυριοπλάσια τῶν ἐγνω-
 σμένων ἐστὶ τὰ ἀγνοούμενα, τί οὐχὶ μετὰ πάντων
 καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἁγίου
 Πνεύματος τὴν ἀκίνδυνον ἀγνοίαν ἀνεπαισχύν-
 τως ὁμολογεῖς; Ἐγὼ δὲ σχολὴν μὲν οὐκ ἄγω
 ἐλέγχειν τῶν λογισμῶν σου τὴν ματαιότητα, οὐδὲ
 δεικνύναι πόσα ἐν τοῖς οὖσι τὴν κατάληψίν σου
 τῶν λογισμῶν διαπέφευγεν· ἐκεῖνο δ' ἂν ἡδέως

τοὺς ἐφ' ὑμῶν ἐρωτήσαιμι, καὶ διορίζομαι πεποι-
 θότως, ὅτι μεταμελήσει σοι ποτὲ τῆς ἀθέου ταύτης C
 σοφίας, κτίσμα λέγοντι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Οὐ
 φοβῇ τὴν ἀσυγχώρητον ἁμαρτίαν; Ἡ τί ποτε οἶει
 δυσσεβέστερον τούτου δύνασθαι βλασφημεῖν; Ἐκ
 γὰρ μιᾶς ταύτης φωνῆς πάντα ἐνέστη τὰ δεινότατα·
 ἀλλοτριώσεις ἀπὸ Θεοῦ κατ' αὐτὴν τὴν φύσιν, δου-
 λείας ταπεινώσεις, διακονίαι λειτουργικαί, ἁγιασμοῦ
 στέρησις, τοῦ κατὰ φύσιν οὐ προσόντος, καὶ περι-
 στήσεται τῷ Πνεύματι, οὕτω μετέχειν ἁγιασμοῦ
 ἐκ τῆς κατὰ χάριν διανομῆς, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἔχει
 ὅσα ἡγίασται. Καὶ ὥσπερ δίδοται ἡμῖν ἡ φανέρωσις
 τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον, καὶ ὡς ἐπιμε-
 D τρεῖται ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως,
 οὕτως ἔσται καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ ἁγιασμοῦ μετέχον,
 εἴπερ ὄντως κτιστὸν κατὰ τὴν πνευματομάχων
 ὑπόληψιν.

Ἀλλὰ γὰρ μὴ συγχωρήσωμεν τὴν ἀνοιαν αὐτῶν
 ἀνέλεγκτον, τῶν οἰομένων πάντα τῇ ἑαυτῶν δια-
 νοίᾳ κατειληφέναι. Ἀποκρινάσθωσαν τοίνυν ἡμῖν.

Τί ποτε ἄρα ἡ τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου οὐσία; Πότερον
 ἐν τι τῶν τεσσάρων ἐστίν, ἢ σύνθετός ἐστιν ἐκ τῶν
 τεσσάρων; Ἀλλὰ μὴν οὔτε γῆ ἐστίν, οὔτε ἀήρ,
 οὔτε ὕδωρ ἐστίν, οὔτε πῦρ. Ταῦτα γὰρ ἐπ' εὐθείας
 κινεῖται· τὰ μὲν, ἄνω φερόμενα, τὰ δὲ, κάτω. Γῆ
 μὲν γὰρ καὶ ὕδωρ κατωφερῇ ἐστι διὰ τὸ βάρος·

- Ε ἄῃρ δὲ καὶ πῦρ τὴν ἄνω φορὰν κινεῖται διὰ κουφότητα· τοῦ δὲ ἡλίου κυκλοφορικὴ ἐστὶν ἡ κίνησις. Οὐ τοίνυν ἐστὶν ἐν τῶν τεσσάρων. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ σύνθετός ἐστιν ἐκ τούτων· διότι τὰ σύνθετα καμᾶτω συνέχεται, ἐκ μὲν τῶν ἐναντίων τὴν σύστασιν ἔχοντα· ἀντισπώντων δὲ ἀλλήλοις τῶν ἐναντίων κατὰ τὴν κίνησιν. Ἀκάματος δὲ τοῦ ἡλίου ἡ κίνησις, διὰ τοῦτο καὶ ἄπαυστος. Ὡστε οὐ σύνθετος. Ἀλλὰ μὴν ἐν τοῖς σώμασιν ἢ ἀπλοῦν τί ἐστίν, ἢ σύνθετον. Οὔτε δὲ ἀπλοῦν σῶμα ὁ ἥλιος· οὐ γὰρ
- ¹⁹⁶ **Α** ἐπ' εὐθείας κινεῖται· οὔτε σύνθετον· οὐ γὰρ κάμνει κινούμενος. Οὐκ ἄρα ἐστὶν ὁ ἥλιος. Τοιαῦται ὑμῶν αἱ σοφαὶ διαιρέσεις, ὑπὸ τῶν ὀφθαλμοῦς ἐχόντων καταγεγλωσμένοι. Πάλιν πῶς ὁρῶμεν οἱ ἄνθρωποι; Πότερον εἰσδεχόμενοι τοὺς τύπους τῶν ὁρατῶν, ἢ ἀφιέντες δύναμιν ἐξ αὐτῶν; Ἀλλὰ μὴν οὔτε δεχόμεθα τῶν ὁρατῶν τὰς εἰκόνας, (πῶς γὰρ τὸ ἡμισφαίριον τοῦ οὐρανοῦ τῷ μικρῷ πόρῳ τῆς κόρης ἐμφαίνεται;) οὔτε μὴν ἀφίεμέν τι παρ' ἑαυτῶν· (πῶς γὰρ πάλιν τὸ ἐκπεμπόμενον ἐξαρχεῖ τῷ οὐρανῷ ἐφαπλοῦσθαι;) Εἰ δὲ μήτε δεχόμεθα τῶν ὁρατῶν
- Β** τὰς εἰκόνας, μήτε τινὰ δύναμιν ἐξ ἑαυτῶν ἀποπέμπομεν, οὐκ ἄρα ὁρῶμεν. Τί οὖν; ἐλέγξω ὑμῶν τοὺς συλλογισμοὺς, ἢ ἐπεύξομαι ὑμῖν ἀληθῆ εἶναι τὰ συμπεράσματα; Τί διαφέρει τῶν τοιούτων λόγων καὶ ἡ περὶ τοῦ Πνεύματος ὑμῶν τεχνολογία, ἣν γυναικαρίοις ἀθλίοις, ἢ τοῖς γείτοσι τῶν γυναικῶν εὐνούχοις ἐνεπιδείκνυσθε; Μὴ δὴ ἐπηρεαστικῶς

ἄκουε. Εἰ ἐκ τοῦ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα, πῶς ὑπὸ τὴν
 κτίσιν ἄγεις; Οὐ γὰρ δὴ ἐκαῖνο ἐρεῖς, ὅτι καὶ τὰ
 πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ. Ὡςπερ γὰρ ὁ Χριστὸς Θεοῦ
 λέγεται, οὐχὶ δὲ κτίσμα ὡς καὶ ἡμεῖς (Ἡμεῖς γὰρ
 Χριστοῦ, Χριστὸς δὲ Θεοῦ), ἀλλ' ἄλλως μὲν ἡμεῖς
 Χριστοῦ λεγόμεθα, ὡς δοῦλοι Δεσπότου· ἄλλως δὲ
 C Χριστὸς Θεοῦ λέγεται, ὡς Υἱὸς τοῦ Πατρὸς· οὕτω καὶ
 τὸ Πνεῦμα, οὐκ ἐπειδὴ τὰ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ
 αὐτὸ ὡς τὰ πάντα. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ καὶ τὰ λειτουρ-
 γικὰ πνεύματα, ἤδη καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὅμοιον
 αὐτοῖς διὰ τὴν προσηγορίαν. Ἐν γάρ ἐστι τὸ ἀλη-
 θινῶς Πνεῦμα. Ὡς γὰρ πολλοὶ μὲν υἱοὶ, εἷς δὲ ὁ
 ἀληθινὸς Υἱὸς· οὕτω καὶ πάντα λέγεται ἐκ τοῦ Θεοῦ,
 ἀλλὰ κυρίως ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ Πνεῦ-
 μα ἐκ τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Υἱὸς παρὰ τοῦ
 Πατρὸς ἐξῆλθεν, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς
 ἐκπορεύεται. Ἄλλ' ὁ μὲν Υἱὸς, ἐκ τοῦ Πατρὸς γεν-
 νητῶς· τὸ δὲ Πνεῦμα, ἀρρήτως ἐκ τοῦ Θεοῦ. Ὅρα D
 οὖν ἡλίκος ὁ κίνδυνος κατασμικρύνειν τὴν δόξαν
 τοῦ Παρακλητοῦ. Οὐ δέχεται τὴν εἰς αὐτὸν τιμὴν
 ὁ Υἱὸς, ἀθετουμένου τοῦ Πνεύματος. Ἐκεῖνος γὰρ,
 φησὶν, ἐμὲ δοξάσει, οὐχ ὡς δοῦλος μετὰ τῆς κτί-
 σεως. Εἰ γὰρ μετὰ πάντων ἐδόξαζεν, οὐκ ἂν ἐρρή-
 θη, Ἐκεῖνος. Νῦν δὲ ἡ ἐπὶ τὸ ἐν ἀναφορὰ τὴν καθ'
 ὑπεροχὴν τῶν ἄλλων προσαγομένην δόξαν παρίστη-
 σιν. Οὐ γὰρ ὡς οἱ λέγοντες· Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ·
 ἀλλ' ὡς ὁ εἰπὼν· Πάτερ, ἐδόξασά σε, τὸ ἔργον ὃ
 ἔδωκας ἐτελείωσα. Καὶ ὡς ὁ Πατὴρ δοξάζει τὸν

Υἱόν, λέγων· Καὶ ἐδόξασά σε, καὶ πάλιν δοξάσω· οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς τὸ Πνεῦμα εἰς τὴν ἑαυτοῦ καὶ Πα- Ε
 τρὸς κοινωνίαν παραλαμβάνει. Ἡ δειξάτω μοί τις
 μείζονα ταύτης δόξαν, καὶ πάντα δίδωμι ἀληθεύειν
 τοὺς ἀντιλέγοντας. Ὁ ὑμᾶς ἀθετῶν, ἐμὲ ἀθετεῖ.
 Διὰ τί; Διὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐνοικοῦν ἐν αὐτοῖς, δη-
 λονότι. Ὡστε ὁ μὴ τιμῶν τὸ Πνεῦμα, οὐ τιμᾷ τὸν
 Υἱόν· Ὁ δὲ μὴ τιμῶν τὸν Υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν Πατέ-
 ρα. Οὕτως ἄρα ἡ περὶ ἑνὶ τῶν πιστευομένων
 ἀγνωμοσύνη ὅλης ἐστὶ τῆς θεότητος ἄρνησις. Εἰ κτι-
 στὸν ἐστὶ τὸ Πνεῦμα, οὐ θεῖον. Ἀλλὰ μὴν Πνεῦμα,
 φησί, θεῖον τὸ ποιῆσάν με. Καὶ, Ἐνέπλησε, φησὶν,
 ὁ Θεὸς τὸν Βεσελεὴλ Πνεῦμα θεῖον σοφίας καὶ συν-
 ἔσεως. Ποῦ τοίνυν εὐρίσχεις προσεγγίζον τὸ Θεῖον;
 τῇ κτίσει, ἢ τῇ θεότητι; Εἰ μὲν γὰρ τῇ κτίσει, καὶ
 τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κτίσμα 197
 ἔρεῖς. Ἰέγραπται γὰρ περὶ αὐτοῦ, Ὁ τε αἰδὶος αὐ- Λ
 τοῦ δύναμις καὶ θειότης. Εἰ δὲ τῇ θεότητι, παυσά-
 μενος τῆς βλασφημίας, ἐπίγνωθι τοῦ Πνεύματος
 τὴν ἀξίαν. Οὕτως ἀσύνητος εἶ, ὥς μηδ' ὑπ' αὐτῆς
 προσάγεσθαι τῆς φωνῆς εἰς τὰς ἀξίας ἐννοίας τοῦ
 Πνεύματος.